ΠΕΡΙΚΛΗΣ Ν. ΛΥΤΡΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: 1946-1958

" Συμβολὴ στὴν ἔρευνα τῶν πολιτικῶν θεσμῶν στὰ πλαίσια τῆς σύγχρονης Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας. "

(Διδακτορικὴ διατριβὴ)

ΑΘΗΝΑ 1981

ηd: 3576

ΠΕΡΙΚΛΗΣ Ν. ΛΥΤΡΑΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἑλληνικό Κοινοβούλιο καί Ἐξωτερική πολιτική : 1946 - 1958.

Συμβολή στήν ἔρευνα τῶν πολιτικῶν θεσμῶν στά πλαίσια τῆς Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας.

(ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ)

Ἀθήνα 1981.

Ὁ συγγραφέας ὑπῆρξε ὑπότροφος τοῦ Κοινωφελοῦς Ἱδρύματος " Ἀλέξανδρος ΩΝΑΣΗΣ ", μέ στόχο τή συγγραφή διδακτορικῆς διατριβῆς στήν Πολιτική Κοινωνιολογία.

Π Α Ρ Ο Ρ Α Μ Α Τ Α

(Ἀριθ. Πρωτοκ. 1272/ 22-6-1981, Τμῆμα Σπουδῶν Παντείου Α.Σ.Π.Ε.)

1. Σελίδα 3, παράγρ. 3, στίχος 4, ἀντί 1864 νά διορθωθεῖ σέ 1844.
2. Σελίδα 24, παράγρ. 1, στίχος 1, ἀντί τῆς φράσης " Ὁ Montesquieu μαθητής τοῦ Locke " νά γραφεῖ ἡ φράση " Ὁ Montesquieu μπορεῖ βάσιμα νά θεωρηθεῖ συνεχιστής τοῦ John Locke ".

7 - 7 - 1981, Ἀθήνα.

Περικλῆς Ν. Λύτρας.

Π. Λύτρας

Ἡ ἔγκριση τῆς παρούσας διδακτορικῆς διατριβῆς ἀπό τήν ΠΑΝΤΕΙΟ Ἀνωτάτη Σχολή Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν δέν ὑποδηλώνει καί τήν ἀποδοχή τῶν ἀπόψεων τοῦ συγγραφέα.

Σ Υ Ν Τ Ο Μ Ο Γ Ρ Α Φ Ι Ε Σ.

Α.Ν.	Ἀναγκαστικός Νόμος.
Α.Π.	Ἄρειος Πάγος.
ἄρθ.	ἄρθρο.
Β.Δ.	Βασιλικό Διάταγμα.
Δ.Ο.	Διεθνεῖς Ὀργανισμοί.
Δ.Σχ.	Διεθνεῖς Σχέσεις.
Ἑλ.Β.	Ἑλληνική Βουλή ἤ Βουλή τῶν Ἑλλήνων.
Ε.Ο.Κ.	Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα. (ἤ Κοινή Ἀγορά).
Ε.Σ.Σ.Δ.	Ἕνωση Σοβιετικῶν Σοσιαλιστικῶν Δημοκρατιῶν.
Η.Π.Α,	Ἡνωμένες Πολιτεῖες Ἀμερικῆς.
Κ.Β.	Κανονισμός τῆς Βουλῆς.
Κ.Ε.	Κεντρική Ἐπιτροπή.
Κ.Κ.Ε.	Κομμουνιστικό Κόμμα Ἑλλάδας.
ΝΑΤΟ.	Βόρειο-Ἀτλαντικό Σύμφωνο.
Ν.Δ.	Νομοθετικό Διάταγμα.
Ο.Η.Ε.	Ὀργανισμός Ἡνωμένων Ἐθνῶν.
παρ.	παράγραφος.
Π.Ε.Ε.Α.	Προσωρινή Ἐπιτροπή Ἐθνικῆς Ἀπελευθέρωσης.
πρ.Β.	πρακτικά τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων.
Σ.τ.Ε.	Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας.
Συντ. πρ.	Συντακτική πράξη.
Συντ.	Σύνταγμα ἤ συνταγματικός χάρτης.
ΦΕΚ	Φύλλο Ἐφημερίδας τῆς Κυβερνήσεως.
ψηφ.	Ψήφισμα.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Παρ'ὅλο ποὺ σὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ χῶρες τοῦ ἐξωτερικοῦ - κυρίως στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες Ἀμερικῆς καὶ στὸν Καναδᾶ καὶ κατὰ δεύτερο λόγο στὴ Γαλλία καὶ στὴ Μεγάλη Βρετανία - ἀπὸ ἀρκετὸ μάλιστα χρονικὸ διάστημα συναντᾶται τὸ φαινόμενο τῆς καλλιέργειας τῆς Πολιτικῆς Ἐπιστήμης σὲ συνάρτηση μὲ τὶς Διεθνεῖς Σχέσεις καὶ τὸ Συνταγματικὸ Δίκαιο, στὴν Ἑλλάδα παρατηρεῖται μιὰ ἀδικαιολόγητη καθυστέρηση καὶ σιωπή. Γι'αὐτὸ ἴσως μοιάζει παράδοξο τὸ γεγονὸς ὅτι στὶς ὑπερατλαντικὲς ἰδίως χῶρες, τόσο ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη ὅσο καὶ ἡ πολιτικὴ κοινωνιολογία ἐρευνοῦν θέματα ποὺ ἄλλοτε ἀπασχολοῦσαν μόνο τὶς " παραδοσιακὲς " ἐπιστήμες (les disciplines traditionnelles), ὅπως γιὰ παράδειγμα τὴ Διπλωματικὴ Ἱστορία, διότι μ'αὐτὸν τὸν τρόπο παρέχεται ἡ δυνατότητα νὰ τεθοῦν κάτω ἀπὸ μιὰ σφαιρικὴ ἐρευνητικὴ σκοπιὰ οἱ λειτουργικὲς ἐκδηλώσεις, ποὺ συνεπάγεται ἡ πολυσύνθετη σύγχρονη οἰκονομικὴ, πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ πολιτιστικὴ πραγματικότητα.

Ἡ διερεύνηση τοῦ πολιτειακοῦ, κατὰ συνέπειαν καὶ τοῦ πολιτικοῦ, φαινομένου καὶ τῆς λειτουργίας του μέσα ἀπὸ τοὺς θεσμούς, προσκρούει στὴ χώρα μας σὲ πολλαπλὲς δυσχέρειες. Δυσχέρειες ποὺ ὀφείλονται ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἀνυπαρξία ἐρευνητικῆς ὑποδομῆς, πρᾶγμα ποὺ στερεῖ ἀπὸ τὸν κοινωνικὸ ἐπιστήμονα τὴν πραγματολογικὴ βάση τῆς ἀνάλυσής του καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη στὸ γεγονός, ὅτι μόνο τὰ τελευταῖα μετὰ τὴ δικτατορία χρόνια παρατηρεῖται μιὰ κίνηση συναφῆς μὲ τὰ ἐπιστημονικὰ προβλήματα, ποὺ καλοῦνται ν' ἀναλύσουν καὶ νὰ ἑρμηνεύσουν οἱ κοινωνικοὶ ἐπιστήμονες.

Εἶναι προφανὲς ὅτι οἱ δυσκολίες αὐτὲς αὐξάνουν στὶς ἀκόλουθες δύο περιπτώσεις : α) ὅταν ἐπιχειρεῖται ἕνας διεπιστημονικὸς συγκερασμὸς (interdisciplinarité) γιὰ τὴν ἐπιτευξη μιᾶς εὐρείας ἀνάλυσης ἑνὸς συγκεκριμένου πολιτικοῦ θεσμοῦ ἀπὸ πολιτικὴ-συνταγματικὴ καὶ διεθνολογικὴ ἄποψη. Αὐτὸ διότι ἡ ἤδη ὑπάρχουσα terra incognita ἑνὸς ἐπιστημονικοῦ τομέα ἐνισχύεται ἀκόμα περισσότερο στὴν περίπτωση μιᾶς πολυμεροῦς ἀνάλυσης, καὶ β) ὅταν ὁ Ἕλληνας ἐρευνητὴς καλεῖται μόνος νὰ " ἀνακαλύψει " τὶς ἀσυστηματοποίητες - στὴ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν περιπτώσεων - πηγὲς ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ἐργασία του.

Ἡ παροῦσα μελέτη ποὺ ἐντάσσεται στὰ πλαίσια ἐκπόνησης διδακτορικῆς διατριβῆς στὴν Πολιτικὴ Κοινωνιολογία καὶ φέρει τὸν τίτλο " Ἑλληνικὸ Κοινοβούλιο καὶ Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ 1946 - 1958 " ἀποβλέπει οὐσιαστικὰ σὲ δύο στόχους. Ὁ

π ρ ῶ τ ο ς καὶ σπουδαιότερος ἀπό αὐτούς, ἀφορᾶ τὴν καταδειξη τοῦ τρόπου λειτουργίας τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοβουλίου, σέ μιά ἀπό τίς πιό κρίσιμες στιγμές τῆς σύγχρονης Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, ἀνάμεσα στά 1946-58 μέ τό βάρος ἀνάλυσης στραμμένο στίς ἐξωτερικές ὑποθέσεις τῆς χώρας. Ὁ δ ε ύ τ ε ρ ο ς , ἀφορᾶ τὴν κάλυψη - στό βαθμό πού κάτι τέτοιο εἶναι δυνατό - μερικῶν ἀπό τό πλῆθος τῶν πραγματολογικῶν κενῶν τοῦ χώρου, μέσα στόν ὁποῖο κινεῖται.

Μέ τρόπο συνοπτικό θά πρέπει ἀπό τήν ἀρχή, νά καταδειχθεῖ ἐδῶ ὁ χαρακτήρας καί τό εἶδος τῆς ἐργασίας. Ἡ ἀνάλυση τοῦ ρόλου ἑνός θεσμοῦ μεγάλης πολιτικῆς καί κοινωνικῆς σημασίας γιά τό σύγχρονο ἀστικό κράτος, ἄν ἀναλυθεῖ κάτω ἀπό ἕνα πρίσμα μόνο πολιτικό ἤ μόνο κοινωνικό, εἶναι πιθανό νά στερήσει σέ κάποιο βαθμό τήν ἔρευνα ἀπό ἕνα συστατικό στοιχεῖο της : νά εἶναι σέ θέση δηλαδή νά ὑπεισέρχεται σ'ὅλα τά ἐπίπεδα ἐξέτασης ἑνός φαινομένου, μέ τελικό σκοπό τήν καθολική ἑρμηνεία τους.

Αὐτός ὁ κρῦτος καί ἀποφασιστικός παράγοντας ὁδήγησε στόν ἐμπλουτισμό αὐτῆς τῆς μελέτης μέ στοιχεῖα δανεισμένα ἀπό παρεμφερεῖς ἐπιστημονικούς κλάδους, ὅπως τό Συνταγματικό Δίκαιο καί ἡ Κοινωνιολογία τῶν Διεθνῶν Σχέσεων. Ἕνα δεύτερο παράγοντα ἐξάλλου, ἀποτελεῖ ἡ ἔννοια τῆς " πολυπλοκότητας " πού παρουσιάζουν τά κοινωνικά φαινόμενα καί πού ἀπαιτοῦν τή συνεκτίμηση ὅλων τῶν δεδομένων τῆς ἐπιστημονικῆς ἐμπειρίας, γιά νά φωτισθοῦν τό δυνατόν πληρέστερα. Οἱ παραπάνω ἀναφερόμενοι παράγοντες ὄχι μόνο δέν δυσχεραίνουν τήν πολιτικο-κοινωνική ἀνάλυση - πού ἀποτελεῖ καί τόν πρωταρχικό στόχο - ἀλλά ἀντίθετα μάλιστα συμβάλλουν σ'αὐτή τήν κατεύθυνση.

Ὁ ἱστορικός προσδιορισμός τῆς ἐξέλιξης τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος στό πολιτικό, κοινωνικό, οἰκονομικό καί πολιτιστικό ἐπίπεδο - τή σημαίνουσα ἱστορική βαρύτητα τοῦ ὁποίου δέν ἀμφισβητοῦν οὔτε καί αὐτοί οἱ ἰδεολογικοί του ἀντίπαλοι - συνιστᾶ ἕνα ἀντικείμενο ἔρευνας πού προκαλεῖ τό ζωηρό ἐνδιαφέρον τόσο τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψης ὅσο καί τῆς πολιτικοποιημένης κοινῆς γνώμης.

Εἶναι ἐπόμενο κατά συνέπειαν ἡ ἐξελικτική πορεία ἑνός θεσμοῦ ἰδιάζουσας σημασίας, ὅπως ὁ κοινοβουλευτισμός, νά ἀπασχόλησε καί νά ἀπασχολεῖ τό ἐρευνητικό ἐνδιαφέρον πολυάριθμων ἐπιστημονικῶν κλάδων ὅπως, ἡ Πολιτική Ἐπιστήμη, ἡ Πολιτική Κοινωνιολογία, ἡ Κοινωνιολογία τῶν θεσμῶν, ἡ Ἱστορία τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν, τό Συνταγματικό Δίκαιο καί ἡ Συνταγματική Ἱστορία, γιά νά ἀναφερθοῦν οἱ πιό γνωστοί μονάχα. Πρόκειται γιά ἐπιστημονικούς τομεῖς πού ἐρευνοῦν, ἀναλύουν καί προσπαθοῦν νά ἑρμηνεύσουν τό πολιτικό φαινόμενο, τίς λειτουργίες του, τή συνεισφορά τῶν θεσμῶν του καί τίς παρεκκλίσεις του.

π ρ ῶ τ ο ς καὶ σπουδαιότερος ἀπὸ αὐτούς, ἀφορᾶ τὴν κατάδειξη τοῦ τρόπου λειτουργίας τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοβουλίου, σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ κρίσιμες στιγμὲς τῆς σύγχρονης Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, ἀνάμεσα στὰ 1946-58 μὲ τὸ βάρος ἀνάλυσης στραμμένο στὶς ἐξωτερικὲς ὑποθέσεις τῆς χώρας. Ὁ δ ε ύ τ ε ρ ο ς , ἀφορᾶ τὴν κάλυψη - στὸ βαθμὸ ποὺ κάτι τέτοιο εἶναι δυνατὸ - μερικῶν ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν πραγματολογικῶν κενῶν τοῦ χῶρου, μέσα στὸν ὁποῖο κινεῖται.

Μὲ τρόπο συνοπτικὸ θὰ πρέπει ἀπὸ τὴν ἀρχή, νὰ καταδειχθεῖ ἐδῶ ὁ χαρακτήρας καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας. Ἡ ἀνάλυση τοῦ ρόλου ἑνὸς θεσμοῦ μεγάλης πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς σημασίας γιὰ τὸ σύγχρονο ἀστικὸ κράτος, ἂν ἀναλυθεῖ κάτω ἀπὸ ἕνα πρίσμα μόνο πολιτικὸ ἢ μόνο κοινωνικό, εἶναι πιθανὸ νὰ στερήσει σὲ κάποιο βαθμὸ τὴν ἔρευνα ἀπὸ ἕνα συστατικὸ στοιχεῖο της : νὰ εἶναι σὲ θέση δηλαδὴ νὰ ὑπεισέρχεται σ'ὅλα τὰ ἐπίπεδα ἐξέτασης ἑνὸς φαινομένου, μὲ τελικὸ σκοπὸ τὴ καθολικὴ ἑρμηνεία τους.

Αὐτὸς ὁ πρῶτος καὶ ἀποφασιστικὸς παράγοντας ὁδήγησε στὸν ἐμπλουτισμὸ αὐτῆς τῆς μελέτης μὲ στοιχεῖα δανεισμένα ἀπὸ παρεμφερεῖς ἐπιστημονικοὺς κλάδους, ὅπως τὸ Συνταγματικὸ Δίκαιο καὶ ἡ Κοινωνιολογία τῶν Διεθνῶν Σχέσεων. Ἕνα δεύτερο παράγοντα ἐξάλλου, ἀποτελεῖ ἡ ἔννοια τῆς " πολυπλοκότητας " ποὺ παρουσιάζουν τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα καὶ ποὺ ἀπαιτοῦν τὴ συνεκτίμηση ὅλων τῶν δεδομένων τῆς ἐπιστημονικῆς ἐμπειρίας, γιὰ νὰ φωτισθοῦν τὸ δυνατὸν πληρέστερα. Ο παραπάνω ἀναφερόμενοι παράγοντες ὄχι μόνο δὲν δυσχεραίνουν τὴν πολιτικο-κοινωνικὴ ἀνάλυση - ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὸν πρωταρχικὸ στόχο - ἀλλὰ ἀντίθετα μάλιστα συμβάλλουν σ'αὐτὴ τὴν κατεύθυνση.

Ὁ ἱστορικὸς προορισμὸς τῆς ἐξέλιξης τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος στὸ πολιτικό, κοινωνικό, οἰκονομικὸ καὶ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο - τὴ σημαίνουσα ἱστορικὴ βαρύτητα τοῦ ὁποίου δὲν ἀμφισβητοῦν οὔτε καὶ αὐτοὶ οἱ ἰδεολογικοὶ του ἀντίπαλοι - συνιστᾶ ἕνα ἀντικείμενο ἔρευνας ποὺ προκαλεῖ τὸ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον τόσο τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψης ὅσο καὶ τῆς πολιτικοποιημένης κοινῆς γνώμης.

Εἶναι ἐπόμενο κατὰ συνέπειαν ἡ ἐξελικτικὴ πορεία ἑνὸς θεσμοῦ ἰδιάζουσας σημασίας, ὅπως ὁ κοινοβουλευτισμός, νὰ ἀπασχόλησε καὶ νὰ ἀπασχολεῖ τὸ ἐρευνητικὸ ἐνδιαφέρον πολυάριθμων ἐπιστημονικῶν κλάδων ὅπως, ἡ Πολιτικὴ Ἐπιστήμη, ἡ Πολιτικὴ Κοινωνιολογία, ἡ Κοινωνιολογία τῶν θεσμῶν, ἡ Ἱστορία τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν, τὸ Συνταγματικὸ Δίκαιο καὶ ἡ Συνταγματικὴ Ἱστορία, γιὰ νὰ ἀναφερθοῦν οἱ πιὸ γνωστοὶ μοναχά. Πρόκειται γιὰ ἐπιστημονικοὺς τομεῖς ποὺ ἐρευνοῦν, ἀναλύουν καὶ προσπαθοῦν νὰ ἑρμηνεύσουν τὸ πολιτικὸ φαινόμενο, τὶς λειτουργίες του, τὴ συνεισφορὰ τῶν θεσμῶν του καὶ τὶς παρεκκλίσεις του.

Παρά τήν ἀναμφισβήτητα μεγάλη ἐπιρροή τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος (système parlementaire) στήν ἀρχή στήν κοιτίδα του τ[illegible] Ἀγγλία καί στή συνέχεια σέ μιά σειρά ἀπό χῶρες τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης, σημαντική ἐμφανίζεται ἡ παρακμ καί ἡ μείωση τῆς αἴγλης του ἐδῶ καί μερικές δεκαετίες. Καί μόνο ἀπό τίς λέξεις παρακμή καί μείωση τῆς αἴγλης του καταφαίνεται ὅτι ὑπῆρξε μιά προηγούμενη περίο δος μεγάλης σπουδαιότητας του, αὐτό πού ὁ Pierre Avril (I) εἰρωνικά ἀποκαλεῖ (Belle Epoque) τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ.

Παρ' ὅλη ὅμως τήν προβληματική μέ θέμα τήν " κρίση τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ " - πού ἐκκινᾶ ἀπό ἁπλές ἀντιρρήσεις καί φθάνει μέχρι τήν ἀπόλυτη ἄρνησή του(2) - ἔχει παύσει νά ἐκφράζει τό δημοκρατικό ἰδεῶδες τουλάχιστον στίς χῶρες τοῦ Δυτικόσμου, ἀφοῦ ἐδράζεται στήν ἀρχή τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας καί τῆς ἀντιπροσωπευτικότητας. Ἔτσι σημεῖα ἀναφορᾶς τῶν ἀσχολουμένων μέ τό πολιτειακό φαινόμενο, ἀπό ὁποιοδήποτε ἐρευνητική σκοπιά ἀπό τίς πιό πάνω ἀναφερθεῖσες, ἀποτελοῦν ἡ οἱ ἐξελικτικές δομικές διαφοροποιήσεις πού ἐπῆλθαν στήν ἤδη σημαντική χρονική περίοδο ἐφαρμογῆς του (ἀποτέλεσμα κύρια τῆς ἐξέλιξης τῶν κοινωνικο-οἰκονομικῶν συνθηκῶν καί τῆς πολυμέρειας τῶν θεμάτων, πού ὑπάγονται στή δραστηριότητα τοῦ σύγχρονου Κράτους καί συνεπῶς καί τοῦ Κοινοβουλίου) ἤ οἱ ἐξίσου ἐνδιαφέρουσες μελλοντικές προβλέψεις καί εἰκασίες, γιά τή δομή καί τήν ἐξέλιξη τῶν μή κοινοβουλευτικῶν καθεστώτων.(3)

Στήν ἔντονη ἐπιρροή τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ρεύματος πού φυσοῦσε στήν ἠπειρωτική Εὐρώπη τοῦ περασμένου αἰῶνα, ἐντάσσεται καί ἡ εἰσαγωγή τοῦ συνταγματικοῦ λειτουργοῦντος νεοσύστατο Ἑλληνικό κράτος τό 1843, καί πού μέ τή συνταγματική καθιέρωση τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας τό 1864 ἀπέβλεψε στήν πιό γνήσια ἐφαρμογή του. Μέ τόν τρόπο αὐτό τό Ἑλληνικό Βασίλειο εἰσέρχεται σέ ἕνα συνταγματικό-δημοκρατικό πλαίσιο ὀργάνωσης, πού ὅμως γιά διάφορους λόγους πού θά ἐξετασθοῦν στή συνέχεια, ἀποτελεῖ κλασσικό παράδειγμα ἀδυναμίας καθιέρωσης τῶν ἀστικῶν δημοκρατικῶν διαδικασιῶν τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν , ἀπό ὅπου καί προερχόταν ἡ ἐπιρροή.

(I). Avril Pierre, Les Français et leur Parlement, éditions Casterman - poche, serie politique/histoire, n° 2, Belgique, 1972, p. 34.

(2). Δές σχετικά τήν ἀναφορά τοῦ Jean-Luc Parodi, στήν Association Française de Science Politique , , μέ τίτλο " Ὁ ρόλος τοῦ κοινοβουλίου στό γαλλικό πολιτικό σύστημα " ὅπου μνημονεύει Βέλγο συγγραφέα πού εἶχε δηλώσει ὅτι, " τό τέλος τοῦ αἰῶνα μας θά δεῖ τήν ὁριστική πτώση τοῦ κοινοβουλίου ".

(3). Εἶναι πολύ χαρακτηριστικό ὅτι, οἱ τελευταῖες αὐτές ἰδέες ἐμφανίζονται ἀκόμα καί στή Σοβιετική Ἕνωση, ὅπως γιά παράδειγμα στό Πρόγραμμα τοῦ " Δημοκρατικοῦ Κινήματος τῆς Σοβιετικῆς Ἕνωσης " (Mouvement démocratique de l' Union Soviétique).

Ἡ " συνισταμμένη " τῶν ἐπιστημονικῶν ἀπόψεων μαρτυρεῖ ὅτι ὁ κοινοβουλευτισμός δέν " εὐδοκίμησε " στήν Ἑλλάδα γιατί εἰσήχθηκε σέ μή πρόσφορο πολιτικοκοινωνικό ἔδαφος. Θά μᾶς δοθεῖ ἡ εὐκαιρία στό εἰσαγωγικό αὐτό μέρος τῆς μελέτης νά θέσουμε σέ ἐξέταση τήν ἀξιοπιστία ἤ ὄχι αὐτῆς τῆς ὑπόθεσης καί ἐάν τήν ἀποδεχθοῦμε σάν ἀκριβή, νά καταδείξουμε τούς γενεσιουργούς λόγους τῆς κρίσης τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ στήν Ἑλλάδα. Ἄξιο πάντως εἶναι νά σημειωθεῖ τό γεγονός ὅτι παρά τήν κρισιμότητα τοῦ θέματος, ἐλάχιστα - μέ τήν ἐξαίρεση τῶν συνταγματολόγων - ἀπασχόλησε τήν ἑλληνική ἐπιστημονική δραστηριότητα, πρᾶγμα πού ἀποδεικνύει ὅτι παρά τήν εὐρύτατη διάδοσή του, ὁ τρόπος λειτουργίας τοῦ κοινοβουλευτικοῦ θεσμοῦ στήν π ρ ά ξ η εἶναι τόσο λίγο γνωστός.

Ἐπιθυμῶντας νά συμβάλλουμε στήν ἔρευνα αὐτή ἀποβλέψαμε ἀ ρ χ ι κ ά, στή διερεύνηση τῶν λειτουργιῶν τῆς κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς κατά τή διάρκεια τῆς περιόδου 1946 - 1958, σάν τοῦ βασικοῦ πολιτειακοῦ θεσμοῦ ἀπό τήν ὁμαλή ἤ ὄχι λειτουργία τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ δημοκρατική πορεία τοῦ πολιτεύματος, καί στή σ υ ν έ χ ε ι α, στήν ἐξέταση τοῦ ρόλου πού διεδραμάτισε τό ἑλληνικό κοινοβούλιο σέ σχέση μέ τίς ἐξωτερικές ὑποθέσεις τῆς χώρας στήν ἴδια περίοδο.

Ἐνδεχόμενα, ἡ τελευταία αὐτή " ὀπτική γωνία ", τοῦ συσχετισμοῦ δηλαδή τῶν λειτουργιῶν τοῦ κοινοβουλίου μέ τή διαμόρφωση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς νά ἐκληφθεῖ σάν παράδοξη ἄν ὄχι σάν ἀβάσιμη. Ἡ προσπάθεια αἰτιολόγησης ἐδῶ αὐτῆς τῆς προβληματικῆς κρίνεται ἀναγκαία, γνωρίζοντας ἀπό τά πρίν τίς πιθανές ἐπικρίσεις καί διαφωνίες πού ἴσως ἐπισύρει αὐτή ἡ ἐνέργεια. Εἶναι ὅμως ἀναπόφευκτες γιά δύο βασικά λόγους : α) γιατί ὁ κίνδυνος πολεμικῆς εἶναι συνυφασμένος μέ κάθε ἀπόπειρα πρόσφατης κοινωνικῆς ἤ πολιτικῆς ἀνάλυσης τῆς πορείας ἑνός Λαοῦ, καί β) διότι κάθε νεωτερισμός πού προστίθεται στά ἤδη ὑπάρχοντα δεδομένα -ἀκόμα καί στήν ἐπιστημονική σκέψη- ἐνπεριέχει αὐτές τίς δυσκολίες.

Σημεῖο ἀφετηρίας γιά τήν παραπάνω θέση μας ἀποτελεῖ ὁ διττός χαρακτήρας τοῦ κοινοβουλίου, ἀφ'ἑνός δηλαδή ὁ συνταγματικο-πολιτειακός (θεσμικός) καί ἀφ'ἑτέρου ὁ κοινωνικο-πολιτικός (ἰδεολογικός). Ὅσον ἀφορᾶ τόν πρῶτο, εἶναι αὐτονόητος δεδομένου ὅτι ἀπορρέει ἀπό τό συνταγματικό πλαίσιο τῆς πολιτείας, ὅπως αὐτό καθορίζεται στό συνταγματικό χάρτη, καί τοῦ ἀποτελεῖ τόν ἀκρογωνιαῖο λίθο. Ἀναφορικά μέ τό δεύτερο, εἶναι ἐξίσου προφανής, ἐφ'ὅσον ἡ διά μέσου τῶν πολιτικῶν κομμάτων διοχέτευση στό κοινοβούλιο τῶν διαφόρων ἀντιθέσεων τοῦ Λαοῦ, προδίδει τόν πολιτικό καί κοινωνικό του ρόλο.

Εἰκάζεται λοιπόν, πῶς στό κοινοβουλευτικό σύστημα - τό ὁποῖο στίς μέρες μας χρησιμοποιεῖται σχεδόν σάν ἀκριβές συνώνυμο τῆς δημοκρατικῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος - τ ο υ λ ά χ ι σ τ ο ν σέ θεωρητικό ἐπίπεδο, ὅλα τά θέματα πού ἀπασχολοῦν τήν πολιτική (ἐσωτερική καί ἐξωτερική) ἑνός καθεστῶτος θά πρέπει νά περνοῦν μέσα ἀπό τό κοινοβούλιο. Ἄν πάντως ἡ θεωρητική αὐτή κατασκευή ἐκληφθεῖ σάν ἰσχύουσα, τότε δέν μποροῦμε παρά νά συμπεράνουμε ὅτι τό σ ύ ν ο λ ο τῶν ἐκλεγμένων ἀντιπροσώπων τοῦ " Κυρίαρχου Λαοῦ " εἶναι αὐτό πού νομοθετεῖ γιά λογαριασμό του.

Στό σημεῖο αὐτό ὅμως ὑπεισέρχεται ἡ γνωστή διάσταση ἀνάμεσα στήν ἐκτελεστική καί τή νομοθετική ἐξουσία, πού μετατρέπει τήν κοινοβουλευτική δημοκρατία σέ Κομματικό Κράτος (Parteistaat). " Διότι ἡ κοινοβουλευτική πλειοψηφία δέν ἀποσπᾶται πλέον ἀπό τούς ἐκλογεῖς πρός τόν σκοπόν νά περιβληθῇ ἁπλῶς διά τῆς ἐμπιστοσύνης της ἡ κυβέρνησις τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, ἀλλά διά ν' ἀσκηθῇ ἡ πολιτική ἐξουσία καθ' ὡρισμένην συνήθως ἐκ τῶν προτέρων, εἰς τάς κυρίας της γραμμάς, νομοθετικήν καί κυβερνητικήν κατεύθυνσιν. Ἡ πλειοψηφία τῶν ἐκλογέων καθορίζει οὕτω, σχηματικῶς μέν κατά βάσιν, ἀλλά πολλάκις καί οὐσιαστικῶς τούς συγκεκριμμένους πολιτικούς σκοπούς ὡρισμένου κόμματος. Τό δ' ἐκτελεστικόν ὄργανον τοῦ ἔργου τούτου, τό ὁποῖον θά τεθῇ εἰς ἐφαρμογήν, ο ἱ ο ν ε ἰ κατ' ἐντολήν τῆς λαϊκῆς πλειοψηφίας, ὑπό τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειοψηφίας, εἶναι ἡ κυβέρνησις ", σύμφωνα μέ τόν Ἀλέξ. Σβῶλο.(4)

Γίνεται ὅμως σαφές, ὅτι μέ τόν τρόπο αὐτό ὁ διαθέτων τήν πλειοψηφία - ἄκομα καί τή σ χ ε τ ι κ ή - κομματικός σχηματισμός, πού ἀποτελεῖ καί τή νόμιμη κυβέρνηση τοῦ τόπου σύμφωνα μέ τίς ἐπιταγές τοῦ συντάγματος, ἔχει τή δυνατότητα νά παίρνει ἀποφάσεις ο ὐ σ ι α σ τ ι κ ά γιά τό σύνολο τῶν πολιτικῶν δυνάμεων πού ἐκφράζεται στό κοινοβούλιο.

Ἡ πρακτική αὐτή πού βασίζεται στή θεμελιώδη κοινοβουλευτική καί δημοκρατική ἀρχή ὅτι, ἡ πλειοψηφία ἀποφασίζει καί ἡ μειοψηφία συμμορφώνεται στίς ἀποφάσεις αὐτές, στά θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς παρουσιάζει κάποιες ἰδιομορφίες.

(4). Ἀπό τόν ἐναρκτήριο λόγο τοῦ Ἀλεξάνδρου Σβώλου, σάν τακτικοῦ καθηγητή τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου στό Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας στίς 30 Μάρτη 1929 πού μέ τίτλο " Προβλήματα τῆς Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας " ἐκδόθηκε σέ αὐτοτελή τόμο τό 1931. / Ἡ ὑπογράμμιση δική μας.

Συγκεκριμμένα, παρατηρεῖται τό φαινόμενο τά θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς πού σχετίζονται μέ τό κοινοβούλιο νά δύνανται νά διακριθοῦν βασικά σέ τρεῖς κατηγορίες : α) τά θέματα πού σύμφωνα μέ τό συνταγματικό χάρτη τῆς κάθε χώρας δέν φθάνουν στό κοινοβούλιο καθόλου, β) τά θέματα πού φθάνουν μέν πρός συζήτηση στό κοινοβούλιο ἀλλά στερημμένα τοῦ " εἰδικοῦ βάρους " τοῦ περιεχομένου τους, καί γ) ἐκεῖνα πού γιά λόγους τυπικούς καί μόνο συζητοῦνται,(5) καθ'ὅσον ἀποτελοῦν μέρος τοῦ κοινοβουλευτικοῦ " παιγνιδιοῦ " (jeu parlementaire).

Μέ τρία παραδείγματα θέλουμε νά ἐνισχύσουμε τόν πιό πάνω ἰσχυρισμό μας : α) χαρακτηριστικό παράδειγμα θεμάτων πού δέν φθάνουν στό κοινοβούλιο, ἀποτελεῖ τό Σύνταγμα τῆς 5ης Γαλλικῆς Δημοκρατίας τοῦ 1958, πού στό ἄρθρο 35 καθορίζει ἐπακριβῶς τό εἶδος καί τόν ἀριθμό τῶν στό κοινοβούλιο συζητουμένων καί ἐχόντων ἀνάγκη ἔγκρισης ἀπό αὐτό διεθνῶν συνθηκῶν. β) κλασσικό παράδειγμα ἀλλοίωσης τῆς σημασίας συζητουμένου θέματος ἀποτελεῖ ἡ συζήτηση τῆς 22 Ὀκτώβρη 1953 στό Ἑλληνικό κοινοβούλιο,(6) πού ἀφοροῦσε τήν ἐγκατάσταση ἀμερικανικῶν βάσεων στό ἑλληνικό ἔδαφος καί πού παρουσιάστηκε ἄ χ ρ ω μ α κάτω ἀπό τόν τίτλο " Συμφωνία τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καί τῆς Κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, περί στρατιωτικῶν εὐκολιῶν ". γ) ἐνδεικτικό παράδειγμα τυπικῆς καί μόνο συζήτησης, πού ἀνάγεται στούς κανονισμούς τοῦ κοινοβουλευτικοῦ " παιγνιδιοῦ " ἀποτελεῖ ἡ συζήτηση τῆς 29 Ἰούνη 1979, ἀναφορικά μέ τήν κύρωση τῆς " Συμφωνίας συνδέσεως τῆς Ἑλλάδος μέ τήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα ", ὅπου ἄρκεσε ἡ κυβερνητική πλειοψηφία γιά νά κυρωθεῖ μιᾶς ζωτικῆς σημασίας γιά τό μέλλον τῆς χώρας ἀπόφαση, παρά τήν ἀντίθετη καί ρητά ἐκφρασμένη θέση τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῆς μειοψηφίας, πού ἀπεῖχε ἐξάλλου ἀπό τή ψηφοφορία.

(5). Τό ἴδιο συμβαίνει καί στά θέματα ἐσωτερικῆς πολιτικῆς. Μέ τή διαφορά ὅτι σέ αὐτά τά τελευταῖα ἀνάλογα, πάντοτε μέ τή σπουδαιότητα τοῦ συζητουμένου νομοσχεδίου, εἶναι δυνατές κάποιες τροποποιήσεις ἀπό τό μέρος τῆς μειοψηφίας. Ἡ σ χ ε τ ι κ ή αὐτή αὐτονομία φαίνεται νά λείπει ἀπό τά ἐξωτερικά θέματα, ὅπου ἡ κυβερνητική πλειοψηφία ἔχει συνήθως μέ σαφήνεια προκαθορίσει τό εἶδος τῆς πολιτικῆς της καί κατ' ἀρχήν παραμένει ἀνεπηρέαστη στούς συγκεκριμμένους γενικούς προσανατολισμούς της.

(6) Πρόκειται γιά τή Συνεδρίαση ΝΒ' τῆς Πέμπτης 22 Ὀκτώβρη 1953, " Περί κυρώσεως τῆς ὑπ' ἀριθμόν Ιο36 ἀπό 12/Ιο/1953 πράξεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, διά τῆς ὁποίας ἐκυρώθη ἡ ἐν Ἀθήναις τήν 12/Ιο/1953 ὑπογραφεῖσα Συμφωνία μεταξύ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καί τῆς Κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, περί στρατιωτικῶν εὐκολιῶν ", ὑπογραφεῖσα ἀπό τόν Στέφανο Στεφανόπουλο ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καί τόν Cavendish Cannon , γιά λογαριασμό τῆς Κυβερνήσεως τῶν Η.Π.Α. Δές, Πρακτικά τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, 1953, τόμος Β', σελ. 1375 - 1377.

Στό σημεῖο αὐτό θά πρέπει νά ἀναφερθεῖ καί ἡ συνήθης ἔλλειψη ἐνημέρωσης στήν Ἑλλάδα τῶν κομμάτων τῆς μειοψηφίας ἀπό τήν κυβέρνηση, παρ'ὅλο πού θά κληθοῦν σέ κάποια δεδομένη στιγμή νά ἐγκρίνουν ἤ νά ἀπορρίψουν τό προτεινόμενο ἀπό τήν κυβέρνηση νομοσχέδιο. Εἶναι λοιπόν φυσικό τό αἴτημα αὐτό νά δεσπόζει στή μεταπολεμική ἑλληνική κοινοβουλευτική περίοδο.(7) Μέ τούς τρόπους πού πιό πάνω ἀναφέρθηκαν, τά θέματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς πού ἀπό τή φύση τους ἅπτονται τοῦ ἱστορικο-κοινωνικοῦ προσανατολισμοῦ ἑνός λαοῦ, χάνουν τή σπουδαιότητά τους ἀπό τή στιγμή πού ἀρκεῖ ὁ νομικός χαρακτηρισμός τῆς κυβέρνησης σάν φορέα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, γιά τήν κύρωση καί ἐκτέλεση ἀποφάσεων καί συμφωνιῶν μεγάλης πολιτικῆς, οἰκονομικῆς καί πολιτιστικῆς σημασίας.(8)

Οἱ ἀποφάσεις ἑπομένως τοῦ εἴδους αὐτοῦ, πού ἐπιβάλλονται ἀπό τό ἐκτελεστικό ὄργανο τοῦ κοινοβουλίου, τήν κυβέρνηση - γιά νά μήν ποῦμε τόν ἴδιο τόν Πρωθυπουργό πολύ συχνά, στό βαθμό πού ἡ ὕπαρξη τῶν προσωποπαγῶν κομμάτων τό ἐπιτρέπει - δέν ἀποτελοῦν στήν ο ὐ σ ί α ἀντικείμενο τῆς κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς. Μέ ἄλλα λόγια, ἡ λῆψη τῶν ἀποφάσεων πάνω στά θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς δέν περνᾶ πάντα ἀπό τή Βουλή.

(7). Ἡ συχνά ἀπαντωμενη ἐπίκληση τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἑκάστοτε κυβερνητικῆς πλειοψηφίας ὅτι, λόγω αὐτῆς τῆς δημοσιότητας εἶναι δυνατόν νά παραβλαφθοῦν ἐθνικά συμφέροντα ἐλάχιστα συνεισφέρει στήν καλύτερη ἀντιμετώπιση θεμάτων αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἀντίθετα μάλιστα ἀποτελεῖ ἕνα ἀπό τά πλέον δόκιμα κοινοβουλευτικά τεχνάσματα γιά τήν ἑκάστοτε κυβέρνηση.

(8). Παίρνοντας γιά παράδειγμα τή συμφωνία " περί στρατιωτικῶν εὐκολιῶν τοῦ 1953 " πού πιό πάνω ἀναφέρθηκε, καταφαίνεται εὔκολα ἡ σημασία ἑνός τέτοιου θέματος σέ ὅλα τά ἀνώτερω ἐπίπεδα. Συγκεκριμμένα ἡ ἐγκατάσταση ἀμερικανικῶν βάσεων στό ἑλληνικό ἔδαφος εἶχε : α) π ο λ ι τ ι κ έ ς συνέπειες, ἐφ' ὅσον ἄμεσα καθόριζε τήν γεωστρατηγική κατεύθυνση τῆς Ἑλλάδας στά πλαίσια ἑνός στρατιωτικο-πολιτικοῦ συνασπισμοῦ τοῦ NATO (συμφωνία πού εἶχε τεθεῖ σέ ἰσχύ ἀπό 18/2/1952), β) κ ο ι ν ω ν ι κ έ ς συνέπειες, ἀφοῦ ἀποτέλεσε στό παρελθόν καί ἀκόμα καί σήμερα ἀποτελεῖ πανελλήνιο αἴτημα τῶν κοινωνικῶν καί πολιτικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου, πού ἀξιώνουν τήν ἀπομάκρυνσή τους ἀπό τό ἑλληνικό ἔδαφος, γ) ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ έ ς συνέπειες, καθ' ὅσον καί μόνο ἀπό τήν ἀνάγνωση τοῦ κειμένου τῆς συμφωνίας προκύπτουν τέτοιες καί γιά τίς δύο πλευρές καί δ) π ο λ ι τ ι σ τ ι κ έ ς συνέπειες, πού προέκυψαν ἀπό τή μακρόχρονη ἐγκατάσταση, διείσδυση καί ἐνασχόληση ἀμερικανικοῦ προσωπικοῦ (στρατιωτικοῦ καί πολιτικοῦ) στή χώρα μας. Πρόθεσή μας βέβαια δέν εἶναι ἡ κοινωνιολογική ἀνάλυση τῶν συνεπειῶν αὐτῶν, οἱ ὁποῖες πάντως παρουσιάζονται δεδομένες.

Βέβαια, ἡ διαμόρφωση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς μιᾶς χώρας ἀποτελεῖ μιὰ πολυδιάστατη πραγματικότητα, πού τίθεται σέ ἄμεση σχέση μέ τήν ὕπαρξη ἤ ὄχι μερικῶν ἤ καί ὅλων ταυτόχρονα ἀπό τίς ἑπόμενες μεταβλητές[9]: α) ἀπό τό μ έ γ ε θ ο ς τῆς χώρας (γεωγραφικό καί δημογραφικό), β) ἀπό τό εἶδος καί τή φύση τῆς ἐ ξ ά ρ τ η σ η ς (πολιτική-οἰκονομική-πολιτιστική)ἀπό ἄλλη ἤ ἄλλες χῶρες τοῦ ἐξωτερικοῦ, γ) ἀπό τό ρυθμό τῆς ἀ ν α π τ υ ξ ι α κ ῆ ς της δραστηριότητας (ἀναπτυγμένη,ὑπό ἀνάπτυξη, ὑποανάπτυκτη) καί δ) ἀπό τό διακρατικό συσχετισμό δυνάμεων καί τήν κατοχή ἤ ὄχι μιᾶς " θ έ σ η ς - κ λ ε ι δ ί ", σέ μιά δοσμένη ἱστορική στιγμή.

Μέ αὐτές τίς ἀρχικές σκέψεις ἀποφασίσαμε νά διερευνήσουμε τήν κοινοβουλευτική πρακτική σέ σχέση μέ τήν ἐξωτερική πολιτική. Τό ἐάν κατά τήν ἐφαρμογή τῆς πρακτικῆς αὐτῆς ἀναφύονται προβλήματα πού μειώνουν τό κῦρος τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ εἶναι θέμα, πού πρέπει νά ἀπασχολεῖ τούς πολιτειολόγους καί τούς μελετητές τῶν συνταγματικῶν ζητημάτων τοῦ δημοκρατικοῦ καθεστῶτος. Οἱ κοινωνικές καί πολιτικές προεκτάσεις τῶν κοινοβουλευτικῶν λειτουργιῶν ὅμως, ἀφοροῦν ἄμεσα τή μελέτη μας στήν προσπάθεια γιά τήν ἑρμηνεία τους.

Ἡ ἐπιλογή τῆς περιόδου 1946 - 1958, πού ἀποτελεῖ τό χρονικό πλαίσιο ἀναφορᾶς μέσα στό ὁποῖο θά κινηθοῦμε, δέν ἀποτελεῖ τυχαία ἐπιλογή. Ἡ Ἑλλάδα ἔχει βγεῖ κατεστραμένη ἀπό τό 2ο Παγκόσμιο πόλεμο καί σέ μιά ἐποχή ἀναδιοργάνωσης καί ἀναπροσανατολισμοῦ τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς ἔχει νά ἀντιμετωπίσει ὀξύτατα προβλήματα ἐσωτερικῆς πολιτικῆς, πού πολλές φορές ἐμπλέκονται ἀναπόφευκτα μέ τόν ἐξωτερικό προσανατολισμό τῆς χώρας.

Ἴσως γιά αὐτόν ἀκριβῶς τό λόγο ἡ περίοδος αὐτή προσφέρεται γιά τήν κατάδειξη τῆς ὀργανικῆς σχέσης - ἔστω καί π ε ρ ι θ ω ρ ι α κ ῆ ς - ἀνάμεσα στό κοινοβούλιο καί τήν ἐξωτερική πολιτική, στά πλαίσια τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας.

Μέ δυό βασικές σκέψεις θά κλείσουμε τόν πρόλογο. Ἀ ρ χ ι κ ά, πῶς μιά σειρά ἀπό θέματα ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητας στό πολιτικό, κοινωνικό, οἰκονομικό καί πολιτιστικό πεδίο (Σχέδιο Μάρσαλ, Δόγμα Τρούμαν, ἐμφύλιος πόλεμος, ψήφιση Συντάγματος τοῦ 1952, ἐγκατάσταση ἀμερικανικῶν στρατιωτικῶν βάσεων στήν Ἑλλάδα, Κυπριακό ζήτημα, κτλ.), προέκυψαν ἀπό γεγονότα - πράξεις ἤ παραλείψεις -

(9). Πρόκειται γιά μεταβλητές καί ὄχι γιά ἁπλούς παράγοντες γιά δύο λόγους : α) γιατί εἶναι δυνατό καί οἱ τέσσερεις νά μεταβληθοῦν κάτω ἀπό ὁρισμένες συνθῆκες, καί β) γιατί ὅλες εἶναι δυνατό νά μετρηθοῦν σέ ἀπόλυτους ἤ σχετικούς ἀριθμούς.

ποὺ μεσολάβησαν καὶ ἀποφάσεις ποὺ ἐλήφθησαν στὴ διάρκεια τῆς ἐξεταζομένης περιόδου 1946-1958, καὶ ποὺ στὴν πλειοψηφία τους ἐξακολουθοῦν καὶ σήμερα νὰ δεσπόζουν στὴν πολιτικὴ, κοινωνικὴ, οἰκονομικὴ καὶ πολιτιστικὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδας, εἴτε σὰν στόχοι τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, εἴτε σὰν λαϊκὰ αἰτήματα. Στὴ σ υ ν έ χ ε ι α, ἡ προσδοκία ὅτι εἶναι δυνατὸ ἡ ἐργασία αὐτὴ νὰ ἀποτελέσει ἐνδεχόμενα ἕνα χρήσιμο βοήθημα γιὰ τὸν κοινωνικὸ ἐπιστήμονα καὶ ἐρευνητὴ τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητας, ποὺ θὰ καταπιαστεῖ μὲ παρόμοια θέματα ἴδίως ἐν ὄψει τῶν νέων ἀναγκῶν ποὺ θὰ προκύψουν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἔνταξη στὴν Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.), καὶ τὶς πιθανὲς θεσμικὲς ἀλλαγὲς ποὺ πρόκειται νὰ ἐκακολουθήσουν.

Μὲ τὶς σκέψεις αὐτὲς παραδίδουμε τὴν παρούσα προσπάθεια. Ἀνήκει στὸν ἀναγνώστη νὰ κρίνει ἐὰν καὶ κατὰ πόσο πετύχαμε.

Πρὶν κλείσουμε, κρίνουμε σκόπιμο ἀπὸ τὶς πρῶτες κιόλας αὐτὲς γραμμὲς νὰ ἐκφράσουμε τὶς εὐχαριστίες μας σὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἄτομα, ποὺ κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο συνέβαλλαν στὴν τελικὴ μορφὴ τῆς μελέτης. Ἀρχίζουμε ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τῆς Ἕδρας τῆς Πολιτικῆς Ἐπιστήμης στὴν Πάντειο Ἀνωτάτη Σχολὴ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν κ. Γεώργιο Βλάχο, γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ του συμβολὴ καὶ καθοδήγηση σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἐργασίας ἀπὸ τὸ 1976 καὶ μέχρι τὴν περάτωσή της. Στὴ συνέχεια, τὸν Κώστα Βεργόπουλο (Maître de Conférences) στὴν Ἕδρα Πολιτικῆς Οἰκονομίας στὸ 8ο Πανεπιστήμιο τοῦ Παρισιοῦ (Paris VIII - Vincennes) γιὰ τὴ σημαντικὴ συνεργασία μας κύρια πάνω στὴ δομὴ καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς μελέτης. Ἐκείνη τὴν καθηγήτρια τῆς Πολιτικῆς Κοινωνιολογίας στὸ 10ο Πανεπιστήμιο τοῦ Παρισιοῦ (Paris X Nanterre) κ. Annie Kriegel. Ἄκρα τὸν Ὑφηγητὴ τῆς Ἕδρας Πολιτικῆς Ἐπιστήμης στὴν Πάντειο Α.Σ.Π.Ε. κ. Ἀντώνη Ἀντωνακόπουλο, ποὺ ὑπῆρξε οὐσιαστικὰ ὁ πρῶτος κριτικὸς ἀναγνώστης τοῦ κειμένου τῆς μελέτης συμβάλλοντας ἔτσι στὴν πληρέστερη διασάφηση ὁρισμένων μεθοδολογικῶν ἐννοιῶν. Δὲν θὰπρεπε ἐξάλλου νὰ παραγνωρίστε ἡ ἰδιαίτερα σημαντικὴ βοήθεια τοῦ Διδάκτορα Πολιτικῆς Ἐπιστήμης καὶ δημοσιογράφου τῆς παρισινῆς ἐφημερίδας " Le Monde " πάνω σὲ διεθνῆ καὶ λογοτεχνικὰ θέματα, κ. Δημήτρη Τ. Ἄναλη. Ἄκρα, θὰ ἀποτελοῦσε μεγάλη παράλειψη νὰ μὴν ἀναφερθεῖ ἡ βοήθεια τῆς δικηγόρου καὶ Διευθύντριας τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, κ. Ντίνας Αἰλιανοῦ - Τσίγκου στὴν ἀνεύρεση σειρᾶς πραγματολογικῶν στοιχείων πάνω στὴν κοινοβουλευτικὴ πρακτική.

Σημειώνουμε ἐπίσης τὴν ἀνεκτίμητη συνεισφορὰ τοῦ ἀείμνηστου καθηγητῆ Κοινωνιολογίας στὸ 8ο Πανεπιστήμιο τοῦ Παρισιοῦ, κ. Νίκου Πουλαντζᾶ.

Τέλος ἐπιθυμοῦμε νὰ ἐκφράσουμε τὶς θερμές μας εὐχαριστίες στὸ Κοινωφελὲς Ἵδρυμα " Ἀλέξανδρος Ὠνάσης ", γιὰ τὴ σημαντικὴ ὑλικὴ βοήθεια ποὺ μᾶς πρόσφερε μὲ τὴ χορήγηση τῆς ὑποτροφίας ἐξωτερικοῦ στὴν Πολιτικὴ Κοινωνιολογία.

Παρίσι, Ἰούνης 1979.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Ι Κ Ο Υ Μ Ε Ρ Ο Υ Σ.

(I). Τόσο ἡ ἔννοια τῆς πολιτικῆς φύσης τοῦ ἀνθρώπου, ὅσο καί ἡ ροπή του γιά κοινωνική συμβίωση ἐκφράζονται ρητά στά " Π ο λ ι τ ι κ ά " τοῦ Ἀριστοτέλη. Ἡ μέν πρώτη ἔννοια προκύπτει ἀπό τή φράση " Οὖν φανερόν ὅτι τῶν φύσει ἡ πόλις ἐστί, καί ὅτι ἄνθρωπος φύσει πολιτικόν ζῶον καί ὁ ἄπολις διά φύσιν καί οὐ διά τύχην ἤτοι φαῦλος ἐστίν ἤ κρείττων ἤ ἄνθρωπος ", Πολιτικά, Α, I253, α, I. Ἡ δέ δεύτερη ἀπό τή φράση " Ὁ δέ μή δυνάμενος κοινωνεῖν ἤ μηδέν δεόμενος δι' αὐτάρκειαν οὐδέν μέρος πόλεως, ὥστε ἤ θηρίον ἤ θεός ", Πολιτικά, Α. I253, α, I2.

(2). Στίς φεντεραλιστικοῦ τύπου μορφές πολιτικῆς ὀργάνωσης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὑπάρχει καί τό " Κοινόν τῶν Ἑλλήνων ", πού δημιούργησε ὁ βασιλιάς Φίλιππος Β' τῆς Μακεδονίας, ἀμέσως μετά τή μάχη τῆς Χαιρώνειας. Δές σχετικά τό βιβλίο τοῦ Wust, Amphiktyonie, Historia, 3, I954 - I955.

(3). Ὁ " κήρυξ " εἶναι ἤδη γνωστός ἀπό τά Ὁμηρικά ἔπη, ἔχοντας ἁρμοδιότητες νά πληροφορεῖ τούς συμπολίτες του γιά ἕνα γεγονός (Ὀδ., VIII,8, Ἰλ., II,442), νά σταματᾶ τή μονομαχία δύο ἐχθρῶν (Ἰλ., VII, 275), νά συμμετέχει ἀντιπροσωπείας πού πρωτοεπισκέπτεται ξένη χώρα (Ὀδ., IX, 9ο καί X, 59,Ιο2), νά μεταφέρει μηνύματα στόν ἐχθρό σάν ἀπεσταλμένος τοῦ βασιλιᾶ του (Ἰλ., VII,372), νά ἐπιβάλλει ἡσυχία καί τάξη στή συνέλευση - συγκέντρωση (Ἰλ., II,97, XXIII,567 καί XVIII,5ο3). Ὁ κήρυξ στόν Ὅμηρο εἶναι σεβαστός ἀπό ὅλους (Ὀδ., XXII,357 καί Ἰλ., I,334), ἡ δέ ἐξουσία του σάν σεβαστό καί ἀπαραβίαστο πρόσωπο ἀπορρέει ἀπό τό σκῆπτρο πού κρατᾶει (Ἰλ., II,279 καί XXIII,567 καί Ὀδ., II,37).

(4) Πάνω στό θέμα τῆς διαιτησίας, ὑπάρχουν ἀναφορές στήν " Ἱστορία " τοῦ Θουκυδίδη, " γιά τίς ἀξιολογώτερες συνθῆκες τοῦ Ἑλληνα π.Χ. πού μάλιστα περιέχουν ὅλες διαιτητική ρήτρα ". Ἀπό τό βιβλίο τοῦ Γιώργου Τενεκίδη, Θέματα Κοινωνιολογίας τῶν Διεθνῶν Σχέσεων, ἐκδ. Παπαζήσης, Ἀθήνα, I976, σελ. I8.

(5) Ὁ πρῶτος ὁρισμός τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου κάτω ἀπό τόν τίτλο ius gentium (Δίκαιο τῶν Ἐθνῶν), ἀποδίδεται στόν φλαμανδικῆς καταγωγῆς Ὁλλανδό Hugo de Groot , πού εἶναι γνωστός κύρια σάν Grotius (I583 - I645), καί τοποθετεῖται στή Σχολή τοῦ " Φυσικοῦ Δικαίου ". Στό βιβλίο του , Dejure belli ac pacis, Lib. I, Cap.I, par,I4 : " Est ius gentium .... quod gentium omnium aut multarum voluntante vim obligandi acceptit ".

(6) Ἡ λέξη π ο λ ι τ ι κ ή, ἔχει κοινή ρίζα σέ ὅλες τίς λατινογενεῖς γλῶσσες πού υἱοθετήθηκε : γαλλικά politique , ἀγγλικά policy , ἰταλικά politica καί γερμανικά politik . Κατά τόν Γ. Βλάχο ἡ ἔννοια τῆς λέξης πολιτική πηγάζει ἀπό τόν Ἀριστοτέλη, καί μέ τήν αὐστηρή ἐπιστημονική της ὁρολογία εἶναι σχετικά πρόσφατος ὅρος στήν ἱστορία τῶν λαῶν. Δές σχετικά, Γεωργίου Βλάχου, Πολιτική θεωρία - Εἰσαγωγικές ἔννοιες, ἐκδ. Παπαζήσης, Ἀθῆναι, I975, σελ. I9ο.

(7). " Tout ce qui a trait aux rapports entre les Etats ", Dictionnaire politique et diplomatique, Pierre Sandahl et Loise de Bea, édition Librairies Techniques, Paris, 3e trimestre I976, p. I32.

(8). Γιώργου Τενεκίδη, ὅπου πρίν, σελ. 30.

(9). Γιά τή σύγχιση πού ἐπικρατεῖ γύρω ἀπό τόν ὅρο " δ ι π λ ω μ α τ ί α ", δές σχετικά τό βιβλίο τοῦ Sir Harold Nicholson, Diplomacy, 3th edition, (OUP), London, I975 , p. 3.

(Io). Τή διάκριση ἀ ν ά μ ε σ α σέ "στρατηγική " καί " τακτική " ἐπισημαίνει ὁ J. Siotis, Quelques remarques sur la Diplomatie multilatérale, Melanges Séfériadès, A, Athènes, I96I, p. I53n° Ἡ διάκριση αὐτή ξεκινᾶ ἀπό τήν ἀνάλυση τοῦ Karl von Clausevitz , στό κλασσικό πλέον βιβλίο του γιά τόν πόλεμο.

(II). Andrew A. Gromyko and al (eds), A dictionary of Diplomacy, Moscow, I97I, vol. I, p. 479.

(I2). Γιώργου Τενεκίδη, ἔπου πρίν

(I3). Πρόκειται γιά τό μαρξιστικοῦ περιεχομένου βιβλίο τοῦ καθηγητή τῆς Σορβόννης (Paris I), P.-F. Gonidec, Relations Internationales, éditions Montchrestien, 2ème édit., Paris, 4e trim., I977. Ἡ κατοπινή ἐξέταση τῶν θεωριῶν πού κυριαρχοῦν στόν κλάδο τῶν Διεθνῶν Σχέσεων, προέρχεται ἀπό τό διαχωρισμό πού κάνει ὁ Gonidec ἀνάμεσα στίς δυό " Σχολές " πού ἀναλύουν τή Διεθνή Κοινωνία, σελ. 27 - 76 καί τή σχετική βιβλιογραφία πού παραθέτει.

(I4). Κύρια στά ἔργα του : a) System and process in international politics, edition J. Wiley, New York, I964, b) Macropolitics, I969, c) New approaches to international politics, I968.

(I5). Marcel Merle στά βιβλία του : a) La théorie des relations internationales,
b) La Sociologie des relations internationales.

(I6). Georges Scelle , ὅπου πρίν.
Eric Weil, Philosophie politique.
Clark and Sohn, World peace through world law.
G. Schwarzenberger : a) International Law, ed. Stevens, 2nd ed., London, I949, t. I, b) A manual of international law, edition Stevens, 3th ed., London , I952.

(I7). a) Paul Reuteur, Les Institutions Internationales, édition P.U.F., serie " Thémis ", manuels juridiques, économiques et politiques, Paris I955, première partie, p. 33 - I80,
πού γνώρισε πολλές ἐπανεκδόσεις ἀνάμεσα στά I955 - I977.
b) Cavaré, a) Le Traité de Droit International public, t. I, p. IIo et s.
b) Le droit International public positif, 2vol., Paris, Pédone, I95I.
c) Principes et systématique, Paris, Sirey, t. I:I932, t.2:I934.

(I8). a) Georges Burdeau, ὅπου πρίν, b) Georges Scelle, Le precis du Droit des gens, t. I, c) Doyen Colliard, Manuel d' institutions internationales, et d) René - Jean Dupuy, Le droit international, éditions P.U.F., serie " que sais-je ? ", n° Ioóo.

(I9). Ἀπό τό κλασικό πιά ἔργο τοῦ Raymond Aron , Paix et guerre entre les Nations, Calmann-Lévy, I962, πού γνώρισε ἕξη ἐκδόσεις ἀνάμεσα στό I966 καί καί I975, ἀφιερωμένο στήν ἐξωτερική πολιτική τῶν Η.Π.Α., ἡ ἀνάλυση τοῦ ὁποίου γίνεται σύμφωνα μέ τίς ἀμερικανικές κοινωνιολογικές θεωρίες. Συνέχεια αὐτοῦ τοῦ βιβλίου θά μποροῦσε νά θεωρηθεῖ τό πρόσφατο βιβλίο τοῦ ἰδίου, Plaidoyer pour l' Europe décadente, éditions P. Laffont, Paris, I977.

(20). Hans Morgenthau, Politics among nations, New York, ed. Knopf, I948, Ist edition
Τό βιβλίο αὐτό γνώρισε πέντε ἐκδόσεις ἀπό τό I948 μέχρι τό I972.

(2I). Ἀπό τό μνημειώδες πολύτομο ἔργο τοῦ Γάλλου ἐπιφανοῦς νομικοῦ καί πολιτειολόγου, Georges Burdeau, Traité de Science Politique, t. I, 2ème édition, p. 36I et s.

(22). Πάνω στό ἔργο καί τή συνεισφορά τοῦ Johan Galtung - πού εἶναι ὁ ἱδρυτής τοῦ Διεθνοῦς Ἰνστιτούτου Ἐρευνῶν γιά τήν Εἰρήνη, Ὄσλο I959 - δές τό βιβλίο τοῦ R.P. Bosc, Guerre froide et affrontements , καί τά ἄρθρα τῶν K. Gide " Galtung's conception of violence ", Journal of peace research, I97 n°Ικαί Deriennic στήν ἴδια μέ τήν παραπάνω ἐπιθεώρηση, I972, n° 4.

(23). Ὁ Γιώργος Τενεκίδης στό πιό πάνω ἀναφερόμενο βιβλίο του, σελ. 44 - 45, παραθέτει ἕνα πίνακα ἕνα πίνακα πάνω στή διαμόρφωση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, χωρισμένο σέ δύο μέρη : Ι) τούς παράγοντες πού ἐπιδροῦν στή λήψη ἀποφάσεων καί ΙΙ) τούς μηχανισμούς γιά τή λήψη τῶν ἀποφάσεων. Ἡ ἀνάλυση τῶν στοιχείων τοῦ πίνακα αὐτοῦ στίς σελ. 3Ι-43 τοῦ ἴδιου βιβλίου. Ὁ πίνακας αὐτός ἀναδημοσιεύεται στό παράρτημα αὐτῆς τῆς μελέτης, αὐτούσια ἀπό τό πιό πάνω βιβλίο, λόγω τῆς σημασίας του.

(24). Δέν εἶναι τυχαῖο τό γεγονός ὅτι παρά τήν ἐκπληκτική αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διεθνῶν ὀργανισμῶν στήν ἐποχή μας (280 τό 1972, ἔναντι 178 τό 1954) - πού σύμφωνα μέ τίς προβλέψεις τῶν εἰδικῶν, μέ μιά ἀργή αὔξηση 3,5% τοῦ ἀριθμοῦ τους τό χρόνο θά φθάσουν τόν ἀριθμό τῶν 635 τό ἔτος 2000 - στόν τομέα τῆς ἀποτελεσματικότητας πολύ λίγη πρόοδος ἔχει σημειωθεῖ. Τά ἀριθμητικά στοιχεῖα πού πιό πάνω ἀναφέρονται ἀπό τό προηγούμενα ἀναφερθέν βιβλίο τοῦ F.-F. Gonidec, p. 179.

(25). Πρόκειται γιά μιά κοινωνικο-ψυχολογική ἀνάλυση τῆς μεθόδου τῶν " δ ι α π ρ α γ μ α τ ε ύ σ ε ω ν " κατά τήν ἄσκηση τῆς διπλωματίας, πού σύμφωνα μέ τούς Jack Sawyer καί H.Guetzkow - στό " Bargaining and Negotiation in Inernational Relations ", H.C. Kelman (ed), International Behavior;A social - Psychol,Anal.N.York,1965περιλαμβάνει πέντε στοιχεῖα : α'προϋποθέσεις, β' συντελεστές, γ'σκοπός, δ'διαδικασία καί ε'ἀποτέλεσμα. Σχετικά μέ τό ὑπόδειγμα διαπραγματεύσεων τῶν πιό πάνω συγγραφέων, δές Παράρτημα, Πίνακα. Ἡ ἀναδημοσίευση γίνεται ἀπό τό βιβλίο τοῦ I. N. Κίνα, Διεθνές Σύστημα καί Ἐξωτερική πολιτική, Ἀθήνα, 1976.

(26). Σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα τῆς 5ης Γαλλικῆς Δημοκρατίας τοῦ 1958, μποροῦν νά εἰσαχθοῦν στό κοινοβούλιο πρίν τήν τελική ἔγκριση περίπου τό 45% τῶν διεθνῶν συνθηκῶν. Κατά τόν Gonidec , ὅπου πρίν, σελ. 369, " ἀνάμεσα στά 1959 καί 1973 τό Κοινοβούλιο (Γαλλικό) παρενέβη 300 φορές, πού ἀντιπροσωπεύει λίγο μικρότερο ποσοστό ἀπό τό 50% τῶν μέ ἐπίσημο τύπο ὑπογραφεισῶν διεθνῶν συμφωνιῶν γιά λογαριασμό τῆς Γαλλίας ".

(27). Σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 36 παρ. 2 τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος τοῦ 1975, " Αἱ περί ἐμπορίας, ὡς καί αἱ περί φορολογίας, οἰκονομικῆς συνεργασίας καί συμμετοχῆς εἰς τούς διεθνεῖς ὀργανισμούς ἤ ἑνώσεις, συνθῆκαι καί ὅσαι ἄλλαι περιέχουν παραχωρήσεις περί τῶν ὁποίων κατ' ἄλλας διατάξεις τοῦ Συντάγματος δέν δύναται νά ὁρισθῇ τι ἄνευ νόμου ἤ ἐπιβαρύνουν ἀτομικῶς τούς Ἕλληνας δέν ἔχουν ἰσχύν ἄνευ τυπικοῦ νόμου κυρούντος ταύτας ".

Συνοπτική

Κεφάλαιο Ιβ : ἀναφορά στή θεωρητική συμβολή τῶν John Locke, Charles Montesquieu , Em. Kant & J.G. Fichte.

(I). Οἱ κύριοι ἐκπρόσωποι τῆς Σχολῆς τοῦ " Φυσικοῦ Δικαίου " εἶναι : α) ὁ Ὁλλανδὸς Hugo de Groot , γνωστὸς σὰν Grotius (I583 - I645) μὲ κυριώτερο ἔργο του τὸ De jure belli ac pacis , β) ὁ Ἄγγλος Thomas Hobbes (I588-I679), Leviathan, De cive , γ) ὁ Ὁλλανδικῆς καταγωγῆς Baruch de Spinoza (I632 - I677), Ethica, Tractatus politicus καὶ Tractatus theologico-politicus καὶ δ) ὁ Samuel Pufendorf (I632 - I694), De jure naturae et gentium.

(2). Δὲς " Δεύτερο Δοκίμιο γιὰ τὴν Πολιτικὴ Κυβέρνηση ", I690. Δὲς σχετικὰ γαλλικὴ ἔκδοση, Deuxième Traité du gouvernement Civil - Constitutions fondamentales de la Caroline, traduction B. Gilson, Paris. Vrin, I967, II. par. 6.

(3). Ἡ ἔννοια αὐτὴ ἀπασχολεῖ στὶς μέρες μας μιὰ σειρὰ ὁλόκληρη ἐπιστημονικῶν κλάδων, ἐξαιτίας τοῦ ἐνδιαφέροντος.

(4). Ἡ θέση τοῦ R.Filmer στὸ βιβλίο του " Πατριάρχης " (Patriarcha) ἦταν ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ Ἀπόλυτου Μοναρχη εἶχε τὴν προέλευσή της στὴν ἐξουσία τοῦ Ἀδὰμ πάνω στὴν Εὔα καὶ στὰ παιδιά τους. Συμπέραινε λοιπὸν ὁ Filmer πὼς κάθε οἰκογένεια ἦταν μιὰ μικρὴ μοναρχία, μὲ συγγενικοὺς δεσμοὺς καταγωγῆς. Ὁ Locke ἀντικρούει τὴ θέση αὐτὴ σὰν αὐθαίρετη μὲ τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι ἡ πατρικὴ ἐξουσία δὲν μπορεῖ νὰ διαρκεῖ παρὰ μόνο ὅταν τὸ παιδὶ εἶναι ἀνίκανο νὰ κρίνει ὑπεύθυνα ἀπὸ μόνο του. Δὲς σχετικὰ τὸ βιβλίο τοῦ André - Louis Leroy, Locke, éditions P.U.F., Serie " Philosophes ", Paris, I964, p. I6 - I7.

(5). Μετάφραση B. Gilson , ὅπου πρίν, II, παρ. I6 - 2I.

(6). Ἡ ἀριστοτελικὴ διάκριση τῶν ἐξουσιῶν ἐξάγεται ἀπὸ τὰ " Πολιτικά ", Δ, I3, I297β°, ὅπου ἀναφέρεται : " Ἔστι δὲ τρία μέρια τῶν πολιτειῶν πασῶν, περὶ ὧν δεῖ θεωρεῖν τὸν σπουδαῖον νομοθέτην ἑκάστη τὸ συμφέρον° ὧν ἐχόντων καλῶς, καὶ τὰς πολιτείας ἀλλήλων διαφέρειν ἐν τῷ διαφέρειν ἕκαστον τούτων. Ἔστι δὲ τῶν τριῶν τούτων ἓν μὲν τι τὸ βουλευόμενον περὶ τῶν κοινῶν, δεύτερον δὲ τὸ περὶ τὰς ἀρχάς, τρίτον δὲ τὸ δικάζον ".

(7). Μετάφραση B. Gilson , ὅπου πρίν, IX, παρ. I3I.

(8). Τό " Πνεῦμα τῶν Νόμων " πού γράφτηκε ἀνάμεσα στά 1734 - 1748, εἶναι πραγματικά μνημειώδες ἔργο ἀφ' ἑνός γιατί διαπραγματεύεται σωρεία θεμάτων ἀπό κοινωνική, ἱστορική, νομική, ψυχολογική ἀκόμα καί ἠθική σκοπιά, καί ἀφ' ἑτέρου γιατί ἀποτελεῖται ἀπό 31 τόμους, πού καθένας διαιρεῖται σέ 15 - 20 κεφάλαια. Ἐξαιτίας τῆς πληθώρας τῶν θεμάτων πού ἐξετάζονται καί τοῦ ὄγκου του, τό ἔργο αὐτό παρουσιάζει πολλές δυσχέρειες γιά μιά συνολική μελέτη του.

(9). Δές σχετικά α) Georges Vlachos, La politique de Montesquieu - Notion et Méthode, éditions Montchrestien, Paris, 1974, p.9-16, καί β) Γεωργίου Κ. Βλάχου, ὅπου πρίν, τόμος α', (1977), σελ. 127 σημείωση ὑπ' ἀριθμόν 2. Ἡ ὑπογράμμιση δική μας.

(10). Ἀπό τό βιβλίο, Montesquieu, L' Esprit des Lois, Pages Choisies, II, éditions Larousse, serie " classiques ", Paris, p. 29.

(11) & (12). Ὅπου πρίν, στίς σελίδες 29 - 30 καί 34 ἀντίστοιχα.

(13). Δέν πρέπει ἐξάλλου νά ἀγνοηθεῖ ἡ ὅλως σημαντική συνεισφορά πάνω στόν φιλειρηνισμό καί τήν ἰσότητα τῶν λαῶν, ἀπό τόν Montesquieu.

(14). Τό ἔργο τοῦ Γ.Κ. Βλάχου πάνω στόν E. Kant εἶναι πράγματι πρωτοποριακό, γεγονός πού ἀποδεικνύεται καί ἀπό τήν ἀναγνώριση τῶν Marcel Prélot καί Georges Lescuyer, " Histoire des idées politiques ", Dalloz, Paris, 1977, 6ème, p.440-411. Ἀναφέρουμε σχετικά a) Georges C. Vlachos, " Fédération des peuples et coexistence pacifique chez Kant " Mélanges Séfériades, ATHENES, 1961, p.p. 367-386, b) " La Politique de Kant ", Paris, éditions P.U.F., 1962. / Τό κομμάτι τοῦ κειμένου, ἀπό τό βιβλίο τοῦ Γ.Κ. Βλάχου, " Πολιτική ", τόμος α', Ἀθήνα, 1977, σελ. 132.

(15). G.C. Vlachos, " Fédération des peuples et coexistence pacifique chez Kant ", op. cit., p. 375 - 376.

(I6). Ἀξιόλογη ἄποψη μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ ἡ συνεισφορά τοῦ J. J. Rousseau (I7I2-I778) στό κοινωνικό Συμβόλαιο " (Du Contrat Social)[20], κυρίως σέ ὅτι ἀφορᾶ τήν ἔννοια τῆς " κοινωνικῆς συνθήκης " (βιβλίο I°, κεφ. VI), τήν ἀπόρριψη τῆς βίας στίς ἀνθρώπινες καί διακρατικές σχέσεις (βιβλίο I° , κεφ. V) καί τήν ἔννοια τῆς κυριαρχίας, πού στηριζόμενη στήν κοινή θέληση δέν μπορεῖ οὔτε νά εἶναι ἀπαλλοτριώσιμη (βιβλίο 2°, κεφ. I), οὔτε διαιρετή (βιβλίο 2° , κεφ. II) οὔτε τέλος ἐσφαλμένη (βιβλίο 2° , κεφ. III).

(I7). Γ.Κ. Βλάχου, " Πολιτική ", τόμος α', Ἀθῆνα, I977, σελ. I33. / "Ας σημειθεῖ ἄκμα τό ἔτσης εὐρύ καί σημαντικῆς ἀξίας ἔργο τοῦ συγγραφέα καί πάνω στόν Fichte . Ἀναφέρουμε σχετικά Georges Vlachos : α) " Fédéralisme et raison d' Etat dans la pensée internationale de Fichte ", éditions A. Pedone, Paris I948, (préface de Georges Scelle), β) Revue Internationale d' Histoire Politique et Constitutionnelle, " Le droit, le morale et l' experience dans les écrits révolutionnaires de Fichte ", Paris, I958, p.p. 226 - 26I καί γ) Archives de Philosophie du Droit, " Dialectique de la liberté et dépérissement de la contrainte chez Fichte ", n° 7, I962, p.p. 2II - 245 n° 8, I963, p.p. 75 - II4.

(I8). G.C. Vlachos, " Fédéralisme et raison d' Etat ... ", op. cit., p.p. 46 - 47.

(I9). Op. cit., p.p. 50 - 5I.

Κεφάλαιο Ι γ : Ἀκολουθητέα μέθοδος καί ἐρευνητικές πηγές.

(I). Γιά τήν ἐπιστημολογική διάκριση ἀνάμεσα στό γενικό καί τό εἰδικό σημαντική εἶναι ἡ ἄποψη τοῦ Β.Ι. Λένιν, πού στά " Φιλοσοφικά Τετράδιά " του διακρίνει τρεῖς σχέσεις ἀνάμεσα στό γενικό καί τό εἰδικό : α) σχέση συνεχοῦς καί ἀδιάσπαστης ἀλληλοεξάρτησής τους, β) σχέση ἐναλλαγῆς ἀπό τό γενικό στό εἰδικό καί τό ἀντίστροφο καί γ) σχέση ταυτότητας μεταξύ τους. Δές σχετικά τή γαλλική ἔκδοση, Lénine, Cahiers sur la dialectique de Hegel, éditions Gallimard (nrf), n° TVI, France, I967.

(2). Τήν ἄποψη αὐτή γιά τήν ἀρνητική συμβολή τῆς " οἰκονομιστικῆς θεώρησης " τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, ὑποστηρίζει ὁ Antonio Gramsci , στό βιβλίο του " Γιά τόν Μακιαβέλλη ", ἑλληνική ἔκδοση, Ἠριδανός, Ἀθῆνα, σελ. 55 - 56

(3). Ἡ ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας συχνά ἀπαντᾶται καί κάτω ἀπό τούς ὅρους ἐ ν δ υ ν ά μ ω σ η ἤ μ ε τ α β ί β α σ η. Πρέπει πάντως νά τονισθεῖ ὅτι ὁ ὅρος μεταβίβαση ἔχει ἀληφθεῖ στήν περίπτωση αὐτή μέ τή στενή του ἔννοια, πού δέν ἔχει τίποτα νά κάνει μέ τή " μετατόπιση " μιᾶς συγκεκριμμένης κρατικῆς λειτουργίας - πού συνήθως ὀφείλεται στίς " καταστάσεις ἀνάγκης " ἤ στίς " ἐξαιρετικές καταστάσεις ", καί πού δέν προβλέπονται ἀπό τό συνταγματικό χάρτη. Γιά τή θέση αὐτή δές σχετικά τό βιβλίο τοῦ Φαίδωνα Βεγλερῆ, Ἡ διοικητική ὀργάνωσις, 1963, σελ. 10 κ. ἑπ.

(4). Ἡ ἀρχή γίνεται μέ τό νόμο τῆς 8ης Αὐγούστου 1914 (defense of realm act, 1914), πού τροποποιεῖται μέ νεώτερο νόμο στίς 28 Αὐγούστου τοῦ ἴδιου χρόνου (defense of the realm act). Στή συνέχεια οἱ νόμοι αὐτοί ἐτροποποιήθηκαν καί ἐνωδικοποιήθηκαν ὁριστικά μέ τό νόμο τῆς 27 Νοέμβρη 1914, μέ τίτλο, "defense of the realm consolidation act ".

(5). Πρέπει πάντως νά λεχθεῖ ὅτι, ἡ πρώτη διατύπωση τοῦ θεσμοῦ τῶν κατ'ἐξουσιοδότηση τῶν Βουλῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων ἐμφανίζεται στό ἄρθρο 74 τοῦ σχεδίου Συντάγματος, τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1925.

(6). Ἡ " ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου " (analyse de contenu, content analysis), συνιστᾶ μιά ἐπί μέρους μέθοδο τῆς ποσοτικῆς σημασιολογίας, πού ἀφορᾶ πρωταρχικά τήν ἀνάλυση τῶν γραπτῶν κειμένων καί " ντοκουμέντων " (βιβλία, ἐφημερίδες, περιοδικά, πρακτικά συνεδριάσεων : ὀργανισμῶν, κοινοβουλίων, δικαστηρίων, διαγγέλματα, σλόγκανς, μπροσοῦρες κτλ.) γι'αὐτό ἀποκαλεῖται ἐπίσης καί " ἀνάλυση ντοκουμέντων " (analyse des documents). Στή μέθοδο αὐτή περιλαμβάνονται διάφορα εἴδη ἀναλύσεων τοῦ περιεχομένου π.χ. ἀνάλογα μέ τό ἀντικείμενο ἤ μέ τό βάθος ἀνάλυσης κτλ. Τά στάδια πού τή συνθέτουν εἶναι τρία : α) πλήρης ἤ δειγματοληπτική ἀνάλυση τῶν τεκμηρίων, β) ὁ ἀπό τά πρίν συγκεκριμμένος καθορισμός τῶν κατηγοριῶν καί γ) ἡ ταξινόμηση σέ κατηγορίες καί ἡ ἐπεξεργασία τῶν ἀποτελεσμάτων.
Πάνω στή μέθοδο αὐτή δές τά βιβλία τῶν : α) Maurice Duverger , Méthodes des Sciences Sociales, collection " Thémis ", éd. P.U.F., Paris, 1961 (ἑλληνική ἔκδοση, Μέθοδοι τῶν Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν, ἐκδόσεις Ἐθνικοῦ Κέντρου Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν, Ε.Κ.Κ.Ε., Ἀθῆναι 1976, τόμος ΙΙ, σελ. 78 - 121, μετάφραση Ν. Παπαδόδημα), β) J.L. Loubet del Bayle , Introduction aux méthodes des Sciences Sociales, éditions E. Privat, Toulouse, 1978, p. 109 - 120, γ) τό κλασσικό ἔργο τοῦ B. Berelson, Content analysis in communication recherch, New York, 1971.

(7). Δές τά βιβλία τῆς Madeleine Grawitz : a) Méthodes des Sciences Sociales, éditions Dalloz, 1974, 2ème éd. p. 1076, b) Textes et commentaires, Sciences Sociales, Méthodes des Sciences Sociales, éditions Dalloz, Paris, 1975, t. I, p. 15 - 16.

Ι. Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Ι Κ Ο Μ Ε Ρ Ο Σ.

Εἰσαγωγικό μέρος.

Κεφάλαιο 1α : Εἰσαγωγή στήν ἔρευνα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί ἡ διασύνδεσή της μέ τό Κοινοβούλιο καί τήν πρακτική του.

Κεφάλαιο 1β : Συνοπτική ἀναφορά στή θεωρητική συμβολή τῶν John Locke, Charles Montesquieu, Emmanuel Kant καί Johann Gottlieb - Fichte.

Κεφάλαιο 1γ : Ἀκολουθητέα μέθοδος καί ἐρευνητικές πηγές.

" La cause déterminante d' un fait social doit être cherchée parmi les faits sociaux antécédents, et non parmi les états de la conscience individuelle ".

"Τὸ καθοριστικὸ αἴτιο ἑνὸς κοινωνικοῦ γεγονότος πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ ἀνάμεσα στὰ προϋπάρξαντα κοινωνικὰ γεγονότα καὶ ὄχι ἀνάμεσα στὶς καταστάσεις τῆς ἀτομικῆς συνείδησης ".

Emile DURKHEIM.
" Les règles de la méthode sociologique ", I9e édition, P.U.F., I977, p. Io9.

Ια : Εἰσαγωγὴ στὴν ἔρευνα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ ἡ διασύνδεσή της μὲ τὸ Κοινοβούλιο καὶ τὴν πρακτική του.

Τὸ ἀντικείμενο μελέτης τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς - συνοπτικὴ σκιαγράφιση τοῦ ὁποίου ἐπιχειρεῖται σ'αὐτὴ τὴν εἰσαγωγὴ- ἀποβλέπει πρωταρχικὰ στὴν ἀνάλυση καὶ ἑρμηνεία τῆς συγκεκριμένης δραστηριότητας τῶν ὑπευθύνων κατὰ τὸ Σύνταγμα κρατικῶν ὀργάνων, ἀναφορικὰ μὲ τὶς ἐξωτερικὲς ὑποθέσεις μιᾶς χώρας. Ἡ φύση καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς δραστηριότητας αὐτῆς δύναται νὰ προσδιορισθεῖ α) ἀπὸ τοὺς τιθέμενους στόχους, β) ἀπὸ τοὺς χρησιμοποιουμένους μηχανισμοὺς γιὰ τὴν πραγμάτωση τῶν πιὸ πάνω στόχων καὶ γ) ἀπὸ τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα.

Τὸ ἱστορικὸ ὑπόβαθρο, πάνω στὸ ὁποῖο ἐδράζεται ἡ πολυσύνθετη αὐτὴ δράση ποὺ ἀποτελεῖ τὴ σύγχρονη ἐξωτερικὴ πολιτική, θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ στὴν πολιτικὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὴ συνακόλουθη ροπή του γιὰ κοινωνικὴ συμβίωση,(I)* ποὺ ἐξελίκτικὰ ὁδήγησε στὴ δημιουργία τῆς διεθνοῦς κοινωνίας.

Ἡ διεθνὴς αὐτὴ κοινωνία ἢ κοινότητα - μικρογραφία τῆς ὁποίας ἀποτελοῦν οἱ ἐπὶ μέρους κρατικὲς κοινότητες (sociétés étatiques) - διέπεται ἀπὸ μιὰ σειρὰ κανόνων δικαιακοῦ χαρακτήρα, ποὺ ἀποσκοποῦν στὴν ἁρμονικὴ συμβίωση τῶν μελῶν της, καὶ ποὺ ἡ θέσπιση καὶ ἐφαρμογή τους ἀπασχολεῖ τὸ ἐπιστημονικὸ πεδίο ἀναφορᾶς τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου.

Ἡ χρονολογουμένη ἀπὸ τὰ παναρχαῖα χρόνια προσπάθεια σύμπτυξης ὀργανισμῶν, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση καὶ ἐπίλυση τῶν ὑφισταμένων διαφορῶν, ποὺ ἔχει τὴ βάση της ἀφ' ἑνὸς στὴν ἀναγκαιότητα ἀνταλλαγῆς τῶν προϊόντων καὶ ἀφ'ἑτέρου στὴν ἐμπέδωση τῆς εἰρήνης καὶ τὴν ἐξασφάλιση τῆς ἐδαφικῆς ἀνεξαρτησίας τῶν πρωτόγονων κοινωνικῶν σχηματισμῶν, εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα ἀπὸ πολὺ νωρὶς τὴ δημιουργία διαφόρων ὀργάνων καὶ θεσμῶν.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ γίνει μνεία τῆς συνεισφορᾶς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸ ὅτι γνώριζαν : α) μορφὲς πολιτικῆς ὀργάνωσης τοῦ λεγόμενου ὁ μ ο σ π ο ν δ ι α κ ο ῦ τύπου ὅπως, οἱ ἀμφικτυονίες, οἱ συμπολιτεῖες, οἱ συμμαχίες(2) κτλ., β) τὴν ἰδιάζουσα σημασία τοῦ προξενικοῦ θεσμοῦ, ποὺ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ : Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ καὶ στὸ ἑξῆς, στὸ θέμα τῶν βιβλιογραφικῶν παραπομπῶν, ἡ παράθεση θὰ γίνεται στὸ τέλος κάθε μέρους τῆς μελέτης (εἰσαγωγικό, πρῶτο, δεύτερο, τρίτο μέρος), καὶ ὄχι στὸ κάτω μέρος τῆς κάθε σελίδας. Μὲ αὐτὸ ἀποβλέψαμε στὴν ὁμοιογένεια τοῦ κειμένου, ποὺ πολλὲς φορὲς θὰ περιοριζόταν σὲ δύο-τρεῖς μόνο ἀναγνωστικὲς γραμμές. Ἡ γλῶσσα καὶ τὸ ὕφος τῶν ἀναφερομένων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ τῶν Πρακτικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ κοινοβουλίου, θὰ παραμείνουν ἀνέπαφα γιὰ τὴν πληρέστερη ἀπόδοση τοῦ ἐννοιολογικοῦ περιεχομένου.

προκύπτει ἀπό τήν ἱερότητα πού ἀπολάμβανε ὁ " κῆρυξ "[3], γ) τήν ἀναζήτηση ἐπίλυσης τῶν διακρατικῶν διαφορῶν μέ εἰρηνικό τρόπο, μέσα ἀπό τή διαιτησία[4], δ) τήν ἀρχή τῆς ἰσότητας τῶν κρατῶν καί ε) τήν ὑποχρεωτική τήρηση τῶν συμφωνιῶν, ἀρχή πού συναντᾶται στή συνέχεια στό Ρωμαϊκό Δίκαιο κάτω ἀπό τή φράση, pacta sunt servanda.

Ἀπό τήν ὑφιστάμενη διάκριση ἀνάμεσα στό ἐθνικό δίκαιο τῶν ἐπί μέρους κρατῶν - πού ρυθμίζει τήν ἐσωτερική ἔννομη τάξη, γνωστό καί σάν Ἐ σ ω τ ε ρ ι κ ό Δ ί κ α ι ο - καί στό δια-εθνικό δίκαιο τῶν κρατῶν-μελῶν τῆς διεθνοῦ κοινωνίας - πού ρυθμίζει τίς σχέσεις τῶν κρατῶν μεταξύ τους καί τίς σχέσεις κρατῶν καί διεθνῶν ὀργανισμῶν, γνωστό σάν Δ ι ε θ ν ές Δ ί κ α ι ο,[5] προκύπτει μέ σαφήνεια ὁ γενεσιουργός λόγος καθιέρωσης τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Ἀπό τόν στά πλαίσια τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τῶν λαῶν προκύψαντα σχηματισμό τῶν νέων Ἐθνικῶν κρατῶν, ἔλκουν τήν καταγωγή τους ἀ ρ χ ι κ ά, οἱ σύγχρονες διμερεῖς ὅσο καί πολυμερεῖς διακρατικές σχέσεις (relations interétatiques) καί στή σ υ ν έ χ ε ι α, οἱ σύγχρονοι διακρατικοί διεθνεῖς ὀργανισμοί (organisations internationales), πού ἡ ἔκταση τῶν ἁρμοδιοτήτων τους καί ἡ αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τους, ἔχουν πάρει τεράστιες διαστάσεις στίς μέρες μας.

Τί ὑποδηλώνει ὅμως ὁ ὅρος " ἐξωτερική πολιτική " ; Ἀπό τό δεύτερο συνθετικό τοῦ ὅρου π ο λ ι τ ι κ ή,[6] πού προέρχεται ἀπό τήν ἑλληνική λέξη " πόλις ", διαγράφεται ἡ ἔννοια τοῦ διακανονισμοῦ τῶν ὑποθέσεων ἑνός συγκεκριμένου ἱστορικο-κοινωνικοῦ ἐδαφικοῦ χώρου, τοῦ κράτους. Δύο εἶναι τά σκέλη τοῦ διακανονισμοῦ αὐτοῦ τῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους. Τό π ρ ῶ τ ο σκέλος ἀφορᾶ τίς ἐσωτερικές ὑποθέσεις του, προβλήματα δηλαδή οἰκονομικοῦ καί κοινωνικοῦ περιεχομένου, ἐσωτερικῆς ἔννομης τάξης, παροχῆς ὑπηρεσιῶν κτλ. Τό δ ε ύ τ ε ρ ο σκέλος ἀναφέρεται στίς ἐξωτερικές ὑποθέσεις του, τίς ὑφιστάμενες δηλαδή σχέσεις τοῦ κράτους μέ τρίτα κράτη ἤ μέ διεθνεῖς ὀργανισμούς.

Ἡ ὑπάρχουσα σύγχιση σχετικά μέ τή χρησιμοποίηση τοῦ ὅρου " ἐξωτερική πολιτική "(politique étrangère, foreign policy) ἐξαιτίας τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἔννοια αὐτή ἀπό παράδοση ἐπικράτησε νά καλύπτει καί σχέσεις μή διμερεῖς, δέν ἐμποδίζει τήν παράθεση δύο ὁρισμῶν, πού τείνουν νά προσδιορίσουν μέ τρόπο συνοπτικό καί ἀναλυτικό ἀντίστοιχα τό ἐννοιολογικό περιεχόμενο τοῦ ὅρου. Ὁ πρῶτος τῶν P. Sandahl καί L. de Bea [7] τήν ὁρίζει σάν " κάθε συμφωνημένη ἐνέργεια πού ἀφορᾶ τίς διακρατικές σχέσεις ". Ὁ δεύτερος τοῦ Γιώργου Τενεκίδη[8]

κάνει λόγο " γιά τή δραστηριότητα πού άσκεῖ τό άρμόδιο κατά τό Σύνταγμα όργανο, ό ύπεύθυνος Κυβερνήτης ή κατ'έξαίρεση, τό Νομοθετικό Σῶμα κατά τή διαχείρηση τῶν σχέσεων τοῦ κράτους μέ τρίτα κράτη ή μέ τούς διεθνεῖς όργανισμούς ".

'Η έπιτυχία ή όχι τῆς έφαρμογῆς τῶν χαραγμένων στόχων τοῦ γενικοῦ προσανατολισμοῦ τῆς έξωτερικῆς πολιτικῆς μιᾶς χώρας, έξαρτᾶται καί πραγματοποιεῖται άπό τό ρόλο τῆς Διπλωματίας. 'Επειδή όμως εἶναι πιθανόν μέ τόν όρο διπλωματία νά νοηθοῦν έντελῶς διαφορετικά πράγματα σύμφωνα μέ τόν Sir Harold Nicholson (9), θά πρέπει νά άναφερθεῖ έδῶ ή ύφιστάμενη διαφορά άνάμεσα στήν έξωτερική πολιτική καί τή διπλωματία. 'Η μέν πρώτη περιλαμβάνει τά άπαραίτητα έκεῖνα στοιχεῖα πού συνθέτουν τή στρατηγική πάνω στίς έξωτερικές ύποθέσεις μιᾶς χώρας, ή δέ δεύτερη περιορίζεται άπλά καί μόνο στά στοιχεῖα πού άποτελοῦν τήν τακτική, γιά τήν έφαρμογή τῆς δοσμένης στρατηγικῆς.(Io) Οὐσιαστικά δηλαδή " ή διπλωματία άποτελεῖ όργανικό τμῆμα τῆς έξωτερικῆς πολιτικῆς ".(II)

'Η μεθοδική έφαρμογή τοῦ χαραγμένου προγράμματος τῆς έξωτερικῆς πολιτικῆς έπιτυγχάνεται κατά τόν Γ. Τενεκίδη(I2) μέ δύο τρόπους : α'μέ τήν ένημέρωση τοῦ κύριου φορέα τῆς έξωτερικῆς πολιτικῆς καί β'μέ συνομιλίες καί διαπραγματεύσεις πού διεξάγονται μέ έκπροσώπους, διπλωμάτες καί τεχνοκράτες άλλων, κρατῶν.

Εἶναι προφανές λοιπόν, ὅτι ή σύγχρονη έξωτερική πολιτική έμφανίζεται σάν μιά πολύμορφη καί πολυδιάστατη πραγματικότητα, ή συνολική έκτίμηση τῆς όποίας παρουσιάζει σειρά δυσχερειῶν, πού ή άνίχνευσή τους άπαιτεῖ έπαρκῆ γνώση τοῦ συνόλου τῶν παραγόντων πού τή συνθέτουν, καί πού ή τυχόν άποσπασματική έρμηνεία τους - χωρίς δηλαδή νά ληφθοῦν ύπόψη οί άντίστοιχες δραστηριότητες καί τῶν άλλων κρατῶν - θά καθιστοῦσε τήν άνάλυση δυσχερή καί παράλληλα θά έμπεριεῖχε κινδύνους γιά μεθοδολογικά έσφαλμένες έκτιμήσεις.

Στά πλαίσια αὐτά, ή συνδρομή ένός σχετικά πρόσφατου έπιστημονικοῦ κλάδου, αὐτοῦ τῶν Διεθνῶν Σχέσεων (Relations Internationales) , πού έρευνά καί έρμηνεύει τίς διακρατικές σχέσεις καί τίς σχέσεις κρατῶν μέ τούς διεθνεῖς όργανισμούς, βοηθᾶ σέ σημαντικό βαθμό, τή μελέτη τῆς έξωτερικῆς πολιτικῆς. 'Ο έπιστημονικός αὐτός κλάδος κυριαρχεῖται βασικά άπό δύο " Σχολές ", μέ διαφορετικές έπιστημονικές θέσεις - σύμφωνα μέ τόν P.-F. Gonidec (I3) - πάνω στή διεθνή κοινωνία , πού παραθέτουμε στή συνέχεια.

Ἡ Κρότη Σχολή ἐκκινᾶ ἀπό τό " δ ι α τ ε τ α γ μ έ ν ο " χαρακτῆρα τῆς διεθνοῦς κοινωνίας (la thèse de l' ordre) καί χωρίζεται σέ δύο κατηγορίες ἐρευνητῶν : α) τούς πολιτειολόγους καί τούς κοινωνιολόγους καί β) τούς νομικούς.

Οἱ π ο λ ι τ ε ι ο λ ό γ ο ι καί οἱ κ ο ι ν ω ν ι ο λ ό γ ο ι τῆς Σχολῆς ἀποτελοῦν δύο ξεχωριστές κατηγορίες:οἱ πρῶτοι ἔχουν γιά βάση τήν ἰδέα τοῦ " σ υ σ τ ή μ α τ ο ς " καί θεωροῦν τή διεθνή κοινωνία σάν ἕνα παγκόσμιο σύστημα. Χρησιμοποιοῦν τήν ἔννοια τοῦ συστήματος ὅπως τήν εἰσήγαγε στίς κοινωνικές ἐπιστῆμες ὁ Ἀμερικανός κοινωνιολόγος Talcott Parsons (ἐπηρρεασμένος βασικά ἀπό τόν οἰκονομολόγο Βιλφρέντο Παρέτο καί τήν ἀνέπτυξε ὁ David Easton δηλαδή σάν μιά λειτουργία συνεχῶν " εἰσροῶν " (inputs) καί " ἐκροῶν " (outputs). Ἡ ἐφαρμογή τῆς " συστημικῆς ἀνάλυσης " στίς Διεθνεῖς Σχέσεις γίνεται ἀπό τόν Morton Kaplan, (I4) πού νοεῖ τή διεθνή κοινωνία συντιθέμενη ταυτόχρονα ἀπό κράτη καί ὁμάδες κρατῶν καί μάλιστα ὄχι στό σύνολό τους, ἀλλά μόνο αὐτά πού δύνανται νά ἀσκήσουν ἐπιρροή. Ἡ διοθέτηση τῆς ἀνάλυσης αὐτῆς στή Γαλλία ἀπό τόν Marcel Merle, (I5) θέλει τή διεθνή κοινωνία (διεθνές σύστημα) σάν ἕνα σύνολο σχέσεων ἀνάμεσα σέ τρεῖς συντελεστές α) τούς βασικούς πού εἶναι τά κράτη, β) τούς διεθνεῖς ὀργανισμούς καί γ) τίς ὑπερεθνικές δυνάμεις (les forces transnationales).
Οἱ δεύτεροι ἐκκινοῦν ἀπό τήν ἰδέα τῆς ὁλοκλήρωσης ἤ συσσωμάτωσης (intégration) γιά νά φθάσουν σέ μιά διεθνή κοινωνία παγκόσμιας ἑνοποίησης (unification mondial). Ἡ ἰδέα αὐτή τῆς παγκόσμιας ὁμοσπονδοποίησης (le fédéralisme mondial) συναντᾶται συνεχῶς ἀπό τό 16ο αἰῶνα (στόν Ἔρασμο, στόν Οὐγκώ, στόν Βολταῖρο καί μετά καί κυρίως στόν Κάντ κάτω ἀπό τόν ὅρο " Welt Republic ") ἐκπροσωπεῖται στίς διεθνεῖς σχέσεις ἀπό τόν Georges Scelle , τόν Eric Weil , τούς Clark καί Sohn , τόν P.C Jessup καί τόν G. Schwarzenberger.(I6)

Κρίνοντας τίς θέσεις τῆς δεύτερης αὐτῆς Σχολῆς, πού θεωρεῖ τή διεθνή κοινωνία σάν " διατεταγμένη " παρατηροῦμε ὅτι : οἱ νομικοί δίνουν ἰδιαίτερη προτεραιότητα στήν κρατική κυριαρχία, σέ βαθμό πού νά παρουσιάζουν τή διεθνή κοινωνία σάν σύνολο ξεχωριστῶν κυριάρχων κρατῶν, ἐνῶ παράλληλα ὑπερτονίζουν τή σημασία τοῦ δικαίου, καί ἐρίζουν πάνω στήν ὁρολογία ἀνάμεσα σέ κοινωνία (société,

society) καί κοινότητα (communauté, community) , καί σέ τελευταία ἀνάλυση ἐναποθέτουν στό δίκαιο τίς λύσεις γιά τήν ὕπαρξη μιᾶς δίκαιης διεθνοῦς κοινωνίας ἀφήνοντας κατά μέρος τήν κοινωνιολογική ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος.

Ἀπό τό ἕνα μέρος οἱ πολιτειολόγοι καί κοινωνιολόγοι πού ἀκολουθοῦν τή " συστημική ἀνάλυση " συχνά καταλήγουν στήν ἀπομόνωση τῆς μεγάλης πλειοψηφίας τῶν κρατῶν, θεωρῶντας ἀπαραίτητα γιά τήν πορεία τῆς διεθνοῦς κοινωνίας (τοῦ παγκοσμίου συστήματος γι' αὐτούς) μ ό ν ο τά κράτη πού ἔχουν τή δυνατότητα νά ἀσκοῦν μιά ἰδιάζουσα ἐπιρροή στά ἄλλα. Ἐξάλλου οἱ ὀπαδοί τῆς ὁμοσπονδοποίησης, φαίνονται νά μήν ἀποδίδουν ἰδιαίτερη σημασία στίς μεγάλες δυσκολίες πού θά προκύψουν ἀπό τήν ἀνομοιογένεια τῶν διαφόρων συστημάτων (ἀπό πολιτική, κοινωνική, οἰκονομική καί πολιτιστική ἄποψη) γιά τήν ἐφαρμογή τῆς παγκόσμιας ὁλοκλήρωσης.

Ἀπό ἄλλο μέρος οἱ ν ο μ ι κ ο ί, βασίζουν τήν ἀνάλυσή τους στήν ἀρχή τῆς κρατικῆς κυριαρχίας καί στηρίζουν σ' αὐτό τό ἐπιχείρημα τή θέση τους, ὅτι ἡ διεθνής κοινωνία εἶναι μιά κοινωνία κυριάρχων Κρατῶν (Paul Reuteur, Cavaré , κτλ.)(17).

Στόν ἀντίποδα αὐτῶν στήν ἴδια Σχολή, τοποθετεῖται μιά ἄλλη ὁμάδα νομικῶν (Georges Burdeau, Georges Scelle, Doyen Colliard καί René - Jean Dupuy (18), πού ὁ πρῶτος ἀρνεῖται, ὅπως ἐλέχθη, τό διεθνές δίκαιο σάν τέτοιο, ὁ δεύτερος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ διεθνής κοινωνία εἶναι μιά " ὑ π ε ρ τ ι θ έ μ ε ν η κοινωνία ἀτόμων καί ὁμάδων " (société de superposition d' individus et de groupements d' individus) καί ὄχι κρατῶν, πού τείνει στήν ὁλοκλήρωση διά μέσου τῶν νομικῶν κανόνων καί θεσμῶν πού ἔχουν μεγαλύτερη νομική ἰσχύ ἀπό τά κρατικά δικαιακά συστήματα· ὁ τρίτος χαρακτηρίζει τήν κυριαρχία σάν " ἐπιστημονικά ἀνακριβή καί ἐπικίνδυνη ἔννοια τῶν πολιτικῶν συνεπειῶν πού συνεπάγεται " καί ὁ τελευταῖος ἀποκαλεῖ τήν κυριαρχία " ὕφιστο ἐμπόδιο " καί προτείνει τό σύνθημα τῆς " κυριαρχίας τοῦ δικαίου ".

Ἡ δεύτερη Σχολή πού ἔχει γιά θέση της τόν " ἀ ν α ρ χ ι κ ό " χαρακτῆρα τῆς διεθνοῦς κοινωνίας (la thèse de l' anarchie) , ἐκκινᾶ ἀπό τρεῖς βασικές ἀρχές : α') ὅτι ἡ διεθνής κοινωνία εἶναι τό ἄθροισμα κυριάρχων καί ἀνεξάρτητων κρατῶν, πού στό διεθνές ἐπίπεδο ἐκπροσωποῦνται συμβολικά ἀπό δύο μ ό ν ο

προσωπικότητες : τό διπλωμάτη καί τό στρατιώτη (Raymond Aron)(19), β') ὅτι τά πολιτειακά ὄργανα (κυβέρνηση, κοινοβούλιο, διοίκηση) καί τά μέσα ἐπιβολῆς δικαστήρια, ἀστυνομία, στρατός) πού διαθέτει ἡ διεθνής κοινωνία εἶναι σαφῶς κατώτερα , ἄν ὄχι ἀνύπαρκτα, σέ σύγκριση μέ αὐτά τῶν ἐθνικῶν κοινοτήτων (Hans Morgenthau) (20), καί γ') ὅτι ἀπό αὐτή τή θεμελιώδη ἔλλειψη ὀργάνωσης σέ παγκόσμια πλίσια, προκύπτει ἡ ἄσκηση βίας, ἀκόμα καί ἔνοπλης, μιά καί τό διεθνές δίκαιο " δέν εἶναι τίποτα ἄλλο παρά ἕνα ἐθνικό δίκαιο προορισμένο γιά ἐξωτερική χρήση "(21)

Κρίνοντας τίς θέσεις τῆς " Σχολῆς " αὐτῆς πού θέλει τή διεθνή κοινωνία σάν " ἀναρχούμενη " παρατηροῦμε ὅτι : ἡ πρώτη ἄποψη τείνει στόν ἐπιστημονικό ἰδεαλισμό τοῦ σύγχρονου Κράτους, παραβλέποντας τήν ὕπαρξη κρατῶν μέ ἡγεμονικές ἐπιδιώξεις (ὑπερδυνάμεις), κράτη μέ ἀπόλυτη ἤ σχετική ἀνεξαρτησία καί κυριαρχία, κράτη σχετικά ἤ ἀπόλυτα ὑποτελῆ σέ τρίτα ἤ ἀκόμα καί κράτη ἐλεγχόμενα ἀπό ὑπερεθνικούς ὀργανισμούς· ἡ δεύτερη ἄποψη θέτει ἐπί τάπητος τό θέμα τῆς μεταφορᾶς τοῦ μονοπωλίου τῆς ἐξουσίας καί τῆς λήψης ἀποφάσεων ἀπό τό Κράτος, ἀπό τό ἐθνικό στό διεθνές ἐπίπεδο καί ἐπίσης τείνει νά δικαιολογήσει τή χρήση τῶν λεγόμενων " ἰ δ ε ο λ ο γ ι κ ῶ ν μ η χ α ν ι σ μ ῶ ν τ ο ῦ Κ ρ ά τ ο υ ς ", σέ διεθνή πλίσια· ἡ τρίτη τέλος ἄποψη ἀποβλέπει στή δικαιολόγηση, ἄν ὄχι στή νομιμοποίηση τῆς ἄσκησης βίας σέ διεθνές ἐπίπεδο - εἴτε ἀνοικτά μέ τήν κλασσική μορφή τοῦ πολέμου ὅπως τή διατύπωσε ὁ Clausewitz , εἴτε καλυμένα μέ τήν ἔννοια τοῦ " ψυχροῦ πολέμου " ἤ μέ τή συνδρομή τῆς ἠθικῆς βίας τό λεγόμενο " ψυχολογικό πόλεμο " - ὑπερτονίζοντας τή συνάφεια τῆς κοινωνικῆς δομῆς καί βίας, πού ὁ Johan Galtung (22) ἀποκαλεῖ " δομική βία " καί τή σημασία τῆς ὁποίας εἶχε ἀρχικά ἐπισημάνει ὁ Ἔγκελς, στό ἔργο του " Ὁ ρόλος τῆς βίας στήν Ἱστορία ".

Παραθέτοντας πιό πάνω τήν κριτική ἀξιολόγηση τῶν πιό σημαντικῶν θεωρητικῶν ἀπόψεων πού κυριαρχοῦν στόν ἐπιστημονικό χῶρο τῶν Διεθνῶν Σχέσεων, ἀποβλέψαμε στήν ἐνίσχυση τῆς ἀπαραίτητης ἐκείνης θεωρητικῆς ὑποδομῆς, πού ἀπαιτεῖται γιά τήν κατανόηση τῆς διαμόρφωσης καί τῆς ἐφαρμογῆς (μέσα ἀπό τή διαδικασία τοῦ μηχανισμοῦ τῆς λήψης τῶν ἀποφάσεων) τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Πρωταρχικό σκοπό τῆς ἐπιτυχίας τοῦ προγράμματος τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῶν συγχρόνων κρατῶν, τόσο σέ διακρατικό ὅσο καί σέ ἐπίπεδο διεθνῶν ὀργανισμῶν, ἀποτελεῖ ἡ κ α τ ο χ ύ ρ ω σ η τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καί κυριαρχίας τους, πού ἡ ἐπίτευξή της ἀποσκοπεῖ στήν ἐμπέδωση τῆς παγκόσμιας εἰρήνης. Ἡ προσπάθεια

πραγμάτωσης τῆς βασικῆς αὐτῆς ἐπιδεξιότητας τοῦ συγχρόνου κράτους παρουσιάζει στὴν πράξη σοβαρὲς δυσχέρειες, λόγω τῆς συνηθισμένης παραβίασης τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν ποὺ διέπουν κάθε δημοσπουδιακὴ ὀργάνωση (α' πλήρη αὐτονομία, β' κοινὸς ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς καὶ γ' ἰσότιμη συμμετοχὴ στὶς ἀποφάσεις) καὶ ποὺ οἱ λόγοι της πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν στὴν προτεραιότητα τοῦ οἰκονομικοῦ παράγοντα - ἡ σημασία τοῦ ὁποίου καθίσταται ἀπόλυτα ἐμφανής, ἀφοῦ ἡ οἰκονομικὴ ἀνεξαρτησία ἑνὸς κράτους εἶναι αὐτὴ ποὺ καθορίζει σέ ἕνα βαθμὸ τὴν πολιτικὴ ἀνεξαρτησία του.

Κάνοντας λόγο στὰ προηγούμενα γιὰ τὴν πολύμορφη καὶ πολυδιάστατη φύση τῆς πραγματικότητας ποὺ ἐκφράζει ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ καὶ τὴν ἀναγκαιότητα συνεκτίμησης σειρᾶς στοιχείων γιὰ τὴν ἑρμηνεία της, εἴχαμε κατὰ νοῦ τὸ σύνολο τῶν παραγόντων ἐκείνων, ποὺ ἂν καὶ λειτουργοῦν σὲ διαφορετικὰ ἐπίπεδα (νομικό πολιτικο-κοινωνικό, οἰκονομικό, ἱστορικὸ καὶ ἰδεολογικὸ πεδίο), ἐπενεργοῦν καθοριστικὰ στὴ χάραξη τῆς συγκεκριμένης πολιτικῆς πορείας, ἀπὸ τὸ μέρος τῶν ἁρμοδίων κρατικῶν ὀργάνων.

Σύμφωνα μὲ τὸ Γ.Τενεκίδη,[23] ἕξη εἶναι οἱ παράγοντες ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιδροῦν στὴ λήψη ἀποφάσεων, γιὰ τὴ διαμόρφωση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῶν συγχρόνων κρατῶν : I) Τὰ **ἀντικειμενικὰ** δεδομένα (λόγοι γεωπολιτικοί, δημογραφικοί, οἰκονομικοί, ἀμυντικοὶ καὶ νομικοί), 2) Τὰ **παραδοσιακὰ** δεδομένα (γενικὲς ἐπιδιώξεις ποὺ καθορίστηκαν ἀπὸ μακρόχρονη πρακτικὴ καὶ ποὺ παρὰ τὴν ἀλλαγὴ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ διεθνῶν συνθηκῶν παραμένουν σὲ ἰσχύ), 3) **Ἡ κοινὴ γνώμη**, (ποὺ προδιατίθεται ἀπὸ λόγους θρησκευτικούς, πατριωτικούς, ταξικούς κτλ.) , 4) **Ἡ ἰδεολογικὴ ὑφὴ καὶ δομὴ** τοῦ πολιτεύματος (οἱ ἐπὶ μέρους συγκεκριμένοι ἰδεολογικοὶ προσανατολισμοὶ τοῦ κάθε κράτους), 5) Οἱ **ἀπώτερες ἐξωτερικὲς ἐπιδιώξεις** (ἰσότιμη ἀσφάλεια, ἡγεμονικὴ ἀσφάλεια, ἀπομονωτισμός).

Κατὰ τὴ γνώμη μας, θὰ ἦταν σκόπιμο νὰ προστεθεῖ στοὺς ἕξη παραπάνω παράγοντες ποὺ ἐπιδροῦν στὴ λήψη τῶν ἀποφάσεων ἀκόμα ἕνας, αὐτὸς ποὺ στηρίζεται στὰ " **τετελεσμένα γεγονότα** " - συνήθως προϊὸν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων (δὲς σχετικὰ Ἰσραὴλ - Αἴγυπτος 1967, Τουρκία - Κύπρος 1974). Ἡ περίπτωση αὐτὴ εἶναι διπλὰ ἐνδεικτική, ἀφ' ἑνὸς γιατὶ ὁ σχεδιασμὸς τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καθίσταται ἐξαιρετικὰ δυσχερὴς μέχρι τὴ στιγμὴ τῆς ἐπαναφορᾶς στὰ " πρότερον κρατοῦντα " καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι καταδεικνύει τὴν ἀνυπαρξία **ἀποτελεσματικότητας** στὴν ἐπιβολὴ κυρώσεων ἐκ μέρους τῶν διεθνῶν διακρατικῶν ὀργανισμῶν,[24] ἀπὸ τὴ σκοπιὰ πρακτικοῦ καὶ ὄχι λεκτικοῦ ἀποτελέσματος.

Γιά τήν ἄσκηση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς εἶναι ἐπιφορτισμένη κατ'ἀρχήν καί κατά π α ρ ά δ ο σ η ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία, καί συγκεκριμένα ὁ 'Ανώτατος Ἄρχοντας καί ὁ νόμιμος Πρωθυπουργός - πού μέ τή βοήθεια τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ τῶν 'Εξωτερικῶν καί τή προεργασία τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ ὑπουργείου του - συνάπτουν συμφωνίες ἤ συνομολογοῦν συνθήκες. Τά στάδια ἀνάπτυξης τῆς τακτικῆς γιά τήν πραγμάτωση τοῦ προγράμματος τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς εἶναι τρία : α) πρόβλεψη, β) προετοιμασία καί γ) ἐκτέλεση.

Τό ἐξαιρετικά πολύπλευρο καί δυσχερές αὐτό ἔργο συνιστᾶ τήν ἀποστολή τῆς διπλωματίας, εἴτε μέ τήν παλαιά παραδοσιακή της μορφή (διμερής διπλωματία), εἴτε μέ τή στίς σύγχρονες ἀπαιτήσεις προσαρμοσμένη μορφή της (πολυμερής διπλωματία μέσα στούς διεθνεῖς ὀργανισμούς). 'Η ἀνάθεση τῆς ἐκτέλεσης τοῦ ἔργου αὐτοῦ στούς δ ι π λ ω μ α τ ι κ ο ύ ς καί π ρ ο ξ ε ν ι κ ο ύ ς ὑ π α λ λ ή λ ο υ ς τοῦ ὑπουργείου τῶν 'Εξωτερικῶν 'Υποθέσεων, - πού τουλάχιστον σέ θεωρητικό ἐπίπεδο ὁ ρόλος τους εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικός μιά καί ἀποτελοῦν α'τόν ἐπίσημο κρατικό ἀντιπρόσωπο σ'ἕνα τρίτο κράτος, β'τόν φύλακα-προστάτη τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων καί ἐπιδειξέων στό ἐξωτερικό καί γ'τό "μάτι καί τό αὐτί" τῆς νόμιμης κυβέρνησης τοῦ λαοῦ γιά πληροφόρηση ἀπό τό ἐξωτερικό - ἐπιτυγχάνεται μέσω τῆς μεθόδου τῶν δ ι α π ρ α γ μ α τ ε ύ σ ε ω ν, πού κατά τούς Jack Sawyer καί H. Guetzkow, περιλαμβάνει πέντε στοιχεῖα.(25)

Πρίν κλείσουμε τό κεφάλαιο αὐτό, πάνω στήν ἔρευνα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς μένει ἕνα ἀκόμα ἰδιαίτερα σημαντικό στοιχεῖο, πού ἀφορᾶ ἄ μ ε σ α τήν παροῦσα μελέτη καί πού ἀναφέρθηκε καί νωρίτερα. Πρόκειται γιά τό θέμα τῆς παρέμβασης τοῦ Κοινοβουλίου στά θέματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, πού οὐσιαστικά τίθεται ἐξαιτίας τῶν διεθνῶν συμφωνιῶν καί συνθηκῶν.

Λαμβανομένου ὑπόψη ὅτι, συνήθως οἱ διεθνεῖς συνθῆκες δέν ἀποκτοῦν οὐσιαστική ἰσχύ παρά μ ό ν ο ν ὅταν γίνει ἀντικείμενο τυπικῆς ἀποδοχῆς ἀπό κάθε κράτος, σ'ὅλα τά σύγχρονα κοινοβουλευτικά καθεστῶτα (πού τό κοινοβούλιό τους δέν ἔχει μόνο " συμβουλευτικό " χαρακτήρα), ὑπάρχει πρόβλεψη στό σ υ ν τ α γ μ α τ ι κ ό δίκαιό τους ἀναφορικά μέ τήν παρέμβαση τοῦ Κοινοβουλίου π ρ ί ν ἀπό τήν ἀπόφαση κύρωσης μιᾶς διεθνοῦς συνθήκης.

'Η συνταγματική αὐτή ἀρχή δέν εἶναι πρόσφατη. Εἶναι ἤδη διατυπωμένη ἀπό τόν πρῶτο 'Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Χάρτη των Η.Π.Α. τοῦ 1787 (ἄρθρο 2, μέρος ΙΙ), ἀπ'ὅπου προκύπτει ὅτι " ἡ κύρωση τῶν διεθνῶν συμφωνιῶν ἀπαιτεῖ ἐκτός ἀπό τήν ἀποδοχή τοῦ Προέδρου προηγούμενη ἔγκριση τῆς Γερουσίας ". 'Η ἀρ-

χή αὐτή ποικίλλει στά σύγχρονα κοινοβουλευτικά καθεστῶτα ἀνάλογα πάντα μέ τή χώρα. Γιά παράδειγμα τό Σύνταγμα τῆς 5ης Γαλλικῆς Δημοκρατίας τῆς 4/Ιο/1958, στό ἄρθρο 35 καθορίζει ἐπακριβῶς τίς προϋποθέσεις πού ἀπαιτοῦνται, γιά τήν παρέμβαση τοῦ Γαλλικοῦ Κοινοβουλίου, ἀναφορικά μέ τήν προηγούμενη ἔγκρισή του στίς ὑπό συνομολόγηση διεθνεῖς συνθῆκες.(26)

Ἐξάλλου, τό Ἑλληνικό Σύνταγμα τῆς 5ης Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων τῆς 9ης/6/1975, στό ἄρθρο 36 παρ. 2,(27) καθορίζει μέ σαφήνεια τίς περιπτώσεις ἐκεῖνες σύμφωνα μέ τίς ὁποῖες παρεμβαίνει τό Ἑλληνικό Κοινοβούλιο, εἴτε διατυπώνοντας γνώμη στά θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, εἴτε ἐγκρίνοντας μιά ὑπό συνομολόγηση συνθήκη.

Συμπερασματικά λοιπόν μποροῦμε νά ποῦμε, ὅτι ὁ ρόλος τοῦ κοινοβουλίου στά σύγχρονα κοινοβουλευτικά καθεστῶτα δέν μπορεῖ νά ἀγνοηθεῖ γιά δύο ἀκόμα β α σ ι κ ο ύ ς λόγους : ἀπό καθαρά δ ι κ α ι α κ ή ἄποψη, ὅπου ὁ ἰδιαίτερα σημαντικός ρόλος του καταδεικνύεται ἀπό τό γεγονός, ὅτι ἀπό τήν ἔγκρισή του ἤ ὄχι ἐξαρτᾶται ἡ ἰσχύς μιᾶς δ ι ε θ ν ο ύ ς συμφωνίας, ἐ ν ῶ ἀπό π ο λ ι τ ι κ ή ἰδίως ἄποψη, ὁ ρόλος του δέν εἶναι λιγότερο πρωταρχικός, ἀφοῦ μέ τίς δύο λειτουργίες του α) κ α τ ε υ θ υ ν τ ή ρ ι α λειτουργία (fonction d' orientation) καί β) λειτουργία ἐ λ έ γ χ ο υ (fonction de contrôle) , μπορεῖ μέ τήν μέν πρώτη, νά ἀνοίγει συζητήσεις πάνω στίς ἐξωτερικές ὑποθέσεις, ἐνῶ μέ τή δεύτερη μπορεῖ νά καταλήγει ἀκόμα καί σέ " πρόταση μομφῆς " κατά τῆς κυβερνητικῆς πλειοψηφίας.

Ὁ ἀναμφισβήτητα ὅμως σημαντικός ρόλος τοῦ κοινοβουλίου στίς ἐξωτερικές ὑποθέσεις μιᾶς χώρας εἶναι ἰ δ ι ά ζ ω ν γιά δύο λόγους : α) διότι ἐξαρτᾶται πάντοτε ἀπό τή σχολαστικότητα τῆς ἐφαρμογῆς τῶν συνταγματικῶν διατάξεων καί β) διότι μπορεῖ νά διευρυνθεῖ ἤ νά περιορισθεῖ ἀνάλογα ἀπό τή " στενή " ἤ " εὐρεία " ἐννοιολογική ἑρμηνεία, πού θά δοθεῖ στίς ἐπί μέρους διατάξεις τοῦ συνταγματικοῦ κειμένου. Γιά παράδειγμα, μιά καί παραπάνω ἀναφέρθηκε τό Σύνταγμα τοῦ 1975, ἡ σχέση τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοβουλίου ἀναφορικά μέ τά θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἀνάλογη ἑρμηνεία τοῦ Συντάγματος αὐτοῦ, στά ἄρθρα : 27, 28 παρ.2 καί παρ.3, 36 παρ.2 καί παρ.4, 68 παρ.2 καί παρ.3 καί 7ο παρ.6.

Ιβ :

Συνοπτική ἀναφορά στή θεωρητική συμβολή τῶν John Locke, Charles Montesquieu, Emmanuel Kant καί Johann - Gottlieb Fichte.

Ἀπό αὐτό τό ἴδιο τό περιεχόμενο τοῦ κύριου μέρους τῆς μελέτης - πού ἀναφέρεται στήν κοινοβουλευτική πρακτική, στή διαμόρφωση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί στή μεταξύ τους σχέση, στό σύγχρονο Ἑλληνικό Κράτος τῆς περιόδου 1946 - 1958 - προκύπτει ἡ ἀναγκαιότητα μιᾶς σ υ ν ο π τ ι κ ῆ ς παράθεσης, σ'αὐτό τό κεφάλαιο, τῶν σημαντικοτέρων ἀπόψεων πάνω σέ μιά σειρά ἀπό ἔννοιες πού σχετίζονται ἄμεσα μέ αὐτό τό περιεχόμενο καί πού ἔχει τό νόημα νά χρησιμεύσει σάν τό θεωρητικό ἐκεῖνο ἐργαλεῖο γιά τήν πληρέστερη κατανόηση τῆς ἀνάλυσης, πού θά ἀκολουθήσει.

Οἱ ἀπόψεις αὐτές ἀφοροῦν π ρ ω τ α ρ χ ι κ ά, τήν ἔννοια τοῦ Κράτους (État) καί τῆς κυριαρχίας (souveraineté) - εἴτε κρατικῆς (étatique) , εἴτε λαϊκῆς (populaire) - σέ σχέση μέ τή δημιουργία τῆς διεθνοῦς κοινωνίας καί τῶν διεθνῶν σχέσεων καί κατά δ ε ύ τ ε ρ ο λ ό γ ο , τήν ἔννοια τῆς θεωρίας τῆς " διάκρισης τῶν ἐξουσιῶν " (la séparation des pouvoirs) - ὄχι μέ τήν παραποιημένη δογματική ἀντιμετώπιση τῶν ὀπαδῶν τοῦ νομικοῦ θετικισμοῦ, ἀλλά μέ τήν εὐρύτατη ἐπιστημονική θεώρησή της ἀπό τούς πολιτικούς ἐπιστήμονες.

Χωρίς τήν πρόθεση νά παραγνωρισθεῖ ἡ συνεισφορά πολυάριθμων στοχαστῶν, πού ἀσχολήθηκαν μέ τή διερεύνηση τοῦ πολιτικοῦ φαινομένου καί τῶν λειτουργιῶν του στή διάρκεια τῆς μακρόχρονης πορείας διαμόρφωσης τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν, δίνεται ἐδῶ ἰδιαίτερη ἔμφαση στή σημαντική καί πολύπλευρη θεωρητική συμβολή τοῦ John Locke (Ἀγγλία, 17ος αἰῶνας), τοῦ Charles Montesquieu (Γαλλία, 18ος αἰῶνας) καί τοῦ Johann-Gottlieb Fichte (Γερμανία, 18/19ος αἰών.), ἀναφορικά μέ τήν ἀνάπτυξη καί ἐξέλιξη τῶν πιό πάνω ἐννοιῶν καί μ ό ν ο, πού ἀφοροῦν τή μελέτη αὐτή.

Ἐδῶ παραθέτουμε ἁπλά καί συνοπτικά μερικές βασικές θεωρητικές ἀπόψεις τῶν παραπάνω θεωρητικῶν, πού στή συνέχεια στά ἐπί μέρους κεφάλαια θά ἀναλύσουμε μέ τρόπο πού νά βοηθᾶ τήν ὅλη ἐργασία.

Ἰδιαίτερα σημαντική χαρακτηρίζεται ἡ συμβολή τοῦ Ἀγγλουφιλοσόφου John Locke (1632 - 1704) - πού ἀνήκει ἢ τουλάχιστον δύναται νά ἐνταχθεῖ στή Σχολή τοῦ " Φυσικοῦ Δικαίου " (ius naturæ).(I)

Ἀναζητῶντας - στά " Δύο Δοκίμια γιά τήν Πολιτική Κυβέρνηση " (Two Essays on the Civil Government) τό α΄ 1680 , τό β΄1690 - τούς λόγους πού ὁδήγησαν αὐτούς τούς ἴσους, ἐλεύθερους καί ἀνεξάρτητους ἀνθρώπους στήν ἀναζήτηση μίας ἐξουσίας ἔξω ἀπό τούς ἴδιους, φθάνει στό συμπέρασμα ὅτι ἡ " κρατική κυριαρχία " ἔχει τήν προέλευσή της στήν ἀβεβαιότητα στό ἀγριαικό καθεστώς γύρω ἀπό τήν περιουσία (2ο Δοκίμιο),(2) γιατί λείπει ἀπό τή μιά ὁ θεσμικός νόμος καί ἀπό τήν ἄλλη ὁ δικαστής πού θά τόν ἐφαρμόσει. Στό σημεῖο αὐτό ὁ Locke προσεγγίζει τή σύγχρονη ἔννοια τοῦ κράτους " σάν μονοπώλιο τοῦ ὀργανωμένου ἐξαναγκασμοῦ " κατά τόν Georges Vedel - ἰδέα πού πρωτοσυναντᾶται στόν Fichte ἀπό τήν ἐποχή ἀκόμα τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης.(3)

Στά πιό πάνω ἀναφερόμενα δοκίμια, ἐξάλλου, ὁ Locke ἀπορρίπτει τή μοναρχική θέση πού εἶχε ἐκφράσει ὁ Thomas Hobbes στόν " Leviathan ", χωρίς καί νά τόν κατονομάσει, ἐκτίθεται καί ἀντικρούει τή μοναρχική ἑρμηνεία τοῦ Sir Robert Filmer (4) καί ἀντιπαραθέτει στό πολεμικό καθεστώς τοῦ Hobbes (état de guerre) πού κυριαρχεῖται ἀπό τή βία, τό μίσος, τήν κακία καί τήν καταστροφικότητα, τό εἰρηνικό καθεστώς (état de paix) πού προϋποθέτει τήν καλή θέληση καί τήν ἀμοιβαία κατανόηση καί βοήθεια.(5)

Ἡ πιό σημαντική συμβολή ὅμως τοῦ Ἄγγλου φιλοσόφου ἔγκειται στήν προώθηση τῆς θεωρίας τῆς " δ ι ά κ ρ ι σ η ς τ ῶ ν ἐ ξ ο υ σ ι ῶ ν ", γεγονός πού ὁδηγεῖ μιά σειρά πολιτικῶν ἐπιστημόνων, νά τόν κατατάσσουν σάν ἐνδιάμεσο σταθμό ἀνάμεσα στόν Ἀριστοτέλη καί τόν Charles Montesquieu. Μέ ἀφετηρία τή γνωστή διάκριση τοῦ Σταγειρίτη,(6) ὁ Locke προχωράει διακρίνοντας τήν ἐξουσία σέ τρία μέρη (2ο Δοκ.),(7) τή νομοθετική, τήν ἐκτελεστική καί τήν " ὁ μ ο σ π ο ν δ ι α κ ή " (pouvoir fédératif). Μέ τήν τελευταία αὐτή ἐξουσία νοεῖ τίς διεθνεῖς σχέσεις - τίς συμφωνίες δηλαδή μέ τίς ξένες δυνάμεις πάνω σέ θέματα πολέμου καί εἰρήνης - καί γενικώτερα ὅτι ἀφορᾶ τό σύγχρονο Διεθνές Δίκαιο. Γνώστης καί θαυμαστής τῶν κοινοβουλευτικῶν ἀρχῶν, δέν παραλείπει νά τονίσει ὅτι ἡ νομοθετική ἐξουσία πρέπει ὁπωσδήποτε νά ὑπάγεται σέ ἕνα κοινοβούλιο.

Ἡ παρουσία τοῦ Γάλλου στοχαστή Charles de Montesquieu (1689 - 1755) στό προσκήνιο τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν - πού συμπίπτει μέ τήν παρακμή τῆς Σχολῆς τοῦ " Φυσικοῦ Δικαίου " καί τήν ἄνοδο τῶν ἀπόψεων τοῦ " ἐ μ π ε ι ρ ι κ ο ῦ ὀ ρ θ ο λ ο γ ι σ μ ο ῦ ", πού κυριάρχησαν σέ ὅλη τήν περίοδο τοῦ αἰῶνα τοῦ Διαφωτισμοῦ - χωρίς νά παραγνωρίζεται ἡ πολυδιάστατη προοπτική τοῦ μνημειώδους ἔργου του τό " Πνεῦμα τῶν Νόμων " (L' Esprit des lois) 1748,(8) εἶναι συνυφασμένη στήν ἱστορία τῶν ἰδεῶν, μέ τό περίφημο ἄξίωμα τῆς " διάκρισης τῶν ἐξουσιῶν.

Μαθητής του Locke και θαυμαστής του βρετανικού κοινοβουλευτικού συστήματος που τό ἔζησε ἀπό κοντά ὁ Montesquieu, (1729-1731), ἀφιερώνει τό VI κεφάλαιο του XI βιβλίου του Πνεύματος τῶν Νόμων στό " Ἀγγλικό Σύνταγμα ", ὅπου καί ἐκθέτει ἀναλυτικά τίς ἀπόψεις του πάνω στή διάκριση τῶν ἐξουσιῶν σέ νομοθετική, ἐκτελεστική καί δικαστική (στή θέση τῆς " fédératif " πού δανείστηκε ἀπό τόν Locke που παραποιημένη κατά τή διάρκεια του 19ου αἰώνα ἀπό τούς ὀπαδούς του νομικοῦ θετικισμοῦ ἔχασε τήν " ὀ ρ γ α ν ι κ ή " σημασία πού εἶχε γιά τόν Montesquieu, γιά νά καταντήσει μιά ἁπλή λειτουργική ἔννοια).

Οἱ ὀπαδοί τῆς νομικῆς τυπολογίας διαστρέβλωσαν καί τό γράμμα καί τό πνεῦμα τῆς θεωρίας τῆς διάκρισης τῶν ἐξουσιῶν, ἀναφέρει στά ἔργα του ὁ Γ. Βλάχος,(9) γιά δικούς τους σκοπούς παρουσιάζοντάς την σάν ἄκαμπτη δογματική ἀλήθεια, ἐνῶ στήν πραγματικότητα πρόκειται γιά μιά ἀ π ε ἰ ρ ω ς ἐλαστική ἀρχή, τῆς ὁποίας ἡ ἐφαρμογή προϋποθέτει τή γνώση τῶν πολύπλοκων μηχανισμῶν κατά τούς ὁποίους διαφοροποιοῦνται τά πολιτεύματα, βάσει τῶν εἰδικοτέρων κριτηρίων τῆς " ἀρχῆς ", τῆς " φύσεως " καί τοῦ " ἀντικειμένου ".

Ἰδιαίτερη ἔμφαση ἐπίσης πρέπει νά δοθεῖ στήν ἔννοια τῆς " πολιτικῆς ἀρετῆς " (vertu politique), - πού κατά τόν Montesquieu εἶναι ἡ ἀγάπη γιά τή δημοκρατία, ἡ ἀγάπη γιά τήν πατρίδα (βιβλίο V, κεφ. II)(10) καί ἀκόμα ἡ ἀγάπη γιά τήν ἰσότητα καί ἡ ἀγάπη γιά τή σκληραγωγία ὅλων,(la frugalité générale), (βιβλίο V, κεφ. III)(11) - πού ὁδηγεῖ στό " πολιτικό κράτος " (état politique) ἀποτέλεσμα τῆς ἕνωσης τῶν ἐπί μέρους δυνάμεων, δηλαδή στή δημοκρατία πού εἶναι διαμετρικά ἀντίθετη μέ τό " δεσποτικό κράτος " (état despotique), μιά καί τό τελευταῖο ἀποτελεῖ παγκόσμιο κίνδυνο (βιβλίο VIII, κεφ.VIII) γι'αὐτό καί τοῦ ἀρνεῖται τό χαρακτηρισμό πολιτικό.

"Ἕνα τελευταῖο ἐξάλλου σημεῖο πού ἀφορᾶ τή μελέτη αὐτή μιά καί ἄπτεται τῶν διεθνῶν σχέσεων, εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ πολέμου στό Montesquieu (βιβλίο X, κεφ.II),(12) ὅπου παραλληλίζει τά κράτη μέ τά ἄτομα, πού ἔχουν τό δικαίωμα νά σκοτώνουν στήν περίπτωση " φυσικῆς " ἄμυνας, σάν κινδυνεύει ἡ ὕπαρξή τους. Δέν παραλείπει ὅμως νά προσθέσει, ὅτι συχνά ἀναγκάζονται τά Κράτη νά ἐπιχειροῦν τόν πόλεμο, ὅταν ἀπό τήν ἰσχύ ἑνός ἄλλου κράτους πρόκειται νά κινδυνεύσουν στή συνέχεια.(13)

Ἰδιαίτερα μεγάλη εἶναι γιά τά θέματα τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς ἡ συμβολή τοῦ κλασσικοῦ Γερμανοῦ φιλόσοφου Emmanuel Kant (1724 - 1804), ἐκπροσώπου τῶν φιλελεύθερων καί ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν πού γέννησε ἡ Γαλλική Ἐπανάσταση, διότι εἰσάγει γιά πρώτη φορά - ὅπως διαπιστώνει ὁ Γ.Κ. Βλάχος(14) " τή σημασία τοῦ ψυχολογικοῦ παράγοντα στόν τομέα τῶν διεθνῶν σχέσεων καί γίνεται ἔτσι, κατά κάποιον τρόπο, πρόδρομος τῶν νεώτερων μπιχεϊβιοριστικῶν ἐργασιῶν στό πεδίο τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς".

Ουσιαστικά ὁ Kant μέ τίς ἐργασίες του πιστοποιεῖ τήν ἀναγκαιότητα τῆς " διαρκοῦς εἰρήνης ", πού μπορεῖ νά ἐπιτευχθεῖ μέ τήν ὕπαρξη α) δημοκρατικῶν συνταγμάτων γιά κάθε κράτος καί β) μέ τήν " ὁμοσπονδοποίηση τῶν ἐλεύθερων Κρατῶν (auf einen Föderalismus frein Staaten) γεγονός πού δδηγεῖ σύμφωνα μέ τή διαπίστωση τοῦ Γ.Κ. Βλάχου,(I5) στήν " κατοπινή διάκριση ἀνάμεσα στή συνθήκη εἰρήνης (pactum pacis) - πού ἔχει γιά στόχο τόν τερματισμό ἑνός καί μόνο πολέμου - καί στήν εἰρηνική δμοσπονδία (foedus pacificum) - πού ἔχει γιά στόχο τόν τερματισμό ὅλων τῶν πολέμων ".

Μέ ἄλλα λόγια εἴμαστε σέ θέση νά ποῦμε, ὅτι ἡ μεγάλη θεωρητική συμβολή φαίνεται ἀπό τό ὅτι ὁ Kant ἐρεύνησε προβλήματα τῆς σύγχρονης διεθνοῦς κοινότητας μέ βάση τή λεγόμενη " εἰρηνική συνύπαρξη ", πού ἀποτελεῖ καί τό βασικό ζήτημα ἐνασχόλησης τῶν σημερινῶν Διεθνῶν Σχέσεων.

Μεγάλο ἐνδιαφέρον ἄκμα παρουσιάζει ἡ θεωρητική συνεισφορά τοῦ Γερμανοῦ **Johann-Gottlieb Fichte** (1762 - 1814), πού σέ ἀντίθεση μέ τούς Rousseau(16)& Kant παίρνοντας σοβαρά ὑπόψη τίς ἐμπειρίες τῆς ἐπαναστατικῆς περιόδου πού ζεῖ καί τήν ἀναπόφευκτη τῆς ἐπερχόμενης τ ε χ ν ο λ ο γ ι κ ῆ ς ἐξέλιξης ,(17) " ταλαντεύται ἀνάμεσα στή φεντεραλιστική ἰδέα καί τό << σοσιαλισμό σ' ἕνα κράτος >>, ἀνάμεσα στόν εὐρύτερο εὐρωπαϊκό πατριωτισμό καί τήν ἐθνική (γερμανική) ἰδέα ".

Ἡ θεωρητική προσφορά τοῦ Fichte προκύπτει μέ σαφήνεια τόσο ἀπό τά πρώϊμα νεανικά του δοκίμια - ὅπου κάνει λόγο γιά ἕνα " παγκόσμιο σχέδιο " (Weltplan) γιά τήν ὀργάνωση τῆς διεθνοῦς κοινωνίας σέ νέες βάσεις βασισμένη στήν " πρόοδο τοῦ πολιτισμοῦ " καί στήν " ἐπιρροή τῶν συνετῶν συνδρομῶν ", μέ στόχο τό σχηματισμό τῶν ἐθνικῶν κοινωνικῶν ἀπρόσιτων ἀπό τούς καταπιεστές, ὅπως ὁ μιλιταρισμός καί ὁ σκοταδισμός παπισμός(18) - ὅσο καί ἀπό τά λεγόμενα ὥριμα ἔργα του, Σ' αὐτά τά τελευταῖα ἀναφέρεται συχνά α) στή δικαιολόγηση τοῦ πολέμου, πού μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ σάν " νόμιμος " μόνο ὅταν πρόκειται γιά τήν ἀνεξαρτησία ἑνός λαοῦ βασισμένου στήν ἀναγκαιότητα τῆς ἐλευθερίας, πού ἐδράζεται " στό βάθος τῶν καρδιῶν καί στήν προσπάθεια τῶν θελήσεων " ('Η θεωρία τοῦ Κράτους, Μέρος 2ο, γιά τήν ἰδέα τοῦ νόμιμου πολέμου, 1813), καί β) ἄκμα στήν ἐλπίδα καί στήν πεποίθηση δημιουργίας ἑνός λαοῦ πού ἐμφανιζόμενος θά ἐφαρμόσει ἕνα νέο " δίκαιο " σύνταγμα, προτρέποντας καί ἀναγκάζοντας καί τά ὑπόλοιπα ἔθνη νά τό ἀκολουθήσουν ἐγκαθιδρύοντας ἔτσι μέ σίγουρο τρόπο τή διεθνή εἰρήνη.(19)

Οἱ θεωρίες αὐτές γνώρισαν μιά μεγάλη ἀνάπτυξη στή συνέχεια σύμφωνα μέ τίς ἰ δ ι ο μ ο ρ φ ί ε ς τῶν ἐπί μέρους χωρῶν (ἱστορικές, πολιτικές, κοινωνικές, ψυχολογικές καί πολιτιστικές συνθῆκες), παρ' ὅλη τή μακρόχρονη διάσταση ἀνάμεσα στή νομική θεώρηση καί τήν κοινωνικο-πολιτική ἔρευνα.

Ι γ : Ἀκολουθητέα μέθοδος καὶ ἐρευνητικὲς πηγές.

Ἡ ἱστορία τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν (ἕνας νέος ἐπιστημονικὸς κλάδος πάνω στοὺς θεσμοὺς) δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξει πολλοὺς θεσμοὺς μὲ τόσο πλατιὰ διάδοση καὶ παράλληλα μὲ τόσο ἀνεπαρκῆ σφαιρικὴ ἐπιστημονικὴ ἀνάλυση, ὅσο ὁ Κοινοβουλευσμός. Ἡ ἰδιομορφία αὐτὴ δύναται νὰ ἀποδοθεῖ ἀφ'ἑνὸς, στὴν τάση τῶν νομικῶν ἐπιστημόνων νὰ διαχωρίζουν τὰ νομικὰ φαινόμενα ἀπὸ τὰ ἄλλα κοινωνικὰ τοιαῦτα - γεγονὸς ποὺ ἀναπόφευκτα ὁδηγεῖ σὲ ἕνα στεῖρο νομικὸ φορμαλισμὸ - καὶ ἀφ' ἑτέρου, στὴν ἐλλιπῆ προσέγγιση τοῦ θεσμοῦ ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς ἐπιστήμονες, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐμπίπτει ἄμεσα στὸ ἐρευνητικό τους πεδίο.

Ἂν στὴν πιὸ πάνω διαπίστωση προστεθεῖ καὶ ἡ σὲ μεγάλο βαθμὸ δυσχερὴς ἐκτίμηση τῆς σύγχρονης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, προκύπτει ἀβίαστα ἡ ἀναγκαιότητα ποὺ ὁδήγησε στὴν " π ο λ υ ε π ι σ τ η μ ο ν ι κ ὴ π ρ ο π τ ι κ ή " τῆς μελέτης αὐτῆς.

Ἐκκινῶντας ἀπὸ τὴ σκέψη ὅτι, δὲν εἶναι δυνατὸς ὁ διαχωρισμὸς τῆς κοινωνικῆς πρακτικῆς ἀπὸ τὴ θεωρία (αὐτὸ δύναται νὰ συμβαίνει σὲ ἰδεολογικὸ ἐπίπεδο ἀλλὰ ὄχι σὲ ἐπιστημονικὸ) καὶ χωρὶς καμμιὰ πρόθεση ἐμπλοκῆς στὴ γνωστὴ διάκριση τῆς " ἐ π ι σ τ η μ ο λ ο γ ί α ς " ἀνάμεσα στὸ γενικὸ καὶ στὸ εἰδικό,(I) μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι ἡ τυχὸν μεμονωμένη ἐκδοχὴ τῶν ἐπιπέδων στὰ ὁποῖα λειτουργεῖ ἕνα κοινωνικὸ φαινόμενο - οἰκονομικό, κοινωνικό, πολιτικὸ καὶ πολιτιστικό -, εἶναι πιθανὸ νὰ ὁδηγήσει σὲ ἀποσπασματικὲς ἢ μεθοδολογικὰ ἐσφαλμένες ἐκτιμήσεις.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ δοθεῖ ἔμφαση στὸ χαρακτηριστικὸ γεγονός, ὅτι ἀκόμα καὶ ἐκπρόσωποι τῆς μ α ρ ξ ι σ τ ι κ ῆ ς Σχολῆς τονίζουν τὴν ἀναγκαιότητα τῆς συνολικῆς ἑρμηνείας τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, ἐπικρίνοντας σὰν ἀποσπασματικὴ τὴν ἐπικρατήσασα " οἰκονομιστικὴ θεώρηση " (Antonio Gramsci).(2)

Στὰ πλαίσια αὐτὰ , ἡ σχηματικὴ διαίρεση τῆς μελέτης μας σὲ τρεῖς ἐπὶ μέρους ἑνότητες θεμάτων ἀποτελεῖ ἁ π λ ὰ καὶ μ ό ν ο ἀποτέλεσμα ἐσωτερικῆς μεθοδολογικῆς ἀναγκαιότητας, ποὺ ἀνταποκρίνεται πληρέστερα στὴ φύση τῆς ἐργασίας. Διότι, διπλα στὶς δύο βασικὲς ἔννοιες - κλειδιά, τὸ κοινοβούλιο καὶ τὴν ἔννοια τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἔρχεται νὰ προστεθεῖ καὶ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἄλλες ἔννοιες δανεισμένες ἀπὸ παρεμφερεῖς ἐπιστημονικοὺς κλάδους, ὅπως π.χ. ἀπὸ τὸ Συνταγμα-

τικό Δίκαιο (Droit Constitutionnel) καί ἀπό τήν Κοινωνιολογία τῶν Διεθνῶν Σχέσεων (Sociologie des Relations Internationales). Ἡ σχηματική αὐτή διάκριση - πού πιό πάνω ἀναφέρθηκε - ὑποχωρεῖ κάθε φορά πού ἐπιχειρεῖται ἡ συνολική ἑρμηνεία ἑνός κοινωνικοῦ συμβάντος, ὅπως αὐτή ἐξάγεται μέσα ἀπό τήν ἀέναη κίνηση τῶν κοινωνικῶν φαινομένων στά πλαίσια τοῦ χώρου καί τοῦ χρόνου.

Κρίναμε λοιπόν σκόπιμο νά προτάξουμε μιά π ρ ῶ τ η ἐ ν ό τ η τ α θεμάτων, πού ἄπτονται τοῦ συνταγματικοῦ πλαισίου τῆς πολιτείας, μέσα στό ὁποῖο λειτούργησε τό ἑλληνικό κοινοβούλιο στήν περίοδο 1946 - 1958. Τό βασικό θέμα πού ἐνδιαφέρει τό πρῶτο αὐτό μέρος τῆς ἀνάλυσης, εἶναι ἡ " ἐ ν ί σ χ υ σ η τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας " (le reforcement de l' Exécutif) μ έ σ ω τῶν Νομοθετικῶν Διατάγματων.(3)

Ὁ θεσμός τῆς μέσω τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων ἐνίσχυσης τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας - πού γιά μέν τούς ὑπέρμαχούς του ἡ ἀναγκαιότητά του ἐδράζεται α) στήν ὑπερβολική συσσώρευση τοῦ ὄγκου τῆς νομοθετικῆς παραγωγῆς καί στή συνακόλουθη δυσχέρεια ἐπιστημονικῆς καί νομολογικῆς ἐπεξεργασίας της καί β) στήν ἀντιμετώπιση ἔκτακτων περιστατικῶν τῆς χώρας, γιά δέ τούς ἀντιπάλους του ἀποτελεῖ κρίσιμο πρόβλημα πού ἐγκυμονεῖ σοβαρούς κινδύνους γιά τή δημοκρατική φύση τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος - ἐμφανίζεται γιά πρώτη φορά τό τελευταῖο τέταρτο τοῦ 18ου αἰώνα στή Γαλλία, ἀλλά ἡ συνταγματική καθιέρωσή του στή διάρκεια τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου στήν Ἀγγλία,(4) θά ἀποτελέσει γιά τό διάστημα τοῦ μεσοπολέμου καί μετά ἕνα ἀπό τά σπουδαιότερα συνταγματικά προβλήματα τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ.

Ἡ εἰσαγωγή τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ στήν Ἑλλάδα γίνεται ο ὐ σ ι α σ τ ι κ ά (5) μέ τό ἄρθρο 77 τοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας τοῦ 1927. Μέ τό ἄρθ. 35 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952 στή συνέχεια, - πού πάντως διαφέρει σημαντικά ἀπό τό 77 τοῦ 1927 - καθιερώνονται ρητά τά νομοθετικά διατάγματα γιά τήν ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας στή χώρα μας.

Ἡ πραγματοποιηθεῖσα χρήση - μᾶλλον γιά κατάχρηση πρόκειται - τοῦ θεσμοῦ τῶν Ν.Δ. στό διάστημα πού ἐδῶ ἐξετάζεται, θά ἐρευνηθεῖ λεπτομερῶς ἐξαιτίας τῶν ἐξαιρετικά σημαντικῶν ἐπιπτώσεών του, τόσο γιά τήν ἐσωτερική ὅσο καί καί γιά τήν ἐξωτερική ἑλληνική πολιτική. Ἐξάλλου θεωροῦμε, πῶς πρέπει νά γίνει

λόγος ἀπό τό εἰσαγωγικό αὐτό ἤδη μέρος, γιά τό παρεμφερές ἄρθρο 28 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975 πού ψήφισε ἡ 5η Ἀναθεωρητική Βουλή τῶν Ἑλλήνων, ἐν ὄψει τῶν νέων ἀναγκῶν πού θά προκύψουν ἀπό τήν ἑλληνική ἔνταξη στήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.) καί τίς πιθανές θεσμικές ἀλλαγές, πού πρόκειται νά ἐπακολουθήσουν.

Ἡ δ ε ύ τ ε ρ η ἑ ν ό τ η τ α θεμάτων - πού συμπίπτει μέ τό δεύτερο μέρος τῆς μελέτης - εἶναι αὐτή πού ἀποτελεῖ καί τόν πρωταρχικό στόχο τῆς ἀνάλυσης καί περιλαμβάνει μιά σειρά ἀπό ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητας θέματα, ἀναφορικά μέ τή διερεύνηση τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοβουλίου, στήν περίοδο 1946-1958.

Ἀ ρ χ ι κ ά, μέσα ἀπό τή δομή, τήν ὀργάνωση καί τούς μηχανισμούς πληροφόρησης πού διέθετε τό κοινοβούλιο τῆς πιό πάνω περιόδου, θά ἐπιχειρηθεῖ ἡ κατάδειξη τῆς σημασίας του σάν θεσμοῦ - ἐγγυητή τοῦ " πνεύματος τοῦ λαοῦ " - ὅπως τό ἀποκάλεσε ὁ Walter Bagehot στό κλασσικό του σύγγραμμα : " Περί τοῦ Ἀγγλικοῦ Συντάγματος " (The English Constitution) γ ι ά πρώτη φορά τό 1869 - καθώς καί ὁ ρόλος πού διεδραμάτισε στή διαμόρφωση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Στή σ υ ν έ χ ε ι α, μέ βάση τίς ἐπιρροές πού δέχθηκε τό κοινοβούλιο ἀφ' ἑνός " ἐκ τῶν ἔξω " ὅπως γιά παράδειγμα ἀπό ὁμάδες πίεσης (groupes de pression) ἀντίθετες στό κυβερνητικό ρεῦμα, ἀπό λαϊκές κινητοποιήσεις, συγκεντρώσεις κτλ., καί ἀφ' ἑτέρου " ἐκ τῶν ἔσω " , γιά παράδειγμα ἀπό τήν ἔκφραση ἀντιθέσεων στήν ἴδια τήν κυβερνητική πολιτική ἀπό τό μέρος της ἤ ἀπό ἄλλους ἐκπροσώπους τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, θά γίνει προσπάθεια νά διαπιστωθεῖ τό ἐάν καί σέ ποιό βαθμό οἱ ἐξωκοινοβουλευτικές & ἔσωκοινοβουλευτικές ἐπιρροές ἐπέδρασαν πρῶτα στή γενική λειτουργία τοῦ κοινοβουλίου καί μετά στή διαμόρφωση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Τ έ λ ο ς, δύο ἄκρα ἔννοιες θά συμβάλλουν στόν πλήρη φωτισμό τῆς κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς ἀνάμεσα στά 1946 - 1958. Ἡ πρώτη εἶναι αὐτή τῆς " κομματικῆς πειθαρχίας " (la discipline du parti), πού θά τεθεῖ κάτω ἀπό κριτική ἐρευνητική ἐξέταση, γιά νά διαπιστωθεῖ ἡ ὑπόθεση ὅτι ἡ κομματική πειθαρχία εἶναι δυνατόν νά παρουσιάζει διαφορές ἀνάλογα μέ τό ἄν τό θέμα ἀνάγεται στήν ἐσωτερική ἤ τήν ἐξωτερική πολιτική. Ἡ δεύτερη ἔννοια πού θά μᾶς ἀπασχολήσει ἐδῶ, εἶναι αὐτή τῆς δημοσιότητας, πού στίς μέρες μας ἀποκαλεῖται " ἐνημέρωση πάνω στά κρίσιμα θέματα σέ ἐπίπεδο ἀρχηγῶν κομμάτων ", μέ ἀπώτερο σκοπό νά κριθεῖ

ἡ δημοκρατική ἤ ὄχι θεμελίωση τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ στή χώρα μας. Τό σύνολο τῶν πραγματολογικῶν στοιχείων πού ἀπαιτεῖ τό πρακτικό μέρος αὐτῆς τῆς ἐνότητας, θά ἐξαχθεῖ μέ βάση τήν " ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου " (analyse du contenu) τῶν Ἐπισήμων Πρακτικῶν πού ἐκδίδει ἡ Βουλή τῶν Ἑλλήνων, καί πού ἡ μελέτη το παρουσιάζει ἀνάγλυφα ὅλες τίς ἐπί μέρους πτυχές τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ στή χώρα μας.

Ἡ τ ρ ί τ η καί τελευταία ἐ ν ό τ η τ α θεμάτων, ἀφορᾶ κύρια τή μελέτη αὐτή ἀπό τή σκοπιά τῶν Διεθνῶν Σχέσεων. Ὁ ρόλος τῶν δύο βασικῶν κοινοβουλευτικῶν λειτουργιῶν ἀναφορικά μέ τήν ἐξωτερική πολιτική - κατευθυντήρια λειτουργία καί λειτουργία ἐλέγχου - θά γίνουν ἀντικείμενο ἐξέτασης ἀρχικά τῆς ὀργανικῆς σχέσης κοινοβουλίου καί ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, καί στή συνέχεια μέσα ἀπό τήν ἑρμηνεία αὐτή θά ἀναλυθοῦν : α) ἡ ἐκπροσώπηση τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοβουλίου στούς κόλπους τῶνδιεθνῶν ὀργανισμῶν καί β) τό ἔργο καί ἡ σημασία τῶν μικτῶν κοινοβουλευτικῶν Ἐπιτροπῶν σ'αὐτούς, σάν μέσο προώθησης τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων.

Ἐξάλλου ἡ διερεύνηση τῆς λειτουργίας, τῆς δραστηριότητας καί ἐπιρροῆς τῆς πληθώρας τῶν διεθνικῶν διακρατικῶν ὀργανισμῶν πάνω στή χάραξη τοῦ γενικοῦ προγράμματος τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδας, ἐμπίπτει στά πλαίσια τῆς ἐργασίας τοῦ τρίτου μέρους τῆς μελέτης - καί πού ἡ παράθεσή του θά συμβάλλει ἐνεργά στήν κατανόηση τῶν σπουδαιοτέρων " ἀ π ο φ ά σ ε ω ν "στό βαθμό πού ἡ ἑρμηνεία τους θά παρουσίαζε δυσχέρειες χωρίς τήν ἀναφορά στό Διεθνές Δίκαιο καί τούς θεσμούς του.

Ἔχοντας ἀπό τά πρίν τονίσει τήν πολυεπιστημονική προοπτική τῆς μελέτης, γιά τή σφαιρική ἀντιμετώπιση - δηλαδή τήν ὁλότητα (totalité) - τῶν κοινωνικῶν φαινομένων καί θεωρώντας τή μέθοδο, πού μέ τήν ἐπιστημολογική ἔννοια τοῦ ὅρου ἀποτελεῖ τό διανοητικό προχώρημα τῆς σκέψης γιά τήν κατάδειξη τῆς ἀντικειμενικῆς ἀλήθειας, φθάνουμε αὐτονόητα στή σύνθεση καί ἀνάλυση τῶν στοιχείων, πού συνθέτουν τά κοινωνικά φαινόμενα, δηλαδή στή διαλεκτική μέθοδο.

Ἡ συνεισφορά τῆς μεθόδου αὐτῆς συνίσταται στό γεγονός ὅτι, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι δυνατό νά ἀντιληφθεῖ τά πάντα μονομιᾶς καί ἑπομένως ἡ κατάκτηση τῆς γνώσης εἶναι ἐξελικτική, αὐτή θά πρέπει νά ξεκινᾶ ἀπό μία συγκεκριμμένη ἄποψη, θ έ σ η, νά λαμβάνει ὑπόψη τήν ἀντίθετα ἀλλά καλά θεμελιωμένη ἄποψη, ἀ ν τ ί θ ε σ η, γιά νά καταλήξει στή συνολική ἀλήθεια ἑνός γεγονότος ἤ μιᾶς κατάστασης, σ ύ ν θ ε σ η. Ἡ διαλεκτική μέθοδος, - πού κατά τήν Madeleine

Gravitz [7] ἀποτελεῖ " τὴ μέθοδο ἡ ὁποία ἀπὸ μόνη της ἀνταποκρίνεται στὶς θεμελιώδεις ἀνάγκες καὶ αὐτῆς τῆς ἔννοιας τῆς μεθόδου " - θὰ εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ πυξίδα τῆς κατεύθυνσής μας.

Κάνοντας λόγο ἀπὸ τὸν πρόλογο κιόλας γιὰ terra incognita , εἴχαμε στὸ νοῦ τὴν ἔλλειψη ὑλικοῦ γιὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατὸ καλύτερη ἐπιστημονικὴ τεκμηρίωση τῆς ἐργασίας αὐτῆς, μιὰ καὶ ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητη διαπίστωση ὅτι οἱ μελέτες πάνω στὸ Κοινοβούλιο σπανίζουν τόσο στὴν παγκόσμια ὅσο καὶ στὴν ἑλληνικὴ βιβλιογραφία.

Στὴν Ἑλλάδα ἡ ἀνυπαρξία αὐτὴ εἶναι ἀκόμα πιὸ ἐνδεικτικὴ μιὰ ποὺ σειρὰ ἄρθρων ποὺ εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας κατὰ καιροὺς, πρόβαλαν κύρια καὶ μονομερῶς τὴ νομικὴ ἢ τὴ συνταγματικὴ ἄποψη τοῦ κοινοβουλίου, ἔτσι ποὺ νὰ τοποθετοῦνται περισσότερο στὴν κατηγορία τῶν χρονικῶν καὶ λιγότερο στὴν κατηγορία τῶν δοκιμίων τῆς συστηματικῆς ἔρευνας.

Ἕνα ἀπὸ τὰ σπάνια βιβλία στὴ χώρα μας εἶναι αὐτὸ τοῦ Νεοκλῆ Καζάζη, μὲ τίτλο " Ὁ Κοινοβουλευτισμὸς ἐν Ἑλλάδι ", ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἑλληνικὴ κοινοβουλευτικὴ πορεία ἀπὸ τὸ 1864 μέχρι τὸ 1909. Ἐν τούτοις καὶ αὐτὸ τὸ βιβλίο δὲν ἀποτελεῖ ἐπιστημονικὸ δοκίμιο, ἀλλὰ πρόκειται γιὰ παράθεση σὲ ἕναν τόμο σειρᾶς ἄρθρων, ποὺ δημοσιεύτηκαν στὴν ἐφημερίδα " Ἑλληνισμός ", ἀπὸ 3/3/1905 μέχρι 16/7/1909.

Γιὰ τὴν κάλυψη τῶν κενῶν ἀναφορικὰ μὲ τὶς ἐρευνητικὲς πηγὲς ποὺ ἀπαιτοῦνται ἐδῶ, χρησιμοποιήσαμε :

α) Μιὰ περιορισμένη γενικὴ (ἑλληνικὴ καὶ ξενόγλωσση) βιβλιογραφία, πάνω στὸ κοινοβούλιο καὶ τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ,

β) Τὰ Ἐπίσημα Ἐστενογραφημένα Πρακτικὰ τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, τῆς περιόδου 1946 - 1958 ,

γ) Ἐπίσημα Διπλωματικὰ Κείμενα τῶν Ὑπουργείων Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων τῆς Μεγάλης Βρετανίας (The Foreign Office) καὶ τῶν Η.Π.Α. (The State Departement),

δ) Σειρὰ ἄρθρων τοῦ ἑλληνικοῦ ἡμερήσιου καὶ περιοδικοῦ τύπου, τῆς περιόδου 1946 - 1958,

καὶ ε) Σειρὰ ἄρθρων ποὺ δημοσιεύτηκαν στὴν ἔγκυρη γαλλικὴ ἐφημερίδα " Le Monde ", κύρια γιὰ τὴν περίοδο 1946 - 1951.

Κλείνουμε τὸ εἰσαγωγικὸ αὐτὸ μέρος μὲ μιὰ διευκρίνηση : στὴν πορεία ἀνάλυσης - στὸ 4ο κύρια μέρος - θὰ χρησιμοποιηθοῦν α ὐ τ ο β σ ι α ἀποσπάσματα κοινοβουλευτικῶν ἀγορεύσεων, ὅπως παρατίθενται στὰ Ἐπίσημα Πρακτικὰ τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ἀποτελεῖ ἀπὸ τὴ μιὰ ἀναγκαιότητα γιὰ πληρέστερη τεκμηρίωση, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη βοηθᾶ τὸν ἀναγνώστη στὸ πλησίασμα τῆς κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς.

2. Μ Ε Ρ Ο Σ Π Ρ Ω Τ Ο.

"""

" Διερεύνηση τοῦ Συνταγματικοῦ πλαισίου τῆς λειτουργίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου στή χρονική περίοδο 1946 - 1958 ".

Μέρος Πρῶτο.

Κεφάλαιο 2α : Εἰσαγωγή.

Κεφάλαιο 2β : Σύνθεση, ὀργανωτική δομή, τρόπος λειτουργίας καί φύση ἁρμοδιοτήτων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου στήν περίοδο Ι946 - Ι958, σύμφωνα μέ τίς διατάξεις τοῦ Συνταγματικοῦ Χάρτη καί τά ἄρθρα τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς.

Κεφάλαιο 2γ : Ἀναφορά στά συνταγματικά προβλήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου τῆς χρονικῆς περιόδου Ι946 - Ι958.

Κεφάλαιο 2δ : Νομοθετικά Διατάγματα καί ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Γιά τή σημαντική μείωση τοῦ κύρους τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς.

Κεφάλαιο 2ε : Ἐξωτερική πολιτική καί ἄρθρο 35 παράγραφος 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ Ι952. Συμβάσεις γιά τήν παραχώρηση ἐδάφους τοῦ Ι953.

" Ἡ συνταγματική ἱστορία τῆς Ἑλλάδος δέν εἶναι δυνατόν νά εἶναι πλήρης, ἐφ' ὅσον δέν τοποθετεῖται ἐντός τῆς ἐν γένει πολιτικῆς ἱστορίας τῆς χώρας καί δέν ἐρείδεται εἰς τήν ἀκριβῆ ἀπεικόνισιν τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως, ἀπό τήν ὁποίαν προσδιορίζεται κατά βάσιν καί τό πολίτευμα ".

Ἀλέξανδρος ΣΒΩΛΟΣ,
" Ἡ Συνταγματική Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ".
(Πού ἐμπεριέχεται στό βιβλίο " Τά Ἑλληνικά Συντάγματα 1822-1952 ", ἐκδ. Στοχαστής, Ἀθήνα, 1972, σελ. 15).

2α : Εἰσαγωγή.

Ἡ ἀναγκαιότητα ἀφιέρωσης τῆς πρώτης αὐτῆς ἑνότητας τῆς μελέτης στό συνταγματικό πλαίσιο τῆς λειτουργίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου στή χρονική περίοδο 1946 - 1958 - πού καί στά προηγούμενα τονίστηκε - ὑπαγορεύθηκε βασικά ἀπό μιά σειρά λόγων, ἡ συνοπτική παρουσίαση τῶν ὁποίων στό κεφάλαιο αὐτό ἀποβλέπει στήν αἰτιολόγηση αὐτῆς τῆς ἐπιλογῆς. Ἡ σειρά ἀναφορᾶς αὐτῶν τῶν λόγων δέν ἔχει ἀξιολογικό χαρακτήρα, μιά καί πού τό σύνολο τους εἶναι αὐτό, πού προσφέρει τήν ἀπαραίτητη σφαιρική ἑρμηνεία τοῦ συνταγματικοῦ πλαισίου.

Ἕνας π ρ ῶ τ ο ς λόγος εἶναι αὐτός, πού προκύπτει ἀπό τήν " πολυεπιστημονική προοπτική " τῆς μελέτης γιά τή συνολική ἑρμηνεία τῶν κοινωνικῶν φαινομένων σέ ὅλα τά ἐπίπεδά τους (οἰκονομικό, πολιτικό, κοινωνικό καί πολιτιστικό ἐπίπεδο).[I] Κατά συνέπειαν ἡ συνταγματική διερεύνηση τοῦ πλαισίου, μέσα στό ὁποῖο λειτούργησε ὁ πολύ πλατιά διαδεδομένος καί παράλληλα ὁ τόσο λίγο ἐπιστημονικά ἀναλυμένος θεσμός τοῦ Κοινοβουλίου, ἐπιβάλλεται ἀπό τή σειρά τῶν συνταγματικῶν δεσμεύσεων πού διέπουν τήν ὀργάνωση καί λειτουργία τοῦ συλλογικοῦ αὐτοῦ νομοθετικοῦ ὀργάνου , καί ἀπό τίς συνακόλουθες συνταγματικές δεσμεύσεις τῶν ἄλλων ὀργάνων τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, πού ἀπορρέουν ἀπό αὐτή τήν ὀργάνωση καί λειτουργία.

Ὁ δ ε ύ τ ε ρ ο ς λόγος συνάγεται ἀπό τήν ἐξαιρετικά ἀνώμαλη κοινωνικοπολιτική περίοδο (κύρια 1946 - 1950), μέσα στήν ὁποία λειτούργησε τό Ἑλληνικό Κοινοβούλιο. Θά πρέπει ἐδῶ νά δοθεῖ ἰδιαίτερη ἔμφαση, στό ὅτι ἡ ἑλληνική Βουλή νομοθετοῦσε κατ'ἐπίφαση " ὁμαλά " σέ ὅλη τή διάρκεια τοῦ διεξαγόμενου στή χώρα ἐμφυλίου πολέμου,[2] γεγονός πού πρόσθετε στά ἤδη ὑπάρχοντα προβλήματα ἐξαιτίας τοῦ μή ἐκσυγχρονισμοῦ τῶν συνταγματικῶν διατάξεων καί νέα τοιαῦτα. Ἄν σέ ὁμαλές πολιτικο-κοινωνικές περιόδους ἐπιβάλλεται ἡ συνταγματική ἀνάλυση τῆς πρακτικῆς ἑνός τόσο σπουδαίου πολιτειακοῦ θεσμοῦ, στή διάρκεια μεγάλων ἱστορικοκοινωνικῶν ἀνακατατάξεων καί ἀναταραχῶν ἡ ἀναγκαιότητα αὐτή παρουσιάζεται σάν ἀπόλυτα δεδομένη.

Σάν τ ρ ί τ ο ς λόγος ἀναγκαιότητας παράθεσης τοῦ συνταγματικοῦ πλαισίου πρέπει νά θεωρηθεῖ ἡ μεγάλη χρονική διάρκεια, πού μεσολάβησε ἀπό τήν Ἀπελευθέρωση μέχρι τήν ψήφιση τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952. Ἡ ἀναχρονιστική διακυβέρνηση

τῆς Ἑλλάδας στή δεκαετία τοῦ '40 μέ συνταγματικές διατάξεις, πού εἶχαν θεσπισθεῖ γιά τίς ἀνάγκες τῆς χώρας τό 1911,[3] τονίζει ἀκόμα περισσότερο τήν ἀνάγκη συνταγματικῆς διερεύνησης τῶν προβλημάτων αὐτῆς τῆς χρονικῆς περιόδου.

Ὁ τ έ τ α ρ τ ο ς λόγος - πού μπορεῖ νά θεωρηθεῖ καί ὁ πιό σημαντικός - ἀναφέρεται στήν ἐνδυνάμωση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας μέ τή χρήση Νομοθετικῶν Διαταγμάτων, πού στή διάρκεια ἰδιαίτερα ἀνωμάλων περιόδων (ὅπως γιά παράδειγμα μέχρι τή λήξη τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τό 1949) ὑποκαθιστοῦν σέ μεγάλο βαθμό τίς νομοθετικές ἁρμοδιότητες τῆς Βουλῆς, θέτοντας σέ κίνδυνο τήν ὕπαρξη καί τό περιεχόμενο τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.[4] Ἡ σέ εὐρεῖα κλίμακα διακυβέρνηση τῆς Ἑλλάδας μέ Ψηφίσματα καί Συντακτικές πράξεις στήν περίοδο 1946-58 μᾶς ὁδηγεῖ στήν ἐξέταση καί ἑρμηνεία τῆς ἔκδοσης τους, καθώς καί στά ἀποτελέσματα πού ἐπέφεραν σέ σχέση μέ τή νομοθετική παραγωγή τῆς Βουλῆς.

Ἕνας π έ μ π τ ο ς καί τελευταῖος λόγος πού προβλέπει τήν ἀναγκαιότητα ἀνάλυσης τοῦ συνταγματικοῦ πλαισίου, προκύπτει ἀπό τήν ἔκδηλη ἀνικανότητα τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας τοῦ τόπου πάνω στήν κατεύθυνση τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς, πού μέ τρόπο ἀσφαλῆ θά ὁδηγοῦσε σύντομα τό ἔργο τῆς Δ''Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων,[5] στόν προκαθαρισμένο στόχο, δηλαδή στήν ψήφιση τοῦ νέου συνταγματικοῦ χάρτη τῆς χώρας.

Ἡ συχνά ὑποστηριζόμενη ἄποψη, ὅτι ἡ ἀνεπάρκεια τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας - καί κατ'ἐπέκταση τοῦ κοινοβουλίου - σχετικά μέ τήν ψήφιση τοῦ συντάγματος ὑπαγορεύθηκε ἁπλά καί μόνο ἀπό τίς συνεχεῖς ἐσωτερικές ἀνωμαλίες, δέν ἀρκεῖ γιά νά ἑρμηνεύσει τήν κοινοβουλευτική πρακτική τῆς περιόδου, χωρίς τήν ἀναδρομή στίς ἐπί μέρους συνταγματικές διατάξεις πού τήν καθόρισαν.

Ξεκινῶντας ἀπό τούς πιό πάνω πέντε ἀναφερόμενους λόγους, διαιρέσαμε σχηματικά τό πρῶτο αὐτό μέρος τῆς μελέτης - μέ θέμα τό συνταγματικό πλαίσιο τῆς κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς - σέ τέσσερα κεφάλαια, μέ τό ἀκόλουθο περιεχόμενο :

Τό π ρ ῶ τ ο κεφάλαιο εἶναι ἀφιερωμένο στή σύνθεση, στήν ὀργανωτική δομή, στόν τρόπο λειτουργίας καί στή φύση τῶν ἁρμοδιοτήτων τοῦ Ἑλληνικοῦ κοινοβουλίου τῆς περιόδου 1946 - 1958, σύμφωνα μέ τίς συνταγματικές διατάξεις καί τά ἐπί μέρους ἄρθρα τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς. Τό κεφάλαιο αὐτό περιέχει πλῆθος πρακτικῶν στοιχείων γιά τίς ἀναλύσεις πού θά ἐπιχειρηθοῦν τόσο στό πρῶτο αὐτό συνταγματικό μέρος, ὅσο καί στό δεύτερο μέρος τῆς μελέτης.

Ένα δ ε ύ τ ε ρ ο κεφάλαιο στή συνέχεια, ἀναφέρεται στά " ἐν γένει " συνταγματικά προβλήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ κοινοβουλίου στήν ἐξεταζόμενη περίοδο καί ἀφορᾶ συγκεκριμμένα : α) τή συνταγματική δεσμευτικότητα τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ Ψηφίσματος ΞΗ' τῆς 25/7/1949 γιά τή Βουλή τοῦ 1951, β) τό ψήφισμα τῆς 16/29/ 1952 γιά τίς Συντακτικές πράξεις, γιά τά Ψηφίσματα κατ'ἐξουσιοδότηση τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς καί γιά τά Ψηφίσματα τῆς Ὁλομελείας τῆς Βουλῆς, καί γ) τή διάσταση γιά τήν παράλληλη ἰσχύ καί κατάργηση τῶν Συντακτικῶν πράξεων καί τῶν Ψηφισμάτων.

Ἐξάλλου, στό ἴδιο αὐτό κεφάλαιο ἐξετάζονται τά συνταγματικά προβλήματα πού προέκυψαν ἐξαιτίας : α) τῆς περιόδου μεγάλης ἐσωτερικῆς ἀνωμαλίας στό διάστημα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, β) τῆς μονόπλευρης σύνθεσης τῆς ὀνομαζόμενης Δ'' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, καί γ) τῶν διαδοχικῶν σταδίων ἐπεξεργασίας τοῦ συντάγματος πού τελικά ψηφίστηκε στό τέλος τοῦ 1951.

Τό τ ρ ί τ ο κεφάλαιο τοῦ μέρους αὐτοῦ ἀποβλέπει στήν ἐμβάθυνση : α) τοῦ τρόπου ἔκδοσης τῶν Νομοθετικῶν Διαταγμάτων γιά τήν ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, σέ βάρος τοῦ τακτικοῦ νομοθετικοῦ ὀργάνου τῆς πολιτείας, τοῦ Κοινοβουλίου β) τοῦ ρόλου τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς βουλευτῶν - γνωστῆς ἐσφαλμένα καί σάν Ἐπιτροπή Ἐξουσιοδοτήσεως - γ) τοῦ ρόλου τῶν " Πράξεων τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου " καθώς καί δ) τῆς ἔννοιας τῶν " ἐξαιρετικῶς ἐπειγόντων θεμάτων ", πού καθόριζε τό ἄρθρο 35 παρ. 2 / 1952.

Στό τέλος αὐτοῦ τοῦ τρίτου κεφαλαίου θά ἐπιχειρηθεῖ ἡ ἀνάλυση τῶν γενικῶν συνεπειῶν τῶν Νομοθετικῶν Διαταγμάτων, γιά τήν Ἑλληνική κοινοβουλευτική ζωή στό διάστημα 1946 - 1958, καί τή μείωση τοῦ κύρους τῆς ἑλληνικῆς Βουλῆς.

Τό τ έ τ α ρ τ ο κεφάλαιο τέλος, ἔχει γιά ἀντικείμενό του τίς Συμβάσεις γιά τήν παραχώρηση ἐδάφους τοῦ 1948 καί 1953, καθώς καί τόν καθορισμό τῆς φύσης αὐτῶν τῶν συμβάσεων.

Στό ἴδιο αὐτό κεφάλαιο, τελειώνοντας τό συνταγματικό αὐτό μέρος τῆς μελέτης, θά ἐξηγηθεῖ κατά πόσο τά θέματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ὑπάγονται στό ἄρθρο 35 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952.

2β : Σύνθεση, ὀργανωτική δομή, τρόπος λειτουργίας καί φύση ἁρμοδιοτήτων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου στήν περίοδο 1946 - 1958, σύμφωνα μέ τίς συνταγματικές διατάξεις καί τά ἄρθρα τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς.

Πρίν ἀσχοληθοῦμε μέ τά συνταγματικά προβλήματα τοῦ κοινοβουλευτικοῦ καθεστῶτος καί τοῦ Ἑλληνικοῦ κοινοβουλίου ἰδιαίτερα στό χρονικό διάστημα 1946-1958, κρίνεται σκόπιμη ἡ παρουσίαση ἐδῶ μιᾶς σειρᾶς ἀπαραιτήτων στοιχείων, πού σύμφωνα μέ τόν καταστατικό χάρτη τῆς πολιτείας - δηλαδή τό Σύνταγμα - ἀφοροῦν τή σύνθεση, τήν ὀργάνωση, τή λειτουργία καί τίς ἁρμοδιότητες τοῦ συλλογικοῦ νομοθετικοῦ αὐτοῦ ὀργάνου στήν Ἑλλάδα.

Παρά τό γεγονός ὅτι στήν πορεία τῆς παρούσας μελέτης τό κοινοβούλιο θά ἐκλαμβάνεται πάντοτε σάν ἕνα ἐνιαῖο σύνολο γιά ὅλη τήν ἐξεταζόμενη περίοδο, εἰδικά στό κεφάλαιο αὐτό - ἐξαιτίας τῆς δυσλειτουργικότητας τῆς κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς ἀνάμεσα στά 1944 - 1952 (γιά τήν ὁποία θά γίνει ἰδιαίτερος λόγος στή συνέχεια), ὅπου παρά τήν ὑποτιθέμενη " προσωρινή " ἰσχύ τοῦ Συντ. 1864/1911 ἡ χώρα κυβερνήθηκε ο ὐ σ ι α σ τ ι κ ά μέ πλῆθος Ψηφισμάτων καί Συντακτικῶν πράξεων, διαπίστωση πού εὔκολα ἐξηγεῖται ἀπό τό ὅτι σέ διάστημα 16 μόνο μηνῶν (12 Νοέμβρη 1944 μέχρι 31 Μάρτη 1946) ἐκδόθηκαν 115 Συντακτικές πράξεις[1] - θά ἐπιχειρηθεῖ ἀποσπασματική παρουσίαση τῶν σχετικῶν στοιχείων γιά τά κοινοβούλια, πού προέκυψαν ἀπό τίς ἕξη ἐκλογικές ἀναμετρήσεις πού ἔλαβαν χώρα ἀνάμεσα στά 1946 - 1958.

Συγκεκριμμένα, ἀπό τίς ἐκλογές τοῦ ἐξεταζόμενου χρονικοῦ διαστήματος προέκυψαν κατά σειρά : α) ἡ ὀνομαζόμενη Δ΄΄Ἀναθεωρητική Βουλή τῶν Ἑλλήνων, ἐκλογές 31 Μάρτη 1946 (θητεία 31-3-46 / 8-1-50), β) ἡ Βουλή τῆς Α΄Περιόδου, ἐκλογές 5 Μάρτη τοῦ 1950 (θητεία 5-3-50 / 30-7-51), γ) ἡ Βουλή τῆς Β΄Περιόδου, ἐκλογές 9 Σεπτέμβρη 1951 (θητεία 9-9-51 / 10-10-52), δ) ἡ Βουλή τῆς Γ΄Περιόδου, ἐκλογές 16 Νοέμβρη 1952 (θητεία 16-11-52 / 11-1-56), ε) ἡ Βουλή τῆς Δ΄Περιόδου, ἐκλογές 19 Φλεβάρη 1956 (θητεία 19-2-56 / 2-4-58) καί ζ) ἡ Βουλή τῆς Ε΄Περιόδου, ἐκλογές 11 Μάη 1958 (θητεία 11-5-58 / 20-9-61).

Ἡ ἐκλογή τῶν τριῶν πρώτων, ἀπό τίς πιό πάνω ἀναφερόμενες Βουλές, στηριζόνταν στό ἄρθρο 22 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864/1911, ἡ ἐκλογή τῶν τριῶν ὑπολοίπων στό ἄρθρο 22 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952, πού ψηφίστηκε στίς 21 Δεκέμβρη 1951[2], ἀπό τή Βουλή τῶν ἐκλογῶν τῆς 9.9.1951.

Ι. ΣΥΝΘΕΣΗ.

Οἱ διατάξεις τῶν Συνταγμάτων τοῦ 1911 καὶ τοῦ 1952 ἀπαιτοῦσαν γιὰ τὴ συγκρότηση τοῦ συλλογικοῦ Ἀντιπροσωπευτικοῦ Σώματος τὴν ὕπαρξη μιᾶς καὶ μόνης Βουλῆς,(3) τὰ μέλη τῆς ὁποίας - οἱ βουλευτές - ἐκλέγονταν μὲ ἄμεση, καθολικὴ καὶ μυστικὴ ψηφοφορία (ἄρ. 66 παρ. Ι / 1911 & 1952), ἡ ὁλικὴ ἀνανέωση τῆς ὁποίας ἦταν δυνατὴ μὲ τὴν ταυτόχρονη διεξαγωγὴ ἐκλογῶν σὲ ὅλη τὴν Ἐπικράτεια (ἄρ. 66 παρ. 2 / 1911 & 1952), μὲ χρονικὴ διάρκεια τέσσερα χρόνια ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῶν γενικῶν ἐκλογῶν (ἄρ. 69 παρ. Ι / 1911 & 1952) καὶ ποὺ ὁ καθορισμὸς τῶν ἐκλογικῶν περιφερειῶν ρυθμιζόταν μὲ νόμο σύμφωνα μὲ τὸν πληθυσμό τους (ἄρ. 68 / 1911 & 1952).

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ Συντ. 1911 καὶ αὐτοῦ τοῦ 1952 στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔγκειται στὸ ἄρθρο 68, ποὺ γιὰ μὲν τὸ συντ. 1911 καθόριζε τὸν ἐλάχιστο ἀριθμὸ τῶν βουλευτῶν σὲ 150 χωρὶς νὰ θέτει κανένα περιορισμὸ πρὸς τὰ πάνω, ἐνῶ τὸ συντ. 1952 διατηροῦσε τὸν ἐλάχιστο αὐτὸν ἀριθμὸ (150) θέτοντας παράλληλα σὰν ἀνώτατο ὅριο τὸν ἀριθμὸ 300.

Σὲ ἐφαρμογὴ τῶν παραπάνω διατάξεων παρατηροῦμε ὅτι : α) ἡ ὀνομαζόμενη Δ' Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων σύμφωνα μὲ τὸν ἐκλογικὸ νόμο 5493 / 1932 τροποποιημένο ἀπὸ τὸ Α.Ν. 1020 / 1946 (ΦΕΚ. 71 / 27-2-1946), ἀπαρτιζόταν ἀπὸ 354 βουλευτὲς προερχόμενους ἀπὸ 38 ἐκλογικὲς περιφέρειες, ἐκλεγμένους μὲ ἀναλογική, β) ἡ Βουλὴ τῆς Α' Περιόδου σύμφωνα μὲ τὸν ἴδιο ἐκλογικὸ νόμο, συντίθετο ἀπὸ 250 βουλευτὲς ἀπὸ 39 ἐκλογικὲς περιφέρειες, ἐκλεγμένους ἐπίσης μὲ ἀναλογικὴ καὶ γ) ἡ Βουλὴ τῆς Β' Περιόδου σύμφωνα μὲ τὸν ἐκλογικὸ νόμο Ν. 5493 / 1932 τροποποιημένο ἀπὸ τὸν Ν. 1878 / 1951 (ΦΕΚ. 205 / 28-7-1951), ἀποτελεῖτο ἀπὸ 258 βουλευτὲς ἀπὸ 41 ἐκλογικὲς περιφέρειες ποὺ εἶχαν ἐκλεγεῖ μὲ τὸ σύστημα τῆς ἐνισχυμένης ἀναλογικῆς.

Ἐπίσης δ) ἡ Βουλὴ τῆς Γ' Περιόδου σύμφωνα μὲ τὸν ἐκλογικὸ νόμο Ν. 5493 / 1932 τροποποιημένο μὲ τὸνΝ.2228 / 1952, ἀπαρτιζόταν ἀπὸ 300 βουλευτὲς ἀπὸ 99 ἐκλογικὲς περιφέρειες, ἐκλεγμένους μὲ πλειοψηφικὸ σύστημα μὲ στενὴ περιφέρεια, ε) ἡ Βουλὴ τῆς Δ' Περιόδου σύμφωνα μὲ τὸν ἐκλογικὸ νόμο Ν. 3457 / 1955 (ΦΕΚ. 340/ 22-12-1955), συντίθετο ἀπὸ 300 βουλευτὲς προερχόμενους ἀπὸ 41 ἐκλογικὲς περιφέρειες, ἐκλεγμένους μὲ πλειοψηφικὸ σύστημα γιὰ τὴ μειοψηφία καὶ ἀναλογικὴ γιὰ τὶς

μεγάλες περιφέρειες καί ζ) ἡ Βουλή τῆς Ε' Περιόδου σύμφωνα μέ τόν ἐκλογικό νόμο Ν. 3822 / 1958 (ΦΕΚ. 45 / 31-3-1958), ἀποτελεῖτο ἀπό 300 βουλευτές 55 ἐκλογικῶν περιφερειῶν, ἐκλεγμένους μέ ἐνισχυμένη ἀναλογική.(4)

Οἱ ἀπαρτίζοντες τό κοινοβουλευτικό προσωπικό βουλευτές προστατεύονταν συνταγματικά κατά τήν ἐνάσκηση τῶν καθηκόντων τους : α) μέ τή " βουλευτική ἀσυλία " (ἄρ. 62 καί 63 / 1911 & 1952), β) μέ τήν ἀπό τή Βουλή καθοριζόμενη " βουλευτική ἀποζημίωση " (ἄρ. 75 / 1911 & 1952), καί γ) μέ τήν ταχυδρομική, τηλεφωνική, τηλεγραφική καί παντός εἴδους συγκοινωνιακή " ἀτέλεια " (ἄρ. 75 / 1952).

Ἐξάλλου, τά συνταγματικά κείμενα ἤθελαν τό βουλευτικό ἄξίωμα ἀσυμβίβαστο μέ τήν ἄσκηση ὁρισμένων δημοσίων δραστηριοτήτων, γι'αὐτό καί ἔθεταν μιά σειρά ἀπό κωλύματα ἐκλογιμότητας (ἄρ. 71 παρ. 1 - 3 καί ἄρ. 72 / 1911, καί ἄρ. 71 παρ. 1 - 9 καί ἄρ. 72 παρ. 1 / 1952).

II. ΟΡΓΑΝΩΣΗ.

Κάθε κοινοβούλιο γιά τήν ἄσκηση τῶν ἀπό τό Σύνταγμα καθοριζομένων ἁρμοδιοτήτων του περιλαμβάνει : 1) Τό Προεδρεῖο τῆς Βουλῆς, 2) Τήν Ὁλομέλεια καί τά Τμήματα τῆς Βουλῆς, 3) Τίς Κοινοβουλευτικές Ὁμάδες καί 4) Τίς Ἐπιτροπές τῆς Βουλῆς.

1) Πρίν ἀπό τήν ἔναρξη καί τή λειτουργία της πρῶτιστο καθῆκον τῆς Βουλῆς ἦταν ἡ συγκρότησή της σέ Σῶμα. Κατά τά Συντ. τοῦ 1911 καί 1952 (ἄρ. 74) στήν ἀρχή κάθε τακτικῆς βουλευτικῆς συνόδου ἡ Βουλή ὀφείλει νά ἐκλέξει τό προεδρεῖο της (Πρόεδρος, Ἀντιπρόεδρος, Γραμματεῖς), σύμφωνα πάντοτε μέ τά ἄρθρα τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς.

Σέ ἐφαρμογή τῶν ἄρθρων 74 / 1911 & 1952 καί τῶν ἄρθρων τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς, πρόεδροι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου ἀνάμεσα στά 1946 - 1958 ὑπῆρξαν οἱ ἀκόλουθοι : α) γιά τήν Δ'' Ἀναθεωρητική Βουλή : σύνοδοι Α', Β', Γ' ὁ Ι. Θεοτόκης, σύνοδος δ' ὁ Π. Μουτζουρίδης, β) γιά τή Βουλή τῆς Α' Περιόδου : σύνοδοι Α', Ἕκτακτη, Β' ὁ Δ. Γόντικας, γ) γιά τή Βουλή τῆς Β' Περιόδου : σύνοδοι Α', Ἕκτακτη ὁ Δ. Γόντικας, δ) γιά τή Βουλή τῆς Γ' Περιόδου : σύνοδος Α' ὁ Ι. Μακρόπουλος, σύνοδοι Β', Γ', Ἕκτακτη, Δ' ὁ Κ. Ροδόπουλος, ε) γιά τή Βουλή τῆς Δ' Περιόδου : σύνοδοι Α', Β', Ἕκτακτη, Γ' ὁ Κ. Ροδόπουλος καί ζ) γιά τή Βουλή τῆς Ε' Περιόδου : σύνοδοι Α', Β', Γ' ὁ Κ. Ροδόπουλος.(5)

2) Τά ἄρθρα 74 τοῦ 1911 & 1952 καθόριζαν ὅτι ἡ ἄσκηση ὅλων τῶν νομοθετικῶν ἁρμοδιοτήτων τῆς Βουλῆς ἀνῆκε στήν 'Ολομέλεια τοῦ Σώματος. Μοναδική ἐ ξ α ί ρ ε σ η, ἡ στό ἄρθρο 35 παρ. 2 / 1952 προβλεπόμενη συνταγματική ρύθμιση τῶν " ἐξαιρετικῶς ἐπειγόντων θεμάτων ", ὅπου ἁρμόδια ἦταν ἡ Εἰδική 'Επιτροπή βουλευτῶν τοῦ Τμήματος Διακοπῶν τῆς Βουλῆς, πού ὁριζόταν ἀπό τήν ἀρχή κάθε συνόδου καί λειτουργοῦσε μέχρι τήν ἔναρξη τῆς νέας συνόδου, ἐκτελῶντας τό ἔργο της μέ Νομοθετικά Διατάγματα (les décrets législatifs).

'Η ρύθμιση τοῦ ἄρθρου 35 παρ. 2 - ἀποτελῶντας τή διάταξη ἐκείνη πάνω στήν ὁποία στηριζόταν ἡ μέ Νομοθετικά Διατάγματα " ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας "[6] - πού καθόρισε σέ μεγάλο βαθμό τήν κοινοβουλευτική πρακτική τῆς δεκαετίας τοῦ '50, θά μᾶς ἀπασχολήσει ἰδιαίτερα στή συνέχεια, ἀφ' ἑνός μέν γιά τήν ἰδιάζουσα συνταγματική σημασία της, ἀφ' ἑτέρου δέ γιά τή διασύνδεση τῶν Νομοθετικῶν Διαταγμάτων μέ τήν 'Ελληνική ἐξωτερική πολιτική.

3) Οἱ Κοινοβουλευτικές ὁμάδες ἀπαρτίζονταν ἀπό σύνολα βουλευτῶν, συνδεδεμένα μεταξύ τους μέ δεσμούς πολιτικῆς συγγενείας καί πού ὁ ἀριθμός τῶν μελῶν τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδας τοῦ κάθε κόμματος καθοριζόταν ἀπό τόν Κανονισμό τῆς Βουλῆς, ἀνάλογα μέ τήν ἐκλογική δύναμη τοῦ κάθε κόμματος.

Στόν καταρτισμό τῶν κοινοβουλευτικῶν ὁμάδων μποροῦσαν νά συμμετάσχουν καί βουλευτές πού δέν ἀνῆκαν σέ κανένα κομματικό σχηματισμό (ἀνεξάρτητοι βουλευτές, πού σάν τέτοιοι ἀπό τή μιά κρατοῦν τίς ἀποστάσεις ἀπέναντι στή γραμμή ἑνός ἤ κομματικοῦ σχηματισμοῦ, καί ἀπό τήν ἄλλη εὐεργετοῦνται ἀπό τά σημαντικά πλεονεκτήματα πού ἔχουν στή διάθεσή τους τά μέλη τῶν κοινοβουλευτικῶν ὁμάδων) ἐνῶ ἦταν συμπαθοῦντες σέ κάποιο ἀπό αὐτά, παράλληλα δέ ὑπῆρχαν καί βουλευτές πού δέν ἀνῆκαν σέ καμμιά κοινοβουλευτική ὁμάδα.

Τά ὅσα πρόβλεπε ὁ Κανονισμός τῆς Βουλῆς γιά τή σύνθεση καί λειτουργία τῶν κοινοβουλευτικῶν ὁμάδων, ἐφαρμόστηκαν σέ ὅλη τή διάρκεια τοῦ χρονικοῦ διαστήματος, πού ἐδῶ ἐξετάζεται.

4) Τέλος ἀναφορικά μέ τίς 'Επιτροπές τῆς Βουλῆς τόσο τό Σύνταγμα τοῦ 1911, ὅσο καί αὐτό τοῦ 1952 πρόβλεπαν ρητά τή σύσταση ὁρισμένων 'Επιτροπῶν ἀπό βουλευτές, πού μποροῦν νά διακριθοῦν σέ δύο βασικές κατηγορίες : α) τίς Τακτικές Νομοθετικές 'Επιτροπές τῆς Βουλῆς καί β) τίς 'Εξεταστικές 'Επιτροπές τῆς Βουλῆς.
α) συγκεκριμμένα, οἱ τ α κ τ ι κ έ ς ν ο μ ο θ ε τ ι κ έ ς 'Επιτροπές προβλέποντα στό ἄρθρο 58 / 1911 καί στό 57 παρ. I / 1952. Γιά παράδειγμα ἀναφέρουμε ὅτι

τό ἄρθρο 57 παρ. Ι / Ι952 προϋπέθετε αὐτές τίς 'Επιτροπές, ἡ συγκρότηση τῶν ὁποίων ρυθμιζόταν στό ἄρ. Ι3 τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς, κατά τό ὁποῖο οἱ 'Επιτροπές αὐτές ἦταν ἰσάριθμες μέ τά ὑφιστάμενα 'Υπουργεῖα καί καταρτίζονταν ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Βουλῆς ἀπό 2ο μέχρι 3ο μέλη, κατ' ἀναλογία τῆς δύναμης τῶν ἐκλογικῶν μερίδων καί τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνεξαρτήτων βουλευτῶν.

β) οἱ ἐ ξ ε τ α σ τ ι κ έ ς ἐξάλλου 'Επιτροπές τῆς Βουλῆς προβλέπονταν ἀπό τό ἄρθρο 58 παρ. 2 / Ι952, τή λειτουργία τῶν ὁποίων ἐρρύθμιζε ὁ εἰδικός Νόμος ΓΨΟΗ΄/ Ι9ΙΙ.

Τόσο τό Σύνταγμα τοῦ Ι952, ὅσο καί τά προϊσχύσαντα συντάγματα καθόριζαν ὅτι ἡ σύσταση τῶν 'Εξεταστικῶν 'Επιτροπῶν τῆς Βουλῆς (" ἐξεταστικές τῶν πραγμάτων 'Επιτροπές ") ἦταν δ υ ν η τ ι κ ο ῦ χαρακτῆρα καί ὅτι οἱ ἁρμοδιότητές τους ἀφοροῦσαν τίς παράνομες πράξεις ἤ παραλείψεις τῆς κυβέρνησης καί τῶν ὑπολοίπων κρατικῶν ὀργάνων σέ ὅλα τά θέματα, χωρίς νά ἐξαιροῦνται καί αὐτά τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί ἐθνικῆς ἄμυνας, μέ ἀπώτερο σκοπό τή διαφώτιση τῆς Βουλῆς στή λήψη τῶν ἀποφάσεων.

Σύμφωνα μέ τόν κανονισμό τῆς Βουλῆς, τό ἔργο τῶν παραπάνω ἀναφερομένων 'Επιτροπῶν τερματιζόταν μετά τήν ἀναλυτική ἐκτίμηση καί ἀξιολόγηση τοῦ συλλεγμένου στή διάρκεια τῆς ἔρευνας ἀποδεικτικοῦ ὑλικοῦ καί τήν ὑποβολή του στήν 'Ολομέλεια τῆς Βουλῆς μαζί μέ τό σχετικό πόρισμα, στήν ἀπό τόν Κανονισμό προβλεπόμενη προθεσμία.

'Εξαιτίας τῆς δυσλειτουργικότητας πού καί στά προηγούμενα ἀναφέρθηκε στήν περίοδο Ι944 - Ι952, ἡ ὕπαρξη τόσο τῶν τακτικῶν νομοθετικῶν ὅσο καί τῶν ἐξεταστικῶν 'Επιτροπῶν ἦταν κάτι περισσότερο ἀπό ἀναγκαία. Μιά τέτοια 'Επιτροπή γιά παράδειγμα, ἦταν ἡ 4ομελής 'Επιτροπή, πού σύμφωνα μέ τό Ψήφισμα ΞΗ΄/ Ι949 ἄνελαβε καί κατάρτησε Σχέδιο Συντάγματος, μέ βάση τή μερική τροποποίηση τοῦ συντάγματος τοῦ Ι864 / Ι9ΙΙ.

ΙΙΙ. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ.

'Η Κοινοβουλευτική λειτουργία καθοριζόταν μέ σαφήνεια τόσο μέσα ἀπό τίς συνταγματικές ἐπιταγές (ἄρθρα 54 - 76 / Ι9ΙΙ καί 54 - 75 / Ι952) ὅσο καί ἀπό τίς ἰδιαίτερες διατάξεις τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς, ἀφορῦσε δέ α) τή χρονική

διάρκεια τῆς λειτουργίας αὐτῆς (βουλευτική περίοδος, βουλευτική σύνοδος), β) τήν ἔναρξη, λήξη καί ἀναστολή τῶν ἐργασιῶν τῶν συνόδων τῆς Βουλῆς καί γ) τίς συνεδριάσεις, τίς συζητήσεις καί τίς ἀποφάσεις της.

α) Ἀναφορικά μέ τή β ο υ λ ε υ τ ι κ ή π ε ρ ί ο δ ο - πού ἀποτελεῖ τό χρονικό διάστημα γιά τό ὁποῖο ἐκλέγεται ἡ Βουλή - τόσο τό Σύνταγμα τοῦ 1911 ὅσο καί τοῦ 1952 στό ἄρθρο 69 θέσπιζαν τετράχρονη διάρκεια, πού ἡ ἔναρξή της ἴσχυε ἀπό τήν ἡμέρα τῶν γενικῶν ἐκλογῶν. Ἡ λήξη τῆς βουλευτικῆς περιόδου ἐπερχόταν εἴτε κ α ν ο ν ι κ ά μετά τήν πάροδο τῆς τετράχρονης θητείας της, εἴτε π ρ ό ω ρ α μέ τή διάλυση τῆς Βουλῆς ἀπό τό Βασιλέα (ἄρθρα 37 / 1911 & 1952) καί τήν προκήρυξη γενικῶν ἐκλογῶν.

Οἱ β ο υ λ ε υ τ ι κ έ ς σ ύ ν ο δ ο ι - δεδομένου ὅτι ἡ Βουλή δέν λειτουργεῖ σέ ὅλη τή διάρκεια τῆς βουλευτικῆς περιόδου, ἀλλά μονάχα σέ ὁρισμένα χρονικά διαστήματα αὐτῆς πού ὀνομάζονται βουλευτικές σύνοδοι - διακρίνονται σέ τακτικές, ἔκτακτες καί εἰδικές.

Ἡ σύγκληση τῶν τ α κ τ ι κ ῶ ν συνόδων γινόταν μιά φορά τό χρόνο γιά ἐτήσια ἔργα εἴτε " αὐτοδικαίως ", εἴτε ἀπό τό Βασιλέα. Γιά τό Σύνταγμα / 1911 (ἄρ. 54) ἡ σύνοδος αὐτή συνερχόταν τήν 1η Ὀκτώβρη κάθε χρόνου καί γιά τό Σύνταγμα τοῦ 1952 (ἄρ. 54) τή 15η Ὀκτώβρη κάθε χρόνου, μέ minimum χρονική διάρκεια κάθε τακτικῆς συνόδου 3 μῆνες[7] γιά ἀμφότερα τά συντάγματα (ἄρ. 54 παρ. 2 / 1911 & 1952).

Ἡ σύγκληση τῶν Ἔ κ τ ά κ τ ω ν συνόδων, ὅπως συνάγεται καί ἀπό τήν ὀνομασία τους, γινόταν ἔκτακτα ἀπό τό Βασιλέα " ὁσάκις τό ἔκρινεν εὔλογον " (ἄρ. 37/ 1911 & 1952), καί κατά συνέπειαν τόσο ἡ σύγκληση ὅσο καί ἡ διάρκειά της ὑπάγονταν ἀποκλειστικά στή βασιλική ἁρμοδιότητα.

Οἱ ε ἰ δ ι κ έ ς τέλος σύνοδοι, πού συνέρχονταν ὑποχρεωτικά ὅταν ἡ Βουλή δέν λειτουργοῦσε σέ τακτική ἤ ἔκτακτη σύνοδο, συγκαλοῦντο εἴτε ἀπό τό Βασιλέα, εἴτε ἀπό τό Ὑπουργικό Συμβούλιο, εἴτε " αὐτοδικαίως ". Γιά παράδειγμα ἀναφέρουμε ὅτι τό Σύντ. 1952 πρόβλεπε τίς εἰδικές συνόδους στά ἄρθρα 50, 51, 78 παράγρ. 1, κτλ.

Σέ ἐφαρμογή αὐτῶν τῶν διατάξεων στό χρονικό διάστημα πού ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρει, συνῆλθαν 6 βουλευτικές περίοδοι, - Περίοδος Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, Περίοδος Α', Β', Γ', Δ', καί Ε'- καί 21 βουλευτικές σύνοδοι (ἀπό τίς ὁποῖες 17 τακτι-

κές καί 4 ἔκτακτες) - 4 γιά τήν Δ' 'Αναθεωρητική Βουλή : Α'; Β'; Γ'; Δ', 3 γιά τή Βουλή τῆς Α' Περιόδου : Α'; ἔκτακτη, Β'; 2 γιά τή Βουλή τῆς Β' Περιόδου : Α'; ἔκτακτη, 5 γιά τή Βουλή τῆς Γ' Περιόδου : Α';Β';Γ'; ἔκτακτη, Δ', 4 γιά τή Βουλή τῆς Δ' Περιόδου : Α'; Β'; ἔκτακτη, Γ'καί τέλος 3 γιά τή Βουλή τῆς Ε' Περιόδου : Α'; Β'; καί Γ'.(8)

β) Τά Συντάγματα τοῦ 1911 καί 1952 ὅριζαν ὅτι ἡ κήρυξη τόσο τῆς ἔναρξης ὅσο καί τῆς λήξης κάθε βουλευτικῆς περιόδου γινόταν ἀπό τό Βασιλέα, εἴτε " αὐτοπροσώπως " εἴτε μέ ἀντιπρόσωπο(9) (ἄρθρα 37 / 1911 & 1952). 'Εξάλλου, ἡ βασιλική ἁρμοδιότητα γιά ἀναστολή τῶν ἐργασιῶν τῆς βουλευτικῆς συνόδου πού θεσπίζονταν ρητά στό ἄρθρο 38 / 1911 & 1952 γιά μιά καί μόνη φορά, ἐπιτυγχανόταν μέ δύο τρόπους : ἀφ' ἑνός μέ τήν ἀναβολή τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου, πού δέν μποροῦσε νά παραταθεῖ περισσότερο ἀπό 30 ἡμέρες, οὔτε νά ἐπαναληφθεῖ στήν ἴδια βουλευτική σύνοδο χωρίς τή συγκατάθεση τῆς Βουλῆς, καί ἀφ' ἑτέρου μέ τή διακοπή τῆς ἐξακολούθησης τῶν ἐργασιῶν τῆς βουλευτικῆς συνόδου.

γ) 'Αμφότερα τά Συντάγματα στό ἄρθρο 55 θέσπιζαν ρητά τήν ἀρχή τῆς δημοσιότητας τῶν συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς (" ἡ Βουλή συνεδριάζει δημοσίᾳ ἐν τῷ βουλευτηρίῳ"), χωρίς ὅμως καί νά ἀποκλείουν καί τήν " κεκλεισμένων τῶν θυρῶν " συνεδρίαση μετά ἀπό αἴτηση Ιο βουλευτῶν καί ἄν αὐτό ἀποφασιζόταν μέ πλειοψηφία σέ μυστική συνεδρίαση τοῦ Σώματος, σύμφωνα μέ τίς σχετικές διατάξεις τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς.

Γιά τήν ψήφιση πρότασης νόμου ἐχρειάζονταν ὑποχρεωτικά δύο συνεδριάσεις, πού νά ἀπεῖχαν ἡ μιά ἀπό τήν ἄλλη τρεῖς ἡμέρες γιά τό Σύντ. 1911 (ἄρ. 57) καί δύο ἡμέρες γιά τό Σύντ. 1952 (ἄρ. 57), ὅπου στή μέν πρώτη συνεδρίαση ἡ πρόταση νόμου ψηφιζόταν " κατ' ἀρχήν " καί " κατ' ἄρθρον ", στή δέ δεύτερη " κατ'ἄρθρον " καί " κατά σύνολον ".

'Η ἔναρξη τῶν συνεδριάσεων ἀνῆκε στόν Πρόεδρο τῆς Βουλῆς καί ἡ λήξη τους στόν ἴδιο, μετά σύμφωνη γνώμη τοῦ Σώματος. Τά θέματα τά σχετικά μέ τίς συζητήσεις στή Βουλή, τήν ἀπαρτία, τήν ἡμερήσια διάταξη, τή χρονική διάρκεια τοῦ λόγου τῶν ὁμιλητῶν καί τούς περιορισμούς της, τόν τρόπο ἄσκησης τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου καί τῆς νομοθετικῆς ἐργασίας, ρυθμίζονταν ἀπό τά ἰδιαίτερα ἄρθρα τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς.

'Αναφορικά μέ τόν τρόπο λήψης τῶν ἀποφάσεων τά ἄρθρα 56 / I9II & I952 ὅριζαν, ὅτι οἱ ἀποφάσεις τῆς Βουλῆς λαμβάνονταν μέ ἀ π ό λ υ τ η πλειοψηφία τῶν παρόντων μελῶν, πού ὅμως σέ καμμιά περίπτωση δέν μποροῦσε νά εἶναι μικρότερη ἀπό τό I/4 τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ βουλευτῶν, ἐνῶ σέ περιπτώσεις ἰσοψηφίας ἡ πρόταση δέν γινόταν δεκτή.

Παρ' ὅλα αὐτά, στά θέματα ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητας ὅπως γιά παράδειγμα στήν ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος, στή διαδοχή καί ἐπιτροπεία τοῦ Βασιλέα, στήν κύρωση τῶν διεθνῶν συνθηκῶν κτλ., ἀμφότερα τά συντάγματα ἀπαιτοῦσαν α ὐ ξ η μ έ ν η πλειοψηφία (ἄρθρα 46, 52, 53 καί Io8 / I9II & I952).

Χαρακτηριστική στό σημεῖο αὐτό εἶναι ἡ δυνατότητα τῆς " Εἰδικῆς 'Επιτροπῆς βουλευτῶν " τοῦ ἄρθρου 35 παρ. 2 / I952, ἀναφορικά μέ τά νομοθετικά διατάγματα, ὅπου καθοριζόταν ὅτι ἡ σχετική μέ αὐτά ἀπόφαση ἀπαιτοῦσε σ χ ε τ ι κ ή πλειοψηφία.(Io)

καί IV. ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ.

Οἱ ἁρμοδιότητες τῆς Βουλῆς τῶν ἡμερῶν μας, πού καλύπτουν ὅλες τίς πολυσύνθετες καί πολυδιάστατες δραστηριότητες τοῦ σύγχρονου Κράτους, δύνανται νά διακριθοῦν σέ τέσσερεις βασικές κατηγορίας : τίς νομοθετικές, τίς τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου, τίς διοικητικές καί τέλος τίς δικαστικές.

Οἱ Νομοθετικές ἁρμοδιότητες τῆς Βουλῆς: ἀπό τό χαρακτῆρα τῆς Βουλῆς σάν τό σπουδαιότερο νομοθετικό ὄργανο τῆς Πολιτείας, συνάγονται οἱ νομοθετικές της ἁρμοδιότητες μιά καί εἶχε τή δυνατότητα α) νά προχωρεῖ μόνη της στήν ἀναθεώρηση τῶν μή θεμελιωδῶν συνταγματικῶν διατάξεων (ἄρθρα Io8 / I9II & I952), β) νά ψηφίζει τούς τυπικούς νόμους, μέ τούς ὁποίους ἀσκεῖται ἡ νομοθετική ἐξουσία (ἄρ.22,26,27 /I9II & I952), γ) νά ψηφίζει - χωρίς βασιλική σύμπραξη - τόν Κανονισμό τῆς Βουλῆς (ἄρθρα 65 / I9II & I952), πού εἶναι ἰ δ ι ό τ υ π ο ς τυπικός νόμος, δ) νά ψηφίζει τούς τυπικούς νόμους, μέ τούς ὁποίους κυρώνονται οἱ διεθνεῖς συνθῆκες, οἱ συνθῆκες ἐμπορίας καί παραχωρήσεων, γιά τίς ὁποῖες ἀπαιτεῖται νόμος (ἄρθρα 32 / I9II & I952) καί ε) νά παρέχει τή συγκατάθεσή της, χωρίς τήν ὁποία δέν δύναται νά ἔχει ἰσχύ ἡ ἀπό τό Βασιλέα παρεχόμενη ἀπονομή χάριτος σέ καταδικασθέντα ὑπουργό (ἄρθρα 8I / I9II & I952).

Οἱ ἁρμοδιότητες Κοινοβουλευτικοῦ Ἐλέγχου τῆς Βουλῆς : στό διάστημα 1946 - 1958 πού ἐδῶ ἐξετάζεται ἡ Βουλή διέθετε γιά τήν ἄσκηση τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου, τίς παρακάτω ἁρμοδιότητες :

α) τόσο ἡ Βουλή ὅσο καί οἱ Ἐπιτροπές της μποροῦσαν νά ἀπαιτήσουν τήν παρουσία Ὑπουργῶν (ἄρθρα 78 παρ. 2 / 1911 & 78 παρ. 9 / 1952), β) μποροῦσε νά κατηγορήσει ὑπουργούς γιά πράξεις ἤ παραλείψεις κατά τούς " περί εὐθύνης τῶν Ὑπουργῶν νόμους ", ἐνώπιον δικαστηρίου πού ἡ ἐξαιρετική σύστασή του προβλεπόταν γιά τό σκοπό αὐτό (ἄρθρα 80 / 1911 καί 1952), γ) μποροῦσε νά συνιστᾶ ἐξεταστικές ἐπιτροπές καί νά ἀποστέλλει τίς πρός αὐτήν ἀναφορές πρός τούς ὑπουργούς, πού ὑποχρεοῦτο σέ διασαφήσεις ὅταν ἐζητοῦντο (ἄρθρα 58 παρ. 2 / 1911 & 1952) καί δ) εἶχε τή δυνατότητα νά προβαίνει σέ προτάσεις ἐμπιστοσύνης ἤ δυσπιστίας πρός τήν κυβέρνηση στό σύνολό της ἤ σέ ὁρισμένα ἀπό τά μέλη της (ἄρθρο 78 / 1952).

Οἱ Διοικητικές ἁρμοδιότητες τῆς Βουλῆς : Διοικητικοῦ περιεχομένου ἁρμοδιότητες δύναται νά θεωρηθεῖ ὅτι εἶχε ἡ Βουλή κατά τήν ἄσκηση τῶν καθηκόντων της στίς ἑπόμενες περιπτώσεις :

α) κατά τήν ψήφιση τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀπολογισμοῦ καί ἰσολογισμοῦ τοῦ Κράτους σύμφωνα μέ τόν Κανονισμό της καί τό Σύνταγμα (ἄρθρα 60 παρ. 2 / 1911 & 1952), β) κατά τήν ἐκλογή τοῦ προεδρείου της (ἄρθρα 74 / 1911 & 1952), γ) κατά τά σχετιζόμενα μέ τή διαδοχή (ἄρθρα 46 / 1911 & 1952) ἤ ἐπιτροπεία τοῦ ἀνηλίκου Βασιλέα (ἄρθρα 51 / 1911 & 1952), κτλ.

Οἱ Δικαστικές ἁρμοδιότητες τῆς Βουλῆς : ἀναφορικά τέλος μέ τίς δικαστικοῦ περιεχομένου ἁρμοδιότητες τῆς Βουλῆς δύναται νά θεωρηθεῖ ὅτι ἡ Βουλή διέθετε τέτοιες στίς δύο παρατιθέμενες περιπτώσεις :

ι) ὅταν παρεῖχε τήν ἄδεια γιά ἄσκηση ποινικῆς δίωξης ἐναντίον βουλευτή στή διάρκεια τῆς βουλευτικῆς περιόδου (ἄρθρα 63 / 1911 & 1952) καί

ιι) κατά τήν ἄσκηση ποινικῆς δίωξης ἐναντίον Ὑπουργοῦ, σύμφωνα μέ τούς "περί εὐθύνης Ὑπουργῶν νόμους ", ἐνώπιον δικαστηρίου 12 δικαστῶν πού κληρώνονταν σέ δημόσια συνεδρίαση ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Βουλῆς, σύμφωνα μέ τό νόμο (ἄρθρα 80 / 1911 & 1952), προεδρευομένου ἀπό τόν Πρόεδρο τοῦ Ἀρείου Πάγου.

2γ : Ἀναφορά στά συνταγματικά προβλήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου στήν περίοδο 1946 - 1958.

Φαίνεται πραγματικά, ὅτι πολύ λίγα θέματα μεγάλης γενικῆς σημασίας στή διάρκεια τῆς σύγχρονης Ἑλληνικῆς ἱστορίας ξεπερνοῦν σέ σπουδαιότητα αὐτά, πού γέννησε ἡ λειτουργική καί ὀργανωτική ἐξέλιξη τοῦ κοινοβουλευτικοῦ καθεστῶτος στή χώρα μας τά τελευταῖα τριάντα χρόνια. Ἕνα μέρος αὐτῶν τῶν θεμάτων πού ἀφορᾶ τό συνταγματικό πλαίσιο τῆς λειτουργίας τῆς Βουλῆς στήν περίοδο 1946 - 1958, θά ἐξεταστεῖ στό κεφάλαιο αὐτό, χωρίς νά περιλαμβάνονται ὅμως σ'αὐτό τά σχετιζόμενα μέ τά νομοθετικά διατάγματα ζητήματα, γιά τά ὁποῖα θά γίνει ἰδιαίτερος λόγος στό ἑπόμενο κεφάλαιο.

Μέ βάση τή διαπίστωση τοῦ Ἀλεξάνδρου Σβώλου - μέ τήν ὁποία καί ἀρχίζει τό συνταγματικό αὐτό μέρος τῆς μελέτης(I) - ὅτι δηλαδή, ἡ συνταγματική ἀνάλυση τῆς ἱστορίας ἑνός τόπου δέν μπορεῖ νά θεωρεῖται πλήρης παρά μόνο στήν περίπτωση, πού τοποθετεῖται μέσα στήν ὅλη πολιτική ἱστορία τῆς χώρας παίρνοντας ὑπόψη τήν κοινωνική ἐξέλιξη, ἀπό τήν ὁποία καθορίζεται κατά βάση καί τό πολίτευμα, ὁδηγηθήκαμε στή διάκριση δύο εἰδῶν συνταγματικῶν προβλημάτων. Ἀφ' ἑνός μέν αὐτά, πού ἀπορρέουν ἀπό τή γενική πολιτική καί οἰκονομική κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε στήν Ἑλλάδα τῆς ἐξεταζόμενης περιόδου καί ἀφ' ἑτέρου ἐκεῖνα, πού πηγάζουν ἀπό αὐτή τήν ἴδια τήν πρακτική τῆς Βουλῆς κατά τήν ἄσκηση τῶν ποικίλων συγχρόνων ἁρμοδιοτήτων της.

Στήν **πρώτη** κατηγορία μποροῦν νά ἐνταχθοῦν συγκεκριμμένα τά προβλήματα, πού προέκυψαν α) ἀπό τή μονόπλευρη σύνθεση τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς καί τήν ἰδιαίτερα ἀνώμαλη κοινωνική περίοδο στή διάρκεια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καί β) ἀπό τή σημαντική καθυστέρηση ἐκσυγχρόνησης τοῦ συνταγματικοῦ χάρτη τῆς χώρας.

Στή **δεύτερη** κατηγορία ἀνήκει μιά σειρά ἀπό ζητήματα, πού ἀφοροῦν αα) τή δεσμευτικότητα ἤ ὄχι τῆς Βουλῆς τοῦ 1951 ἀπό τό Ψήφισμα ΞΗ'/ 1949 καί ββ) τή σημασία καί τίς συνέπειες τῶν στό Ψήφισμα τῆς 16-29/4/1952 ὁριζομένων.

Τό κεφάλαιο αὐτό ἀποβλέπει στήν κατάδειξη τῆς ἰδιαίτερης βαρύτητας, τοῦ καθενός ἀπό τά θέματα τῶν πιό πάνω ἀναφερομένων δύο κατηγοριῶν, γιά τή συνταγματική ἐξέλιξη τοῦ πολιτεύματος καί τήν πορεία τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς στήν περίοδο 1946 - 1958, στά πλαίσια τῆς ὅλης πολιτικῆς ἱστορίας τοῦ τόπου.

α) Γιά τή μονόπλευρη σύνθεση τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τοῦ 1946 καί τήν ἰδιαίτερα ἀνώμαλη περίοδο 1946-50.

Ἦταν ἀπόλυτα φυσικό νά περιμένει κανείς - μετά τό θάνατο τῆς Πρώτης Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας καί τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 (στίς 10.10.1935), τή μεσολάβηση τῆς Μεταξικῆς δικτατορίας (ἀπό 8.4.1936) καί τήν τριχρονη ἐπώδυνη γερμανική κατοχή (ἀπό 27.4.1941 μέχρι 12.10.1944) - ἕνα ὑψηλό ποσοστό συμμετοχῆς στίς πρῶτες μετά 10 χρόνια[2] διεξαχθεῖσες " ἐλεύθερες " ἐκλογές τῆς 31 Μάρτη 1946.

Παρ' ὅλα αὐτά, οἱ πρῶτες μεταπολεμικές ἐκλογές στήν Ἑλλάδα σημαδεύονται ἀπό τήν προσέλευση στίς κάλπες τοῦ μισοῦ μονάχα ἀριθμοῦ ψηφοφόρων, πού ἦταν γραμμένοι στούς ἐκλογικούς καταλόγους (ἀπό τά 2.232.543 ψήφισαν μόνο 1.121.689, ἄκυρα 13.200). Χωρίς τήν παραμικρή πρόθεση νά εἰσέλθουμε ἐδῶ στίς συνθῆκες, αἰτίες καί ἀποτελέσματα τοῦ πολύ μεγάλου ποσοστοῦ ἀποχῆς στίς ἐκλογές τῆς 31.3.46 (πού θά ἐξεταστοῦν ἄλλωστε στό δεύτερο μέρος τῆς μελέτης), ἡ ἐξήγηση βρίσκεται εὔκολα στή μή συμμετοχή στήν ἐκλογική ἀναμέτρηση ὁλόκληρης τῆς Ἑλληνικῆς Ἀριστερᾶς καί μερικῶν τμημάτων τοῦ Κέντρου.

Συγκεκριμμένα πῆραν μέρος στίς ἐκλογές : ἡ Ἡνωμένη Παράταξη Ἐθνικοφρόνων (9 κομματικοί σχηματισμοί), ἡ Ἐθνική Πολιτική Ἕνωση (4 κομ. σχημ.), τό Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, τό Ἐθνικό Κόμμα Ἑλλάδος, ἡ Ἕνωση Ἐθνικοφρόνων (2 κομ. σχημ.) καί ἡ Ἕνωση Ἀγροτικῶν Κομμάτων (9 κομ. σχημ.).[3]

Ἀντίθετα ἀπῆχαν ἀπό τήν ἐκλογική ἀναμέτρηση : τό Κομμουνιστικό Κόμμα Ἑλλάδος, ἡ Ἕνωση τῶν Δημοκρατικῶν Ἀριστερῶν (Γιάννης Σοφιανόπουλος), τό Σοσιαλιστικό Κόμμα - Ἕνωση Λαϊκῆς Δημοκρατίας Ε.Λ.Δ. (Ἀλέξανδρος Σβῶλος), ἡ Δημοκρατική Ἕνωση, τό Προοδευτικό-Δημοκρατικό Κόμμα (Καφαντάρης) καί τό Ριζοσπαστικό-Δημοκρατικό Κόμμα.

Στίς ἤδη ὑπάρχουσες δυσκολίες ἀφ' ἑνός, ἀπό τό μακρόχρονο ἐξωκοινοβουλευτικό διάστημα πού πέρασε ἡ χώρα (1936 - 1946) καί ἀφ' ἑτέρου, ἀπό τίς σέ μεγάλη ἔκταση ἀναταραχές καί ἀγῶνες (1944 - 1949), ἔρχονται νά προστεθοῦν καί νέες δυσχέρειες ἀποτέλεσμα τῆς μονόπλευρης σύνθεσης τῆς ἀπό τίς ἐκλογές τοῦ '46 προελθούσας Βουλῆς.

Ἡ σημασία τῆς σύνθεσης τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων (θητεία ἀπό 31.3.46 μέχρι 8.1.50) ἀπό ἕνα μόνο μέρος τῶν πολιτικο-κοινωνικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου, χωρίς τή συμμετοχή καί τοῦ ὑπολοίπου μέρους καθόρισε τή μετα-

γενέστερη κοινοβουλευτική πορεία στην Ἑλλάδα, καθώς εἶχε π ο λ λ α π λ έ ς συνέπειες γιά τήν ὁμαλή δημοκρατική ἐξέλιξη τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτεύματος, πού μποροῦν νά συνοφιστοῦν στίς ἑπόμενες :

Ι. Σέ μιά ἐποχή πραγματικῆς κοσμογονίας σέ ὅλο τόν εὐρωπαϊκό χῶρο πάνω στόν ἀναπροσανατολισμό τῶν στόχων τῆς ἐσωτερικῆς καί τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί στή δημιουργία νέων θεσμῶν καί ὀργάνων (ἐθνικῶν καί διεθνῶν), στήν Ἑλλάδα ἡ διαχείρηση καί ἡ λύση τῶν πολυάριθμων καί ζωτικῶν ἐσωτερικῶν καί ἐξωτερικῶν ζητημάτων ἀνατίθεται στά χέρια μέρους μόνο ἀπό τό σύνολο τῶν πολιτικο-κοινωνικῶν δυνάμεων τῆς χώρας.

Μέ τόν τρόπο αὐτό ἡ μονομερής σύνθεση τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοβουλίου ἀνάμεσα στά 1946 - 1950 ἀποτέλεσε οὐσιαστικά φ ρ α γ μ ό, ἀφ' ἑνός γιά τίς ἀπαραίτητες κοινωνικο-πολιτικές μεταρρυθμίσεις στό ἐσωτερικό καί ἀφ'ἑτέρου γιά ἕνα νέο προσανατολισμό τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς , μιά καί ἀκολουθῶντας πιστά τό λεγόμενο " συμμαχικό συμφέρον " πρόσδεσε τή χώρα στό ἅρμα τῆς ὑποτέλειας καί τῆς ἐξάρτησης ἀπό τόν ἐξωτερικό παράγοντα (βλέπε Ἀγγλία ἀρχικά, Η.Π.Α. στή συνέχεια).

Στό σημεῖο αὐτό πρέπει νά τονιστεῖ ἰδιαίτερα ἡ πλήρης ἀποτυχία τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοβουλευτικῆς Ἀντιπροσωπείας κεντρο-δεξιᾶς σύνθεσης (Κ. Τσαλδάρης, Σ. Βενιζέλος, Γ. Παπανδρέου, Κ. Ρέντης, Ν. Βαρβιτσιώτης, Ν. Ζέρβας) στή Συνδιάσκεψη Εἰρήνης τοῦ Παρισιοῦ, τόν Ἀπρίλη 1946, ἀναφορικά μέ τίς ἐθνικές διεκδικήσεις τῆς Ἑλλάδας.(4)

ΙΙ. Ἀπό τό μονομερή χαρακτήρα τῆς σύνθεσης ἐξάλλου τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς μέσα στό πιό κρίσιμο διάστημα - τῆς μετά τό Β'Παγκόσμιο πόλεμο ἑλληνικῆς ἱστορίας - συνάγεται εὔκολα καί ἡ συνακόλουθη ἀ ν τ ι μ ε τ ώ π ι σ η τοῦ διεξαγόμενου στή χώρα ἐμφυλίου πολέμου σάν ἔργο κακοποιῶν, ληστῶν, συμμοριτῶν κτλ., μιά καί ἡ σύνθεση αὐτή τήν ἐμπόδιζε νά ἀντιληφθεῖ ὅτι ἐπρόκειτο γιά τό πρῶτο καί μοναδικό λαϊκό ἐπαναστατικό κίνημα πού γνώρισε ἡ Ἑλλάδα, ἀπό τήν ἐποχή τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας της.

Γι' αὐτό εἶναι πολύ χαρακτηριστικό τό γεγονός, ὅτι ἀπό τό βῆμα τῆς ἑλληνικῆς Βουλῆς τοῦ 1946 - 1950 δέν γινόταν λόγος γιά ἐμφύλιο πόλεμο, παρά μόνο γιά " σ υ μ μ ο ρ ι τ ο π ό λ ε μ ο " ἤ " ἀ ν τ α ρ τ ο π ό λ ε μ ο ", ἄποψη πού σημαδεύει τήν ἑλληνική πολιτική ἱστορία μέχρι καί τίς ἡμέρες μας, παρά τήν πάροδο 30 καί πλέον χρόνων.(5)

Ἐπίσης θά πρέπει νά δοθεῖ ἰδιαίτερη ἔμφαση στό γεγονός ὅτι, παρά τήν ἐξαιρετικά ἀνώμαλη περίοδο λόγω τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ἡ μονομερής αὐτή Βουλή τοῦ 1946-50 προετοίμασε καί διεξήγαγε τήν 1η Σεπτέμβρη 1946 τό δημοψήφισμα γιά τήν ἐπάνοδο τοῦ Βασιλέα Γεωργίου Β' στόν ἑλληνικό θρόνο, πού κατάληξε στό γνωστό 68% τῶν ψήφων ὑπέρ τῆς ἐπιστροφῆς του.(6) Ἔτσι, ἀφ' ἑνός μέ τή βοήθεια τῶν Ἄγγλων καί Ἀμερικανῶν καί ἀφ'ἑτέρου μέ τή σύμπραξη τοῦ Γεωργίου Β', ἡ δεξιά σύνθεση τῆς Βουλῆς εἶχε γιά τή συνέχεια ἕνα πρωταρχικό στόχο : τήν καταστολή τῆς " κομμουνιστικῆς ἀνταρσίας ", πού τό τελικό βάρος τῆς προσπάθειας ἔπεσε στούς ὤμους τῶν τεσσάρων κυβερνήσεων Σοφούλη (Σεπτ. 47 - Ἰούν. 49).(7)

III. Ἐξάλλου, ἡ πασιφανής ἀνικανότητα τοῦ συνόλου τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας τῆς μονόπλευρα συντιθέμενης Βουλῆς τοῦ '46 ἀπό τή μιά π ε ρ ι ό ρ ι σ ε τή δημιουργική ἄσκηση τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου - στοιχεῖο ἀπόλυτα ἀναγκαῖο γιά τήν πραγμάτωση τῶν στόχων τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας -, καί ἀπό τήν ἄλλη σ τ έ ρ η σ ε τήν Ἑλλάδα μέχρι τίς ἀρχές τοῦ 1952 ἀπό ἕνα νέο συνταγματικό χάρτη, καταδικάζοντάς την σέ μιά διακυβέρνηση μέ διατάξεις προορισμένες γιά τίς ἀνάγκες τοῦ 1911.

Φαίνεται βάσιμη λοιπόν ἡ ἐκδοχή ὅτι μιά πραγματικά ἀντιπροσωπευτική σύνθεση τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοβουλίου σ'αὐτή τήν ἐποχή, θά εἶχε δώσει στή χώρα ἕνα ἐκσυγχρονισμένο Σύνταγμα πολύ νωρίτερα ἀπό τό 1952.

IV. Ἄν γιά ὁποιαδήποτε χώρα ἡ ἐπιστροφή στόν κοινοβουλευτισμό μετά μιά δεκάχρονη διακοπή προσκρούει σέ σοβαρές δυσχέρειες, γιά τήν Ἑλλάδα ἡ ἐπάνοδος αὐτή στίς κοινοβουλευτικές διαδικασίες παρουσιάζεται σάν ἰδιαίτερα προβληματική ἐξαιτίας τῶν μεγάλων ἀναταραχῶν καί ἀγώνων, πού συγκλόνιζαν τή χώρα ἀπό τήν ἐποχή ἄκμα τῆς ἀπελευθέρωσης ἀπό τή γερμανική κατοχή.

Ὄντας πραγματικά δύσκολη ἀπό τή φύση της ἡ λειτουργία ἑνός τόσο εὔθραυστου θεσμοῦ, ὅπως ὁ κοινοβουλευτικός, ἄκμα καί σέ ἀπόλυτα ὁμαλές κοινωνικές συνθῆκες, ἔχουμε τό μέτρο τῶν προβλημάτων πού θά ἀντιμετώπιζε μιά Βουλή τή στιγμή, πού ἡ ἑλληνική Ἐπικράτεια κυριαρχεῖτοἀπό μεγάλες κοινωνικές συγκρούσεις. Γι' αὐτό καί τά πολυάριθμα ζωτικά γεγονότα, πού μεσολάβησαν ἀνάμεσα στά 1944 - 1950, καθόρισαν σέ μεγάλο βαθμό τήν κατοπινή λειτουργία τόσο τοῦ κοινοβουλίου, ὅσο καί τῶν πολιτικῶν κομμάτων στήν Ἑλλάδα.

β) Γιά τήν καθυστέρηση καί τά στάδια ψήφισης τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952.

Τό πρόβλημα ἀναθεώρησης τοῦ συνταγματικοῦ χάρτη ἀποτέλεσε γεγονός, πού ἀπασχόλησε ἰδιαίτερα τήν πολιτική ζωή τῆς χώρας τουλάχιστον μιά δεκαετία πρίν τίς ἐκλογές τοῦ 1946 - γι'αὐτό καί ἡ Βουλή πού προέκυψε ἀπό τίς ἐκλογές τῆς 26 Γενάρη 1936 ἀποκλήθηκε Γ' 'Αναθεωρητική Βουλή - ἀλλά μεσολάβησε σειρά ὁλόκληρη σπουδαίων γεγονότων ἐσωτερικῆς καί διεθνοῦς ἀνωμαλίας (δικτατορία, ξενική κατοχή, ἀρχή καί διεξαγωγή ἐμφυλίου πολέμου) πού καθυστέρησαν τήν ἀπό τή Βουλή ψήφιση τοῦ νέου Συντάγματος, πού δέν ἔγινε πραγματικότητα παρά μόνο στό τέλος τοῦ 1951.

Συγκεκριμμένα πρέπει νά λεχθεῖ, ὅτι οἱ ἀρχές τοῦ μεγάλου αὐτοῦ αἰτήματος ἔλκουν τήν καταγωγή τους ἀπό τήν Ε' Συντακτική Συνέλευση, πού καταργῶντας τήν 'Αβασίλευτη Δημοκρατία καί τό Σύντ. /1927 στίς 10.10.1935, ἐπανέφερε σέ ἰσχύ τό Σύντ. 1864 / 1911 " μέχρι τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ νέου Συντάγματος ", διατηρῶντας πάντως τά ἄρθρα 29, 49, 57, 58, 91, 102, 109-112 καί 114 τοῦ Σύντ./ 1927 (σύμφωνα μέ τή Ζ'συντακτική πράξη τῆς 28.10.1935).

Μιά νέα συντ. πράξη στίς 20.11.1935 τροποποιεῖ τά ἄρθρα 94 καί 95 / 1911 καί μέ τό βασιλικό διάταγμα τῆς 17 Δεκέμβρη 1935 διαλύεται ἡ Ε' Συντ. Συνέλευση. Μετά τό δημοψήφισμα γιά τήν ἐπάνοδο τοῦ Βασιλέα Γεωργίου Β' ἀκολούθησε ἡ ἐκλογή τῆς ὀνομαζόμενης Γ' 'Αναθεωρητικῆς Βουλῆς (26.1.36) μέ σκοπό τήν ἀπόδοση στή χώρα τοῦ νέου συντάγματός της. "Ομως παρά τό γεγονός ὅτι ἡ Βουλή αὐτή συνῆλθε κανονικά σέ σύνοδο στίς 2.3.1936, δέν ἀσχολήθηκε καθόλου μέ τό συνταγματικό ἔργο της μιά καί κηρύχθηκε ἡ περίοδος τῶν " θερινῶν διακοπῶν " τῆς Βουλῆς, τό Μάη τοῦ ἴδιου χρόνου.

Στή διάρκεια αὐτῶν τῶν θερινῶν διακοπῶν - στίς 4 Αὐγούστου 1936 - μεσολάβησε ἡ φασιστικοῦ περιεχομένου Μεταξική δικτατορία, πού ἀφοῦ πρῶτα μέ βασ. διάταγμα κήρυξε τό στρατιωτικό νόμο, ἀνέστειλε αὐθημερόν τό σύνολο τῶν συνταγματικῶν διατάξεων ἀντικαθιστῶντας τό ὑπάρχον σύνταγμα, μέ ἄλλο ὁλοκληρωτικῆς προέλευσης. Στή συνέχεια μέ τήν ἰταλική ἐπίθεση καί τήν ἀκολουθήσασα ξενική κατοχή τῆς χώρας ἀπό τίς 27.4.1941 μέχρι καί τήν ἀπελευθέρωση στίς 12.10.1944, ὅπως ἦταν φυσικό κάθε ἰδέα γιά τήν κατάρτιση συντάγματος ἐγκαταλήφθηκε.

Σημαντικό στοιχείο πού πρέπει νά τονιστεί έδώ είναι τό γεγονός ότι, στή διάρκεια τής ξενικής κατοχής τής Ἑλλάδας ἡ στό ἐξωτερικό εὐρισκόμενη ἐξόριστη Ἑλληνική Κυβέρνηση ἐξέδωσε ἀρκετά κείμενα συνταγτικού περιεχομένου, σύμφωνα μέ τούς Ἀλ. Σβώλο καί Γ.Κ. Βλάχο.(8) Μετά πιά τήν ἀπελευθέρωση τής χώρας στίς 12 Ὀκτώβρη 1944 καί μέχρι τίς διεξαχθείσες ἐκλογές στίς 31 Μάρτη 1946, ἡ χώρα κυβερνήθηκε ο ὐ σ ι α σ τ ι κ ά μέ 115 συνταγτικές πράξεις σύμφωνα μέ τήν κωδικοποίηση τού Δ. Καλοδούκα,(9) ἡ δέ ὑπ' ἀριθμό 116 συνταγτική πράξη ἐκδόθηκε μετά τή διενέργεια τῶν ἐκλογῶν.

Ἔτσι τό καθῆκον τής ἀναθεώρησης τού Συντάγματος - πού καθυστερούσε ἐπί μία δεκαετία - ἔπεσε στούς ὤμους τής Βουλῆς πού προῆλθε ἀπό τίς ἐκλογές τής 31.3.1946, πού ὀνομάστηκε γι' αὐτό Δ' Ἀναθεωρητική Βουλή τῶν Ἑλλήνων καί εἶχε δικαιοδοσία - σύμφωνα μέ τό βασ. διάταγμα τής 19.1.1946 - ἀναθεώρησης " τῶν διατάξεων τού Συντάγματος, πλήν τῶν καθοριζουσῶν τήν μορφήν τού πολιτεύματος ", γιά τήν ὁποία θεωρήθηκε ὅτι εἶχε ἀπ'εὐθείας ἐκφραστεῖ ὁ Λαός, κατά τό δημοψήφισμα γιά τήν ἐπάνοδο τού Γεωργίου Β'.

Ὁ πόθος καί ἡ ἀναγκαιότητα γιά τήν πραγμάτωση τού ἀναθεωρητικού ἔργου ἐμφαίνεται ἀπό τό γεγονός ὅτι, πρίν κάν ἐπιστρέψει ὁ Γεώργιος ὁ Β' μετά τό δημοψήφισμα τής 1.9.1946, ἡ Βουλή ξεκίνησε τό συνταγματικό της ἔργο π ρ ῶ τ α ὁρίζοντας τήν ἀκολουθητέα διαδικασία γιά τήν ἐπιτευξή του (σύμφωνα μέ τό ψήφισμα Β' τής 12.6.1946) καί ἔ π ε ι τ α συστήνοντας 4ομελή " Κοινοβουλευτικήν Ἐπιτροπήν ἐπί τής Ἀναθεωρήσεως τού Συντάγματος ", μέ πρόεδρο τό βουλευτή τής Ἀθήνας Ι. Μπακόπουλο, πού μέσα σέ 200 περίπου συνεδριάσεις ἐπεράτωσε τό ἔργο της στίς 19.5.1948, καταθέτοντας στή Βουλή στίς 15 Ἰούνη 1948 τό ἀπό 145 ἄρθρα καταρτισθέν Σχέδιο Συντάγματος.

Κατά τρόπο παράδοξο ὅμως, ὅταν στίς 6.7.1948 ἄρχισε ἡ σχετική συζήτηση, ἡ Βουλή ἀποφάσισε νά ἀπορρίψει τό Σχέδιο τής Ἐπιτροπῆς καί νά ληφθεῖ ὑπόψη τό κείμενο Συντ. / 1864-1911, ὅπως καί ἔγινε, ψηφίζοντας τά ἄρθρα 3 - 9 μέχρι τή λήξη τής συνόδου (μέ τό βασ. διάτ. 12.8.1948) χωρίς ὅμως νά μπορέσει νά ψηφίσει καί τά ἄρθρα 10 & 11, ἄν καί ἔγινε ἡ σχετική συζήτηση.

Ἡ ἴδια ἀδυναμία γιά ψήφιση ἄλλων ἄρθρων ἐμφανίστηκε καί στή νέα σύνοδο (ἀπό τήν 1.10.1948) καί, καθώς γεγονότα ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητας λόγω τού ἐμφυλίου πολέμου ἐμπόδιζαν τήν ὁμαλή ἀναθεωρητική ἐργασία,(10) ἡ Βουλή ἀναγκάστηκε νά

ιεχθεί στίς Ιο.5.Ι949 πρόταση γιά συντόμευση τοῦ ἀναθεωρητικοῦ ἔργου της, ὁρίζοντας παράλληλα μέ σχέδιο ψηφίσματος στίς Ι6.5.Ι949 ὅτι : α) θά παράμεναν αὐτούσιες μερικές διατάξεις, πού δέν εἶχαν ἀνάγκη ἀναθεώρησης, ὅπως εἶχαν β) θά λαμβάνονταν μερικές ἄλλες διατάξεις ἀπό τό Συντ. / Ι927 καί γ) μερικές διατάξεις ἀπό τό Σχέδιο Συντάγματος τῆς 4ομελοῦς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ι948.

Τό σχέδιο ψηφίσματος τῆς Ι6.5.Ι949 ἐγκαταλείφθηκε σύντομα, καθώς ἡ Βουλή διαφώνησε πάνω στό σημεῖο αὐτό, ἐνῶ ἔγινε ἀποδεκτό ἕνα νέο σχέδιο πού πρόβλεπε : τ ρ ῶ τ α, τή διακοπή τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς, ἔ π ε ι τ α, τή σύσταση μιᾶς " Ἐπιτροπῆς Ἐξουσιοδοτήσεως " καί τ έ λ ο ς, τήν κατάρτηση νέου Σχεδίου Συντάγματος μέ βάση πάντα τό Σύντ. Ι864 / Ι9ΙΙ, ἀπό ὅπου καί προῆλθε καί τό περίφημο Ψήφισμα ΞΗ' τῆς 25 - 29 /7 / Ι949, πού στό ἄρθρο 3 πρόβλεπε τή σύσταση Ἐπιτροπῆς γιά τήν ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος, καί πού μετά 4μῆνες ἐντατικῆς ἐργασίας ἡ νέα αὐτή Ἐπιτροπή παρέδωσε τό ἔργο της στήν Κυβέρνηση καί στούς ἀρχηγούς τῶν κομματικῶν σχηματισμῶν, γιά κρίση καί συζήτηση.

Τό τελικό αὐτό σχέδιο Συντ. ἀποτελούμενο ἀπό ΙΙ4 ἄρθρα κατατέθηκε γιά ψήφιση στή Βουλή " κατά σύνολον "[(ΙΙ)] καί χωρίς τροποποιήσεις (σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 3 τοῦ ΞΗ' ψηφίσματος), ἀλλά μεσολάβησε ἡ διακοπή τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς λόγω τῶν ἑορτῶν καί μετά λίγο ἡ διάλυσή της, γιά νά προκηρυχθοῦν μέ τό β.δ. τῆς 7.Ι. Ι95ο ἐκλογές γιά ἁπλή καί ὄχι ἀναθεωρητική Βουλή.

Ἔτσι μετά τέσσερα ὁλόκληρα χρόνια, τό σύνολο τῆς ὅλης ἀναθεωρητικῆς προσπάθειας τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τοῦ Ι946 κατέληξε στό νά μή δώσει στή χώρα ἕνα νέο συνταγματικό χάρτη, γεγονός πού δίνει τό μέτρο τῆς ἀποτυχίας της, οἱ λόγοι τῆς ὁποίας ἐπισημάνθηκαν στήν ἀρχή τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ.

Μέ διαφορετική σύνθεση ἡ νέα Βουλή πού προέκυψε ἀπό τίς ἐκλογές τῆς 5 Μάρτη Ι95ο ἀπό τήν προηγούμενη, ἄν καί προσπάθησε ἀφ' ἑνός τή συνέχιση τοῦ ἀναθεωρητικοῦ ἔργου τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς καί ἀφ' ἑτέρου τήν ψήφιση Σχεδίου Συντ. τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ΞΗ' ψηφίσματος, τελικά ἀπέτυχε στό ἔργο αὐτό - παρά τίς φιλότιμες προσπάθειες α) τῆς πρότασης τῆς Κοινοβουλευτικῆς Ὁμάδας τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος - Ἕνωση Λαϊκῆς Δημοκρατίας (Ε.Λ.Δ.) τοῦ Ἀλ. Σβώλου στίς 25.Ι.5Ι καί β) τῆς πρότασης τοῦ κόμματος τοῦ Σοφοκλῆ Βενιζέλου στίς 25.7.Ι95Ι[(Ι2)] - μέχρι τή διάλυσή της μέ τό β.δ. τῆς 3ο.7.Ι95Ι καί τήν προκήρυξη νέων ἐκλογῶν.

Πάντως δύο μόνο ήμέρες πρίν άπό τή διάλυση τής Βουλής, στίς 28.7.1951, οί άρχηγοί τών πολιτικών κομμάτων ύπέγραφαν " π ο λ ι τ ι κ ή σ υ μ φ ω ν ί α " παρόντος καί τού Βασιλέα Παύλου - πού είχε διαδεχθεί στό μεταξύ τό Γεώργιο Β' - γιά τόν τρόπο ψήφισης τού νέου Συντάγματος τής Ἑλλάδας, άπό τή μέλλουσα νά συνέλθει Βουλή, " πρός συμπλήρωσιν " τού ἔργου τής διαλυθείσης Δ' Ἀναθεωρητικής Βουλής, δρίζοντας α) ὅτι ή νέα Βουλή " δύναται " μέ άπόφασή της μέσα στό πρώτο δίμηνο τής νέας συνόδου της, νά έπικυρώσει στό σύνολό ή νά άπορρίψει τό Σχέδιο Συντ., πού σύμφωνα μέ τό ΞΗ'/ 1949 ψήφισμα είχε καταρτίσει ή Βουλή τού 1946 καί β) ὅτι " δύναται " νά ρυθμίσει καί τήν ίσχύ τών έκδιδομένων συντακτικών πράξεων καί ψηφισμάτων.

Στήν προελθούσα άπό τίς έκλογές τής 9 Σεπτέμβρη 1951 Βουλή, ή Κυβέρνηση τού Ν. Πλαστήρα ύπέβαλε στίς 7.11.1951 μέ τόν Ὑπουργό Δικαιοσύνης της Δ. Παπασπύρου, σχέδιο ψηφίσματος γιά τήν ψήφιση τού Σχεδίου Συντάγματος πού είχε καταρτίσει ή Ἐπιτροπή τού ΞΗ'/ 1949 ψηφίσματος " κατά σύνολον " καί χωρίς τροποποιήσεις " διότι είς τούτο καί μ ό ν ο περιορίζεται ή άναθεωρητική έξουσία τής Βουλής ". Ἡ δεσμευτικότητα ή ὄχι τής Βουλής τού 1951 άπό τό ἄρθρο 3 τού ΞΗ' ψηφίσματος/49 πού πρόβαλλε ή κυβέρνηση, θά μάς άπασχολήσει στή συνέχεια.

Τελικά στήν ΚΘ' Συνεδρίαση τής Βουλής στίς 21 Δεκέμβρη 1951 - παρά τό γεγονός ὅτι είχε παρέλθει ή δίμηνη προθεσμία πού ταχθεί άπό τό β.δ. τής προκήρυξης έκλογών-[13] τόσο τό κυβερνητικό Σχέδιο Ψηφίσματος ὅσο καί τό κείμενο τής 4ομελούς Ἐπιτροπής τού ΞΗ' ψηφίσματος κυρώθηκαν άπό τή Βουλή. Ἀπό τούς 258 βουλευτές ψήφισαν μόνο 141 βουλευτές (ἐξαιτίας τής άποχής τού κόμματος " Ἑλληνικός Συναγερμός " τού Α. Παπάγου, πού ήταν ή άξιωματική άντιπολίτευση, λόγω τού ὅτι ἔκρινε άναρμόδια τή Βουλή γιά τήν ἄσκηση άναθεωρητικού ἔργου), 132 " ναί ", 8 " ὄχι " καί ἕνας βουλευτής άπάντησε " παρών ".[14]

Τό ψηφισθέν άπό τή Βουλή κείμενο ύπεγράφη άπό τό Βασιλέα στίς 31 Δεκέμβρη 1951 καί δημοσιεύτηκε στό φύλλο τής " Ἐφημερίδος τής Κυβερνήσεως ", Νο 2, τεύχος Α' στίς 1η Γενάρη 1952. Ἀπό τήν ήμερομηνία αὐτή ίσχυσε σάν τό νέο Σύνταγμα τής Ἑλλάδας. Ἔτσι ή χώρα μετά τήν πάροδο 18 όλόκληρων χρόνων ! (217 μῆνες) κατάφερε νά ψηφίσει ἕνα συνταγματικό χάρτη, πού ζητούσε άπό τό 1935. Ὅμως τά προβλήματα δέν σταματούν στό σημείο αὐτό, διότι τό Σύντ. / 1952 δέν ήταν οὔτε νέο, οὔτε πρωτότυπο, οὔτε πραγματικά δημοκρατικό, οὔτε σωστά νομοτεχνικά διαρθρωμένο,

ούτε έκτενές και το σπουδαιότερο άπό όλα δέν κάλυπτε τις άνάγκες τής έποχής του.

Συγκεκριμμένα δέν είναι ν έ ο, διότι περιέχει πληθώρα αύτουσίων διατάξεων άπό τά συντάγματα τού 1864 / 1911 και 1927, ένώ τρία και μόνο άρθρα του μπορούν νά θεωρηθούν πραγματικά καινούργια : τό άρ. 100 πάνω στούς δημοσίους ύπαλλήλους, τό άρ. 109 γιά τούς άστικούς και γεωργικούς συνεταιρισμούς και τό άρ. 112 άναφορικά μέ τήν τοποθέτηση τών άλλοδαπών κεφαλαίων στήν Ελλάδα.

Δέν είναι π ρ ω τ ό τ υ π ο διότι ούσιαστικά άναμασά, άλλάζοντας τή φραστική διατύπωση πολλών άρθρων άλλων προηγουμένων συνταγμάτων π.χ. τά άρθρα 1, 2, 11, 16, 49 κτλ. Στό θέμα αύτό τό Σύντ. 1952 μόνο άρνητική πρωτοτυπία μπορούμε νά τού με ότι διαθέτει.(15)

Άκόμα δέν μπορεί νά θεωρηθεί σάν άληθινά δ η μ ο κ ρ α τ ι κ ό, διότι άπουσιάζουν άπό αύτό οί διατάξεις έκείνες πού δείχνουν ότι πάρθηκαν ύπόψη, οί νέες πολύπλοκες και πολυσύνθετες κοινωνικές και οίκονομικές έξελίξεις πού έλαβαν χώρα μετά τόν Β' Παγκόσμιο πόλεμο σέ όλη τήν ύφήλιο.

Έπίσης δέν είναι άρκετά έ κ τ ε ν έ ς σάν κείμενο, άφού περιέχει 13 όλόκληρα άρθρα λιγότερα άπό τό Σύνταγμα τής Έλληνικής Δημοκρατίας τού 1927, 114 έναντι 127, και 114 έναντι 108 τού Συντ. 1864 και 111 τού Συντ. 1911.

Είναι άκόμα πολύ ά σ χ η μ α σ υ σ τ η μ α τ ο π ο ι η μ έ ν ο, άφού πολλές άπό τίς διατάξεις του βρίσκονται σέ άλλα σημεία άπό ότι θά έπρεπε και ό χωρισμός τών κεφαλαίων του παρουσιάζει άδυναμίες λογικής παράθεσης κατά έξεταζόμενα θέματα.(16)

Τέλος είναι πολύ π ρ ό χ ε ι ρ ο μιά και παρέλειψε σειρά σοβαρών διατάξεων, πού περιείχοντο στά προϊσχύσαντα συντάγματα, όπως γιά παράδειγμα τά περί προστασίας τής έργασίας, τής έλευθερίας τής τέχνης, έπιστήμης και τής διδασκαλίας τους, περί τών θεμάτων τής τοπικής αύτοδιοίκησης κτλ.

Συμπερασματικά πρόκειται γιά ένα σύνταγμα άσυγχρόνιστο, πρόχειρα διατυπωμένο και μέτρια νομοτεχνική διατύπωση. Μετά άπό μιά 20ετία περίπου, χωρίς συνταγματικό χάρτη τό Σύντ. 1952 κάθε άλλο παρά έπιτυχία μπορεί νά θεωρηθεί. Οί δυσκολίες έφαρμογής του και οί έμφανείς έντονες άδυναμίες του θά σημαδέψουν στή συνέχεια τήν έλληνική πολιτική ζωή και θά μειώσουν βαθμηδόν τό κύρος τής Βουλής, γιά νά όδηγηθεί ή Έλλάδα στήν έπώδυνη 7χρονη δικτατορία τών συνταγματαρχών μετά 15 χρόνια, στίς 21 Άπριλη τού 1967.

Θεωρήσαμε σκόπιμο νά κλείσουμε τό μέρος αὐτό γιά τή μεγάλη καθυστέρηση καί τά διαδοχικά στάδια ψήφισης τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952 μέ μιά φράση δανεισμένη ἀπό τόν πρόλογο τοῦ βιβλίου τῶν Ἀλ. Σβώλου καί Γ.Κ. Βλάχου, " Τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος ",(17) πού κατά τή γνώμη μας ἀπεικονίζει ρεαλιστικά τήν πολυσυζητημένη ἀξία του : " Θεωμένη ἀπό τῆς σκοπιᾶς τοῦ Συντάγματός της, ἡ Ἑλλάς τοῦ ἔτους 1954 φαίνεται ὡσάν νά ἀποστρέφῃ τό πρόσωπον ἀπό τάς συντελουμένας εἰς ὁλόκληρον τόν κόσμον ἀνακατατάξεις τῶν πολιτικῶν ἀξιῶν ἀκόμη δέ καί ἀπό τάς μεταβολάς εἰς τήν τεχνικήν τῆς κυβερνήσεως. Καί ὅμως ἡ ἑλληνική νομοθεσία καί ἡ διοικητική πρακτική εἶναι ὀλιγώτερον, εἰς καίρια σημεῖα, ἀπροσανατόλιστοι πρός ἀρχάς καί κατευθύνσεις ἀπό τάς ὁποίας, ἔξω τῆς Ἑλλάδος, βρίθει τό νεώτερον Συνταγματικόν Δίκαιον τῶν δημοκρατιῶν, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι δέν ἔχουν εὕρει καμμίαν ὑποτύπωσιν εἰς τόν συνταγματικόν μας Χάρτην ".

κ) Γιά τή δεσμευτικότητα τῆς Βουλῆς τοῦ 1951 ἀπό τό ΞΗ'/ 1949 ψήφισμα.

"Οπως ἀναφέρθηκε στά προηγούμενα ἡ προελθοῦσα - ἀπό τήν ἐκλογική ἀναμέτρηση τῆς 9 Σεπτέμβρη 1951 - Κυβέρνηση τοῦ Ν. Πλαστήρα κατάθεσε στή Βουλή στίς 7.11.951 μέ τόν Ὑπουργό Δικαιοσύνης Δημήτριο Παπασπύρου, σχέδιο ψηφίσματος γιά τήν ψηφιση τοῦ Σχεδίου Συντάγματος πού εἶχε καταρτίσει ἡ Ἐπιτροπή τοῦ ΞΗ' / 1949 ψηφίσματος, μέ τήν ἔννοια ὅτι ἡ ψήφιση αὐτή ἀφοροῦσε τό " σύνολον " τοῦ Σχεδίου χωρίς τροποποιήσεις,μιά " καί εἰς τοῦτο καί μόνο περιορίζεται ἡ ἀναθεωρητική ἐξουσία τῆς Βουλῆς ".

Ἀπό τήν τελευταία αὐτή φράση σέ συνδυασμό μέ τό ὅλο πνεῦμα τῆς κυβερνητικῆς εἰσήγησης καί τή συζήτηση πού ἔλαβε χώρα στή συνέχεια στή Βουλή, προέκυψε τό πρόβλημα τῆς δεσμευτικότητας ἤ ὄχι τῆς Βουλῆς τοῦ 1951 ἀπό τό ἄρθρο 3 τοῦ ψηφίσματος ΞΗ' τῆς 25-29/7/1949, πού ἀπετέλεσε ἕνα ἀπό τά πιό ἀμφιλεγόμενα συνταγματικά θέματα γιά τούς συνταγματολόγους καί τούς πολιτικούς στοχαστές τῆς περιόδου μετά, κατά καί μετά τήν ψήφιση τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952.

Ἡ προβληθεῖσα κυβερνητική νομική ἐπιχειρηματολογία γιά τήν ἀπόδειξη τῆς κυριοδότητας τῆς Βουλῆς τοῦ 1951 νά κυρώσει τό Σχέδιο Συντ. τοῦ 1949 στηρίχθηκε καί ἐξαντλήθηκε σέ τέσσερα βασικά στοιχεῖα, πού τά ἀναφέρουμε ἀξιολογικά στή συνέχεια : α) ἐξαιτίας τῆς ἀπό τό 1935 συνεχιζόμενης συνταγματικῆς ἐκκρεμότητας , β) σάν συνέχιση τοῦ ἀναθεωρητικοῦ ἔργου πού ἀνέλαβε ἀλλά δέν ἔφερε σέ τέλος ἡ Δ' Ἀναθεωρητική Βουλή τοῦ 1946, γ) ἀπό τή δέσμευση μέ τήν " πολιτική συμφωνία " τῶν ἀρχηγῶν τῶν πολιτικῶν κομμάτων τῆς 28.7.1951, παρόντος καί τοῦ Βασιλέα καί δ) μέ τήν ἐπίκληση προηγούμενης ἀνώμαλης ἄσκησης τοῦ ἀναθεωρητικοῦ ἔργου, ἀνάμεσα στά 1911 - 1927.

Ἀναλύοντας σ υ ν ο π τ ι κ ά ἕνα ἕνα τά τέσσερα πιό πάνω κυβερνητικά ἐπιχειρήματα μποροῦμε νά ποῦμε :

Ὅτι τό π ρ ῶ τ ο ἀπό αὐτά στηρίζεται βέβαια σέ ἕνα πραγματικό γεγονός, μιά καί ἀπό τό 1935 ἄκουμα ἡ χώρα ἀναζητοῦσε τό νέο συνταγματικό χάρτη της. Παρ' ὅλα αὐτά ὅμως ἡ κυβερνητική ἄποψη φαίνεται ἀβάσιμη, γιατί ἡ πράξη τῆς Ε' Συντακτικῆς Συνέλευσης πού κατάργησε τήν ἀβασίλευτη δημοκρατία καί τό Σύντ. 1927 ἐπαναφέροντας σέ ἰσχύ αὐτό τοῦ 1864 / 1911, μιλοῦσε γιά προσωρινή ἰσχύ του " μέχρι τῆς ἐπι-

ηφίσεως τοῦ νέου Συντάγματος ". Ἐπομένως ἡ Ἑλλάδα διέθετε συνταγματικό κείμενο στήν περίοδο αὐτή, πολύ δέ μάλιστα πού τό Σύνταγμα τοῦ 1864 / 1911, λόγω τῆς διαίτερης πολιτικῆς κατάστασης τῆς χώρας μέχρι καί τή σύγκληση τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τό 1946 παγιώθηκε στήν πολιτική συνείδηση τόσο τῆς Βουλῆς, τοῦ Ἀνωτάτου Ἄρχοντα καί τῶν δικαστηρίων τῆς χώρας,(18) ὅσο καί τοῦ Λαοῦ.

Πολύ δέ περισσότερο πού αὐτή ἡ " προσωρινή " ἰσχύς τονίστηκε φανερά μέ τή συντακτική πράξη τῆς 4.2.1942 τῆς ἐξόριστης ἑλληνικῆς κυβέρνησης - μέ τήν ὁποία ἠρύχθηκε ἄκυρο τό β.δ. 4.8.1936 " περί ἀναστολῆς τῶν περί ἀτομικῶν δικαιωμάτων διατάξεων ", πού εἶχε ἐπιβάλλει ἡ Μεταξική δικτατορία. Τό Σύντ. 1864 / 1911 διέπε λοιπόν ὅλη τήν κοινοβουλευτική λειτουργία στήν Ἑλλάδα τοῦ 1946 - 1951, ἔτσι οὐ νά φαίνεται ἀπόλυτα λαθεμένη ἡ κυβερνητική θέση ὅτι ἡ χώρα ἐστερεῖτο συντάγματος. Ἄλλο πρᾶγμα δηλαδή ἡ ἀναγκαιότητα ψήφισης νέου καταστατικοῦ χάρτη καί ἄλλο ἡ ἀνυπαρξία πού ὑποστήριξε ἡ κυβέρνηση.

Λιγότερο ἀκόμα τόσο λογικά ὅσο καί συνταγματικά στηριγμένο μοιάζει τό ἐπόμενο δ ε ύ τ ε ρ ο ἐπιχείρημα πού πρόβαλε ἡ κυβέρνηση Πλαστήρα, ὅτι ἡ Βουλή τοῦ 951 " συνεχίζει " τό ἀτελές ἔργο τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τοῦ 1946, μιά καί αἰνεται νά ἀγνοεῖ θεληματικά ὅτι ἀνάμεσα στίς δύο αὐτές Βουλές, εἶχε μεσολαβήσει ἡ ἀκόμη, αὐτή πού προέκυψε ἀπό τίς ἐκλογές τῆς 5 Μάρτη 1950, ἔτσι πού νά μήν ἶναι δυνατός ὁ ἰσχυρισμός τῆς συνέχισης τοῦ ἀναθεωρητικοῦ ἔργου.

Στό σημεῖο αὐτό θά ἦταν δυνατό σύμφωνα μέ τίς ἀπόψεις τῶν Ν. Ν. Σαριπόλου(19) καί Ἀλεξ. Σβώλου(20) νά ἰσχύσει ἡ " συνέχεια " πού προβλήθηκε ἀπό τήν κυβέρνηση, μέ τή βασική προϋπόθεση ὅμως, ὅτι τήν ἐφαρμογή τῆς ἀναθεωρητικῆς διαδικασίας τήν πρόβλεπε τό Σύνταγμα (ὅπως γιά παράδειγμα τό ἄρθρο 125 / 1927 καί τό 108 / 1864-1911). Δεδομένου ὅμως ὅτι τό ἔργο τῆς Δ' Ἀναθ. Βουλῆς δέν ὑπαγόταν τό ἄρ. 108 / 1864-1911, δέν ἦταν δυνατό πολύ δέ περισσότερο γιά τή Βουλή τοῦ 19-51, νά νοηθεῖ ἡ συνέχιση τῆς ἀναθεωρητικῆς λειτουργίας πού ἐπικαλέστηκε ἡ κυβέρνηση.

Πάνω σέ αὐτό τό ἄρθρο 108 τοῦ 1864 / 1911 στηρίχθηκε τελικά καί ἡ ἀποχή ἀπό τήν ψηφοφορία τοῦ Συντάγματος 1952,(21) τοῦ πολιτικοῦ κόμματος " Ἑλληνικός Συναγερμός " τοῦ Α. Παπάγου, θεωρώντας ἀναρμόδια τή Βουλή γιά ἀναθεωρητική ἐργασία φοῦ ἐνεργοῦσε κατά παράβαση τοῦ πιό πάνω ἄρθρου. Ἀλλά καί ἡ ἄποψη αὐτή δέν εἶναι ὀρθή, ἀφοῦ οὔτε τό ἔργο τῆς Βουλῆς τοῦ 1946 οὔτε αὐτό τῆς Βουλῆς τοῦ 1951 ,

ὑπαγόταν στό ἄρθρο Ιο8 τοῦ I864 / I9II, ὅπως πιό πάνω ἀναφέρθηκε.

Οὔτε καί τό τ ρ ί τ ο κυβερνητικό ἐπιχείρημα ὅμως εἶναι βάσιμο, ἀφοῦ ἡ ὑπογραφεῖσα " πολιτική συμφωνία " παρόντος τοῦ Βασιλέα στίς 28.7.I95I πρίν διαλυθεῖ ἡ προηγούμενη Βουλή, εἶχε " συνητικό " χαρακτήρα καί ὄχι ὑποχρεωτικό. Ὁ συνητικός αὐτός χαρακτήρας τῆς ἐν λόγω συμφωνίας συνάγεται εὔκολα ἀπό αὐτό τό β.δ. " περί διαλύσεως τῆς Βουλῆς " πού ὅριζε ὅτι , πρός συμπλήρωση τοῦ ἔργου τῆς Δ΄ Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς " δ ύ ν α τ α ι " ἡ νέα Βουλή κτλ., κτλ.

Τέλος ἀναφορικά μέ τό τ έ τ α ρ τ ο κυβερνητικό ἐπιχείρημα, τό προηγούμενο δηλαδή ἀνώμαλης ἄσκησης τοῦ ἀναθεωρητικοῦ ἔργου (I9II - I927) πού τό ἔλαβε σάν καταχρηστικά δεδομένο καί γιά τή συνέχεια, ἡ κυβέρνηση Πλαστήρα φαίνεται νά ἀγνοοῦσε καί πάλι θεληματικά ὅτι σέ καμμία περίπτωση στό παρελθόν , ἡ Βουλή δέν ἔκανε δεκτό Σχέδιο Συντάγματος πού εἶχε καταρτίσει ἡ Ἐπιτροπή μιᾶς ἄλλης Βουλῆς, χωρίς νά προηγηθεῖ συζήτηση γιά τήν ἀποδοχή ἤ ὄχι αὐτῆς τῆς ἐνέργειας.

Κατά τούς Σβῶλο καί Βλάχο,[22] οἱ προηγούμενες ἀνωμαλίες πού ἐπικαλέστηκε ἡ κυβέρνηση " συνίσταντο κυρίως εἰς τήν μή τήρησιν τῆς διαδικασίας τοῦ ἄρθρ. Ιο8 τοῦ Συντ., ὄχι δέ εἰς τήν ψήφισιν τοῦ ἀ ν α θ ε ω ρ η θ έ ν τ ο ς Συντ. ὡς Κ ώ δ ι κ ο ς, καταρτισθέντος ὑπό Σώματος ξένου πρός τό ψηφίζον Σῶμα, κατά τρόπον δηλ. ἄγνωστον εἰς τήν ἱστορίαν τοὐλάχιστον τῶν Συντ. τῆς χώρας ".

Κλείνοντας λοιπόν τήν παράγραφο αὐτή γιά τή δεσμευτικότητα τῆς Βουλῆς τοῦ I95I ἀπό τό ἄρθρο 3 τοῦ ΞΗ΄Ψηφίσματος τοῦ I949, καταλήγουμε στή γενική διαπίστωση, ὅτι ἡ ὅλη κυβερνητική νομική ἐπιχειρηματολογία πού παρατέθηκε στή Βουλή ἦταν ἀ π ό λ υ τ α ἀ β ά σ ι μ η . Παρ' ὅλα αὐτά ὅμως, τίς κυβερνητικές αὐτές ἀπόψεις - ὅπως ἀναφέρονταν στήν εἰσηγητική ἔκθεση τοῦ ψηφίσματος - δέχθηκε καί ἀναγνώρισε τό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας, μέ τίς ἀποφάσεις τῆς Ὁλομέλειάς του (I899 τοῦ I952 καί 4οI τοῦ I953).

ιβ) Ἡ σημασία καί οἱ συνέπειες τοῦ ψηφίσματος τῆς I6-29/4/I952.

Μετά τήν ψήφιση τοῦ Συντάγματος τοῦ I952, ἡ Βουλή ἀποφάσισε νά κάμει χρήση τοῦ δεύτερου σκέλους τῆς " δυνητικῆς " ἁρμοδιότητας - πού τῆς παρεῖχε τό βασιλικό διάταγμα " περί διαλύσεως τῆς Βουλῆς " τῆς 3ο.7.I95I, σέ ἐφαρμογή τῆς συμφωνίας τῶν ἀρχηγῶν τῶν πολιτικῶν κομμάτων τῆς 28.7.I95I - γιά τή ρύθμιση τῶν ἐκδιδομένων συντακτικῶν πράξεων καί ψηφισμάτων, παρά τήν πάροδο τῆς ταχθείσας προθεσμίας τῶν δύο μηνῶν.(23)

Ἐξάλλου, στήν ΚΘ΄Συνεδρίαση τῆς Βουλῆς τῆς 2I.I2.I95I τό ψήφισμα γιά τήν ψήφιση τοῦ Συντ. I952, καθόριζε ὅτι ἡ " ἰσχύς τῶν μέχρι τῆς δημοσιεύσεώς του ἰσχυουσῶν συντακτικῶν πράξεων καί ψηφισμάτων θέλει ρυθμισθεῖ δι' ἰδίου ψηφίσματος." Ὅμως, παρ'ὅλα αὐτά ἡ Βουλή ἔκρινε σκόπιμο, ὅτι ἡ ρύθμιση αὐτή πού ἀνέφερε " εἰς ἄρθρον δεύτερον " τό ψήφισμα γιά τήν ψήφιση τοῦ Συντάγματος I952 ἀφοροῦσε ἁπλᾶ καί ι δ ν ο τίς συντακτικές πράξεις καί ψηφίσματα, πού ἐκδόθηκαν ἀπό τήν ἀπελευθέρωση (I2.Ιο.I944) καί μετά.

Πρίν ἐξετάσουμε τήν τύχη τῶν συντακτικῶν πράξεων καί ψηφισμάτων, πού ἐκδόθηκαν ἀπό τίς μεταπελευθερωτικές κυβερνήσεις καί τήν Δ΄ Ἀναθεωρητική Βουλή τοῦ I946 - μιά καί μόνο μέ αὐτά ἀσχολήθηκε ἡ Βουλή τοῦ I95I - κρίναμε σκόπιμο νά ἀναφερθοῦμε σ ὐ ν τ ο μ α στή φύση τῶν συντ. πρ. καί ψηφ. γενικά.

Συγκεκριμμένα, τόσο οἱ συντακτικές πράξεις ὅσο καί τά ψηφίσματα εἶναι πρακτικές πράξεις μέ αὐξημένη τυπική ἰσχύ, πού ρυθμίζουν θέματα συνταγματικοῦ ἤ νομοθετικοῦ περιεχομένου εἴτε κατά παρέκκλιση τῶν ἰσχουσῶν συνταγματικῶν διατάξεων, εἴτε ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ὕπαρξή τους. Ἡ μεταξύ ψηφισμάτων καί συντακτικῶν πράξεων διαφορά ἔγκειται στά κρατικά ὄργανα πού τά ἐκδίδουν : τά πρῶτα εἶναι πράξεις τῶν νομίμων ὀργάνων τῆς συντακτικῆς ἐξουσίας, τά δεύτερα ἐκδίδονται ἀπό ἐπαναστατικές ἤ de facto κυβερνήσεις.

Πρέπει νά τονιστεῖ ὅτι γιά τήν περίοδο πού ἐξετάζεται ἐδῶ, ἡ ἄσκηση τῆς συντακτικῆς ἐξουσίας μέ συντακτικές πράξεις καί ψηφίσματα ἦταν πολύ συνηθισμένο γεγονός, γι' αὐτό καί οἱ συντ. πρ. π.χ. θεωρήθηκαν ἔγκυρες καί ἐφαρμόστηκαν ἀπό τά Ἑλληνικά δικαστήρια. Πολύ χαρακτηριστικό εἶναι τό γεγονός, ὅτι τό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας ἀναγνώρισε σάν νόμιμες(de jure)τίς πρῶτες μεταπολεμικές κυβερνήσεις τῆς περιόδου I2.Ιο.I944 μέχρι 3.3.I946.(24)

Ἡ νομολογία τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας τῆς ἐποχῆς αὐτῆς πολύ συχνά κατέφυγε στό ἄξίωμα " salus populi suprema lex esto " , δεχόμενη τήν ὕπαρξη καταστάσεων ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης, πού ὠθοῦσαν στήν ἐφαρμογή ἀπό τά δικαστήρια τῶν συντ. πράξεων, παρά τόν ἀναμφισβήτητα ἀντισυνταγματικό χαρακτήρα τους τους. Μετά μάλιστα τήν ἔνταξη τῆς ἐξουσίας αὐτῆς λόγω τῆς " ἐκτάκτου ἀνάγκης " στή νόμιμη κυβερνητική διαιοδοσία, ἡ νομολογία τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας (Ι585 / Ι946 Ὁλομέλεια) θεώρησε τήν ὑπ' ἀριθμό 92 / Ι945 συντ. πράξη σάν μή ἔχουσα καμμιά ἀπολύτως ἰσχύ.(25)

Ἔτσι τήν τύχη τῶν, ἀπό τίς πρῶτες μεταπελευθερωτικές κυβερνήσεις καί τήν Δ' Ἀναθεωρητική Βουλή τοῦ Ι946, ἐκδοθεισῶν συντακτικῶν πράξεων καί ψηφισμάτων ἦρθε νά ρυθμίσει - μετά τήν ψήφιση τοῦ Συντ. Ι952 - τό ψήφισμα τῆς Ι6-29 Ἀπριλη Ι952, πού στό ἄρθρο 3 ὅριζε τά ἑπόμενα (Ἡ αὐτούσια παράθεση καί τῶν τριῶν παραγράφων τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ ψηφ. τῆς Ι6-29/4/Ι952, κρίνεται ἀπαραίτητη ἐξαιτίας τῆς μεγάλης σπουδαιότητάς της) :

Ι. " Διατάξεις τῶν ἀπό τῆς Ι4ης Ὀκτωβρίου Ι944 καί ἑφεξῆς ἐκδοθεισῶν Συντακτικῶν Πράξεων καί Ψηφισμάτων, ἀντίθετοι πρός τό Σύνταγμα, ὧν ἡ ἰσχύς δέν ἔληξεν ἤ δέν καταργήθησαν, ἐξακολουθοῦν νά ἰσχύουν καί μετά τήν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος, θεωρούμεναι ὡς κατά παρέκκλισιν ἐξ αὐτοῦ ἰσχύουσαι, μέχρι τῆς καταργήσεως αὐτῶν.

2. Ἅπασαι αἱ διατάξεις τῶν Συντακτικῶν πράξεων καί Ψηφισμάτων τῶν ἐκδοθέντων ἀπό τῆς Ι4ης Ὀκτωβρίου καί ἑφεξῆς, περιλαμβανομένων καί τῶν περί ὧν ἡ προηγουμενη παράγραφος διατάξεων, δύνανται νά καταργηθοῦν καί τροποποιηθοῦν διά νόμου. Αἱ γενόμεναι μέχρι τοῦδε διά νόμων καταργήσεις ἤ τροποποιήσεις τοιούτων διατάξεων κυροῦνται.

3. Διά τῶν περί ὧν ἡ προηγουμενη παράγραφος τροποποιήσεων τῶν διατάξεων Ψηφισμάτων καί Συντακτικῶν Πράξεων δέν δύνανται νά εἰχθοῦν νέαι διατάξεις ἀντίθετοι πρός τό Σύνταγμα. ".

Ἀπό τίς τρεῖς παραγράφους τοῦ πιό πάνω ἀναφερόμενου ἄρθρου 3 τοῦ ψηφίσματος τοῦ Ι952 προκύπτει μία σειρά προβλημάτων συνταγματικῆς ὑφῆς - πού ἀφοροῦν κύρια : α) τήν προσωρινή διάρκεια καί τήν κατάργηση τῶν ψηφ. καί τῶν συντ. πράξεων,

β) τή λήξη τῆς ἰσχύος τους καί γ) τό ἄν καί κατά πόσον οἱ " ἀντισυνταγματικές " αὐτές διατάξεις μποροῦσαν νά ἀντιτίθενται στίς θεμελιώδεις διατάξεις τοῦ Συντάγματος 1952 - καί πού μέ πολύ σ ύ ν τ ο μ ο τρόπο παραθέτουμε στή συνέχεια.

Ἀναφορικά μέ τό π ρ ῶ τ ο ζήτημα, ἀπό τήν παρ. 1 τοῦ ἄρθρου 3 συνάγεται, ὅτι τό πνεῦμα τοῦ ψηφίσματος εἶναι ἡ συνέχιση τῆς ἰσχύος τῶν διατάξεων αὐτῶν - πού οὐσιαστικά εἶναι ἀντίθετες μέ τό Σύνταγμα τοῦ 1952 - δέν εἶναι δυνατό παρά νά ἔχουν προσωρινή διάρκεια, γεγονός πού ὁρίζεται μέ ἔμμεσο τρόπο ἀπό τή φράση " μέχρι τῆς καταργήσεως αὐτῶν ". Βοηθητική παρουσιάζεται στό σημεῖο αὐτό ἡ παρ. 2 τοῦ ἄρθρου 3, πού κυρώνει τίς ἤδη ὑπάρχουσες καταργήσεις ἤ τροποποιήσεις.

Σχετικά μέ τό δ ε ύ τ ε ρ ο θέμα, πάνω στή λήξη τῆς ἰσχύος τῶν συντ. πράξεων καί Ψηφισμάτων αὐτό ἀνάγεται στίς ἐπί μέρους περιπτώσεις, ἀνάλογα πάντα μέ τήν ἑρμηνεία πού θά δοθεῖ στό περιεχόμενο τοῦ κάθε ψηφίσματος. Σύμφωνα μέ τούς Ἀλ. Σβῶλο καί Γ.Κ. Βλάχο,[26] πολλά ψηφίσματα τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς εἶχαν προβλεφθεῖ γιά τή " διάρκεια τῆς ἀνταρσίας " (π.χ. ψήφ. ΛΑ'/ 1947, ψήφ. ΛΓ'/ 1947 ἄρ. 2, ψήφ. ΛΘ'/ 1947 ἄρ. 1, ψήφ. Μ'/ 1948 ἄρ. 1, κτλ.) καί κατά συνέπειαν, μετά τήν ἐπακολουθήσασα ἧττα τοῦ 1949, ἡ λήξη τῆς ἰσχύος αὐτῶν τῶν διατάξεων πρέπει νά θεωρεῖται, ὅτι ἐπῆλθε " αὐτοδικαίως ".

Πάνω στό τ ρ ί τ ο τέλος ζήτημα, δηλαδή κατά πόσον οἱ " ἀντισυνταγματικές" αὐτές διατάξεις τῶν συντακτικῶν πράξεων καί ψηφισμάτων μποροῦσαν νά ἀντιτίθενται στίς θεμελιώδεις συνταγματικές ἐπιταγές τοῦ 1952, ὑποστηρίχθηκε ἡ ἄποψη ἀπό τό Γ. Δασκαλάκη,[27] ὅτι τό πνεῦμα τοῦ ψηφίσματος προϋποθέτει τήν ὕπαρξη αὐτῆς τῆς ἀντίθεσης. Πάντως τό ψήφισμα τῆς 16-29/4/1952 δέν καθορίζει καθόλου σέ κανένα σημεῖο του μιά τέτοια προϋπόθεση, ἔτσι πού νά μή νοεῖται αὐτή ὑπό καμμιά αἵρεση ἡ προθεσμία.

Σάν σ υ μ π έ ρ α σ μ α μποροῦμε νά ποῦμε, ὅτι ἡ Βουλή τοῦ 1951 δέν φαίνεται νά ἐξάντλησε μέ τό ψήφισμα τῆς 16-29/4/1952 τή " δυνητική " ἁρμοδιότητα - πού ἀπέρρεε ἀπό τό βασιλικό διάταγμα τῆς 30.7.1951 - μιά καί πού τό παραπάνω ψήφισμα δέν ἔκανε ἰδιαίτερο λόγο α) ο ὔ τ ε γιά τίς συντακτικές πράξεις καί ψηφίσματα πρίν ἀπό τίς 14 Ὀκτώβρη 1944, β) ο ὔ τ ε γιά τά ψηφίσματα τῆς Ὁλομέλειας τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τοῦ 1946.

2δ : Νομοθετικά διατάγματα καί ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Γιά τή μείωση τοῦ κύρους τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 35 παρ. 2 τοῦ 1952.

Ἔχει κατ' ἐπανάληψη τονιστεῖ στά προηγούμενα, ὅτι τό πιό κρίσιμο ἀπό ὅλα τά προβλήματα πού ἀφοροῦν τό συνταγματικό πλαίσιο τῆς Κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς στήν Ἑλλάδα τοῦ 1946 - 1958 - κατ' ἐπέκταση καί τό πρῶτο αὐτό συνταγματικό μέρος τῆς μελέτης - ἀφορᾶ τό θεσμό τῆς ἐνίσχυσης τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας μέ παράλληλη μείωση τοῦ κύρους τοῦ ταντικοῦ νομοθετικοῦ ὀργάνου, δηλαδή τοῦ Κοινοβουλίου.

Τό θέμα αὐτό τῆς ἐνίσχυσης τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας μέ Νομοθετικά Διατάγματα δέν μπορεῖ νά θεωρηθεῖ οὔτε π ρ ό σ φ α τ ο, μιά καί ἀνάγεται στό διάστημα πρίν ἀπό τόν Α' Παγκόσμιο πόλεμο, οὔτε ἰ δ ι α ἰ τ ε ρ α ἑλληνικό ζήτημα, ἀφοῦ ἡ προέλευσή του βρίσκεται στίς πιό ἀναπτυγμένες κοινοβουλευτικές δημοκρατίες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης (Γαλλία - Ἀγγλία).

Παρά τό γεγονός ὅμως, ὅτι ὁ θεσμός τῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδότησης γιά τήν ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας δέν εἶναι οὔτε καινούργιος οὔτε ἀφορᾶ ἀποκλειστικά τή χώρα μας, ἡ δ ι ε ξ ο δ ι κ ή του διερεύνηση ἐδῶ κρίνεται σάν ἀπόλυτα ἀναγκαία γιά τρεῖς βασικά λόγους :
α) διότι ἀπό τό διάστημα τοῦ μεσοπολέμου καί μετά παρατηρεῖται μία συνεχής αὔξηση τῆς σημασίας του, πού ἔχει κορυφωθεῖ στίς μέρες μας, β) διότι ἡ μεγάλη πλειοψηφία ὅσων δημοσιολόγων, πολιτικῶν στοχαστῶν καί κοινωνικῶν ἐρευνητῶν ἀντιτίθεται στό κοινοβουλευτικό σύστημα,[I] προβάλλει σάν βασικό ἐπιχείρημα τήν ἄνοδο τῆς σπουδαιότητας καί ὑπεροχῆς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας γιά τίς πολυσύνθετες ὑποθέσεις τοῦ σύγχρονου Κράτους καί γ) διότι ἀπό τό ρόλο πού πρόκειται νά διαδραματίσει αὐτός ὁ θεσμός στή συνέχεια, ἐξαρτᾶται σέ μεγάλο βαθμό καί τό μέλλον τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας.

Ἡ σπουδαιότητά του ἐξάλλου, γίνεται ἀκόμα περισσότερο ἐμφανής ἀπό τίς ἀκλόνητες θέσεις ἀφ' ἑνός τῶν ὑποστηρικτῶν του καί ἀφ' ἑτέρου τῶν ἀντιπάλων του. Ὅπως καί πρίν ἀναφέρθηκε[2] οἱ μέν π ρ ῶ τ ο ι προβάλλουν τήν ἀναγκαιότητα του πού τή στηρίζουν : α) στήν ὑπερβολική συσσώρευση τοῦ ὄγκου τῆς νομοθετικῆς παραγωγῆς καί στή συνακόλουθη δυσκολία γιά τή νομολογική καί τήν ἐπιστημονική ἐπεξεργασία της καί β) στήν ἄμεση καί ἀποτελεσματική ἀντιμετώπιση τῶν ἔκτακτων περιστατικῶν τῆς χώρας, πού ἐνδεχόμενα θά καθυστεροῦσαν ἀκολουθώντας τή συνηθισμένη νομοθετική ὁδό.

Ἀντίθετα οἱ δ ε ύ τ ε ρ ο ι ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ θεσμὸς αὐτὸς - ἀπὸ τὴν ἴ-δια τὴν φύση του - ἀποτελεῖ θανάσιμο κίνδυνο γιὰ ἐκτροχίαση ἀπὸ τὴ δημοκρατικὴ ὁ-μαλότητα, τονίζοντας παράλληλα τὴν ὑπεροχὴ τῆς Βουλῆς στὴν ἄσκηση τοῦ νομοθετικοῦ ἔργου.

Ἡ συνταγματικὴ πρόβλεψη γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας μὲ τὴ χρήση τῶν Νομοθετικῶν Διαταγμάτων σὲ βάρος τοῦ Κοινοβουλίου στὴν Ἑλλάδα, ποὺ θέ-σπισε τὸ ἄρθρο 35 παρ. 2 τοῦ Συντ. 1952, θὰ ἀποτελέσει τὸ σημεῖο ἀφετηρίας τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ. Ἐξαιτίας τῆς μεγάλης σημασίας τοῦ ζητήματος τόσο γιὰ τὸ Κοινο-βούλιο ὅσο καὶ γιὰ τὴν Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ, διαιρέσαμε τὸ ἀναλυτικὸ αὐτὸ κεφάλαιο σὲ τρεῖς ἐπὶ μέρους ἑνότητες, ποὺ ἡ μὲν π ρ ώ τ η ἀναφέρεται στὴν ἱστορικὴ πορεία τοῦ θεσμοῦ, ἀπὸ τὴ γέννησή του στὶς διάφορες εὐρωπαϊκὲς χῶρες καὶ τὸ πέρασμά του στὴν Ἑλλάδα τοῦ 1952, ἡ δ ε ύ τ ε ρ η ἀφορᾶ τὰ στὸ ἄρθρο 35 παρ. 2 τοῦ 1952 δρι-ζόμενα καθὼς καὶ τὸν τρόπο ἔκδοσης τῶν Νομοθετικῶν αὐτῶν Διαταγμάτων, ἐνῶ ἡ τ ρ ί τ η ἑνότητα ἀφορᾶ τὶς συνέπειες τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ καὶ γιὰ τὴ μείωση τοῦ κύριου νο-μοθετικοῦ ὀργάνου τῆς πολιτείας καὶ γιὰ τὴν ὁμαλὴ δημοκρατικὴ πορεία τοῦ πολιτεύ-ματος στὴν Ἑλλάδα.

Ι. ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ (Ἱστορικὴ ἀναδρομή).

Οἱ ρίζες τοῦ θεσμοῦ, ποὺ στὶς ἡμέρες μας ὀνομάζεται " ἐνίσχυση τῆς ἐκτελε-στικῆς ἐξουσίας μὲ νομοθετικὰ διατάγματα " καὶ ποὺ εἶναι φαινόμενο τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνα μας, πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν στὸν - ἀπὸ τὸ Ρωμαϊκὸ Δίκαιο γνωστὸ - θε-σμὸ τῆς delegatio . Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἔννοια τῆς delegatio στὸ Ρωμαϊκὸ Δί-καιο εἶναι συνδεδεμένη περισσότερο μὲ τὸ ἰδιωτικὸ δίκαιο καὶ λιγότερο μὲ δημόσιο, ἀντίθετα μὲ ὅτι συμβαίνει μὲ τὸ σύγχρονο θεσμό, ὑπάρχουν περιπτώσεις ὅπου ἡ ἐ-ξουσιοδότηση αὐτὴ εἶχε τὴν ἴδια μὲ σήμερα μορφὴ μεταβίβαση ἐξουσίας.(3)

Π ρ ώ τ α ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς " νομοθετικῆς παντοδυναμίας ", ἔ π ε ι τ α ἀ-πὸ τὴν περίεργη ἐξέλιξη τοῦ Δημοσίου Δικαίου πρὶν ἀπὸ τὸν Α' Παγκόσμιο πόλεμο, καὶ τ έ λ ο ς ἀπὸ τὴν ἐπιδείνωση τῶν ποικίλων κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν προβλη-μάτων τῶν διαφόρων Κρατῶν κατὰ τὴ διάρκειά του (1914 - 1918), ξεπήδησε τὸ ἔν-νοιολογικὸ περιεχόμενο τοῦ σύγχρονου ὅρου " νομοθετικὴ ἐξουσιοδότηση " (déléga-

tion), πού ἀποδίδει τή μέ βάση τό Σύνταγμα - κάτω ἀπό ὁρισμένες προϋποθέσεις - μεταβίβαση τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας σέ ἄλλο ὄργανο, ἀπό αὐτό πού εἶναι ὁ φορέας της κατά τό σύνταγμα, δηλ. τό Κοινοβούλιο.

Θά πρέπει νά δοθεῖ ἰδιαίτερη ἔμφαση, στό ὅτι ἡ γέννηση τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδότησης γιά τήν ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καί τή μείωση τοῦ κοινοβουλευτικοῦ κύρους εἶναι γεγονός, πού συμπίπτει μέ τήν ἀνώμαλη περίοδο τοῦ πολέμου, ἀφοῦ δέν ὑπῆρξε κανένα ἐμπόλεμο κράτος πού νά μήν ἔκανε κατάχρηση τοῦ μέτρου τῶν ἀναγκαστικῶν διαταγμάτων, παραμερίζοντας μέ σχετική εὐκολία τά πρίν ἀπό τόν πόλεμο ἰσχύοντα ἐπιτρεπτά ὅρια νομοθετικῆς ἀνωμαλίας.

Τή μεγάλη ἀ ρ ν η τ ι κ ή σημασία τοῦ πολέμου πάνω στή μείωση τοῦ κοινοβουλευτικοῦ θεσμοῦ τονίζει καί ὁ Ἀλ. Σβῶλος στήν ἐξαίρετη διάλεξή του γιά τήν " ἐπίδραση τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἐπί τοῦ ἐπί τοῦ Δημοσίου Δικαίου " λέγοντας : " Ἡ ἐπίδρασις τοῦ πολέμου εἰς τήν ἐξέλιξιν τοῦ Δημοσίου Δικαίου ... μᾶς παρουσιάζει μίαν ἐπίσης καταφανῆ ἐπέκτασιν τῶν ἁρμοδιοτήτων καί τῆς δράσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Εἰς τήν ἐκτελεστικήν ἐξουσίαν παρεσχέθησαν δικαιώματα καί λειτουργίαι, τάς ὁποίας ποτέ δέν εἶχε πρό τοῦ πολέμου, τόσον ἀπό καθαρῶς στρατιωτικῆς ἀπόψεως, ὅσον καί ἀπό ἀπόψεως ἐσωτερικῆς διοικήσεως ".(4)

Ἔτσι παρά τίς ἐπί μέρους παραλλαγές καί ἰδιομορφίες τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, ὅλες σχεδόν κατέληξαν στή χρησιμοποίηση τῶν " ἀναγκαστικῶν διαταγμάτων " γιά τήν ἁπλούστευση καί συντόμευση τοῦ ἔργου τῆς νομοθετικῆς διαδικασίας, προβάλλοντας τα ἀκόμα καί ἔναντι κανόνων μέ αὐξημένη τυπική ἰσχύ, ὅπως οἱ συνταγματικές διατάξεις. γεγονός πού ὅπως θά δοῦμε, ἔλαβε χώρα καί στήν Ἑλλάδα.

α) Ἡ νομοθετική ἐξουσιοδότηση στήν Εὐρώπη (Ἀγγλία, Γαλλία, Ἰταλία, Γερμανία)

Κατά τή διάρκεια τοῦ Α' Παγκοσμίου πολέμου στόν εὐρωπαϊκό χῶρο, ὁ θεσμός τῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδότησης ἐξέρχεται ἀπό τά στενά τυπικά ὅρια ἰσχύος του πρίν ἀπό τή σύρραξη καί φθάνει στό σημεῖο νά τίθεται σέ ἐφαρμογή, ἀκόμα καί σέ θέματα πού δέν εἶχαν ἄμεση σχέση μέ τίς ἀπό τόν πόλεμο προκύπτουσες ἀνάγκες, ἐπεκτεινόμενος π.χ. σέ θέματα παροχῆς πιστώσεων ἤ σύναψης δανείων.

Στήν Ἀ γ γ λ ί α ἡ εἰσαγωγή τοῦ θεσμοῦ ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα συμπληρώνεται μέ τρεῖς διαδοχικούς νόμους, πού ἔχουν ἀναφερθεῖ προηγούμενα,(5) γιά νά

δοθεῖ τελικά εὐρεῖα νομοθετική ἐξουσιοδότηση μέ τό νόμο τῆς 27 Νοέμβρη 1914, μέ τίτλο " Defense of the realm consolidation act " (6).

Ἡ ἀποδοχή τοῦ θεσμοῦ γίνεται ἀκόμα μεγαλύτερη, μετά τήν ἀπόφαση τῆς 1.5. 1917 τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων (The House of Lords), πού θεώρησε σάν " αὐτονόητη " τή δικαιοδοσία τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων (The House of Commons) νά χορηγεῖ εὐρεῖες νομοθετικές ἐξουσιοδοτήσεις.

Εἶναι γεγονός, σύμφωνα μέ τήν παρατήρηση τοῦ N.N. Σαριπόλου,(7) ὅτι ὅταν δέν ὑφίσταται περιορισμός τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἀπό κανόνα μεγαλύτερης τυπικῆς ἰσχύος, τότε ἡ λύση τῶν ζητημάτων μέ νομοθετική ἐξουσιοδότηση εἶναι εὔκολη καί δέν παρουσιάζει δυσχέρειες. Μέ βάση αὐτή τή διαπίστωση γίνεται σαφές, τό πῶς τό ἥπιο, εὐλύγιστο καί ἐθιμικό ἀγγλικό Σύνταγμα πού παρεῖχε τή δυνατότητα γιά εὐρεῖες νομοθετικές ἐξουσιοδοτήσεις, δέν ἀρκέστηκε στόν κοινοβουλευτικό μόνο ἀλλά ἐπεκτάθηκε καί στό δικαστικό ἔλεγχο.(8)

Στή Γ α λ λ ί α ὅμως ἡ ἐξέλιξη τοῦ θεσμοῦ παρουσιάζει σημαντικές διαφορές μέ τά στήν Ἀγγλία ἰσχύοντα, μιά καί πού ἡ κλασσική θεωρία τοῦ γαλλικοῦ Συνταγματικοῦ δικαίου νοοῦσε τή νομοθετική ἐξουσιοδότηση σάν ἀντισυνταγματική. Συγκεκριμμένα ἡ γαλλική αὐτή συνταγματική θεώρηση δεχόταν τίς ἀπόψεις τῶν Leon Duguit(9) καί τοῦ Esmein(10), ὅτι δηλαδή ἡ ἀπαγόρευση τῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδότησης προέκυπτε ρητά ἀπό τή στό Σύνταγμα τοῦ 1875 καθιερωμένη ἀρχή τῆς διάκρισης τῶν ἐξουσιῶν.

Παρ' ὅλα αὐτά - σύμφωνα μέ τόν H. Tingsten(11) - κατά τή διάρκεια τοῦ Α' Παγκοσμίου πολέμου στή Γαλλία μιά σειρά νόμων (ὅπως γιά παράδειγμα αὐτοί τῆς 5. 8.1914, 2ο.4.1916, 22.4.1916, 1ο.2.1918 κτλ.) χορήγησε πολυάριθμες καί μέ εὐρεῖα δικαιοδοσία νομοθετικές ἐξουσιοδοτήσεις. Σημαντική πάντως φαίνεται νά εἶναι γιά τούς N.N. Σαρίπολο καί Ἀλ. Σβῶλο,(12) ἡ ἀπόρριψη τοῦ ἀπό τήν κυβέρνηση Briand ὑποβληθέντος νομοσχεδίου στίς 14 Δεκέμβρη 1916, γιά γενική καί ἀπεριόριστη ἐξουσιοδότηση " μέχρι τῆς λήξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, ὅπως λάβῃ ἅπαντα τά ὑπό τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης ἐπιβαλλόμενα μέτρα ", πού καταπολεμήθηκε σφοδρά ἀπό τούς καθηγητές Jèse καί Barthélemy σάν ἀντισυνταγματική, γι'αὐτό καί τελικά ἀποσύρθηκε.

Ἀντίθετα μέ τή Γαλλία στήν Ἰ τ α λ ί α, ἡ ἰταλική Βουλή ἀμέσως μετά τήν κήρυξη τοῦ πολέμου παραχώρησε ἀπεριόριστη ἐξουσιοδότηση στήν κυβέρνηση, τό Μάη τοῦ 1915, πού διάρκεσε μέχρι τή λήξη τοῦ πολέμου.

Πρέπει τέλος νά άναφερθεί, ότι στή Γ ε ρ μ α ν ί α ό νόμος τής 4 Αύγούστου 1914 παρείχε στό άρθρο 3 νομοθετική έξουσιοδότηση στή Bundesrath προκειμένου " περί οίκονομικών μέτρων πρός έπανόρθωση τών έκ τού πολέμου ζημιών ".(13)

β) Ή νομοθετική έξουσιοδότηση στήν Ελλάδα μέχρι τό Σύνταγμα τού 1952.

Είναι γεγονός ότι στά μέχρι τόν Α' Παγκόμιο πόλεμο ίσχύσαντα έλληνικά Συντάγματα τού 1844, 1864 καί 1911, δέν ύπήρχε καμμιά ίδιαίτερη πρόβλεψη γιά τή νομοθετική έξουσιοδότηση - παρά τίς κάποιες άντίθετες γνώμες καί διαφωνίες όρισμένων συνταγματολόγων(14) καί τούς ένδοιασμούς τού Ελευθερίου Βενιζέλου(15) γιά τή συνταγματικότητα τού θεσμού.

Όμως μετά τήν είσοδο τής Ελλάδας στόν πόλεμο, άπό τή μιά οί ίδιαίτερα άνώμαλες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες τής έποχής καί άπό τήν άλλη τό μεγάλο ρεύμα έπιρροής γύρω άπό τό θεσμό πού φυσούσε στή Δυτική Εύρώπη, συνέτειναν στήν είσαγωγή τού θεσμού τής νομοθετικής έξουσιοδότησης, - πού πάντως πρέπει νά σημειωθεί ότι παρουσιάζεται μέ πιό ήπια μορφή άπό ότι στίς άλλες εύρωπαϊκές χώρες, γιά δύο βασικά λόγους : α) διότι ό νομοθέτης άντίθετα μέ τά στήν Εύρώπη ίσχύοντα έθετε βραχύχρονη διάρκεια έφαρμογής καί β) διότι ή έξουσιοδότηση αύτή ήταν " περιωρισμένου " χαρακτήρα (άφορούσε δηλαδή στήν άρχή λίγα καί πολύ συγκεκριμμένα θέματα).

Γιά πρώτη φορά δίνεται έξουσιοδότηση στήν Ελλάδα μέ τό νόμο 848, πού ψηφίστηκε άπό τή Βουλή στίς 19.8.1917 " περί τής έν άπουσία τής Βουλής έκδόσεως νομοθετικών Διαταγμάτων ", πού στό άρθρο Ι τού νόμου καθορίζονταν έπακριβώς τά θέματα πού άφορούσε(16) καί στό άρθρο 2 θεσπιζόταν τετράμηνη διάρκεια ίσχύος. Μετά τή λήξη τού νόμου 848/1917 έκδόθηκε ό νόμος 1252 τού 1918 μέ έξάμηνη χρονική διάρκεια, ό νόμος 1302 τού 1918 πού καθιέρωνε άκόμα πιό περιωρισμένη έξουσιοδόση καί τέλος ό νόμος 1599 τού 1919 μέ τετράμηνη διάρκεια, άλλά καί μέ εύρύτερο έξουσιοδοτικό πεδίο.

Άκόμα άξιο λόγου νά άναφερθεί είναι τό Νομοθετικό Διάταγμα τής 14 Ίούνη 1917 " περί άναστολής πασών τών συνταγματικών διατάξεων περί δικαστικών ύπαλλήλων " διότι σύμφωνα μέ τόν Αλ. Σβώλο,(17)" ή βαθυτέρα άντισυνταγματικότης τού

μέτρου τούτου διά τό ίδικόν μας πολίτευμα είναι ότι ένεφάνισε τόν βασιλικόν παράγοντα συμπράττοντα είς μεταβολήν τοῦ Συνταγματικοῦ Χάρτου - δικαίωμα ὅπερ ρητῶς τοῦ ἀποκλείεται ἀπό τό γράμμα καί τό πνεῦμα τοῦ Συντάγματος ".

Μετά τήν πάροδο τοῦ χρονικοῦ διαστήματος 1922 - 1926, ὅπου ἡ νομοθετική λειτουργία ἀσκήθηκε μέ νομοθετικά διατάγματα στή βάση ἐξουσιοδοτικῶν ψηφισμάτων,(18) ἡ 'Αναθεωρητική Βουλή τοῦ 1926 - 1927 ρύθμισε γιά π ρ ώ τ η φορά(19) συνταγματικά τό ζήτημα τῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδότησης στό ἄρθρο 77 τοῦ Συντάγματος τῆς 'Ελληνικῆς Δημοκρατίας τοῦ 1927. 'Η αὐτούσια παράθεση τοῦ κειμένου τοῦ ἄρθρου 77 / 1927 ἔχει διττό χαρακτήρα : ἀπό τή μιά νά σκιαγραφηθεῖ μέ ἀκρίβεια ἡ συνταγματική πρόβλεψη καί ἀπό τήν ἄλλη, νά χρησιμεύσει σάν βοήθημα στή συνέχεια γιά τή σύγκριση μέ τό ἄρθρο 35 παρ. 2 τοῦ Συντ. 1952.

1. " 'Ο Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νά προβαίνει καί εἰς τήν ἔκδοσιν Νομοθετικῶν Διαταγμάτων κατόπιν εἰδικῶν ἐξουσιοδοτήσεων τῶν Βουλῶν διά τόν χρόνον τῆς διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν των, ἐντός τῶν ὑπ'αὐτῶν τεθειμένων ὁρίων καί μετά σύμφωνον πάντοτε γνώμην εἰδικῶν μικτῶν ἐπιτροπῶν ἀπό βουλευτάς καί γερουσιαστάς. 'Ο ἀριθμός τῶν μελῶν τῶν ἐπιτροπῶν αὐτῶν δέν ἠμπορεῖ νά εἶνε κατώτερος τοῦ δεκάτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν καί γερουσιαστῶν. Πρός λῆψιν ἀποφάσεως ἀπό τάς ἐπιτροπάς αὐτάς ἀπαιτεῖται ἡ παρουσία τούλάχιστον τοῦ ἡμίσεος πλέον ἑνός τῶν μελῶν των καί σχετική πλειοψηφία, ἡ ὁποία πάντως πρέπει νά συγκεντρώνῃ τά δύο πέμπτα τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ αὐτῶν.

2. Τά ἀνωτέρω Νομοθετικά Διατάγματα ὑποβάλλονται εἰς τάς Βουλάς μόλις ἐπαναληφθοῦν αἱ ἐργασίαι των πρός κύρωσιν, ἡ ὁποία γίνεται δι' ἐπιψηφίσεως εἰς μίαν μόνον ἀνάγνωσιν κατ' ἀρχήν καί κατ' ἄρθρον. 'Εάν ἐντός τεσσάρων μηνῶν ἀπό τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς καί τῆς Γερουσίας δέν γίνῃ ἡ κύρωσις αὕτη ὑπ' ἀμφοτέρων ἤ τούλάχιστον ὑπό τῆς Βουλῆς, καθίστανται τά Νομοθετικά Διατάγματα ἄκυρα ἐφεξῆς. 'Εάν ἡ Γερουσία δέν λάβῃ ἀπόφασιν ἐντός τῆς τετραμήνου ἀνωτέρω προθεσμίας, θεωρεῖται κυρώσασα τά Νομοθετικά Διατάγματα. 'Εάν τά ἀπορρίψῃ, ἐφαρμόζονται τά τοῦ ἄρθρου 30, παρατεινομένης ἐπί τετράμηνον τῆς ἰσχύος τῶν σχετικῶν Νομοθετικῶν Διαταγμάτων ".

Ἀπό τή συνταγματική αὐτή ρύθμιση τοῦ ἄρθρου 77 / 1927 - πού παρουσιάζει πολλά κοινά σημεῖα μέ ἄλλα ἀνάλογα ἄρθρα εὐρωπαϊκῶν συνταγματικῶν κειμένων τῆς ἐποχῆς, ὅπως γιά παράδειγμα τό ἄρ. 55 τοῦ Συντ. τῆς Πρωσσίας, τό ἄρ. 48 τοῦ Συντ. τῆς Βαϊμάρης, καί κύρια τό ἄρ. 54 τοῦ Συντ. τῆς Τσεχοσλοβακίας[20] - σημειώνουμε ἐδῶ δύο στοιχεῖα, πού ἀφοροῦν τή σύγκρισή του μέ τό ἄρθρο 35 παρ. 2 / 1952 : α) ὅτι ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δέν μποροῦσε νά προβαίνει στήν ἔκδοση τῶν Ν.Δ. παρά μ ό ν ο μετά ἀπό τή χορήγηση εἰδικῆς ἐξουσιοδότησης τῶν δύο Σωμάτων (Βουλή καί Γερουσία) καί μάλιστα κάτω ἀπό πολλούς καί αὐστηρούς περιορισμούς καί β) ὅτι τά πιό πάνω ἀναφερόμενα Ν.Δ. ά κ υ ρ ώ ν ο ν τ α ι, ἄν σέ χρονικό διάστημα 4 μηνῶν δέν κυρωθοῦν ἀπό τά δύο Σώματα ἤ τουλάχιστον ἀπό τή Βουλή.[21]

Χαρακτηριστική ἐξάλλου εἶναι πάνω στό θέμα ἡ νομολογία τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας (Ὁλομέλεια 495 / 1930), ὅπου - παρά τή διεξοδική καί σχεδόν πλήρη ρύθμιση τοῦ θέματος στό ἄρθρο 77 / 1927 - ἔκανε παράλληλα δεκτή τήν ἄποψη, ὅτι ἡ νομοθετική ἐξουσιοδότηση μπορεῖ νά χορηγηθεῖ ἐπίσης " δυνάμει ἰδιαιτέρου νόμου πρός ἔκδοσιν διαταγμάτων ".[22]

II. ΤΑ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 35 παρ. 2 / 1952 ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ. Η ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΟΥΛΗΣ.

Τό " νέο " συνταγματικό κείμενο πού ἔδωσε στήν Ἑλλάδα ἡ Βουλή τοῦ 1951 - γνωστό σάν Σύνταγμα τοῦ 1952 - εἰσήγαγε τό θεσμό τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων μέ τρόπο ἐντελῶς δ ι α φ ο ρ ε τ ι κ ό , ἀπό ὅτι τό πιό πάνω ἀναφερόμενο ἄρθρο 77 τοῦ Συντ. τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας τοῦ 1927.

Ἀναλυτικά τό ἄρθρο 35 παρ. 1 - 5 / 1952 ἀφοῦ ἐπανέλαβε στήν παράγραφο 1 τήν ἀντίστοιχη διάταξη τοῦ Συντ. / 1911,[23] πάνω στή βασιλική ἁρμοδιότητα ἔκδοσης τῶν ἀναγκαίων διαταγμάτων γιά τήν ἐκτέλεση τῶν νόμων, στή συνέχεια στίς παραγράφους 2 - 5 πρόσθεσε μέ νέες διατάξεις, τούς ὅρους καί τίς προϋποθέσεις ἔκδοσης νομοθετικῶν διαταγμάτων ἀπό τό Βασιλέα κατά τό χρόνο ἀπουσίας ἤ κατά τή διάρκεια τῶν διακοπῶν τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς.

Συγκεκριμμένα τό πλῆρες κείμενο τοῦ ἄρθρου 35 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952 ἔχει ὡς ἑξῆς :

1. " Ὁ Βασιλεὺς ἐκδίδει τὰ ἀναγκαῖα διατάγματα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, οὐδέποτε δὲ δύναται νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἐνέργειαν, οὐδὲ νὰ ἐξαιρέσῃ τινὰ τῆς ἐκτελέσεως νόμου.
2. Ὁ Βασιλεὺς δύναται, διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς περιόδου, κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀπουσίας τῆς Βουλῆς, ἢ τῆς διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, νὰ προβαίνῃ εἰς ἔκδοσιν νομοθετικῶν διαταγμάτων πρὸς ρύθμισιν ἐξαιρετικῶς ἐπειγόντων θεμάτων μετὰ σύμφωνον γνώμην εἰδικῆς ἐπιτροπῆς ἐκ βουλευτῶν, ὁριζομένης εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστης συνόδου καὶ λειτουργούσης μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς νέας συνόδου.
3. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς δὲν δύναται νὰ εἶναι κατώτερος τοῦ ἑνὸς πέμπτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, πρὸς λῆψιν δὲ ἀποφάσεων ἀπαιτεῖται ἡ παρουσία τῶν δύο τρίτων τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ σχετικὴ πλειοψηφία.
4. Ἡ Βουλὴ δύναται ἑκάστοτε δι' ἀποφάσεώς της νὰ θέτῃ περιορισμοὺς εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀνωτέρω νομοθετικῶν διαταγμάτων.
5. Προτάσεις νόμων, ὑποβαλλόμεναι ὑπὸ βουλευτῶν κατὰ τὸ πρῶτον τρίμηνον ἀπὸ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς, περὶ τροποποιήσεως, καταργήσεως καὶ ἀκυρώσεως τῶν διαταγμάτων τούτων, ἐγγράφονται τῇ αἰτήσει δέκα πέντε τοὐλάχιστον βουλευτῶν, κατ' ἀπόλυτον προτεραιότητα εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς νομοθετικῆς ἐργασίας.".

Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ συντάκτες, τοῦ μὲ διαφορετικὸ τρόπο εἰσαγομένου θεσμοῦ, ἀπέβλεπαν στὴ νομιμοποίηση τῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδότησης καὶ στὴν παράλληλη καταδίκη τῶν ἀναγκαστικῶν διαταγμάτων[24] - ὅπως προκύπτει ἀφ' ἑνὸς ἀπὸ τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀναθεωρητικῆς τοῦ Συντάγματος Ἐπιτροπῆς τοῦ Β' Ψηφίσματος καὶ ἀφ' ἑτέρου, ἀπὸ τὰ Ἐστενογραφημένα Πρακτικὰ τῆς Ἀναθεωρητικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Συντάγματος τοῦ ΞΗ' Ψηφίσματος[25] - πρέπει νὰ λεχθεῖ ὅτι ἡ τελικὴ σύνταξη τοῦ ἄρθρου 35 / 1952 τείνει περισσότερο νὰ νομιμοποιήσει τοὺς νόμους " ἐκτάκτου ἀνάγκης ", παρὰ νὰ ὁρίσει μὲ τρόπο σαφῆ καὶ δημοκρατικὸ τὴ χρῆση τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων.

'Απδ τήν ἀνάλυση τοῦ κειμένου τῆς παραγράφου 2 τοῦ ἄρθρου 35 / 1952 πάνω στή βασιλική ἁρμοδιότητα ἔκδοσης νομοθετικῶν διαταγμάτων, προκύπτουν τρία βασικά στοιχεῖα :

π ρ ῶ τ α, ὅτι τό Σύνταγμα θέτει χρονικά ὅρια ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ, συγκεκριμμένα ἤ κατά τό χρόνο ἀπουσίας τῆς Βουλῆς ἤ κατά τό χρόνο διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν της, πρᾶγμα πού ἀποκλείει τή σέ περίοδο λειτουργίας τῆς Βουλῆς τήν ἐφαρμογή του.

ἔ π ε ι τ α, ὅτι τό Σύνταγμα ὅριζε μέ μιά πολύ ἀφηρημένη διάταξη τό πεδίο ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ, ὅτι δηλαδή τά νομοθετικά αὐτά διατάγματα ἀφοροῦσαν μόνο τά " ἐξαιρετικῶς ἐπείγοντα θέματα ", χωρίς ὅμως καί νά ἐξειδικεύει ποιά θέματα ἀνῆκαν σέ αὐτή τήν κατηγορία καί ποιά ὄχι.

τ έ λ ο ς, τό Σύνταγμα ἀπαιτοῦσε γιά τήν ἔκδοση τῶν ν.δ. προηγούμενη σύμφωνη γνώμη μιᾶς Εἰδικῆς 'Επιτροπῆς βουλευτῶν, πού σχηματιζόταν στήν ἀρχή κάθε συνόδου καί διαρκοῦσε μέχρι τή νέα σύνοδο.

Πρίν εἰσέλθουμε στήν ἀνάλυση καί τό σκεπτικό τῶν πιό πάνω τριῶν ἀναφερομένων στοιχείων, πού ἐξάγονται ἀπό τό ἄρθρο 35, κρίνουμε σκόπιμο νά προτάξουμε τή σύγκριση τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ μέ τό ἄρθρο 77 / 1927, πού ἀφοροῦσε τόν ἴδιο θεσμό. Στό σημεῖο αὐτό εἶναι χαρακτηριστικά τέσσερα στοιχεῖα :

Α) "Οτι τό ἄρθρο 77 τοῦ 1927, γιά τήν ἔκδοση τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων ἀπαιτοῦσε ἀφ' ἑνός μέν εἰδικές ἐξουσιοδοτήσεις τῶν Βουλῶν (Βουλῆς καί Γερουσίας) καί ἀφ' ἑτέρου δέ σύμφωνη γνώμη εἰδικῶν μικτῶν ἐπιτροπῶν ἀπό βουλευτές καί γερουσιαστές. 'Αντίθετα τό ἄρθρο 35 / 1952 δέν ἀπαιτοῦσε ἔγκριση ἀπό τή Βουλή, παρά μόνο τή σύμφωνη γνώμη τῆς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς βουλευτῶν.

Β) "Οτι τά νομοθετικά αὐτά διατάγματα πού προβλέπονταν στό ἄρθρο 77 / 1927, ἀπαιτοῦσαν στή συνέχεια ὑποχρεωτική κύρωση τῶν δύο ἀντιπροσωπευτικῶν Σωμάτων ἤ τουλάχιστον τῆς Βουλῆς, ἐνῶ ἀντίθετα τό ἄρθρο 35 / 1952 δέν περιεῖχε ἀνάλογη περιοριστική πρόβλεψη.

Γ) Συγκρίνοντας λοιπόν τά δύο αὐτά ἄρθρα συνάγεται εὔκολα ὅτι, τό μέν ἄρθρο 77 / 1927 ἔθετε σειρά ὁλόκληρη περιοριστικῶν διατάξεων καθιστῶντας τήν ἔκδοση τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων ἀρκετά ἐπίπονη καί περισσότερο δημοκρατική - μιά καί ἀπαιτοῦσε πολλές διαδοχικές ἐγκρίσεις -, ἐ ν ῷ τό ἄρθρο 35 / 1952 ἐπέτρεπε τήν ἔκδοσή τους χωρίς ἰδιαίτερες δυσκολίες, δίνοντας στά χέρια τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἕνα ὄργανο γιά ἐπέκταση τῆς νομοθετικῆς της ἁρμοδιότητας σέ βάρος τῆς Βουλῆς, πού

μάλιστα δέν εἶχε καμμιά ἀνάγκη ἔγκρισης ἀπό τό κύριο νομοθετικό Σῶμα τῆς πολιτείας, τή Βουλή.

Δ) Ἐξάλλου μιά ἀκόμα βασική διάκριση ἀνάμεσα στά νομοθετικά διατάγματα τοῦ ἄρθρου 35 παρ. 2 / 1952 καί σέ αὐτά τοῦ ἄρθρου 77 / 1927 εἶναι, ὅτι τά μέν πρῶτα πρέπει νά θεωροῦνται σάν ἄ ρ τ ι ο ι νόμοι ἐξομοιούμενοι κατά τήν ἰσχύ καί τό περιεχόμενο μέ τούς τυπικούς νόμους, τά δέ δεύτερα εἶναι π ρ ο σ ω ρ ι ν ο ί νόμοι, ἀφοῦ τόσο ἡ ἔκδοση ὅσο καί ἡ ἰσχύς τους ἐξαρτῶνται ἀπό τήν ἀποδοχή τῶν δύο ὑφισταμένων ἀντιπροσωπευτικῶν Σωμάτων, τῆς Βουλῆς καί τῆς Γερουσίας.

Μετά τήν προηγούμενη σύντομη σύγκριση τῶν ὑπαρχόντων διαφορῶν ἀνάμεσα στό ἄρθρο 77 / 1927 καί στό 35 / 1952, - πού ἔδειξε τό δημοκρατικότερο χαρακτήρα τοῦ πρώτου - ἐπανερχόμαστε στά τρία στοιχεῖα πού συνθέτουν κατά τό Σύνταγμα, τή διαδικασία τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων.

Τό π ρ ῶ τ ο ἀπό αὐτά ἔχει νά κάνει μέ τήν τ υ π ι κ ή προϋπόθεση πού θέτει ἡ παρ. 2 τοῦ ἄρθρου 35, γιά τό χρόνο ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν ν.δ., τό δ ε ύ τ ε ρ ο ἀναφέρεται στήν πρώτη ο ὐ σ ι α σ τ ι κ ή προϋπόθεση τοῦ καθορισμοῦ τῶν " ἐξαιρετικῶς ἐπειγόντων θεμάτων ", πάνω στό πεδίο ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ, καί τό τ ρ ί τ ο ἀφορᾶ τή δεύτερη ο ὐ σ ι α σ τ ι κ ή προϋπόθεση, δηλαδή τήν ὕπαρξη τῆς " εἰδικῆς ἐπιτροπῆς ἐκ βουλευτῶν ", γιά τήν ἀναγκαία σύμπραξη μέ τό Βασιλέα στήν ἔκδοση τῶν ν.δ.

(α) Χρόνος ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν ν.δ.

Ἀπό τό πρῶτο ἐδάφιο τῆς παραγράφου 2 τοῦ ἄρθρου 35 / 1952 προκύπτει, ὅτι ἡ βασιλική ἁρμοδιότητα γιά τήν ἔκδοση τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων εἶναι δυνατή " διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς περιόδου, κατά τόν χρόνον ἀπουσίας τῆς Βουλῆς, ἤ τῆς διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ", ἔτσι πού ἡ μέ ν.δ. ἄσκηση τῆς νομοθετικῆς λειτουργίας νά εἶναι, ἀπό τή μιά χρονικά περιορισμένη καί ἀπό τήν ἄλλη, μέ τρόπο σαφῆ καί κατηγορηματικό καθορισμένη.

Κατά συνέπειαν, δεδομένου ὅτι τό ἄρθρο 69 παρ. 1 / 1952 ὁρίζει ὅτι " οἱ βουλευταί ἐκλέγονται διά τέσσαρα συναπτά ἔτη, ἀρχόμενα ἀπό τῆς ἡμέρας τῶν γενικῶν ἐκλογῶν ", συνάγεται ὅτι ὁ Βασιλέας δέν μπορεῖ νά προχωρεῖ στήν ἔκδοση τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων : α) ὅταν ἡ Βουλή ἐργάζεται καί β) μετά τήν ἐκπνοή τῆς 4χρονης θητείας μιᾶς βουλευτικῆς περιόδου μέχρι τή σύγκληση νέας.(26)

Σύμφωνα μέ τή γνώμη τοῦ Γ.Κ. Βλάχου,[27] εἶναι προφανές ὅτι κατά τή διάρκεια τῆς " ἀπουσίας " ἤ τῆς " διακοπῆς " τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς, ὁ Βασιλέας δέν δύναται νά ἐκδίδει παρά μόνο " νομοθετικά διατάγματα " (décrets législatifs) καί ὄχι " ἀναγκαστικά διατάγματα " (décrets de nécessité), καθ' ὅσον ἡ θεσμοποίηση τῶν μέν ἐπιφέρει τόν ἀποκλεισμό τῶν δέ.

Μέ τόν ὅρο " ἀπουσία " τῆς Βουλῆς[28] πρέπει νά νοεῖται τό μεσολαβοῦν διάστημα - μετά τή λήξη τῆς βουλευτικῆς περιόδου σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 69 παρ. I/I952 - ἀνάμεσα σέ δύο βουλευτικές περιόδους, ἀνεξάρτητα ἀπό τό γεγονός ἄν πρόκειται γιά τακτικές ἤ γιά ἔκτακτες, ἐνῶ σάν χρόνος " διακοπῆς " τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς πρέπει νά ἐκλαμβάνεται, ἀφ' ἑνός ἡ ἀπό τό Βασιλέα ἐνεργούμενη ἀναστολή τῶν ἐργασιῶν - σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 38 / I952 καί τούς περιορισμούς του - καί ἀφ' ἑτέρου, ἡ ἀπό τήν ἴδια τή Βουλή ἀποφασιζόμενη διακοπή, ὅπως π.χ. γιά τίς ἑορτές ἤ γιά ἄλλους λόγους.

Κατά τό Χρῆστο Γ. Σγουρίτσα,[29] ὁ θεσμός τῶν ν.δ. δέν μπορεῖ ἐπίσης νά ἐφαρμοστεῖ στήν εἰδική περίπτωση ἀναστολῆς τῶν ἐργασιῶν τῆς π ρ ώ τ η ς βουλευτικῆς συνόδου μιᾶς περιόδου, πού ἐπέρχεται μέ τήν ἀναβολή ἔναρξης τῶν ἐργασιῶν της, γιατί τότε δέν ὑπάρχει " Εἰδική Ἐπιτροπή βουλευτῶν ", ἡ ὕπαρξη τῆς ὁποίας γιά τήν ἔκδοση τῶν ν.δ. κρίνεται ἀπαραίτητη.[30]

ββ) Πεδίο ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ - " Τά ἐξαιρετικῶς ἐπείγοντα θέματα ".

Ἄν γιά τό χρόνο ἔκδοσης τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων τό ἄρθρο 35 παρ. 2 / I952 εἶναι ἀπόλυτα σαφές, πάνω στόν καθορισμό τοῦ πεδίου ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν ν.δ. δέν συμβαίνει τό ἴδιο, μιά καί ἡ συνταγματική διάταξη παραμένει γενική καί ἀφηρημένη, καθορίζοντας ἁπλά καί μόνο ὅτι ὁ Βασιλέας δύναται " νά προβαίνῃ εἰς ἔκδοσιν νομοθετικῶν διαταγμάτων πρός ρύθμισιν ἐξαιρετικῶς ἐπειγόντων θεμάτων ", χωρίς ὅμως καί νά κατονομάζει σέ ποιά ἀκριβῶς θέματα ἐπιτρέπεται καί σέ ποιά ἀποκλείεται ἡ ἐφαρμογή τοῦ θεσμοῦ.

Ἀπό τό γεγονός ὅτι, ἀπό τή μιά τό Σύνταγμα " σιωπᾶ " πάνω στό θέμα καί ἀπό τήν ἄλλη ὅτι ἡ μελέτη τῶν προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν[31] δέν προσφέρει κανένα οὐσιαστικό στοιχεῖο γιά τό ν ο μ ι κ ό διαχωρισμό τῶν " ἐξαιρετικῶς ἐπειγόντων θεμάτων " ἀπό τά " μή ἐξαιρετικῶς ἐπείγοντα ", προκύπτουν δύο βασικά ἐρωτήματα.

Τό π ρ ῶ τ ο ἀφορᾶ ποιά θέματα πρέπει νά χαρακτηρισθοῦν ἐξαιρετικά ἐπείγοντα καί τό δ ε ύ τ ε ρ ο, σέ αὐτή τήν περίπτωση ποιό θά πρέπει νά εἶναι τό κριτήριο τοῦ διαφορισμοῦ.

Θέλοντας κάποιος νά ἀπαντήσει στά πιό πάνω δύο ἐρωτήματα εἶναι ὑποχρεωμένος νά ἀνατρέξει καί νά ἐμβαθύνει στά Σχέδια τῶν " ἐπί τῆς Ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος Ἐπιτροπῶν " τοῦ 1948 καί 1949.(32) Παρά τό γεγονός ὅμως ὅτι τό ἄρθρο 35 / 1952 προέρχεται ἀπό τό Σχέδιο τοῦ 1949, φαίνεται ὅτι τό μόνο θετικό στοιχεῖο αὐτῶν τῶν προπαρασκευαστικῶν συζητήσεων ἦταν ἡ θέληση τῶν νομοθετῶν νά " περιφρουρήσουν τό κῦρος τῆς Βουλῆς ὡς τοῦ κατ' ἐξοχήν νομοθετικοῦ ὀργάνου "(33) καί ὄχι νά μειώσουν τήν τακτική διαδικασία τοῦ Σώματος, ἀντικαθιστῶντας την μέ τήν ἔκτακτη τοῦ ἄρθρου 35.

Λέγοντας τό ἄρθρο 35 παρ. 2 " ἐξαιρετικῶς ἐπείγοντα θέματα "χωρίς ὅμως καί νά τά ἐξειδικεύει, ὁδήγησε σειρά συντηρητικῶν δημοσιολόγων - ὅπως γιά παράδειγμα ὁ Ἀριστ. Μάνεσης(34) - νά ὑπονοήσουν ὅτι ἀποκλείονται αὐτόματα ὅλα τά ὑπόλοιπα θέματα ἐκτός ἀπό ἐκεῖνα, ἡ " ρύθμισις τῶν ὁποίων δέν ἐπιδέχεται ἀναβολήν ἄνευ ζημίας οὐσιωδῶν πολιτειακῶν συμφερόντων ", ὑποδηλώνοντας ὅτι σ'αὐτά δέν μποροῦν νά ὑπαχθοῦν ο ὔ τ ε τά σοβαρά πολιτειακά θέματα, πού ἡ ρύθμισή τους ἐπιβάλλεται ἀπό τό τακτικό νομοθετικό ὄργανο, ο ὔ τ ε τά κοινά, καθημερινά δευτερεύουσας σημασίας θέματα, ἀνεξάρτητα ἀπό τόν ἐπείγοντα ἤ ὄχι χαρακτῆρα τους.

Στή συνέχεια πάντως ὁ ἴδιος τονίζει, ὅτι " ἡ ἀποφασιστική ἁρμοδιότητα " γιά τήν κρίση τοῦ " ἐξαιρετικῶς ἐπείγοντος " δέν ἀνήκει στό τακτικό νομοθετικό ὄργανο, δηλαδή στήν Ὁλομέλεια τῆς Βουλῆς, ἀλλά στό ἔκτακτο νομοθετικό ὄργανο (πού ἀπαρτίζεται ἀπό τό Βασιλέα καί τήν Εἰδική Ἐπιτροπή βουλευτῶν) " δοθέντος ὅτι τοῦτο ἔλκον ἀμέσως ἐκ τοῦ συντάγματος τήν νομοθετικήν του ἁρμοδιότητα, ἀποφασίζει μόνον του καί ἀσκεῖ αὐτοτελῶς τήν νομοθετικήν λειτουργίαν ".(35)

Ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν συντηρητικῶν αὐτῶν δημοσιολόγων πού χαρακτήρισαν τά νομοθετικά διατάγματα σάν " ἰδιότυπους τυπικούς νόμους ", κατέληγε στή διαπίστωση ὅτι τό ζήτημα τοῦ ἐξαιρετικά ἐπείγοντος θέματος ἦταν ἀντικείμενο νομικοῦ καί ὄχι πολιτικοῦ καθορισμοῦ. Κατά τή γνώμη μας πάντως, ἡ κρίση αὐτή φαίνεται νά πλησιάζει περισσότερο στήν π ο λ ι τ ι κ ή παρά στήν νομική ἐκτίμηση.

Ἀναφορικά μέ τό ἰδιαίτερα σημαντικό ζήτημα ἄν τά δικαστήρια δικαιοῦνται ἤ ὄχι νά ἐλέγξουν τή συνδρομή τοῦ " ἐξαιρετικῶς ἐπείγοντος θέματος " - πού προέκυψε ἀπό τήν ἀσάφεια τοῦ συντακτικοῦ νομοθέτη καί πού γιά μεγάλο χρονικό διάστη-

μα ἀπασχόλησε τόσο τήν ἐπιστήμη ὅσο καί τή νομολογία στήν Ἑλλάδα[36] - φαίνεται πιό κοντά στήν πραγματικότητα ἡ ἄποψη τοῦ Χ.Γ. Σγουρίτσα,[37] πού υἱοθετήθηκε καί ἀπό τό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας,[38] ὅτι δηλαδή " ἐφ' ὅσον ἄλλωστε ἡ ἐκτίμησις τοῦ ἐξαιρετικῶς ἐπείγοντος ἑνός θέματος ὑπόκειται πάντοτε εἰς τόν ἔλεγχον τῆς εἰδικῆς βουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀκόμη δέ καί τῆς Βουλῆς, ἡ παράλληλος ὑπαγωγή αὐτῆς καί εἰς τόν ἔλεγχον τῶν δικαστηρίων ἤθελε συχνά ὁδηγήσει εἰς συγκρουσμένας λύσεις, μέ τελικόν ἀποτέλεσμα τήν μείωσιν τοῦ κύρους τῶν δικαστηρίων ".

Χαρακτηριστική ἐξάλλου πάνω στήν ἀσάφεια τοῦ νομοθέτη καί τά συνακόλουθα προβλήματα εἶναι ἡ ἄποψη τοῦ Γ.Κ. Βλάχου[39] πού ὑποστηρίζει , " μιά ὁποιαδήποτε συνταγματική ἔννοια δέν γίνεται ἀναγκαστικά π ο λ ι τ ι κ ή ἐπειδή δέν δύναται νά ὑπαχθεῖ σέ αὐστηρό δικαστικό ἔλεγχο· ἀντίθετα, μποροῦμε κάλλιστα νά θεωρήσουμε ὅτι μιά περιοριστική διάταξη συνταγματικά καθορισμένη, ὅπως αὐτή τοῦ ἐ ξ α ι ρ ε τ ι κ ῶ ς ἐ π ε ί γ ο ν τ ο ς, δέν μπορεῖ νά ἐλεγχθεῖ ἄμεσα μέν ἀπό τά δικαστήρια, μπορεῖ ἐντούτοις ὅμως, παραμένοντας π ο λ ι τ ι κ ή στήν οὐσία της, νά παράγει νομικές συνέπειες δεκτικές ἐλέγχου ἀπό τό ὄργανο τοῦ δικαστικοῦ ἐλέγχου "

Κλείνοντας αὐτή τήν παράγραφο γιά τό πεδίο ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων - δεδομένου ὅτι ἡ συντακτική ἀσάφεια δέν ἐπιτρέπει τήν παράθεση θεμάτων, πού μποροῦν νά χαρακτηρισθοῦν σάν " ἐξαιρετικῶς ἐπείγοντα - κρίνουμε σκόπιμο νά ἀπαριθμηθοῦν μερικά θέματα, πού δέν ὑπάγονται στά ἀπό τό ἄρθρο 35 παρ. 2 προβλεπόμενα :

α) τό ἐκλογικό σύστημα καί οἱ ἐκλογικές περιφέρειες, πού ὁρίζονται στό ἄρθρο 68 παρ. 2 καί στό ἄρθρο 22 τοῦ Συντάγματος, μιά καί ἀπαιτοῦν τυπικό νόμο, β) ὁ προϋπολογισμός καί ὁ ἀπολογισμός, πού σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 6ο / I952 ἀπαιτοῦν ἐπίσης τυπικό νόμο, γ) τά σχετιζόμενα μέ τήν φορολογία θέματα, πού καθορίζει τό Σύνταγμα στό ἄρθρο 59 παρ. 2 , δ) οἱ προτάσεις νόμων πού ὑποβλήθησαν στή Βουλή καί ἀπορρίφθησαν, κατά τά στό ἄρθρο 25 ὁριζόμενα καί ε) ἡ κύρωση τῶν διεθνῶν συνθηκῶν τοῦ ἄρθρου 32 τοῦ Συντάγματος, μιά πού στήν πρακτική ἐπεκράτησε ἡ συγκατάθεση τῆς Βουλῆς νά δίνεται μέ τυπικό νόμο (παρά τά ὅσα ὁρίζει τό ἄρθρο 56 / I952).

Γιά τό τελευταῖο αὐτό ζήτημα - δηλαδή τῆς κύρωσης τῶν διεθνῶν συνθηκῶν - θά ἔχουμε τήν εὐκαιρία νά ἀναφερθοῦμε ξεχωριστά στό τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ συνταγματικοῦ αὐτοῦ μέρους, πού ἀφορᾶ τήν ἐξωτερική πολιτική σέ σχέση μέ τό ἄρθρο 35 παρ. 2 τοῦ I952).

γγ) Ὁ ρόλος τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς βουλευτῶν γιά τό θεσμό τῶν ν.δ.

Σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 35 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος - ἐκτός ἀπό τό συγκεκριμμένο προσδιορισμό τοῦ χρονικοῦ ὁρίου ἐφαρμογῆς καί τόν ἀφηρημένο καθορισμό τῆς ἔννοιας τοῦ " ἐξαιρετικῶς ἐπείγοντος " - ἡ ἔκδοση τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων, πού ἀνήκει στήν ἀποκλειστική ἁρμοδιότητα καί πρωτοβουλία τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καί κύρια στήν κυβέρνηση, πραγματοποιεῖται " μετά σύμφωνον γνώμην εἰδικῆς ἐπιτροπῆς ἐκ βουλευτῶν, ὁριζομένης εἰς τήν ἀρχήν ἑκάστης συνόδου καί λειτουργούσης μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς νέας συνόδου ".

Ἐπίσης, στή συνέχεια τό ἄρθρο 35 στήν παράγραφο 3 διευκρινίζει, ὅτι " ὁ ἀριθμός τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς δέν δύναται νά εἶναι κατώτερος τοῦ ἑνός πέμπτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, πρός λῆψιν δέ ἀποφάσεως ἀπαιτεῖται παρουσία τῶν δύο τρίτων τῶν μελῶν αὐτῆς καί σχετική πλειοψηφία ". Δεδομένου ὅμως ὅτι, ἀφ' ἑνός τό ἄρθρο 35 δέν καθορίζει μέ ἀκρίβεια τή σύνθεση αὐτῆς τῆς Ἐπιτροπῆς καί ἀφ' ἑτέρου, ὅτι ἀπό τή μελέτη τῶν προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν τῆς Συνταγματικῆς Ἐπιτροπῆς δέν προκύπτει κανένα ἰδιαίτερο στοιχεῖο,[40] θά πρέπει νά θεωρηθεῖ, ὅτι ἀπό τό συνδυασμό τῶν ἄρθρων 35 παρ. 3 καί 68 παρ. Ι, ὁ ἀριθμός τῶν μελῶν τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς βουλευτῶν κυμαίνεται ἀπό 30 μέχρι 60 ἄτομα, ἀνάλογα πάντοτε μέ τίς μεταβολές τοῦ ἐκλογικοῦ καθεστῶτος τῆς χώρας.

Ἡ Εἰδική αὐτή Ἐπιτροπή βουλευτῶν - πού ἐ ν τ ε λ ῶ ς κ α τ α χ ρ η σ τ ι κ ά[41] ὀνομάστηκε ἀπό τή συνταγματική Ἐπιτροπή " Ἐπιτροπή Ἐξουσιοδοτήσεως " - διέπεται ἀπό ξεχωριστό ἐ σ ω τ ε ρ ι κ ό της Κανονισμό, πού ψηφίστηκε κατά τήν πρώτη ἐφαρμογή τοῦ θεσμοῦ, τό δέ Προεδρεῖο της συγκροτεῖται ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Βουλῆς ἤ ἀπό τό νόμιμο ἀναπληρωτή του καί ἀπό δύο Γραμματεῖς, πού ἐκλέγονται ἀπό τήν ἴδια τήν Ἐπιτροπή στήν πρώτη συνεδρίασή της. Σύμφωνα μέ τόν Κανονισμό τῆς Ἐπιτροπῆς (ἄρθρα Ι καί 2) ἡ σύγκλησή της ἀνήκει στόν Πρόεδρο, πού τή συγκαλεῖ σέ ὁρισμένη ἡμέρα - συνήθως Τρίτη καί Πέμπτη ἤ καί ἄλλη ἡμέρα σέ περιπτώσεις ἔκτακτης ἀνάγκης - οἱ δέ συνεδριάσεις της λαμβάνουν χώρα σέ μιά ἀπό τίς αἴθουσες τῆς Βουλῆς.

Ἀναφορικά μέ τήν ἀκολουθητέα διαδικασία, γιά τήν ἐφαρμογή τοῦ θεσμοῦ τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων στά πλαίσια τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς, αὐτή ἐκκινᾶ μέ τήν ὑ π ο β ο λ ή σχεδίων ν.δ. ἀπό τό μέρος τῶν ἁρμοδίων κατά τό Σύνταγμα Ὑπουργῶν,

σύμφωνα μέ τίς προϋποθέσεις πού ἰσχύουν γιά τήν ὑποβολή σχεδίων νόμων (ἄρθρο 57 παρ. I - 5, 7, 8 / I952), συνοδευόμενη ἀπό τήν α ἰ τ ι ο λ ο γ ι κ ή ἔκθεση πού ὑποδεικνύει τόν ἐπείγοντα χαρακτήρα τοῦ θέματος.

Πάνω στό ἔργο καί τίς ἁρμοδιότητες τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς βουλευτῶν τέσσερα στοιχεῖα πρέπει νά τονισθοῦν : τό π ρ ῶ τ ο ἀφορᾶ τό ὑψηλότερο ποσοστό ἀπό τό συνηθισμένο στίς διάφορες κοινοβουλευτικές Ἐπιτροπῆς,(42) πού ἀπαιτεῖται γιά τή λῆψη τῶν ἀποφάσεων, δηλαδή παρουσία τῶν δύο τρίτων τῆς Ἐπιτροπῆς (π.χ. 20 μέλη ἄν διαθέτει 30 συνολικά ἤ 40 ἄν συντίθεται ἀπό 60 μέλη).

Τό δ ε ύ τ ε ρ ο στοιχεῖο - ὅπως ἔχει ἤδη ἀναφερθεῖ στά προηγούμενα(43) - ἀφορᾶ τό γεγονός, ὅτι ἀπαιτεῖται " σχετική πλειοψηφία " γιά τή λῆψη τῶν ἀποφάσεων, ἐνῶ σέ περίπτωση ἰσοψηφίας ἡ πρόταση τοῦ σχεδίου ν.δ. ἀπορρίπτεται σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 56 ἐδάφιο β"/ I952 καί τό ἄρθρο I4 τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς. Τό σημεῖο αὐτό τονίζεται γιατί ἡ σχετική αὐτή πλειοψηφία (π.χ. I6 βουλευτές στούς 30 ἤ 3I βουλευτές στούς 60) εἶναι πραγματικά ἐξαιρετικά μ ι κ ρ ή γιά τήν κύρωση θεμάτων τέτοιας σπουδαιότητας, μιά καί πού ἀποφασίζει λιγότερο ἀπό I / Io τῶν βουλευτῶν κάθε φορά.(44)

Στό τ ρ ί τ ο στοιχεῖο περιλαμβάνεται ἡ διαδικασία ψήφισης τῶν ν.δ., ἀφοῦ κάθε σχέδιο νομοθετικοῦ διατάγματος περνᾶ δύο φάσεις ψήφισης, " κατ' ἀρχήν " καί " κατ' ἄρθρον καί κατά σύνολον ", μετά δέ τήν ψήφιση του ἀποστέλλεται στόν ἁρμόδιο κατά τό Σύνταγμα Ὑπουργό ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Ἐπιτροπῆς, γιά νά καταρτιστεῖ τό σχετικό διάταγμα (ἄρθρα 6, 7 καί 8 τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Ἐπιτροπῆς).

Ἀναφορικά μέ τό τ έ τ α ρ τ ο τέλος στοιχεῖο, αὐτό ἀναφέρεται στή βασιλική δέσμευση νά σεβαστεῖ τήν ἐκφρασθεῖσα πάνω στό περιεχόμενο τοῦ σχεδίου " σύμφωνον γνώμην " τῆς Ἐπιτροπῆς.(45) Ἡ βασιλική αὐτή δέσμευση βέβαια πρέπει νά λεχθεῖ, ἀφορᾶ τό περιεχόμενο μ ό ν ο τοῦ σχεδίου ν.δ. τῆς Ἐπιτροπῆς καί ὄχι καί τήν ἔκδοσή του, πού ἀνήκει ἀποκλειστικά στή βασιλική πρωτοβουλία.

Ἡ ὅλη διαδικασία ἔκδοσης ἑνός νομοθετικοῦ διατάγματος - ἀπό τή σύμπραξη τοῦ Βασιλέα μέ τήν Εἰδική Ἐπιτροπή - τερματίζεται μέ τή δημοσίευση τοῦ ν.δ. στήν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως. Σύμφωνα μέ τό Γ.Κ. Βλάχο,(46) " ἡ ἐπίσημη δημοσίευση τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων ἔχει τήν ἴδια νομική σημασία μέ αὐτή τῶν τυπικῶν νόμων ". Μετά τή δημοσίευση αὐτή ἀρχίζει ἡ τυπική ἰσχύς τῶν ν.δ., κάθε δέ τροποποίηση ἤ κατάργηση τους γίνεται μέ νέο ν.δ.

III. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΚΥΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1952 ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΤΟ 1958.

Σκοπός τῆς τρίτης καί τελευταίας αὐτῆς ἑνότητας τοῦ παρόντος κεφαλαίου εἶναι ἡ συνοπτική κατάδειξη τῶν γενικῶν συνεπειῶν, πού προέκυψαν γιά τό κῦρος τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς ἀπό τήν ἐφαρμογή τοῦ θεσμοῦ τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων γιά τήν ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας - σέ βάρος τῆς ἐξουσίας τοῦ τακτικοῦ νομοθετικοῦ ὀργάνου - κ ῦ ρ ι α, σύμφωνα μέ τά στό ἄρθρο 35 παρ. 2 τοῦ 1952 ὁριζόμενα.

Παρά τόν προφανή συμπερασματικό χαρακτῆρα αὐτῆς τῆς ἑνότητας ὀφείλουμε νά δηλώσουμε, ὅτι δέν πρέπει αὐτή νά θεωρηθεῖ σάν παράθεση τῶν τελικῶν κρίσεων καί ἀπόψεών μας πάνω στό θέμα τῆς μείωσης τοῦ κύρους τῆς Βουλῆς, ἀφ' ἑνός διότι μόνο ἡ ὁλότητα τῶν στοιχείων πού συνθέτουν, συμπληρώνουν καί ἐπηρεάζουν τήν ἐξέλιξη ἑνός θεσμοῦ ὁδηγοῦν στήν ἐξαγωγή τελικῶν συμπερασμάτων, καί ἀφ' ἑτέρου διότι αὐτό θά ἦταν ἀντίθετο μέ τό ὅλο πνεῦμα τῆς μελέτης σάν διδακτορική διατριβή, ἄν προδίκαζε τόν τελικό σκοπό τῆς ἐργασίας.

Στήν Ἑλλάδα - ὅπως σέ ὅλα τά σύγχρονα Κράτη - ἀπό τήν πολυπλοκότητα τῶν νέων κοινωνικῶν συνθηκῶν πού γέννησε ὁ Β' Παγκόσμιος πόλεμος, προέκυψε ἡ διερεύνηση τοῦ ἔργου τῆς νομοθετικῆς λειτουργίας μέ τόν ἐμπλουτισμό τῶν ἁρμοδιοτήτων της μέ τά θέματα, πού προηγούμενα δέν ἀνῆκαν στήν κρατική - νομοθετική ρύθμιση. Ἐξάλλου οἱ κατ' ἐξακολούθηση ἀνώμαλες περίοδοι ἐπέβαλλαν συχνά νομοθετική ρύθμιση, πού ἡ ἀντιμετώπισή τους ἀπαιτοῦσε ἄμεση λύση.

Πρέπει νά λεχθεῖ μιά καί ἀποτελεῖ γεγονός ἀναμφισβήτητο, ὅτι τά δύο πιό πάνω ἀναφερόμενα ἐπιχειρήματα - πού ἀποτελοῦν καί τό μόνο θεωρητικό ὁπλοστάσιο τῶν ὑποστηρικτῶν τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων - εἶναι κατ' ἀρχήν καί κατά βάση ὀρθά, ἀφοῦ καί ἀντίπαλοι ἄνδρα τοῦ θεσμοῦ δέν παραγνωρίζουν τή σπουδαιότητά τους.

Ὅμως εἶναι γνωστό, ὅτι π ρ ω τ α ρ χ ι κ ό ς κανόνας τοῦ κοινοβουλευτικοῦ " παιγνιδιοῦ " εἶναι ἡ ὑπαγωγή τοῦ ἔργου τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας στόν ἔλεγχο καί στήν ἐξάρτηση τῆς ἀπό τό Λαό ἐκλεγμένης ἀντιπροσωπείας. Ἀπό τόν κανόνα αὐτό προκύπτει φανερά, ὅτι ὁποιαδήποτε " μεταβίβαση " ἤ " παραχώρηση " μέρους τῆς νομοθετικῆς ἁρμοδιότητας τοῦ τακτικοῦ νομοθετικοῦ ὀργάνου σέ ἄλλο ἔκτακτο ὄργανο, ἀ ρ χ ι κ ά μειώνει τό κῦρος τῆς Βουλῆς μέ τόν περιορισμό τῶν ἁρμοδιοτήτων της, ἔ π ε ι τ α ὑποκαθιστᾶ τόν μέσα ἀπό τήν ἀντιπροσωπεία του Κυρίαρχο Λαό σέ ἁπλό

ἀντικείμενο τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καί τ έ λ ο ς γεννᾶ σειρά ὁλόκληρη προβλημάτων, πού ἐγκυμονοῦν σοβαρούς κινδύνους γιά τή δημοκρατική φύση τοῦ πολιτεύματος.

Σύμφωνα μέ τά ὁριζόμενα στήν παράγραφο 35 παρ. 2 / I952 ὑποτίθεται, ὅτι τό " κυρίως νομοθετικόν ἔργον " παραμένει ὑπέρ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας (Βουλή καί Βασιλέας), ὅμως αὐτό μόνο τυπική ἰσχύ εἶχε, ἀφοῦ ἡ ἀσάφεια τοῦ συντακτικοῦ νομοθέτη στήν φόρμουλα τοῦ " ἐξαιρετικῶς ἐπείγοντος θέματος " ἄνοιγε τό δρόμο στή διέρρευση τῶν νομοθετικῶν ἁρμοδιοτήτων στήν ἐκτελεστική ἐξουσία. Θά μποροῦσαμε νά ποῦμε, ὅτι ο ὐ σ ι α σ τ ι κ ά αὐτή ἡ τελευταία ἔκρινε τό πότε ἔπρεπε νά νομοθετεῖ ἡ Βουλή καί πότε ὁ Βασιλέας μέ τήν Εἰδική Ἐπιτροπή βουλευτῶν.

Ἄν ἐπιχειρήσει κανείς μιά προσέγγιση τῶν συνταγματικῶν ἐξελίξεων στήν Ἑλλάδα τῆς περιόδου ἀπό τό I952, πού ἴσχυσε τό " νέο " Σύνταγμα μέχρι τό I958 πού μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ, δέν μπορεῖ παρά νά καταλήξει ἀντικειμενικά, στό ὅτι ἡ περίοδος αὐτή ὑπῆρξε βαθειά ἀντιφατική ἀπό τή μιά καί ἀπόλυτα ἀρνητική ἀπό τήν ἄλλη.

Λέμε ἀφ ' ἑνός ἀ ν τ ι φ α τ ι κ ή, διότι πῶς ἀλλιῶς εἶναι δυνατό νά χαρακτηριστεῖ ἡ πορεία μιᾶς χώρας, πού οὐσιαστικά ἡ διακυβέρνησή της ἐπιτυγχάνεται μέ νομοθετικά διατάγματα μέ τό πρόσχημα τοῦ " ἐξαιρετικῶς ἐπείγοντος " χαρακτήρα τῶν θεμάτων της ὅταν : α) ἔχει τερματισθεῖ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος πού συγκλόνιζε τή χώρα, β) ἡ ἐξωτερική της πολιτική ἔχει μέ σαφήνεια καθοριστεῖ, μέ μονομερῆ πρόσδεση στό " ἅρμα " τοῦ δυτικοῦ κόσμου, γ) ἡ παρουσία τῆς " νικήτριας " τοῦ ἐμφυλίου πολέμου παράταξης προοιωνίζει μιά σχεδόν " ὁλοκληρωτική " κυβερνητική σταθερότητα, δ) ἡ χώρα βαδίζει τό δρόμο τῆς οἰκονομικῆς της ἀνάπτυξης καί τέλος ε) οἱ " ἀντεθνικῶς δρῶντες " ἤ ἔχουν ἀποσπαστεῖ ἀπό τόν ἐθνικό κορμό ἤ ἔχουν ἀπομονωθεῖ στό ἐσωτερικό ;

Ἐξάλλου ἀποκαλέσαμε τήν πορεία αὐτή ἀπόλυτα ἀ ρ ν η τ ι κ ή, διότι ποιός ἄλλος χαρακτηρισμός μπορεῖ νά ἀποδοθεῖ σέ μιά κοινοβουλευτική δημοκρατία ὅταν : α) τό κῦρος τῆς Βουλῆς ἐκμηδενίζεται, ἀφοῦ ἡ νομοθετική ἐξουσία ἀσκεῖται μέ νομοθετικά διατάγματα οὐσιαστικά ἀπό τήν Κ υ β έ ρ ν η σ η μέ τή βοήθεια τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς βουλευτῶν τοῦ ἄρθρου 35 παρ. 2, β) ὁ ἀριθμός αὐτῶν τῶν ἐκδοθεισῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων εἶναι συχνά ὑ π ε ρ δ ι π λ ά σ ι ο ς τῶν ἐκδοθεισῶν τυπικῶν νόμων, γ) ἡ μεγάλη πλειοψηφία τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπιστημονικοῦ καί νομικοῦ κόσμου τῆς χώρας παραβλέπει τήν ἀντισυνταγματικότητά πλήθους νομ. διαταγμάτων χαρακτηρί-

ζοντάς τα σάν suis generis τ υ π ι κ ο ύ ς νόμους καί δ) σειρά ὁλόκληρη κοινοβουλευτικῶν ἐκπροσώπων διαμαρτύρεται ἔντονα γιά τήν κ α τ ά χ ρ η σ η αὐτή χωρίς νά εἰσακούεται ;

Θέλοντας νά τονίσουμε τόν ἰσχυρισμό μας γιά τήν οὐσιαστική ὑ π ο κ α τ ά σ τ α σ η τῆς Βουλῆς ἀπό τό ἕκτακτο νομοθετικό ὄργανο τοῦ ἄρθρου 35, ἀναφέρουμε τρία ἐξαιρετικά ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα :

α) Ἀπό ἕνα σχετικό ἀριθμητικό πίνακα πού παραθέτει ὁ Γ.Κ. Βλάχος,(47) ἐμφαίνεται μέ σαφήνεια ὅτι : τό 1953 ἐκδόθηκαν μόνο 12ο τυπικοί νόμοι ἔναντι 322 νομοθετικῶν διαταγμάτων (δηλ. σχεδόν τριπλάσιος ἀριθμός), τό 1954 16ο τυπ. ν. ἔναντι 2ο9 ν.δ., τό 1955 241 τυπ. ν. ἔναντι 131 ν.δ., τό 1956 38 τυπ. ν. ἔναντι 126 ν.δ. (ἀριθμός ὑπερτριπλάσιος), τό 1957 75 τυπ. ν. ἔναντι 78 ν.δ. καί τέλος τό 1958 2ο τυπ. ν. ἔναντι 94 ν.δ. (ἀριθμός σχεδόν πενταπλάσιος).

β) Ὅτι αὐτή ἡ σέ εὐρεῖα κλίμακα καταχρηστική ἔκδοση τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων ἐθεωρήθηκε σάν συνέχεια τῶν μέτρων " ἐκτάκτου ἀνάγκης ", πού ἴσχυσαν στή διάρκεια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Ἀπό αὐτήν τήν ἄποψη δέν πρέπει νά φαίνεται παράδοξο, ὅτι συγγραφεῖς ὅπως ὁ Jean Meynaud(48) μιλοῦν γιά τήν περίοδο 1952 - 196ο γιά ἕκτακτα μέτρα, ἀποφεύγοντας σ υ σ τ η μ α τ ι κ ά τή χρήση τοῦ ὅρου ν.δ. γιά τή ρύθμιση τῶν " ἐξαιρετικῶς ἐπειγόντων θεμάτων ".

γ) Ὅτι ἀκόμα καί συγγραφεῖς πού δέχονταν τόν suis generis χαρακτῆρα τῶν ν.δ., ὅπως γιά παράδειγμα ὁ Χ. Γ. Σγουρίτσας(49) τόνιζαν ὅτι, " κατά προφανῆ ἀντίθεσιν πρός τόν σκοπόν τοῦ συντακτικοῦ νομοθέτου, ἡ διά νομοθετικῶν διαταγμάτων ἄσκησις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ὑποκατέστησε πλήρως σχεδόν τήν νομοθετικήν δρᾶσιν τῆς Βουλῆς ".

Πρέπει ἀκόμα νά ἀναφερθεῖ, - γιά νά φωτιστεῖ πέρα γιά πέρα ἡ καταχρηστική ἄσκηση τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας μέ νομοθετικά διατάγματα - ὅτι στήν περίοδο αὐτή ἡ ἔκδοση τῶν ν.δ. ξεπερνᾶ κάθε προηγούμενο, καθώς αὐτά χρησιμοποιήθηκαν γιά θέματα ἐντελῶς ἄ σ χ ε τ α μέ τόν ἐξαιρετικά ἐπείγοντα χαρακτῆρα, πού ἀπαιτοῦσε τό ἄρθρο 35 **παρ. 2**, ὅπως π.χ. τό Ν.Δ. 2612 τοῦ 1953 πού ἦταν ἕνα σαφῶς ἀνεργατικό νομοθέτημα " πρός ἀποστέρησιν τοῦ δικαιώματος τῆς ναυτολογήσεως ὑπό τῶν ἑλληνικῶν σκαφῶν τῶν καθ' ἕξιν ταραξιῶν ναυτικῶν " ἤ τό Ν.Δ. 2497 τοῦ 1953 " περί προσωρινῆς διοικήσεως τῶν ἐσόδων καί ἐξόδων τοῦ Κράτους καί Εἰδικῶν Ταμείων καί Εἰδικῶν Ὑπηρεσιῶν κατά τό οἰκονομικόν ἔτος 1953 - 1954 ", πού ἐρχόταν σέ πλήρη

ἀντίθεση μέ τό ἄρθρο 6ο / 1952, μιά καί ρητά ὁριζόταν, ὅτι τά θέματα προϋπολογισμοῦ καί ἀπολογισμοῦ τά ψήφιζε ἡ Βουλή σέ ταχτική σύνοδο.

"Αν στά προηγούμενα προστεθεῖ καί ἡ ἀντισυνταγματική κύρωση τῆς συνθήκης τῶν Κυβερνήσεων Ἑλλάδας - Η.Π.Α.[50] τῆς 22.Ιο.1953 " περί στρατιωτικῶν εὐκολιῶν ", παρά τή ρητή διάταξη τοῦ ἄρθρου 32 τοῦ Συντάγματος, πού ἔγινε μέ " Πράξη τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου " γίνεται ἐμφανής, ἡ ἀκόμα καί στά θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί ἐθνικῆς ἄμυνας ἐπέκταση τῆς ἔκτακτης νομοθετικῆς ρύθμισης τοῦ ἄρθρου 35 παρ. 2 / 1952. (εἰδικά γιά τά θέματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς δές στό ἑπόμενο κεφάλαιο).

Σ υ μ π ε ρ ά σ μ α τ ι κ ά πρέπει νά τονίσουμε, ὅτι ἡ ἐφαρμογή τοῦ θεσμοῦ τῶν ν.δ. δέν εἶχε μόνο σοβαρότατες συνταγματικές ἀλλά παράλληλα καί κοινωνικο - πολιτικές συνέπειες. Οἱ π ρ ῶ τ ε ς εἶναι προφανεῖς ἀπό τά παραπάνω λεχθέντα α) διότι τό κῦρος τῆς Βουλῆς καταρρακώθηκε ἀπό τήν ἐκτελεστική ἐξουσία καί β) γιατί ὁ κοινοβουλευτικός ἔλεγχος κατέστη ἀνύπαρκτος, μιά καί τόσο τά ν.δ. ὅσο καί οἱ κατάφωρα ἀντισυνταγματικές " Πράξεις τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου " ξέφευγαν ἀπό αὐτόν .[51] Οἱ δ ε ύ τ ε ρ ε ς εἶναι ἐπίσης τό ἴδιο σοβαρές, ἀφοῦ ἀποτέλεσαν στά χέρια τῆς δεξιᾶς Κυβέρνησης τῆς χώρας τό ἀπαραίτητο ἰδεολογικό ἐργαλεῖο γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἀντιπάλων της, γιά τή μείωση τοῦ ταξικοῦ ἀγῶνα καί τέλος γιά τήν ἐπιβολή τοῦ ἀστυνομικοῦ Κράτους (1956 - 1963).

2ε : Ἐξωτερική πολιτική καί ἄρθρο 35 παρ. 2 τοῦ Συντ. τοῦ 1952.
Συμβάσεις γιά τήν παραχώρηση ἐδάφους τοῦ 1953.

Εἶναι γνωστό καί σαφές ἀπό τά προηγούμενα, ὅτι ὁ Βασιλέας σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα (ἄρθρο 32 ἐδάφιο 1) " εἶναι ὁ ἀνώτατος ἄρχων τοῦ Κράτους, ἄρχει τῶν ἐνόπλων δυνάμεων, κηρύττει πόλεμον, συνομολογεῖ συνθήκας εἰρήνης, συμμαχίας καί ἐμπορίας, ἀνακοινώνει δ'αὐτάς εἰς τήν Βουλήν μετά τῶν ἀναγκαίων διασαφήσεων, ἅμα τό συμφέρον καί ἡ ἀσφάλεια τοῦ Κράτους τό ἐπιτρέπουσιν ". Κατά συνέπειαν, ἡ ὅλη δραστηριότητα καί παρεμβολή τοῦ συλλογικοῦ νομοθετικοῦ ὀργάνου ἀ ρ χ ί ζ ε ι καί τ ε λ ε ι ώ ν ε ι στήν ἀπαιτούμενη συγκατάθεση τῆς Βουλῆς,(I) γιά τήν κύρωση τῶν διεθνῶν συνθηκῶν πού προβλέπονται στό ἄρθρο 32 ἐδ. 2.

Ἔτσι ἡ παράθεση τοῦ συνοπτικοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου μέ τό ὁποῖο κλείνει τό πρῶτο αὐτό μέρος τῆς μελέτης - πάνω στό συνταγματικό πλαίσιο τῆς λειτουργίας τῆς ἑλληνικῆς Βουλῆς ἀνάμεσα στά 1946-1958 - ὑπαγορεύθηκε οὐσιαστικά ἀπό δύο λόγους, ἡ μή διερεύνηση τῶν ὁποίων θά ἀποτελοῦσε ἐνδεχόμενα σοβαρή παράλειψη, μιά καί θά ἄφηνε σκοτεινό ἕνα πεδίο ἀναφορᾶς πού ἐνδιαφέρει ξεχωριστά τήν παροῦσα ἐργασία : τήν ἐξωτερική πολιτική.

Ὁ μέν π ρ ῶ τ ο ς ἀπό τούς λόγους αὐτούς ἀποβλέπει στήν κατάδειξη τῆς ἀνυπαρξίας συνάφειας τῶν θεμάτων ἐξωτερικῆς πολιτικῆς - κύρια τήν ἀπό τή Βουλή κύρωση τῶν στό ἄρθρο 32 ἐδ. 2 προβλεπομένων διεθνῶν συνθηκῶν - μέ τή ρύθμιση τοῦ ἄρθρου 35 παρ. 2 / 1952. Ὁ δέ δ ε ύ τ ε ρ ο ς ἀποσκοπεῖ στήν ἑρμηνεία πού δόθηκε στήν ἰσχύουσα κύρωση τῶν συμβάσεων γιά τήν παραχώρηση ἐδάφους τοῦ 1953, ἀνάμεσα στήν ἑλληνική κυβέρνηση καί τήν κυβέρνηση τῶν Η. Π. Α.

Τά δύο αὐτά ζητήματα ἐξετάζονται ἐδῶ μόνο, ἀπό τή σκοπιά τοῦ συνταγματικοῦ ἐνδιαφέροντος πού παρουσιάζουν, καθ' ὅσον θάχουμε τήν εὐκαιρία νά τά ἀναλύσουμε ἀπό τή σκοπιά τῶν διεθνῶν σχέσεων στό τρίτο καί τελευταῖο διεθνολογικό μέρος τῆς μελέτης.

Παίρνοντας κανείς ὑπόψη τά ἄρθρα 32 (ἐδάφιο 1 & 2) καί 33 (παρ. 1 & 3) εὔκολα καί κ α τ η γ ο ρ η μ α τ ι κ ά καταλήγει στό συμπέρασμα, "οτι τά στά πιό πάνω ἄρθρα ἀναφερόμενα θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς δέν εἶναι δυνατόν νά ὑπάγονται στήν ἁρμοδιότητα τοῦ ἄρθρου 35 παρ. 2 γιατί : ἡ κύρωση τῶν στό ἐδάφιο 2 τοῦ ἄρθρου 32 προβλεπομένων συνθηκῶν(2) ἀπό τή Βουλή, ἀπαιτεῖ ὑποχρεωτική συγκα-

τάθεση τοῦ Σώματος ποὺ ἐπιτυγχάνεται μὲ ἀπόφασή της σύμφωνα μὲ τὰ στὸ ἄρθρο 56 ὁριζόμενα (ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίπτωση διαφορετικῆς ρύθμισης ἀπὸ τὸ Σύνταγμα).

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐφαρμογὴ τῶν συνθηκῶν αὐτῶν τίς πιὸ πολλὲς φορὲς προϋποθέτει τὴ λήψη νομοθετικῶν μέτρων, κατὰ τὸν Χ. Σγουρίτσα,(3) στὴν πρακτικὴ ἐπικράτησε ἡ συνήθεια ἡ συγκατάθεση τῆς Βουλῆς νὰ δίνεται μὲ τ υ π ι κ ὸ νόμο, ποὺ ἀπὸ τὴ μιὰ θὰ κύρωνε τὴ συνθήκη, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη θὰ καθιστοῦσε ὑποχρεωτικὴ τὴν ἐκτέλεσή της στὸ ἐσωτερικό.

Θὰ ἀναρωτηθεῖ ὁ ἀναγνώστης : μὰ ποὺ βρίσκεται λοιπὸν τὸ συνταγματικὸ πρόβλημα στὴν προκειμένη περίπτωση ; Ἀπαντᾶμε • στὴν ἀνεπαρκῆ ρύθμιση τῆς Συνταγματικῆς Ἐπιτροπῆς ποὺ δὲν ἀπέκλεισε ρητὰ τὴν κύρωση τῶν διεθνῶν συνθηκῶν, ἀπὸ τὴν ἁρμοδιότητα τῆς " Ἐπιτροπῆς ἐκ βουλευτῶν " τοῦ ἄρθρου 35 παρ. 2 : α) παρὰ τὶς προτάσεις διαφόρων μελῶν της(4) καὶ β) παρὰ τὸ προηγούμενο ἀφ' ἑνὸς τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927, ποὺ μὲ τὰ ἄρθρα 82 καὶ 50 καθόριζε ὅτι οἱ προτάσεις νόμων ἀναφορικὰ μὲ τὶς διεθνεῖς συνθῆκες ψηφίζονταν κατὰ τὴν τακτικὴ διαδικασία, καὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ Σχεδίου Συντάγματος τῆς Α' Συνταγματικῆς Ἐπιτροπῆς ποὺ στὸ ἄρθρο 80 θέσπιζε τὴν ἀποκλειστικὴ ἁρμοδιότητα τῆς Ὁλομέλειας τῆς Βουλῆς, σχετικὰ μὲ τὴν κύρωση τῶν διεθνῶν συμβάσεων καὶ παραχωρήσεων.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ βρίσκεται καὶ ἡ βάση τοῦ συνταγματικοῦ προβλήματος - ἀποτέλεσμα τῆς πιὸ πάνω ἀναφερόμενης ἔλλειψης - ποὺ προέκυψε στὴν ἤδη γνωστὴ καὶ ἀπὸ τὰ προηγούμενα(5) Συνεδρίαση ΝΒ' τῆς Βουλῆς στὶς 22 Ὀκτώβρη 1953, μὲ ἀφορμὴ τὴ στὴν Ἐπιτροπὴ τοῦ ἄρθρου 35 παρ. 2 / 1952 ὑποβολὴ σχεδίου νομοθετικοῦ διατάγματος πρὸς ἔγκριση τῆς " περὶ κυρώσεως τῆς ὑπ' ἀριθ. 1036 ἀπὸ 12.10/1953 Πράξεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου διὰ τῆς ὁποίας ἐκυρώθη ἡ ἐν Ἀθήναις τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1953 ὑπογραφεῖσα Συμφωνία μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, περὶ σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ῶ ν ε ὐ κ ο λ ι ῶ ν ".

Εἶναι προφανὲς μιὰ καὶ ἐξάγεται τόσο ἀπὸ τὸν τίτλο ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ περιεχόμενο τοῦ κειμένου τῆς Συμφωνίας, ὅτι στὴν περίπτωση αὐτὴ ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ σύμβαση πρὸς παραχώρηση ἐδάφους, γιὰ τὴν ὁποία σύμφωνα μὲ τὸ Σύνταγμα (ἄρθρο 33 παρ. 3) ἀπαιτεῖται νόμος καὶ κατ' ἐπέκταση συγκατάθεση τῆς Βουλῆς.

Ὄντας δοσμένο ὅτι ἡ κύρωση συνθήκης μὲ τὴν ἔκτακτη τοῦ ἄρθρου 35 διαδικασία βρισκόταν σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ στὸ ἄρθρο 32 ἐδάφιο 2 ὁριζόμενα, ποὺ ἀπαιτοῦσαν

συγκατάθεση της 'Ολομέλειας της Βουλής ή κυβέρνηση καταφυγε στην κ α τ α φ ω ρ α ά ν τ ι σ υ ν τ α γ μ α τ ι κ ή κύρωση μέ " Πράξη του 'Υπουργικού Συμβουλίου ", πράγμα πού τελικά έπέτυχε μέ τό Ν.Δ. 2733 / 1953.

Παρά τίς έντονες άντιδράσεις(6) γιά τήν άντισυνταγματικότητα της κύρωσης αύτής της διεθνούς συμφωνίας ή έλληνική κυβερνητική πρακτική δέν άλλαξε καθόλου καί στή συνέχεια, μιά καί στά 1957 μέ ένα νέο Ν.Δ. ύπ' άριθμ 3751 ρύθμισε τό νομικό καθεστώς τών σταθμευόντων στην 'Ελλάδα 'Αμερικανών στρατιωτικών.

"Εχοντας άπό τό προηγούμενο κεφάλαιο δείξει, ότι ή ρύθμιση του άρθρου 35 παρ. 2 - 5 μείωσε σέ σοβαρό βαθμό τό κύρος της έλληνικής Βουλής, είναι κάτι παραπάνω άπό έμφανές ότι μέ τό νά δύναται ή έκτελεστική έξουσία νά άντικαθιστά μέ νομοθετικό διάταγμα τή μέ τυπικό νόμο ύποχρεωτική συγκατάθεση της Βουλής - στην κύρωση τών διεθνών συνθηκών -, όχι μόνο μειώθηκε σοβαρά τό κύρος της Βουλής άκόμα περισσότερο, άλλά ούσιαστικά θά μποροΰσε νά μιλήσει κανείς γιά άληθινή ύ π ο κ α τ ά σ τ α σ η της άπό τό μέρος της έκτελεστικής έξουσίας καί γιά πραγματική κ α τ α σ τ ρ α τ ή γ ι σ η του Συνταγματικού Χάρτη της χώρας.

Τελειώνουμε μέ ένα έρώτημα : άν ένα κοινοβούλιο ύποκαθίσταται σέ τόσο σοβαρά ζητήματα, όσο αύτά της έξωτερικής πολιτικής άπό τήν έκτελεστική έξουσία, πώς μπορεί νά γίνει δεκτή ή άποψη πού θέλει τό συλλογικό νομοθετικό όργανο της πολιτείας, σάν τό όργανο έκεΐνο πού καθορίζει τήν πολιτική (έσωτερική καί έξωτερική) μιάς χώρας ;

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

Π Ρ Ω Τ Ο Υ Μ Ε Ρ Ο Υ Σ.

Κεφάλαιο 2α : Εἰσαγωγή.

(1). Γιά τό θέμα αὐτό δές σχετικά στόν Πρόλογο, σελ. 2-5, καί στό Εἰσαγωγικό Μέρος, κεφάλαιο Ιε, σελ. 42 - 47.

(2). Εἶναι χαρακτηριστικό τό γεγονός, ὅτι ἡ ὀνομαζόμενη Δ' Ἀναθεωρητική Βουλή τῶν Ἑλλήνων δέν διέκοψε καθόλου τίς ἐργασίες της, παρά τίς μεγάλες ἐσωτερικές ἀνωμαλίες, πού προέκυψαν ἀπό τή διεξαγωγή τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

(3). Στήν πραγματικότητα οἱ συνταγματικές διατάξεις πού ἴσχυαν στήν Ἑλλάδα τοῦ 1946 - 1952, δηλαδή αὐτές τοῦ Συντάγματος τοῦ 1911, ἦταν οἱ ἴδιες ἐκεῖνες διατάξεις τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864, ἀναθεώρηση τοῦ ὁποίου ἀποτελοῦσε τό τοῦ 1911. Μοιάζει ἔτσι παράδοξο τό γεγονός, ὅτι σέ μιά ἐποχή γενικοῦ πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ, οἰκονομικοῦ, διεθνολογικοῦ καί συνταγματικοῦ ἀναπροσανατολισμοῦ τῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν μετά τή λήξη τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου, ὅτι ἡ Ἑλλάδα ἐξακολουθοῦσε νά διέπεται μέ συνταγματικές διατάξεις τ ῠ π ι κ ά καί ο ὐ σ ι α σ τ ι κ ά τοῦ προηγούμενου αἰώνα.

(4). Πρέπει νά τονιστεῖ ἐδῶ ἰδιαίτερα, ὅτι ὁ κίνδυνος τοῦ πολιτεύματος δέν ἦταν λιγότερο μικρός ἀπό τό γεγονός ὅτι καί ἡ Ὁλομέλεια τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς εἶχε τή δυνατότητα νά ἐκδίδει ψηφίσματα, παράλληλα μέ τά κατ' ἐξουσιοδότηση τῆς Βουλῆς ἐκδιδόμενα.

(5). Εἶναι ἐνδεικτικό τό γεγονός, ὅτι τόσο ἡ λεγόμενη Γ' ὅσο καί ἡ ὀνομαζόμενη Δ' Ἀναθεωρητική Βουλή τῶν Ἑλλήνων - γιά διαφορετικούς λόγους ἡ κάθε μία - δέν ἔφεραν σέ πέρας τή συντακτική τους ἀποστολή. (Γιά τό θέμα αὐτό δές τό ἑπόμενο κεφάλαιο 2β, σελ. 76 - 84).

Κεφάλαιο 2β : Σύνθεση, ὀργανωτική δομή, τρόπος λειτουργίας καί φύση ἁρμοδιοτήτων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου στήν περίοδο 1946 - 1958, σύμφωνα μέ τίς συνταγματικές διατάξεις καί τά ἄρθρα τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς.

(1). Δές σχετικά τόν κατάλογο τοῦ Δ. Καλοδούκα, " Κῶδικα Νόμων ", 26 Σεπτέμβρη 1951, σελ. 1060 ἑπ.

(2). Τό Σύνταγμα τοῦ 1952 δημοσιεύτηκε στήν " Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως ", ΦΕΚ, Ἔκδοση Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, Ἀθῆναι 1.1.1952, φύλλο 2, τεῦχος Α'. Εἶχε προηγηθεῖ ἡ ψήφιση του ἀπό τό Κοινοβούλιο στίς 21.12.1951 καί ἡ ἀπαραίτητη ὑπογραφή του ἀπό τό μέρος τοῦ Βασιλέα στίς 31.12.1951.

(3). Τόσο τό Σύνταγμα τοῦ 1911 ὅσο καί αὐτό τοῦ 1952 δέν πρόβλεπαν τό σύστημα τῶν δύο Βουλῶν, τήν ταυτόχρονη δηλαδή ὕπαρξη Βουλῆς καί Γερουσίας. Ἡ Γερουσία πάντως θεσπιζόταν ρ η τ ά στά ἑλληνικά συνταγματικά κείμενα : α) τοῦ 1832 (ἄρθρα 82, 116 ἑπ.), β) τοῦ 1844 (ἄρθρο 69), καί γ) τοῦ 1927 (ἄρθρα 3, 59 ἑπ.).
Ἐξάλλου ὁ θεσμός τῆς Γερουσίας προβλεπόταν καί ἀπό τό Σχέδιο Συντάγματος τῆς Ὁμελοῦς Συνταγματικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1925 (ἄρθρα 2, 57).

(4). Γιά ὅλα τά στοιχεῖα τῶν ἕξη ἐκλογικῶν ἀναμετρήσεων τῆς περιόδου 1946 - 1958 δές σχετικά τόν Πίνακα Νο 3, στό Παράρτημα, σελ. Ἡ ἀναδημοσίευσή τους γίνεται ἀπό τό βιβλίο τῆς Διεύθυνσης Διοικητικοῦ (Τμῆμα Μητρῶου Βουλευτῶν) τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων μέ τίτλο, " Μητρῶον Γερουσιαστῶν ἐτῶν 1929 - 1935 καί Βουλευτῶν ἀπό τῆς Γ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς 1935 μέχρι τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τοῦ 1974 ", ἔκδοση Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, Ἀθῆναι, 1977.

(5). Ἀναφορικά μέ τούς Προέδρους τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοβουλίων 1946 - 1958, δές στό Παράρτημα, Πίνακα Νο 4, σελ.

(6). Δές τή σημείωση 3, τοῦ κεφαλαίου Ιε, Εἰσαγωγικό Μέρος, σελ. 68.

(7). Στό ἐλάχιστο αὐτό χρονικό διάστημα πού συνέρχεται ἡ τακτική σύνοδος, συνυπολογίζεται καί ὁ χρόνος τῶν ἀπό τή Βουλή ἀποφασιζομένων διακοπῶν τῶν ἐργασιῶν της, ὅταν αὐτές εἶναι ἀφ' ἑνός σύντομης χρονικῆς διάρκειας καί ἀφ' ἑτέρου ἀπόλυτα δικαιολογημένες, ὅπως π.χ. οἱ διακοπές τῶν ἑορτῶν τῶν Χριστουγέννων καί τοῦ Πάσχα.

(8). Γιά τίς βουλευτικές περιόδους καί συνόδους ἀνάμεσα στά 1946 - 1958 δές σχετικά στό Παράρτημα, Πίνακα Νο 4, σελ. , πού καί πιό πάνω ἀναφέρθηκε σέ σχέση μέ τούς Προέδρους τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοβουλίων.

(9). Μιλώντας γιά ἀντιπρόσωπο τοῦ Βασιλέα στά ἄρθρα 37 / 1911 & 1952, ἐννοεῖται π ρ ο φ α ν ῶ ς ὁ Πρωθυπουργός.

(10). Γιά τό θέμα αὐτό δές σχετικά τό τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ συνταγματικοῦ αὐτοῦ μέρους, 2ε, πού ἀναφέρεται στήν ἐξωτερική πολιτική κατά τό ἄρθρο 35 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952, καθώς καί στίς συμβάσεις περί " παραχωρήσεως ἐδάφους τοῦ 1948 καί 1953 ", (σελ. 120 ἑπ.).

Κεφάλαιο 2γ : Ἀναφορά στά συνταγματικά προβλήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου τῆς περιόδου 1946 - 1958.

---

(1). Δές σχετικά σελ. 72. Ἀπό τή " Συνταγματική Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος " τοῦ Ἀλεξάνδρου Σβώλου, πού ἐμπεριέχεται στό βιβλίο, " Τά Ἑλληνικά Συντάγματα 1822 - 1952 ", ἐκδόσεις Στοχαστής, Ἀθήνα, 1972, σελ. 15. (Ἐπιμέλεια καί Εἰσαγωγή Λουκᾶ Ἀξελοῦ).

(2). Οἱ τελευταῖες ἐκλογές στήν Ἑλλάδα πρίν ἀπό αὐτές τοῦ 1946 εἶχαν διεξαχθεῖ στίς 26 Γενάρη 1936, ἀπό τίς ὁποῖες προέκυψε ἡ ὀνομαζόμενη Γ' Ἀναθεωρητική Βουλή. Τά στοιχεῖα αὐτῶν τῶν ἐκλογῶν εἶναι τά ἑξῆς:
Θητεία : 26. Ι.1936 - 4.8.1936.
Νόμιμος πληθυσμός : 6.127.593.
Ψήφισαν : 1.278.085. (Δέν ψήφιζαν ἀκόμα οἱ γυναῖκες).
Ἔγκυρα Ψηφοδέλτια : 1.274.002.
Σύνολο Ἑδρῶν : 300.
Σύνολο Ὑποψηφίων : 1.665.
Ἐκλογικές Περιφέρειες : 38.
Ἐκλογικό Σύστημα : Ἀναλογική.
Ἐκλογικός Νόμος : Ν. 5493 / 1932, ὅπως τροποιήθηκε ἀπό τόν Α.Ν. 30/12/1935.

(3). Γιά τά κόμματα, ἀρχηγούς, ποσοστά καί ἕδρες στίς ἐκλογές τῆς 31 Μάρτη 1946, δές σχετικά στό Παράρτημα, Πίνακα Νο 5, σελ.

(4). Ἡ ἀποτυχία αὐτή ἔγκειται στό ὅτι ἡ Ἑλληνική Κοινοβουλευτική ἀντιπροσωπεία στό Παρίσι ζητοῦσε α) πολεμικές ἐπανορθώσεις ὕψους 6 δισεκατομ. δολλαρίων, ἐνῶ τελικά μᾶς ἐπιδικάστηκαν μ ό ν ο 145 ἑκατ. δολλάρια, β) τήν ἐνσωμάτωση τῆς Δωδεκανήσου καί τῆς Βορείου Ἠπείρου στήν Ἑλλάδα, ἐνῶ μ ό ν ο ἡ προσάρτηση τῆς Δωδεκανήσου ἐπετεύχθη (1947). Δές γιά τίς δηλώσεις τοῦ Ἀμερικανοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων Τζ. Μπέρντ στήν ἑλληνική ἀντιπροσωπεία, στό βιβλίο τοῦ Γεωργίου Δ. Κατσούλη, ὅπου πρίν, σελ. 368.

(5). Δές σχετικά τίς Συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων 1946 - 1949, ὅπως ἀναφέρονται στά Πρακτικά τῆς Βουλῆς τῆς περιόδου. Ἐνδεικτικά παραθέτουμε : α) Συνεδρίαση ΛΖ', Παρασκευή 5 Ἰούλη 1946 μέ θέμα τή " Δημόσια τάξη τῆς χώρας " (Πρακτικά, 1946, τόμος Β', σελ. 404-407), β) Συνεδρίαση ΜΓ', Πέμπτη 27 Ἰούνη 1946 μέ θέμα τή " Δημόσια ἀσφάλεια τῆς χώρας ", (Πρακτικά, 1946, τόμος Β', σελ. 448-456), γ) Συνεδρίαση ΞΕ', Πέμπτη 14 Νοέμβρη 1946 μέ θέμα τή " Δη-

μόσια τάξη ", (Πρακτικά, 1946, τόμος Γ΄, σελ. 708-709), δ) Συνεδρίαση ΡΜΘ΄, Παρασκευή 12 Σεπτέμβρη 1947 γιά τήν " Ἀμνηστεία τῶν παραδιδομένων στασιαστῶν ", (Πρακτικά, 1947, τόμος Δ΄, σελ. 1513-1514), ε) Συνεδρίαση ΜΕ΄, Τρίτη 27 Γενάρη 1948 μέ θέμα " Μέτρα ἐκτοπήσεων ", (Πρακτικά, 1948, τόμος Β΄, σελ. 492-493) καί ζ) Συνεδρίαση ΡΙΔ΄, Δευτέρα 2 Αὐγούστου 1948 μέ θέμα " Ἀπονομή συντάξεως εἰς τά θύματα τῆς ἀνταρσίας ", (Πρακτικά, 1948, τόμος Γ΄, σελ. 1236-1237, κτλ.

(6). Συγκεκριμμένα στό δημοψήφισμα τῆς 1ης Σεπτέμβρη 1946 γιά τήν ἐπάνοδο τοῦ Βασιλέα Γεωργίου Β΄ ἔδωσε τά ἑξῆς ἀποτελέσματα - σύμφωνα μέ τό φυλλάδιο τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, Statistiques de Plebiscite de 1er Septembre 1946, Athènes, 1947.

Νόμιμος πληθυσμός : 1.921.725.
Σύνολο ψηφισάντων : 1.664.920. (Δέν ψηφίζουν ἄνδρα οἱ γυναῖκες).
Ἔγκυρα Ψηφοδέλτια : 1.661.060.
Ὑπέρ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Βασιλέα : 1.136.289.
Κατά τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Βασιλέα : 524.771.

(7). Jean Meynaud , ὅπου πρίν, σελ. 84 - 85.

(8). Δές σχετικά τό μοναδικό στό εἶδος του βιβλίο τῶν Ἀλεξάνδρου Σβώλου καί Γεωργίου Κ. Βλάχου, " Τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος ", τόμος Α΄, μέρος Ι, σελ. 3-4, ὅπου ἀναφέρονται : " Ἡ Κυβέρνησις τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐξέδωσε α) τήν ἀπό 22/28.10.1941 συντ. πρ. περί τοῦ τρόπου ἀσκήσεως τῶν ἐξουσιῶν, β) τήν ἀπό 4.2.1942 συντ. πρ. διά τῆς ὁποίας ἐκηρύχθη " ἄκυρον " τό β.δ. τῆς 4.8.1936 περί ἀναστολῆς τῶν περί ἀτομικῶν δικαιωμάτων κτλ, διατ. τοῦ Συντ. ".

(9). Δ. Καλοδούκα, ὅπου πρίν. (Σημείωση 1, κεφ. 2β).

(10). Στήν περίοδο αὐτή ἡ Βουλή πολύ συχνά ἀσχολεῖται μέ θέματα σχετιζόμενα μέ τή " Δημόσια τάξη " ἤ μέ τή " Δημόσια ἀσφάλεια " τῆς χώρας, ἐνῶ τήν ἴδια στιγμή διεξάγονται οἱ πιό σκληρές καί αἱματηρές συγκρούσεις τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

(11). Τόσο στό πιό πάνω ἀναφερόμενο βιβλίο τῶν Α.Ι. Σβώλου - Γ.Κ. Βλάχου (σελ.5) ὅσο καί στό βιβλίο τοῦ Γεωργίου Ι. Καρέλλα, " Συνταγματική Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος - Τά ἑλληνικά πολιτεύματα ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Ρήγα μέχρι σήμερον 1789-1975 ", Ἀθῆναι, 1975, σελ. 208, ἀντί γιά τήν φράση " κατά σύνολον ", εἶναι γραμμένη ἡ λέξη " Κῶδιξ ".

(I2). Ὁλόκληρη ἡ πρόταση τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος - Ε.Λ.Δ. τῆς 25/7/I95I, πού ὑπέγραφαν οἱ Α. Σβῶλος, Η. Τσιριμῶκος, Δ. Ντάγγας, Ν. Βέης, Α. Πανσέληνος, Θ. Λευκίας καί Α. Μακέδος βρίσκεται στό βιβλίο τῶν Σβώλου-Βλάχου, ὅπου πρίν, σελ. 6 - 8, σημείωση II.

(I3). Γιά τήν παρέλευση τῆς δίμηνης προθεσμίας, ὅπου πρίν, σελ. I2-I3, σημείωση 22.

(I4). Γεωργίου Ι. Καρέλλα, ὅπου πρίν, σελ. 2Ιο.

(I5). Κατά τούς Σβῶλο & Βλάχο, ὅπου πρίν, σελ. 24, ἡ ἀρνητική αὐτή πρωτοτυπία ἔγκειται στήν ἀντιπαράθεση ὁρισμένων συνταγματικῶν διατάξεων ἔναντι διαφόρων πολιτικῶν τάσεων, πού ἔχει νά κάνει μέ τό χρόνο σύνταξης τῶν ἄρθρων αὐτῶν, ὅπως π.χ. γιά τήν ἐκπαίδευση τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, γιά τήν ἐπέκταση τῶν περιπτώσεων κατάσχεσης ἐντύπωβ, καί τό σπουδαιότερο γιά τήν ἐπέκταση τῶν περιπτώσεων ἐπιβολῆς τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου.

(I6). Ἀλεξάνδρου Σβώλου, " Συνταγματικόν Δίκαιον ", τόμος Α', Ἀθῆναι, I934, σελ. I4ο ἑπ.

(I7). Σβώλου-Βλάχου ὅπου πρίν, πρόλογος, σελ. ε'.

(I8). Δές τά δύο ἄρθρα τοῦ Ἀλεξ. Σβώλου πού δημοσιεύθηκαν στήν ἐφημερίδα " Τό Βῆμα ", τό πρῶτο στίς 3.II.I95I καί τό δεύτερο στίς 28.I2.I95I.

(I9). Ν.Ν. Σαριπόλου, " Συνταγματικόν Δίκαιον ", τόμος Α', Ἀθῆναι, I9I5, σελ. Ιο5.

(2ο). Δές σχετικά τό βιβλίο τοῦ Ἀλεξάνδρου Σβώλου, " Ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος ", Ἀθῆναι, I933, σελ. 56.

(2I). Τήν ἡμέρα τῆς ψηφοφορίας στή Συνεδρίαση ΚΘ' τῆς 2I Δεκέμβρη I95I τῆς Βου-

λῆς τῶν Ἑλλήνων, ὁ " Ἑλληνικὸς Συναγερμός " κατἄθεσε δήλωση στὴν ὁποία ἀναφερὅταν ὅτι, " ἀπέχει τῆς ψηφοφορίας, ἀρνούμενος νἀ συμπράξῃ εἰς τὴν ἀντισυνταγματικὴν ταύτην ἐνέργειαν ".

(22). Σβώλου-Βλάχου ὅπου πρίν, σελ. II.

(23). Γιἀ τὴν παρέλευση τῆς δίμηνης προθεσμίας ἰσχύει τὸ ἴδιο ποὺ συνέβη καὶ μὲ τὴν ψήφιση τοῦ Συντάγματος τοῦ I952. Δὲς προηγούμενα, σημείωση I3.

(24). Σβώλου-Βλάχου ὅπου πρίν, σελ. I3-I4, σημείωση 25.

(25). Ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 92 / I945 συντακτικὴ πρᾶξη, ποὺ τὸ Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας ἐθεώρησε χωρὶς καμμιἀ ἰσχύ, ὅριζε ὅτι " ἀπαγορεύεται εἰς πάντα τἀ δικαστήρια ὁ ἔλεγχος τῶν πρὸς ἔκδοσιν συντακτικῶν πράξεων ἀρμοδιότητος " τῶν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς χώρας Κυβερνήσεων.

(26). Ὅπου πρίν, σελ. I7.

(27). Δὲς σχετικἀ τὸ βιβλίο τοῦ Γ. Δασκαλάκη, " Ἡ νέα ἰσχύουσα συνταγματικὴ τάξις ", Ἀθῆναι, I952, σελ. 25.

Κεφάλαιο 2ὅ : Νομοθετικἀ Διατάγματα καὶ ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.
(ἄρθρο 35 παράγραφος 2 τοῦ I952).

(I). Δὲς γιἀ παράδειγμα τἀ βιβλία τῶν : a) Pierre Avril, " Les Français et leur Parlement ", éditions Casterman poche, série politique-histoire, n° 2, Belgique, I972, b) André Chandernagor, " Un parlement pour quoi faire ? ", éditions Gallimard, série idées actuelles, nrf, n° I22, France, I967, et c) Jean-Luc Parodi, " Les rapports entre le Législatif et l' Exécutif sous la Cinquième République, édition Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques et Librairie Armand Colin, Paris, I972.

(2). Δές σχετικά, Εἰσαγωγικό μέρος, σελ. 43.

(3). Γιά παράδειγμα ἡ μεταβίβαση ἤ παραχώρηση τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας στά δικαστήρια. Δές γιά τό θέμα αὐτό στό βιβλίο (διδακτορική διατριβή) τοῦ Μιχαήλ Γ. Κυπραίου, " Ἡ νομοθετική ἐξουσιοδότησις - Συμβολή εἰς τήν ἔρευναν τῶν θεσμῶν τοῦ Δημοσίου Δικαίου ", Ἀθῆναι, 1970, σελ. 79-80, σημείωση ὑπ' ἀριθμόν II.

(4). Πρόκειται γιά τήν Ἀνακοίνωση πού ἔγινε στήν " Ἑταιρεία τῶν Κοινωνικῶν καί Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν ", στίς 5 Μάη 1918. Στή συνέχεια αὐτή δημοσιεύτηκε στό περιοδικό " Νεολληνική Ἐπιθεώρισις ", Χρόνος Α', 1918, ἀρ. φύλλου 41 ἔπ. Κατόπιν περιλήφθηκε στόν πρῶτο τόμο τῶν " Νομικῶν Μελετῶν " τοῦ Ἀλεξάνδρου Σβώλου , σελ. 315 - 342, Ἀθήνα 1957. / Ἐδῶ ἀναδημοσιεύεται ἀπό τό βιβλίο τῶν ἐκδόσεων Στοχαστής, Α. Σβώλου : Προβλήματα τοῦ Ἔθνους καί τῆς Δημοκρατίας, τόμος 2ος, Ἀθήνα, 1972, σελ. 35.

(5). Δές σχετικά Σημειώσεις Εἰσαγωγικοῦ Μέρους, σελ. 68, σημ. 4.

(6). Πρέπει πάντως νά σημειωθεῖ ἐδῶ, ὅτι στό νόμο 27.II.1914 ἄρθρο I ὁριζόταν, ὅτι ὁ Βασιλέας μποροῦσε " κατά τήν διάρκειαν τοῦ παρόντος νόμου νά ἐκδίδῃ διατάγματα, πρός ἐξασφάλισιν τῆς δ η μ ο σ ί α ς ἀ σ φ α λ ε ί α ς καί ἀ μ ύ ν η ς τοῦ Βασιλείου ". Γ. Κυπραίου, Ὅπου πρίν, σελ. 122 - 123. /Οἱ ὑπογραμμίσεις εἶναι τοῦ συγγραφέα τοῦ βιβλίου.

(7). Ν.Ν. Σαριπόλου, " Συνταγματικόν Δίκαιον ", Ἀθῆναι, 1923, τόμος Β', σελ. 235.

(8). Δές σχετικά τό βιβλίο τοῦ C. K. Allen, " Law in the making ", 1964, p. 554.

(9). Δές τό βιβλίο τοῦ L. Duguit, " Traité de droit constitutionnel ", 3ème édition, 1924, p. 707 et suite.

(10). Esmein, " La délégation du pouvoir législatif ", Revue Politique et Parlementaire, t. I, 1894, p. 203.

(II). H. Tingsten, " Les pleins pouvoirs, d' éxpansion des pouvoirs gouvernementaux pendant et après la grande guerre ", 1934.

(I2). Ν.Ν. Σαριπόλου, ὅπου πρίν, σελ. 285.
Α. Σβώλου, στό ἴδιο μέ τή σημείωση 4, σελ. 37.

(I3). Α. Σβώλου, ὅπου πρίν, σελ. 37.

(I4). Πρόκειται βασικά γιά : α) τόν Ν.Ν. Σαρίπολο, πού ὑποστήριζε τή μέ τυπικό νόμο μεταβίβαση τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας στό Βασιλέα, " Σύστημα Συνταγματικοῦ Δικαίου ", τόμος Β', Ἀθῆναι, 1914, σελ. 129. , β) τόν Ι. Φραγκίσκο, πού στό βιβλίο του " Τά Νομοθετικά Διατάγματα καί ἡ ἀξία τους ", Ἀθῆναι, 1917, τασσόταν ὑπέρ τοῦ δικαίου τῆς " ἐκτάκτου ἀνάγκης ", καί γ) τόν Ν. Δημητρακόπουλο, πού ὑποστήριζε τό συνταγματικά ἐπιτρεπτό τῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδότησης, ἄν αὐτό ὁριζόταν ρητά μέ τυπικό νόμο.

(I5). Ἀπό τά Πρακτικά τῆς " Ἐφημερίδος τῶν συζητήσεων τῆς Β' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων ", τόμος Β', σελ. 408 καί 414 ἐμφαίνονται οἱ δισταγμοί καί οἱ ἀμφιβολίες τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, γιά τή χρήση τῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδότησης κ υ ρ ι α πάνω στά θέματα τῆς ἐπιβολῆς φόρου, τῆς ἐπιβολῆς ποινῆς, τῆς ψήφισης τοῦ προϋπολογισμοῦ-ἀπολογισμοῦ, κτλ.
Ἐξάλλου, γιά τίς ἀπόψεις τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου πάνω στήν ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας μέ νομοθετικά διατάγματα, δές τό βιβλίο τοῦ Κ.Δ. Πολυχρονιάδου, " Αἱ γνῶμαι τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου περί τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ πολιτεύματος ", ἐκδόσεις Ἀργ. Παπαζήσης, Ἀθῆναι, 1943, κύρια στίς σελ. 88-90. (Πρόκειται γιά προσωπικές συζητήσεις τοῦ Βενιζέλου μέ τό συγγραφέα).

(I6). Πρέπει νά μνημονευθεῖ ὅτι ὁ νόμος 848 τῆς 19.8.1917, ἐξαιροῦσε ρ η τ ά τήν ἐπιβολή φόρου, ἐπηρρεασμένος ἀπό τά στήν Ἀγγλία ἰσχύοντα.

(I7). Α. Σβώλου, ὅπου πρίν, σελ. 36, σημείωση 1.

(I8). Δές τίς ἐξουσιοδοτήσεις τῆς Δ' Συντακτικῆς Συνέλευσης γιά τήν ἐξουσιοδότη-

ση πού παρεῖχε στήν κυβέρνηση, πάνω στήν ἄσκηση τοῦ νομοθετικοῦ ἔργου στίς διακοπές τῆς Βουλῆς (Ψηφίσματα 25.3.1924, 30.7.1924, 21.2.1925, 10.4.1925, 30.6.1925 καί 20.5.1924). Γιά τό θέμα αὐτό δές τό ἐξαίρετο βιβλίο τοῦ Ἀλεξάνδρου Σβώλου, " Νομοθετικά Διατάγματα κατ' ἐξουσιοδότησιν τῶν Βουλῶν ", Ἀθῆναι, 1932, σελ. 3 ἑπ.

(19). Δές σημείωση ὑπ' ἀριθμόν 5, κεφ. Ιε, τοῦ Εἰσαγωγικοῦ μέρους αὐτῆς τῆς μελέτης, σελ. 68.

(20). Σημειώνεται ὅτι τό ἄρθρο 54 τοῦ Συντάγματος τῆς Τσεχοσλοβακίας πρόβλεπε μία μ ό ν ι μ η Ἐπιτροπή τῆς Βουλῆς, μέ τή συνδρομή τῆς ὁποίας ὁ Πρόεδρος - σάν ἀρχηγός τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας - νομοθετοῦσε ὑπό τύπο " προσωρινό " μέ διατάγματα.

(21). Γιά τό θέμα τοῦ ἄρθρου 77 / 1927 σημαντικότερη βιβλιογραφική πηγή ἀποτελεῖ τό βιβλίο τοῦ Ἀλέξ. Σβώλου " Νομοθετικά Διατάγματα κατ' ἐξουσιοδότησιν τῶν Βουλῶν ", Ἀθῆναι, 1932, πού πρίν ἀναφέρθηκε.

(22). Ὑποστηρίζεται ὅτι τήν ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας (Ὁλομέλεια 495 / 1930) ἐπηρρέασε ἡ γνώμη τοῦ Ραντιβάν γιά τή στήριξη τοῦ ἐξουσιοδοτικοῦ νόμου στό συνταγματικό ἔθιμο.

(23). Στήν οὐσία πρόκειται γιά τήν παλιά ἀντίστοιχη διάταξη τοῦ ἄρθρου 35 τοῦ Συντάγματος 1864.

(24). Εἶναι πράγματι γεγονός ὅτι ἡ ἔκδοση τῶν " ἀναγκαστικῶν διαταγμάτων " ταλαιπώρησε πολύ τή χώρα, πολύ δέ μάλιστα πού ὁ ταχύς ρυθμός ἔκδοσης δέν ἔπαυσε οὔτε μετά τή διάλυση τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τοῦ 1946. Ἄν κανείς στά πιό πάνω ἀναφερόμενα " ἀναγκαστικά διατάγματα " προσθέσει καί τίς ἰδιαίτερα ἀντισυνταγματικές " Πράξεις τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ", ἔχει μιά πλήρη εἰκόνα τῆς συνταγματικῆς ἀνωμαλίας στήν Ἑλλάδα τῆς ἐποχῆς.

(25). Δές σχετικά : α) " Πρακτικά τῆς ἐπί τῆς Ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος Ἐ-

πιτροπῆς " τοῦ Β' Ψηφίσματος, 1948, τόμος V, σελ. 1616 ἑπ. καί β) " Ἐστενογραφημένα Πρακτικά τῆς Ἐπιτροπῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος " τοῦ ΞΗ' Ψηφίσματος τοῦ 1949, σελ. 444.

(26). Αὐτό γιατί στήν περίοδο αὐτή δέν νοεῖται οὔτε " ἀπουσία ", οὔτε " διακοπή " τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς, ἀλλά ἀ ν υ π α ρ ξ ί α τοῦ τακτικοῦ νομοθετικοῦ ὀργάνου τῆς Πολιτείας.

(27). Δές σχετικά, Vlachos K. Georges, " Les décrets législatifs et la loi formelle en droit constitutionnel hellénique ", Revue du Droit Public, T. LXXVI, n° 2, Avril - Mai 1960, p. 254.

(28). Κατά τήν ἄποψη τοῦ Ν.Ν. Σαριπόλου - στό βιβλίο του " Συνταγματικόν Δίκαιον ", τόμος Β', Ἀθῆναι, 1923, σελ. 163, σημείωση 5 καί σελ. 507, σημείωση 2 - στόν ὅρο " ἀπουσία τῆς Βουλῆς " περιλαμβάνεται καί ἡ περίπτωση τῆς διάλυσης τῆς Βουλῆς. Τήν ἴδια αὐτή ἄποψη δέχεται καί ὁ Ἀριστ. Μάνεσης, " Ἡ ἔκτακτος νομοθετική διαδικασία - Συμβολή εἰς τήν ἑρμηνείαν τοῦ ἄρθρου 35 παράγραφοι 2 - 5 τοῦ Συντάγματος ", Θέμις, ἔτος ΞΣΤ', ἀριθμός 3, σελ. 120.

Κατά συνέπειαν, ἔχοντας ὑπόψη τήν ἄποψη τοῦ Σαριπόλου οἱ συντάκτες τοῦ ἄρθρου, πρόσθεσαν τή φράση " διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς περιόδου ", θέλοντας νά ἀποφύγουν τήν ἐφαρμογή τοῦ θεσμοῦ τῶν ν.δ. καί στήν περίπτωση τῆς διάλυσης τῆς Βουλῆς. Γιά τό θέμα, δές σχετικά, Ἐστενογραφημένα Πρακτικά, σελ. 482 καί 572.

(29). Δές σχετικά τό ἄρθρο τοῦ πρώην καθηγητή τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου στό Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας Χρήστου Γ. Σγουρίτσα, μέ τίτλο " Τά κατά τό ἄρθρον 35 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος Νομοθετικά Διατάγματα ", Ἀθῆναι, 1954, σελ. 118. (τό σύνολο τοῦ ἄρθρου σελ. 109 - 139).

(30). Στό ἴδιο μέ πρίν, σελ. 118, δές τήν ἐνδιαφέρουσα ἄποψη τοῦ Χ.Γ. Σγουρίτσα, ὅτι εἶναι ὅμως δυνατή ἡ ἐφαρμογή τοῦ θεσμοῦ, ὅταν πρόκειται γιά ἀναβολή τῆς ἔναρξης τῶν ἐργασιῶν τῶν ἑπομένων (δηλαδή μετά τήν πρώτη) συνόδων, γιατί σύμφωνα μέ τή διάταξη τοῦ ἄρθρου 35 παρ. 2 ἡ στήν ἀρχή τῆς κάθε συνόδου, ὁριζόμενη Εἰδική Ἐπιτροπή βουλευτῶν λειτουργεῖ μέχρι τήν ἔναρξη τῆς νέας συνόδου καί ἑπομένως αὐτή ὑπάρχει καί δύναται νά λειτουργεῖ κατά τή διάρκεια τυχόν ἀναβολῆς τῆς ἔναρξης τῆς νέας συνόδου.

(31). Δές σχετικά τή ΑΒ' Συνεδρίαση τής 21 'Οκτώβρη 1949 τής 'Επιτροπής, όπου σέ έρώτηση τού βουλευτή Θ. Τσάτσου ό Πρόεδρος τής 'Επιτροπής άπάντησε : " Δέν ύπάρχει κριτήριον χαρακτηρισμού ή διακρίσεως τού κατεπείγοντος άπό τού μή κατεπείγοντος. Τούτο θά ήδύνατο νά τό κρίνη ή Βουλή, έάν έκ τών προτέρων καθωρίζοντο τά θέματα νομοθετικής έξουσιοδοτήσεως, ώς συνέβαινεν άλλοτε. 'Εν πάση όμως περιπτώσει δέν είναι δυσχερές νά κριθή κατά πόσον ένα θέμα είναι κατεπείγον. Τά πράγματα είναι τό άσφαλέστερον κριτήριον. 'Αρκεί νά τό κρίνη ή 'Εκτελεστική έξουσία κατά κρίσιν άγαθού άνδρός καί όχι κατά προδιάθεσιν τού άρμοδίου 'Υπουργού ύπέρ ένός νομοσχεδίου ". Πρακτικά 'Εστενογραφημένα, σελ. 467.

(32). Vlachos K. Georges, op. cit., p. 262 - 265.

(33). 'Από τά 'Εστενογραφημένα Πρακτικά, σελ. 445 έπ., 458 έπ., 463 έπ., 469 έπ., 479 έπ., κτλ. φαίνεται ότι ή πλειοψηφία τής 'Επιτροπής έχοντας ύπόψη τίς καταχρήσεις τού παρελθόντος, θέλησε τό θεσμό τών νομοθετικών διαταγμάτων όχι γιά τή μείωση άλλά γιά τήν αύξηση τού κύρους τής Βουλής. Αύτό τουλάχιστον ήθελε ή πλειοψηφία τής 'Επιτροπής.

(34). 'Αριστ. Μάνεση, όπου πρίν, σελ. 121 - 122. Στό ίδιο ό Μάνεσης ύποστηρίζει τήν άποψη, ότι τό " πολιτειακό συμφέρον " παρ' όλον ότι σάν έννοια δέν ταυτίζεται μέ τό " κοινόν συμφέρον ", είναι άρκετά εύρεία έννοια καί περιλαμβάνει όχι μόνον τήν " έκ τών έξω " άλλά καί τήν " έκ τών έσω " άμυνα τού κράτους.

(35). 'Αριστ. Μάνεση, όπου πρίν, σελ. 122.

(36). Γιά τίς διάφορες γνώμες πάνω σ'αύτό τό θέμα δές σχετικά : α) " Θέμις ", ΞΑ', σελ. 4 έπ. άπόψεις Πράτσικα, σελ. 6 έπ. άπόψεις Δένδια, σελ. 8 έπ. άπόψεις Σγουρίτσα, σελ. 165 έπ. άπόψεις Βεζανή. β) " 'Εφημερίς 'Ελλήνων Νομικών ", ΙΘ', σελ. 84 έπ. άπόψεις Θ. Τσάτσου. γ) " Νομικόν Δίκαιον ", 1945, σελ. 222 έπ. άπόψεις Φ. Βεγλερή, 1946 σελ. 12 έπ. άπόψεις Ν. Μασουρίδη, 1949, σελ. 310 έπ. άπόψεις Φ. Βεγλερή, 1950, σελ. 126 έπ. άπόψεις Γ. Οίκονομόπουλου, σελ. 315 έπ. άπόψεις Βαμβέτσου κτλ.

(37). Χρήστου Γ. Σγουρίτσα, ὅπου πρίν, σελ. 136.

(38). Δές ἀποφάσεις Συμβουλίου 'Επικρατείας ὑπ' ἀριθμόν : 651, 798, 799 καί 2094 τοῦ 1953, 1614 καί 1628 τοῦ 1954, 137, 516, 734, 756, 757 τοῦ 1954, 463, 1213 καί 1521 τοῦ 1955 καί τέλος 1931, 1932 τοῦ 1956.

(39). Vlachos K. Georges, op. cit., p. 269 - 270.

(40). 'Η Συνταγματική 'Επιτροπή γιά τήν ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος, θεώρησε τήν ὁποιαδήποτε ἀναγραφή γιά τό θέμα αὐτό σάν περιττή, γιατί ἡ σύνθεση τῆς 'Επιτροπῆς θά διείπετο ἀπό τήν ἐκλογική δύναμη τῶν κομμάτων στή Βουλή, σύμφωνα μέ τίς διατάξεις τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς.

(41). Λέμε κ α τ α χ ρ η σ τ ι κ ά, γιατί τό σκεπτικό πού ὁδήγησε στόν ὅρο " 'Επιτροπή 'Εξουσιοδοτήσεως " πάρθηκε ἀπό τήν στό ἄρθρο 77 / 1927 'Επιτροπή. "Ομως ἐνῶ ἐκείνη ἡ 'Επιτροπή ἦταν πραγματικά τέτοια, ἡ ἀπό τό ἄρθρο 35 παρ. 2 'Επιτροπή δέν πρέπει νά νοεῖται σάν 'Επιτροπή 'Εξουσιοδότησης, ἀφοῦ ἡ ἔκδοση τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων ἐνεργεῖται " αὐτοτελῶς ", χωρίς τήν ἐξουσιοδότηση τοῦ τακτικοῦ νομοθετικοῦ Σώματος.

(42). Δές ἄρθρο 9 παρ. I τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς, ὅπου ἀπαιτεῖται γιά ἄλλες κοινοβουλευτικές 'Επιτροπές μόνο τό I / 3 τῶν μελῶν, γιά τή λήψη τῶν ἀποφάσεων.

(43). Δές σχετικά, κεφάλαιο 2β, III, σελ. 83 καί ἀκόμα τή σημείωση Ιο τοῦ ἴδιου κεφαλαίου.

(44). Στό σημεῖο αὐτό παραθέτουμε τήν ἐκδοχή τοῦ Χρήστου Γ. Σγουρίτσα, (ὅπου πρίν, σελ. 132), γιατί παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. 'Αναφέρει λοιπόν ὁ Σγουρίτσας : " 'Εκ τῆς διατυπώσεως τῆς διατάξεως 35 παράγραφος 3 τοῦ Συντάγματος καθ' ἥν πρός λῆψιν ἀποφάσεως ἀπαιτεῖται " σχετική πλειοψηφία ", θά ἠδύνατο νά ὑποστηριχθῇ ἡ ἐκδοχή , ὅτι διά τήν ἀποδοχήν σχεδίου τινός ἀρκεῖ νά ἐψήφισαν ὑπέρ αὐτοῦ οἱ περισσότεροι ἔναντι τῶν καταψηφισάντων, ἔστω κι ἄν οἱ τελευταῖοι οὗτοι μετά τῶν τυχόν ἀρνηθέντων ψῆφον ἀ-

ποτελοῦν τήν πλειοφηφία τῶν παρόντων. Ὑπό τοιαύτην ὅμως ἔννοιαν ἡ " σχετική πλειοφηφία " δυσκόλως θά συνεβιβάζετο πρός τήν " σύμφωνον γνώμην " τῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία κατά τήν διάταξιν τῆς παραγράφου 2 ἀπαιτεῖται διά τήν ἔκδοσιν τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων ".

(45). Δές σχετικά τήν παρατήρηση τοῦ Georges K. Vlachos, op. cit., p. 261, note 87, ὅπου τονίζεται α) ὅτι ἡ ἀναγραφή τοῦ ὅρου τῆς " συμφώνου γνώμης " τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς δέν εἶναι ἐπαρκῶς καθορισμένη ἀπό τό Σύνταγμα καί β) ὅτι ἡ ἀναγραφή αὐτή κρίνεται σάν ἀπόλυτα ἀναγκαία, γιατί ἀποτελεῖ " οὐσιώδη τύπο " γιά τήν ἰσχύ τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων.

(46). Op. cit., p. 261.

(47). Op. cit., p. 298.

(48). Jean Meynaud , ὅπου πρίν, σελ. 172 - 178.

(49). Χ. Γ. Σγουρίτσας, ὅπου πρίν, σελ. 120. Δεδομένου ὅτι τό ἄρθρο εἶναι δημοσιευμένο τό 1954, ὁ Σγουρίτσας κάνει λόγο στήν προκειμένη περίπτωση γιά τήν πρώτη καί δεύτερη περίοδο ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ καί μ ό ν ο, καί ὄχι μέχρι τό 1958 πού ἐδῶ ἐξετάζεται.

(50). Δές σχετικά στό Εἰσαγωγικό Μέρος, σελ. 11 καί σημείωση 6, κεφάλαιο Ια, σελ. 49.

(51). Πάνω στό θέμα αὐτό σημαντική ἡ παρατήρηση τοῦ Γ. Κ. Βλάχου, πού τονίζει ὅτι οἱ " Πράξεις τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου " εἶχαν τό πρόσθετο πλεονέκτημα γιά τήν κυβέρνηση, ὅτι διέφευγαν ἀπό τήν προσυπογραφή τοῦ Βασιλέα : Δές σχετικά : Vlachos K. Georges, " L' Histoire Constitutionnelle récente de la Grèce ", Revue Internationale d' histoire politique et constitutionnelle, n° 8, 1952, p. 305.

Κεφάλαιο 2ε : Ἐξωτερική πολιτική καί ἄρθρο 35 παρ. 2 τοῦ Συντ. τοῦ 1952. Συμβάσεις γιά τήν παραχώρηση ἐδάφους τοῦ 1953.

---

(1). Γιά τήν ἔννοια τῆς συγκατάθεσης τῆς Βουλῆς, δές τό βιβλίο τοῦ Ν.Ν. Σαριπόλου, " Συνταγματικόν Δίκαιον ", τ. ΙΙ, 1923, σελ. 378 ἑπ.

(2). Σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 32 ἐδ. 2 πρόκειται : α) γιά τίς συνθῆκες ἐμπορίας καί β) γιά ὅσες συνθῆκες περιέχουν παραχωρήσεις.

(3). Χρήστου Γ. Σγουρίτσα, ὅπου πρίν, σελ. 126.

(4). Ἀπό τά Ἐστενογραφημένα Πρακτικά, σελ. 459, 460, 470 & 481, προκύπτει ὅτι ὑποβλήθηκαν προτάσεις στή Συνταγματική Ἐπιτροπή γιά τόν ἀποκλεισμό ὁρισμένων θεμάτων ἀπό τήν ἁρμοδιότητα τοῦ ἄρθρου 35 παρ. 2.
Παρ' ὅλα αὐτά γιά τήν κύρωση τῶν διεθνῶν συνθηκῶν πάντως ἡ Ἐπιτροπή θεώρησε σάν ἀ ρ κ ε τ ό τόν περιορισμό " τοῦ ἐξαιρετικῶς ἐπείγοντος θέματος ", γιά αὐτό καί δέν κατάληξε σέ μιά ἰδιαίτερη ἀπόφαση.

(5). Δές σχετικά στό Εἰσαγωγικό μέρος, κεφάλαιο Ια, σελ. 12 καί τή σημείωση ὑπ' ἀριθμό 8, σελ. 50 . Δές ἐπίσης τά Πρακτικά τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, τόμος Β', τοῦ 1953, σελ. 1375 - 1 376.

(6). Δές σχετικά Χρήστου Γ. Σγουρίτσα, ὅπου πρίν, σελ. 126 καί 127, σημείωση 6, καί ἐπίσης Γ. Τενεκίδη , " Διεθνές Δημόσιον Δίκαιον ", τόμος Ι, 1957, σελ. 317 - 318.
Δές ἐπίσης τήν λανθασμένη ἀντίθετη ἄποψη τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἄμυνας τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, Παναγιώτη Κανελλόπουλου πού ὑποστήριζε ὅτι : ἡ ὑποκατάσταση τῆς Βουλῆς ἀπό τήν Ἐπιτροπή τοῦ ἄρθρου 35 παρ. 2, ἀποκλείεται μόνο σέ δύο π περιπτώσεις α) τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου καί β) τοῦ προϋπολογισμοῦ.

3. Μ Ε Ρ Ο Σ Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο .

"""

Ἑλληνικό Κοινοβούλιο καί Ἐξωτερική πολιτική 1946 - 1958 : Θεσμός - ἐγγυητής τοῦ " πνεύματος τοῦ Λαοῦ " ἤ θεσμός - τροχοπέδη τῆς λαϊκῆς βούλησης στά πλαίσια τῆς Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας;

Μέρος Δεύτερο.
"""""""""""""""

Κεφάλαιο 3α : Μερικές άπαραίτητες διευκρινήσεις.

Τ Ι Τ Λ Ο Σ Α': Η ΔΥΣΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ.

Γιά τή μετατροπή τῆς Βουλῆς άπό στίβο έπίλυσης τῶν κοινωνικο-πολιτικῶν προβλημάτων, σέ άμεσα έλεγχόμενο κυβερνητικό όργανο.

Κεφάλαιο 3β : Γιά τούς μηχανισμούς πληροφόρησης τῆς Βουλῆς τῆς περιόδου 1946-58 πάνω στά θέματα τῆς έωτερικῆς καί έξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς χώρας. Ι. 'Ενημέρωση " έκ τῶν ἔσω " : α) Βουλευτές, β) Κοινοβουλευτικές 'Επιτροπές ΙΙ. 'Επιρροές " έκ τῶν ἔξω " : α) ὁ ρόλος τῶν λαϊκῶν κινητοποιήσεων στή διαμόρφωση τῆς έξωτερικῆς πολιτικῆς, β) 'Ομάδες πίεσης άντίθετες στό κυβερνητικό ρεῦμα.

Κεφάλαιο 3γ : Γιά τή δημοσιότητα στίς ένέργειες τῆς έξωτερικῆς πολιτικῆς, καί γιά τήν ένημέρωση σέ " έπίπεδο άρχηγῶν κομμάτων ".

Κεφάλαιο 3δ : 'Ο ρόλος τῆς έφαρμογῆς τῆς κομματικῆς πειθαρχίας στά θέματα τῆς έξωτερικῆς πολιτικῆς διάφορος άπό αύτόν τῆς έσωτερικῆς;

Κεφάλαιο 3ε : 'Ο ρόλος τῆς πολιτικῆς πελατείας στήν 'Ελλάδα. 'Η έπιρροή τῆς πολιτικῆς πελατείας τοῦ "Ελληνα βουλευτή στή λήψη τῶν άποφάσεων.

Τ Ι Τ Λ Ο Σ Β': Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ 1946 - 1958.

'Η στέρηση τῶν θεμελιωδῶν δικαιωμάτων τῆς Βουλῆς κατά τήν ένάσκηση τῶν άρμοδιοτήτων της. Μερικές " ἰδιάζουσες " περιπτώσεις (1946 - 1958).

Κεφάλαιο 3ζ : 'Επιρροές " έκ τῶν ἔσω ": α) Περιπτώσεις άντίθεσης στήν έπίσημα χαραγμένη κυβερνητική πολιτική άπό έκπροσώπους τῆς ἴδιας τῆς έξουσίας. β) περιπτώσεις άλλοίωσης-παραχάραξης τῆς άπό τό έξωτερικό " ὑπαγορευόμενης γραμμῆς " στήν έξωτερική πολιτική.

Τ Ι Τ Λ Ο Σ Γ': " ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ " ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛ. ΑΓΟΡΕΥΣΕΩΝ.

Πλησίασμα τῆς κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς καί λειτουργίας μέσα άπό τίς άγορεύσεις τῶν βουλευτῶν στήν 'Ελληνική Βουλή στά 1946 - 1956.

Κεφάλαιο 3η : 'Ανάλυση τῶν " λέξεων - κλειδιά " τῆς έλληνικῆς έξωτερικῆς πολιτικῆς, ὅπως παρουσιάζονται στά κείμενα τῶν σχετικῶν συζητήσεων μέσα άπό τά 'Εστενογραφημένα Πρακτικά τῆς Βουλῆς τῶν 'Ελλήνων.

" Video meliora proboque
deletiora sequor ".

" Ξέρω τὸ καλὸ καὶ τὸ ἐ-
πιδοκιμάζω, ἀλλὰ πράτ-
τω τὸ κακό ".

ΟΒΙΔΙΟΣ,

" Μεταμορφώσεις ", VII,20.

" ... βαδίζειν καὶ πρὸς
τὸ φῶς ἀναβλέπειν ... "

ΠΛΑΤΩΝΑ,

" Πολιτεία ", βιβ.Ζ, 515γ.

(Ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῆς σπη-
λιᾶς καὶ τῶν δεσμωτῶν).

α : Μερικές ἀπαραίτητες διευκρινήσεις.

Εἰσερχόμενοι στό κύριο μέρος τῆς παρούσας μελέτης πού καί μόνο ἀπό τόν τίτλο του - Ἑλληνικό Κοινοβούλιο καί ἐξωτερική πολιτική 1946 - 1958 : θεσμός-ἔγγυηση τοῦ " πνεύματος τοῦ λαοῦ " ἤ θεσμός-τροχοπέδη τῆς λαϊκῆς βούλησης στά πλαίσια τῆς Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας - εἶναι φανερό, ὅτι ἀποτελεῖ μιά ἀπόπειρα συνολικῆς ἐκτίμησης ἀπό τή μιά τῆς γ ε ν ι κ ῆ ς κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς καί ἀπό τήν ἄλλη τῆς ε ἰ δ ι κ ῆ ς συμβολῆς τοῦ συλλογικοῦ αὐτοῦ νομοθετικοῦ ὀργάνου, γιά τή διαμόρφωση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Γι'αὐτό καί ἡ παράθεση τοῦ παρόντος κεφαλαίου ἀποβλέπει στή συγκεκριμενοποίηση τῶν γενικῶν κατευθυντηρίων γραμμῶν, μέσα στίς ὁποῖες θά κινηθεῖ τό μέρος αὐτό, καθώς καί στό ὁσιμο ὁρισμένων ἀπόλυτα ἀναγκαίων διευκρινήσεων πάνω : α) στήν ἔννοια τῆς ἐπιλογῆς μας νά διαιρεθεῖ αὐτό τό μέρος σέ τρεῖς ἐπί μέρους ἑνότητες, β) στήν αἰτιολογία χρησιμοποίησης τῶν Ἐστενογραφημένων Πρακτικῶν τῆς Βουλῆς, τῶν ἀρχείων τῆς ἔγκυρης γαλλικῆς ἐφημερίδας Le Monde , καί σειρᾶς διπλωματικῶν ἀποφάσεων καί ἐγγράφων καί γ) στήν ἀναγκαιότητα ἀφιέρωσης ἑνός κεφαλαίου στήν ἐξαγωγή συμπερασμάτων - μέ τήν ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου (analyse du contenu) - μέσα ἀπό τά κείμενα τῶν Πρακτικῶν τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων.

Ἀρχίζουμε μέ τό πρῶτο θέμα, τή διαίρεση δηλαδή τοῦ μέρους αὐτοῦ σέ τρεῖς (3) ἑνότητες. Σύμφωνα μέ τά ὅσα ἐκτέθηκαν στό εἰσαγωγικό μέρος (σελ. 4 - 69) πού ἀφοροῦσαν τά μέχρι τό 1946 συμβάντα, καθώς καί τά στοιχεῖα τοῦ συνταγματικοῦ μέρους (σελ. 70 - 137), ἐπισημάνθηκαν ὁρισμένα χαρακτηριστικά θέματα πού εἴτε ἀπό καθή νομοθετική-ἰδεολογική ρύθμιση, εἴτε ἀπό τήν ἀμφισβητούμενη συνταγματικότητά τους προδίκαζαν τή δυσχερή μελλοντική ἀντιμετώπιση τῶν πολιτικο-κοινωνικῶν προβλημάτων, πού ἀπασχολοῦσαν καί ἐνδιέφεραν τή χώρα.

Τό π ρ ῶ τ ο χαρακτηριστικό πού ἀπό τά προηγούμενα εἶχε ἐπισημανθεῖ,(I) ἀφοροῦσε τή λεγόμενη " δυσλειτουργικότητα " τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς στήν περίοδο 1946 μέχρι 1958. Ὁ ὅρος δυσλειτουργικότητα στή γλῶσσα μας φαίνεται νά ταιριάζει ἀπόλυτα στήν ἀπόδοση τῆς ἔννοιας ὄχι μόνο τῆς ἀνεπάρκειας ἀλλά καί τῆς κακῆς λειτουργίας ἑνός ὀργάνου, γι'αὐτό καί κρίναμε σκόπιμη τή χρησιμοποίησή του τόσο ἐδῶ, ὅσο καί στή συνέχεια.

Ξεκινᾶμε ἀπό τή σκέψη, ὅτι ἡ κακή καί ἐλλιπής λειτουργία ἑνός συλλογικοῦ ὀρ-

γάνου είναι δυνατό νά όφείλεται, είτε σέ λαθεμένη νομοθετική-νομοτεχνική διατύπωση, είτε σέ ίδεολογική ίδιοποίηση τών νομοθετικών έπιταγών (πού ίσχύουν γιά τό σύνολο) άπό μιά μονάχα όμάδα τού όργάνου, είτε τέλος στήν έλαστική ή καί καθόλου έφαρμογή τών θεσπισμένων διατάξεων.

Έπειδή όμως στήν περίπτωση τού πρωταρχικού τής Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας όργάνου, δηλαδή τής Βουλής πού έδώ μάς ένδιαφέρει, τόσο τό ίδιο τό Σύνταγμα όσο καί ό Κανονισμός τής Βουλής περιέχουν τούς άπαραίτητους έκείνους όρους γιά τόν άκριβή καθορισμό τής φύσης καί τής έκτασης τών λειτουργιών καί τών άρμοδιοτήτων της, συνακόλουθα θά πρέπει νά θεωρηθεί, ότι όποιαδήποτε πράξη ή παράλειψη πού βρίσκεται έξω άπό τό πιό πάνω άναφερόμενο πλαίσιο, συνιστά ή δ υ σ - λειτουργικότητα ή ὑ π ε ρ - λειτουργικότητα.

Μέ βάση τόν παραπάνω συλλογισμό άποφασίσαμε στήν πρώτη ένότητα τού μέρους αύτού - πού φέρνει τόν τίτλο " Ή δυσλειτουργικότητα τού Έλληνικού Κοινοβουλίου 1946 - 1958 " καί ύπότιτλο " Γιά τή μετατροπή τής Βουλής άπό στέβο έπίλυσης τών κοινωνικο-πολιτικών προβλημάτων, σέ άμεσα έλεγχόμενο κυβερνητικό όργανο " - νά έρευνήσουμε μερικά άπό τά βασικά θέματα, πού σημάδεψαν τήν κοινοβουλευτική πρακτική τής περιόδου αύτής.

Τά άναφέρουμε έδώ άπλά καί όχι μέ σειρά άξιολόγησης :α' τό άν ή έλληνική Βουλή τής περιόδου αύτής διέθετε τούς μηχανισμούς πληροφόρησης, πού κρίνονται άναγκαίοι γιά τήν άντιμετώπιση τών θεμάτων τής έσωτερικής καί έξωτερικής πολιτικής (άπό τό μέρος τών Βουλευτών, τών Κοινοβουλευτικών Έπιτροπών, τών λαϊκών μαζικών κινητοποιήσεων, τών όμάδων πίεσης κτλ.), β' τό έάν καί άν ναί σέ ποιό βαθμό ύπήρξε δημοσιότητα στίς ένέργειες τής έξωτερικής πολιτικής ή πληροφόρηση σέ " έπίπεδο άρχηγών κομμάτων ", γ' τό άν ύπήρξε διαφορετική έφαρμογή τής " κομματικής πειθαρχίας " στά θέματα έξωτερικής πολιτικής καί τέλος δ' τό κατά πόσον οί σχέσεις τής πολιτικής πελατείας καί σέ τελευταία άνάλυση ή έπιρροή τής πελατείας αύτής πάνω στό βουλευτή συντέλεσε στή λήψη ούσιαστικών άποφάσεων.

Ένα δ ε ύ τ ε ρ ο χαρακτηριστικό έξάλλου πού καί αύτό είχε άπό τά πρίν τονιστεί,(2) άποτελούν οί έπιρροές πού δέχτηκε τό κοινοβούλιο κατά τήν ένάσκηση τών ποικίλων καί πολύπλοκων άρμοδιοτήτων του καί ί δ ι α ί τ ε ρ α στά ζητήματα τής έξωτερικής πολιτικής. Κάνοντας λόγο γιά έπιρροή πιό πάνω πρέπει νά γίνει σαφές, ότι ούσιαστικά πρόκειται γιά ὑ π ο β ο λ ή ή άνθμα καί ά ν τ ι κ α τ ο π τ ρ ι -

σ μ δ των λαϊκών αιτημάτων στους από το Λαό εκλεγμένους αντιπροσώπους του στη Βουλή, που είτε ενεργώντας σαν μέλη του συλλογικού νομοθετικού όργανου, είτε σαν ανεξάρτητα άτομα, δεν μπορούν - τουλάχιστον σε θεωρητικό επίπεδο - παρά να παίρνουν υπόψη τις υποβοηθημένες λύσεις.

Όντας όμως δομένη η διάσταση ανάμεσα στην υποβολή αιτημάτων και στην πραγμάτωσή τους θα πρέπει να λεχθεί, ότι είδικά στα θέματα εξωτερικής πολιτικής -δεδομένου ότι οι αποφάσεις παίρνονται έξω από το χώρο του Κοινοβουλίου, και μονάχα η κύρωση των ληφθεισών αποφάσεων περνά από αυτό - η επιρροή αυτή έχει ένα π ε ρ ι ο ρ ι σ μ έ ν ο χαρακτήρα, χωρίς όμως η διαπίστωση αυτή να μπορεί να εκληφθεί σαν απόλυτη, μιά και οι κοινωνικές δυνάμεις είναι εκείνες, που χρησιμοποιούν τις φιλοδοξίες των προσωπικοτήτων (δηλαδή των οργάνων της εξουσίας), και όχι αντίστροφα τις πιό πολλές φορές.(3)

Ξεκινώντας από αυτές τις σκέψεις, δηλαδή της περιορισμένης φύσης της επιρροής της Βουλής στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής και βάζοντας προσωρινά στην άκρη την " κατ' αρχήν " θεωρητική δυνατότητα επηρεασμού της από τις λαϊκές μάζες, κρίθηκε σκόπιμο η δεύτερη ενότητα θεμάτων με τίτλο " Η παρακμή της ελληνικής κοινοβουλευτικής πρακτικής 1946 - 1958 " και υπότιτλο " Για τη στέρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Βουλής κατά την ενάσκηση των αρμοδιοτήτων της. Μερικές " ιδιάζουσες περιπτώσεις ", να διαιρεθεί σε τρία βασικά θέματα.

Το αντικείμενο εξέτασης του πρώτου μέρους του κεφαλαίου αυτού αναφέρεται στις επιρροές της Βουλής " εκ των έσω " και συγκεκριμμένα από τη μιά στις περιπτώσεις αντίθεσης στην επίσημα χαραγμένη κυβερνητική πολιτική από εκπροσώπους της ίδιας της εξουσίας και από την άλλη, στις περιπτώσεις αλλοίωσης-παραχάραξης της από το εξωτερικό " υπαγορευθείσας γραμμής " από τις Η.Π.Α. κ ύ ρ ι α στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής. Το δεύτερο μέρος του κεφαλαίου εξάλλου πραγματεύεται την υπόθεση έαν και κατά πόσο η προσωπικότητα του αρχηγού του κόμματος αποτέλεσε ρυθμιστικό παράγοντα για τις αποφάσεις της εσωτερικής και ί δ ί ω ς της εξωτερικής πολιτικής.

Παίρνοντας στην τρίτη και τελευταία ενότητα θεμάτων του μέρους αυτού με τον τίτλο ή " ανάλυση του περιεχομένου " των κοινοβουλευτικών αγορεύσεων και υπότιτλο " για το πλησίασμα της κοινοβουλευτικής λειτουργίας μέσα από τις αγορεύσεις των βουλευτών στην 'Ελληνική Βουλή 1946 - 1956 ", αποβλέψαμε σε δύο στόχους :

α ρ χ ι κ ή στην έξιοποίηση της δυνατότητας άκριβούς έλέγχου των κοινοβουλευτικών λόγων - και' έπέκταση και των προσώπων που τους έξαφάνησαν - που άναφέρονταν σέ θέματα της έξωτερικής πολιτικής της χώρας, στό βαθμό που ή ίδεολογική τοποθέτηση των όμιλούντων παρουσιάζει έξαιρετικό ένδιαφέρον, και στή σ υ ν έ χ ε ι α στην εύχέρεια έξάλειφης της " ύποκειμενικότητας " της έρευνας (4) στό καλύτερο δυνατό της σημείο, άφου μέ την άνάλυση λέξεων, ίδεων, φράσεων κτλ. (και όχι μόνο μέ τό σύνολο των έκτεθειμένων άπόψεων) καταφαίνεται ή άκριβής θέση του όμιλητή ή του συγγραφέα πάνω σέ ένα θέμα.

Στην περίπτωσή μας έπιλέξαμε χαρακτηριστικά μιά σειρά άπό λέξεις - κλειδιά της έλληνικής έξωτερικής πολιτικής, όπως αύτές παρουσιάζονται στά κείμενα των σχετικών συζητήσεων μέσα στά 'Στενογραφημένα Πρακτικά που έκδίδει ή Βουλή των 'Ελλήνων, στην περίοδο 1946 - 1956 μέ τή βασική έπιδίωξη νά καταφανεί α' ό ίδιάζων χαρακτήρας (θετικός ή άρνητικός) της χρησιμοποίησής τους, β' ή συχνότητα έπανάληψης που μέ τή βοήθεια της συγκριτικής μεθόδου προσφέρει χρήσιμα άξιόλογα στοιχεία, νά όποία χωρίς τή μέθοδο της άνάλυσης του περιεχομένου θά παρέμειναν χωρίς ίδιαίτερη σημασία.

'Έξάλλου, ή χρήση της κοσοστιαίας αύτης μεθόδου άποτελεί καινοτομία στίς μελέτες σχετικών Πολιτικής 'Επιστήμης και Κοινωνιολογίας στή χώρα μας, άφου ή δέν έχει χρησιμοποιηθεί καθόλου μέχρι τώρα ή έχει μόνο περιθωριακό χαρακτήρα. 'Έτσι μέ τή γραμμική άπεικόνηση των κινήσεων έπανάληψης της συχνότητας των " λέξεων-κλειδιά " της έξωτερικής πολιτικής παρέχεται ή δυνατότητα άμεσης κατανόησης των άποτελεσμάτων, που προσφέρει ή παραπάνω μέθοδος.

Πρέπει νά τονιστεί άπό έδώ κιόλας, ότι και στίς τρείς παραπάνω άναφερόμενες ένότητες σχετικών δέν άποτελεί τυχαία έπιλογή τό πέρασμα άπό τή ταξική και έπαγγελματική σύνθεση της Βουλής, μιά και τά μέλη της δέν είναι μόνο άντιπρόσωποι του Λαού στό ύπέρτατο νομοθετικό όργανο της Πολιτείας, άλλά παράλληλα άποτέλουν κ έτσι-άντιπροσώπους συγκεκριμένων κοινωνικών τάξεων, κατώτερων, έπαγγελμάτων κτλ., τά συμφέροντα των όποίων άντιπροσωπεύουν κατά τόν ένα ή τόν άλλο τρόπο κατά τήν ένδοχώρηση των καθηκόντων τους.

Χωρίς παρακάτω πρόθεση νά άναλωθούμε σέ έκλαϊκεύσεις, όσο και έπιστημονικά όχι άπό λίγα άκραίες λειτουργικές έρμηνείες των Parsons (5), θέλουμε άπλά και μόνο νά θέσουμε στό γεγονός, ότι ή ταξική προέλευση και ή έπαγγελματική δραστηριότητα των άνώ τό λαϊκό έκλεγμένων στή Βουλή παρουσιάζει ένα ίδιαίτερο ένδιαφέρον άφ' ένός

γιά τήν πιστοποίηση τής ἀντιπροσωπευτικότητας τής σύνθεσης τής Βουλῆς στήν ἐξεταζόμενη περίοδο, καί ἀφ' ἑτέρου γιά τήν πληρέστερη κατανόηση τής συμμετοχῆς τους στή λήψη τῶν ἀποφάσεων.

Ἐξάλλου στό σημεῖο αὐτό δέν θά πρέπει νά παραγνωρισθεῖ ἕνα ἄκρως χαρακτηριστικό στοιχεῖο - ποῦ δέν ἀποτελεῖ ἀποκλειστικά ἑλληνικό φαινόμενο - δηλαδή ἡ πολύ συχνά ἀπαντώμενη κ λ η ρ ο ν ο μ ι κ ή διάθεση ἤ μεταβίβαση τῆς ἐκλογικῆς πελατείας μιᾶς α" περιφέρειας ἀπό τόν πατέρα στό γιό, ποῦ ὡς ἕνα βαθμό [6] στήν Ἑλλάδα μπορεῖ νά ἀποτελέσει ἕνα ἀρχικό στοιχεῖο γιά τήν παρατήρα ἐξέταση τῶν "προσώπων" καί τῆς " κατεγωγῆς " τοῦ Ἕλληνα βουλευτῆ καί τή συνακόλουθη πολιτική-κομματική του ἐνταξη-τοποθέτηση.

Ἡ ἐπιμονή μας τ ἠ λ ο ς - στό πρωταρχικῆς σημασίας αὐτό μέρος τῆς μελέτης - νά παραθέσουμε συχνά α ὐ τ ο ῦ σ ι α ἀποσπάσματα α) κοινοβουλευτικῶν λόγων στά θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, β) ἐπίσημων διπλωματικῶν ἐγγράφων καί συνθηκῶν καί γ) στοιχείων τῆς ἐφημερίδας Le Monde , ἔχει τό νόημα ἀπό τή μιά νά φέρει στό φῶς μιά σειρά πραγματολογικῶν στοιχείων ποῦ μέχρι τώρα ἤ δέν ἔχουν ἀναλυθεῖ ἤ ἀνεπαρκῶς ἀναλύθηκαν, καί ἀπό τήν ἄλλη νά βοηθήσει στή δημιουργική ἑρμηνεία καί ἐπεξήγηση στοιχείων γιά τή συνέχεια.

Τ Ι Τ Λ Ο Σ Α΄ :

Η ΔΥΣΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ 1946 - 1958. Γιά τή μετατροπή τῆς Βουλῆς ἀπό στίβο ἐπίλυσης τῶν κοινωνικῶν & πολιτικῶν προβλημάτων, σέ ἄμεσα ἐλεγχόμενο κυβερνητικό ὄργανο .

3β : Γιά τούς μηχανισμούς πληροφόρησης τῆς Βουλῆς τῆς περιόδου 1946 - 58 πάνω στά θέματα τῆς ἐσωτερικῆς καί ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς χώρας.

Στά πλαίσια τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς ἤ ἔμμεσης δημοκρατίας - δηλαδή, ἐκεῖ πού ὁ Λαός ἀσκεῖ τήν κρατική ἐξουσία καί κύρια τή νομοθετική λειτουργία μέ ὄργανα ἐκλεγμένα ἀπό τόν ἴδιο - πού ἀποτελεῖ καί τόν κρατοῦντα τύπο δημοκρατίας στά περισσότερα σύγχρονα Κράτη, ὁ ρόλος τῆς Βουλῆς ἐμφανίζεται σάν ἀναμφισβήτητα πρωταρχικός. Αὐτό διότι ἡ Βουλή εἶναι ὄργανο : α) α ὐ τ ο τ ε λ ές, μιά καί μπορεῖ νά ἐκφράζει τήν κρατική βούληση χωρίς νάχει τήν ἀνάγκη ἰσότιμης συμπράξης μέ ἄλλο ὄργανο, β) ἄ μ ε σ ο, ἀφοῦ ἡ ὀργανική θέση του προβλέπεται καί στηρίζεται ἄμεσα στίς διατάξεις τοῦ Συνταγματικοῦ χάρτη, γ) σ υ λ λ ο γ ι κ ό, μιά καί ἀποτελεῖ τό πολυμελέστερο ἀπό ὅλα τά πολιτειακά ὄργανα καί τέλος δ) ν ο μ ο θ ε τ ι κ ό, ἀφοῦ ἀποτελεῖ τό ἐπιφορτισμένο ἐκεῖνο ὄργανο ἐπεξεργασίας σχεδίων νόμων καί τῆς ψήφισης τους.

Ἀναφορικά μέ τούς στόχους τοῦ Σώματος μέσα στήν ἀντιπροσωπευτική δημοκρατία ἡ ἀποστολή τῆς Βουλῆς παρουσιάζεται σάν ἰδιαίτερα σημαντική, γιά δυό βασικά λόγους : ἀπό τή μιά νά ἐπικυρώνει τή λαϊκή θέληση (εἴτε σάν θέληση τοῦ συνόλου, εἴτε σάν θέληση τῆς πλειοψηφίας) καί ἀπό τήν ἄλλη νά τήν πραγματοποιεῖ, ὑλοποιώντας την μέσα ἀπό τή νομοθετική ὁδό. Μποροῦμε δηλαδή νά ποῦμε, ὅτι πρόκειται γιά θεσμό ἐκφραστή τῆς λαϊκῆς βούλησης καί συνάμα θεσμό-ἐκτελεστή της.

Αὐτή λοιπόν ἡ ἐ π ι κ ύ ρ ω σ η καί ὑ λ ο π ο ί η σ η τῆς λαϊκῆς βούλησης εἶναι ἔργο τῆς κοινοβουλευτικῆς λειτουργίας, μιᾶς λειτουργίας πολυσύνθετης καί πολυδιάστατης καθώς νέοι συντελεστές προστίθενται συνέχεια στούς ἤδη ὑπάρχοντες, σχηματίζοντας ἔτσι ἕνα εὐρύτατο πεδίο ἀναφορᾶς, ἐπεξεργασίας καί ἁρμοδιοτήτων πού συστηματικά διευρύνεται γιά νά καλύψει ὅλους τούς τομεῖς δραστηριότητας τοῦ σύγχρονου Κράτους.

Πρόκειται συγκεκριμμένα γιά ἕνα εὐρύ πεδίο ἁρμοδιοτήτων, πού ξεκινᾶ ἀπό τίς ν ο μ ο θ ε τ ι κ έ ς (ἐπεξεργασία καί ψήφιση νόμων), περνᾶ στίς ἁρμοδιότητες κοινοβουλευτικοῦ ἐ λ έ γ χ ο υ (κατασταλτικοῦ χαρακτήρα), εἰσέρχεται στίς δ ι ο ι κ η τ ι κ έ ς (οἰκονομικο-κοινωνικός σχεδιασμός) γιά νά καταλήξει ἀκόμα καί σέ δ ι κ α σ τ ι κ έ ς ἁρμοδιότητες (ὅπως ἡ δίωξη ἐναντίον βουλευτῆ).

Ἀπό αὐτή τήν ἴδια τή φύση καί τήν ἔκταση τῶν ἁρμοδιοτήτων τῆς Βουλῆς γίνεται ἀπόλυτα σαφές, ὅτι τό συλλογικό αὐτό νομοθετικό ὄργανο τῆς Πολιτείας εἶναι ἐ

κεῖνο, ποῦ λαμβάνει τίς πολιτικές ἀποφάσεις γιά ὅλου τοῦ εἴδους τά θέματα ποῦ σχετίζονται μέ τό μέλλον καί τήν τύχη μιᾶς χώρας στόν ἐσωτερικό καί ἐξωτερικό τομέα.

Πρόκειται, δηλαδή, γιά " πολιτικές ἀποφάσεις " ποῦ μέ τήν πλατειά σημασία τοῦ ὅρου, δύνανται κατά τό Φ. Βεγλερή[I] νά νοηθοῦν " τόσο οἱ ν ό μ ο ι ποῦ ψηφίζει ἡ Βουλή καί οἱ π ρ ά ξ ε ι ς, γενικές ἤ ἀτομικές, μέ τίς ὁποῖες ἡ κυβέρνηση τούς ἐκτελεῖ ἤ τούς ἐφαρμόζει, ὅσο καί τά οἰκονομικά καί κοινωνικά π ρ ο γ ρ ά μ μ α τ α καί ἡ δ ι π λ ω μ α τ ι κ ή δ ρ ά σ η της, ποῦ ἡ Βουλή ἔχει καθῆκον καί δικαίωμα νά ἐλέγχει. Μέ ἄλλα λόγια : ὅ,τι γίνεται - καθώς βέβαια καί ὅ,τι παραλείπεται ἤ ἀποφεύγεται νά γίνει - μέ πολιτικό κριτήριο στό ἐπίπεδο τῆς Βουλῆς καί τῆς Κυβερνήσεως ".

Συγκεκριμενοποιώντας - ἔστω καί συνοπτικά πρίν - τήν τεράστια ἔκταση τῶν σύγχρονων ἁρμοδιοτήτων τοῦ Σώματος καθώς καί τή φύση τῆς ἀποστολῆς του μέσα στά πλαίσια τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς δημοκρατίας, εἶναι εὔκολο νά ἀντιληφθεῖ κανείς τί σημαίνει γιά μιά χώρα μιά μακρόχρονη διακοπή τῆς κοινοβουλευτικῆς πορείας. Στή χώρα μας, στό διάστημα ποῦ ἐδῶ ἐξετάζεται (1946-58), ὅταν ἔγιναν οἱ πρῶτες μεταπολεμικές ἐκλογές τό Μάρτη τοῦ 1946, εἶχαν μεσολαβήσει δέκα ὁλόκληρα χρόνια ἀνώμαλου πολιτικο-κοινωνικοῦ βίου, στό βαθμό ποῦ ἡ 'Ελλάδα " εἶχε χάσει τή συνήθεια νά ζῆ κάτω ἀπό κοινοβουλευτικό σύστημα ".[2]

'Εξαιτίας αὐτοῦ τοῦ σημαντικοῦ γεγονότος ἡ 'Ελληνική Βουλή τῆς περιόδου ἐκείνης εἶχε νά διαδραματίσει ἕνα δ ι π λ ό ρόλο : ἀπό τή μιά νά πληροφορηθεῖ ἀπό τό Λαό (μέσα ἀπό τούς ἐκλεγμένους ἀντιπροσώπους του) τά μεγάλα καί " καυτά " κοινωνικά, πολιτικά, οἰκονομικά , πολιτιστικά, κτλ. προβλήματά του σέ ὅλη τους τήν ἔκταση, καί ἀπό τήν ἄλλη, ἀφοῦ τά λάβει ὑπόψη της, τά ἐπεξεργαστεῖ καί τά ἀναλύσει νά δώσει τίς κατάλληλες νομοθετικές ρυθμίσεις, πληροφορώντας ταυτόχρονα τό Λαό γιά τήν πληρέστερη ἀντιμετώπισή τους.

Μέ βάση τό παραπάνω ἀναφερόμενο στοιχεῖο τῆς " διπλῆς " πληροφόρησης ποῦ ἀφορούσε τή Βουλή, στό σημεῖο αὐτό εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά ἀναφέρουμε - παρά τίς ἐπί μέρους ἀντιρρήσεις μας (ποῦ δέν εἶναι ἀποκλειστικά δικές μας[3]) - ὅτι ἡ " δομο-λειτουργική προσέγγιση "(the functional - structural approach) καί ἡ " συστημική ἀνάλυση "(the system analysis) , εἶναι δυνατό στήν περίπτωση αὐτή νά προσφέρουν ὁρισμένα χρήσιμα στοιχεῖα, μέ τό συνυπολογισμό τῶν ὁποίων πιστεύουμε ὅτι γίνεται πιό κατανοητός ὁ δ ι π λ ό ς ρόλος τῆς Βουλῆς πάνω στήν πληροφόρησάν " ὄργανο-δέκτης " τῆς λαϊκῆς θέλησης καί συνάμα σάν " ὄργανο-πομπός " της.

Πράγματι ἡ συστημική ἀνάλυση, ἡ ἀγγλο - σαξωνικῆς προέλευσης αὐτή κοινωνιολογική θεώρηση, πού διαιρεῖ τήν κοινωνία σέ διαφορικά συστήματα καθένα ἀπό τά ὁποῖα χαρακτηρίζεται ἀπό τόν τύπο τῶν σχέσεων του μέ τά ὑπόλοιπα καί τά συστατικά τους στοιχεῖα, μέ τή χρήση δύο ὅρων - κλειδιά τίς λεγόμενες " ε ἰ σ ρ ο ἒ ς " καί τίς " ἐ κ ρ ο ἒ ς " (inputs - outputs)[4] εἶναι σέ θέση νά ἐρμηνεύσει μέχρις ἕνα μεγάλο βαθμό τό νόημα, πού πρίν δώσαμε στήν Βουλή σάν " ὄργανο - δέκτη " καί σάν " ὄργανο - πομπό ".

Ποιόντας λοιπόν τό πολιτικό σύστημα σάν τό σύνολο τῶν πολιτικῶν ἀντιδράσεων καί ἀλληλεπιδράσεων πού ὑπάρχουν μέσα στό παγκόσμιο σύστημα καί πού εἶναι ἡ κοινωνία, καί σύμφωνα μέ τό κλασσικό πιά σχῆμα τοῦ Ἀμερικανοῦ πολιτειολόγου (David Easton) πάνω στίς " εἰσροές - ἐκροές "[5] παρατηροῦμε τά ἀκόλουθα : στίς π ρ ῶ τ ε ς ὑφίστανται νά ἐνταχθοῦν α) ἀπαιτήσεις, διεκδικήσεις, αἰτήματα β) ἀποδοχή, συγκατάθεση, ὑποστήριξη καί γ) ἀνοχή, ἀπάθεια, ἀδιαφορία ἐνῶ στίς δ ε ὐ τ ε ρ ε ς ἀνήκουν α) ὁ καθορισμός τῆς πολιτικῆς γραμμῆς β) ἡ ἐφαρμογή τῶν πολιτικῶν ἀποφάσεων καί γ) ἡ ψήφιση καί ἐφαρμογή τῶν νόμων.

Μέ ἄλλα λόγια δηλαδή μποροῦμε νά ποῦμε, ὅτι οἱ " εἰσροές " ἀνταποκρίνονται σέ δύο ἔννοιες, αὐτή τῶν αἰτημάτων (λαϊκῶν, ἐπαγγελματικῶν, ὁμάδων, κασττῶν) καί ἐκείνη τῶν στάσεων πάνω σέ αὐτά τά αἰτήματα. Ἀντίθετα οἱ " ἐκροές " φαίνεται νά πλησιάζουν στήν ἔννοια τῆς χάραξης τῆς τελικῆς πολιτικῆς γραμμῆς καί τῆς ἐφαρμογῆς της.

Ἀντικαθιστώντας στό κέντρο τοῦ σχήματος τοῦ D. Easton τόν ὅρο " πολιτικό σύστημα " μέ ἕναν ἄλλο πού εἶναι ἡ " Βουλή τῶν Ἑλλήνων "[6] δηλαδή ἕνα ὑποσύστημα τοῦ πολιτικοῦ συστήματος - εὔκολα καταδεικνύονται ἀπό τή μιά τά εἴδη τῶν " εἰσροῶν " πού ἀπευθύνονται σ' αὐτή γιά ἐπεξεργασία (ἔτσι πού νά δικαιολογεῖται ὁ χαρακτηρισμός Β ο υ λ ή - δ ἐ κ τ η ς) καί ἀπό τήν ἄλλη, ἡ ἀπόδοση τῶν ἐπεξεργασμένων πιά αἰτημάτων στό Λαό σάν " ἐκροές " (γεγονός πού τονίζει τό δεύτερο σκέλος τοῦ χαρακτηρισμοῦ σάν Β ο υ λ ή - π ο μ π ό ς).

Ἡ πραγμάτωση τῆς ἐπιτυχίας στό δικό αὐτό ρόλο τοῦ Κοινοβουλίου παρουσιάζεται σάν ἰδιαίτερα ἐπίκονη, ἀφοῦ ἀπαιτεῖ ἀπό τή μιά τή δυνατόν καλύτερη συνολική ἐ ν η μ ἐ ρ ω σ η του πάνω σ' ὅλα τά θέματα ἐσωτερικῆς καί ἐξωτερικῆς πολιτικῆς μιᾶς χώρας, καί ἀπό τήν ἄλλη τή χρησιμοποίηση ὅλων ἐκείνων τῶν κατάλληλων μ η χ α ν ι σ μ ῶ ν γιά αὐτή τήν ἐνημέρωση.

Ἡ ἐνημέρωση αὐτή τοῦ Κοινοβουλίου πού πρίν ἀναφέραμε - τόσο αὐτή γιά τό ἴδιο τό νομοθετικό Σῶμα, ὅσο καί αὐτή τοῦ Λαοῦ ἀπό αὐτό - δέν ἀκοτελεῖ ἁπλά καί μόνο μιά ἀφηρημένη τυπική ἔννοια καθήκοντος του, ἀλλά ἀντίθετα ἀπηχεῖ μιά πολύ συγκεκριμμένη πραγματικότητα πού μπορεῖ νά ἐπέλθει μέ πολλούς καί διαφορετικούς τρόπους. Γεγονός πού μπορεῖ νά ἐπιτεύχθεῖ ἀφ' ἑνός μέ τήν ἐνημέρωση τῆς Βουλῆς " ἐκ τῶν ἔσω " καί ἀφ' ἑτέρου μέ τίς ἐκπρροές πού δέχεται ἡ " ἐκ τῶν ἔξω " ἡ καί " ἐκ τῶν ἔσω ".

Λέγοντας ἐνημέρωση " ἐκ τῶν ἔσω " ἐννοοῦμε αὐτή πού διαθέτει τό Κοινοβούλιο κατά τήν ἐνάσκηση τῶν ἁρμοδιοτήτων του, καί πού ἐπιτυγχάνεται μέ δύο τρόπους : εἴτε μέ αὐτή τῶν β ο υ λ ε υ τ ῶ ν, πού σάν ἄτομα - ἐκπρόσωποι διαφόρων τάσεων καί συμφερόντων (πολιτικῶν, κοινωνικῶν, ἐπαγγελματικῶν, κτλ.)[7] φέρνουν στήν αἴθουσα τῆς Βουλῆς θέματα ἀπασχολοῦντα τίς ἀντίστοιχες αὐτές τάξεις καί συμφέροντα, εἴτε μέ αὐτή τοῦ ἔργου τῶν κ ο ι ν ο β ο υ λ ε υ τ ι κ ῶ ν ἐ π ι τ ρ ο π ῶ ν, πού ἀπό τή φύση τους εἶναι ταγμένες νά πληροφοροῦν τό Σῶμα πάνω σέ διάφορα σημαντικά θέματα τῆς πολιτικῆς (κύρια τῆς ἐσωτερικῆς) τῆς χώρας.

Ἐξάλλου μιλώντας γιά ἐνημέρωση μέσα ἀπό τίς ἐκπρροές πού δέχεται ἡ Βουλή " ἐκ τῶν ἔξω " καί " ἐκ τῶν ἔσω " ἐννοοῦμε : γιά τίς μέν πρῶτες, εἴτε τό ρόλο τῶν ὁ μ ά δ ω ν π ί ε σ η ς πού ἀντιτίθενται στήν κυβερνητική πολιτική προσφέροντας μέ τόν τρόπο αὐτό, τό ἀπαραίτητο ἐκεῖνο ἔρεισμα γιά τήν ὑποβολή ἐρωτήσεων καί ἐπερωτήσεων πού σέ τελευταία ἀνάλυση πληροφορεῖ τό Σῶμα, εἴτε τή σημασία τῶν λ α ϊ κ ῶ ν κ ι ν η τ ο π ο ι ή σ ε ω ν (συγκεντρώσεων) ἐνῶ γιά τίς δεύτερες, εἴτε τίς περιπτώσεις ἀντίθεσης στήν ἐπίσημα χαραγμένη κυβερνητική πολιτική ἀπό ἐκπροσώπους τῆς ἴ δ ι α ς τῆς ἐ ξ ο υ σ ί α ς, εἴτε τίς περιπτώσεις πληροφόρησης ἀπό τήν κ υ β ε ρ ν η τ ι κ ή π α ρ ά τ α ξ η.

Τό ἀντικείμενο τοῦ παρόντος κεφαλαίου καλύπτει μ ο ν ά χ α τίς δύο πρῶτες ἀναφερόμενες περιπτώσεις, δηλαδή τήν ἐνημέρωση τῆς Βουλῆς " ἐκ τῶν ἔσω " καί τίς ἐκπρροές πού δέχθηκε " ἐκ τῶν ἔξω ". Ἡ τελευταία ἀναφερθεῖσα περίπτωση τῶν ἐκπρροῶν " ἐκ τῶν ἔσω " θά γίνει ἀντικείμενο ἐξέτασης σέ ξεχωριστό κεφάλαιο.[8]

Τό ὅλο θέμα ἀποκτᾶ ἀκόμα μεγαλύτερη ἀξία ἐξαιτίας τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ περίοδος 1946 - 1958 - πού ἐδῶ ἐξετάζεται - εἶναι μεστή γεγονότων, τόσο τῆς ἐσωτερικῆς ὅσο καί τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς χώρας.

I. Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ " ΕΚ ΤΩΝ ΕΣΩ ".

α) Β ο υ λ ε υ τ έ ς.

" Οἱ βουλευταί ἀντιπροσωπεύουσι τό Ἔθνος καί οὐχί μόνον τήν ἐκλογικήν περιφέρειαν ἀπό τῆς ὁποίας ἐκλέγονται " (ἄρθρα 67 τῶν Ἑλληνικῶν Συνταγμάτων τοῦ 1864 / 1911 καί τοῦ 1952).(9) Κατά συνέπειαν, ἀπό τή ρητή αὐτή συνταγματική διάταξη προκύπτει, ὅτι ὁ καθένας βουλευτής σάν ἐκλεγμένος ἐκπρόσωπος τοῦ Λαοῦ ἤ μέρους αὐτοῦ (ἀφοῦ ἐκλέχθηκε πάνω σέ μιά ἐνιαία καί συνταγματικά καθορισμένη ἐδαφική περιφέρεια), ἀντιπροσωπεύει ἀπό τή μιά τήν περιφέρειά του καί ἀπό τήν ἄλλη ὅλοι μαζί οἱ βουλευτές ἀντιπροσωπεύουν τό σ ὕ ν ο λ ο τοῦ Λαοῦ, ἐπιφορτισμένοι ἀπό αὐτό νά νομοθετοῦν γιά λογαριασμό του " ἐν ὀνόματι τοῦ Ἔθνους ".

Ἐξαιτίας τῆς διπλῆς αὐτῆς ἀποστολῆς τοῦ βουλευτή στή σύγχρονη " μαζική ἀντιπροσωπευτική δημοκρατία " (δηλαδή ἀντιπροσώπου τοῦ Ἔθνους καί ἀντιπροσώπου ἐκλογικῆς περιφέρειας), ὁ ρόλος τοῦ βουλευτή στήν αἴθουσα τῆς Βουλῆς ἀποτελεῖ τήν κ ύ ρ ι α καί π ρ ω τ α ρ χ ι κ ή πηγή πληροφόρησης τοῦ Σώματος. Καί αὐτός εἶναι ὁ λόγος, πού μᾶς ἔκανε νά προτάξουμε τούς βουλευτές στό κεφάλαιο αὐτό, πού ἀναφέρεται στήν ἐνημέρωση τῆς Βουλῆς ἀπό τή σκοπιά τῶν ἐσωκοινοβουλευτικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου.

Ὄντας δοσμένο, ὅτι ὁ κοινοβουλευτισμός ἀποτέλεσε γιά τήν Ἑλλάδα ἕνα ἀπό ἐκεῖνα τά " προϊόντα " πού εἰσήχθησαν ἀπό τή Δυτική Εὐρώπη, φαίνεται παράδοξο - ἄν ὄχι τίποτε ἄλλο - ὅτι οἱ συντακτικοί νομοθέτες τῆς χώρας καθόρισαν μέ τέτοιο τρόπο ἕνα τόσο σημαντικό στοιχεῖο γιά τό κοινοβουλευτικό σύστημα : τή θέση τοῦ Ἕλληνα βουλευτή.

Διότι εἶναι γεγονός πέρα ἀπό κάθε ἀμφισβήτηση, ὅτι ὅλα τά ἑλληνικά συντάγματα ἀπό τό 1864 μέχρι καί τό συντ. τοῦ 1952 περιεῖχαν τή διφορούμενη αὐτή τοποθέτηση ἀναφορικά μέ τό ρόλο τοῦ Ἕλληνα βουλευτή σάν ἀντιπρόσωπο, ἀφ' ἑνός τῆς ἐκλογικῆς του περιφέρειας καί ἀφ' ἑτέρου τοῦ Ἔθνους. Τό τελευταῖο σύντ. τῆς χώρας, αὐτό τοῦ 1975 εἶναι τό πρῶτο καί τό μ ό ν ο πού ὁρίζει ρητά " Οἱ βουλευταί ἀντιπροσωπεύουν τό Ἔθνος " (ἄρθρο 51 παρ. 2).(10)

Πάνω σ' αὐτό τό θέμα, ἀπό τά τέλη τοῦ 18ου αἰώνα τόσο στήν Ἀγγλία, ὅσο καί στή Γαλλία εἶχε ἐπικρατήσει τό ἄξίωμα ὅτι " ὁ βουλευτής ἀντιπροσωπεύει τό Ἔθνος ", γεγονός πού πιστοποιοῦν καί οἱ δύο κλασσικές πιά φράσεις τοῦ Edmund Burke, στούς ἐκλογεῖς τοῦ Bristol:

α) " Τό Κοινοβούλιο δέν εἶναι ἕνα Σῶμα συγκέντρωσης ἐκπροσώπων διαφορετικῶν καί ἐχθρικῶν συμφερόντων ... Ἐσεῖς ἐκλέγετε ἕνα βουλευτή, εἶναι ἀλήθεια, ἀλλά ἀπό τή στιγμή πού ἐκλέχθηκε, ὁ ἕ ν α εἶναι πιά ὁ βουλευτής τοῦ Bristol ἀλλά ἕνα μ έ λ ο ς τοῦ Κοινοβουλίου ".(II)

β) " Τό Κοινοβούλιο εἶναι ἕνα Σῶμα, ὅπου οὔτε τά τοπικά συμφέροντα, οὔτε οἱ τοπικές ἀπόψεις μποροῦν νά χρησιμεύσουν σάν ὁδηγοί, ἀλλά τό κ ο ι ν ό κ α λ ό, ὅπως αὐτό προκύπτει ἀπό τό κ ο ι ν ό σ υ μ φ έ ρ ο ν ".(I2)

Ἡ ἀρνητική κοινοβουλευτική πρακτική τοῦ I9ου αἰῶνα καί τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ (γιά τήν ὁποία διεξοδικά μιλήσαμε στό Εἰσαγωγικό Μέρος αὐτῆς τῆς μελέτης) ἦταν αὐτή πού χαρακτήρισε τούς ἕλληνες βουλευτές σάν " θεσιτῆρες ", " ἀρχομανεῖς ", " βουλευτομανεῖς ", " οἰνόφλυγες τῆς ἐξουσίας " σύμφωνα μέ τούς Times τοῦ Λονδίνου καί τόν Γεώργιο Φιλάρετο, ἤ σάν " μανειώδεις ἐρασταί τῆς ἐξουσίας καί τοῦ κεντρικοῦ ταμείου " κατά τόν Α. Βερναρδάκη,(I3) φαίνεται ὅτι ἐξακολουθοῦσε νά συνέχει τήν πολιτική ζωή καί μετά τόν Β' Παγκόσμιο πόλεμο.

Στήν Ἑλλάδα ἡ οὐσιαστική ἐπικράτηση τῆς ἔννοιας τοῦ βουλευτή - ἐκπροσώπου ἐκλογικῆς περιφέρειας ὑπερίσχυσε τῆς ἄλλης καί σπουδαιότερης τοῦ βουλευτή - ἐκπροσώπου τοῦ Ἔθνους. Καί τό χειρότερο : οὔτε μετά τίς πάμπολλες κοσμογονικές ἀλλαγές (διεθνεῖς καί ἐσωτερικές) - πού μεσολάβησαν κατά ἤ προέκυψαν μετά τό Β' παγκόσμιο πόλεμο - ἡ κατάσταση δέν ἄλλαξε, ἀλλά ἀντίθετα ἐπιβαρύνθηκε ἀκόμα περισσότερο. Ἔτσι μποροῦμε νά ποῦμε, ὅτι ἡ ἐνημέρωση τῆς Βουλῆς ἀπό τούς βουλευτές της ὑπῆρξε κυριολεκτικά ἀνύπαρκτη, γιά μιά σειρά λόγων πού συνοπτικά παραθέτουμε στή συνέχεια :

I/ Πολιτική " πελατεία " - Ρουσφετολογική " προστασία ".

Ἕνα π ρ ώ τ ο στοιχεῖο πλημελλοῦς ἐνημέρωσης τῆς Βουλῆς ἀπό τά ἴδια τά μέλη της θά μποροῦσε νά ἀποδοθεῖ στή λεγόμενη πολιτική " πελατεία " ἤ ρουσφετολογική " προστασία " (Patronage, Clientism)(I4) . Φαινόμενο ὄχι ἀποκλειστικά ἑλληνικό, ἀφοῦ συνδέεται ἄμεσα μέ τήν π ε ρ ι φ ε ρ ε ι α κ ή καπιταλιστική ἀνάπτυξη (καί τή συνακόλουθη ἐξέλιξη τῶν θεσμῶν της), ἔχει γιά ὑπόβαθρο τήν πατροπαράδοτη σχέση ἐξάρτησης ἀνάμεσα στό βουλευτή καί τόν ἐκλογέα. Πρόκειται, ὅπως λέει καί ὁ Meynaud J. γιά μιά " δ ι π λ ή σ χ έ σ η π ί σ τ ε ω ς - τοῦ βουλευτή πρός τόν ψηφοφόρο, τοῦ ἐκλογέα πρός τόν βουλευτή - ἡ διατήρηση τῆς ὁποίας σημαίνει, ὅτι ὁ καθένας ἐκτελεῖ τίς πράξεις πού ὁ ἄλλος περιμένει ἀπ'αὐτόν ".(I5)

Τό φαινόμενο τῆς πατρωνείας στήν Ἑλλάδα - πού ὑπῆρχε καί κυριαρχοῦσε ἀπό τά πρῶτα κιόλας κοινοβουλευτικά βήματα τῆς χώρας[16] - πῆρε μετά τό Β' Παγκόσμιο πόλεμο τεράστιες διαστάσεις, καλύπτοντας τομεῖς πού συχνά ξαφνιάζουν (π.χ. ἐγκατάσταση τηλεφωνικῆς συσκευῆς, ἔκδοση ἤ θεώρηση διαβατηρίου, χρήση βουλευτικοῦ τηλεφώνου ἀπό τούς ἐκλογεῖς κτλ.).

Μέ λίγα λόγια, " ἡ π ρ ο σ τ α σ ί α ἀντιστάθμιζε κάπως τήν ἀπομόνωση, τήν ἐλαττωματικότητα καί ἀνεπάρκεια τῆς ἀγορᾶς ἐργασίας, τήν ὑλική ἀδυναμία καί φτώχεια ὅλων τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖες δέν ἄλλαζαν ἀκόμη καί μέ τήν ἐμφάνιση μορφῶν τῆς σύγχρονης οἰκονομίας " καί οὐσιαστικά ἀπετέλεσε " τό μόνο μέσο γιά νά ἐπιτύχη κανείς βασικά στοιχεῖα ἀτομικῆς ἤ οἰκογενειακῆς ζωῆς ".[17]

Στά πλαίσια αὐτά τῆς δ ι π λ ῆ ς αὐτῆς σχέσης βουλευτή - ἐκλογέα πρέπει νά σημειωθεῖ, ὅτι ἀπό τή μιά βέβαια ὁ βουλευτής εἶχε τή δυνατότητα ἄμεσης ἐπαφῆς μέ τόν ἐκλογέα, ὥστε νά μεταφέρει στή Βουλή τά ὑπάρχοντα προβλήματα (ἄσχετα ἄν καί ἡ δυνατότητα αὐτή παρέμενε σέ θεωρητικά μόνο ἐπίπεδα) ἀ λ λ ά ἀπό τήν ἄλλη ὁ βουλευτής κατανάλωνε σημαντικό χρόνο γιά τήν " ἐξυπηρέτηση " τῆς πολιτικῆς του πελατείας (στήν ὁποία συνήθως στήριζε καί στηρίζει τήν ἐπανεκλογή του), ἔτσι ὥστε νά μήν εἶναι σέ θέση νά ἐνημερώνει τακτικά καί σωστά τό Σῶμα γιά τά μεγάλα κοινωνικά προβλήματα.

Μέ ἄλλα λόγια, ἡ ἀπορρέουσα ἀπό τή φύση τῆς βουλευτικῆς ἰδιότητας δυνατότητα ἐνημέρωσης τῆς Βουλῆς πάνω στά μεγάλα κοινωνικά προβλήματα τοῦ τόπου, ἤ ἐξανεμιζόταν ὁλότελα ἤ στίς καλύτερες περιπτώσεις εἶχε περιορισμένο χαρακτῆρα, ἀφοῦ ἀφοροῦσε μεμονομένες ὑποθέσεις καί ἄτομα. Δηλαδή πολύ συχνά ἡ οὐσία χανόταν γιά χάρη τοῦ τόπου καί ὁ βουλευτής τοῦ Ἔθνους ὁλόκληρου γινόταν βουλευτής μιᾶς καί μόνο ἐκλογικῆς περιφέρειας. Ἀναλύοντας τά Ἐστενογραφημένα Πρακτικά τῶν συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων πάνω σέ θέματα ἐσωτερικῆς πολιτικῆς, ἡ παραπάνω διαπίστωση γίνεται ἀκόμα σαφέστερη.

2/ Παρουσία - ἀποχή καί συμπεριφορά τῶν βουλευτῶν στίς συνεδριάσεις.

Ἕνα δ ε ύ τ ε ρ ο ἐξαιρετικά σοβαρό σημεῖο πάνω στήν ἐνημέρωση τῆς Βουλῆς - πού πρέπει νά μᾶς ἀπασχολήσει ἐδῶ - ἀναφέρεται στήν " ἐν γένει " συμπεριφορά τῶν βουλευτῶν, πού μέ πράξεις ἤ καί μέ παραλείψεις συντέλεσαν στήν ὁμαλή ἤ ὄχι ροῆ της.

Διότι δέν πρέπει νά παραγνωρίζεται τό γεγονός, ότι ή άποχή γιά παράδειγμα βουλευτών ή όμάδων βουλευτών άπό τίς συνεδριάσεις ή οί όμαλές σχέσεις τών βουλευτών τών έκπροσωπομένων πολιτικών παρατάξεων μποροϋν μέχρις ένα βαθμό νά έπηρρεάσουν καί νά χαρακτηρίσουν τή λειτουργία τοϋ συλλογικοϋ νομοθετικοϋ όργάνου τής πολιτείας.

Στά πλαίσια αύτά τόσο ό Συνταγματικός Χάρτης, όσο καί ό Κανονισμός τής Βουλής τάσσουν σειρά ύποχρεώσεων γιά τήν όμαλή λειτουργία τής Βουλής καί τήν πληρέστερη ένημέρωσή της άπό τό σύνολο τών βουλευτών . Γιά παράδειγμα τό Σύντ. τοϋ 1952 στό άρθρο 56 (όπως καί τό προϊσχύσαν άρ. 56 τοϋ 1911) όρίζει :

" Ή Βουλή δέν δύναται νά συζητήσῃ άνευ τής παρουσίας τουλάχιστον τοϋ ένός τρίτου τοϋ όλου άριθμοϋ τών μελών αύτής, μηδέ νά άποφασίσῃ τι άνευ άπολύτου πλειοψηφίας τών παρόντων μελών, ήτις όμως ούδέποτε δύναται νά εἶναι μικροτέρα τοϋ ένός τετάρτου τοϋ όλου άριθμοϋ τών βουλευτών. Έν περιπτώσει ίσοψηφίας ή πρότασις άπορρίπτεται ".

Άκόμα τό άρθρο 75 παρ. 3 τοϋ 1952 (καί τό άρθρο 76 τοϋ 1911[18]) τονίζει :

" Έν άπουσίᾳ βουλευτοϋ έπί πλείονας τών πέντε συνεδριάσεων κατά μήνα, άνευ άδείας τής Βουλής,[19] έν τακτικῇ ή έκτάκτῳ συνόδῳ, κρατεῖται έκ τής άποζημιώσεως τοϋ παρόντος άρθρου τό εἰκοστόν τής μηνιαίας άποζημιώσεως δι' έκάστην άπουσίαν ".

Εἶναι συνεπώς έμφανής ή θέληση τοϋ συντακτικοϋ νομοθέτη γιά τή δυνατόν μεγαλύτερη παρουσία τών βουλευτών στίς συνεδριάσεις, άφοϋ μέ τό άρθρο 56 τοϋ 1911 καί 1952 άπαιτεῖ μιά μίνιμουμ παρουσία α) γιά τή συζήτηση θέματος (1/3 τοϋ συνόλου) καί β) γιά τήν άπόφαση (άπόλυτη πλειοψηφία παρόντων καί όχι κατώτερη άπό τό 1/4 τοϋ συνόλου), καί μέ τό άρθρο 75 παρ. 3 / 1952 (καί 76 / 1911) θεσπίζει περιορισμό τής βουλευτικής άποζημίωσης γιά τίς άδικαιολόγητες άπουσίες.[20]

Έξάλλου ή ίδιάζουσα σημασία συμμετοχής στό νομοθετικό έργο τοϋ Σώματος φαίνεται καί άπό τήν άφιέρωση τεσσάρων (4) όλόκληρων άρθρων τοϋ Κανονισμοϋ τής Βουλής στό έπίμαχο αύτό ζήτημα. Πρόκειται γιά τά άρθρα 22, 23 καί 25 τών Κανονισμών τοϋ 1947 καί 1952 πού στή συνέχεια παραθέτουμε α ύ τ ο ύ σ ι α γιά νά φανεῖ ή πρόθεση τοϋ νομοθέτη, άλλά καί τό σκεπτικό καθώς καί ή κοινοβουλευτική πεῖρα, πού όδήγησε σ' αύτόν τόν καθορισμό.

άρθρο 22 : " Άπαγορεύεται εἰς τούς Βουλευτάς νά έκτρέπωνται εἰς ὕβρεις προσωπικάς κατά τών συναδέλφων αύτών. Οί τήν άπαγόρευσιν ταύτην παραβαίνοντες, έάν, μετά πρόσκλησιν τοϋ Προέδρου, δέν δηλώσωσιν ότι άποσύ-

ρουν τὰς ὕβρεις, ἀνακαλοῦνται παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν τάξιν. Ἐὰν δ' ἐπιμείνωσιν, ὁ Πρόεδρος διατάσσει ν' ἀναγραφῇ ἡ ἀνάκλησις ἐν τοῖς Ἐπισήμοις Πρακτικοῖς, καταχωριζομένων καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν παρεκτραπέντων Βουλευτῶν.

Οἱ ἀναρμόστως πρὸς τοὺς συναδέλφους συμπεριφερόμενοι ἢ τραχεῖς περὶ τὸ ὕφος προσκαλοῦνται ὑπὸ τοῦ Προέδρου νὰ δώσωσι τὰς ἀναγκαίας ἐξηγήσεις ἢ ν' ἀναιρέσωσι τὰ λεχθέντα· ἐὰν δὲ ἀρνηθῶσιν, ἀνακαλοῦνται εἰς τὴν τάξιν.

Αἱ ἐγκλήσεις καὶ ἀντεγκλήσεις ἀπαγορεύονται. Οἱ τὴν διάταξιν ταύτην παραβαίνοντες ἀνακαλοῦνται εἰς τὴν τάξιν.

Οἱ Βουλευταί, ὅσοι φρονοῦσιν ὅτι συνάδελφός τις αὐτῶν δὲν συμμορφοῦται πρὸς τὸν Κανονισμόν, ἀνακοινοῦντες τοῦτο εἰς τὸν Πρόεδρον, ζητοῦσι παρ'αὐτοῦ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Κανονισμοῦ, εἰς οὐδένα ὅμως ἐπιτρέπεται νὰ ποιῆσεται παρατηρήσεις ἐπὶ τοιούτῳ λόγῳ ἀπ' εὐθείας πρὸς συνάδελφόν του ".

ἄρ.23" Οἱ Βουλευταί, ὅσοι θορυβοῦσι, διακόπτουσι τοὺς ἀγορεύοντας, ἢ διὰ φωνῆς ἢ διὰ σχημάτων ἀποδοκιμάζουσιν αὐτούς, ἐὰν μετὰ παρατήρησιν τοῦ Προέδρου ἐξακολουθήσωσι θορυβοῦντες, ἀνακαλοῦνται εἰς τὴν τάξιν· ἐὰν δ'ἐπιμείνωσιν, ἐγγράφεται ἡ ἀνάκλησις ἐν τοῖς Ἐπισήμοις Πρακτικοῖς. Ἀπαγορεύεται τὸ καπνίζειν ἐντὸς τῆς αἰθούσης τῶν συνεδριάσεων ".

ἄρ.24" Προκειμένου ὁ Πρόεδρος νὰ διατάξῃ τὴν ἀναγραφὴν τῆς ἀνακλήσεως εἰς τὴν τάξιν παρεκτραπέντος Βουλευτοῦ ἐν τοῖς Ἐπισήμοις Πρακτικοῖς, ἐγείρεται προηγουμένως τῆς θέσεώς του καὶ προαναγγέλλει τὴν τοιαύτην του ἀπόφασιν, καλῶν τὸν Βουλευτὴν νὰ δικαιολογηθῇ. Ἐὰν ἡ Βουλὴ εὕρῃ ἐπαρκεῖς τὰς δικαιολογίας, ἀποφαίνεται δι' ἀναστάσεως καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς συζητήσεως. Ἐὰν ὁ Βουλευτὴς δὲν θελήσῃ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν παρεκτροπή του, εἴτε ἀνακαλῶν ἀπρεπεῖς ἐκφράσεις, ἂν τυχὸν ἐξεστόμισεν, εἴτε παρέχων ἐξηγήσεις διὰ πᾶσαν τοῦ Κανονισμοῦ παράβασιν, ὁ Πρόεδρος διατάσσει τὴν ἀναγραφὴν τῆς ἀνακλήσεως εἰς τὴν τάξιν ἐν τοῖς Ἐπισήμοις Πρακτικοῖς. Τοῦτ' αὐτὸ πράττει καὶ ἐὰν ἡ Βουλὴ δὲν εὕρῃ ἐπαρκεῖς τὰς ἐξηγήσεις τοῦ Βουλευτοῦ.

Εἰς τὸν Βουλευτήν, ὅστις προὐκάλεσε τὴν ἀναγραφὴν τῆς ἀνακλήσεως αὐτοῦ εἰς τὴν τάξιν ἐν τοῖς Ἐπισήμοις Πρακτικοῖς, δὲν δίδεται πλέον ὁ λόγος, ἐφ' ὅσον ἐξακολουθεῖ ἡ ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος συζήτησις.

Ἐὰν καὶ μετὰ ταῦτα ὁ Βουλευτὴς προκαλῇ ἀταξίαν ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ἐξακολουθῇ θορυβῶν, ὁ Πρόεδρος ἐρωτᾷ τὴν Βουλὴν ἂν ἡ κατὰ τοῦ Βουλευτοῦ ἀπόφασις πρέπει νὰ δημοσιευθῇ διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἀποσταλῇ πρὸς τοι

χοκδλλησιν εἰς τὰς κρωτευοδσας τῶν δήμων τῆς κεριφερείας ἐξ ἧς ἐκλέγεται. Ἡ Βουλὴ ἀποφαίνεται ἄνευ συζητήσεως καὶ δι' ἀναστάσεως ".

.25" Ἂν ἡ Βουλὴ καταστῇ θορυβώδης, ὁ δὲ Πρόεδρος δὲν δύναται νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν ἢ νὰ καταπαύσῃ τὸν θόρυβον διὰ τῆς κροδσεως τοῦ κώδωνος, ἀνίσταται ἀπὸ τῆς ἕδρας αὐτοῦ, προειδοποιῶν τὸ Σῶμα ὅτι θέλει διακόψει τὴν συνεδρίασιν. Ἐὰν καὶ διὰ τούτου δὲν ἐπανέλθῃ ἡ τάξις, διακόπτει τὴν συνεδρίασιν ἐφ' ὡρισμένην ὥραν, διαρκούσης τῆς ὁποίας οἱ Βουλευταὶ ἐξέρχονται τῆς αἰθούσης. Μετὰ παρέλευσιν δὲ τῆς προσδιορισθείσης ὥρας ὁ Πρόεδρος κηρύττει ἐπανειλημμένην τὴν συνεδρίασιν ".

Σύμφωνα μὲ ὅσα πιὸ πάνω ἀναφέρθηκαν, ἀπὸ τὴ μιὰ γιὰ τὴ συνταγματικὴ διευθέτηση τῆς κοινοβουλευτικῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἐκλεγμένων ἀντιπροσώπων τοῦ Λαοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη γιὰ τὶς δεσμεύσεις τους ἀπὸ τὸν Κανονισμὸ τῆς Βουλῆς, γιὰ τὴν περίοδο ποὺ ἀπασχολεῖ τὴ μελέτη μας, ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε τὰ ἀκόλουθα :

- Σημεῖο πρῶτο : Ὁ ἐξαιρετικὰ δύσκολος καὶ ἄχαρος ρόλος τῶν κυβερνητικῶν βουλευτῶν στὶς συνεδριάσεις τοῦ Σώματος.

Στὶς Βουλὲς τῆς περιόδου ποὺ ἐδῶ ἐξετάζεται, συχνὰ παρατηρήθηκε τὸ φαινόμενο τῆς συστηματικῆς ἀποχῆς βουλευτῶν τῆς κυβερνητικῆς πτέρυγας, ποὺ εἶχε γιὰ συνέπεια τὴ δημιουργία σειρᾶς προβλημάτων στὴν ὁμαλὴ συνέχεια τοῦ νομοθετικοῦ ἔργου τοῦ Σώματος . Ἂν κάνουμε ὑπόψη τὸν ἰδιαίτερα ἄχαρο ρόλο τοῦ κυβερνητικοῦ βουλευτῆ - ποὺ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὴν κυβέρνηση γιὰ ἐξασφάλιση τῆς ἀπαραίτητης πλειοψηφίας, ποὺ κατὰ τὸ Σύνταγμα ἀπαιτεῖται γιὰ νὰ " περάσει " ἕνα νομοσχέδιο[21] - μποροῦμε εὔκολα νὰ ἐξηγήσουμε τοὺς λόγους τῆς ἀποχῆς αὐτῆς.

Τὸ πολὺ συχνὰ προβαλλόμενο ἐπιχείρημα, ὅτι ὁ ρόλος τοῦ κυβερνητικοῦ βουλευτῆ δὲν ἐξαντλεῖται στὴν παροχὴ ψήφου καὶ μόνο, φαίνεται νὰ μὴν ἀνταποκρίνεται βάσιμα στὴν προκειμένη περίπτωση, κύρια στὶς περιστάσεις σ υ ν ε ι δ η τ ῆ ς ὑ π ο β ά θ μ ι σ η ς τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς ἀπὸ τὴν κυβέρνηση. Καὶ εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητο, ὅτι στὴν περίοδο ποὺ ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρει ὑπῆρξε αὐτὴ ἡ ὑποβάθμιση, ἀφοῦ α) οἱ Ἐπιτροπὲς τοῦ ἄρθρου 35 παρ. 2 / 1952 ἀσκοῦσαν τὸ νομοθετικὸ ἔργο τῆς Βουλῆς " δίκην παρα-κυβερνητικοῦ ὄργάνου " σὲ εὐρεῖα κλίμακα[22], β) ἡ ἀνυπαρξία πλήρους ἐκπροσώπησης ὁλόκληρου τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ φάσματος τῶν δυνάμεων τῆς χώρας πιστοποιοῦσε τὴ μονομέρεια τοῦ ὀργάνου (χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἡ Δ' Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ τοῦ 1946) καὶ γ) ἡ συχνὴ ἐπίκλιση τοῦ ἁρμόδιου ὑπουργοῦ " δὲν θὰ δεχθῶ τροπολογίες "[23], ἀποτελοῦσε τροχοπέδη στὴ δημοκρατικὴ ἄσκηση κριτικῆς σὲ κάθε νομοσχέδιο.

Χαρακτηριστικό ἐξάλλου γεγονός, πού πρέπει νά τονιστεῖ ἐδῶ, εἶναι ἡ ἀπό τήν ἀνάλυση τῶν Πρακτικῶν τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων ἐξαγόμενη διαπίστωση, ὅτι ἡ ἀπουσία τῶν κυβερνητικῶν βουλευτῶν στά θέματα τῆς ἐ ξ ω τ ε ρ ι κ ῆ ς πολιτικῆς (βλέπε κύρωση ὑπογραφεισῶν συμβάσεων καί συνθηκῶν) ἦταν μειωμένη στό ἐλάχιστο.

Ἔτσι ὁ περιορισμός τῆς δραστηριότητας τῶν κυβερνητικῶν βουλευτῶν καί ἡ συνακόλουθη ἀποχή ἀπό τήν ἐνεργό συμμετοχή στό νομοθετικό ἔργο, ἐκτός τῶν ἄλλων κακῶν, στερούσε τή Βουλή ἀπό μιά πληρέστερη ἐνημέρωση ἀπό τά ἴδια τά μέλη της.

– Σ η μ ε ῖ ο δ ε ύ τ ε ρ ο : Οἱ ἀδυναμίες συμπεριφορᾶς τῶν βουλευτῶν κατά τήν ἔνάσκηση τῶν καθηκόντων τους στίς συνεδριάσεις.

Παρά τή λεπτομερειακή προληπτική καί κατασταλτική ρύθμιση τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς (ἄρθρα 22 - 25) ἀναφορικά μέ τήν ἐνδεδειγμένη συμπεριφορά τῶν βουλευτῶν στίς συνεδριάσεις τοῦ Σώματος, ἡ Ἑλληνική Βουλή τῆς περιόδου 1946 - 1958 μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ σάν μιά ἀπό τίς πιό " θ ο ρ υ β ώ δ ε ι ς " καί " ἐ π ε ι σ ο δ ι α κ έ ς " τοῦ καιροῦ της, ἀφοῦ οἱ θόρυβοι, οἱ φωνασκίες, οἱ ἐγκλήσεις καί ἀντεγκλήσεις, οἱ ἀνακλήσεις στήν τάξη, οἱ ἀφαιρέσεις τοῦ λόγου, ἄκυρα καί οἱ χειροδικίες ἦταν πολύ συχνό φαινόμενο.

Καί στό σημεῖο αὐτό τά Ἐστενογραφημένα Πρακτικά τῆς Βουλῆς ἀποδεικνύουν τό γεγονός, ὅτι ἡ Βουλή γινόταν πιό " κόσμια " ὅταν ἐπρόκειτο γιά συνεδριάσεις, πού ἀφορούσαν ζητήματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἀντίθετα οἱ συνεδριάσεις τῶν θεμάτων ἐσωτερικῆς πολιτικῆς στήν περίοδο αὐτή ἦταν ἰδιαίτερα " φορτισμένες ", ὅπως γιά παράδειγμα οἱ συζητήσεις γιά τά μέτρα τῆς Δημόσιας Τάξης καί Ἀσφάλειας στή διάρκεια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου 1946 - 49.

Γιά τήν ἐξήγηση τοῦ φαινομένου αὐτοῦ, δέν λείπουν μερικές ἐπιφανειακές καί, τελικά, ἀρκετά ἀνόητες κρίσεις (π.χ. ὁ ἀτομισμός τοῦ Ἕλληνα, ἡ σύσφιξη ὅλων τῶν Ἑλλήνων μόνο στίς δύσκολες περιστάσεις, κτλ.), αὐτό πού ὁ J. Meynaud ἀποκαλεῖ μέ δυό λόγια " φολκλορική ἑρμηνεία " τῆς πολιτικῆς.(24)

Παίρνοντας σάν βάση τή διαπίστωση τοῦ Π. Μπακογιάννη(25), ὅτι " στή μαζική δημοκρατία ὁ βουλευτής εἶναι ὑποταγμένος σ' ἕνα πλῆθος ἀπό δεσμεύσεις, ἰδιαίτερα τοῦ κόμματος καί τῆς Κοινοβουλευτικῆς Ὁμάδας, πού ἐπηρεάζουν ἀποφασιστικά τούς λόγους καί τήν ψῆφο του καί ἀποκλείουν τήν ἐλευθερία ἀπόφασης ", πιστεύουμε, ὅτι ἐνῶ στά θέματα ἐ ξ ω τ ε ρ ι κ ῆ ς πολιτικῆς ἡ κομματική γραμμή εἶναι μέ ἀκρίβεια

προκαθορισμένη χωρίς δυνατότητες εύκολης άλλαγής της (έκτός άπό έξαιρετικά σπάνιες περιπτώσεις), στά έ σ ω τ ε ρ ι κ ά θέματα κύρια οίκονομικο-κοινωνικής μορφής ή όξυνση τών άντιθέσεων (ίδεολογικών, κοινωνικών, κομματικών, έπαγγελματικών, κτλ) παίρνει σαφέστερο χαρακτήρα, πού συχνά όδηγεί σέ " έπεισοδιακές " συνεδριάσεις.

Χωρίς νά έχουμε τήν έντύπωση, ότι αύτή ή έρμηνεία έξαντλεί τή συχνά παρουσιαζόμενη διάσταση άνάμεσα στίς συνεδριάσεις τής έξωτερικής καί έσωτερικής πολιτικής, πιστεύουμε ότι ή άποψη αύτή δέν πρέπει νά παραγνωρίζεται.

Κοινοβουλευτικές Ἐπιτροπές:

Ὁ ξεχωριστά σημαντικός ρόλος τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Βουλῆς ἤ ἀλλιῶς ὀνομαζόμενων Κοινοβουλευτικῶν Ἐπιτροπῶν - τόσο γιά τό νομοθετικό ἔργο τοῦ Κοινοβουλίου, ὅσο καί γιά τήν ἐνημέρωση ἀπό τά ἴδια τά μέλη της - γίνεται προφανής καί μόνο ἀπό τό γεγονός, ὅτι ὁ Κανονισμός τῆς Βουλῆς (τοῦ 1946 καί 1952) ἀφιερώνει σ' αὐτές δύο ἀπό τά πιό μακροσκελῆ ἄρθρα του (τό 8 καί τό 9)[26] ἀμέσως μετά τά βασικά ἄρθρα, πού ἀφοροῦν τόν καταρτισμό της (ἄρθρα 3 - 7).

Τό **πρῶτο** στοιχεῖο, δηλαδή ἡ μεγάλη συνεισφορά τῶν διαφόρων Ἐπιτροπῶν τῆς Βουλῆς στό νομοθετικό ἔργο της - ἐκτός ἀπό τό περίφημο καί πολυσυζητημένο σέ αὐτή τή μελέτη ἄρθρο 35 / 1952 - προκύπτει γιά μιά ἀκόμα φορά ἀπό τό ἴδιο τό Σύνταγμα, πού στό ἄρθρο 58 / 1952 θεσπίζει τίς " Ἐξεταστικές Ἐπιτροπές " καθῶς, καί τή λειτουργία τους μέ βάση τό Νόμο ΓΨΘΗ' τοῦ 1911 " περί τῆς λειτουργίας τῶν κατά τό ἄρθρο 58 τοῦ Συντάγματος Ἐξεταστικῶν τῶν πραγμάτων Ἐπιτροπῶν ".

Τό **δεύτερο** στοιχεῖο, δηλαδή ἡ ἐνημέρωση τοῦ Σώματος ἀπό τά ἴδια τά μέλη της προκύπτει ἀπό τόν Κανονισμό τῆς Βουλῆς, καί συγκεκριμμένα ἀπό τά δύο τελευταῖα ἐδάφια τοῦ ἄρθρου 9 πού ὁρίζουν :

- " Οἱ ἁρμόδιοι Ὑπουργοί **δύνανται** νά λαμβάνωσι μέρος εἰς τάς Συνεδριάσεις τῶν Ἐπιτροπῶν, ἡ παρουσία δέ τούτων εἶναι **ὑποχρεωτική** ἐφ' ὅσον αὐτη ἤθελε ζητηθῆ παρά τῆς Ἐπιτροπῆς ".
- " Αἱ Ἐπιτροπαί **δικαιοῦνται** νά καλοῦν διά τοῦ ἁρμοδίου Ὑπουργοῦ οἱονδήποτε δημόσιον λειτουργόν ἤθελον θεωρήσει χρήσιμον διά τήν ἐξάσκησιν τῶν ἔργων αὐτῶν, **δύνανται** δέ νά ζητήσουν καί τόν ἁρμόδιον Ὑπουργόν ἵνα οὗτος ἀναπτύξῃ καί προφορικῶς αἰτουμένας πληροφορίας τῆς ἁρμοδιότητός του ".[27]

Μπορεῖ εὔλογα νά ἀναρωτηθεῖ ὁ ἀναγνώστης : ἀφοῦ στήν προηγούμενη παράγραφο αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου μιλήσαμε γιά τήν ἐνημέρωση τῆς Βουλῆς ἀπό τά ἴδια τά μέλη της - τούς βουλευτές - διότι τώρα ἐρχόμαστε νά ἐξετάσουμε τό ἴδιο θέμα ἀπό τή σκοπιά τῶν Κοινοβουλευτικῶν Ἐπιτροπῶν, τή στιγμή πού τά μέλη τους εἶναι πάλι οἱ ἴδιοι οἱ βουλευτές ;

Ἀπαντᾶμε γιά δύο λόγους : α) διότι σύμφωνα μέ τόν Κανονισμό τῆς Βουλῆς σέ κάθε μιά κοινοβουλευτική Ἐπιτροπή δέν εἶναι δυνατή ἡ συμμετοχή ὅλων τῶν βουλευτῶν, (πού ἄλλωστε θά ἦταν ἀντίθετο μέ τόν προορισμό τους) ἀλλά **μόνο** 20 - 30 ἀπό αὐτούς.

Κατά συνέπειαν, κάθε κοινοβουλευτική Ἐπιτροπή ἀπό 2ο - 3ο βουλευτές ἀποτελεῖ μιάν " εἰδική σύνθεση " πού ἀσχολεῖται, ἐρευνᾶ, ἐνημερώνει καί ὑποβάλλει στό ὑπόλοιπο Σῶμα προτάσεις γιά ἕνα συγκεκριμμένο ζήτημα. Μέ τόν τρόπο αὐτό, τό σύνολο τῶν ὑπολοίπων βουλευτῶν πού δέν μετέχει σέ μιά - ἄς τήν ποῦμε α' - Ἐπιτροπή (δηλαδή 27ο - 28ο βουλευτές) πραντικά ἐνημερώνεται γιά τό θέμα ἀπό τήν εἰσηγητική ἤ τήν αἰτιολογική ἔκθεση, πού συντάσσει ἡ Ἐπιτροπή αὐτή.

β) διότι ἡ μεγάλη δραστηριότητα - βλέπε κατάχρηση - τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἄρθρου 35 παρ. 2 / 1952 ἀξίζει νά καταδειχθεῖ γιά μιά ἀκόμα φορά ξεχωριστά, μιά καί ἀποτελοῦσε στήν πραγματικότητα περισσότερο π α ρ ά - κ υ β ε ρ ν η τ ι κ ό παρά γνήσιο κοινοβουλευτικό ὄργανο,[28] ἔτσι πού ἡ ἐνημέρωση τῆς Βουλῆς νά εἶναι περιορισμένη, ἀσαφής καί συχνά ἀνύπαρκτη.

Γιά τούς ὀπαδούς τοῦ λεγόμενου " καθαροῦ κοινοβουλευτισμοῦ " - ὅπως θἄλεγε καί ὁ Σεραφείμ Μάξιμος[29] - ὁ μεγάλος ἀριθμός, ἡ σωστή ὀργάνωση καί ἡ εὔρυθμη λειτουργία τῶν Ἐπιτροπῶν τοῦ Κοινοβουλίου ἀποτελεῖ τό βασικό ἐκεῖνο παράγοντα-δείκτη τῆς δημοκρατικότητας ἤ ὄχι τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος.

Στά πλαίσια αὐτά, μιά παραβολή μέ τίς διάφορες Ἐπιτροπές τῆς Βουλῆς ἄλλων Κοινοβουλευτικῶν χωρῶν τήν ἴδια ἐποχή εἶναι δυνατό, νά δώσει μέχρις ἕνα ὁρισμένο βαθμό ἕνα μέτρο σύγκρισης γιά τά κρατοῦντα στήν Ἑλλάδα. Γιά παράδειγμα, τό Βρεταννικό Κοινοβούλιο μέ τά δύο Σώματα του (Βουλή τῶν Κοινοτήτων & Βουλή τῶν Λόρδων) διέθετε καί διαθέτει ἕνα καλά ὀργανωμένο σύστημα ἐπιτροπῶν πού περιλαμβάνει α) τίς Ἐπιτροπές ὁλόκληρης τῆς Βουλῆς, β) τίς Ἐξεταστικές Ἐπιτροπές, γ) τίς μόνιμες Ἐπιτροπές τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων γιά τά δημόσια νομοσχέδια, δ) τίς Κοινές Ἐπιτροπές καί τῶν δύο Σωμάτων καί ε) τίς Ἐπιτροπές ἰδιωτικῶν νομοσχεδίων.[30]

Ἐξάλλου τό Γαλλικό Κοινοβούλιο (Βουλή καί Γερουσία) ἔχει θέσει περιορισμό στίς διαρκεῖς ἐπιτροπές τοῦ κάθε Σώματος σέ ἕξη. Οἱ ἕξη Ἐπιτροπές τῆς Γαλλικῆς Βουλῆς (διαρκεῖς) εἶναι : α) Ἐπιτροπή πολιτιστικῶν, οἰκογενειακῶν καί κοινωνικῶν, 12ο μέλη, β) Ἐπιτροπή Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων, 6ο μέλη, γ) Ἐπιτροπή Ἐθνικῆς Ἄμυνας καί Ἐνόπλων Δυνάμεων, 6ο μέλη, δ) Ἐπιτροπή Ἐθνικοῦ χρήματος, Ἐθνικῆς οἰκονομίας καί σχεδιασμοῦ, 6ο μέλη, ε) Ἐπιτροπή Συνταγματικῶν νόμων, νομοθεσίας καί γενικῆς Διοίκησης τῆς Δημοκρατίας, 6ο μέλη, καί στ) Ἐπιτροπή παραγωγῆς καί ἀνταλλαγῶν.[31]

Ἡ Ἑλληνική Βουλή ἀπό τό μέρος της, σύμφωνα μέ τόν Κανονισμό τῆς Βουλῆς τοῦ 1952 πρόβλεπε μιά σειρά ἐπιτροπῶν πού διακρίνονται σέ τακτικές, ἔκτακτες καί εἰδικές.[32]

Ἀπό τή ρύθμιση τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς - στήν περίοδο ποῦ ἐδῶ μᾶς ἀπασχολεῖ - προκύπτει ὅτι ὑπῆρχαν τέσσερις κοινοβουλευτικές Ἐπιτροπές, ὅσα καί τά ὑπάρχοντα Ὑπουργεῖα. Σ' αὐτές τίς Κοινοβουλευτικές Ἐπιτροπές πρέπει νά προστεθοῦν καί τρεῖς ἀκόμα Ἐπιτροπές τοῦ Σώματος : α) ἡ Εἰδική Ἐπιτροπή γιά τόν Προϋπολογισμό, Ἀπολογισμό καί Γενικό Ἰσολογισμό τοῦ Κράτους, β) ἡ Διαρκής ἐπί τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς Ἐπιτροπή καί γ) ἡ Ἑομελής Ἐπιτροπή Διεθνοῦς Συνεργασίας.

Χωρίς νά ἀσπαζόμαστε τήν ἔκφη τῶν ὀπαδῶν τοῦ " καθαροῦ Κοινοβουλευτισμοῦ ", ποῦ πρίν ἀναφέραμε, εἶναι σαφές, ὅτι οἱ Ἐπιτροπές τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς τοὐλάχιστον ἀπό τή σκοπιά τοῦ ἀριθμοῦ δέν εἶχαν τίποτα νά ζηλέψουν, ἀπό αὐτές τῶν χωρῶν τοῦ ἀναπτυγμένου κοινοβουλευτισμοῦ (Ἀγγλία, Γαλλία). Ἀλλά ἡ σύγκριση αὐτή σταματᾶ στό σημεῖο αὐτό, ἀφοῦ μετά τή διανομή τῶν ἀντιτύπων τῶν νομοσχεδίων ἀπό τό Γραφεῖο Ἐντύπων τῆς Βουλῆς στούς βουλευτές καί τήν προώθησή τους στίς ἁρμόδιες Κοινοβουλευτικές Ἐπιτροπές, τά νομοσχέδια γίνονται ἀντικείμενα μιᾶς ἐ σ π ε υ μ έ ν η ς τ υ π ι κ ῆ ς ἐ π ε ξ ε ρ γ α σ ί α ς.

Ὀνομάσαμε τή διαδικασία ἐπεξεργασίας τῶν νομοσχεδίων ἐσπευμένη καί τυπική, διότι τίς πιό πολλές φορές - ἄν ὄχι ὅλες - ἡ σύνθεση τῶν Κοινοβουλευτικῶν Ἐπιτροπῶν προεξοφλεῖ μιά ἄνετη καί ἄμεση ἀποδοχή τῶν ἀπόψεων καί ἀποφάσεων τῆς κυβερνητικῆς πλειοψηφίας.(33) Ἡ διαδικασία αὐτή παίρνει τέλος μέ τή σύνταξη μιᾶς ἔκθεσης, στήν ὁποία πολύ συχνά δέν περιέχονται τροπολογίες, ἀλλά καί ποῦ ὅταν αὐτές ὑπάρχουν δέν ἔχουν δεσμευτικό χαρακτήρα γιά τούς ἁρμόδιους Ὑπουργούς.

Ἡ τελευταία αὐτή διαπίστωση ποῦ ἀναφέραμε, δηλαδή ἡ τύχη τῶν τροπολογιῶν καί ἡ ἀντιμετώπιση τῆς μειοψηφίας ἀπό τή - συνήθως κυβερνητική - πλειοψηφία στά πλαίσια τῶν κοινοβουλευτικῶν Ἐπιτροπῶν, καταδεικνύεται σχετικά εὔκολα μέ μιά ἀναδρομή στούς πολυπληθεῖς τόμους τοῦ τεύχους " Ἀ ρ χ ε ῖ ο ν Β ο υ λ ῆ ς ", ποῦ συντάσσεται στό τέλος κάθε συνόδου, σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 82 / 1946 & 1952 τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς, καί ποῦ ἐκτός τῶν ἄλλων(34) περιλαμβάνει : α) τήν Εἰσηγητική Ἔκθεση τοῦ Ὑπουργοῦ ἐπί τοῦ σχεδίου Νόμου ἤ ἐπί τοῦ σχεδίου Νομοθετικοῦ Διατάγματος β) τό κείμενο σχεδίων Νόμου ἤ Νομοθετικοῦ Διατάγματος, ὅπως αὐτό κατατίθεται ἀπό τόν Ὑπουργό στή Βουλή, γ) τήν Αἰτιολογική Ἔκθεση τῆς Κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς καί τῆς μειοψηφίας, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει, μέ τίς προτεινόμενες ἀπό αὐτές λύσεις, δ) ὅλες τίς ὑποβληθεῖσες τροπολογίες μέ τίς τυχόν ὑπάρχουσες Αἰτιολογικές Ἐκθέσεις τους καί ε) τίς προτάσεις Νόμων μέ τίς Εἰσηγητικές ἐπ' αὐτῶν Ἐκθέσεις.

'Αποβλέποντας σ' ένα καλύτερο πλησίασμα τοῦ ἔργου τῶν 'Επιτροπῶν τῆς Βουλῆς ἀπό τόν ἀναγνώστη, μέ βάση τή σ υ χ ν ό τ η τ α π α ρ ο υ σ ί α σ η ς τῶν θ ε μ ά τ ω ν κατά Κοινοβουλευτική 'Επιτροπή 'Υπουργείου στήν περίοδο 1952 - 1958 (ἀφοῦ δηλαδή εἶχε ψηφιστεῖ τό Σύνταγμα τοῦ 1952 καί ὁ Κανονισμός τῆς Βουλῆς τοῦ ἴδιου χρόνου), παρουσιάζουμε ἐδῶ ἕναν κατάλογο, ὅπως ἀκριβῶς προκύπτει ἀπό τή μελέτη τῆς σειρᾶς τῶν τευχῶν τοῦ " 'Αρχείου Βουλῆς ".

1/ Τόμος Α': 1952 - 1953, ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'- ΣΥΝΟΔΟΣ Α', ἀπό 12.12.52 μέχρι 14.11.53.

'Υπουργεῖο	Προεδρίας τῆς Κυβέρνησης	10	θέματα.
"	Συντονισμοῦ	12	"
"	'Εθνικῆς Ἄμυνας	71	"
"	'Ε ξ ω τ ε ρ ι κ ῶ ν 'Υ π ο θ έ σ ε ω ν	55	"
"	Δικαιοσύνης	27	"
"	'Εσωτερικῶν 'Υποθέσεων	34	"
"	'Εθν. Παιδείας & Θρησκευμάτων	41	"

2/ Τόμος Β': 1952 - 1953, ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'- ΣΥΝΟΔΟΣ Α', ἀπό 12.12.52 μέχρι 14.11.53.

'Υπουργεῖο	Οἰκονομικῶν	82	θέματα.
"	'Εμπορίου	35	"

3/ Τόμος Α': 1953 - 1954, ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'- ΣΥΝΟΔΟΣ Β', ἀπό 15.11.53 μέχρι 30.9.54.

'Υπουργεῖο	Προεδρίας τῆς Κυβέρνησης	4	θέματα.
"	Συντονισμοῦ	19	"
"	'Εσωτερικῶν 'Υποθέσεων	23	"
"	Δικαιοσύνης	34	"
"	'Εθνικῆς Ἄμυνας	70	"
"	'Ε ξ ω τ ε ρ ι κ ῶ ν 'Υ π ο θ έ σ ε ω ν	27	"
"	'Εθν. Παιδείας & Θρησκευμάτων	37	"

4/ Τόμος Α΄: 1954 - 1955, ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ΄- ΣΥΝΟΔΟΣ Γ΄, ἀπό 15.Ιο.54 μέχρι 5.Ιο.55.

Ὑπουργεῖο	Προεδρίας τῆς Κυβέρνησης	8	θέματα.
"	Συντονισμοῦ	45	"
"	Δικαιοσύνης	28	"
"	Ἐ ξ ω τ ε ρ ι κ ῶ ν Ὑ π ο θ έ σ ε ω ν	23	"
"	Ἐθν. Παιδείας & Θρησκευμάτων	39	"

5/ Τόμος μόνος : 1956, ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δ΄- ΣΥΝΟΔΟΣ Α΄, ἀπό 4.4.56 μέχρι Ιο.Ιο.56.

Ὑπουργεῖο	Προεδρίας τῆς Κυβέρνησης	4	θέματα.
"	Συντονισμοῦ	6	"
"	Ἐθνικῆς Ἄμυνας	I2	"
"	Ἐμπορίου	8	"
"	Δημοσίων Ἔργων	I6	"
"	Κοινωνικῆς Πρόνοιας	6	"
"	Ἐργασίας	4	"
"	Ἐσωτερικῶν Ὑποθέσεων	9	"
"	Δικαιοσύνης	II	"
"	Οἰκονομικῶν	33	"
"	Βιομηχανίας	4	"
"	Ἐ ξ ω τ ε ρ ι κ ῶ ν Ὑ π ο θ έ σ ε ω ν	25	"
"	Γεωργίας	9	"
"	Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας	6	"
"	Ἐθν. Παιδείας & Θρησκευμάτων	I3	"

6/ Τόμος μόνος : 1957 - 1958, ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δ΄- ΣΥΝΟΔΟΣ Γ΄, ἀπό 15.Ιο.57 - 3ο.3.58.

Ὑπουργεῖο	Προεδρίας τῆς Κυβέρνησης	3	θέματα.
"	Συντονισμοῦ	4	"
"	Δικαιοσύνης	I3	"
"	Ἐσωτερικῶν Ὑποθέσεων	II	"

Συνέχεια Τόμου : 1957 - 1958.

Ὑπουργεῖο	Ἐθν. Παιδείας & Θρησκευμάτων	12	θέματα.
"	Ἐμπορίου	7	"
"	Συγκοινωνιῶν & Δημοσίων Ἔργων	13	"
"	Κοινωνικῆς Πρόνοιας	7	"
"	Ἐργασίας	3	"
"	Βιομηχανίας	2	"
"	Ἐ ξ ω τ ε ρ ι κ ῶ ν Ὑ π ο θ έ σ ε ω ν	6	"
"	Οἰκονομικῶν	24	"
"	Ἐθνικῆς Ἄμυνας	8	"
"	Γεωργίας	12	"
"	Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας	6	"

Ἡ παραπάνω παράθεση ἔκανε δυνατή, ὡς ἕνα βαθμό, τήν κατάδειξη τῆς δραστηριότητας τῶν Κοινοβουλευτικῶν Ἐπιτροπῶν κατά Ὑπουργεῖο στήν περίοδο 1952-1958. Στόν πίνακα πού παραπάνω παραθέσαμε, ἔχουμε ὑπογραμμίσει ἐ ν δ ε ι κ τ ι κ ά τά θέματα τῆς περιόδου, πού ἀφοροῦσαν τό Ἑλληνικό Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων, γιά τό λόγο ὅτι ἐνδιαφέρουν ἄμεσα τήν παροῦσα μελέτη.

Γνώμη μας εἶναι, ὅτι θά παρουσίαζε μεγάλο ἐνδιαφέρον γιά τόν κοινωνικό ἐπιστήμονα - πού θά ἤθελε νά μελετήσει καί νά ἐρευνήσει τούς θεσμούς τῆς Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας - ἡ " ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου " τῶν κειμένων, πού δημοσιεύονται στό τεῦχος " Ἀρχεῖον Βουλῆς ".

Ἐμεῖς ἀπό τό μέρος μας ἐδῶ, ἁπλά καί μόνο κάνουμε μερικές σύντομες καί μεθοδολογικά ὄχι ἀπόλυτα ἀσφαλεῖς παρατηρήσεις-διαπιστώσεις :

α) τά θέματα τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν παρουσιάζουν μιά ἰδιαίτερα ὑ φ η λ ή συχνότητα ἀνάμεσα στά 1952-1954 (55 μονάδες τό 52-53, 27 μονάδες τό 53-54), πού φαίνεται νά ἔχει ἄμεση σχέση μέ τήν εἴσοδο τῆς Ἑλλάδας στό NATO, τήν ἐγκατάσταση τῶν ἀμερικανικῶν στρατιωτικῶν βάσεων στό ἑλληνικό ἔδαφος, κτλ.

β) ὅτι ἡ ἰδιαίτερα ὑ φ η λ ή αὐτή συχνότητα στά θέματα τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν ἐπαναλαμβάνεται μέ τήν ἴδια ἔνταση καί στά θέματα τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Ἄμυνας στήν ἴδια περίοδο (71 μονάδες τό 52-53, 7ο μονάδες τό 53-54), γεγονός πού δέν φαίνεται νά ἔχει σχέση μέ τά ὅσα ἀναφέρθηκαν καί πρίν.

γ) δέν θά πρέπει ἐξάλλου νά περάσει ἀπαρατήρητο τό γεγονός, ὅτι στά θέματα ἐσωτερικῆς πολιτικῆς στήν περίοδο 1955-58 παρουσιάζεται τό παράδοξο φαινόμενο τῆς ἰδιαίτερα χ α μ η λ ῆ ς συχνότητας, σέ ὅτι ἀφορᾶ τά κοινωνικά θέματα, π.χ. Ὑπουργεῖο Ἐργασίας (4 μονάδες τό 56, 3 μονάδες τό 57-58), Ὑπουργεῖο Κοινωνικῆς Πρόνοιας (6 μονάδες τό 56, 7 μονάδες τό 57-58) - παρά τό ὅτι ἡ εἰρήνη εἶχε ἐμπεδωθεῖ στή χώρα ἀπό τήν ἐποχή τῆς λήξης τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καί ὁ τόπος βάδιζε σταθερά τό δρόμο τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης.(35)

Θά μποροῦσε κανείς νά προσθέσει σέ αὐτή τήν ἀλυσίδα τῶν παρατηρήσεων-διαπιστώσεων μέσα ἀπό τά δεδομένα, σειρά ὁλόκληρη συλλογισμῶν καί θεμάτων πού προσφέρονται γιά ἑρμηνεία καί ἐπιστημονική τεκμηρίωση. Θά ξεφεύγαμε ὅμως ἀπό τό σκοπό μας, ἄν ἐξακολουθούσαμε τήν ἀνάλυση αὐτή.

Ἀπό ὅσα μέχρι τώρα ἀναφέραμε, προκύπτει ἀβίαστα ἡ διαπίστωση ὅτι ἡ σημασία τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Βουλῆς (ἤ καί τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Γερουσίας, στίς χῶρες πού λειτουργεῖ τό σύστημα τῶν δύο Βουλῶν) μπορεῖ νά εἶναι ξεχωριστά π α ρ α γ ω γ ι κ ή-δ η μ ι ο υ ρ γ ι κ ή. Αὐτό ἄλλωστε συνάγεται ἀπό τή σπουδαιότητα τῶν Ἐπιτροπῶν αὐτῶν στίς διάφορες Κοινοβουλευτικές Δημοκρατίες, κύρια τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης.

Γιά παράδειγμα στή Σουηδία (γιά νά μήν ἀναφερθοῦμε καί πάλι στίς χῶρες πού γέννησαν τόν Κοινοβουλευτισμό), ὅπου ἡ κάθε μιά Ἐπιτροπή (utskott) τοῦ Κοινοβουλίου ἔπαιζε καί παίζει ἀκόμα ἰδιαίτερα σημαντικό ρόλο, ἀφοῦ ἡ ὀργάνωση καί λειτουργία της - προϊόν μακρᾶς ἱστορικῆς ἐξέλιξης - εἶναι τέτοιας μορφῆς, πού συχνά προσφέρει ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στή βελτίωση τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος στή χώρα αὐτή.(36) Κάτι ἀνάλογο τηρουμένων βέβαια τῶν ἀναλογιῶν συμβαίνει καί μέ τίς Ἐπιτροπές (udvalg) στή Δανία, παρά τή μειωμένη σέ σχέση μέ τή Σουηδία ἁρμοδιότητα τοῦ Κοινοβουλίου.

Στή χώρα μας ἀ ν τ ί θ ε τ α, ὁ ρόλος τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Βουλῆς (τακτικῶν, ἐξεταστικῶν, εἰδικῶν) ἐμφανίζεται π ε ρ ι ο ρ ι σ μ έ ν ο ς, τόσο ἀναφορικά πάνω στό κατ' ἐξοχήν ἔργο τους - τό νομοθετικό -, ὅσο καί στόν τομέα τῆς ἐνημέρωσης καί πληροφόρησης τοῦ Σώματος " ἐκ τῶν ἔσω ". Ἐξηγούμαστε :
λέμε ὅτι ὁ ρόλος τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Βουλῆς στήν Ἑλλάδα ὑπῆρξε - καί ἐξακολουθεῖ νά εἶναι - περιορισμένος στό ν ο μ ο θ ε τ ι κ ό έ π ί π ε δ ο, γιατί :

α) Ἕνα παγκόσμιο φαινόμενο πού στήν Ἑλλάδα πῆρε διαστάσεις κοινωνικῆς μάστιγας, δηλαδή ἡ μεγάλη γραφειοκρατική κινητοποίηση(Ὑπουργός, Γενικός Γραμματέας,

ἀνώτεροι ὑπάλληλοι, ἐπιτελικά γραφεῖα, ὑπηρεσιακοί παράγοντες) ποὺ τίς πιό πολλές φορές ἐπεξεργαζόταν καί συνέτασσε τά σχέδια Νόμων καί τά σχέδια Νομοθετικῶν Διαταγμάτων, ἀποτελοῦσε φραγμό στήν ὀρθολογική ἀντιμετώπιση τῶν ὑφισταμένων προβλημάτων τοῦ Λαοῦ.

β) τά παραπάνω γραφειοκρατικά ἐπεξεργασμένα στήν πλειοψηφία τους σχέδια Νόμων καί Ν.Δ. μέ μιά ἁπλή ὑπογραφή τοῦ ἁρμόδιου Ὑπουργοῦ ἔπαιρναν τό " πράσινο φῶς " τῆς διαβίβασής τους στίς ἁρμόδιες κοινοβουλευτικές Ἐπιτροπές.

γ) ἡ ἐκλογική ἄνισα[37] καθορισμένη καί πάντα εὐνοϊκή πρός τήν κυβέρνηση σύνθεση τῶν Κοινοβουλευτικῶν αὐτῶν Ἐπιτροπῶν παρεῖχε τή δυνατότητα, τῆς τυπικῆς καί ἐσκευσμένης ἐπεξεργασίας, γιά τήν ὁποία κάναμε λόγο πρίν.

Ἐξάλλου τό ἴδιο περιορισμένη φαίνεται νά ὑπῆρξε καί ἡ σημασία τῶν Ἐπιτροπῶν αὐτῶν, καί στό ἐπίπεδο τῆς ἐ ν η μ έ ρ ω σ η ς καί π λ η ρ ο φ ό ρ η σ η ς τῆς Βουλῆς " ἐκ τῶν ἔσω ", διότι :

α) οἱ τρεῖς παραπάνω ἀναφερθμενοι λόγοι καί προβαλλόμενοι σάν ἐμπόδια στήν ἐπιτέλεση σωστοῦ νομοθετικοῦ ἔργου, ἰσχύουν καί γιά αὐτή τήν περίπτωση.

β) ἡ ἀποχή τῶν κυβερνητικῶν κύρια βουλευτῶν γιά τήν ὁποία στά προηγούμενα ἀναφερθήκαμε καί ποὺ μέχρις ἕναν ὁρισμένο βαθμό ἀποτελοῦσε μιά ἀκόμα ἀρνητική συνεισφορά τῆς ἄνισης σύνθεσης τῶν Ἐπιτροπῶν,[38] στεροῦσε τήν Ἐθνική Ἀντιπροσωπεία ἀπό τό χαρακτηρισμό της σάν " οὐσιαστικοῦ θεματοφύλακα τῶν λαϊκῶν δικαιωμάτων καί ἐλευθεριῶν".

γ) τήν περίοδο αὐτή παρατηρεῖται ἕνας ἐξαιρετικά ἔντεχνος καί συστηματικός παραγκωνισμός τῶν μεγάλων, καυτῶν καί ἐπίκαιρων πολιτικο-κοινωνικῶν καί οἰκονομικῶν προβλημάτων τοῦ Λαοῦ, ἔτσι ποὺ αὐτά νά μή φθάνουν στίς ἁρμόδιες Κοινοβουλευτικές Ἐπιτροπές, γιά μελέτη, ἐπεξεργασία καί σύνταξη προτάσεων.

Μέ δύο τελευταῖες παρατηρήσεις πάνω στίς Ἐπιτροπές τῆς Βουλῆς - ποὺ ἐνῶ δέν ἀφοροῦν οὔτε τό χρονικό διάστημα, οὔτε τό ἀκριβές ἀντικείμενο τῆς μελέτης παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον - κλείνουμε τήν παράγραφο αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου πάνω στίς Κοινοβουλευτικές Ἐπιτροπές.

Ἡ π ρ ώ τ η ἀναφέρεται στίς Ἐξεταστικές Ἐπιτροπές τῆς Βουλῆς, ποὺ πρόβλεπε τό ἄρθρο 58 παρ. 2 τῶν Συνταγμάτων τοῦ 1911 καί τοῦ 1952, καί ποὺ ἡ λειτουργία τους ρυθμιζόταν ἀπό τόν εἰδικό Νόμο ΓΨΟΗ'/ 1911. Ἡ σύσταση τῶν Ἐπιτροπῶν αὐτῶν - ποὺ κατά τό συντακτικό νομοθέτη - εἶχε δ υ ν η τ ι κ ό χαρακτήρα, ἔγινε

ὑ π ο χ ρ ε ω τ ι κ ή (ἄρθρο 77 παρ. 2) μέ τά δύο φευτο-συντάγματα,(39) πού ἐπέβαλε ἡ φασιστική δικτατορία τῶν συνταγματαρχῶν τό 1967.

Καί τό χειρότερο : στό ἑπόμενο ἐδάφιο τοῦ ἄρθρου 77, τό 3, τό φευτο-σύνταγμα τοῦ 1968 καθιέρωνε γιά πρώτη φορά ἕναν ἀ π α ρ ά δ ε κ τ ο π ε ρ ι ο ρ ι σ μ ό , νά μήν μπορεῖ νά συσταθεῖ Ἐξεταστική Ἐπιτροπή σέ θέματα πού ἀφοροῦσαν τήν ἐξωτερική πολιτική ἤ τήν ἐθνική ἄμυνα.(40) Δηλαδή ὁ " πραξικοπηματικός " νομοθέτης - τόν ἀποκαλοῦμε ἔτσι καί γιά νά κυριολεκτοῦμε ἀλλά καί γιά νά τήν ἀντιδιαστολή του μέ τό " συντακτικό " νομοθέτη - μέ τό παλιό ἀλλά ἀσφαλές πρόσχημα τῆς προστασίας τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων προσπάθησε μέ τόν καλύτερο τρόπο, νά καλύφει τήν ἰδιοτέλεια τῶ θρασύτατων " ἐπιβητόρων " τῆς ἐξουσίας.

Πιστεύουμε, ὅτι τό σημεῖο αὐτό θά πρέπει νά τύχει μιᾶς ἀνάλογης μέ τή σπουδαιότητά του προσοχῆς, διότι μέχρις κάποιο σημεῖο μπορεῖ νά ἀποτελέσει μιά ἀσφαλῆ ἀπόδειξη τῶν προθέσεων καί ἐπιδιώξεων(41) τῶν ἀπριλιανῶν δικτατόρων.

Ἡ ὕ σ τ ε ρ η τέλος παρατήρηση μέ τήν ὁποία καί κλείνουμε, ἀνάγεται στήν ἰδιαίτερα λεπτομερειακή ρύθμιση στόν Κανονισμό τῆς Βουλῆς τοῦ θέματος τῶν Ἐπιτροπῶν Διεθνῶν Σχέσεων.

Πράγματι, ἐκτός τῆς " Ἐπιτροπῆς Διεθνοῦς Συνεργασίας " πού προβλεπόταν καί στά προϊσχύσαντα Συντάγματά μας, τά ἕξη (6) ἐδάφια τοῦ ἄρθρου 26(42) θά πρέπει νά ληφθοῦν ὑπόψη σοβαρά ἀπό κάθε ἐρευνητή, κ ύ ρ ι α ἐν ὄψει τῶν νέων ἀναγκῶν καί ἀπαιτήσεων τῆς Ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς πού θά προκύψουν μετά τήν ἰσότιμη πολιτικο-οἰκονομική ἔνταξη τῆς χώρας στήν Ε.Ο.Κ.

ΙΙ. Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ " ΕΚ ΤΩΝ ΕΣΩ ".

Γιά τίς ἐξωκοινοβουλευτικές δυνάμεις καί τήν ἐπιρροή τους.

Ἔχοντας ἤδη κάνει λόγο γιά τίς ἐσωκοινοβουλευτικές ἐπιρροές, πού δέχθηκε ἡ Ἑλληνική Βουλή τῆς περιόδου 1946 - 1958 - τόσο ἀπό τό μέρος τῶν βουλευτῶν, ὅσο καί ἀπό αὐτό τῶν Κοινοβουλευτικῶν Ἐπιτροπῶν - στό πρῶτο μέρος αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου μέ τίτλο ἡ ἐνημέρωση τῆς Βουλῆς " ἐκ τῶν ἔσω ", ἐρχόμαστε τώρα νά δοῦμε τίς ἐπιρροές τοῦ συλλογικοῦ νομοθετικοῦ Σώματος ἀπό τή σκοπιά τῶν μή κοινοβουλευτικῶν δυνάμεων τῆς ἑλληνικῆς δημόσιας ζωῆς.

Καί μόνο ἀπό τή λέξη δυνάμεις τοῦ ὅρου " ἐ ξ ω κ ο ι ν ο β ο υ λ ε υ τ ι κ έ ς δ υ ν ά μ ε ι ς τῆς ἑλληνικῆς δημόσιας ζωῆς " γίνεται ἀντιληπτό, ὅτι αὐτές εἶναι κάτοχοι ἤ φορεῖς ἐξουσίας (οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς, θρησκευτικῆς, στρατιωτικῆς, κτλ.) καί κατά συνέπειαν ἐγκλείουν μέσα τους ὄχι μόνο δύναμη, ἀλλά καί τή συναφόλουθη " ὑπακοή "[43], πού εἶναι ἀπαραίτητη γιά τήν ἐπιβολή της.

Γι' αὐτό λοιπόν μέ τόν ὅρο " ἐξωκοινοβουλευτικές δυνάμεις " θέλουμε νά ὑποδηλώσουμε, ὅλες ἐκεῖνες τίς δυνάμεις (διευθύνουσες ὁμάδες, ὁμίλους, κάστες, παράγοντες μηχανισμούς, κτλ.), ἡ δραστηριότητα τῶν ὁποίων - ἐνῶ κατά τεκμήριο βρίσκεται ἔξω ἀπό τό Κοινοβούλιο - μέ τόν ἕνα ἤ τόν ἄλλο τρόπο, λίγο ἤ πολύ, συνέχεια ἤ περιστασιακά ἐπηρρέασε τή λειτουργία του.

Σύμφωνα μέ τά παραπάνω μποροῦμε λοιπόν, νά ἀποκαλέσουμε ἐξωκοινοβουλευτικές δυνάμεις στήν Ἑλλάδα τῆς ἐποχῆς πού μᾶς ἐνδιαφέρει : 1) τή μοναρχία, 2) τό στράτευμα , 3) τήν ἐκκλησία, 4) τούς ἐθνικούς ἐπιχειρηματικούς (πλουτοκρατικούς) ὁμίλους, 5) τόν ξένο παράγοντα, 6) τούς μηχανισμούς ἐνημέρωσης - πληροφόρησης τοῦ Λαοῦ (τύπος, μαζικά μέσα ἐνημέρωσης) καί 7) τούς μηχανισμούς μόρφωσης καί ἀνάπτυξης τοῦ Λαοῦ (σύστημα ἐκπαίδευσης).

Εἶναι γεγονός, ὅτι κατά καιρούς πολλά ἔχουν λεχθεῖ, γραφεῖ καί δημοσιευθεῖ γιά τό ρόλο τῶν παραπάνω ἀναφερόμενων ἐξωκοινοβουλευτικῶν δυνάμεων, στό βαθμό πού κάθε δική μας ἀνάλυση θά ἦταν ὄχι μόνο περιττή ἀλλά καί ἐπανάληψη τῶν ἤδη γνωστῶν διαπιστώσεων καί ἀπόψεων. Γιά τό λόγο αὐτό ἀποφασίσαμε στό κεφάλαιο τοῦτο νά προβοῦμε σέ μιά πολύ συνοπτική παράθεση τῆς ἐπιρροῆς μ ε ρ ι κ ῶ ν ἀπό τίς " δυνάμεις " αὐτές ἀ λ λ ά μ ό ν ο σέ ὅτι ἀφορᾶ τήν Ἑλληνική Βουλή, γιά νά καταλήξουμε στήν παρουσίαση δύο μορφῶν πού πιστεύουμε, ὅτι πρέπει νά τονιστοῦν ἰδιαίτερα.

Π ρ ώ τ α, τοῦ ρόλου τῶν λαϊκῶν συγκεντρώσεων (κινητοποιήσεων), κύρια, στά θέματα διαμόρφωσης τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Ἔ π ε ι τ α, τῆς ξεχωριστῆς σημασίας τῶν ὁμάδων πίεσης στήν Ἑλλάδα, τῆς περιόδου 1946 - 1958, πού ἀντιτίθενταν στό κυβερνητικό ρεῦμα.

Ι) Ἡ Μοναρχία :

Ἡ μεταπολεμική ἀποκατάσταση τῆς θέσης τοῦ Ἑλληνικοῦ Στέμματος - βασισμένη στήν " ἐπίμονη θέληση καί προσπάθεια " τῆς Μ. Βρετανίας - ὁδήγησε σέ μιά ἄνευ προηγουμένου δράση ἤ γιά κυριολεκτοῦμε σέ ἀ ν ο ι κ τ ή ἐ π έ μ β α σ η τοῦ θρόνου στά πολιτικά πράγματα τοῦ τόπου, στό βαθμό πού πρέπει νά γίνεται λόγος ὄχι γιά τήν ὕπαρξη, ἀλλά μόνο γιά τήν ἔκτασή της. Δύο ὅμως εἶναι τά σημεῖα πού ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρουν :

α) ἡ ἀπό τά ἄρθρα 21, 29 καί κύρια 3ο τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952 ἐξαγόμενη ἀσάφεια τοῦ συντακτικοῦ νομοθέτη, πού ἔδωσε στό Βασιλέα τή δ υ ν α τ ό τ η τ α τῆς δ ι ά λ υ σ η ς τῆς Βουλῆς. Παρά τό γεγονός, ὅτι τό σκεπτικό τοῦ συνταγματικοῦ χάρτη εἶναι σαφές - λέει ὁ J. Meynaud[44] - καί ἀπορρέει ἀπό τό παλιό γνωμικό " ὁ Βασιλεύς βασιλεύει, ἀλλά δέν κυβερνᾶ ", κατά συνέπειαν ὑφίσταται συνταγματική ἀπαγόρευση τῆς προσωπικῆς ἀνάμιξης τοῦ Βασιλέα στίς κρατικές ὑποθέσεις, οἱ βασιλικές ἐπεμβάσεις στό ἔργο τῆς Βουλῆς ὑπῆρξαν συχνό φαινόμενο.

Π α ρ α δ ε ί γ μ α τ α :

αα) ἡ βασιλική ἀντίδραση κατά τῆς ἐκλογικῆς νίκης τῆς Ε.Π.Ε.Κ. καί τοῦ Πλαστήρα προσωπικά,[45]

ββ) ἡ ἀνάθεση ἐντολῆς γιά σχηματισμό κυβέρνησης στόν Κ. Καραμανλῆ κατά παράβαση τῶν συνταγματικῶν καί κοινοβουλευτικῶν ἐθίμων,[46]

γγ) οἱ ἀλυσιδωτές ἀναθέσεις κυβερνήσεων στήν περίοδο 1961 - 1965.

β) ὁ συνταγματικά ἐλεγχόμενος καί ἀπαράδεκτος θεσμός τῶν λεγομένων " ὑπηρεσιακῶν " (ἤ ἐξωκοινοβουλευτικῶν ἤ ἀπολιτικῶν) κυβερνήσεων ἀπό τό Βασιλέα, μιά καί αὐτές δέν ἔχουν καμμιά πολιτική εὐθύνη ἔναντι τῆς Βουλῆς. Σέ τελευταία ἀνάλυση, οἱ κυβερνήσεις αὐτές τονίζουν τήν ἀπεριόριστη δυνατότητα τοῦ Ἀνώτατου Ἄρχοντα, ἀπό τή μιά νά διαλύει τή Βουλή καί νά παύει τό νόμιμο Πρωθυπουργό καί ἀπό τήν ἄλλη, ν

διορίζει ἄτομα τῆς ἀπόλυτης προτίμησής του.

Π α ρ α δ ε ί γ μ α τ α :

αα) ἡ ἀποπομπή τοῦ Γ. Παπανδρέου στίς 15.12.1965 καί ὁ σχηματισμός " βασιλικῆς " κυβέρνησης μέ ἐπικεφαλῆς τό Γ. Ἀθανασιάδη - Νόβα,

ββ) ἡ κυβέρνηση τοῦ Σ. Στεφανόπουλου μετά τήν πτώση τῆς προηγούμενης.

Ὁ βιασμός λοιπόν τῶν κοινοβουλευτικῶν θεσμῶν καί ἐθίμων εἶναι κάτι παραπάνω ἀπό ἐμφανής ἀπό τό μέρος τῆς μοναρχίας.

2) Τό Στράτευμα :

Ἀπό τό Εἰσαγωγικό Μέρος νιόλας ἔχουμε ἐπισημάνει τήν ἀνάμιξη τοῦ στρατοῦ στά πολιτικά ζητήματα τοῦ τόπου, μιά ἀνάμιξη πού γιά ἄλλους μέν χρονολογεῖται ἀπό τόν Ἐθνικο-ἀπελευθερωτικό ἀγῶνα τοῦ 1821, γιά ἄλλους δέ ἀπό τήν Ἐπανάσταση στό Γουδί τό 1909.

Γεγονός εἶναι, ὅτι στό μετά τόν παγκόσμιο πόλεμο διάστημα - ἀφοῦ ὁ στρατός ἔχει ὁριστικά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τούς " ἀποτάκτους " τοῦ κινήματος τοῦ 1935 καί ἀπό τούς ἀξιωματικούς πού συμμετεῖχαν στήν Ἐθνική Ἀντίσταση[47] - ἡ ἀνάμιξη αὐτή γίνεται ἀκόμα πιό ἔντονη, ἔτσι πού ἡ ἀπό τό 1930 διαπίστωση τοῦ Σ. Μάξιμου νά ἔχει ἀπόλυτη ἰσχύ " ὁ στρατιωτικός παράγοντας ἐμφανίζεται σάν κανένας ἀπό μηχανῆς θεός, πού μέ τή θεϊκή του ἐπέμβαση διορθώνει τήν κοινοβουλευτική μηχανή, τήν κουρτίζει καί τήν ἐπιβλέπει, ἕτοιμος ἀκόμα νά τιμωρήση ὅσους θέλουν νά τήν καταστρέφουν· Πρᾶγμα περίεργο. Οἱ στρατοκράτες, οἱ κινηματίες, οἱ ἐκ συστήματος πουτσιστές, οἱ φορεῖς τῆς δικτατορίας, γίνονται φρουροί τοῦ Κοινοβουλίου "[48].

Στήν περίοδο 1946 - 1958 οἱ συνταγματικές ὑπερβάσεις τοῦ στρατοῦ -πού βρίσκονται σέ ἀπόλυτη ἀντίθεση μέ τούς κοινοβουλευτικούς θεσμούς - φθάνουν στό ἀπόγειό τους, μιά καί ὁ στρατός διαθέτει πιά σειρά ὁλόκληρη μηχανισμῶν (δικό του ραδιοφωνικό δίκτυο,[49] παρα-στρατιωτική ὀργάνωση ΙΔΕΑ, ἰδεολογική κατήχηση κληρωτῶν, ἀπορρόφηση τοῦ 4ο - 5ο τῆς ἑκατό τοῦ γενικοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ, κτλ.) γιά τήν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ του, πού ἦταν ἡ ἐνεργός ἀνάμιξη στήν ἑλληνική πολιτική ζωή (καί μάλιστα γιά ἴδιον ὄφελος).

Σημαντικό ἐξάλλου στοιχεῖο γιά τήν κατανόηση τοῦ ρόλου τοῦ στρατοῦ στήν περίοδο αὐτή σάν θεσμοῦ παράλληλου μέ τόν κοινοβουλευτικό, ἀποτελεῖ τό γεγονός ὅτι ὁ

στρατός ἐμφανιζόταν σάν τό μόνο ζωτικό ὄργανο συγκράτησης καί συντήρησης τῆς ὑπάρχουσας κοινωνικῆς κατάστασης, ἀντίθετο σέ κάθε προσπάθεια ἰδεολογικῆς διείσδυσης ἤ ἀλλαγῆς. Μέ δύο παραδείγματα ἐνισχύουμε τό συλλογισμό αὐτό :

α) Μετά τό δημοψήφισμα γιά τήν ἐπάνοδο τοῦ βασιλέα Γεωργίου Β' τό Σεπτέμβρη τοῦ Ι946, " ὁ ὑπουργός Ἀμύνης Μπέης Μαυρομιχάλης ἐ κ κ α θ ά ρ ι σ ε τό στρατό, τό ναυτικό, τήν ἀεροπορία ἀπό ὅσους ἀντιβασιλικούς ἀξιωματικούς εἶχαν ἀκόμα ἀπομείνει ἐκεῖ. Τό ἴ δ ι ο ἔγινε καί γιά τίς ἐλάχιστες περιπτώσεις δημοκρατικῶν ἀστυνομικῶν ἤ ἀξιωματικῶν χωροφυλακῆς ".(50)

β) Κατά τήν περίοδο Ι957 - Ι958, " στίς παραμεθόριες περιοχές ἡ ἔνταση ἦταν μόνιμη. Εἰδικές ἄδειες (τίς ὁποῖες χ α ρ α κ τ η ρ ι σ τ ι κ ά ἐ ξ έ δ ι δ ε ὁ Στρατός καί ὄχι οἱ πολιτικές ἀρχές) ἦταν ἀναγκαῖες γιά νά εἰσέλθουν στήν περιοχή ἄτομα πού δέν κατοικοῦσαν ἐκεῖ· ἀκόμη καί μέλη τοῦ Κ ο ι ν ο β ο υ λ ί ο υ, ὑποψήφιοι τῆς Ἀριστερᾶς καί μερικές φορές τοῦ Κέντρου, δέν ἔπαιρναν ἄδεια γιά νά μποῦν στίς περιοχές αὐτές, ἀκόμη καί κατά τήν περίοδο τῆς προεκλογικῆς ἐκστρατείας ".(51

Δέν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία, ὅτι οἱ μηχανισμοί αὐτοί λειτούργησαν οὐσιαστικά μέ στόχο τή μείωση - ἄν ὄχι τήν ἐξαφάνιση - τοῦ θεσμοῦ τῆς Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας.

3) Οἱ Ἐθνικοί Ἐπιχειρηματικοί (πλουτοκρατικοί) Ὅμιλοι :

Οἱ Ἐθνικοί Ἐπιχειρηματικοί Ὅμιλοι παρουσιάζουν ἰδιαίτερα μεγάλο ἐνδιαφέρον γιά δύο βασικά λόγους :

α) διότι ἀποτελοῦν - σύμφωνα μέ τήν εὐφυέστατη διαπίστωση τοῦ Γ. Δ. Κατσούλη τήν " ἀ δ ρ α τ η κ υ β έ ρ ν η σ η " τῆς χώρας.

β) διότι οἱ ἐπιρροές τῶν μελῶν τοῦ Κοινοβουλίου ἀπό τούς ἐκπροσώπους τῶν ὁμίλων αὐτῶν παρουσιάζονται σάν ξεχωριστά σημαντικές.

Ἀποκαλέσαμε τίς παραπάνω ἐπιρροές σπονδαίας σημασίας, π ρ ῶ τ α διότι ἀκόμα καί μέσα στίς Βουλές τῆς περιόδου Ι946 - Ι958 ὑπῆρχαν ἐκλεγμένοι ἀντιπρόσωποι τοῦ τοῦ Λαοῦ, πού παράλληλα ἦταν καί ἐκπρόσωποι τῶν ὁμίλων αὐτῶν, καί μάλιστα σέ μεγάλη ποσοστιαία ἀναλογία (Ι5 βουλευτές-βιομήχανοι, 3 βουλευτές-ἐφοπλιστές)(52) ἔτσι, πού νά εἶναι δυνατός ὁ ἐπηρρεασμός τοῦ ἔργου τοῦ Σώματος.

Ἔ π ε ι τ α, διότι δέν πρέπει νά ὑποτιμῶνται οἱ πολύ σημαντικές προσωπικές διασυνδέσεις φιλικοῦ, συγγενικοῦ καί ἐπιχειρηματικοῦ χαρακτήρα,(53) μερικῶν - γιά νά μή ποῦμε πολλῶν - βουλευτῶν μέ διάφορες προσωπικότητες τῶν ὁμίλων αὐτῶν, μιά καί ὁδηγοῦν στό ἴδιο μέ πρίν ἀποτέλεσμα, δηλαδή τόν ἐπηρεασμό τοῦ ἔργου τῆς Βουλῆς.

Ἡ ἐπίδραση πάνω στό ἔργο τῆς Βουλῆς ἀπό τούς ομίλους αὐτούς - ποῦ μποροῦν νά διακριθοῦν α) σέ ἐθνικούς πλουτοκρατικούς ὁμίλους, β) σέ ὁμίλους τοῦ ξένου κεφαλαίου στήν Ἑλλάδα καί γ) σέ ἐφοπλιστικούς ὁμίλους - δέν πρέπει νά ἀντιμετωπίζεται στατικά (μέ τήν ἱκανοποίηση δηλαδή μόνο προσωπικῶν ἤ ἐταιρικῶν συμφερόντων) ἀλλά καί δυναμικά στόν ἐμποτισμό τοῦ ὅλου μηχανισμοῦ τῆς νομοθετικῆς καί ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

Κατά τή γνώμη μας ὁ ρόλος τῶν ἐπιχειρηματικῶν αὐτῶν ὁμίλων θά πρέπει νά ἀποτελεῖ ἕνα ἀπό τά πρῶτα - γιά νά μή ποῦμε τό π ρ ω τ α ρ χ ι κ ό - σημεῖα κάθε πολιτικο-κοινωνικῆς ἀνάλυσης τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς πραγματικότητας, διότι διαθέτει ὅλα τά μέσα καί τούς μηχανισμούς (οἰκονομική ἰσχύ, διασυνδέσεις μέ ξένες καί ντόπιες κυβερνήσεις καί τέλος αὐθύπαρκτη ἐκπροσώπηση μέσα στή Βουλή) γιά τήν ἐπιτυχία τῶν σκοπῶν τους.

Σ' αὐτόν τόν ξεχωριστά πολύπλοκο καί πολυσύνθετο μηχανισμό ὀφείλεται ὡς ἕνα ὁρισμένο βαθμό καί ἡ στάση τῶν ὁμίλων αὐτῶν σέ σχέση μέ τόν κοινοβουλευτισμό, ἀφοῦ αὐτοί ἀποδέχονται τήν ὕπαρξή του μόνο σέ περιόδους ἀπόλυτης ἐξασφάλισης τῶν συμφερόντων τους, ἐνῶ σέ κάθε ἄλλη περίπτωση δέν διστάζουν νά γίνουν οἱ χρηματοδότες φασιστικῶν ἤ ὁλοκληρωτικῶν κινημάτων.(54)

Κατά συνέπεια καί ὁ ρόλος τῶν παραπάνω ὁμίλων στή διαμόρφωση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς χώρας μας παρουσιάζεται σάν καθοριστικός.

καί 4) Ὁ Ξένος Παράγοντας :

Γιά τό ρόλο τοῦ ξένου παράγοντα σάν στοιχείου ἐπέμβασης καί ἐπιρροῆς τῆς χώρας καί τῆς Βουλῆς στή μεταπολεμική περίοδο θά ἦταν δυνατή ἡ συγγραφή μιᾶς ὁλόκληρης μελέτης, ἀφοῦ αὐτός καλύπτει κάθε δυνατό ἐπίπεδο διείσδυσης.

Πρόκειται γιά μιά διείσδυση κ υ ν ι κ ή καί πολυσύνθετη, πού ξεκινάει άπό τό ο ί κ ο ν ο μ ι κ ό έπίπεδο : α) μέ τήν ύπέρογκη καί δυνάλογη έκταση τών ξένων έπιχειρήσεων (πού καί ή ίδια ή πρεσβεία τών Η.Π.Α. στίς 24.4.1964 πιστοποιούσε λέγοντας, ότι ή 'Ελλάδα άποτελεί " γόνιμο έδαφος " πρός τούτο), β) μέ τή σύναψη σειράς ληστρικών συμβάσεων (κύρια στήν περίοδο διακυβέρνησης τού Κ. Καραμανλή, δές συμβάσεις :Esso - Papas / Standard Oil of New Jersey, Péchiney - Νιάρχος) καί γ) μέ τήν άφαίμαξη τών έθνικών πόρων πρός όφελος τού ξένου κεφαλαίου (π.χ. ό έπιχειρησιακός έλεγχος 5 έλληνικών Κοινωφελών 'Οργανισμών : 2 Η.Ε.Α.Π., Η.Ε.Μ., Ε.Η.Σ. καί Oulen άπό τή βρετανική έταιρεία Power, κτλ) στή συνέχεια έπεκτείνεται στό π ο λ ι τ ι κ ό έπίπεδο : α) μέ τήν έπιβολή " φρονίμων " κυβερνήσεων (π.χ. ή λεγόμενη " έπτακέφαλη " έξωκοινοβουλευτική κυβέρνηση τού Δ. Μάξιμου), β) μέ τή συχνά παρουσιαζόμενη άνοιχτή ύποστήριξη σέ πολιτικά πρόσωπα (περίπτωση στρατάρχη Παπάγου), γ) μέ τήν παρουσία ύπηρεσιών γενικής άσφάλειας άμερικανικών όργανισμών (σχέσεις τής άμερικανικής C.I.A. μέ τήν έλληνική Κ.Υ.Π.).

'Ακόμα ή διείσδυση αύτή περνάει καί άπό τό κ ο ι ν ω ν ι κ ό - π ο λ ι τ ι σ τ ι κ ό : α) μέ τήν είσβολή τού american way of life , β) μέ τή συρροή κινηματογραφικών ταινιών (40 ο/ο άμερικανικά φίλμς, 15 - 20 ο/ο έλληνικά καί 1 ο/ο), γ) μέ τίς " διευκολύνσεις " ξένων ύπηκόων (δικαίωμα έτεροδικίας στούς 'Αμερικανούς), γιά νά καταλήξει στό σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ό έπίπεδο : α) μέ τή στρατιωτική βοήθεια μέ πολιτικά άνταλλάγματα, β) μέ τή στάθμευση καί τόν έλληνισμό ξένων στρατιωτικών δυνάμεων στόν έλλαδικό χώρο, γ) μέ τήν έγκατάσταση άπρόσιτων άπό τό έλληνικό κράτος βάσεων, κτλ.(55)

Είναι σαφές, ότι τό μέγεθος τής έκτασης τής διείσδυσης τού ξένου παράγοντα άποτέλεσε σοβαρό παράγοντα π ο ι κ ι λ ό τ ρ ο π η ς έπιρροής τής Βουλής τών 'Ελλήνων στό διάστημα πού μάς ένδιαφέρει έδώ, έχοντας ταυτόχρονα άνυπολόγιστες συνέπειες σέ μιά σειρά άποφάσεων τού Κοινοβουλίου, πού τόνωσαν άκόμα περισσότερο άντί νά μειώσουν τήν πολυμερή αύτή ξένη διείσδυση.

Α) Ὁ ρόλος τῶν λαϊκῶν κινητοποιήσεων ἀναφορικά μέ τή διαμόρφωση τῆς Ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Εἰσερχόμενοι τώρα στήν παράθεση τοῦ πρώτου ἀπό τούς δύο σημαντικούς - κατά τή γνώμη μας - παράγοντες ἐπιρροῆς καί ἐνημέρωσης τῆς Βουλῆς, δηλαδή τῶν λαϊκῶν κινητοποιήσεων πάνω στή διαμόρφωση τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, πρέπει νά κάνουμε δύο ἀπαραίτητες διευκρινήσεις, τήν πρώτη πάνω στόν ἐννοιολογικό προσδιορισμό τῶν κινητοποιήσεων αὐτῶν καί τή δεύτερη πάνω στή σχέση τῶν θεμάτων τῆς ἐξωτερικῆς καί ἐσωτερικῆς πολιτικῆς.

Συγκεκριμμένα πρόκειται γιά τό γεγονός, ὅτι : α) μέ τή χρησιμοποίηση τοῦ ὅρου λ α ϊ κ έ ς κ ι ν η τ ο π ο ι ή σ ε ι ς ἐννοοῦμε κάθε μορφῆς μαζική ἐκδήλωση τοῦ λαοῦ ἤ τμήματος αὐτοῦ - συγκεντρώσεις (διαμαρτυρίας, συμπαράστασης, διεκδικήσεων), συλλαλητήρια, μαχητικές ἀπεργίες, καλέσματα - πού ἀποσκοποῦν βασικά π ρ ῶ τ α στήν ἐνημέρωση τῶν ἁρμοδίων φορέων τῆς Κρατικῆς ἐξουσίας, ἔ π ε ι τ α στή δυνατότητα-πιθανότητα ἐπηρρεασμοῦ τους καί τ έ λ ο ς, στή συνακόλουθη ἐπιβολή ἀπόφεων, αἰτημάτων, διεκδικήσεων, κτλ.

β) συχνά ἀπαντᾶται τό φαινόμενο τῆς ἀμφιπλευρης ἐμπλοκῆς ἀνάμεσα στά θέματα ἐξωτερικῆς καί ἐσωτερικῆς πολιτικῆς, πού παρά τή φαινομενική θεωρητική τους διάσταση, ἐμφανίζονται ἄ λ λ ο τ ε μέν μέ τή μορφή τῆς λογικῆς ἀκολουθίας (πέρασμα ἀπό τό γενικό ἐξωτερικό θέμα στό εἰδικό ἐσωτερικό θέμα καί τό ἀντίστροφο), ἄ λ λ ο τ ε δέ μέ τή μορφή τῆς ἀπόλυτης ταύτισης (ταυτότητα ἀντίληψης τοῦ ἐξωτερικοῦ μέ τό ἐσωτερικό ζήτημα ἤ καί τό ἀντίθετο).

Γιά νά γίνουμε πιό κατανοητοί στή δεύτερη αὐτή διευκρίνηση, δίνουμε μερικά παραδείγματα : στή μορφή τῆς πρώτης θεώρησης τῆς λ ο γ ι κ ῆ ς ἀ κ ο λ ο υ θ ί α ς τό γενικό θέμα τῶν ἑλληνικῶν συνόδων λ.χ. στή Σύνοδο τοῦ Βερολίνου τό 1878 δέν ἔμεινε μονάχα ζήτημα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἄλλά ἔγινε καί μερικά ἐσωτερικό πρόβλημα, ἀφοῦ ἀπετέλεσε ἀντικείμενο κομματικῆς διαμάχης καί ἐκμετάλλευσης τῆς ἐποχῆς του.(56)

Ἀντίθετα στή μορφή τῆς δεύτερης θεώρησης δηλαδή τῆς ἀ π ό λ υ τ η ς τ α ύ τ ι σ η ς, τό εἰδικό καί μερικό ἐσωτερικό πρόβλημα τῆς δημόσιας τάξης καί ἀσφάλειας τῆς χώρας π.χ. στή διάρκεια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου 1946-49, ἔγινε ἐξωτερικό ζήτημα, ἀφοῦ καί αὐτή ἀκόμα ἡ λύση του ἐπιδιώχθηκε καί ἐπετεύχθηκε στά πλαίσια τῆς ξένης " βοήθειας " καί " προστασίας ".

Στή διάρκεια τής περιόδου 1950-1958 - πού ἐμπίπτει στήν περίοδο πού μᾶς ἀπασχολεῖ ἐδῶ (μιά καί δέν παίρνουμε ὑπόψη τό διάστημα 1946-49 ἐξαιτίας τῶν γεγονότων τοῦ ἐμφυλίου πολέμου) - οἱ διαδηλώσεις, συγκεντρώσεις, ἀπεργίες, κτλ. ἀναφορικά μέ τά θέματα τής ἐσωτερικῆς πολιτικῆς δέν παρουσιάζονται σάν ἰδιαίτερα μεγάλες, παρά τήν ὀξύτητα τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων καί ἀντιθέσεων.

Τό γεγονός αὐτό μπορεῖ κατά τή γνώμη μας νά ἀποδοθεῖ κάλλιστα σέ τρεῖς λόγους: π ρ ῶ τ α, στό φοβερό ὁπλοστάσιο τοῦ ἀντικομμουνιστικοῦ ἀγῶνα πού εἶχε στή διάθεσή της ἡ δεξιά παράταξη, θεωρώντας καί ἑρμηνεύοντας κάθε κοινωνικό αἴτημα ἤ ἐκδήλωση τοῦ Λαοῦ σάν ἔνδειξη (γιά νά μή ποῦμε ἀπόδειξη) πολιτικῆς ἔνταξης στό ἀπό τό 1947 παράνομο Κ.Κ., ἔ π ε ι τ α, στόν ἐλεγχόμενο καί κυβερνητικά πατρονάρισμένο ἐργατικό συνδικαλισμό, πού ἔφθανε ἀκόμα καί στό σημεῖο νά δέχεται συγχαρητήρια γιά τήν " κατανόηση " τῆς ἐργατικῆς τάξης[57] σέ σχέση μέ τήν κυβερνητική πολιτική, καί τ έ λ ο ς, στήν ἰδιαίτερα μεγάλη ἀστυνόμευση τοῦ Ἕλληνα πολίτη, πού ἐντάθηκε ἀκόμα περισσότερο μέ τήν ἀνάληψη τῆς διακυβέρνησης τῆς χώρας ἀπό τόν Κ. Καραμανλῆ.[58]

Καί ἐνῶ ἔτσι εἶχαν τά πράγματα στά ἐσωτερικά θέματα, στά ζητήματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς - μέ δεσπόζον πρόβλημα τό Κυπριακό - παρατηρεῖται σ ε ι ρ ά δ λ ό κ λ η ρ η λ α ϊ κ ῶ ν κ ι ν η τ ο π ο ι ή σ ε ω ν, πού κυριολεκτικά συντάραζαν τίς κυβερνήσεις τῆς ἐποχῆς, ἀφοῦ πολύ συχνά οἱ ἐνέργειές τους βρίσκονταν σέ ἀνοιχτή ἀντίθεση μέ τό λαϊκό αἴσθημα, καί εἶχε σάν ἀποτέλεσμα συνήθως τήν ἀπαγδρευσή τους.

Ἡ φύση, ἡ ἰδιομορφία καί ἡ τεράστια σημασία τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος γιά τόν Ἑλληνικό λαό μᾶς προσφέρει ἄφθονα παραδείγματα τοῦ ρόλου τῶν λαϊκῶν κινητοποιήσεων, μέ στόχο τή γνωστοποίηση (ἐνημέρωση) τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Παραθέτουμε μερικά ἀπό αὐτά διότι εἶναι ἀπόλυτα ἔ ν δ ε ι κ τ ι κ ά :

α) τή μεγάλη σπουδαστική συγκέντρωση τῆς 22 Νοέμβρη 1951 μέ πρωτοβουλία τῆς Πανσπουδαστικῆς Ἐπιτροπῆς Κυπριακοῦ Ἀγῶνα, ἐπ' εὐκαιρία τῆς συζήτησης τοῦ Κυπριακοῦ στόν Ο.Η.Ε., πού ἔγινε στήν Ἀθήνα (πανεπιστημιακό προαύλιο) καί πρόβλεπε πορεία στή Βουλή γιά ἐπίδοση ψηφίσματος. Κατέληξε σέ ὀξύτατη σύγκρουση τῶν δυνάμεων τῆς ἀστυνομίας μέ τούς διαδηλωτές στό κέντρο τῆς Ἀθήνας μέ πολλούς τραυματισμούς, γιά νά πάει τό ὅλο θέμα τήν ἄλλη μέρα 23/II/51 στή Βουλή.[59]

β) τό μεγάλο αἱματηρό πανελλήνιο (Ἀθήνα, Θεσ/νίκη, Πάτρα, Κέρκυρα, Χανιά, Ἡράκλειο, Ἰωάννινα, Λάρισσα, Λαμία, Κόρινθος, Πύργος, Καλαμάτα, Χαλκίδα, Ἀγρίνιο, Ξάνθη, Κιάτο, Αἴγιο, Καλάβρυτα, Τρίπολη, Ἀλεξανδρούπολη, Ἐλευσίνα, Ἔδεσσα, κτλ.)(60) συλλαλητήριο ὑπέρ τῆς Ἕνωσης τῆς Κύπρου μέ τήν Ἑλλάδα στίς 2ο Αὐγούστου 1954, τή στιγμή πού ὁ μόνιμος ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδας στά Ἡνωμένα Ἔθνη Ἀνθόπουλος-Παλαμᾶς ἐπέδιδε στόν Γ.Γ. τοῦ Ο.Η.Ε. τήν ἑλληνική προσφυγή. Οἱ διαδηλώσεις αὐτές μόνο στήν Ἀθήνα εἶχαν 125 τραυματισμούς (1οο πολιτῶν & 25 ἀστυνομικῶν).

γ) ἡ βάναυση διάλυση τῶν φοιτητικῶν ἐκδηλώσεων ἀπό τήν ἀστυνομία πού γινόταν ἔνδειξη διαμαρτυρίας καί ἀγανάκτησης, γιά τά μεγάλα μαζικά ἀνθελληνικά πογκρόμ πού ξέσπασαν τό καλοκαίρι τοῦ 1955, μέ ἀποκορύφωμα τά γεγονότα τῆς 6 Σεπτέμβρη τοῦ 955 στήν Κωνσταντινούπολη.

καί δ) οἱ μεγάλες ἀντιβρεταννικές (καί ἀντιαμερικανικές) διαδηλώσεις τῆς Ι Μάρτη 1956 - ἀποτέλεσμα τῆς " ἀπαγωγῆς " καί ἐκτόπισης τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου Μακάριου στίς Σεϋχέλλες - στίς ὁποῖες σημειώθηκε ἐπέμβαση τῆς ἀστυνομίας καί τοῦ στρατοῦ : γιά τήν ἀπόκρουση τῶν λαϊκῶν ἐπιθέσεων κύρια ἐναντίον τοῦ ἀγγλικοῦ προξενείου.

Τήν ἑπόμενη μέρα - 12 Μάρτη 1956, παρά τή ρητή ματαίωση καί ἀπαγόρευση τῆς κυβέρνηση - χιλιάδες διαδηλωτές συγκεντρώθηκαν στά κεντρικώτερα σημεῖα τῆς Ἀθήνας μέ στόχο τήν Ἀγγλική πρεσβεία.(61) Οἱ διαδηλωτές τελικά ἀποκρούστηκαν, ἀλλά στή διάρκεια τῶν δύο αὐτῶν ἡμερῶν σημειώθηκαν 4 νεκροί (3 πολίτες & Ι ἀστυνομικός) καί ἑκατοντάδες τραυματίες (7ο πολίτες πολύ σοβαρά, καί 58 τραυματίες ἀστυνομικοί).

Παραθέσαμε τίς παραπάνω τέσσερεις ἐνδεικτικές διαδηλώσεις γιά τό σοβαρότερο θέμα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς περιόδου, διότι πιστεύουμε, ὅτι ἐγκλείουν μέσα τους τρία (3) πολύ ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα :

Σ τ ο ι χ ε ῖ ο π ρ ῶ τ ο : ὁ ρόλος τῆς λαϊκῆς δράσης στά θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Εἶναι γεγονός, ὅτι σέ περιόδους ἰδιαίτερα ἀνώμαλες, ὅπου ὁ κατευθυνόμενος κυβερνητικός κοινοβουλευτισμός θέλει τόν πολίτη νά συμμετέχει ἐνεργά στήν πολιτική ζωή μονάχα μιά φορά κάθε τέσσερα χρόνια (γιά μιά καί μόνο μέρα), ὁ Λαός - πού συνήθως στερεῖται τή δυνατότητα συχνοῦ ἐπηρεασμοῦ τῶν κέντρων πολιτικῶν ἀποφάσεων στά καθημερινά κοινωνικο-οικονομικά ζητήματα - ἀντιδράει μέ βιαιό-

τητα σέ κάθε προσπάθεια έμπαιγμού ή διακύβευσης τών έθνικών του συμφερόντων, άφηφώντας τίς κυβερνητικές άπαγορεύσεις.

Άπό τό ένα μέρος ή μικρή σχετικά συχνότητα διαδηλώσεων γιά τά έσωτερικά προβλήματα στήν περίοδο 1953 - 1958 σέ σχέση μέ τό Κυπριακό, καί άπό τό άλλο μέρος ή πανελλήνια ένεργός άντίδραση καί συμμετοχή στά έξωτερικά θέματα (γιά τό λόγο αύτό παραθέσαμε τόν κατάλογο του Ν. Ψυρούκη στίς διαδηλώσεις του Αύγούστου του 1954), ένισχύει τή θέση αύτή.

Στοιχείο δεύτερο: ή σημασία - τόσο άπό τή σκοπιά τής ένημέρωσης όσο καί άπό αύτή τής έπιρροής τής Βουλής - τών λαϊκών κινητοποιήσεων δέν πρέπει νά ύποτιμάται διόλου. Διότι δέν φαίνεται νάναι τυχαίο τό γεγονός, ότι τήν έπαύριο τών έκδηλώσεων αύτών ή Βουλή συνήθως άναγκάζεται νά συζητάει καί νά άσχολείται μέ τά θέματα αύτά. Παράδειγμα πού πιστοποιεί τή διαπίστωσή μας αύτή, είναι ή Συνεδρίαση τής Βουλής τών Έλλήνων στίς 23.II.1951 (πού πρίν άναφέραμε καί πού στή σημείωση 59 αύτού του κεφαλαίου παραθέτουμε άποσπάσματα τών όσων έλέχθησαν άπό τούς Π. Κανελλόπουλο, Σ. Στεφανόπουλο καί Κ. Γαβριηλίδη).

Στοιχείο τρίτο τέλος, πού δείχνει τή συνεισφορά τών λαϊκών κινητοποιήσεων στή διαμόρφωση τής έξωτερικής πολιτικής: Ή προσπάθεια τής έκάστοτε έκτελεστικής έξουσίας νά άπαγορεύει τίς έκδηλώσεις αύτού του είδους. Ή χρησιμοποίηση έξάλλου τής άστυνομίας (άκόμα καί του στρατού ;) γιά τήν έπιτυχία τών άπαγορεύσεων αύτών άποτελεί τήν καλύτερη καί πιό άδιάσειστη άπόδειξη τής δύναμης του λαϊκού αίσθήματος, σάν παράγοντα έπιρροής τής έκτελεστικής έξουσίας, τόσο άπέναντι στίς έσωτερικές ύποσχέσεις της, όσο καί άπέναντι στίς διεθνείς έξωτερικές (συνήθως μυστικές καί άπόρρητες) συμφωνίες καί δεσμεύσεις της.

Παράδειγμα του φόβου τής έκτελεστικής έξουσίας σέ σχέση μέ τίς λαϊκές κινητοποιήσεις άποτελεί ή άπάντηση του άναπληρωτή ύπουργού Έξωτερικών Γ. Βαρβούτη, πού έλεγε άνάμεσα στ άλλα στή Βουλή τό 1951[62] ότι είναι άσκοπες οί " θορυβώδεις έκδηλώσεις " καί ότι ή κυβέρνηση θά χειριστεί τό θέμα " διά τής διπλωματικής όδού " καί σέ συνεννόηση μέ τούς συμμάχους.

Β) Γιά τίς 'Ομάδες πίεσης πού άντιτίθενταν στό κυβερνητικό ρεύμα.

Κλείνουμε τό έκτενέστερο αύτό κεφάλαιο τού τρίτου μέρους τής μελέτης - πάνω στήν ένημέρωση καί έπιρροή τής Βουλής " έκ τών έσω " καί " έκ τών έξω " - μέ μία άπλή παρουσίαση τών όμάδων πίεσης, πού άντιτίθενταν στό κυβερνητικό ρεύμα κατά τήν περίοδο Ι946-Ι958, συμβάλλοντας μέ τόν τρόπο αύτό (θετικά ή άρνητικά) στό έργο τής Βουλής.

Δίχως τήν πρόθεση νά έμπλακούμε σέ μιά σειρά έξαιρετικά λεπτών έννοιολογικών προσδιορισμών, πού έπιχειρεί κύρια ή συστημική άνάλυση, όπως π.χ. οί όροι όμάδες πίεσης (groupes de pression) , όμάδες συμφερόντων (groupes d' intèrêts), όμάδες συλλογικών ή όργανωμένων συμφερόντων, κτλ., μπορούμε νά δεχθούμε σάν όμάδα πίεσης κάθε όμάδα άτόμων, όργανωμένη ή όχι, τά μέλη τής όποίας συμφωνούν σέ όρισμένους βασικούς σκοπούς καί μέσα γιά τήν πραγμάτωσή τους πιέζοντας άλλες κοινωνικές όμάδες ή καί τήν ίδια τήν κυβέρνηση, μέ τελικό στόχο τήν ίκανοποίηση ίδίων συμφερόντων.

Καί μόνο άπό τήν παραπάνω διασάφιση πού δώσαμε " δίκην όρισμού ", προκύπτει ό ίδιαίτερα σημαντικός ρόλος τών όμάδων αύτών πάνω στήν άσκηση έπιρροής - κατά συνέπεια καί στήν ένημέρωση - τής Βουλής, πολύ δέ περισσότερο πού οί όμάδες αύτές σύμφωνα μέ τόν G. Almond(63) συμπεριλαμβάνουν τίς " δομές ", όπως τά νομοθετικά σώματα, τήν έκτελεστική έξουσία, τή γραφειοκρατία, τό στρατό, τήν έκκλησία, κτλ.

'Ε πειδή στά όσα μέχρι τώρα έχουμε άναφέρει - άλλοτε περιστασιακά καί άλλοτε άναλυτικά - έχουμε κάνει ίδιαίτερο λόγο γιά τίς πιό πολλές άπό αύτές τίς όμάδες πίεσης, κρίνουμε σκόπιμο νά μήν έπανέλθουμε έδώ σ'αύτές.

Τίς καταγράφουμε μονάχα έδώ έξαιτίας τής σημασίας τους : α) 'Εργατικά συνδικάτα, β) Στρατός, γ) 'Εκκλησία, δ) Γραφειοκρατία, ε) 'Εφοπλιστικοί "Ομιλοι, ζ) 'Επιχειρηματικοί "Ομιλοι, η) Τύπος καί θ) Μαζικά μέσα ένημέρωσης.

Κλείνουμε μέ μιά διευκρίνηση : Οί όμάδες πίεσης β,γ,δ,ε,ζ,καί θ, έπαιζαν περισσότερο άρνητικό (μερικές φορές άπαράδεκτο) ρόλο, παρά θετικό ρόλο στήν όλη πολιτική πορεία τού τόπου.

5γ : Γιά τή δημοσιότητα στίς ἐνέργειες τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, καθώς καί γιά τήν ἐ ν η μ έ ρ ω σ η " σέ ἐπίπεδο ἀρχηγῶν κομμάτων " .

Ἀρχίζουμε τό σύντομο αὐτό κεφάλαιο δίνοντας μιά ἀπαραίτητη - κατά τή γνώμη μας - ἐξήγηση στόν ἀναγνώστη, μέ στόχο νά προλάβουμε μιά ἐνδεχόμενη ἀνεπιθύμητη παρανόηση. Συγκεκριμμένα κάνουμε λόγο γιά τίς δύο βασικές ἔννοιες πού ἐμφανίζονται στόν τίτλο τοῦ παρόντος κεφαλαίου, δηλαδή τήν ἐνημέρωση καί τή δημοσιότητα. Ἐξηγούμαστε καλύτερα :

Ι. Θά ἦταν ἄσκοπο νά ἐπανέλθουμε σέ ἕναν ὅρο - τήν ἐνημέρωση - στόν ὁποῖο ἐξάλλου ἀφιερώσαμε ὁλόκληρο τό προηγούμενο μακροσκελές κεφάλαιο, ἄν δέν συνέτρεχε κάποιος ἰδιαίτερος λόγος. Ὁ λόγος αὐτός εἶναι, ὅτι ἡ χρησιμοποίηση τοῦ ὅρου αὐτοῦ ὑπαγορεύτηκε βασικά καί ἐδῶ ἀπό τή σύγχρονη φρασεολογική διατύπωση τῆς πληροφόρησης τῶν ἀρχηγῶν τῶν κομματικῶν σχηματισμῶν ἀπό τόν ἀρχηγό τοῦ κυβερνῶντος κόμματος, κύρια - γιά νά μήν ποῦμε καί ἀποκλειστικά - πάνω στά σοβαρά ἐθνικά θέματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Μέ ἄλλα λόγια, πρόκειται γιά μιά γ ν ω σ τ ο π ο ί η σ η ἤ π λ η ρ ο φ ό ρ η σ η τῶν σοβαρῶν προβλημάτων τῆς χώρας " σέ ἐπίπεδο ἀρχηγῶν κομμάτων ".

2. Ἡ δ η μ ο σ ι ό τ η τ α ἐξάλλου - βασική ἀρχή τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ στίς σύγχρονες πολυκομματικές δημοκρατικές πολιτεῖες - ἐμφανίζεται στά θέματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς φανερά περιορισμένη, γιά δύο οὐσιαστικά λόγους : α) ἐξαιτίας τοῦ συχνά προβαλλόμενου ἐπιχειρήματος " τῆς βλάβης τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων " καί β) λόγω τῆς " ὑπεροχῆς " τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας στή χάραξη καί ἄσκηση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἀπό τά σημεῖα Ι καί 2 συνεπῶς, πού πρίν ἀναφέραμε, προκύπτει ἡ ἀντιδιαστολή ἀνάμεσα στήν ἐνημέρωση καί τή δημοσιότητα.

Ἀπό τό 1867 κιόλας ὁ John Stuart Mill ἔγραφε, ὅτι τό ἀντιπροσωπευτικό Σῶμα τοῦ "Ἔθνους πρέπει νά εἶναι " παράλληλα Ἐπιτροπή Ἐξέτασης Παραπόνων καί Συνέλευση Γνωμῶν" ὁ τόπος ὅπου θά ἐκφράζεται μέ πληρότητα καί θά συζητιέται ὄ χ ι μ ό ν ο ἡ γενική γνώμη τοῦ "Ἔθνους, ἀ λ λ ά κ α ί ἡ γνώμη κ ά θ ε τμήματός του καί, στό βαθμό πού αὐτό εἶναι δυνατό, ἡ γνώμη κ ά θ ε δ ι α κ ε κ ρ ι μ μ έ ν ο υ πολίτη ",[1] δίνοντας ἔτσι τό πλαίσιο τῆς ἀπόλυτης δημοσιότητας, πού δύναται καί ὀφείλει νά διέπει τήν ὅλη λειτουργία κάθε κοινοβουλίου.

Ἡ ἀνάθεση τῆς π λ α σ μ α τ ι κ ῆ ς πραγμάτωσης τῶν ἐπιταγῶν αὐτῶν - ποὺ ὁραματιζόταν ὁ J. S. Mill - στὴ Βουλὴ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ Σύνταγμα τῆς πρόσφερε τὸ ἀ-περιόριστο δικαίωμα καὶ συνάμα καθῆκον νὰ δίνει ἢ νὰ ἀρνεῖται τὴ συγκατάθεσή της, σὲ ὅλα τὰ θέματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς (στὸ ἐπίπεδο πάντα τῆς κύρωσης τῶν συμ-φωνιῶν καὶ συνθηκῶν).

Ἀποκαλέσαμε πρὶν τὴν πραγμάτωση αὐτὴ σὰν πλασματική, διότι αὐτὸ ποὺ ἀπλόχε-ρα ὁ συντακτικὸς νομοθέτης τοῦ 1952 ἔδινε μὲ τὸ ἕνα χέρι, τὸ ἀφαιροῦσε οὐσιαστικὰ μὲ τὸ ἄλλο (δηλαδὴ μὲ τοὺς περιορισμοὺς τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸ ἄρθρο 35 τοῦ Συντ. 1952),[2] ποὺ τόνωσε τὴν ἰσχὺ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας σὲ βάρος τῆς νο-μοθετικῆς, ἢ , γιὰ νὰ κυριολεκτοῦμε ἐκμηδένισε καὶ γελοιοποίησε τὴ δεύτερη γιὰ χά-ρη τῆς πρώτης.

Ἡ ἤδη ὑπάρχουσα ὀξεία συνταγματικὴ ἀνισορροπία τῶν ρόλων τῆς ἐκτελεστικῆς καὶ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, διαταράχθηκε ἀκόμα περισσότερο - μὲ τὴν ἐνίσχυση τῆς πρώτης - καὶ μάλιστα σὲ μιὰ περίοδο ἔντονων κρίσεων γιὰ τὴ χώρα σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα.

Β α θ μ ι α ί α ἡ συνταγματικὴ ἐξουσία τῆς Βουλῆς ἀτρόφησε, ἀπὸ τὴ σὲ μεγά-λο βαθμὸ " ν α ρ κ ι σ σ ι σ τ ι κ ὴ δ ι ά θ ε σ η " τῆς ἀποκλειστικῆς λήψης τῶν πολιτικῶν ἀποφάσεων ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση σὲ ὅτι ἀφοροῦσε τὰ μεγάλα ἐξωτερικὰ ζητήματα.

Ἔτσι ἡ δημοσιότητα τοῦ Σώματος - κατ'ἐπέκταση καὶ τοῦ Λαοῦ - πάνω στὶς ἐνέρ-γειες τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ τόπου ἐξαιτίας τῆς ἀνυπαρξίας μιᾶς δικαιακῆς ρύθμισης, περιορίστηκε ἁπλὰ καὶ μόνο στὴ δ υ ν η τ ι κ ὴ ἐ θ ι μ ι κ ὴ ἐ ν η μ έ-ρ ω σ η τοῦ Πρωθυπουργοῦ εἴτε πρὸς τὴ Βουλή, εἴτε πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν πολιτι-κῶν κομμάτων.

Δώσαμε πρὶν δύο χαρακτηρισμοὺς στὸ εἶδος τῆς ἐνημέρωσης αὐτῆς ἀπὸ τὸν Πρωθυ-πουργό, ἀποκαλώντας την ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος δυνητικὴ καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἐθιμική. Ἂς προσπαθήσουμε τώρα νὰ ἐξηγήσουμε τοὺς πιὸ πάνω χαρακτηρισμούς:

α) Κατὰ τὴ γνώμη μας, ἡ ἐνημέρωση αὐτὴ εἶναι καὶ πρέπει νὰ θεωρεῖται σὰν δ υ-ν η τ ι κ ή, διότι ὁ Κανονισμὸς τῆς Βουλῆς εἶναι ἔτσι φτιαγμένος ἀπὸ τὸ νομοθέτη, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ ἀποφεύγονται τὰ ἐνδεχόμενα ἀπρόοπτα. Ἐξηγούμαστε :

αΙ) ἡ ἐνημέρωση τοῦ Πρωθυπουργοῦ πρὸς τὴ Βουλὴ ἔχει σαφῶς δυνητικὸ χαρακτῆρα, ἀφοῦ ἡ " ἐκτὸς σειρᾶς " συζήτηση μιᾶς ἐρώτησης ἢ ἐπερώτησης - ποὺ προβλέπεται ἀπὸ ἀπὸ τὸν Καν. τῆς Βουλῆς - προϋποθέτει τὴν ἀποδοχὴ τῆς κυβερνητικῆς πλειοψηφίας. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι ξεχωριστὰ χαρακτηριστικὸ γιὰ τὴ δημοκρατικὴ ἢ ὄχι μορφὴ τοῦ

πολιτεύματος, ἀφοῦ μέχρι σήμερα[3] ἡ ἑκάστοτε κυβέρνηση καταφέρνει νά ἀποφεύγει τόν πολιτικό σκόπελο τοῦ " ἀπροόπτου δυσάρεστου γεγονότος " κύρια στήν ἐξωτερική πολιτική, χρησιμοποιώντας τό " κοινοβουλευτικό " αὐτό τέχνασμα.

α2) ἡ ἐνημέρωση τοῦ Πρωθυπουργοῦ πρός τούς ἀρχηγούς τῶν πολιτικῶν κομματικῶν σχηματισμῶν εἶναι ἐπίσης δυνητική, ἀφοῦ καμμιά ἀπολύτως δικαιακή ρύθμιση δέν ὑποχρεώνει τόν ἀρχηγό τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας σέ μιά τέτοια ἐνέργεια.

β) Ἄκυρα σύμφωνα μέ ὅσα ἀναφέρθηκαν στήν προηγούμενη παράγραφο α2) - γνώμη μας εἶναι - ὅτι ἡ ἐνημέρωση αὐτή πρέπει νά θεωρεῖται ἁπλά καί μόνο σάν ἐ θ ι μ ι κ ή ἐκδήλωση στά πλαίσια λειτουργίας τοῦ πολιτεύματος τῆς Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας. Τό ἐθιμικό καί μόνο τοῦ δ ι κ α ι ώ μ α τ ο ς τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἀποδεικνύεται ἄλλωστε στήν πράξη καί ἀπό τό γεγονός, ὅτι μετά τόν Ἐλευθέριο Βενιζέλο - πού πρῶτος εἶχε θεσπίσει μιά ἀνάλογη κοινοβουλευτική πρακτική - ξανασυνταῖμε τό φαινόμενο, μετά τήν πτώση τῆς δικτατορίας καί τήν ἐκλογή τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων τό 1974.[4]

Ἀπό ὅσα παραπάνω σημειώσαμε, μποροῦμε νά προβοῦμε σέ δύο διαπιστώσεις : ἡ π ρ ώ τ η ἀπ' αὐτές πιστοποιεῖ τό γεγονός, ὅτι ἡ ἑκάστοτε κυβέρνηση κατακρατεῖ " κοινοβουλευτικῷ δικαίῳ ὑπέρ αὐτῆς " τό ἀποκλειστικό δικαίωμα χάραξης καί ἄσκησης τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς - κατά συνέπεια καί τῶν ἀπαιτουμένων ἐνεργειῶν γιά τήν πραγμάτωσή της, ἐνῶ δ ε ύ τ ε ρ η διαπίστωση ἀποτελεῖ ἡ συνήθης ἀνυπαρξία ἐνημέρωσης τῶν ἀρχηγῶν τῶν πολιτικῶν κομμάτων, παρά τό ὅτι εἶναι δυνατό, νά ἐκφράζουν σέ ἐκλογικό ποσοστό, μεγαλύτερη ἀναλογία ψήφων.

Ἐπειδή κρίνουμε μεγάλη τή σπουδαιότητα τῶν δύο αὐτῶν διαπιστώσεων, πρόθεσή μας στή συνέχεια εἶναι ἡ παράθεση τ ρ ι ῶ ν α ὐ τ ο β σ ι ω ν παραδειγμάτων ἀπό τήν περίοδο 1946 - 1958, πού καταδεικνύουν τό βάσιμο τῶν ἰσχυρισμῶν μας :

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ Ι° : (Δεῖγμα χειρισμοῦ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἀπό τήν κυβέρνηση).

Τό ἄρθρο τῆς ἐφημερίδας "Ἐλευθερία ", Ι.Ι.1946[5] μέ τίτλο " Τόν ὑπεύθυνον χειρισμόν τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων κρατεῖ μόνη ἡ κυβέρνησις ". Ἀναφέρει λοιπόν ἡ ἐφημερίδα :

" Ὁ Πρωθυπουργός κ. Σοφούλης ἀνεκοίνωσεν χθές τά ἑξῆς : Ἡ κυβέρνησις θά κρίνη ἐφ' ὅσον προκύψουν νέα στοιχεῖα ἄν θά ἔχη τό θάρρος νά ἐξακολουθήση διαχειριζόμενη περαιτέρω μόνη καί ὑ π ό ἰ δ ί α ν τ η ς ε ὐ θ ύ ν η ν τάς ἐθνικάς διεκ

δικήσεις τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἄν θά πρέπει νά συγκαλέση τήν ἐπί τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων ἐπιτροπήν, διά νά συμμερισθῆ τάς εὐθύνας μέ τόν ἄλλον πολιτικόν κόσμον ".

Κατά πληροφορίας μας ἡ κυβέρνησις δ ἐ ν ἀ ν τ ι μ ε τ ω π ί ζ ε ι ζήτημα συγκλήσεως τῆς σ υ ν τ α γ μ α τ ι κ ῆ ς ἐ π ι τ ρ ο π ῆ ς, καθ' ὅσον φρονεῖ ὅτι οὐδείς λόγος καί καμμιά σκοπιμότης ἐπιβάλλει τήν σύγκλησίν της. Ἀντιθέτως φρονεῖ ὅτι ὡς ἔχει σήμερον ἡ πολιτική κατάστασις καί λόγω ἐπικρατούσης ὀξύτητος πνευμάτων, ἡ σύγκλησις τῆς Ἐπιτροπῆς ζ η μ ί α ν μ ά λ λ ο ν θά προκαλέσει παρά κέρδος.

Ὅσον ἀφορᾶ τό ζήτημα τῆς συνθέσεως τῆς ἀντιπροσωπείας διά τήν διάσκεψιν τῶν Ἡν. Ἐθνῶν τῆς ΙΟης Ἰανουαρίου, καθ' ἃς ἔχομεν ἐγκύρους πληροφορίας ὅτι ἡ ἀναγγελθεῖσα ὑπό τοῦ κ. Σοφιανόπουλου σύνθεση αὐτῆς δέν δύναται νά θεωρηθῆ ὡς δριστική. Εἰς τούς κυβερνητικούς κύκλους ἔχει ὡριμάσει ἡ σκέψις ὅτι τῆς ἀντιπροσωπείας πρέπει νά μ ε τ έ χ ο υ ν κ α τ ά τ ι ν α τ ρ ό π ο ν τά κόμματα καί συγκεκριμένως ἀνά εἷς ἐκπρόσωπος ἐκ τῶν κομμάτων, Λαϊκοῦ, Φιλελευθέρων καί Παπανδρέου. Ὡς πρός τό ἄν θά συμμετάσχη καί ἀντιπρόσωπος τοῦ Ε.Α.Μ., ἡ κυβέρνηση δέν ἔχει ἀκόμα καταλήξη εἰς ἀποφάσεις. Ὡς πιθανοί ἐκπρόσωποι τῶν κομμάτων εἰς τήν ἀντιπροσωπείαν ἐφέροντο ἐχθές ὁ κ. Γ. Μελᾶς (τέως ὑφυπουργός τῶν ἐξωτερικῶν) διά τούς Φιλελευθέρους καί οἱ κ.κ. Στράτος καί Φ. Δραγούμην διά τήν Δεξιάν. "

Καί τήν ἑπόμενη μέρα σημειώνει ἡ ἴδια ἐφημερίδα πάνω στό προηγούμενο θέμα : " Τελικά δέν συμμετέσχε διακομματική Ἐπιτροπή μέ τήν δ ι κ α ι ο λ ο γ ί α τοῦ κ. Σοφούλη, ὅτι ἀντιπροσωπεία διακομματική χωρίς τήν ἀντιπροσώπευσιν τοῦ Ε.Α.Μ. δέν θά ἦτο νοητή ".(6)

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 2ο : (Ἀπόλυτη ἀποσιώπιση σέ σοβαρά θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς).

Τό ἔγγραφο τοῦ State Department (1947) γιά τίς ὑπερεξουσίες τοῦ Ἀμερικανοῦ πρέσβυ στήν Ἑλλάδα, πού ἀναφέρει ὁ John O. Iatrides(7), καί πού ἡ ἀνυπαρξία δημοσιότητάς του εἶναι χαρακτηριστική.

Τά ζητήματα " σημαντικῶν πολιτικῶν ἀποφάσεων ", στά ὁποῖα ὁ ἀμερικανός πρέσβυς εἶχε τόν πρῶτο λόγο, ἀπαριθμοῦνται ὡς ἑξῆς :

(α). Κάθε δραστηριότητα ἐκπροσώπων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν πού σχετίζεται μέ κάποια ἀ λ λ α γ ή στό ἑλληνικό ὑ π ο υ ρ γ ι κ ό σ υ μ β ο ύ λ ι ο.

(β). Κάθε δραστηριότητα ἐκπροσώπων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ποὺ προκαλεῖ ἢ προμηνύει κάποια ἀλλαγή στὴν ἀνώτατη ἡγεσία τῶν ἑλληνικῶν ἐνόπλων δυνάμεων.

(γ). Κάθε οὐσιαστικὴ αὔξηση ἢ μείωση στὸ δυναμικὸ τῶν ἑλληνικῶν νόπλων δυνάμεων.

(δ). Κάθε διαφωνία ποὺ προκύπτει μὲ τὶς ἑλληνικὲς ἢ βρετανικὲς ἀρχές, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν προέλευσή της, καὶ μπορεῖ νὰ βλάψει τὴ συνεργασία μεταξὺ Ἀμερικανῶν ἀξιωματούχων στὴν Ἑλλάδα καὶ Ἑλλήνων ἢ Βρετανῶν ἀξιωματούχων.

(ε). Κάθε σημαντικὸ ζήτημα ποὺ ἅπτεται τῶν σχέσεων τῆς Ἑλλάδας μὲ τὰ Ἡνωμένα Ἔθνη ἢ ἄλλο ξένο ἔθνος ἐκτὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

(στ). Κάθε σημαντικὸ ζήτημα ποὺ ἅπτεται τῆς πολιτικῆς ποὺ ἀκολουθεῖ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση σὲ σχέση μὲ τὰ ἑλληνικὰ πολιτικὰ κόμματα, τὰ συνδικάτα, τὰ ἀνατρεπτικὰ στοιχεῖα, τὶς ἔνοπλες δυνάμεις τῶν ἀνταρτῶν κτλ. συμπεριλαμβανομένων καὶ ζητημάτων οἰνῶν, ἀμνηστιῶν κ.ο.κ.

(ζ). Κάθε ζήτημα ποὺ ἀφορᾶ τὴ διενέργεια ἐκλογῶν στὴν Ἑλλάδα.

Τὸ ἔγγραφο συνεχίζει : " Ὁ παραπάνω κατάλογος δὲν φιλοδοξεῖ νὰ εἶναι πλήρης. Ἁπλῶς προσφέρει παραδείγματα ". "

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 3ο : (Ἡ ἔλλειψη δημοσιότητας πηγὴ κομματικῆς ἐκμετάλλευσης).

Ἀπὸ τὰ " Πρακτικὰ τῆς Βουλῆς ", Ι.12.1953[8] στὴ συζήτηση γιὰ τὶς Σχέσεις Ἑλλάδας - Η.Π.Α. - Ἀγγλίας, ἐνδεικτικὴ περίπτωση ἔλλειψης δημοσιότητας, ποὺ γίνεται στὴ συνέχεια ἀντικείμενο κομματικῆς (ἀκόμα καὶ προσωπικῆς ;) ἐκμετάλλευσης. Ἂς παρακολουθήσουμε :

Μιλάει ὁ Ε. Ζαννῆς : " ... Ὁ κοινοβουλευτικὸς ἐκπρόσωπος τῆς ΕΠΕΚ κ. Παπαληλίτης ἠρώτησε τὸν ἀξιότιμον Ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν νὰ μᾶς ἀπαντήσῃ ἐὰν ἡ συμφωνίαι τὰς ὁποίας ὑπέγραψεν ἡ Ἀμερικὴ μὲ ἄλλα Κράτη - μέλη τοῦ NATO, ὅπως Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία εἶναι αἱ αὐταὶ μὲ τὴν ἰδικήν μας, καὶ ὡς νὰ ἀπευ-

θύνετο ε ἰ ς ν ή π ι α, ὁ Ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν μᾶς ἀπήντησεν ὅτι ἐζήτησε ἀπὸ τὴν Γαλλίαν τὸ κείμενον τῆς συμφωνίας. Ἀλλὰ ὅταν ὑπάρχῃ κοινὸς συμβαλλόμενος, καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ Ἀμερική , πρὸς τί νὰ ἀ π ε υ θ υ ν θ ῇ πρὸς τὴν Γαλλίαν; Θὰ ἔπρεπε νὰ ζητήσωμεν τὰ κείμενα τῶν συμφωνιῶν μας ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἐὰν ἦσαν ὅμοιόμορφα μὲ τὸ ἰδικόν μας, ἡμεῖς δὲν θὰ εἴχομεν ἀντίρρησιν ὄχι μόνον νὰ τὸ συζητήσωμεν ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ ψηφίσωμεν. "

Στὴ συζήτηση παρεμβάλεται ὁ Σ. Βενιζέλος καὶ στὴ συνέχεια ὁ λόγος δίνεται στὸν ἐκπρόσωπο τῆς ΕΠΕΚ Σ. Παπαπολίτη ποὺ ἀναφέρει : " Ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν π α ρ έ λ ε ι φ ε νὰ π λ η ρ ο φ ο ρ ή σ ῃ τὴν Β ο υ λ ή ν, ὅτι προϋπῆρξε συμφωνία τῶν Κρατῶν τῶν μετεχόντων τοῦ NATO ὑπογραφεῖσα ἐν Λονδίνῳ, πρὶν ἡ Ἑλλὰς εἰσέλθῃ εἰς τὸ NATO, διὰ τῆς ὁποίας ἐρρυθμίστη καὶ τὸ δικαστικὸν καὶ τὸ δασμολογικὸν καθεστὼς καὶ δὲν ἐξήγησεν εἰς τὴν Βουλὴν ποῖοι λόγοι ὑπηγόρευσαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ ἀποστῇ ἀπὸ τὴν βάσιν αὐτήν ".

Κ. Μητσοτάκης : " Ἐ π α ν ε ι λ η μ μ έ ν ω ς ἐλέχθησαν αὐτὰ καὶ ὁ κ. Ὑπουργὸς δὲν ἔδωσεν ἀπάντησιν· δὲν δύναται π ρ ο φ α ν ῶ ς νὰ δ ῶ σ ῃ ἀ π ά ν τ η σ ι ν ".

Ε. Ζαννῆς : " Τὸ μέγα θέμα, κύριοι συνάδελφοι, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν ἐπὶ τῆς Συναγερμικῆς Κυβερνήσεως εἶναι πράγματι ἡ ἀποκατάστασις τῶν σχέσεών μας μὲ τὰς χώρας τοῦ Σιδηροῦ Παραπετάσματος. ... Εἶναι τεραστίας σημασίας τὸ γεγονός,ὅτι σήμερον ἀποκατεστάθησαν αἱ σχέσεις μας ὄχι μόνον μὲ τὴν Ρωσσίαν, ἀλλὰ πρόκειται προσεχῶς νὰ ἀποκατασταθοῦν, ὅπως ἐλπίζομεν, μὲ τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ἀλβανία ...
... Ὁ ἀξιότιμος συναρχηγὸς τῶν Φιλελευθέρων ἀποκατέστησε τὰ πράγματα. Αἱ σχέσεις μας ἀποκατεστάθηκαν τὸ παρελθὸν ἔτος ἐπὶ Κυβερνήσεως τοῦ Κέντρου καὶ εἶναι θλιβερὸν διότι ὁ κ. Ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν δὲν μνημόνευσε τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου νεκροῦ μας, τοῦ Ἀρχηγοῦ Νικολάου Πλαστήρα. Καὶ ἐφ' ὅσον δὲν τὸ ἔπραξεν, εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ τοῦ δώσω μίαν ἀπάντησιν. Κύριοι, ἐνθυμεῖσθε πέρυσιν, ὅταν ἐπεσκέφθη τὴν πατρίδα μας μία κοινοβουλευτικὴ ἀντιπροσωπεία τῆς Γιουγκοσλαβίας μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Πιγιάντε, τὸν θεωρητικὸν τοῦ Τιτοϊσμοῦ καὶ τὸν σημερινὸν Ἀντιπρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως. Εὑρισκόμην εἰς τὴν Ρόδον, ὅταν ἦλθε νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Δωδεκάνησον...
... Ἦτο ἐπιφυλακτικός ... Τοῦ εἶπον : Θὰ ἰδῆτε καὶ περαιτέρω ἴσως καὶ περισσότερα. Καὶ πράγματι, τὴν ἐπομένην, ὅταν συνέχιζε τὴν περιοδείαν του καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὸν Ἀρχάγγελλον, ἀπαντῶν εἰς προσφώνησιν τοῦ Προέδρου τῆς Κοινότητος κ. Παπαγεωρ-

γίου, μέ δάκρυα είς τά μάτια, ὁ σκληρός ὁ Πιγιάντε, ὁ ὁποῖος τόσα δεινά μᾶς εἶχεν ἐπισωρεύσει εἰς τόν ΟΗΕ, ὄχι μόνον αὐτός, ἀλλά ὅλοι οἱ Γιουγκοσλάβοι, εἶπε τά ἑξῆς: " Ἔπρεπε - λέγει - νά εὑρεθοῦν ἐπί κεφαλῆς τῶν δύο Λαῶν μας ὁ Στρατάρχης Τίτο καί ὁ Ν. Πλαστήρας, διά νά πραγματοποιηθῇ ἐκεῖνο, τό ὁποῖον μέχρι χθές ἦτο ἀδύνατον ". Καί περαιτέρω, ἀπαντῶν εἰς τούς Προέδρους Μαλώνας καί Λίνδου κ.κ. Παπαδόπουλον καί Γανωτάκην, εἶπεν, ὅτι αἱ σχέσεις μας ἀπεκατεστάθησαν, διότι εἰς τήν Ἑλλάδα ὑπάρχει μία Κυβέρνησις Δημοκρατική, βαθύτατα Δημοκρατική καί ἐπικεφαλῆς της εὑρίσκεται ὁ τίμιος στρατιώτης Νικόλαος Πλαστήρας ".

Κ. Βοβολίνης : Αὐτά εἶναι προσωπικαί ἀφηγήσεις ;

Ε. Ζαννῆς : Μάρτυς τῆς ἀληθείας τῶν ὅσων λέγω εἶναι ὁλόκληρος ὁ Ροδιακός πληθυσμός. Καί ἐάν θέλετε μεταβῆτε εἰς Ρόδον, διά νά βεβαιωθῆτε ὅτι ἐκεῖνα τά ὁποῖα λέγω εἶναι ὀρθά.

Κ. Βοβολίνης : Ἐφ' ὅσον δέν εἶναι γραμμένα εἶναι ἀνέπίσημα. Καί ὡς ἀνεπίσημα εἶναι διαβλητά καί ἀναληθῆ.

Γ. Γρηγορίου : Ὅλας τάς συμμαχίας καί ὅλους τούς ἀγῶνας τῆς Ἑλλάδος τούς ἔκαμεν ἡ παράταξις αὐτή. Αὐτή εἶναι ἡ ἀλήθεια.

Παρεμβάλεται ὁ βουλευτής Δ. Λαντζούνης, πού ὁμιλεῖ μή ἀκουόμενος καί μετά μία σύσταση τοῦ Προέδρου τοῦ Σώματος, τόν λόγο παίρνει ὁ βουλευτής Λ. Δερτιλῆς, πού λέγει ἀπευθυνόμενος στόν βουλευτή Ε. Ζαννῆ :

" Κύριε συνάδελφε, δέν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἀπαρχή τῆς ἐπαφῆς μεταξύ Ἑλλάδος καί Γιουγκοσλαυΐας ἐγένετο τήν ἐποχήν, κατά τήν ὁποίαν Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἦτο ὁ ἀείμνηστος Πλαστήρας καί Ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν ἦτο ὁ ἀξιότιμος Ἀρχηγός τῶν Φιλελευθέρων. Εἶχα ἄλλως τε τήν τιμήν ν'ἀποτελέσω μέλος τῆς Κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς. Θά ἦτο ὅμως ἄδικον καί θά ἐμειοῦτο τό γεγονός τῆς Ἑλληνογιουγκοσλαυΐκῆς φιλίας ἐάν συνεδέετο μέ τά πρόσωπα τῆς τότε Κυβερνήσεως. Ἡ φιλία αὕτη ἀπηχεῖ εἰς εὐρυτέραν ἀνάγκην καί ἀπορρέει ἀπό βαθύτερα αἴτια. Εἶναι γεγονός ἐπίσης, ὅτι ὅτε μετέβημεν εἰς τήν Γιουγκοσλαυΐαν, μᾶς ἐλέχθη ὅτι ἡ φιλία τῶν δύο Κρατῶν δέν ἔπρεπε νά ἐπεκταθῇ εἰς σημεῖον δυνάμενον νά ἐπιτρέψῃ τήν ἔρευναν τῶν ἐσωτερικῶν συνθηκῶν διακυβερνήσεως τῶν δύο Χωρῶν. Κατά συνέπειαν εἶναι ἄτοπος ὁ σύνεσμος τόν ὁποῖον ἐπιχειρεῖτε.

Ε. Ζαννῆς : Κύριε συνάδελφε, ὑπεύθυνος δέν εἶμαι ἐγώ δι'αὐτό, ἀλλά ὁ κ. Ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν, ὁ ὁποῖος μᾶς εἶπεν - ἐδῶ εἶναι τά πρακτικά - ὅτι ἔπρεπε νά ὑπάρξῃ ... κτλ. ... ".

'Ακόμα θά μποροῦσαμε νά κάνουμε ἐκτενῆ λόγο καί νά παραθέσουμε παραδείγματα γιά τήν ἔλλειψη ἐνημέρωσης τ ο ὐ λ ά χ ι σ τ ο ν τῶν ἀρχηγῶν τῶν πολιτικῶν κομμάτων - παρά τή σωρεία ζητημάτων ἐξωτερικοῦ καί ἐσωτερικοῦ χαρακτῆρα, πού ἀπαιτοῦσαν ι σ ο ι ν ή ἀντιμετώπιση.

Δέν προβαίνουμε ὅμως σ' αὐτή τήν παράθεση ἐπειδή, κατά διαστήματα στά προηγούμενα, ἔχουμε ἀναφερθεῖ σέ παρόμοιες περιπτώσεις. 'Αντί γι' αὐτό κάνουμε μιά διευκρίνηση : κατά τή γνώμη μας, δέν θά πρέπει νά ἐκλαμβάνεται σάν ἔνδειξη ἐνημέρωσης ἤ δημοσιότητας ἡ στενή συνεργασία καί κοινή ἀντιμετώπιση τῶν ἀρχηγῶν τῶν κομματικῶν σχηματισμῶν στή διάρκεια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ἄν ὄχι γιά ἄλλους λόγους, τουλάχιστον γιά τό γεγονός ὅτι ἡ σύνθεση τῆς Βουλῆς ἐκείνης (Δ' 'Αναθεωρητική τοῦ 1946) ὑπῆρξε ἐξαιρετικά μονόπλευρη.(9)

Τό θέμα τῆς δημοσιότητας τῶν ἐνεργειῶν πάνω στήν ἐξωτερική πολιτική παρουσιάζεται σάν ἐξαιρετικά δυσχερές καί ἀπροσπέλαστο γιά τόν ἐρευνητή, π ρ ῶ τ α λόγω τῶν " διπλωματικῶν στεγανῶν " καί τῆς " ἐν γένει " μυστικότητας τῶν διαδραματιζομένων ἀπό τούς ἁρμόδιους κρατικούς φορεῖς, καί ἔ π ε ι τ α ἐξαιτίας τῆς καθυστέρησης στή δημοσίευση τῶν 'Αρχείων τῶν 'Υπουργείων τῶν 'Εξωτερικῶν.

Γιά τό λόγο αὐτό εἶναι κάτι παραπάνω ἀπό αὐτονόητο - γιά νά μή ποῦμε βέβαιο -, ὅτι ὅταν δοῦν τό φῶς τῆς δημοσιότητας τά 'Αρχεῖα α) τοῦ 'Ελληνικοῦ 'Υπουργείου 'Εξωτερικῶν, β) τοῦ Foreign Office (ἤδη δόθηκαν στή δημοσιότητα τά 'Αρχεῖα μέχρι τό 1945(Ιο)) καί γ) τοῦ State Departement τῆς περιόδου 1945 - 1960, τό πρόβλημα τῆς ἀνυπαρξίας δημοσιότητας πάνω στήν ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική στή διάρκεια αὐτῆς τῆς τόσο κρίσιμης περιόδου, θά φωτιστεῖ σέ πολύ μεγάλο βαθμό.

3β : Ὁ ρόλος τῆς ἐφαρμογῆς τῆς " κομματικῆς πειθαρχίας " στά θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς διαφορος ἀπό αὐτόν στά ἐσωτερικά ζητήματα ;

Ἡ ἔνταξη τοῦ παρόντος κεφαλαίου - πάνω στήν ἐφαρμογή τῆς " κομματικῆς πειθαρχίας " γενικά καί στή σημασία της γιά τήν ἐξωτερική πολιτική εἰδικώτερα - στό ὅλο πλαίσιο τῆς δυσλειτουργικότητας τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς (1946 - 1958) δέν ἀποτελεῖ τυχαία ἐπιλογή. Ἀκριβῶς τό ἀντίθετο συμβαίνει. Ἡ παράθεση αὐτή ἀμέσως μετ τίς ἐπιρροές καί τήν ἐνημέρωση τοῦ Σώματος καί πρίν ἀπό τή διεξοδική ἀνάλυση τοῦ ρόλου τοῦ Ἕλληνα βουλευτή καί τῆς πολιτικῆς του " πελατείας " ἔχει τό νόημα συνδετικοῦ κρίκου, ἀνάμεσα στούς ἐξωκοινοβουλευτικούς καί ἐσωκοινοβουλευτικούς παράγοντες καθορισμοῦ τῆς λειτουργίας του.

Τό ἐνδιαφέρον πού παρουσιάζει τό θέμα τῆς διερεύνησης τῆς κομματικῆς πειθαρχίας εἶναι κατά τή γνώμη μας πολυδιάστατο, διότι μπορεῖ πολλά νά συνεισφέρει στήν ἑρμηνεία καί κατάδειξη μιᾶς σειρᾶς σημαντικῶν θεμάτων - πού ἀποτελοῦν συστατικά στοιχεῖα τῆς ἔμμεσης Δημοκρατίας καί τοῦ λεγόμενου ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος - ὅπως γιά παράδειγμα, ἡ δημοκρατική ἤ ὄχι δομή τῶν κομματικῶν σχηματισμῶν, ἡ πρακτική ἐδραίωση τῶν ἐπιταγῶν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καί ἡ σημασία της στίς συζητήσεις σπουδαίων θεμάτων τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, (τό τελευταῖο αὐτό μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ ἄμεσα).

Πρίν ὅμως εἰσέλθουμε στή διερεύνηση τῆς ἐφαρμογῆς τῆς κομματικῆς πειθαρχίας στήν Ἑλλάδα τῆς περιόδου 1946 - 1958 πιστεύουμε, ὅτι πρέπει νά ἐξηγήσουμε αὐτή καθαυτή τήν ἔννοια τοῦ ὅρου. Ἡ πρόθεσή μας αὐτή νά προσδιορίστεῖ ἐννοιολογικά ὁ ὅρος , ἐνισχύεται ἀκόμα περισσότερο ἀπό τό γεγονός, ὅτι ἀπασχολεῖ τόσο τήν ἀστική ὅσο καί τή σοσιαλιστική ἐπιστημονική σκέψη.

Γιά τό λόγο αὐτό ἀνοίγουμε μιά παρένθεση μέ σκοπό τήν παρουσίαση μερικῶν ἐνδεικτικῶν θεωρητικῶν ἀπόψεων πάνω στό θέμα.

Ἀρχίζουμε μέ τόν Β. Ι. Λένιν - πού στό σπουδαιότατο ἔργο του " Κράτος καί Ἐπανάσταση "[1] ἀ π ο δ έ χ ε τ α ι τήν ὕπαρξη τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν θεσμῶν καί τῆς ἐκλογικῆς διαδικασίας (κατά συνέπεια καί τοῦ κόμματος) μέ τή μετατροπή τους ἀπό"λογοκοπεία"σέ " ἐργαζόμενα " ἱδρύματα[2] - μιλῶντας γιά τήν π ε ι θ α ρ χ ί α ἀναφέρει :

" Ἀπό τήν ἄποψη ἀρχῶν, ἐπανειλημμένα ἔχουμε καθορίσει τήν ἄποψή μας σχετι-

κά μέ τή σημασία τῆς π ε ι θ α ρ χ ί α ς καί τήν ἔννοια τῆς πειθαρχίας στό ἐ ρ γ α τ ι κ ό κόμμα. Ἐ ν ό τ η τ α δ ρ ά σ η ς, ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α σ υ ζ ή τ η σ η ς καί κ ρ ι τ ι κ ῆ ς - νά ὁ δικός μας ὁρισμός. Μόνο μιά τέτοια πειθαρχία εἶναι ἄξια ἑνός δημοκρατικοῦ κόμματος τῆς πρωτοπόρας τάξης. Ἡ δύναμη τῆς ἐργατικῆς τάξης εἶναι ἡ ὀργάνωση. Χωρίς τήν ὀργάνωση τῶν μαζῶν τό προλεταριάτο δέν εἶναι τίποτα. Ὀργανωμένο εἶναι τό πᾶν. Ὀργάνωση θά πεῖ ἐ ν ό τ η τ α δ ρ ά σ η ς, ἐ ν ό τ η τ α π ρ α κ τ ι κ ῆ ς ἐ κ δ ή λ ω σ η ς. Μά ἔννοεῖται, κάθε δράση καί κάθε ἐκδήλωση ἔχουν μόνον ἄξια ἐφόσον καί στό βαθμό πού ὠθοῦν πρός τά μπρός, κι ὄχι πρός τά πίσω, στό βαθμό πού συσπειρώνουν ἰδεολογικά τό προλεταριάτο, τό ἐξυψώνουν καί δέν τό ὑποβιβάζουν, δέν τό διαφθείρουν, δέν τό ἀδυνατίζουν. Ἡ ὀργάνωση χωρίς ἰδεολογικό περιεχόμενο εἶναι παραλογισμός, πού στήν πράξη μετατρέπει τούς ἐργάτες σέ ἄθλια τσιράκια τῆς ἀστικῆς τάξης πού ἔχει τήν ἐξουσία. Γι' αὐτό χωρίς ἐλευθερία συζήτησης καί κριτικῆς τό προλεταριάτο δέν ἀναγνωρίζει τήν ἐνότητα δράσης ".(3)

Ἄκόμα ὁ Λένιν ὁρίζει τήν ἀπό τήν ἔλλειψη πειθαρχίας προερχόμενη δ ι ά σ π α σ η λέγοντας : " Διάσπαση σημαίνει δ ι α κ ο π ή κ ά θ ε ὀ ρ γ α ν ω τ ι κ ῆ ς σ ύ ν δ ε σ η ς, διακοπή πού μετατοπίζει τήν πάλη τῶν ἀπόψεων ἀπό τό ἔδαφος τῆς ἐπίδρασης μέσα στήν ὀργάνωση στό ἔδαφος τῆς ἐπίδρασης ἀπ' ἔξω ἀπό τήν ὀργάνωση, ἀπό τό ἔδαφος τῆς διόρθωσης καί τῆς πειθοῦς τῶν συντρόφων στό ἔδαφος τῆς καταστροφῆς τῆς ὀργάνωσής τους, στό ἔδαφος τῆς ἐξερέθισης τῆς ἐργατικῆς μάζας (καί γενικά τῆς λαϊκῆς μάζας) ἐνάντια στήν ὀργάνωση ἀπό τήν ὁποία ἀποσπάστηκε ".(4)

Δέν διστάζουμε καθόλου στή συνέχεια νά παραθέσουμε τίς ἀπόψεις τοῦ - κοινοβουλευτικοῦ ἄνδρα καί καθηγητή - Δημήτρη Τσάτσου, πάνω στήν κομματική πειθαρχία καί τή διάσπαση λόγω τῆς θεωρητικῆς τους πληρότητας. Ἀναφερόμενος στήν πειθαρχία λέγει ὁ Δ. Τσάτσος :

" Οἱ δύο αὐτές ἀρχές ὅμως τῆς κομματικῆς πειθαρχίας ("ἑνότητα") καί τῆς ἐλευθερίας τῆς γνώμης δέν εἶναι ὁριστικά ἀλλά δ ι α λ ε κ τ ι κ ά ἀ ν τ ί θ ε τ ε ς. Γιά νά μπορεῖ νά διαμορφώνεται μιά γραμμή, μιά πολιτική τοῦ κόμματος στήν ὁποία ζητεῖται πειθαρχία πρέπει νά συμβαίνουν δύο πράγματα : Πρῶτον, νά μπορεῖ ἀπόλυτα ὁ καθένας - χωρίς τόν φόβο τῆς πολιτικῆς του ἐξαφανίσεως ἀπό πάνω - ν' ἀγωνίζεται νά πείσει τούς ἄλλους. Δεύτερον, νά ἐφαρμόζονται στίς ἐσωκομματικές διαδικασίες βασικοί δημοκρατικοί κανόνες. .... Βασικά, ὅλα αὐτά μόνο ἀπό ἕνα συνέδριο μέ σ ω σ τ ή ἀ ν α γ ω γ ή στή λ α ϊ κ ή β ά σ η εἶναι νοητά ".(5)

'Αναφερόμενος ἐξάλλου ὁ Δ. Τσάτσος στή διάσπαση σέ σχέση μέ τή σύγχρονη ἑλληνική πραγματικότητα σημειώνει[6]: "Ο κλασσικός 'αντίλογος' στό αἴτημα τοῦ ἰδεολογικοῦ ξεκαθαρίσματος σ' ὅλο τόν ἑλληνικό πολιτικό χῶρο εἶναι ὁ 'φόβος τῆς διάσπάσεως'. Προσπάθησαν ὁρισμένοι νά ν ε κ ρ ώ σ ο υ ν τήν ἰδεολογική, δηλαδή τήν οὐσιαστικά πολιτική συζήτηση, ταυτίζοντας τό αἴτημα τῶν ἰδεολογικῶν ἀποσαφηνίσεων μέ δῆθεν διασπαστικούς σκοπούς. Αὐτή ἡ συνθηματολογία - κι αὐτό ἰσχύει γιά ὅ λ ο τόν π ο λ ι τ ι κ ό χ ῶ ρ ο - ἐκφράζει ἐκείνους γιά τούς ὁποίους ἡ πολιτική δέν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπό μιά ἐ κ λ ο γ ι κ ή ἀ σ φ α λ ι σ τ ι κ ή ἐ π ι χ ε ί ρ η σ η".

Κλείνουμε τήν παρένθεση αὐτή - πάνω στό ἐννοιολογικό πλησίασμα τοῦ ὅρου κομματική πειθαρχία - μέ τίς ἐνδιαφέρουσες ἀπόψεις τοῦ Γενικοῦ Γραμματέα τοῦ 'Ισπανικοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος **Santiago Carrillo** γιά τό σύγχρονο κόμμα καί τά μέλη του. 'Αναφέρει σχετικά ὁ **Carrillo** ἀνάμεσα στά ἄλλα :

" Οἱ νέες ἀντιλήψεις σημαίνουν ἐξίσου ὅτι τό κόμμα δέν εἶναι στρατός, μολονότι θά ἦταν ἱκανό νά μετατραπεῖ σέ στρατό ἄν οἱ ἱστορικές συνθῆκες, ἡ βία τῶν κυριαρχων τάξεων, δέν ἄφηναν ἄλλο δρόμο. Τό κόμμα, μέσα σέ μιά δημοκρατία, εἶναι πολιτική δύναμη πού ἀποτελεῖται ἀπό ἀνθρώπους κάθε μέρα καί πιό συνειδητοποιημένους καί πιό ὑπεύθυνους, πού ἐ κ φ ρ ά ζ ο ν τ α ι, σ υ ζ η τ ο ῦ ν καί ἀ ν τ ι π α ρ α θ έ τ ο υ ν ἐ λ ε ύ θ ε ρ α τίς ἰδέες τους, σ υ μ π ί π τ ο υ ν ὅμως στήν ἐκτίμηση τοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος σ ά ν κ ο ι ν ο ύ σ τ ό χ ο υ, τοῦ ἴδιου τοῦ κόμματος σάν τοῦ πιό πολύτιμου ὀργάνου πού διαθέτει ὁ ἐργαζόμενος λαός γιά τήν ἀπελευθέρωσή του, τῆς ὀργάνωσης σάν κεφαλαιώδους σημασίας συνιστῶσας γιά τήν ἀποτελεσματικότητα τῆς π ο λ ι τ ι κ ῆ ς δ ρ ά σ η ς, τῆς ἐ ν δ τ η τ α ς στή δ ρ ά σ η καί τῆς π ε ι θ α ρ χ ί α ς, μετά τίς ἀποφάσεις τῆς πλειοψηφίας στά συνέδρια, ἤ στά καθοδηγητικά ὄργανα μεταξύ συνεδρίων, σάν ἀπαραίτητων ὅπλων". Καί συνεχίζει ὁ Γ.Γ. τοῦ Κ.Κ. 'Ισπανίας :

" Οἱ ἄνδρες καί οἱ γυναῖκες τοῦ κόμματος, σκέφτονται, δημιουργοῦν, δέν ἀποτελοῦν ποτέ παθητικά στοιχεῖα. Γνωρίζουν ὅ μ ω ς ὅτι τήν ὥρα τῆς δράσης τά σ υ λ λ ο γ ι κ ά κ ρ ι τ ή ρ ι α ἔχουν π ρ ο τ ε ρ α ι ό τ η τ α πάνω στά προσωπικά. Τό κόμμα ἀ ν α γ ν ω ρ ί ζ ε ι ὅτι πέρα ἀπό τά συλλογικά πολιτικά καθήκοντα, κ ά θ ε μ έ λ ο ς εἶναι α ὐ τ ε ξ ο ύ σ ι ο σ' ὅτι ἀφορᾶ τίς προτιμήσεις του, τίς πνευματικές ἤ καλλιτεχνικές του κλίσεις, τή ζωή καί τίς προσωπικές του σχέσεις".[7]

Μέ τό τέλος τῆς παράθεσης τῶν προηγούμενων ἀπόψεων καί διαπιστώσεων (τῶν Β. Ι. Λένιν, Δ. Τσάτσου καί Σ. Καρίγιο) πάνω στόν ἐννοιολογικό προσδιορισμό τῶν δύο ὅρων (" κομματική πειθαρχία " καί " διάσπαση ") περνᾶμε στή διερεύνησή τους στήν Ἑλλάδα τῆς περιόδου 1946 - 1958, διότι παρουσιάζει ἐνδιαφέρον τόσο γιά τή δημοκρατικότητα τῶν πολιτικῶν κομματικῶν σχηματισμῶν, ὅσι καί γιά τήν ἐξωτερική πολιτική.

Ἀρχίζουμε μέ τό πολιτικό κόμμα, διότι δέν μπορεῖ νά γίνεται λόγος γιά " κομματική πειθαρχία " καί γιά " διάσπαση " χωρίς τήν ὕπαρξή του. Εἶναι γεγονός ἔξω ἀπό κάθε ἀμφισβήτηση, ὅτι μόνο τό τελευταῖο καί σήμερα ἰσχύον ἑλληνικό Σύνταγμα τοῦ 1975 καθιερώνει ρητά - καί μάλιστα μέ τρόπο πανηγυρικό στό ἄρθρο 29[8] - τήν ἔννοια τοῦ " π ο λ ι τ ι κ ο ῦ κ ό μ μ α τ ο ς ".

Ἀντίθετα - τόσο ὁ ἀναγνώστης, ὅσο καί ὁ ἐπιστήμονας - μάταια μάταια θά ἀναζητήσει ὄχι μόνο μιά ἀνάλογη (τοῦ Συντάγματος 1975) πανηγυρική διακήρυξη, ἀ λ - λ ά ἔστω καί μία ἁπλή ἀναφορά στόν ὅρο " κόμμα " σ' ὁλόκληρο τό κείμενο (114 ἄρθρα) τοῦ καταστατικοῦ Χάρτη τοῦ 1952, ἐκτός ἀπό μερικές ἔμμεσες ἀναφορές.[9] Τό ἰδιαίτερα σημαντικό αὐτό στοιχεῖο φαίνεται νά ἀγνοεῖται, ὄχι μόνο ἀπό τό συντακτικό νομοθέτη ἀλλά καί ἀπό τή μεγάλη πλειοψηφία τῶν ἐπιστημόνων, μέ ἐξαίρεση τούς Α.Σβῶλο καί Γ.Κ. Βλάχο.[10]

Παρ' ὅλον ὅτι, ἡ ἀναφορά στόν ὅρο κόμμα ἀπουσιάζει ἐντελῶς ἀπό τό κείμενο, δύο ἄρθρα τοῦ Συντάγματος/1952 τό 62 καί τό 73 παρ. 2 (ἄρθρ. 62/ " Βουλευτής δέν καταδιώκεται οὐδ' ὁπωσδήποτε ἐξετάζεται ἕνεκα γνώμης ἤ ψήφου δοθείσης παρ' αὐτοῦ κατά τήν ἐνέργειαν τῶν βουλευτικῶν του καθηκόντων " καί ἄρθρ. 73 παρ. 2/ " Ἡ ἀπό τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος παραίτησις εἶναι δικαίωμα τοῦ βουλευτοῦ ") - καθιερώνουν τό ἀπεριόριστο δικαίωμα γνώμης καί ψήφου τοῦ βουλευτῆ, κατά συνέπεια καί τήν ὀνομαζόμενη " ἀνεξαρτησία του ".

Ἡ συνταγματικά λοιπόν καθιερωμένη αὐτή ἀνεξαρτησία τοῦ βουλευτῆ ἀποτελεῖ τ πραγματολογικό ἐκεῖνο στοιχεῖο, πού ἀπαιτεῖται γιά τήν ἀνάπτυξη τοῦ ρόλου τῆς κομματικῆς πειθαρχίας.

Πιστεύουμε, ὅτι γιά τήν ἐξήγηση τοῦ ρόλου τῆς κομματικῆς πειθαρχίας στήν ἑλληνική πραγτική, δέν ἀρκεῖ ἡ ἀποδοχή τῆς ὀρθῆς διαπίστωσης τοῦ Δ. Τσάτσου γιά τή δ ι α λ ε κ τ ι κ ή ἀντίθεση τῶν ἀρχῶν τῆς κομματικῆς πειθαρχίας καί τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ βουλευτῆ, μέ τήν ἔννοια ὅτι ἡ μέν πρώτη σημαίνει δ έ σ μ ε υ σ η τοῦ βουλευτῆ ἀπό τίς βασικές θέσεις καί στόχους τοῦ κομματικοῦ σχηματισμοῦ, ἡ δέ δεύ-

τερη τὴν κατὰ συνείδηση φῆφο καὶ γνώμη τοῦ βουλευτῆ. Λέμε συγκεκριμέν ὅτι δέν ἀρκεῖ γιὰ δύο βασικούς λόγους :

α) διότι ἡ περιβόητη αὐτὴ ἀνεξαρτησία νοθεύεται σὲ πολὺ μεγάλο βαθ μὸ ἀπὸ δύο συγκεκριμένους παράγοντες. Πρῶτα ἀπὸ τὴ σχέση τοῦ βουλευτῆ μὲ τὴν πολι τική του " πελατεία "[II] καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴ σχέση τοῦ βουλευτῆ μὲ τὸ κόμμα στὸ ὁ- ποῖο ἀνήκει.[I2] Γνώμη μας εἶναι, ὅτι καὶ οἱ δυὸ αὐτοὶ παράγοντες ἀποτελοῦν εἰδικὲ σχέσεις περιορισμένης ὑποταγῆς. Ὁ πρῶτος παράγοντας διότι ἀ αὐτὸν ἐξαρτᾶται ἡ ἐπανεκλογή, ὁ δεύτερος διότι ἡδηγεῖ στὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ κόμ μα.

β) διότι ἡ ἔννοια τῆς κομματικῆς πειθαρχίας προϋποθέτει τὴν ὕπαρ ξη καὶ ἀναγνώριση δύο ἀκόμα οὐσιαστικῶν κανόνων. Ἀρχικὰ τὴν ὕπαρξη κομματικῶν σχ ματισμῶν ἀρχῶν καὶ μετὰ τὴ δημοκρατία στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κόμματος.[I3] Ἡ ἀνυπαρξία τοῦ πρώτου κανόνα, κατὰ τὴ γνώμη μας, ὁδηγεῖ σὲ ἰδεολογικὴ (πολιτικὴ) σύγχυ ση, τοῦ δεύτερου σὲ κατάλυση τοῦ πολιτικοῦ κόμματος σὰν γνήσιου ἐκφραστῆ τῆς λαϊκῆς θέλησης.

Στὴ συνέχεια θὰ ἐπιχειρήσουμε νὰ καταδείξουμε, τὸ κατὰ πόσο εἶχαν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ στὴν Ἑλλάδα τῆς περιόδου I946-I958, τὰ παραπάνω λεχθέντα γιὰ τὴν κομμα κὴ πειθαρχία καὶ τὴν ἀνεξαρτησία τοῦ βουλευτῆ. Γνώμονα στὴν προσπάθειά μας αὐτὴ θ ἀποτελέσουν ἀφ' ἑνὸς οἱ μεταβολὲς τῆς πολιτικῆς τοποθέτησης τῶν βουλευτῶν στὶς Βουλὲς τῆς ἐποχῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ κοινωνικὲς συνθῆκες τῆς περιόδου αὐτῆς.

Κάνοντας λόγο γιὰ μεταβολὲς πολιτικῆς τοποθέτησης τῶν βουλευτῶν ἐννοοῦμε : α) τὴ " δήλωση ἀνεξαρτησίας " (διακοπὴ συμμετοχῆς στὸν κομματικὸ σχηματισμὸ καὶ τὶς διαδικασίες του), β) τὴ " διαγραφὴ " (τελεσίδικη ὀργανικὴ ἀποκοπὴ ἀπὸ τὸν κορμὸ τοῦ κόμματος), γ) τὴν " προσχώρηση " (ἐγκατάλειψη τοῦ κομματικοῦ σχηματι- σμοῦ καὶ ἔνταξη σὲ ἄλλο);[I4] δ) τὴ " συνεργασία " ἢ τὴ " σύμπραξη " (ταυτότητα πολιτικῆς ἀντιμετώπισης μὲ ἄλλο ἢ ἄλλα κόμματα σὲ ἕνα ἢ περισσότερα θέματα) καὶ ε) τὴν " ἀποχώρηση μὲ στόχο τὴν ἵδρυση νέου κόμματος ".

Στὴ διάρκεια τῆς περιόδου ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ (I946 - I958), οἱ μεταβολὲς τῆς πολιτικῆς τοποθέτησης τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν (καὶ στὶς πέντε παραπάνω ἀναφε- ρόμενες μορφὲς) δὲν ὑπῆρξε ἁπλὰ καὶ μόνο ἀθρόα, ἀλλὰ ἀποτέλεσε μιὰ πραγματι- " αἱμορραγία " στοὺς κόλπους τῶν κομμάτων τῆς ἐποχῆς.

Ἡ διαπίστωσή μας αὐτή δέν εἶναι αὐθαίρετη. Ἀντίθετα μάλιστα στηρίζεται στι μελέτη τῶν στοιχείων τοῦ " Μητρῶου Βουλευτῶν " ἔκδοση Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου,197 πάνω στή συγκεκριμένη περίοδο. Μέ βάση τούς σχετικούς καταλόγους πού παρατίθενται στήν ἔκδοση αὐτή - ἕνα μέρος τῶν ὁποίων ἀναδημοσιεύουμε στούς Πίνακες Νο Ι2 καί Νο Ι3 τοῦ Παραρτήματος[Ι5] - καί ἀφοῦ διευκρινήσουμε, ὅτι ἀφορᾶ μόνο ὅσες μεταβολές σι νέβηκαν κ α τ ά τ ή δ ι ά ρ κ ε ι α τῆς βουλευτικῆς περιόδου, προκύπτουν τά ἀκόλουθα στοιχεῖα :

Ι). Δ' Ἀναθεωρητική Βουλή τοῦ Ι946 (3Ι Μάρτη 46 - 8 Γενάρη 5ο).[Ι6]

Εἶδος μεταβολῆς	Ἀριθμ. Μονάδες	Ποσοστ. ἀναλογία ο/ο.
α) Προσχωρήσεις	68	7ο,8
β) Δηλώσεις ἀνεξαρτησίας	Ι9	Ι9,8
γ) Δηλώσεις συνεργασίας & σύμπραξης	7	7,2
δ) Διαγραφές	Ι	Ι,Ι
ε) Δηλώσεις ἵδρυσης νέου κόμματος	Ι	Ι,Ι
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ :	96	

2) Βουλή Α' Περιόδου (5 Μάρτη 5ο - 3ο Ἰούλη 5Ι).[Ι7]

Εἶδος μεταβολῆς	Ἀριθμ. Μονάδες	Ποσοστ. ἀναλογία ο/ο.
α) Ποσχωρήσεις	75	75
β) Δηλώσεις ἀνεξαρτησίας	6	6
γ) Δηλώσεις σύμπραξης & συνεργασίας	Ι9	Ι9
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ :	Ι00.	

3) Βουλή Β' Περιόδου (9 Σεπτέμβρη 5Ι - Ι0 Ὀκτώβρη 52).[Ι8]

Εἶδος μεταβολῆς	Ἀριθμ. Μονάδες	Ποσοστ. ἀναλογία ο/ο.
α) Προσχωρήσεις	3	42,8
β) Δηλώσεις ἀνεξαρτησίας	3	42,8
γ) Δήλωση ἐπανόδου	Ι	Ι4,2
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ :	7.	

Καλύπτοντας μέ τούς τρεῖς παραπάνω πίνακες μ ο ν ά χ α τό μισό χρονικό διάστημα τῆς περιόδου πού μᾶς ἐνδιαφέρει (δηλαδή 1946 - 1952), ἀποβλέφαμε οὐσιαστικά ἀφ' ἑνός στήν ἀποφυγή κόπωσης τοῦ ἀναγνώστη ἀπό τή συνεχή παράθεση πινάκων, ἀφ ἑτέρου στή διατήρηση τῆς ὁμοιογένειας τοῦ κειμένου. Ἐξάλλου, στούς πρακτικούς λόγους ἐξαγωγῆς συμπερασμάτων ὁδηγηθήκαμε μετά τή διαπίστωση ἀντιστοιχίας μέ τήν ὑπόλοιπη περίοδο.

Ἀπό τούς πίνακες τῶν τριῶν πρώτων μεταπολεμικῶν Βουλῶν συνάγεται μιά σειρά ἀπό ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα, ὅπως γιά παράδειγμα τά ἀκόλουθα :

α) Στήν Δ' Ἀναθεωρητική Βουλή τοῦ 1946 (ἕδρες 354), σέ διάστημα π ε ρ ί π ο υ 4 χρόνων (45 μηνῶν) σημειώνονται 96 μεταβολές πολιτικῆς τοποθέτησης τῶν βουλευτῶν. Αὐτό μ' ἄλλα λόγια σημαίνει, ὅτι σχεδόν ἕνας στούς τέσσερεις βουλευτές στή διάρκεια τῆς περιόδου αὐτῆς μετέβαλε τήν πολιτική του τοποθέτηση. (Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε, ὅτι ἀπ' αὐτούς προσχώρησαν : 7 στό " Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ", 11 στήν " Κοινοβουλ. Ὁμάδα τοῦ Σπ. Μαρκεζίνη ", 8 στό "Λαϊκό Κόμμα" καί 18 στό " Νέο Κόμμα ").(19)

β) Ἀκόμα στή Βουλή τῆς Α' Περιόδου τοῦ 1950 (ἕδρες 250) καί μ ό ν ο μέσα σέ 16 μῆνες παρατηροῦμε 100 μεταβολές πολιτικῆς τοποθέτησης τῶν βουλευτῶν, πρᾶγμα πού σημαίνει ὅτι τό 40 ο/ο τῶν βουλευτῶν στή διάρκεια αὐτῆς τῆς βουλευτικῆς περιόδου μετέβαλε πολιτική τοποθέτηση. (Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε ὅτι ἀπ' αὐτούς τούς 100 προσχώρησαν : 8 στό " Κόμμα Φιλελευθέρων ", 3 στούς " Ἀριστερούς Φιλελεύθερους ", 27 στήν " Ἀνεξάρτητη Ὁμάδα Λαϊκῶν " καί 36 στό "Λαϊκό Ἑνωτικό Κόμμα").(20)

γ) Ἀντίθετα στή Βουλή τῆς Β' Περιόδου τοῦ 1951 (ἕδρες 258) σέ διάρκεια σχεδόν ἑνός χρόνου (13 μηνῶν) διαπιστώνονται μόνο 7 μεταβολές πολιτικῆς τοποθέτησης, γεγονός πού ἀποτελεῖ ἕνα ἐξαιρετικά μικρό ποσοστό (2,7 ο/ο) σέ σχέση μέ τίς δύο προηγούμενες βουλευτικές περιόδους. (Χαρακτηριστικά πρόκειται γιά 3 προσχωρήσεις - οἱ 2 στήν Ε.Π.Ε.Κ., ἡ ἄλλη στόν Ἑλληνικό Συναγερμό - 2 δηλώσεις ἀνεξάρτητων Φιλελευθέρων, μία δήλωση ἀνεξαρτησίας καί τέλος μία δήλωση γιά ἐπάνοδο στήν Ε.Π.Ε.Κ.)

Ἄν θελήσουμε νά δώσουμε μιά ἑρμηνεία στό φαινόμενο τῆς συχνῆς μεταβολῆς - καί κύρια τῆς προσχώρησης σέ ἄλλο κόμμα - δέν μποροῦμε παρά νά σταματήσουμε κατά τή γνώμη μας, σέ τ ρ ε ῖ ς ο ὐ σ ι α σ τ ι κ ά λόγους πού τό ὑπαγόρευσαν :

Ἕνας π ρ ῶ τ ο ς λόγος πρέπει νά ἀποδοθεῖ στή μεγάλη συχνότητα ἐπανάληψης

τοῦ φαινομένου ἀπό τό 19ο κιόλας αἰῶνα, στή διάρκεια τῶν πρώτων βημάτων τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ στή χώρα μας. Τό συνήθως σοφό λαϊκό αἴσθητήριο ἔχοντας ἀντιληφθεῖ τήν ἀληθινή ἔννοια τῆς προσχώρησης ἀπό τό ἕνα κόμμα στό ἄλλο, τήν εἶχε ἀποκαλέσει χαρακτηριστικά " ἀ π ο σ τ α σ ί α ".(21) Μιλώντας γιά τήν ἀποστασία καί μάλιστα " τήν ἐπαύριον τῆς ἐκλογῆς " ὁ Ν. Καζάζης τόνιζε στά 1907 :

" Ἐν παρομοίᾳ περιστάσει ἐν Γαλλία ὁ Λαμαρτῖνος, στιγματίζων ἀπό τοῦ βήματος τῆς γαλλικῆς βουλῆς τούς ἥρωας πολιτικῆς τινος ἐξωμοσίας, ἀνεφώνησε πρός τούς ἄλλους τά ἑπόμενα : Ὑπάρχει τι χεῖρον τοῦ κυνισμοῦ. Εἶνε ὁ κυνισμός τῆς ἀποστασίας ".(22)

Χαρακτηριστικό εἶναι, ὅτι ἡ συχνότητα τοῦ φαινομένου στό διάστημα πού ἀναφέρουμε, ἄν καί ἡ ἀναλογία παρομοίων μεταβολῶν ἔφθανε στό 1 πρός 5, δηλαδή ποσοστό γύρω στό 20 ο/ο δέν δημιουργοῦσε ἰδιαίτερα προβλήματα.

Ὁ δ ε ύ τ ε ρ ο ς λόγος βρίσκεται στό ἄσκοπο καί ἐξαιρετικά πολυδάπανο γεγονός τῆς ὕπαρξης πολλῶν μικρῶν (καί συχνά προσωποπαγῶν) κομμάτων. Ἄς δοῦμε : 27 κόμματα στίς ἐκλογές τοῦ 1946, 44 στίς ἐκλογές τοῦ 1950, 9 στίς ἐκλογές τό 1951 8 τό 1952, 12 τό 1956 & τό 1958, ἐνῶ σ' ὅλες αὐτές τίς ἐκλογές συμμετεῖχαν καί πολλοί συνδυασμοί ἀνεξαρτήτων καθώς καί πολλοί μεμονωμένοι ὑποψήφιοι. Ὁ συχνότατα προσωποπαγής χαρακτήρας τῶν ἑλληνικῶν πολιτικῶν κομμάτων καί ἡ διαιώνιση τῶν πατροπαράδοτων διαρθρώσεών τους, συνέβαλαν ἀρνητικά στό θέμα τῆς μεταβολῆς τῆς πολιτικῆς τοποθέτησης.

Λέμε ἀρνητικά, διότι, ὁ μέν προσωποπαγής χαρακτήρας τοῦ κόμματος πρόσφερε τή δυνατότητα ἐπίλυσης ὁποιασδήποτε διαφωνίας μέ τόν " ἀρχηγό " μέ τήν ἔνταξη σέ κάποιο ἄλλο κόμμα, ἡ δέ συντήρηση παλαιῶν διαρθρώσεων καί ἡ ἔλλειψη μιᾶς στοιχειώδους ἔστω σύγχρονης γραφειοκρατικῆς ὀργάνωσης τοῦ κόμματος ὁδηγοῦσε σχετικά εὔκολα στήν ἀπόσπαση τοῦ βουλευτῆ ἀπό τόν κομματικό κορμό.

Ἕνα τ ρ ί τ ο λόγο ἀποτελεῖ ἡ ὠφελιμιστική-κερδοσκοπική πλευρά τοῦ ζητήματος, πού μπορεῖ νά διακριθεῖ σέ δύο κατηγορίες : α) αὐτή πού ἔχει σχέση μέ τήν ἀνυπαρξία οἰκονομικῆς συμμετοχῆς τοῦ Κράτους καί τοῦ κόμματος (ὅς τήν ἐξαίρεση τῆ Ε.Δ.Α.(23)) στά ἔξοδα προεκλογικῆς ἐκστρατείας τοῦ βουλευτῆ, γεγονός πού ὁδηγοῦσε τόν τελευταῖο στήν " ὑστερόβουλη συμβολή κάποιου ἐπιχειρηματία ", μέ τό ἀζημίωτο φυσικά. Τό φαινόμενο τῆς προσχώρησης πολλῶν βουλευτῶν τοῦ Κέντρου στή δεξιά παράταξη (καί ὄχι τ' ἀντίστροφο) μπορεῖ μέχρις ἕνα ὁρισμένο βαθμό νά ἀποδοθεῖ καί σ αὐτό τό γεγονός, ἀφοῦ εἶναι γνωστή ἡ ἰσχύς - κυρία ἡ οἰκονομική - τῆς δεξιᾶς.(24)

β) αὐτή πού δέν ἔχει ὅπως ἡ προηγούμενη ἄμεση σχέση μέ τήν ἐξασφάλιση ὑλικῶν ἀπολαυῶν, σχετίζεται ὅμως μέ τήν κατάληψη καί κατοχή ὑψηλῶν Κρατικῶν θέσεων, μέ βασικό ἀντάλλαγμα τήν προσχώρηση σέ ἄλλη παράταξη. (καί αὐτή πάντως σχετίζεται ἔμμεσα μέ ὑλικές ἀπολαυές, ἀφοῦ ἡ ὑψηλή κρατική θέση ἔχει καί τίς ἀνάλογες ἀποδοχές καί πιστεύουμε, ὅτι δέν προβαίνουμε σέ μιά ὑπεραπλούστευση ἄν στό σημεῖο αὐτό ἀποδεχτοῦμε τή λαϊκή ρῆση " τό χρῆμα πολλοί ἐμίσησαν, τή δόξα οὐδείς "). Ἡ ἑλληνική πεῖρα πάνω στό θέμα δείχνει καθαρά, ὅτι ἡ διεκδίκηση ἑνός χαρτοφυλακίου (συσσιτίου γιά νά χρησιμοποιήσουμε τήν φράση τοῦ στρατηγοῦ DE GAULLE[25]) μπορεῖ κάλλιστα νά ἀποτελέσει σοβαρό λόγο ἀποστασίας.

Μέ τήν παρουσίαση τῶν τριῶν αὐτῶν λόγων προσπαθήσαμε νά ἐξηγήσουμε τίς μεγάλες μεταβολές πολιτικῆς τοποθέτησης τῶν βουλευτῶν στήν περίοδο 1946 - 1952. Ἡ μετέπειτα περίοδος μέχρι καί τίς ἐκλογές τοῦ 1958 δείχνει μιά <u>πρωτοφανῆ ἔξαρση</u> μεταβολῶν στή Βουλή τῆς Γ' Περιόδου (16 Νοέμβρη 1952 - 11 Γενάρη 1956),ὅταν στίς 300 ἕδρες σημειώθηκαν 123 μεταβολές, ἀπό τίς ὁποῖες 68 προσχωρήσεις. Στήν ἑπόμενη ἐκλογική διεργασία - στή Βουλή θητείας τῆς Δ' Περιόδου (19 Φλεβάρη 1956 - 2 Ἀπρίλη 1958), παρατηρεῖται μία μείωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μεταβολῶν, ἀφοῦ στίς 300 ἕδρες παρουσιάζονται μόνο 40 μεταβολές, ἀπό τίς ὁποῖες οἱ 15 προσχωρήσεις, ἐνῶ τέλος στή Βουλή τῆς Ε' Περιόδου (11 Μάη 1958 - 20 Σεπτέμβρη 1961) τό φαινόμενο παίρνει καί πάλι μεγάλες διαστάσεις, ὅταν στίς 300 ἕδρες σημειώνονται 96 μεταβολές πολιτικῆς τοποθέτησης, ἀπό τίς ὁποῖες οἱ 71 προσχωρήσεις.

Εἰσερχόμενοι τώρα στήν τελευταία παράγραφο τοῦ παρόντος κεφαλαίου, πού ἔχει γιά στόχο τήν κατάδειξη τῆς σχέσης ἤ τῆς διαφορᾶς τῆς ἐφαρμογῆς τῆς κομματικῆς πειθαρχίας κατά τήν ψήφιση στή Βουλή, ἀνάλογα μέ τό ἄν πρόκειται γιά θέμα ἐξωτερικῆς ἤ ἐσωτερικῆς πολιτικῆς, ἔχουμε νά ποῦμε τά ἑξῆς :

Ἀπό τό Εἰσαγωγικό ἤδη μέρος εἴχαμε ἐπισημάνει τό γεγονός, ὅτι ἡ ὑποθετικά ἰσχύουσα " σ χ ε τ ι κ ή α ὐ τ ο ν ο μ ί α " τοῦ βουλευτή στίς συνεδριάσεις τῶν ἐσωτερικῶν θεμάτων ἀποδυναμώνεται σοβαρά στίς συνεδριάσεις θεμάτων πού ἀνάγονται στήν ἐξωτερική πολιτική. Καί αὐτό - κατά τή γνώμη μας - φαίνεται φυσικό, ἀφοῦ ἡ περίπτωση διαφωνίας βουλευτή μέ τήν κομματική ἡγεσία καί ἡ συνακόλουθη διάσταση ἀπόψεων ἀφορᾶ συνήθως τά ἐσωτερικά θέματα.

Διότι ἀφοῦ ἡ κομματική πειθαρχία κατά τήν ἄποψη τοῦ Δημήτρη Θ. Τσάτσου[26] - πού ἀνεπιφύλακτα ἀποδεχόμαστε - ἀποτελεῖ " κ α κ ή δ ι α τ ύ π ω σ η μιᾶς σ ω-

σ τ ῆ ς ἀ ρ χ ῆ ς : σημαίνει συμφωνημένο συντονισμό τῆς δουλειᾶς ἐκείνων πού ἀγωνίζονται γιά κοινές ἀρχές μέ κοινούς πολιτικούς στόχους ", πῶς εἶναι δυνατό νά ὑπάρχει διάσταση πάνω στήν κατεύθυνση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, πού εἶναι " βασική πολιτική ἀρχή " καί πού ἀναγράφεται ρητά στό Καταστατικό κάθε κομματικοῦ σχηματισμοῦ ;

Ξεκινῶντας μέ βάση τό ἐρώτημα αὐτό - τό ὁποῖο πάντως, πρέπει νά τονιστεῖ, προϋποθέτει τό ἀπόλυτο ἰδεολογικό ξεκαθάρισμα τῶν κομματικῶν θέσεων - θελήσαμε νά διαπιστώσουμε τήν ἀλήθεια καί τό βάσιμο τοῦ παραπάνω ἰσχυρισμοῦ μας, μέ τή χρήση τῶν 'Επίσημων Πρακτικῶν τῆς Βουλῆς τῶν 'Ελλήνων στίς συνεδριάσεις τῶν θεμάτων ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί τήν παραβολή τους μέ τίς συνεδριάσεις τῶν ἐσωτερικῶν προβλημάτων.

'Η μικρή αὐτή ἔρευνά μας ἔχει ἀπό τό ἀντικείμενό της καί μόνο σ χ ε τ ι κ ή σ η μ α σ ί α, διότι μή ἔχοντας τή δυνατότητα ἐξέτασης ὅλων τῶν συνεδριάσεων τόσο τῆς ἐξωτερικῆς, ὅσο καί τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς πάσχει ἀπό δύο βασικά ἐλαττώματα εἶναι ἀφ' ἑνός μέν μ ε ρ ι κ ή ἐξαιτίας τῆς ἀνεπάρκειας[27] τοῦ χρησιμοποιθέντος στατιστικοῦ δείγματος, ἀφ' ἑτέρου δέ ἀ ν α τ ρ ε π τ ή λόγω τῆς ἔλλειψης ὀρθῆς καί συστηματικῆς δειγματοληψίας.

'Επειδή τά δύο παραπάνω ἐλαττώματα καθιστοῦν τά ἀποτελέσματά μας ἐπισφαλῆ - καί ἐδεχόμενα ἀνατρεπτά - παραθέτουμε μόνο τίς ἑπόμενες διαπιστώσεις, ἀ λ λ ά μ ά θ ε ἐ π ι φ ύ λ α ξ η.

Διαπίστωση Ιη : Στίς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς στά θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς δέν παρατηρήθηκε καμμία περίπτωση κομματικῆς " ἀ - πειθαρχίας ". Τό γεγονός κατά τή γνώμη μας ὀφείλεται : α) μέχρι τό 1950 πρῶτα στή μονόπλευρη σύνθεση τῆς Βουλῆς καί μετά στή διεξαγωγή τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καί β) μετά τό 1950 στήν φανερή ἐκδήλωση " προσήλωσης " τῶν ἀστικῶν κομμάτων στό " συμμαχικό συμφέρον " (ἀμερικανικό, ντοΐκό, ντλ.).

Διαπίστωση 2η : 'Αντίθετα, στίς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς πάνω στά ἐσωτερικά θέματα σημειώθηκαν περιπτώσεις " δ ι α ρ ρ ο ῆ ς φ ή φ ω ν " στούς κόλπους διαφόρων κομματικῶν σχηματισμῶν. Τό γεγονός μπορεῖ νά ἀποδοθεῖ στούς ἑπόμενους λόγους α) ἀντιθέσεις στό ἐσωτερικό τῶν κομμάτων, β) περιπτώσεις προσωπικῆς διαφωνίας βουλευτῶν μέ τήν ἡγεσία τοῦ κόμματος[28] καί κύρια μέ τόν " ἀρχηγό ", γ) διαρροή λό-

γω ἐπικειμενης " ἀποστασίας " καί δ) λόγοι γενικώτερου ἐθνικοῦ συμφέροντος (σπάνια ἐξαίρεση).

Διαπίστωση 3η καί τελευταία : Ἡ " δ ι α ρ ρ ο ή φ ή φ ω ν " εἶναι πολύ εὐκολώτερη στά θέματα ἐσωτερικῆς πολιτικῆς παρά σ' αὐτά τῆς ἐξωτερικῆς ἐξαιτίας τῆς μ υ σ τ ι κ ῆ ς φ η φ ο φ ο ρ ί α ς, πού καθιέρωνε ὁ Κανονισμός τῆς Βουλῆς (29) σέ περιπτώσεις ἀρχαιρεσιῶν, ἐκλογῆς προσώπων, καί προσωπικῶν ζητημάτων μελῶν τοῦ Κοινοβουλίου ἤ ἐξωκοινοβουλευτικῶν προσώπων.

Σε : Ὁ ρόλος τῆς πολιτικῆς πελατείας στήν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπιρροή τῆς πολιτικῆς πελατείας τοῦ Ἕλληνα βουλευτή στή λήψη τῶν ἀποφάσεων.

Μέ τό ἰδιαίτερα σημαντικό - γιά τήν πορεία τῆς ἀνάλυσής μας αὐτό κεφάλαιο - πάνω στό ρόλο καί τή σημασία τῆς πολιτικῆς πελατείας στήν Ἑλλάδα τῆς περιόδου 19 - 1958 ὁλοκληρώνουμε τήν πρώτη αὐτή ἑνότητα τοῦ τρίτου μέρους τῆς μελέτης, πού δι πραγματεύεται τούς παράγοντες δυσλειτουργικότητας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου στ διάρκεια τῆς πιό πάνω ἀναφερόμενης περιόδου.

Μέ τό χαρακτηρισμό τοῦ παρόντος κεφαλαίου σάν ἰδιαίτερα σημαντικοῦ γιά τήν λοκλήρωση τῆς ἑνότητας εἴχαμε κατά νοῦ τό γεγονός, ὅτι στήν προσπάθειά μας νά προ διορισθεῖ μέ ἀκρίβεια ἡ ἐπιρροή τῆς πολιτικῆς πελατείας στή λήψη τῶν ἀποφάσεων, ε μαστε ἀπό τά πράγματα ὑποχρεωμένοι πρίν φθάσουμε σ' αὐτή, νά ὑπεισέλθουμε σέ μιά σειρά ἀπό θέματα, πού ἀφ' ἑνός μέν τήν καθόρισαν ἀφ' ἑτέρου δέ, ἀποτελοῦν καυτά προβλήματα τῆς σύγχρονης Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας.

Ἄς προσπαθήσουμε νά γίνουμε πιό συγκεκριμένοι : τό πρόβλημα τῆς ἀμφίπλευρη σχέσης βουλευτή - πολιτικῆς πελατείας ἀποτελεῖ σαφέστατα ἕνα κοινωνικο-πολιτικό φαινόμενο. Καί εἶναι γεγονός, ὅτι σάν τέτοιο ἐμπεριέχει τήν ἀέναη κίνηση καί ἐξέλ ξη. Ὁ ἐντοπισμός αὐτῆς τῆς κίνησης καί ἐξέλιξης δέν εἶναι νοητός, παρά : α)μέ τή ἀναγωγή τοῦ προβλήματος στά αἴτια πού τό ὑπαγόρευσαν, καί β) μέ τό συνυπολογισμό ὅλων τῶν ἐπί μέρους στοιχείων πού τό συνθέτουν.

Ξεζινῶντας μέ βάση τήν παραπάνω διαπίστωση ὁδηγηθήκαμε στή σχηματική διαίρε ση τοῦ παρόντος κεφαλαίου σέ τρεῖς ἐπί μέρους παραγράφους, κάθε μιά ἀπό τίς ὁποῖε συνεισφέρει στή διερεύνηση τοῦ προβλήματος, ὅλες μαζί ὅμως προσδίδουν τό ἀληθινό περιεχόμενο τοῦ φαινομένου τῆς πολιτικῆς πελατείας στήν Ἑλλάδα.

Ἡ π ρ ώ τ η παράγραφος ἀποσκοπεῖ στήν ὁριοθέτηση τοῦ φαινομένου μέσα καί πέρα ἀπό τίς συνταγματικές ἐπιταγές γιά τή θέση τοῦ βουλευτή, τήν κατοχύρωσή του, τήν ἔννοια τῆς " ἐπιτακτικῆς ἐντολῆς " καί τέλος τή σκιαγράφηση τοῦ ρόλου του στή σύγχρονη πολυκομματική δημοκρατία

Ἡ δ ε ύ τ ε ρ η παράγραφος στή συνέχεια ἔχει γιά στόχο της ἀρχικά τή διε- ρεύνηση τῆς θέσης τοῦ Ἕλληνα βουλευτή μέ βάση τήν καταγωγή, τήν κοινωνική προέλε ση καί τό ἐπάγγελμά τους, καί ἔπειτα τή διπλή σύγκριση α) πάνω στίς διαφορές τῶν

βουλευτῶν τῆς δεξιᾶς, τοῦ κέντρου καί τῆς ἀριστερᾶς καί β) πάνω στή δυσανάλογη ἐκπροσώπηση τῶν γεωγραφικῶν διαμερισμάτων τῆς χώρας.

Ἐξάλλου στήν τ ρ ί τ η καί τελευταία παράγραφο τοῦ κεφαλαίου ἐπιχειροῦμε νά κάνουμε μιά συνολική ἐκτίμηση τοῦ ρόλου καί τῆς σημασίας τῆς πολιτικῆς πελατείας τοῦ Ἕλληνα βουλευτή στή λήψη τῶν ἀποφάσεων, πού μέ βάση τά ὅσα ἀναφέρονται στίς παραπάνω δύο παραγράφους δέν ἐξηγοῦν μόνο τό κοινωνικο-πολιτικό φαινόμενο τῆς πολιτικῆς πελατείας, ἀλλά ταυτόχρονα προσφέρουν τή δυνατότητα ἐξαγωγῆς συμπερασμάτων γιά τόν πραγματικό ρόλο τοῦ βουλευτή στά πλαίσια τῆς σύγχρονης κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας.

Διότι ἡ δυνατότητα ἐξαγωγῆς συμπερασμάτων πάνω στόν ἀληθινό ρόλο τοῦ βουλευτή στή σύγχρονη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία προϋποθέτει καλή γνῶση, μερικῶν ἀπό τά κύρια χ α ρ α κ τ η ρ ι σ τ ι κ ά γ ν ω ρ ί σ μ α τ α τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτικοῦ συστήματος, ὅπως γιά παράδειγμα : 1. ἡ διάρθρωση τῶν κομμάτων, 2. ἡ ὕπαρξη πατροπαράδοτων ἀρχηγικῶν " κομματικῶν σχηματισμῶν ", πού ὁδηγεῖ στήν ἄμεση ἐξάρτηση τοῦ βουλευτή ἀπό τόν ἀρχηγό, 3. ὁ ἀκριβής καθορισμός τῆς συνεισφορᾶς τοῦ Ἕλληνα βουλευτή ἀπέναντι στό Ἔθνος καί στήν πολιτική του πελατεία - μέσα ἀπό τό εἶδος καί τό βαθμό συμμετοχῆς του στό ἔργο τῆς Βουλῆς καί μέσα ἀπό τήν " ἐν γένει " ἀντιμετώπιση τῶν θεμάτων στήν αἴθουσα τοῦ Σώματος, κτλ.

Πρίν εἰσέλθουμε στήν πρώτη παράγραφο, τονίζουμε ὅτι τό κεφάλαιο αὐτό ἐμπεριέχει σειρά πραγματολογικῶν στοιχείων, ὅπως γιά παράδειγμα, στατιστικά δεδομένα, πίνακες, χάρτες, κτλ. - τά πιό πολλά ἀπό τά ὁποῖα παρατίθενται στό Παράρτημα τῆς μελέτης.(1)

I/. Ἡ συνταγματική ὁριοθέτηση τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος.

Τό Σύνταγμα τοῦ 1952 - παρά τή δεδομένη καί προηγούμενα ἀναφερθεῖσα κακή νομοτεχνική του διατύπωση - στό κεφάλαιο " Περί τῆς Βουλῆς " (ἄρθρα 54 - 75) ἀφιερώνει μιά ὁλόκληρη σειρά διατάξεων στούς βουλευτές (ἄρθρα 62 - 64 & 66 - 75), ρυθμίζοντας ἔτσι τά θέματα τῆς ἐλευθερίας γνώμης καί ψήφου, τόν τρόπο ἐκλογῆς, τά ἀπαιτούμενα προσόντα καί τά ἀσυμβίβαστα μέ τή βουλευτική ἰδιότητα ἔργα, τά δικαιώματα καί τίς ὑποχρεώσεις κατά τήν ἐνάσκηση τῶν καθηκόντων καί τέλος τίς χορηγούμενες ἀτέλειες καί τή μισθολογική κατάσταση.

Ἔχοντας σάν στόχο τήν κατάδειξη τοῦ ρόλου καί τῆς σημασίας τῆς πολιτικῆς πλατείας, ἡ παράγραφος αὐτή θά ἀσχοληθεῖ μέ τέσσερα μόνο ἀπό τά παραπάνω ἀναφερόμενα ἄρθρα - 62,63,67,72 παρ. 2 - διότι τονίζουν τήν ἀ ν ε ξ α ρ τ η σ ί α καί τήν κ α τ ο χ ύ ρ ω σ η τοῦ βουλευτῆ τόσο ἀπέναντι στό Λαό (ἐκλογεῖς), ὅσο καί ἀπέναντι στό νομοθετικό Σῶμα (Βουλή).

Δύο θέματα πρόκειται νά μᾶς ἀπασχολήσουν ἐδῶ : π ρ ῶ τ α τό " ἀνεύθυνον " καί τό " ἀκαταδίωκτον " τοῦ βουλευτῆ καί ἔ π ε ι τ α τό ζήτημα τῆς λεγόμενης " ἐπιτακτικῆς ἐντολῆς ", ἀφοῦ καί τά δύο ὁδηγοῦν σέ ἕνα καί μόνο συμπέρασμα : τήν ἀνεξαρτησία τοῦ βουλευτῆ.

Τό " ἀ κ α τ α δ ί ω κ τ ο ν " καί τό " ἀ ν ε ύ θ υ ν ο ν " τοῦ βουλευτῆ κατοχυρώνεται συνταγματικά στό ἄρθρο 62 /1952 : " Βουλευτής δέν καταδιώκεται οὐδ' ὁπωσδήποτε ἐξετάζεται ἕνεκα γνώμης ἤ ψήφου δοθείσης παρ' αὐτοῦ κατά τήν ἐνέργειαν τῶν βουλευτικῶν του καθηκόντων ".(2) Ἡ εὐρύτητα τῆς διάταξης αὐτῆς εἶναι τέτοιας σημασίας, ἀφοῦ τό μ έ ν ἀκαταδίωκτον καλύπτει τό βουλευτή σ' ὅλη τή διάρκεια τῆ βουλευτικῆς περιόδου (ἄρθρ. 63 παρ. 1) περιορίζοντας ἀκόμα καί τήν ἐνδεχόμενη πρίπτωση προσωπικῆς κράτησης (ἄρθ. 63 παρ. 2). τό δ έ ἀνεύθυνον ἐξαιτίας γνώμη ἤ ψήφου ἐξακολουθεῖ νά ἰσχύει γιά τό βουλευτή καί στή συνέχεια, ἀκόμα καί μετά τ λήξη τῆς συγκεκριμένης συνόδου ἤ περιόδου.

Εἶναι προφανές, ὅτι γιά νά ἔχει ἰσχύ ἡ διάταξη τοῦ ἄρθρου 62, ἀπαιτεῖται τήρηση δύο προϋποθέσεων : α) νά πρόκειται γιά γνώμη ἤ ψήφο καί β) ἡ γνώμη ἤ ἡ ψῆφος αὐτή νά δόθηκε κατά τήν ἐνάσκηση τῶν βουλευτικῶν καθηκόντων. Σύμφωνα μέ τ Α. Δερβέναγα,(3) " γνώμη εἶναι οἱαδήποτε δ ή λ ω σ ι ς β ο υ λ ή σ ε ω ς γενομ ν η ρ η τ ῶ ς ἤ σ ι ω π η ρ ῶ ς διά νευμάτων, κινήσεων ἤ σχηματισμῶν κτλ. καί ἀφορῶσα τήν παροχήν πληροφοριῶν, ἐκδήλωσιν ἀπόψεων , κρίσεων, κτλ.).

Ἀπό τήν τήρηση τῶν δύο βασικῶν αὐτῶν προϋποθέσεων συνάγεται, ὅτι ὁ βουλευτής κατά τήν ἄσκηση τῶν βουλευτικῶν του καθηκόντων καθίσταται ἀνεύθυνος ἀπό π ο λ ι τ ι κ ή, ἀ σ τ ι κ ή, π ο ι ν ι κ ή καί π ε ι θ α ρ χ ι κ ή ἄποφη ἐξαιτίας γνώμης ἤ ψήφου του. Ἐπειδή τό θέμα μας εἶναι ἡ πολιτική πελατεία, μᾶς ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερα ἡ πολιτική ἄποφη τοῦ " ἀνευθύνου ", ἀφοῦ σημαίνει ὅτι ὁ βουλευτής εἶναι πολιτικά ἀνεύθυνος τόσο ἀπέναντι στούς ἐκλογεῖς του, ὅσο καί ἀπέναντι στό ἴδιο τό κόμμα του.

Μέ ἄλλα λόγια αὐτό θέλει νά πεῖ, ὅτι οὔτε οἱ ἐκλογεῖς, οὔτε τό κόμμα δύνανται νά ἀνακαλέσουν τήν ἐντολή, ἐξαναγκάζοντας τό βουλευτή σέ παραίτηση.[4]

"Ολες οἱ μέχρι τώρα διαπιστώσεις ἀποτελοῦν τή μία μόνο ἀπό τίς δύο ὄψεις τῆς κατοχυρωμένης καί συνταγματικά - ὅπως εἴδαμε, ἔστω καί συνοπτικά - ἀνεξαρτησίας τοῦ βουλευτή. Ἡ ἄλλη ὄψη αὐτῆς τῆς ἀνεξαρτησίας βρίσκεται στά ἄρθρα 67 (" Οἱ βουλευταί ἀντιπροσωπεύουσι τό "Εθνος καί οὐχί μόνον τήν ἐκλογικήν περιφέρειαν ἀπό τῆς ὁποίας ἐκλέγονται ") καί τό 72 παρ. 2 (" Ἡ ἀπό τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος παραίτησις εἶναι δικαίωμα τοῦ βουλευτοῦ ") τοῦ Συντάγματος.

Ἡ ἄλλη ὄψη αὐτῆς τῆς ἀνεξαρτησίας πού τό Σύνταγμα τοῦ 1952 ὁρίζε στά δύο παραπάνω ἄρθρα, εἶναι ἡ λεγόμενη " ἐ π ι τ α κ τ ι κ ή ἐ ν τ ο λ ή ", θέμα ἐξαιρετικά σοβαρό πού σχετίζεται μέ τήν ἀδυναμία πραγμάτωσης τῆς ἄμεσης δημοκρατίας[5] καί πού βρίσκεται μέσα στή λογική τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος.

" Σέ ὅλα τά Κοινοβουλευτικά συντάγματα, - ἀναφέρουν οἱ P. Lalumière καί A. Demichel[6] - ξαναβρίσκεται σάν οὐσιώδης συνέπεια τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς ἀρχῆς ἡ ἰδέα τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἐκλεγμένων σέ σχέση μέ τούς ἐκλογεῖς. Ὁ βουλευτής δέν εἶναι ὁ ἐντολοδόχος τῶν ἐκλογέων του· ἀπό αὐτό λοιπόν συνάγεται, ὅτι ἀφοῦ δέν ἔχει καμμιά κατεύθυνση ἀπό αὐτούς, δέν ἔχει καί καμμιά εὐθύνη ἀπέναντί τους ".

Τό ζήτημα τῆς διάκρισης ἀνάμεσα σέ " ἐπιτακτική ἐντολή " (le mandat i m p e r a t i f)& σέ " ἐλεύθερη ἐντολή " (le mandat l i b r e)- πού γιά μεγάλο χρονικό διάστημα ταλαιπώρησε ἀφάνταστα τήν ἐπιστήμη τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου - ἀποτελεῖ οὐσιαστικά θέμα διάστασης ἀνάμεσα στήν π ο λ ι τ ι κ ή καί ν ο μ ι κ ή ἄποφη τῆς σχέσης βουλευτή - ἐκλογέα.

"Ας παρακολουθήσουμε τή γνώμη τοῦ Ἀθανασίου Ράϊκου[7] πάνω στό θέμα, παραθέτοντας την αὐτούσια : " Οἱ βουλευταί δέν εἶναι ἀ τ ο μ ι κ ά ὄργανα, ἀλλ' ὄ ρ γ α ν α - μ έ λ η (Teilorgane) ἑνός ἄμεσου συλλογικοῦ ὀργάνου τοῦ Κράτους, ἤτοι τῆς Βουλῆς. Οὕτως, ἕκαστος δέν ἐκφράζει αὐτοτελῶς τήν θέλησιν τοῦ Κράτους,

ἀλλά μόνον ἐν συμπράξει μετ'ἄλλων βουλευτῶν κατά τήν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς ἤ μιᾶς Ἐπιτροπῆς αὐτῆς. Ἐξ ἄλλου, οἱ βουλευταί, καίτοι χαρακτηρίζονται ἀκόμη καί ὑπό τοῦ Συντάγματος (ἄρθρ. 59)(8) ὡς ἀ ν τ ι π ρ ό σ ω π ο ι τοῦ Ἔθνους, δέν εἶναι νομικῶς "ἀντιπρόσωποι" τοῦ Λαοῦ. Μέ ἄλλας λέξεις, μεταξύ τῶν βουλευτῶν καί τῶν ἐκλογέων των δέν ὑπάρχει οὐδεμία σχέσις ἀντιπροσωπείας ὑπό τήν νομικήν ἔννοιαν. Κατ'ἀκολουθίαν, οἱ βουλευταί δέν ὀφείλουν κατά τήν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων των, νά συμμορφοῦνται πρός σχετικάς ἐντολάς καί ὁδηγίας τῶν ἐκλογέων των."

Μέ τά τέσσερα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς "ἐντολῆς" στό ἀντιπροσωπευτικό σύστημα πού διαπιστώνουν οἱ **Marcel Prélot** καί **Jean Boulouis** (9), καί μέ τή διευκρίνησή τους, ὅτι οἱ 4 αὐτές ἀρχές διεῖπαν τό γαλλικό συνταγματικό δίκαιο ἀπό τό 1971 κιόλας συνοψίζουμε ὅσα σύντομα εἴπαμε πρίν. Ἡ ἐντολή εἶναι: α) γ ε ν ι κ ή, β) ἐ λ ε ύ θ ε ρ η, γ) ἀ μ ε τ ά κ λ η τ η καί δ) δ έ ν σ η μ α ί ν ε ι ἀ π ο δ ο χ ή (δέσμευση) τῶν πράξεων τοῦ ἀντιπροσώπου.

Κλείνοντας τήν πρώτη παράγραφο τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ καταλήγουμε στή γενική διαπίστωση, ὅτι ὁ βουλευτής ἐξέρχεται ἀπό τή δικαιακή (συνταγματική) ρύθμιση τοῦ ἀζιώματός του ἐ ν ι σ χ υ μ έ ν ο ς γιά μιά πραγματικά ἀνεξάρτητη ἄσκηση τῶν βουλευτικῶν του καθηκόντων. Κατά συνέπεια, ἡ ὁποιαδήποτε δέσμευσή του ἀπό τούς ἐκλογεῖς (πολιτική του πελατεία) δέν ἀποβλέπει σέ τίποτα ἄλλο παρά στήν ἐ π α ν ε κ λ ο γ ή του.

2/. Τό κοινωνικό ὑπόβαθρο τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν (1946 - 1960).

Ἡ πρόθεσή μας νά ἐντάξουμε τήν παράγραφο αὐτή πού ἀναφέρεται στήν κοινωνική προέλευση καί κατάσταση τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν τῆς περιόδου 1945 - 1960 - στό κεφάλαιο γιά τήν πολιτική πελατεία καί ὄχι κάπου ἀλλοῦ, βρίσκει τήν αἰτιολόγησή της στίς κοινές διαπιστώσεις τῶν πιό πολλῶν κριτικῶν μελετητῶν καί σχολιαστῶν τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς πραγματικότητας, πού ἀποδίδουν τίς βασικές ἐκφράσεις τοῦ φαινομένου σέ δύο λόγους:(10)

α)στή γενικώτερη κακή λειτουργία τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ πού ἐκφράζεται μέ τό νεπωτισμό, τή διαφθορά, τή συναλλαγή, τή "ρουσφετολογία" καί τή "φαυλοκρα-

τία", φαινόμενα πού σημαδεύουν τό ἑλληνικό κράτος ἀπό τή γέννεσή του, καί

β) στό γεγονός ὅτι τά ἑλληνικά πολιτικά κόμματα δέν ἐξελίχθηκαν σέ κόμματα "ἀρχῶν" μέ συγκεκριμμένες πολιτικές καί κοινωνικές ἐπιδιώξεις".

Πιστεύοντας ὅτι οὔτε ὁ πρῶτος, οὔτε ὁ δεύτερος λόγος εἶναι ἄσχετοι μέ τό κοινωνικό ὑπόβαθρο τῶν ἑλλήνων βουλευτῶν, ἀλλά ἀντίθετα ὅτι μέσα ἀπό αὐτό εἶναι δυνατή ἡ καλύτερη ἐξήγηση τοῦ φαινομένου, ἀφιερώνουμε τήν παράγραφο αὐτή στήν κατάδειξη ἀφ'ἑνός τῆς κοινωνικῆς τους προέλευσης (σημαντικό πολιτικό οἰκογενειακό παρελθόν,"τζάκια"), ἀφ'ἑτέρου τῆς κοινωνικῆς τους θέσης (ἐπαγγελματική κατάσταση, δραστηριότητες).

"Ενα ἀκόμα σημαντικό κατά τή γνώμη μας στοιχεῖο - πού μπορεῖ νά φωτίσει ὁρισμένες ἄγνωστες πτυχές τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς ζωῆς - ἀποτελεῖ ἡ διάκριση τῶν βουλευτῶν σέ ἐκείνους πού ἐκλέγονταν στίς περιφέρειες τῆς π α λ ι ᾶ ς Ἑλλάδας τοῦ I88I (Πελοπόννησος, Στερεά Ἑλλάδα, Εὔβοια, Θεσσαλία, "Αρτα, Ἑπτάνησα, Κυκλάδες), καί σέ ἐκείνους τῆς ν έ α ς Ἑλλάδας πού προέκυψε μέχρι τό I947 (Μακεδονία, Κρήτη, Θράκη, Δωδεκάνησα).(II)

Στήν προσπάθειά μας αὐτή χρησιμοποιοῦμε δύο βασικές πηγές: π ρ ῶ τ α τό "Μητρῶον Βουλευτῶν καί Γερουσιαστῶν" - στό ὁποῖο συχνά ἔχουμε ἀνατρέξει στό παρελθόν γιά παρόμοια θέματα - καί ἔ π ε ι τ α στό ἄρθρο τοῦ Δημήτρη Κιτσίκη μέ τίτλο "Τό Κοινοβούλιο καί οἱ κοινωνικές ἀλλαγές στήν Ἑλλάδα ὡς τό στρατιωτικό πραξικόπημα τοῦ I967",(I2) ὅπου ὁ συγγραφέας παραθέτει μιά σειρά ἀπό πολύ ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα, πάνω στό κοινωνικό ὑπόβαθρο τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτικοῦ κόσμου.

Στήν συνέχεια - καί μετά τίς ἀπαραίτητες παραπάνω διευκρινήσεις - περνᾶμε στήν παράθεση μιᾶς σειρᾶς διαπιστώσεων καί τῶν συνακολούθων σ ύ ν τ ο μ ω ν ἑρμηνειῶν τους, μέ βάση τά ἀποτέλεσματα τῆς ἔρευνας μας στό "Μητρῶον Βουλευτῶν", χωρίζοντάς τες σχηματικά σέ 3 εἴδη: διαπιστώσεις πάνω στή γεωγραφική κατανομή, διαπιστώσεις πάνω στήν κοινωνική προέλευση καί τέλος διαπιστώσεις πάνω στήν ἐπαγγελματική κατάσταση.

/Α/ Διαπιστώσεις πάνω στή γ ε ω γ ρ α φ ι κ ή κ α τ α ν ο μ ή

(ὅλες οἱ διαπιστώσεις ἀφοροῦν τούς βουλευτές I946 - I958).(13)

Θέση π ρ ώ τ η: Σέ σύνολο Ιο44 ἐκλεγμένων βουλευτῶν στήν περίοδο Ι946 - Ι958 στά ἐκλογικά τμήματα τῆς "παλιᾶς Ἑλλάδας" ἐκλέχθηκαν 684 βουλευτές, ἐνῶ τῆς "νέας Ἑλλάδας" 249 βουλευτές.

Θέση δ ε ύ τ ε ρ η: Στήν ἴδια περίοδο ὁ ἀριθμός τῶν νομῶν σέ σύνολο 52, ἦταν 30 γιά τούς νομούς τῆς "παλαιᾶς" καί 22 γιά τούς νομούς τῆς "νέας" Ἑλλάδας. (ποσοστό: "παλαιά" 65,53ο/ο,"νέα" 34,47ο/ο).

Θέση τ ρ ί τ η: Χαρακτηριστικά τῆς ἀνισότητας σέ ἐπίπεδο ἐκλογικῶν διαμερισμάτων: α) οἱ 4 νομοί τῆς Κρήτης (κάτοικοι 483.258) ἐξέλεξαν 4Ι βουλευτές, ἐνῶ οἱ 4 νομοί τῆς Ἠπείρου (352.604 κάτοικοι) ἐξέλεξαν 58 καί οἱ 4 νομοί τῆς Θεσσαλίας (695.385 κάτοικοι) ἐξέλεξαν Ιο4.

Θέση τ έ τ α ρ τ η: Χαρακτηριστικά τῆς ἀνισότητας σέ ἐπίπεδο νομῶν:α) στό νομό Κορινθίας (ΙΙ2.5ο8 κάτοικοι) ἐκλέχτηκαν Ι9 βουλευτές ἐνῶ στό νομό Καρδίτσας (Ι52.543κάτοικοι) Ι2 βουλευτές, β) στό νομό Ἰωαννίνων (Ι55.326 κάτοικοι) ἐνῶ στό νομό Κοζάνης (Ι9ο.835 κάτοικοι) Ι9 βουλευτές, γ) στό νομό Ἠλιείας (κάτοικοι Ι88.86Ι) Ι4 βουλευτές, ἐνῶ στό νομό Φθιώτιδας (Ιδο.ο35 κάτοικοι) 28 βουλευτές.

Ἑ ρ μ η ν ε ί α:

Ἀπό τίς τέσσερεις παραπάνω θέσεις μας πού ἐξήχθησαν μέ βάση τά ὑπάρχοντα στοιχεῖα - προκύπτει μέ ἀριθμητική σαφήνεια ἡ τεράστια διαφορά σέ ὅλα τά ἐπίπεδα ἀνάμεσα στούς βουλευτές πού ἐκλέχθηκαν στή μέχρι τοῦ Ι9οο Ἑλλάδα καί σ'αὐτούς τῶν νέων διαμερισμάτων πού προσαρτήθηκαν στό Ἑλληνικό ἔδαφος ἀπό τό Ι9οο μέχρι τό Ι947.(Ι4)

Ἀποβλέποντας στήν ἑρμηνεία τοῦ φαινομένου τῆς παρατηρηθείσας ἀνισότητας ἀνάμεσα στήν"παλαιά" καί "νέα" Ἑλλάδα πιστεύουμε, ὅτι μπορεῖ νά ἀποδοθεῖ στούς ἑπόμενους παράγοντες:

ἀ ρ χ ι κ ά, στήν ἐμπέδωση τῆς πολιτικῆς ἰσχύος τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομικῆς ὀλιγαρχίας (μεγαλοκτηματίες, προεστοί, στρατιωτικοί ἀρχηγοί) στό διάστημα Ι830 - Ι9οο πού τό σύνολο τους "φυσικά" προέρχονταν ἀπό τήν "παλιά" Ἑλλάδα,(Ι5) ἔ π ε ι τ α στή μεγάλη ἀπορρόφηση προσφύγων μετά τή μικρασιατική καταστροφή στά μεγάλα ἀστικά κέντρα τῆς "παλιᾶς" Ἑλλάδας,(Ι6) σ τ ή σ υ ν έ χ ε ι α, στή ὑπέρογκη συγκέντρωση πληθυσμοῦ στήν περιοχή τῆς πρωτεύουσας μετά τή λήξη τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου,(Ι7) καί τ έ λ ο ς στό γεγονός τῆς ἀπομάκρυνσης τῶν διαμερισμάτων αὐτῶν ἀπό τά κέντρα λήψης ἀποφάσεων πάνω στά πολιτικά πράγματα, μέ συνέπεια νά ἀκούγεται ὅλο καί πιό δυνατή ἡ "πολιτική φωνή τους", εἰδικά πάνω στά Κοινοβουλευτικά "μαγειρεύματα" πάνω στούς ἐκλογικούς νόμους.

/Β/ Διαπιστώσεις πάνω στήν κ ο ι ν ω ν ι κ ή π ρ ο έ λ ε υ σ η.

Θέση π ρ ώ τ η: Τά "προσόντα" σημαντικοῦ πολιτικοῦ οἰκογενειακοῦ παρελθόντος ἤ προέλευσης ἀπό οἰκογένειες μέ ὑφηλή κοινωνικο-οἰκονομική ὑπόσταση ("τζάκια") τού πρίν ἀπό τόν Β' παγκόσμιο πόλεμο ἔπαιζαν ἰδιαίτερα σοβαρό ρόλο στήν ἐκλογή βουλευτή,(18) ἐξακολούθησαν καί μετά ἀπ' αὐτόν νά ἔχουν μεγάλη ἰσχύ - ἄν καί κάπως μειωμένη σέ σχέση μέ πρίν.

Θέση δ ε ύ τ ε ρ η: Ἡ προπολεμική ἀνυπαρξία βουλευτῶν μέ ἐργατική προέλευση - μέ ἐξαίρεση τό Κομμουνιστικό Κόμμα - συνεχίστηκε στόν ἴδιο ἀκριβῶς ρυθμό μέ τήν περίοδο 1946 - 1958 γιά ὅλα τά ἀστικά κόμματα.

Θέση τ ρ ί τ η: Ὁ ἀριθμός τῶν βουλευτῶν πού κατέβαλαν θέσεις Ὑπουργῶν καί Ὑφυπουργῶν στό διάστημα αὐτό, προέρχεται σέ μεγάλο βαθμό ἀπό τίς οἰκογένειες πού ἀποκαλέσαμε "τζάκια".

Θέση τ έ τ α ρ τ η: Ἡ κοινωνική αὐτή προέλευση γιά τήν ὁποία γίνεται λόγος, ἀφοροῦσε μονάχα τούς ἄνδρες, ἀφοῦ οἱ γυναῖκες οὔτε ψήφιζαν, οὔτε ψηφίζονταν μέχρι τίς ἐκλογές τοῦ 1956.(20)

Ἑ ρ μ η ν ε ί α:

Ἑρμηνεύοντας τίς παραπάνω θέσεις γιά τή σημασία τῆς κοινωνικῆς προέλευσης σάν παράγοντα τῆς πολιτικῆς σταδιοδρομίας στήν Ἑλλάδα, μποροῦμε νά προβοῦμε στίς ἑξῆς παρατηρήσεις:

π ρ ῶ τ α ὅτι τό γεγονός εἶναι τόσο παλαιό στή χώρα μας ὅσο καί ὁ ἴδιος ὁ Κοινοβουλευτισμός, πού ἴσχυσε μπορεῖ νά πεῖ κανείς "κληρονομικῷ δικαιώματι", ἀφοῦ στό Ν. Καζάζη(21) ἀπό τό 1906 συναντᾶμε τή διαπίστωση "ὁ υἱός διαδέχεται τόν πατέρα, ὁ ἔγγονος τόν πάππον, ὁ ἀνεψιός τόν θεῖον, ὁ γαμβρός τόν πενθερόν. Τοῦτο εἶνε δικαίωμα,τό ὁποῖο οὐδείς τολμᾷ νά ἀμφισβητήσῃ". Τό γεγονός αὐτό ἐξάλλου ἀποδεικνύει ἡ ὕπαρξη, ἰσχυρῶν πολιτικῶν οἰκογενειῶν πού τροφοδοτοῦν συνέχεια ἤ μέ μικρές διακοπές τήν Ἑλληνική Βουλή π.χ. οἱ Τσαλδάρηδες (Κορινθία), οἱ Στεφανόπουλοι (Κορινθία), οἱ Θεοτόκηδες (Κέρκυρα), οἱ Στράτοι (Αἰτωλοακαρνανία), οἱ Τουρκοβασίληδες (Ἀρκαδία), οἱ Τσιριμῶκοι (Λαμία), οἱ Ρέντηδες (Κορινθία), οἱ Ράλληδες (Ἀθήνα), οἱ Τσάτσοι (Εὐρυτανία), οἱ Ζαΐμηδες (Ἀχαΐα), οἱ Φικιώρηδες (Σπάρτη), κ.λ.π.(22)

σ τ ή σ υ ν έ χ ε ι α ὅτι οἱ οἰκογένειες αὐτές εἶδαν ἕνα ἤ καί περισσότερα ἀπό τά μέλη τους νά καταλαμβάνουν ἀξιώματα Ὑπουργῶν καί Ὑφυπουργῶν - ἀκόμα καί Πρωθυπουργῶν - στό διάστημα τῶν τελευταίων 50 χρόνων τῆς Ἑλληνικῆς πολιτικῆς ζωῆς, ἀποδεικνύοντας στήν πράξη τήν ἀλήθεια τοῦ παραπάνω ἰσχυρισμοῦ.

καί τ έ λ ο ς οἱ οἰκονομικές δαπάνες (τῶν περιόδων προεκλογικῆς ἐκστρατείας) ἀποτελοῦσαν σημαντικό "ἀνασταλτικό παράγοντα" καί σοβαρό "κώλυμα" γιά ὅσους ἐπιθυμοῦσαν νά ἀσχοληθοῦν μέ τήν πολιτική καί δέν εἶχαν προέλευση ἀπό οἰκογένειες - "τζάκια". Μποροῦμε νά ποῦμε, ὅτι ἡ οἰκονομική ἐπιβάρυνση ἐξαιτίας τῶν ἐξόδων τῆς προεκλογικῆς ἐκστρατείας διαδραμάτισε ἕνα σημαντικό διπλά ἀρνητικό ρόλο: ἀπό τό ἕνα μέρος ἀπομάκρυνε καί ἀποθάρρυνε τή μεγάλη λαϊκή (ἐργατική κύρια) μάζα ἀπό τήν ἐνεργό ἀνάμιξη στήν πολιτική δημιουργώντας ἕνα ἐπικίνδυνο "στεγανό" τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος, καί ἀπό τό ἄλλο μέρος συχνά ἀποτέλεσε μία ἀπό τίς πολλές αἰτίες ἀποστασίας, γιά ὅσους ἐπιθυμοῦσαν τήν ἐπανεκλογή.(23)

/Γ/ Διαπιστώσεις πάνω στήν ἐ π α γ γ ε λ μ α τ ι κ ή κ α τ ά σ τ α σ η.

("Ολες αὐτές ἀφοροῦν τούς ἐκλεγέντες βουλευτές 1946 - 1958)(24)

Θέση π ρ ώ τ η: Ἡ Βουλή (1946 - 1958) κυριαρχεῖται ἀπό ἐλεύθερους ἐπαγγελματίες σέ ποσοστό 59,7Ιο/ο. Στίς 6 ἐκλογικές ἀναμετρήσεις τῆς περιόδου (1946, 1950, 1951, 1952, 1956, 1958) σέ σύνολο 839(25) ἐκλεγμένων βουλευτῶν ὑπῆρχαν: 377 δικηγόροι (ποσοστό 44,93ο/ο τοῦ συνόλου) καί 124 γιατροί (14,77ο/ο).

Θέση δ ε ύ τ ε ρ η: ' Η Βουλή τῆς ἴδιας περιόδου μπορεῖ νά λεχθεῖ, ὅτι κατά κάποιο τρόπο "στρατοκρατεῖται" ἀφοῦ ποσοστό Ιο,96ο/ο, 92 βουλευτές στούς 839, ὑπῆρξαν Ἀξιωματικοί τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐνόπλων Δυνάμεων. Ἀπό αὐτούς οἱ 72 (78,26ο/ο) ἦσαν Ἀξιωματικοί Ἐ.ά καί οἱ ὑπόλοιποι 20 (21,74ο/ο) παραιτήθηκαν γιά χάρη τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος (ἀνάμεσά τους καί ἕνας πρωθυπουργός ὁ Α. Παπάγος).

Θέση τ ρ ί τ η: Ἡ μεγάλη πλειοψηφία τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀγρότες, ἐργάτες, ὑπαλληλικός κόσμος εἶναι σχεδόν ἀπούσα στή Βουλή (1946 - 1958), ἀφοῦ ὑπῆρχαν μό-

νον: 6 ἀγρότες (0,7Ιο/ο), 3 ἐργάτες (0,35ο/ο), 8 'Ιδιωτικοί ὑπάλληλοι (0,95ο/ο). 'Ακόμα σ' αὐτούς μποροῦμε νά προσθέσουμε καί Ι2 βουλευτές πού προέρχονταν ἀπό τό Δημοσιοϋπαλληλικό κόσμο (εἴτε συνταξιοῦχοι, εἴτε παραιτηθέντες) ποσοστό Ι,43ο/ο.

Θέση τ έ τ α ρ τ η: 'Η ἀνώτατη βαθμίδα σπουδῶν ἀποτελεῖ σημαντική προϋπόθεση γιά τήν εἴσοδο στή Βουλή. Πραγματικά σέ σύνολο 839 'Εκλεγέντων βουλευτῶν οἱ 562 εἶχαν πανεπιστημιακό δίπλωμα,(26) δηλαδή ποσοστό 66,98ο/ο. 'Απ'αὐτούς ἦσαν: Ι2 πτυχιοῦχοι - διδάκτορες (Ι,43), 9 Μηχανικοί (Ι,07ο/ο) , 9 Γεωπόνοι (Ι,07α/ο), 7 καθηγητές Πανεπιστημίων (0,83ο/ο), 7 Φαρμακοποιοί (0,83ο/ο) καί 6 Οἰκονομολόγοι (0,7Ιο/ο).

Θέση π έ μ π τ η: 'Η μεγαλο-αστική τάξη τῆς χώρας παρουσιάζει δυσανάλογα ὑψηλή ἀντιπροσώπευση στή Βουλή 67 βουλευτές στούς 839 (7,98ο/ο). 'Από αὐτούς ἦταν: Ι5 Βιομήχανοι (Ι,78ο/ο), 3 'Εφοπλιστές (0,35ο/ο), Ι8 μεγαλοκτηματίες (2,Ι4ο/ο) καί 3Ι μεγάλοι "Εμποροι (3,69ο/ο).

Θέση ἕκτη: 'Η μεγάλη συμμετοχή τῆς "τέταρτης ἐξουσίας" δηλαδή τοῦ τύπου στή Βουλή: 34 Δημοσιογράφοι (ποσοστό 4,05ο/ο) στίς Βουλές τῆς περιόδου Ι946-Ι958.

'Ε ρ μ η ν ε ί α:

'Ερμηνεύοντας τίς 5 (πέντε) παραπάνω θέσεις γιά τήν ἐπαγγελματική κατάσταση τῶν 'Ελλήνων βουλευτῶν τῆς περιόδου Ι946-Ι958 μποροῦμε νά κάνουμε τίς ἀκόλουθες σύντομες παρατηρήσεις:

ἀ ρ χ ι κ ά, ἡ συντριπτική ἐπικράτηση τῶν δικηγόρων στίς Βουλές τῆς περιόδου μπορεῖ κάλλιστα ν' ἀποδοθεῖ στό γεγονός, ὅτι "ἦταν παράδοσι ἀπό τόν Ι9ο αἰώνα, τά παιδιά τῶν καλῶν οἰκογενειῶν, ὅταν μάλιστα προορίζοντο γιά τήν πολιτική, νά σπουδάζουν νομικές, οἰκονομικές καί πολιτικές ἐπιστῆμες καί νά ἀνήκουν στό δικηγορικό σῶμα".(27) 'Η ἐπέκταση τοῦ φαινομένου αὐτοῦ καί στούς γιατρούς - κύρια στή μεταπολεμική περίοδο - ἐξηγεῖ ἡ δεύτερη θέση πού κατέχουν οἱ γιατροί στό κοινοβούλιο. "Ας σημειωθεῖ ὅτι δικηγόροι ὑπῆρξαν 3 "Ελληνες Πρωθυπουργοί τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου, οἱ: Κ. Τσαλδάρης, Κ. Καραμανλῆς καί Γ. Παπανδρέου.

σ τ ή σ υ ν έ χ ε ι α, ὁ μεγάλος ἀριθμός βουλευτῶν - 'Αξιωματικῶν τῶν 'Ελληνικῶν 'Ενόπλων δυνάμεων δέν εἶναι ἄσχετον μέ τίς δοσμένες καί πολυαναφερθεῖσες ἀναμίξεις - ἐπεμβάσεις τοῦ στρατεύματος στά πολιτικά πράγματα,(28) πολύ δέ περισσότερο πού ἡ μετά τήν ὀργανική ἀποκοπή ἀπό τό στράτευμα συναντοῦσε τήν ἐπιδοκιμασία καί ἀποδοχή τῶν πολιτικῶν δυνάμεων τῆς ἐποχῆς.(29)

Ἔ π ε ι τ α, ἡ μεγάλη δυσαναλογία ἀντιπροσώπευσης μεταξύ τῶν ἐκπροσώπων τοῦ ἐργαζόμενου Λαοῦ καί τῆς μεγαλο-ἀστικῆς τάξης πιστοποιεῖ τό ρόλο τῆς οἰκονομικῆς ὀλιγαρχίας τῆς χώρας, καί παράλληλα ἀποδεικνύει τό δύσκολο τῆς ἐκλογῆς ἀτόμων πού δέν ἔφθασαν στήν ἀνώταταη βαθμίδα ἐκπαίδευσης, γεγονός πού πρίν διαπιστώσαμε.

τ έ λ ο ς, παραμένει ἐπιστημονικά ἀτεκμηρίωτη ἡ μεγάλη ροή συμμετοχῆς στά πολιτικά πράγματα τῶν ἐκπροσώπων τοῦ δημοσιογραφικοῦ κόσμου τῆς χώρας, πού μετά τούς δικηγόρους, τούς γιατρούς καί τούς στρατιωτικούς ἀνέδειξαν τό μεγαλύτερο ἀριθμό βουλευτῶν ὄχι μόνον στίς Βουλές 1946 - 1958, ἀλλά σέ ὅλες τίς μεταπολεμικές.(30)

Μέ τήν παράθεση τῶν διαπιστώσεων τῆς παραγράφου αὐτῆς καί μέ βάση ὅλα ὅσα ἐλέχθηκαν καί στήν παράγραφο τοῦ κεφαλαίου θά ἐπιχειρήσουμε στή συνέχεια τήν ἀνάλυση τοῦ ρόλου τῆς πολιτικῆς πελατείας στήν Ἑλλάδα, πού προσφέρει τή δυνατότητα ἄμεσης ἐξέτασης τοῦ ρόλου τοῦ Ἕλληνα βουλευτή ἀνάμεσα στά 1946 - 1958.

3/ Συνολική ἑρμηνεία τοῦ ρόλου καί τῆς σημασίας τῆς πολιτικῆς πελατείας τοῦ Ἕλληνα βουλευτή στή λήψη τῶν ἀποφάσεων.

Κλείνοντας μέ τήν παράγραφο αὐτή τό κεφάλαιο γιά τήν πολιτική πελατεία στήν Ἑλλάδα καί ἐπιχειρώντας μιά συνολική ἐκτίμηση τοῦ ρόλου καί τῆς σημασίας της εἴμαστε ἀπό τά πράγματα ὑποχρεωμένοι, νά περάσουμε ἀναγκαστικά μέσα ἀπό πολλά καί σοβαρά θέματα τῆς πολιτικῆς πρακτικῆς, ὅπως γιά παράδειγμα τό "ρουσφέτι", τόν "παλαιοκομματισμό", τήν "φαυλοκρατία", τά κόμματα "ἀρχηγικοῦ τύπου", κ.τ.λ. Μέ στόχο νά μήν ξεφύγουμε ἀπό τό βασικό μας ἀντικείμενο ἐμπλεκόμενοι σ' αὐτά τά θέματα, θά προσπαθήσουμε νά εἴμαστε συνοπτικοί - χωρίς πάντως νά μᾶς διαφεύγει ἡ οὐσία - κάθε φορά πού ἀναφερόμαστε σ' αὐτά.

Τό πρόβλημα τῆς πολιτικῆς πελατείας (ἤ "ρουσφετολογικῆς προστασίας" ὅπως τήν ἀποκαλεῖ ὁ J. **Meynaud** πού καί πρίν μᾶς ἀπασχόλησε,(31) ἀποτελεῖ βασικά, κατά τή γνώμη μας, ἕνα θέμα πολιτικῆς συμπεριφορᾶς. Π ο λ ι τ ι κ ῆ ς σ υ μ π ε ρ ι φ ο ρ ᾶ ς μέ τήν ἔννοια ὅτι πολύ συχνά ἡ διδόμενη ψῆφος σχετίζεται μέ προσωπικά ἀνταλλάγματα (ὑλικά ἤ ἠθικά), πού ἤδη ἔγιναν πραγματικότητα πρίν τίς ἐκλογές ἤ πρόκειται νά γίνουν μετά τή διενέργειά τους καί πού πολλές(32) ἐλάχιστη σχέση ἔχει μέ τίς ἰδεολογικές προτιμήσεις τοῦ λαβόντος.

"Ἕνας παρατηρητής - ἀναφέρει ὁ **Meynaud** (33) - προερχόμενος ἀπό μία ἀνεπτυγμένη χώρα θά μποροῦσε νά καταγγείλη τό φαινόμενο σάν μιά ἀπάτη καί νά τό θεωρήση ἔνδειξη θεμελιώδους ἀμοραλισμοῦ γιά ὅσους τό ἐπιχειροῦν. Ἀλλά αὐτό εἶναι ἡ ἄποψη ἑνός ἀνθρώπου γιά τόν ὁποῖο ἡ συντήρηση τῆς ζωῆς δέν θέτει στοιχειώδεις ὑλικές ἀνάγκες" ἐννοώντας ὅτι τό ρουσφέτι καλύπτει βασικές ἀνάγκες ὕπαρξης.

Μποροῦμε νά ποῦμε, ὅτι ἡ ἄποψη αὐτή εἶναι ὀρθή μέχρις ἕνα βαθμό μ ε ρ ι κ ή, διότι ναί μέν ἐπαναλαμβάνει ἕνα ἀναμφισβήτητο γεγονός - ὅτι, δηλαδή οἱ ἀνισότητες εἶναι μικρότερες στόν μητροπολιτικό σέ σχέση μέ τόν περιφερειακό καπιταλισμό, - ἀφήνει ὅμως ἔξω τό ὅτι ἡ ἐδραίωση τῆς συμπεριφορᾶς αὐτῆς συνδέεται ἀναπόσπαστα καί μέ ἄλλες, ὄχι στενά ὁρισμένους οἰκονομικούς λόγους.

Ἄς πάρουμε ὅμως τά πράγματα ἀπό τήν ἀρχή: τό φαινόμενο στήν Ἑλλάδα εἶναι πολύ παλιό, ἀφοῦ ἀνάγεται στήν ὀθωνική ἀκόμα περίοδο. Ἀπό τά πρῶτα κιόλας συνταγματικά βήματα τοῦ μικροῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἡ δημοκρατική ἰδέα εἶχε νά ἀντιμετωπίσει ἕνα ἰσχυρό φιλόδοξο ἀντίπαλο: τόν τ ο π ι κ ό κ ο μ μ α τ ά ρ χ η.

Ὁ "ἐπαγγελματίας" αὐτός τῆς πολιτικῆς πού δέν δίσταζε κατά τίς περιστάσεις νά ἐπιδεινύει τή σημαντική οἰκονομική ἀλλά καί προσωπική του ἰσχύ (π.χ. Ι) κομματάρχης τοῦ Γριπονησιοῦ, δηλ. τῆς Εὔβοιας, πρός τόν Ὄθωνα: "εἶμαι ἕτοιμος νά προκαταβάλω τούς φόρους διά νά μοί ἀφεθῇ ἡ διοίκησις τῆς νήσου....."ἤ ἀκόμα 2) "Ἐν τῷ νομῷ τούτῳ δέν κυβερνᾷ ὁ βασιλεύς Γεώργιος, δέν κυβερνᾷ ὁ Χαρίλαος Τρικούπης, ὁ Θεόδωρος Δεληγιάννης κυβερνᾷ ὁ..... καί ἐβροντοφώνει τό ὄνομα τοῦ δυνάστου τῆς ἐπαρχίας".(34)) ἐξουσίαζε ἀπόλυτα - ὅπως δείχνουν καί τά παραπάνω παραδείγματα - τήν ἐδαφική περιφέρεια πού εἶχε ὑπό τόν ἔλεγχό του.

Ἡ κατοπινή "ἀνάπτυξη" τῶν πολιτικῶν κομμάτων μείωσε τή θέση τοῦ τοπικοῦ κομματάρχη, προσφέροντας ταυτόχρονα τήν ἴδια δυνατότητα στό βουλευτή, ὁ ὁποῖος ἀξιοποιοῦσε τό πόστο του - μέ τήν προσδοκία τῆς ἐπανεκλογῆς - μέ τήν ἱκανοποίηση

ρουσφετιῶν κάθε λογῆς. Ἡ ἀρχή τῆς "ἐπιτακτικῆς ἐντολῆς" γνώριζε μεγάλες δόξες τή ἐποχή ἐκείνη καί ὁ Ν. Καζάζης στιγματίζονται στά 1906 τά "ἀπό μακροῦ χρονολογούμενα ρουσφέτια"! ἔδινε ἕνα χαρακτηριστικό παράδειγμα τοῦ γεγονότος:

"Πρό τινων ἐτῶν μάλιστα, ἐπί τῆς διοικήσεως κοινοβουλευτικώτατου τινός ὑπουργείου ὑπῆρχεν ἐν τῇ ὑπό τοῦ πρωθυπουργοῦ διευθυνομένῳ ὑπουργείῳ β ι β λ ί ο υ, ἐν ᾧ ἐσημειοῦντο τά παρ'ἑνός ἑ κ ά σ τ ο υ β ο υ λ ε υ τ ο ῦ λαμβανόμενα ρ ο υ σ φ έ τ ι α. Ἕκαστον ἐδικαιοῦτο ἐπί ὡρισμένου ἀριθμοῦ ὑπαλλήλων. Εἷς βουλευτήν, ζητήσαντα περισσότερα, ἐδόθη ἡ ἀπάντησις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ π ρ ω θ υ π ο υ ρ γ ο ῦ: - 'Ελάβατε, περισσότερα τῶν ὅσων δ ι κ α ι ο ῦ σ θ ε. Ἄρνησις ψήφου ἔν τινι νομοσχεδίῳ, ἐκουσία ἀπομάκρυνσις ἀπό τῆς Βουλῆς ἐν στιγμαῖς κομματικῆς κρίσεως δίδει εἰς τό ὑπουργεῖον τό δικαίωμα νά λ ά β ῃ ὀπίσω τάς π α ρ ο χ ά ς. Ταῦτα πάντα ἐν ὀνόματι τῶν θεσμῶν τοῦ Συντάγματος".(35)

Θά πρόσμενε κανείς σέ μιά ἀλλαγή τῆς κατάστασης αὐτῆς μετά τό θάνατο τῶν παλιῶν ἀρχηγῶν τῶν πολιτικῶν κομμάτων τοῦ 19ου αἰώνα, τήν 'Επανάσταση στό Γουδί, τίς Βενιζελικές καταγγελίες γιά τήν πάταξη τοῦ φαινομένου, πού ὀνομάστηκε "παλαισκομματισμός", ἤ τουλάχιστον μέ τήν ἀλλαγή τῶν δομῶν τῆς παλιᾶς οἰκονομίας.

'Η ἀλλαγή αὐτή ὅμως δέν ἔγινε πραγματικότητα. 'Αντίθετα ἡ κατάσταση ἐπιδεινώθηκε. Καί ἐδῶ βρίσκεται ἡ διαφωνία μας μέ τή μερικότητα τῆς ἀντίληψης τοῦ **Meynaud** ὅτι ἡ ρουσφετολογική προστασία εἶναι φαινόμενο ἐξ ὁλοκλήρου οἰκονομικό πρόβλημα. 'Η μεταπολεμική κύρια περίοδος 1945-1960 ἔδειξε ὅτι ἡ προστασία δέν εἶναι μόνο οἰκονομικό φαινόμενο, ἀλλά καί ὑπόθεση συμπεριφορᾶς, νοοτροπίας καί τρόπου ζωῆς.

Διότι ἄν τραβήξουμε μέχρι τό τέρμα της τήν ἄποψη τοῦ 'Ελβετοῦ καθηγητή τῆς Πολιτικῆς ἐπιστήμης, θά διαπιστώσουμε ὅτι καί ἡ "ἀνεπάρκεια τῆς ἀγορᾶς ἐργασίας καί ἡ ὑλική ἀδυναμία καί φτώχεια ὅλων τῶν 'Ελλήνων"(36) ἔχουν πρό πολλοῦ ἐκλείψει

Τό φαινόμενο τῆς ρουσφετολογικῆς προστασίας ὅμως ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει μέ ἀμείωτη ἔνταση μέχρι σήμερα,(37) ἔτσι πού νά μπορεῖ μέ σιγουριά νά λεχθεῖ, ὅτι ἡ σύγχρονη ἑλληνική πολιτική (κομματική) διαμάχη δ έ ν ἔ χ ε ι μ ο ν ά χ α π λ α τ ε ι α κ ό χ α ρ α κ τ ή ρ α.(38)

'Από τό ὅτι καί μόνο κάνουμε λόγο γιά ἐξακολούθηση τῆς πολιτικῆς πελατείας μέχρι σήμερα, προκύπτει τό συμπέρασμα, ὅτι στήν περίοδο 1946 - 1958 πού μᾶς ἐνδια

φέρει , ἡ ὕπαρξή της ἀποτέλεσε πραγματικό γεγονός. Περιοριζόμαστε ἁπλά καί μόνο ἀναφέρουμε τόν ὑψηλό βαθμό ἐφαρμογῆς της.

Ἐπειδή πιστεύουμε ὅτι ἡ ρουσφετολογική προστασία συνδέεται ἄμεσα μέ τήν ἐ λυση ὁρισμένων βασικῶν προβλημάτων τόσο τῆς λεγόμενης παραδοσιακῆς κομματικῆς πο τικῆς, ὅσο καί τῆς γενικώτερης κοινωνικῆς κρατικῆς πολιτικῆς, παραθέτουμε τά θέμ αὐτά στή συνέχεια κλείνοντας τό κεφάλαιο :

(I). ΑΠΟ ΤΗ ΣΚΟΠΙΑ ΤΗΣ ΚΟΜΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.

α) Ἕνα π ρ ῶ τ ο θέμα πού πρέπει νά ἐπιλυθεῖ εἶναι ἡ " ἐπαγγελματοποίηση τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος, γιατί κατά τόν Δημήτρη Τσάτσο[39] " οἱ βουλευτές ἐκεῖ πού γίνονται κ α λ ο ί μ ε σ ο λ α β η τ έ ς ἐπανεκλέγονται καί κατά λογική συ πεια δέν μπαίνουν σέ ἀγῶνες ἀνανεώσεως τῆς πολιτικῆς ζωῆς καί νοοτροπίας, γιατί τσι θά στραφοῦν κατά τοῦ δικοῦ τους συμφέροντος, ἑνός συμφέροντος τελικά ἐπαγγελ τικοῦ ".

β) Ἕ ν α δ ε ύ τ ε ρ ο θέμα πού πρέπει νά ἀντιμετωπιστεῖ εἶναι ἡ ἔλλειψη σύγχρονης γραφειοκρατικῆς ὀργάνωσης τῶν κομμάτων καί τό ἀπάσιμο τῶν " ἀρχηγικοῦ τύπου " πολιτικῶν κομμάτων, ὥστε νἄναι ἡ Κοινοβουλευτική Ὁμάδα πού καθορίζει τή κομματική γραμμή καί ὄχι ὁ ἰσχυρός ἀρχηγός.[40]

γ) τ ρ ί τ ο θέμα ἀποτελεῖ ἡ καλυτέρευση τῆς ἐνημέρωσης τῶν βουλευτῶν, γι τί σύμφωνα μέ τόν K. D. Bracher [41] " ἡ ἐκλογή καί ἡ μόρφωση τῶν βουλευτῶν δέν συμβαδίζει μέ τήν πολύπλοκη δομή τῶν ἁρμοδιοτήτων τῆς πολιτείας ".

(2). ΑΠΟ ΤΗ ΣΚΟΠΙΑ ΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.

(α) π ρ ῶ τ α, ἡ ἀναδιοργάνωση καί ἐκσυγχρόνηση τῆς Δημόσιας Διοίκησης μέ σ χο τήν πληρέστερη ἐξυπηρέτηση τοῦ πολίτη, πού θά σημάνει τή σταδιακή ἀποδέσμευσ τοῦ πολίτη ἀπό τό βουλευτή καί τοῦ βουλευτή ἀπό τό ρουσφέτι.

(β) Ἔ π ε ι τ α, ἡ βελτίωση καί ἐπέκταση τῶν κοινωνικῶν παροχῶν ἀπό τή μερ τοῦ Κράτους, πού θά ὁδηγήσει τόν πολίτη στό ἴδιο μέ τό προηγούμενο ἀποτέλεσμα.

Τ Ι Τ Λ Ο Σ Β' :

Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ 1946 - 1958 .

'Η στέρηση τῶν θεμελιωδῶν δικαιωμάτων τῆς Βουλῆς κατά τήν ἐνάσκηση τῶν ἁρμοδιοτήτων της. Μερικές " ἰδιάζουσες " περιπτώσεις.

3ζ: Ἐπιρροές "ἐκ τῶν ἔσω". Μερικές"ἰδιάζουσες" περιπτώσεις (1946-1958).

"Δίχως κυβέρνηση, δίχως λαό, δίχως κοινή γνώμη, μή ὄντας πιά μετά τόν ἐκλογικόν των νόμο τῆς 31 Μάη ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ κυρίαρχου ἔθνους, δίχως αὐτιά, δίχως δόντια, δίχως τίποτα,ἡ ἐθνοσυνέλευση εἶχε μετατραπεῖ σιγά-σιγά σ'ἕνα κ ο ι ν ο β ο ύ λ ι ο τ ῆ ς π α λ ι ᾶ ς Γ α λ λ ί α ς, πού εἶναι ὑποχρεωμένο ν' ἀφήνει κάθε δράση στήν κυβέρνηση καί νά ἱκανοποιεῖται τό ἴδιο μέ γκρινιάρικες διαμαρτυρίες κατόπιν ἑορτῆς".

Κ.Μάρξ "Ἡ 18η Μπρυμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη"(1855)

Εἰσερχόμενοι στή δεύτερη ἑνότητα θεμάτων τοῦ δεύτερου μέρους τῆς μελέτης μετά τήν παράθεση τῆς ἑνότητας γιά τή δυσλειτουργικότητα τῆς Βουλῆς - πάνω στήν παρακμή τῆς Ἑλληνικῆς κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς (1946-1958) ὀφείλουμε νά δώσουμε δύο διευκρινήσεις:

ἡ π ρ ώ τ η, διότι θά ἦταν δυνατό ἡ προηγούμενη ἀνάλυση τῆς δυσλειτουργικότητας νά ἐκληφθεῖ - καί ὄχι ἄδικα - σάν ἔνδειξη παρακμῆς τῆς κοινοβουλευτικῆς δραστηριότητας. Χωρίς ὁ ἰσχυρισμός αὐτός νἆναι ἀβάσιμος, θά θέλαμε νά ἀποφευχθεῖ ἀ ρ χ ι κ ά διότι ὁ ἐννοιολογικός προσδιορισμός πού εἴχαμε δώσει[2] καί ἡ ἀνάλυση πού στή συνέχεια ἐπιχειρήθηκε καλύπτει ἕνα μέρος μονάχα τῆς παρακμῆς τῆς Βουλῆς καί ἔ π ε ι τ α, διότι τό φαινόμενο τῆς δυσλειτουργικότητας - ὄχι ἀποκλειστικά ἑλληνικό - ἀφοῦ συνδέεται ἄμεσα μέ τή "διάσταση" τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐφαρμογῆς ἀνάμεσα στόν περιφερειακό καί τό μητροπολιτικό καπιταλισμό, δέν σημαίνει ἀναγκαστικά καί παρακμή.

ἡ δ ε ύ τ ε ρ η ἐξάλλου, διότι μέ τή χρησιμοποίηση τοῦ ὅρου παρακμή τῆς κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς ὑποννοοῦμε βασικά τήν ἀ λ λ ο ί ω σ η - π α ρ α χ ά ρ α ξ η τῆς δημοκρατικῆς ἀρχῆς τῆς σχέσης Κυβέρνησης καί Βουλῆς, μέ τήν ὑποταγή τῆς δεύτερης στήν πρώτη, γεγονός πού ὁδηγεῖ στήν ἐλαχιστοποίηση τοῦ ρόλου της μέσα στό ἀντιπροσωπευτικό πολίτευμα καί σέ τελευταία ἀνάλυση στή μείωση τῆς πραγμάτωσης τῆς συνταγματικά θεσπισμένης λαϊκῆς κυριαρχίας.

Ἂς μήν παραβλέπεται ἀκόμα ἡ διαπίστωση, ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου "Κοινοβουλευτική παρακμή" δέν μποροῦσε νά βρεῖ καλύτερη ἔκφραση, ἀπό ὅτι σ'ἐκείνη γιά τήν Ἑλλάδα τῆς χρονικῆς περιόδου τῶν τελευταίων 45 χρόνων. Διότι, ποιός ἄλλος χαρακτηρισμός μπορεῖ νά ἀποδώσει τό γεγονός, ὅτι στό διάστημα αὐτό παρατηρεῖται μιά κ υ κ λ ι κ ή ἐ ν α λ λ α γ ή ἱστορικό - πολιτικῶν φαινομένων, πού ξεκινοῦν ἀπό τή βίαιη διακοπή τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ ἀπό τόν Ι. Μεταξᾶ τό 1936, γιά νά ἐπανέλθουν σ' αὐτόν - μετά τή λήξη τοῦ παγκοσμίου πολέμου - γιά μιά ὁλόκληρη εἰκοσαετία, πού καί πάλι διακόπτει μία νέα φασιστική δικτατορία ἑπτάμισυ χρόνων τό 1967, ξαναγυρνώνοντας στόν Κοινοβουλευτισμό τό 1974.(3)

Στό σημεῖο αὐτό πρέπει νά ποῦμε, ὅτι ὅσο καί νά θέλει κανείς ν' ἀγνοήσει τήν ἀνακύκλωση τῶν ἱστορικο-πολιτικῶν γεγονότων καί φαινομένων, ἡ φύση καί ἡ πορεία τῆς ἑλληνικῆς Κοινοβουλευτικῆς παρακμῆς στήν παραπάνω περίοδο προσφέρεται σάν ἐνδεδειγμένο παράδειγμα γιά τήν ἀναγωγή στό βάσιμο ἰσχυρισμό πολλῶν ἑλλήνων κριτικῶν στοχαστῶν,(4) πού θέλουν τόν κοινοβουλευτισμό καί τή δικτατορία σάν τίς δύο ὄψεις ἑνός καί μοναδικοῦ φαινομένου τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς ζωῆς.

Ἐπιχειροῦμε τόν παραλληλισμό: μοιάζει δηλαδή τό φαινόμενο αὐτό στόν Ἰανό(5) - τή μυθική αὐτή διπρόσωπη ρωμαϊκή θεότητα τῆς εἰρήνης (ἐδῶ κοινοβουλευτισμός - παγίωση τῶν ἀστικο-λαϊκῶν δημοκρατικῶν κατακτήσεων τοῦ 17ου καί 18ου αἰώνα) καί τοῦ πολέμου (ἐδῶ προσφυγή σέ ὁλοκληρωτικές-αὐταρχικές-φασιστικές μορφές διακυβέρνησης).

Ἐπειδή κατά τή γνώμη μας ἡ π ρ ω τ α ρ χ ι κ ή αἰτία τῆς παρακμῆς αὐτῆς - δηλαδή αὐτή πού γεννᾶ ἤ ὁδηγεῖ στή δικτατορία - εἶναι ἡ διατάραξη τῶν ἁρμονικῶν σχέσεων ἀνάμεσα στήν Κυβέρνηση καί στή Βουλή, θά ἀσχοληθοῦμε σέ τοῦτο τό κεφάλαιο μέ τό βασικό αὐτό πρόβλημα. Ὁ ἴδιος ἐξ ἄλλου λόγος εἶναι πού μᾶς ὤθησε στό ξεκίνημα τοῦ κεφαλαίου μέ τήν παράθεση τοῦ ἀποσπάσματος ἀπό τή 18η Μπρυμαίρ τοῦ Λ. Βοναπάρτη.

Ἀπό τή μέχρι τώρα πορεία τῆς μελέτης ἔχει ἐπισημανθεῖ μιά σειρά διαπιστώσεων(6) πού δείχνουν μέ τρόπο ἀσφαλῆ, ὅτι ἡ διατάραξη τῶν σχέσεων Κυβέρνησης - Βουλῆς ὑπῆρξε γεγονός ἀναμφισβήτητο.

Τό κεφάλαιο αὐτό φιλοδοξεῖ νά ἐπεκτείνει τήν προβληματική πάνω στή διατάραξη τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στήν Κυβέρνηση καί στή Βουλή εἰσάγοντας μιά σειρά νέων στοιχείων, ὅπως ὁ "ἡγετικός ρόλος τοῦ Πρωθυπουργοῦ", ὁ "ἰδιαίτερα σημαντικός

ρόλος τῆς Κυβέρνησης μέσα στόν Κοινοβουλευτισμό", ἡ σημασία τῆς ἀντιπολίτευσης στό ἔργο τῆς Βουλῆς", κτλ., ἀπό τά ὁποῖα μπορεῖ νά ἐξαχθεῖ μιά πιό συγκεκριμένη εἰκόνα τῆς παρακμῆς τῆς κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς στήν Ἑλλάδα (1946-1958).

Πρίν ὅμως εἰσέλθουμε στά εἰδικότερα αὐτά θέματα τῆς λειτουργίας τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοβουλευτισμοῦ, ὀφείλουμε σ υ ν ο π τ ι κ ά νά ἀποσαφηνίσουμε τό πολιτικο-κοινωνικό πλαίσιο τῆς περιόδου τῆς παρακμῆς, διότι καί μεγάλο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει, καί συνεισφέρει στήν κατανόηση πλημμελῶν ἐνεργειῶν καί σοβαρῶν παραλήψεων, ἡ ἀποφυγή τῶν ὁποίων ἐ ν δ ε χ ό μ ε ν α ὁδηγοῦσε σέ μιά ἄλλη πορεία τῆς Δημοκρατίας στήν Ἑλλάδα.

Πολύ λίγες χῶρες στήν πιό κρίσιμη καμπή τῆς νεώτερης ἱστορίας τους - δηλαδή τήν ἐπαύριο τῆς λήξης τοῦ Β΄ Παγκοσμίου πολέμου - βρέθηκαν σέ τόσο δυσχερῆ κατάσταση ὅσο ἡ Ἑλλάδα, ἀφοῦ ἡ χώρα κατειρημώθηκε καί οἱ ἀπώλειες (σέ ἔμψυχο καί ἄψυχο ὑλικό) ὑπῆρξαν πρωτοφανεῖς.(7) Μερικά στατιστικά στοιχεῖα δείχνουν τήν πραγματικότητα: ἀπώλεια 8ο/ο τοῦ ἔμψυχου ὑλικοῦ τῆς χώρας (περίπου 600.000 νεκροί), ὁλοκληρωτικός ἀφανισμός 1000 χωρῶν καί καταστροφή 401.500 σπιτιῶν, μέ συνέπεια 1.200.000 ἄστεγους,(8) πλήρης ἐξάρθρωση τῶν δικτύων τῆς χώρας (ὁδικοῦ, σιδηροδρομικοῦ, τηλεπικοινωνιακοῦ, κ.τ.λ.), μείωση τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς περισσότερο ἀπό 70ο/ο καί ἀπώλεια πάνω ἀπό 93ο/ο τῆς χωριτηκότητας τῆς ναυτιλίας(9) κ.τ.λ.

Οἱ ἐπιπτώσεις τῆς συσώρευσης τῶν πολεμικῶν δεινῶν στήν πολιτική ζωή τοῦ τόπου δέν ἄργησαν νά ἐμφανιστοῦν στόν ὁρίζοντα, καθώς ἡ πρώτη μεταπελευθερωτική Βουλή τοῦ 1946 - μονόπλευρη, καθόλου ἀντιπροσωπευτική καί ἀστελέχωτη ἀπό τούς ἐκπροσώπους τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης, ἀντίθετα μέ τά στήν Εὐρώπη ἰσχύοντα - καλεῖτο νά δώσει λύσεις σέ ἐπείγοντα προβλήματα, πού δυσκόλευαν ἀκόμη περισσότερο ἀπό τήν ἔναρξη τοῦ ἐμφυλίου πολέμου δικάζοντας τή χώρα σέ στιγμές ἀναγκαιότητας ἐθνικῆς ὁμοψυχίας μέ στόχο τήν ἀναδιοργάνωση. Τά πρῶτα μαῦρα σύννεφα τῆς μετέπειτα Κοινοβουλευτικῆς παρακμῆς, ξεκινοῦν ἀπό τήν πρώτη κιόλας μεταπολεμική Βουλή.

Καί ἐδῶ βρίσκεται τό π ρ ῶ τ ο στοιχεῖο πού εἰσάγει τό κεφάλαιο αὐτό, δηλαδή ἡ παντοδυναμία ἤ ὑπερ-ἐξουσία τῆς Κυβέρνησης, αὐτό πού ἀποκαλεῖται "ὑ π ε ρ-Κ υ β έ ρ ν η σ η". Εἶναι γνωστό, ὅτι τό Κοινοβουλευτικό σύστημα ἀναθέτει στήν Κυβέρνηση τόν πρωταρχικό ρόλο γιά τή λειτουργία του, ἀλλά μέ τήν ἔννοια ὅτι ἀποτελεῖ τό ἐκτελεστικό ὄργανο τῆς πολιτείας, πού ἐξειδικεύει καί κάνει πράξη τίς ἐπεξεργασμένες κομματικές θέσεις καί τίς γενικές διαπιστώσεις τοῦ συνόλου τῶν πολιτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, μέ βάση τό ἐθνικό συμφέρον.

Καί ἀκόμα "εἶναι γνωστό - ἀναφέρει ὁ Δ.Θ. Τσάτσος[Io] - ὅτι δύο εἶναι οἱ τρόποι πού λειτουργεῖ μία Κυβέρνηση. Ἤ ὡς συλλογικό ὄργανο "Κυβέρνηση", ὁπότε μιλοῦμε περί συλλογικοῦ συστήματος, ἤ ὡς σύστημα τοῦ "Πρωθυπουργοῦ". Ἤ ἡ κυριαρχοῦσα φυσιογνωμία εἶναι ὁ Πρωθυπουργός, ἤ τό Κυριαρχικό στοιχεῖο εἶναι τό συλλογικό "ὄργανο".

Ξέχωρα ἀπό τό γεγονός, ὅτι ἡ ἐπικράτηση τοῦ Πρωθυπουργοῦ πάνω στήν Κυβέρνηση προδίδει μέ τρόπο ἀσφαλῆ ἀφ'ἑνός τήν ἀντιδημοκρατική πολιτική δόμηση καί ἀφ'ἑτέρου τήν αὐταρχική "προδιάθεση" τῆς ἐξουσίας, τό πόσο μεγάλη σημασία ἔχει γιά τήν ὁμαλή λειτουργία τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος ἡ πρώτη ἤ ἡ δεύτερη ἀπό τίς παραπάνω ἐπιλογές, γίνεται σαφές καί στήν περίπτωση ἀνώμαλων κοινωνικο-πολιτικῶν περιστάσεων, ὅπου ἡ πολιτική (κομματική) ἀστάθεια ὁδηγεῖ στό σχηματισμό πολυκομματικῆς Κυβέρνησης. (περίπτωση τῆς ἀνώμαλης περιόδου I946-I950). Ἄς παρακολουθήσουμε τό συλλογισμό:

"Ὅταν ἔχομε μία μονοκομματική Κυβέρνηση, τά προβλήματα τῆς ἐσωτερικῆς διαρθρώσεως εἶναι μικρότερα· δέν γεννιέται πρακτικά ἐρώτημα ἄν θά ἐπικρατήσει ἡ ἄποψη τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἤ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου. Ποιός θά ἀποφασίζει ὅμως ὅταν ἔχομε πολυκομματική Κυβέρνηση, καί ὁ Πρωθυπουργός ἡγεῖται Κόμματος πού δέν ἔχει τήν πλειοψηφία στό Ὑπουργικό Συμβούλιο; Ποιά θά εἶναι ἡ τρέχουσα φυσιογνωμία; Ὁ Πρωθυπουργός ἤ τό συλλογικό ὄργανο;"[II]

Ἡ πρώτη μεταπελευθερωτική κοινοβουλευτική περίοδος κυριαρχήθηκε ἀπό τήν ἀνάθεση τῶν προβλημάτων τοῦ τόπου σέ μιά πολυκομματική Κυβέρνηση[I2] τῆς δεξιᾶς, πού ἔδωσε στή χώρα 7 διαφορετικούς σχηματισμούς Κυβέρνησης.

Ἡ σοβαρότητα τοῦ θέματος αὐτοῦ εἶναι κάτι παραπάνω ἀπό προφανής, ἀφοῦ ἀνάμεσα στά I946-I950 ὑπάρχουν Ιο διαδοχικές κυβερνήσεις χωρίς νά μεσολαβήσουν ἐκλογές, οἱ ἐννέα ἀπό τίς ὁποῖες π ο λ υ κ ο μ μ α τ ι κ ῆ ς σ ύ ν θ ε σ η ς, μέ ἐξαίρεση τήν Κυβέρνηση Κων/νου Τσαλδάρη (29-8 μέχρι 7.9.I947, ὅπου συμμετεῖχε μόνο του τό Λαϊκό Κόμμα). Ἀπό αὐτές τίς 9 Κυβερνήσεις οἱ τρεῖς εἶχαν ἐπικεφαλῆς "ἐξω-κοινοβουλευτικές προσωπικότητες" (Πουλίτσα, Μάξιμο, Διομήδη) καί οἱ ἕξη ὑπόλοιπες Κοινοβουλευτικούς ἄνδρες (2 Κυβερνήσεις Κων/νου Τσαλδάρη I8.4.46 μέχρι 24.I.47, καί 4 Κυβερνήσεις Θεμιστοκλῆ Σοφούλη 7.9.47 μέχρι 6.I.50).[I3]

Τό γεγονός τῆς πραγματικῆς "παρέλασης" τῶν διαδοχικῶν αὐτῶν Κυβερνήσεων καί μάλιστα στίς πιό πολλές φορές χωρίς νά ἐπέλθει καμμιά τροποποίηση τῆς κοι-

νοβουλευτικῆς πλειοψηφίας - θέτει τό βασικό ἐρώτημα, ποιός πραγματικά ἔπαιρνε τίς ἀποφάσεις: ὁ Πρωθυπουργός ἤ τό συλλογικό ὄργανο τῆς Κυβερνήσεως, τό Ὑπουργικό Συμβούλιο; Καί τό κ υ ρ ι ώ τ ε ρ ο:

Πῶς εἶναι δυνατό νά δεχθοῦμε, ὅτι τόν πρωτεύοντα ρόλο τόν εἶχε ἕνας Πρωθυπουργός (π.χ. ὁ Θεμιστοκλῆς Σοφούλης) τή στιγμή πού τό κόμμα του (Κόμμα Φιλελευθέρων) εἶχε κερδίσει στίς ἐκλογές μόνο I4,39ο/ο τῶν ψήφων καί 48 ἕδρες; ἤ πῶς εἶναι δυνατό νά ἔχει ἀποδειχθεῖ μιά τέτοια κατάσταση τό Λαϊκό Κόμμα (Κων/νος Τσαλδάρης, Ἰωάννης Θεοτόκης καί Πέτρος Μαυρομιχάλης) ἔχοντας τό 55,I2ο/ο τῶν ψήφων καί 206 ἕδρες· ἤ ἀκόμα-ἀκόμα καί ὁ συνασπισμός κομμάτων "Ἐθνική Πολιτική Ἕνωση" (Σοφοκλῆς Βενιζέλος, Γεώργιος Παπανδρέου καί Παναγιώτης Κανελλόπουλος) μέ I9,28ο/ο τῶν ψήφων καί 68 ἕδρες;(I4)

Τί συμβαίνει λοιπόν; Θά πρέπει νά συμπεράνουμε ὅτι στήν περίοδο αὐτή ἐπικρατοῦσε ἡ γνώμη τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου στή λήψη τῶν ἀποφάσεων; Ἡ ἀπόδειξη παρουσιάζεται δυσχερής. Ἄν ἀφεθοῦμε στήν παράθεση τῶν ἀριθμῶν, δέν μπορεῖ παρά νά δεχθοῦμε τόν παραπάνω ἰσχυρισμό σάν βάσιμο καί ὅτι ὁ ἑκάστοτε Πρωθυπουργός τῆς περιόδου αὐτῆς ἦταν **primus inter pares**.(I5)

Ὅ μ ω ς ἡ γλώσσα τῶν ἀριθμῶν δέν φαίνεται νά μπορεῖ νά ἐξηγήσει μιά σειρά ἀποφάσεων στίς ὁποῖες, κατά τή γνώμη μας, ἡ ἐ π ι ρ ρ ά τ η σ η τοῦ Πρωθυπουργοῦ πάνω στό ὑπουργικό συμβούλιο πρέπει νά θεωρεῖται σάν δ ο σ μ έ ν η. Τό γεγονός πιστοποιοῦν μέ τρόπο ἀναμφισβήτητο οἱ συχνές "παρασκηνιακές δραστηριότητες" καί ἐπεμβάσεις τῆς βρετανικῆς καί ἀργότερα τῆς ἀμερικανικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, πού στό πρόσωπο τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἔβλεπαν πάντοτε τήν "προσωπικότητα ἐκείνη μέσα ἀπό τήν ὁποία θά ἐπέβαλλαν τίς ἀπόψεις τους.(I6)

Ἄς μήν ξεχνᾶμε ἀκόμη στό σημεῖο αὐτό, ὅτι οἱ τέσσερεις διαδοχικές κυβερνήσεις Θ. Σοφούλη εἶχαν ἀναλάβει τό βαρύ φορτίο τῆς"καταστολῆς τῆς ἀνταρσίας" σύμφωνα μέ τίς βλέψεις τῶν Ἀμερικανῶν, πρᾶγμα πού τελικά ἐπέτυχαν τόν Αὔγουστο τοῦ I949. Ἡ ἀκόμα τίς διάφορες διασυνδέσεις ἤ τίς ἀνοικτές συγκρούσεις τῶν ἀρχηγῶν τῶν πολιτικῶν κομμάτων μέ τόν ξένο παράγοντα, πού γιά τούς πρώτους σήμαινε ἐνδεχόμενη ἄνοδο στό Πρωθυπουργικό ἄξίωμα καί γι'ἄλλους τόν ὁριστικό ἀποκλεισμό τους.

Ἄν περιοριστήκαμε μονάχα στήν περίοδο I946-I950 στό κεφάλαιο αὐτό εἶναι γιά δυό λόγους οὐσιαστικούς: Π ρ ῶ τ α διότι κάτι ἀνάλογο συνέβη καί στήν περίοδο

1950-1952 μέ πολλές πολυκομματικές κυβερνήσεις, καί ἔ π ε ι τ α γιατί μετά τό 1952 καί μέχρι τό 1958 πού ἐπεκτείνεται ἡ μελέτη αὐτή τό πρόβλημα ἔπαφε νά ὑπάρχει ὁριστικά μέ τήν ἀ π ό λ υ τ η ἐ π ι κ ρ ά τ η σ η τῶν ἀρχηγῶν τῆς Κυβερνήσεως (Ἀλεξάνδρου Παπάγου καί Κων/νου Καραμανλῆ) ὄχι μόνο πάνω στήν Κοινοβουλευτική Ὁμάδα τοῦ Κόμματός τους, ἀλλά καί πάνω στά μέλη τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίο

Ἀπό ὅλα τά παραπάνω προκύπτει, ὅτι ἡ "στεγανοποίηση" ἀνάμεσα στίς ἀνώτερες βαθμίδες ἄσκησης ἐξουσίας δέν εἶναι μονάχα ἀ ν τ ι δ η μ ο κ ρ α τ ι κ ο ῦ π ε ρ ι ε χ ο μ έ ν ο υ, ἀφοῦ ἀλλοιώνει καί ἀποδυναμώνει τό περιεχόμενο τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἀλλά παράλληλα καί ἐ π ι κ ί ν δ υ ν η γιά τήν παραπέρα ἀνάπτυξη τῶν ἐπιταγῶν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, πού ἀποτελεῖ τή βάση τῆς Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας.

Στή συνέχεια περνᾶμε στήν παράθεση ἑνός χαρακτηριστικοῦ παραδείγματος πο πιστοποιεῖ τό ρόλο τῆς Κυβέρνησης "σάν σύστημα Πρωθυπουργοῦ", πού ἐπιβάλλει τίς ἀπόψεις του ἀκόμα καί στά μέλη τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

Α) Ἡ περίπτωση ἀντίθεσης στήν ἐπίσημα χαραγμένη κυβερνητική πολιτική ἀπό ἐκπροσώπους τῆς ἴδιας τῆς ἐξουσίας: ἡ ὑπόθεση Θεμιστοκλῆ Σοφούλη - Ἰωάννη Σοφιανόπουλου (Γενάρης 1946).

Ἡ ὑπόθεση αὐτή, χαρακτηριστική τοῦ εἴδους της, δέν ἐπιλέχθηκε ἐδῶ τυχαῖα ἀλλά γιατί παρουσιάζει κατά τή γνώμη μας πολλαπλό ἐνδιαφέρον: π ρ ῶ τ α πάνω στίς σχέσεις Πρωθυπουργοῦ - Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου πού ἄμεσα μᾶς ἐνδιαφέρουν στό κεφάλαιο αὐτό, ἔ π ε ι τ α πάνω στήν ἐσωτερική ἀνάμιξη στά ἐσωτερικά προβλήματα τῆς Ἑλλάδας καί τ έ λ ο ς, πάνω στή δυνατότητα χάραξης μιᾶς ἀνεξάρτητης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Ὁ Ἰωάννης Σοφιανόπουλος (1887-1951) δικηγόρος ἀπό τήν Ἀχαΐα δέν ὑπῆρξε μιά ὁποιαδήποτε τυχαία πολιτική φυσιογνωμία, ἀφοῦ συνεχῶς ἀπό τό 1913 καί μέχρι τή δικτατορία Μεταξᾶ - ὁπότε καί ἐξωρίστηκε στή Γαλλία - συμμετεῖχε ἐνεργά καί μάλιστα συχνά ἀπό θέσεις - κλειδιά στήν πολιτική ζωή τῆς Ἑλλάδας.(18) Τήν ἐπάνοδό του στή χώρα τό 1940 μετά τήν τετράχρονη ἐξορία ἀκολουθεῖ ἡ σύλληψη καί φυλάκισή του στή διάρκεια τῆς Κατοχῆς, ὅπου καταφέρνοντας νά διαφύγει καί μεταβαίνοντας στή Μέση Ἀνατολή παίρνει μέρος στό "Συνέδριο τοῦ Λιβάνου" τοῦ

'Απρίλη τοῦ Ι44, ὑποστηρίζοντας τήν "ἀναγκαιότητα συνδιαλλαγῆς καί ἑνότητας ὅλ τῶν πολιτικῶν δυνάμεων".

Μέ τή λήξη τῆς Κατοχῆς συμμετέχει στή δεύτερη μεταπελευθερωτική Κυβέρνη τῆς χώρας - αὐτή τοῦ Νικόλαου Πλαστήρα - διοριζόμενος στίς 3 Γενάρη Ι945 σέ δύ σημαντικά πόστα: Τοῦ 'Υπουργοῦ τῶν 'Εξωτερικῶν καί προσωρινά τοῦ 'Υπουργοῦ Τύπ καί Διαφωτίσεως, προεδρεύοντας μέ τήν πρώτη του ἰδιότητα (μαζί μέ τούς Π. Ράλλ καί Ι. Μακρόπουλο) τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς 'Ελληνικῆς Κυβέρνησης πού προσῆλθε στή "Διάσκεψη τῆς Βάρκιζας" Ι2.2.Ι945 γιά διακανονισμό μέ τήν ἀντιπροσωπεία τοῦ Ε.Α.Μ. (Γ.Σιάντος Θ. Παρτσαλίδης, 'Ηλ. Τσιριμῶκο).(Ι9)

'Η θέση του στό 'Υπουργεῖο τοῦ 'Εξωτερικοῦ ἀνανεώνεται μέ νέο διορισμό στήν Κυβέρνηση Πέτρου Βούλγαρη στίς 9 'Απρίλη Ι945 γιά νά παραιτηθεῖ μετά ἕνα περίπου τρίμηνο 24.7.Ι945, ἐπανερχόμενος καί πάλι ἐπικεφαλῆς τοῦ 'Υπουργείου 'Ε ξωτερικῶν καί ἔχοντας καί τήν ἐποπτεία τοῦ 'Υπουργείου Τύπου Πληροφοριῶν στήν Κ βέρνηση Θεμιστοκλῆ Σοφούλη τό Νοέμβρη τοῦ ἴδιου χρόνου, γιά νά "π α ρ α ι τ η - θ ε ῖ" ὁριστικά στίς 29 Γενάρη τοῦ Ι946.

Σ' αὐτήν ἀκριβῶς τήν ὑπογράμμιση τῆς λέξης "παραίτηση" πού πιό πάνω ἀνα- φέρεται, βρίσκεται καί ἡ οὐσία τῆς ὑπόθεσης αὐτῆς, ἐπειδή στή λέξη αὐτή πρέπει νά ἀποδοθεῖ ἡ ἔννοια τῆς κ α τ ά ρ γ η σ η ς ἤ τῆς π α ύ σ η ς τῆς ἐκτέλεσης τῶν ὑπουργικῶν καθηκόντων. Ἄς παρακολουθήσουμε:

'Ενῶ τό θέμα τῆς συντόμευσης τῆς διεξαγωγῆς τῶν ἐκλογῶν - μέ κύριο στόχο τόν ἀποκλεισμό τῶν 'Αριστερῶν Φιλελευθέρων (Νεόκοσμου Γρηγοριάδη, Σταμάτη Χατζη- μπέη) - εἶχε προσδιοριστεῖ γιά τήν 3Ι Μάρτη Ι946,(20) ἡ Κυβέρνηση Θ. Σοφούλη ἀντι- μετώπιζε ἕνα σοβαρό πρόβλημα ἐξαιτίας τῶν Σοβιετικῶν ἰσχυρισμῶν (Βισίνσκυ) "ὅτι τά βρετανικά στρατεύματα στήν 'Ελλάδα ἀποτελοῦσαν ὄργανο πολιτικῆς πίεσης", γεγο- νός - πού σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 35 τοῦ καταστατικοῦ χάρτη τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν - ὁδήγησε στή σοβιετική διαμαρτυρία στήν πρώτη συνεδρίαση τοῦ Συμβουλίου 'Ασφαλεί- ας, ἀπό τήν καταβολή του.

Γιά τό λόγο αὐτό βρισκόταν στό Λονδίνο ὁ 'Υπουργός τῶν 'Εξωτερικῶν 'Ιωάν- νης Σοφιανόπουλος, μέ σκοπό νά πάρει μέρος στή συζήτηση τῆς σοβιετικῆς προσφυγῆ "Οἱ Βρετανοί - ἀναφέρει ὁ Σ.Κ.Θεοδωρόπουλος(2Ι) - σκέφτηκαν πῶς ἦταν εὐκαιρία νά δώσουν μιά δ ι ε θ ν ή, ἐ π ί σ η μ η κ ά λ υ ψ η τῆς παρουσίας τους καί τῆς δραστηριότητάς τους στήν 'Ελλάδα. 'Επέβαλαν λοιπόν στό Σοφούλη νά γίνει ἐπίσημη

ἑλληνική δήλωση στόν ΟΗΕ ὅτι "οἱ Βρετανοί βρίσκονται στήν Ἑλλάδα μέ τήν εὐχή καί τή θέληση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ".

Πάνω στό τελευταῖο θέμα ἰδιάζουσα σημασία φαίνεται νά ἔχει ἡ ἄποψη τοῦ C. M. Woohouse (22) - ὑπαρχηγοῦ στό μεγαλύτερο διάστημα τῆς Κατοχῆς καί μετά "ἀρχηγεύοντος" τῆς Βρετανικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς στήν Ἑλλάδα - μιά καί ἀρτηχεῖ τίς Βρετανικές ἀπόψεις τῆς ἐποχῆς: "Ἀφοῦ τά Βρετανικά στρατεύματα εἶχαν ἔρθει στήν Ἑλλάδα μέ τή συγκατάθεση μιᾶς προηγούμενης κυβερνήσεως, συγκατάθεση ἡ ὁποία δέν εἶχε προκαλέσει ἀντίρρηση καί πολύ περισσότερο ἀποδοκιμασία, ὁ Σοφούλης δέν μποροῦσε νά δώσει ἐντολή στόν Ἕλληνα ἀντιπρόσωπο στό Συμβούλιο Ἀσφαλείας νά συμφωνήσει μέ τόν Βισίνσκυ. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, ὁ ἴδιος, σέ ἰδιαίτερες συνομιλίες του, ἀπέδιδε τήν ἄνοδο τῆς Δεξιᾶς στήν παρουσία τῶν βρετανικῶν στρατευμάτων καί στήν ἀδυναμία του νά ἐλέγξει τίς ἔνοπλες ὑπηρεσίες στίς ἐπεμβάσεις τῶν Βρετανικῶν Ἀποστολῶν. Παρά τό ἀδιέξοδο αὐτό, ἔστειλε τό Σοφιανόπουλο στό Λονδίνο ν' ἀντικρούσει τόν σοβιετικό ἰσχυρισμό".

Ἀνεξάρτητα ἀπό τίς τυχόν ὑπάρχουσες ἀμφιβολίες - ἀπόρροια τῆς ἰδεολογικῆς διάστασης τῶν συγγραφέων (23) - γύρω ἀπό τήν ὑπόθεση αὐτή, εἶναι γεγονός, ὅτι στό Λονδίνο ὁ Ι. Σοφιανόπουλος δ έ ν δ έ χ θ η κ ε ν ά ἐ κ τ ε λ έ σ ε ι τίς πρωθυπουργικές ἐντολές καί ὁδηγίες, στέλνοντας μήνυμα στόν Πρωθυπουργό Σοφούλη, ὅτι ἡ δήλωση γιά τή βρετανική στρατιωτική παρουσία "ἀποτελοῦσε ἐσωτερικό θέμα τῆς Ἑλλάδος". Τό μήνυμα πρόσθετε ὅτι ὁ Ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐπέστρεφε στήν Ἑλλάδα γιά συνεννοήσεις μέ τόν Πρωθυπουργό πάνω στό ἐπίμαχο ζήτημα.

Ἔσπευσε πραγματικά νά πάρει τό ἀεροπλάνο γιά νά γυρίσει στήν Ἀθήνα. Στή Ρώμη ὅμως, πού τό ἀεροπλάνο σταμάτησε γιά ἀνεφοδιασμό, ὁ Σοφιανόπουλος εἶδε μέ κατάπληξη σέ μιά ἑλληνική ἐφημερίδα τῆς 30ης Ἰανουαρίου, πού μόλις εἶχε φτάσει στήν ἰταλική πρωτεύουσα, νά ἀναγγέλεται μέ πηχιαῖο τίτλο: Ἐπαύθη ὁ κ. Σοφιανόπουλος. Ὑπουργός Ἐξωτερικῶν ὁ κ. Κ. Ρέντης." (24)

Ἡ ἐφημερίδα "Ἐλευθερία" τῆς ἴδιας μέρας, (25) μέ τίτλο: "Ὁ κ. Ι. Σοφιανόπουλος ἀντικατεστάθη" καί ὑπότιτλο "Ὁ κ. Κων/νος Ρέντης ἀνέλαβε χθές καθήκοντα Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν", ἀνάμεσα στ' ἄλλα ἀναφέρει:

Χθές τήν ἑσπέραν ὁ κ. Σοφούλης ἀπαντῶν εἰς ἐρωτήσεις δημοσιογράφων ἐάν ἡ ἀντικατάσταση τοῦ κ. Σοφούλη πρίν ἤ φθάσηἀκόμη ἐκ Λονδίνου, ἐνέχει τήν ἔννοιαν τῆς ἀπολύσεως, εἶπεν ὅτι ὁ κ. Σοφιανόπουλος, π α ρ η τ ή θ η "ν τ έ φ ά κ τ ο"

'Ο κ. Σοφιανόπουλος, εἶπεν ὁ κ. Πρωθυπουργός, ἐγκατέλειφεν τήν ὑπηρεσίαν τήν ὁποίαν τοῦ εἶχεν ἀναθέσει τό κράτος καί ἠ ρ ν ή θ η ν ά σ υ μ μ ο ρ φ ω θ ῆ πρός τάς Κυβερνητικάς ὁδηγίας.

Εἰς ἄλλην ἐρώτησιν ἐάν ὁ νέος ὑπουργός ἐξωτερικοῦ πρόκειται νά ἀναχωρήση εἰς Λονδίνον, ὁ κ. Σοφούλης ἀπέκλεισεν διά σήμερον (30/I/46) τήν περίπτωσιν αὐτήν, ὄχι ὅμως καί δι'αὔριον ἤ μεθαύριον, ἐφ'ὅσον καί τά 2 (δύο) ἄλλα μέλη τῆς ἀντιπροσωπείας μας εἰς Λονδίνον - οἱ κ.κ. 'Αγνίδης καί 'Εξηντάρης - ἤθελον ὑποδείξει ὡς ἀπαραίτητον τήν παρουσίαν τοῦ κ. Ρέντη εἰς Λονδίνον.

'Ο κ. Πρωθυπουργός ἐρωτηθείς ἐ ά ν ἐ ζ ή τ η σ ε ν τ ή ν γ ν ώ μ η ν καί τοῦ Β' ἀ ν τ ι π ρ ο έ δ ρ ο υ τ ῆ ς Κ υ β ε ρ ν ή σ ε ω ς κ. Τσουδεροῦ, εὑρισκομένου εἰς Λονδίνο, ἐπί τῇ ἀντικαταστάσει τοῦ κ. Σοφιανοπούλου, ἀ π ή ν τ η σ ε ν ἀ ρ ν η τ ι κ ῶ ς.

Μετά τήν"παραίτηση" τοῦ Ι. Σοφιανόπουλου ἀπό τό 'Υπουργεῖο 'Εξωτερικῶν (27) ὁ 'Αθανάσιος 'Αγνίδης πρεσβευτής τῆς 'Ελλάδας στό Λονδίνο, - πρώην βοηθός τοῦ Γ.Γ. τῆς Κοινωνίας τῶν 'Εθνῶν - ὑποστήριξε τίς ἑλληνικές ἀπόψεις στό Λονδίνο (28) καί ἡ πρώτη αὐτή συνεδρίαση τοῦ Συμβουλίου 'Ασφαλείας ἔληξε μέ τήν "ἧττα" τῶν σοβιετικῶν θέσεων, πού ἐκτός τῶν ἄλλων κατά τόν C. M. Woodhouse "ἔδινε ὑποσχέσεις γιά τό μέλλον". (29)

Ἄς σημειωθεῖ ἀκόμα, ὅτι ἀνάλογο κροῦσμα "παραίτησης" σημειώθηκε καί μέ τόν 'Υπουργό Τύπου τῆς ἴδιας περιόδου 'Ηρακλῆ Πετμεζᾶ, ἐξαιτίας τῶν δηλώσεών του γιά τήν ἀναγκαιότητα ἀναβολῆς τῶν ἐκλογῶν, κάνοντας τό Σοφούλη σέ ἀνακοίνωση τονίζοντας "ὅτι ἔγινε δεκτή ἡ παραίτηση τοῦ 'Υπουργοῦ Τύπου".

Β) Οἱ περιπτώσεις ἀλλοίωσης-παραχάραξης τῆς ἀπό τό ἐξωτερικό "ὑπαγορευμένης γραμμῆς" στά θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, μέσα στήν αἴθουσα τῆς Βουλῆς.

"Μιά 'Ελλάδα πραγματικά ἀνεξάρτητη εἶνε κάτι παράλογο. 'Η 'Ελλάδα εἶνε ἤ ρωσική ἤ ἀγγλική καί ἐπειδή δέν μπορεῖ νά εἶνε ρωσική πρέπει νά εἶνε ἀγγλική....."
ΛΑΙΟΝS στόν ΠΡΟΚΕΣ - ΟΣΤΕΝ (I84I). (3I)

Ἂν καί μεσολάβησαν 140 χρόνια ἀπό τότε πού ὁ ἄγγλος πρεσβευτής στήν Ἀθήνα Λάϊονς ἔκανε τήν παραπάνω θρασύτατη καί κυνική δήλωση στόν Αὐστριακό πρέσβυ Πρόκες - Ὄστεν, δέν παύει νά διατηρεῖ ἀκέραιη τήν ἐπικαιρότητά της, ἀφοῦ τό μόνο πού πρέπει νά ἀλλάξει κανείς - κάθε φορά πού κάνει λόγο γιά τήν ὑπό ἐξέταση περίοδο - εἶναι ἡ συμπλήρωση ἀρχικά καί ἡ ἀντικατάσταση ἀργότερα τῆς λέξης ἀγγλική μέ τή λέξη ἀμερικανική.

Ἡ ἀρχή τῆς παρούσας παραγράφου μέ τόν τρόπο αὐτό προδικάζει βέβαια, ὅτι θά ἀσχοληθοῦμε μέ θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἔχει ὅμως τό νόημα νά γίνει σαφές ἀπό τήν ἀρχή, ὅτι ἡ πολυσύνθετη ἐπιρροή ἀπό τό ἐξωτερικό πού δέχθηκε ἡ χώρα σ' αὐτή τήν περίοδο - κατά συνέπεια καί ὁ πολιτικός κόσμος καί ἡ ἴδια ἡ Βουλή - εἶχε β α σ ι κ ά ἀμερικανική προέλευση.

Δέν σκοπεύουμε ἐδῶ νά ἀναλύσουμε ο ὔ τ ε τήν φύση τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς - πού ἄλλωστε θά μᾶς ἀπασχολήσει στό τρίτο μέρος τῆς μελέτης - ο ὔ τ ε τίς ποικιλόμορφες ἐπεμβάσεις τοῦ ξένου παράγοντα (ἀγγλικοῦ, ἀμερικανικοῦ) στή χώρα μας. Τό νόημα τῆς παράθεσης αὐτῆς τῆς παραγράφου βρίσκεται ἀλλοῦ: στόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ἀντιμετωπίστηκε ἡ ἀπό τό ἐξωτερικό "ὑπαγορευόμενη" πολιτική γραμμή ἀναφορικά μέ τά θέματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς χώρας, καί μάλιστα, μέσα στήν αἴθουσα τῆς Βουλῆς.

Ἐξηγούμαστε: Ἕνας σύνθετος συλλογισμός μᾶς ὁδήγησε στήν ἐξέταση τοῦ ἰδιάζοντος αὐτοῦ προβλήματος, πού συνεισφέρει τόσο στήν ἔρευνα τῆς Κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς, ὅσο καί στήν ἀνάλυση χρήσιμων στοιχείων γιά τήν ἐξωτερική πολιτική. Τόν παραθέτουμε στή συνέχεια μέ ἕνα παράδειγμα:

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ συλλογισμοῦ πού ἔχει ἀπώτερο στόχο τήν κατάδειξη τῆς φύσης τῆς ἀντιμετώπισης τῆς ἀπό τό ἐξωτερικό προερχόμενης ἐπιρροῆς, ἐξαρτᾶται ἀπό τό σ υ ν υ π ο λ ο γ ι σ μ ό δύο διπλῶν παραγόντων, ὁ π ρ ῶ τ ο ς ἀπό τούς ὁποίους περιλαμβάνει δύο βασικές προηγούμενες διαπιστώσεις μας, ὁ δ ε ύ τ ε ρ ο ς στηρίζεται σέ δύο νέες θέσεις πού θά ὑποστηριχθοῦν ἐδῶ.

Οἱ δύο δ ι α π ι σ τ ώ σ ε ι ς πού μέχρι τώρα ἔχουν ἐξαχθεῖ ἀπό τά προηγούμενα καί πού συνθέτουν τόν ἕνα ἀπό τούς δύο διπλούς παράγοντες, εἶναι: α) ἡ περιορισμένη δικαιοδοσία τοῦ Κοινοβουλίου σέ ὅτι ἀφορᾶ τά ἐξωτερικά ζητήματα, δικαιοδοσία πού οὐσιαστικά ἐξαντλεῖται στίς συνεδριάσεις κύρωσης τῶν διεθνῶν συμφωνιῶν καί συνθηκῶν. β) τό γεγονός ὅτι τά κέντρα λήψης ἀποφάσεων ἔχοντας - κατά

ολύ καί πρό πολλοῦ - ξεπεράσει τά "στενά ἐθνικά ὅρια" ἐνισχύουν τήν ἄποψη, ὅτι ημαντικές ἀποφάσεις παίρνονται μακριά ἀπό αὐτά, δηλαδή ἤ στά πλαίσια τῆς νέας ολυμεροῦς καί πολυδιάστατης διπλωματίας στούς κόλπους τῶν Διεθνῶν Ὀργανισμῶν ἀκόμα καί στά ἐπιτελικά γραφεῖα σχεδιασμοῦ τῆς παγκόσμιας πολιτικῆς στίς ἕδρες ὑν ὑπερ-δυνάμεων.

Οἱ δύο νέες θ έ σ ε ι ς πού εἰσάγουμε στό σημεῖο αὐτό, εἶναι:α) ὁ ξεχωριτός ρόλος τῆς Ἀντιπολίτευσης στό σύγχρονο πολυκομματικό (πλουραλιστικό) κοινοουλευτικό σύστημα καί β) ἡ ἔννοια τῆς μετατροπῆς τῆς "ὑπαγορευμένης" ἀπό τό ἐωτερικό γραμμῆς, ἡ ἀλλοίωση - παραχάραξη τῆς ὁποίας μπορεῖ νά ἔχει θετικό ἤ ἀρητικό χαρακτήρα.

Θά μποροῦσε κανείς νά διατυπώσει σειρά ὁλόκληρη ἐπιφυλάξεων γιά τόν ἰ - ι α ί τ ε ρ α ξ ε χ ω ρ ι σ τ ό ρ ό λ ο τῆς ἀ ν τ ι π ο λ ί τ ε υ σ η ς τά θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, καί ὄχι ἄδικα, ἀφοῦ εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτηο ὅτι τόν ἀ π ο φ α σ ι σ τ ι κ ό ρ ό λ ο (χάραξη- πραγμάτωση) τῶν στόχων ἐωτερικῆς πολιτικῆς κατέχει ἡ νόμιμη Κυβέρνηση τῆς χώρας. Σέ τί λοιπόν ἔγκειται καί πῶς μπορεῖ νά αἰτιολογηθεῖ ὁ χαρακτηρισμός γιά τό σημαντικό ρόλο τῆς ἀντιολίτευσης; Ἄς δοῦμε:

"Οχι ἀσφαλῶς στά πλαίσια τῆς νομοθετικῆς ἐργασίας· ἐκεῖ εἶναι γνωστό, τι ἡ ἑκάστοτε Κυβέρνηση διαθέτει ἕνα κατάλληλο γραφειοκρατικό ὁπλοστάσιο (τούς ηχανισμούς στελέχωσης τῶν ὑπαλλήλων στά Ὑπουργεῖα) γιά τή λήψη τῶν ἀποφάσεων, πέναντι στόν ὁποῖο ἡ ἀντιπολίτευση μειονεκτεῖ σημαντικά κ ύ ρ ι α ἐξαιτίας τῆς λλειψης προσβάσεων σ' αὐτό τό χῶρο.

Ὁ ρόλος τῆς ἀντιπολίτευσης λοιπόν βρίσκεται μέσα στόν ἴδιο τόν ὁρισμό ου λειτουργήματος πού ἐπιτελεῖ στό πολυκομματικό σύστημα, πού κατά τό Δ.Τσάτσο(32) εἶναι ἡ συνταγματική μεθόδευση καί κατοχύρωση τῆς κ ο ι ν ω κ ο π ο λ ι τ ι κ ῆ ς ἀ ν τ ι θ έ σ ε ω ς πρός τήν ἐξουσία, μέσα στήν ἑ ν ό τ η τ α τ ῆ ς ο λ ι τ ε ί α ς. Ἡ ἀρχή αὐτή - συνεχίζει ὁ Τσάτσος - δέν ἱκανοποιεῖται ἐκεῖ οὐ διασφαλίζεται μόνο ἡ ἐναλλαγή τῶν προσώπων. Ἡ Δημοκρατία δέν θέλει μόνο ιαδοχή προσώπων. Τροφοδοτεῖται κύρια ἀπό τ ή δ ι α δ ο χ ή τ ῶ ν ἰ δ ε ῶ ν".

Ἀκριβῶς στό σημεῖο αὐτό τῆς ἐναλλαγῆς προσώπων καί ἰδεῶν στό χῶρο τῆς ξουσίας βρίσκεται ὁ ρόλος τῆς ἀντιπολίτευσης, διότι - μέ τή βασική προϋπόθεση ῆς ὁμαλῆς λειτουργίας τοῦ πολιτεύματος - ἀποτελεῖ ἐ ν δ ε χ ό μ ε ν α τή μελ-

λοντική κυβέρνηση τῆς χώρας, πού θά ἔχει νά ἐπιτελέσει παρόμοια καθήκοντα. Μ'ἄλλα λόγια δηλαδή, μπορεῖ ὁ ρόλος της νά μήν εἶναι ἀποφασιστικός ὅπως τῆς κυβέρνησης, εἶναι ὅμως δ ι α σ α φ η ν ι σ τ ι κ ό ς (τῶν ἐνδεχόμενων μελλοντικῶν της ἐνεργειῶν), ἐ λ ε γ κ τ ι κ ό ς (τῶν Κυβερνητικῶν ἐνεργειῶν) καί ἀκόμα κ α τ α τ ο π ι σ τ ι κ ό ς (μέ τήν ἔννοια διαφώτισης καί κινητοποίησης τῆς λαϊκῆς μάζας πάνω σέ πτυχές πού - θεληματικά ἤ ἄθελά της - παραλείπει ἡ Κυβέρνηση).

Εἰσάγοντας καί τή δεύτερη νέα θέση ὁλοκληρώνεται ὁ συλλογισμός, μιά πού ἡ συνισταμένη τῶν τεσσάρων παραγόντων πού τόν συνθέτουν φωτίζει ἀπό μιά νέα ὀπτική γωνιά τό πρόβλημα τῆς ἀντιμετώπισης τοῦ ξένου παράγοντα. Εἶναι γεγονός, ὅτι στίς μικρές χῶρες, - τίς βυθισμένες κατά κανόνα στήν Οἰκονομικο-πολιτική ἐξάρτηση ἀπό ξένα κέντρα ἀποφάσεων - ἡ διείσδυση, ἡ ἐπέμβαση ἤ ὅπως πιό ἀνώδυνα τήν ἀποκαλέσαμε στόν τίτλο τῆς παραγράφου, ἡ "ὑ π α γ ο ρ ε υ μ έ ν η γ ρ α μ μ ή" ἀπευθύνεται κύρια, ἄν καί ὄχι ἀποκλειστικά, στούς ἐκπροσώπους τῆς ἐξουσίας, οἱ ὁποῖοι στά πλαίσια τοῦ λειτουργήματός τους καί ἐπικαλούμενοι τό "ἐθνικό συμφέρον" (ἄλλοτε θετικά, ἄλλοτε ἀρνητικά) τήν ὑλοποιοῦν.

Εἶναι ὅμως βέβαιο, ὅτι ἡ ὑλοποίηση αὐτή - τουλάχιστον στό τελικό της στάδιο, - περνάει ὑποχρεωτικά μέσα ἀπό τή Βουλή. Καί στό σημεῖο αὐτό παρατηρεῖται ἕνα ὁ ξ ύ μ ω ρ ο σ χ ῆ μ α: ἐνῶ ἡ ἐξάρτηση ἀπό τή φύση της καί τό βαθμό της ὁδηγεῖ ἄμεσα στήν " ἄνευ ὅρων ἀποδοχή ", συχνά οἱ συζητήσεις τοῦ θέματος στό νομοθετικό ὄργανο μετατρέπουν τήν "ὑπαγορευθεῖσα γραμμή" - ἄλλοτε θετικά, ἄλλοτε ἀρνητικά - ἀλλοιώνοντάς την.

Δίνουμε ἕνα παράδειγμα γιά νά γίνει σαφέστερη ἡ θέση πού ἐδῶ ὑποστηρίζουμε. Ἀφορᾶ τήν ἀμερικανική οἰκονομική βοήθεια στήν Ἑλλάδα, πού προέκυψε ἀπό τήν ἐφαρμογή τοῦ Δόγματος Τρούμαν (12 Μάρτη 1947) καί τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ (1 Ἰούλη 1948). Δέν θά εἰσέλθουμε ἐδῶ στήν ἐξέταση τοῦ προβλήματος ἀπό τή σκοπιά τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί τῶν γενικῶν του ἐπιπτώσεων - πρᾶγμα πού θά γίνει στό τρίτο μέρος τῆς μελέτης.

Στό σημεῖο αὐτό μᾶς ἐνδιαφέρει μονάχα ἡ κατάδειξη τῆς "ἀλλοίωσης" τοῦ περιεχομένου τοῦ θέματος - σύμφωνα μέ ὅσα πρίν ἀναφέρθηκαν. Τόσο ἡ ἑλληνική Κυβέρνηση,(33) ὅσο καί ἡ Βουλή τῶν Ἑλλήνων(34) στή συντριπτική της πλειοφηφία δέχθηκε τή χορήγηση τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομικῆς καί στρατιωτικῆς βοήθειας μέ αἰσθήματα ἄπειρης εὐγνωμοσύνης καί ἀγαλλίασης. Πύρινοι λόγοι ὑπέρ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν

ἀκούστηκαν ἀπό τό βῆμα τοῦ Κοινοβουλίου.[35] Αὐτά στό θεωρητικό ἐπίπεδο τῆς ἀποδοχῆς.

Τά ἀμερικάνικα ὅμως μέτρα γιά τήν ἀνασυγκρότηση τῆς χώρας τόνιζαν μέ ἔμφαση τήν ἀναγκαιότητα "λιτότητος",[36] στόχος πού ἀπαιτοῦσε ἀφ'ἑνός "τ ή ν α ὔ ξ η σ η τ ῶ ν ἐ σ ό δ ω ν" (κατάργηση τῶν μή ἀποδοτικῶν φόρων, βελτίωση τοῦ φόρου εἰσοδήματος, ἀναγκαστική καταγραφή τῶν πόρων τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων, αὔξηση τῶν ποινῶν γιά φορολογικές παραβάσεις, αὔξηση τούλάχιστον 50ο/ο τοῦ ποσοῦ τοῦ φόρου εἰσοδήματος κτλ.), καί "τ ή μ ε ί ω σ η τ ῶ ν 'ἐ ξ ό δ ω (μείωση στρατιωτικῶν δαπανῶν, ἀνόρθωση τῆς οἰκονομίας γιά περιορισμό τῆς διανομῆς ἐφοδίων, κατάργηση τῶν "εἰδικῶν κονδυλίων", περιορισμοί στήν αὔξηση μισθῶν καί συντάξεων σέ δημοσίους ὑπαλλήλους κτλ).

'Η "ἀλλοίωση" γιά τήν ὁποία κάνουμε λόγο, βρίσκεται στήν πρακτική ἀντιμετώπιση τῶν θεμάτων μιά καί ἡ"ὑπαγορευόμενη"λιτότητα ἀπό τόν ἐξωτερικό παράγοντα ἔμεινε μόνο "στά χαρτιά", ἀφοῦ ἡ ἴδια Βουλή - πού εἶχε ἀποδεχθεῖ τά μέτρα - ἦτα ἐκείνη πού παράλλαξε τό χαρακτήρα τῆς βοήθειας, ψηφίζοντας στά ἑπόμενα χρόνια (1948-1955) π ρ ο ϋ π ο λ ο γ ι σ μ ο ύ ς κ ά θ ε ἄ λ λ ο π α ρ ά ἀ ν τ ι - π λ η θ ω ρ ι σ τ ι κ ο ύ ς.

Αὐτό βέβαιο τό γεγονός δέν σημαίνει σέ καμμιά περίπτωση ὅτι ἡ ἀμερικανική βοήθεια διοχετεύθηκε στήν κατανάλωση, τό ἀντίθετο μάλιστα συμβαίνει ἀφοῦ ἀπορροφήθηκε σέ ἄλλους εἴδους δραστηριότητες.[37] Τό γεγονός ὅμως παραμένει: ὁ χαρακτήρας τῆς βοήθειας ἀλλοιώθηκε σημαντικά καί ἡ "ὑπαγορευθεῖσα γραμμή" τοῦ ξενικοῦ παράγοντα παραχαράχτηκε.

Τό ἀληθές τοῦ ἰσχυρισμοῦ μας γιά τήν ἀλλοίωση τοῦ σκοποῦ τῆς ἀμερικανικῆ βοήθειας ἐνισχύεται ἀπό τίς παρακάτω δηλώσεις τοῦ Γ.Γρηγορίου - 'Υπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν - πού καταθέτοντας τόν Προϋπολογισμό τοῦ ἔτους 1957 στή Βουλή, ἀνάμεσα στά ἄλλα ἀνέφερε:

"....'Η σπατάλη τῆς λεγόμενης ἀμερικανικῆς βοηθείας ὑπῆρξε πράγματι ὀργιώδης.... μέγα μέρος τῶν ἐφοδίων ἐ κ λ ά π η ἀ π ό τά διάφορα κ λ ι μ ά κ ι καί ἐ π ι τ ρ ο π ά ς δ ι α ν ο μ ῆ ς καί τό καταπληκτικώτερον ὅλων ὅτι εἰς τήν κλοπήν σ υ μ μ ε τ έ σ χ ο ν σ ύ μ μ α χ ο ι καί Ἕ λ λ η ν ε ς, ὡς καί κ υ ρ ί α ι τοῦ λεγόμενου "καλοῦ κόσμου", αἵτινες προσεφέρθησαν νά συμβάλλουν ἐθελοντικῶς εἰς διαφόρους φιλανθρωπικούς σκοπούς...".[38]

Τά πρακτικά τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων τῆς περιόδου πού ἐξετάζουμε ἐμπεριέχουν σωρεία περιπτώσεων στήν Ἑλλάδα κατά τίς ὁποῖες, οἱ "ὑπαγορευθεῖσες θέσεις" ξένων πολιτικῶν κέντρων ἀποφάσεων - κύρια ἀμερικανικῶν - ἀλλοιώθηκαν καί μετατράπηκαν, εἴτε συνηγορώντας, (ἐνισχύοντας) εἴτε καταδικάζοντας (ἀπορρίπτοντας) τόν ξένο παράγοντα. Ἄς σημειωθεῖ, ὅτι οἱ πιό πολλές ἀπό τίς περιπτώσεις αὐτές εἶχαν ἄμεση σχέση μέ τήν φοβερή εἰσβολή ξένων κεφαλαίων στήν Ἑλλάδα (ἀμερικανικῶν, γερμανικῶν, γαλλικῶν), καί παρουσιάζουν ἐξαιρετικό ἐνδιαφέρον ἐξαιτίας τοῦ γεγονότος, ὅτι μποροῦν ὡς ἕνα βαθμό νά φανερώσουν τόν πραγματικό ρόλο τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομικῆς ὀλιγαρχίας, πού πάντα ἀπέβλεπε στήν ἰδιοποίηση κέρδους μέ γνώμονα τό δικό της καί ὄχι τό ἐθνικό συμφέρον.

Κλείνοντας τήν παράγραφο αὐτή καί μαζί καί τή δεύτερη ἐνότητα τοῦ μέρους αὐτοῦ θέλουμε νά τονίσουμε τήν ἀναγκαιότητα συστηματικῆς ἀνάλυσης καί ἑρμηνείας τῆς ἀντιμετώπισης τῶν κατά καιρούς "προτεινομένων" ἀμερικανικῶν λύσεων, σέ θέματα πού ἀφοροῦν τήν Ἑλλάδα. Τά "Πρακτικά τῆς Βουλῆς" τῶν Ἑλλήνων προσφέρουν αὐτή τή δυνατότητα, καθώς ἀποτελοῦν ἕνα σίγουρο πραγματολογικό στοιχεῖο στά χέρια τοῦ ἐρευνητή.

Τ Ι Τ Λ Ο Σ Γ΄ :

Η " ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ " ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΝ ΑΓΟΡΕΥΣΕΩΝ. Γιά τό πλησίασμα τῆς Κοινοβουλευτικῆς λειτουργίας μέσα ἀπό τίς ἀγορεύσεις τῶν βουλευτῶν στήν 'Ελληνική Βουλή 1946 - 1956.

"""""""

3η: Ἀνάλυση τῶν "λέξεων-κλειδιά" τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ὅπως παρουσιάζονται στά κείμενα τῶν σχετικῶν συζητήσεων μέσα στά Πρακτικά τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων τῆς περιόδου 1946-1956, μέ τή βοήθεια τῆς μεθόδου τῆς "ἀνάλυσης τοῦ περιεχομένου".

Γ ε ν ι κ ά.

Ἀπό τό Εἰσαγωγικό κιόλας μέρος τῆς μελέτης ἔχουμε ἐπισημάνει τήν ἀναγκαιότητα παράθεσης ἑνός κεφαλαίου πάνω σέ ὁρισμένες "λ έ ξ ε ι ς - κ λ ε ι δ ι ά" τῆς ἐξωτερικῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς, - μέ τή βοήθεια τῆς μεθόδου τῆς ἀ ν ά λ υ σ η ς τοῦ π ε ρ ι ε χ ο μ έ ν ο υ" - τονίζοντας μάλιστα ὅτι αὐτή ἡ παράθεση προσδίδει ἕνα νέο περιεχόμενο σέ ἐπί μέρους πτυχές τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ στή χώρα μας.

Τό σκεπτικό τῆς ἀπόφασής μας αὐτῆς ἐντάσσεται στό ὅλο πλαίσιο τῆς παρατηρούμενης τά τελευταῖα χρόνια ἐκπληκτικῆς ἀνάπτυξης τῶν Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν, πού μέ τή χρησιμοποίηση νέων μ ε θ ό δ ω ν καί τ ε χ ν ι κ ῶ ν ἐπιχειροῦν νά ἑρμηνεύσουν ὅλο καί περισσότερο τήν ἀτέλειωτη σειρά παραγόντων, πού διέπουν τή φύση τῆς συνεχοῦς ἐξέλιξης τῶν κοινωνικῶν φαινομένων.

Ἀπό τό γεγονός, ὅτι ἡ καθημερινή πρακτική καί ὁρολογία χρησιμοποιεῖ τούς ὅρους "μέθοδος" (ἤ μέθοδοι")[I] καί"τεχνική" (ἤ "τεχνικές") συχνά μέ τό πιό ἑτερόκλητο καί ἀντιφατικό περιεχόμενο - καλύπτοντας σχεδόν κάθε στοιχεῖο τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητας σέ συγκεκριμένο ἤ ἀφηρημένο ἐπίπεδο - καί ἐπειδή στή συνέχεια θά ἀσχοληθοῦμε μέ μιά συγκεκριμένη μέθοδο τήν "ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου", ὀφείλουμε νά διευκρινήσουμε τά ἑξῆς:

Ξεκινώντας ἀπό τόν ὁρισμό τοῦ Larousse Encyclopédique (γαλλική ἔκδοση)[2] ὅτι μέθοδος σημαίνει "τό ὀρθολογικό προχώρημα τοῦ πνεύματος μέ στόχο τή γνώση ἤ τήν κατάδειξη τῆς ἀλήθειας" καί προεκτείνοντάς τον, νοοῦμε τή μέθοδο σάν τό σύνολο ἐκεῖνο τῶν διανοητικῶν λειτουργιῶν πού ἐπιτρέπει τήν ἀ ν ά λ υ σ η, τήν ἀ ν τ ί λ η ψ η καί τήν ἑ ρ μ η ν ε ί α τῆς ὑπό μελέτη πραγματικότητας.

Ἐξάλλου μέ τόν ὅρο τεχνικές ἀντιλαμβανόμαστε τό σύνολο τῶν ἐπί μέρους διαδικασιῶν τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, μέ σκοπό τή συγκεκριμενοποίηση καί τήν πραγμάτωση τῶν κατάλληλων χειρισμῶν πού ἀπαιτοῦνται στά διάφορα ἐπίπεδα τῆς μεθόδου. Δίνουμε ἕνα παράδειγμα: Ἕνα ἀπό τά στοιχεῖα πού συνθέτουν τήν ἐπιστημο-

νική ἔρευνα εἶναι ἡ παρατήρηση (**observation**). Ἡ παρατήρηση αὐτή ἀποτελεῖ μία μέθοδο. Τά ἐπί μέρους στάδια καί διαδικασίες πού ὁδηγοῦν σ' αὐτή (π.χ. σφυγομετρήσεις, ἐρωτηματολόγια) ἀποτελοῦν τίς τεχνικές τῆς μεθόδου αὐτῆς.

Στήν περίπτωση τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ πάνω στήν ἀνάλυση τῶν "λέξεων-κλειδιά" τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδας θά χρησιμοποιήσουμε τήν μέθοδο τῆς ἀνάλυσης τοῦ περιεχομένου", ἐπί μέρους τεχνικές τῆς ὁποίας ἀποτελοῦν ὁ προσδιορισμός τῶν ἀντικειμένων τῆς ἀνάλυσης, ἡ ἐπιλογή τῶν ληφθέντων τεκμηρίων, ἡ κατά κατηγορίες ταξινόμησης τοῦ ὑλικοῦ κτλ.

Ἡ σχηματική διαίρεση τοῦ παρόντος κεφαλαίου - μέ τό ὁποῖο κλείνει καί τό δεύτερο μέρος τῆς μελέτης - σέ τρεῖς παραγράφους, πιστεύουμε ὅτι ἀνταποκρίνεται πληρέστερα στό ὅλο περιεχόμενό του. Ἡ π ρ ώ τ η παράγραφος ἀναφέρεται σέ δύο βασικά θέματα: Α) τήν παρουσίαση τῆς μεθόδου (στό χαρακτήρα τῆς μεθόδου, στή σημασία της, στό πεδίο ἐφαρμογῆς της καί στήν αἰτιολόγηση τῆς ἐπιλογῆς μας) καί Β) στήν ἐφαρμογή τῆς μεθόδου στήν περίπτωσή μας (στή συλλογή τοῦ ἐρευνητικοῦ ὑλικοῦ, στό εἶδος τῆς δειγματοληψίας μέ βάση τό περιεχόμενο, στόν τρόπο ἐπιλογῆς τῶν λέξεων-κλειδιά", στήν ταξινόμηση κατά κατηγορίες τῶν "λέξεων-κλειδιά", στήν ἐγκυρότητα τῶν μετρήσεων, καί στήν στατιστική τους ἐπεξεργασία δηλαδή(τό εἶδος τῆς ἀριθμητικῆς παράστασης τῶν δεδομένων - γραφική ἀπεικόνισή τους).

Στή δ ε ύ τ ε ρ η παράγραφο παρουσιάζονται α) οἱ ἐρευνητικές ὑποθέσεις καί β) τά ἐξαχθέντα ἀποτελέσματα σύμφωνα μέ τούς πίνακες κατανομῶν συχνότητας καί ἡ συγκριτική τους ἀντιπαράθεση κατά κατηγορίες, "λέξεις-κλειδιά", σοβαρότητα θέματος, κτλ. Στήν τ ρ ί τ η τέλος παράγραφο παρατίθενται στοιχεῖα ἑρμηνείας μέ βάση τά ἐξαχθέντα ἀποτελέσματα καί σέ σχέση μέ τούς καθορισμούς τῶν κατηγοριῶν καί τῶν "λέξεων-κλειδιά".

Πρίν εἰσέλθουμε στήν πρώτη παράγραφο δίνουμε μιά ἀπαραίτητη ἐξήγηση: Τό παρόν κεφάλαιο θά μποροῦσε κάλλιστα νά ἐνταχθεῖ στό τέλος τοῦ ἑπόμενου μέρους καί ὄχι σ' αὐτό. Ἄν δέν ἔγινε ὀφείλεται σέ δύο λόγους: ἀ ρ χ ι κ ά στό ὅτι, κατά τή γνώμη μας, συμπληρώνει τήν ὅλη εἰκόνα τῆς Κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς, πού δόθηκε στό μέρος αὐτό καί ἔ π ε ι τ α στό ὅτι ἡ τωρινή παράθεση θά συμβάλλει καί στήν ἐνίσχυση πολλῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ τρίτου μέρους.

I) : Α) Παρουσίαση τῆς μεθόδου τῆς "ἀνάλυσης τοῦ περιεχομένου".

Α/Ι. Ὁ Χαρακτήρας τῆς μεθόδου.

"Οπως ἀπό τά προηγούμενα ἔχουμε ἀναφέρει,(3) ἡ μέθοδος τῆς ἀνάλυσης τοῦ περιεχομένου (" **analyse du contenu**", "**content analysis** ") ἀποτελεῖ μία ἐπί μέρους μέθοδο τῆς π ο σ ο τ ι κ ῆ ς σ η μ α σ ι ο λ ο γ ί α ς. Σύμφωνα μέ τό **Maurice Duverger**,(4) πρόκειται γιά ἁπλουστουμένη καί σχηματοποιημένη μέθοδο, πού τά ἀποτελέσματά της βέβαια εἶναι πιό ἐπιφανειακά ἀπό ἐκεῖνα τῶν ἄλλων μεθόδων τῆς ἴδιας κατηγορίας (π.χ. ἡ σύγκριση μέ τό γενικό λεξιλόγιο, ἡ ἀνάλυση τοῦ κειμένου αὐτό καθ'αὐτό), ἀλλά πάντως ἡ χρησιμοποίησή της εἶναι εὐχερέστερη καί ταχύτερη.

'Εξάλλου ὁ καθηγητής Πολιτικῆς 'Επιστήμης στό Πανεπιστήμιο τῶν Κοινωνικῶν 'Επιστημῶν τῆς **Toulouse, Jean - Louis Loubet del Bayle** (5) διακρίνει τίς τεχνικές τῆς μεθόδου ἀφ'ἑνός μέν στίς "κ λ α σ σ ι κ έ ς" πού τίς χαρακτηρίζει ποιοτικές, καί ἀφ'ἑτέρου σέ "ἐ π ι σ τ η μ ο ν ι κ έ ς" ἤ "σ ύ γ χ ρ ο ν ε ς" πού τή χαρακτηρίζει ποσοτικές.

A/II. Πεδίο ἐφαρμογῆς καί εἴδη καί στάδια τῆς μεθόδου.

Καί μόνο ἀπό τό γεγονός ὅτι ἡ ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου ἀποκαλεῖται ἀλλιῶς καί "ἀνάλυση ντοκουμέντων" (**analyse des documents**) συνάπτει ὅτι, ἀφορᾶ β α σ ι κ ά τά γ ρ α π τ ά κ ε ί μ ε ν α (βιβλία, ἐφημερίδες, περιοδικά, διαφημιστικά ἔντυπα, δημόσια ἀρχεῖα, στατιστικούς πίνακες, διαγγέλματα, μπροσοῦρες, σλόγκανς, πρακτικά συνεδριάσεων π.χ. Βουλῆς καί δικαστηρίων, κτλ.), χωρίς πάντως νά ἀποκλείονται καί στοιχεῖα τῆς π ρ ο φ ο ρ ι κ ῆ ς ἐ π ι κ ο ι ν ω ν ί α ς (ραδιοφωνικές ἐκπομπές, προφορικούς λόγους, συνεντεύξεις, τηλεοπτικές συζητήσεις).

'Ο καλύτερος ὁρισμός τῆς μεθόδου ἔχει δοθεῖ ἀπό τόν **B. Berelson** - στό βιβλίο πού μνημονεύσαμε στό εἰσαγωγικό μέρος (6) - πού θέλει τήν ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου "μία τεχνική τῆς ἔρευνας πού χρησιμοποιεῖται γιά τήν ἀντικειμενική, συστηματική καί ποσοτική περιγραφή τοῦ περιεχομένου στή γραπτή ἤ προφορική ἐπικοινωνία".

Τά εἴδη τῆς μεθόδου αὐτῆς μποροῦν νά διακριθοῦν εἴτε μέ βάση τή διαφορά τοῦ α ν τ ι κ ε ι μ έ ν ο υ ἀνάλυσης (π.χ. ἀνάλυση περιεχομένου τῶν συγγραμμάτων ἑνός ἐπιστήμονα ἤ ἀνάλυση περιεχομένου τῶν διαγγελμάτων τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας στόν 'Ελληνικό λαό ἤ ἀκόμα ἀνάλυση περιεχομένου τῶν κοινοβουλευτικῶν λόγων μιᾶς περιόδου πάνω σ' ἕνα θέμα - ὅπως γιά παράδειγμα στήν περίπτωσή μας),

εἴτε μέ βάση τό β ά θ ο ς ἀνάλυσης, (ἐξάντληση π.χ. χρονική ἑνός θέματος),κτλ.

Τά στάδια τῆς διαδικασίας πραγμάτωσης τῆς μεθόδου εἶναι βασικά τρία: ξεκινοῦν μέ τήν π λ ή ρ η ἤ δ ε ι γ μ α τ ο λ ο γ ι κ ή ἀνάλυση τῶν ὑπαρχόντων τεκμηρίων (π.χ. ἀνάλυση τοῦ συνόλου τοῦ ἔργου ἑνός συγγραφέα ἤ ἀνάλυση τῆς πρώτης μόνο σελίδας μιᾶς ἐφημερίδας σέ ἕνα ὡ χρονικό διάστημα), περνοῦν στή σ υ γ κ ε κ ρ ι μ ε ν ο π ο ί η σ η τῶν κ α τ η γ ο ρ ι ῶ ν τῆς ἀνάλυσης (π.χ. ταξινόμηση τῶν ἐπί μέρους κατηγορικῶν στοιχείων ἑνός κειμένου: σέ φράσεις, ἤ παραγράφους, ἤ λέξεις - ὅπως λ.χ. ἐμεῖς μέ τόν καθορισμό τῶν "λέξεων-κλειδιά") καί τελειώνουν μέ τήν τ α ξ ι ν ό μ η σ η σέ κατηγορίες καί τήν ἐ π ε ξ ε ρ γ α σ ί α τῶν ἀποτελεσμάτων (π.χ. στήν περίπτωση μας καθορισμός σέ ποιά κατηγορία ἐντάσσεται ἡ κάθε "λέξη-κλειδί" καί μετά τίς μαθηματικές διαδικασίες ἐπεξεργασίας τῶν ἀποτελεσμάτων).

Ἀκόμα πρέπει νά σημειωθεῖ ἡ σημασία τῆς παρατήρησης τοῦ M. **Duverger** , πού παραθέτουμε: "Προκειμένου νά προσδιορίσωμεν τά ὅρια τῆς ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου καί τήν πρωτοτυπίαν αὐτῆς, θά διαπιστώσωμεν ὅτι ἡ μέθοδος δέν ἐφαρμόζεται διά τήν ἀνάλυσιν ὅλων τῶν τεκμηρίων. Ἐδῶ ἐπανευρίσκωμεν τήν διάκρισιν μεταξύ τῶν τεκμηρίων τά ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς γεγονότα καί τῶν τεκμηρίων τά ὁποῖα εἶναι αὐτά καθ' ἑαυτά γεγονότα. Ὅταν χρησιμοποιοῦμεν μεθόδους κλασσικῆς ἀναλύσεως, τά πρῶτα ὑπόκεινται εἰς μίαν κριτικήν ἱστορικοῦ τύπου, ἐνῶ τά δεύτερα εἰς μίαν ἀνάλυσιν κοινωνιολογικοῦ τύπου. Γενικῶς, ἡ ἀνάλυσις τοῦ περιεχομένου ἐφαρμόζεται εἰς τά δεύτερα καί ὄχι εἰς τά πρῶτα. Ὡρισμέναι κριτικαί, περί τῆς μεθόδου, ἀγνοοῦν τό οὐσιῶδες τοῦτο στοιχεῖον".(7)

Α/ΙΙΙ. Περιπτώσεις καί σημασία τῆς μεθόδου.

Ἡ μέθοδος τῆς ἀνάλυσης τοῦ περιεχομένου χρησιμοποιήθηκε ἀρχικά στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς,(8) γιά νά περάσει στή συνέχεια καί στόν Εὐρωπαϊκό χῶρο - κύρια στή Γαλλία(9) - ἄν καί ὄχι σέ παρόμοια κλίμακα. Ἀπό ὅτι εἴμαστε σέ θέση νά διαπιστώσουμε, στήν Ἑλλάδα ἡ χρήση τῆς μεθόδου δέν βρῆκε ἀνάλογη τῆς σπουδαιότητάς της ἀπήχηση. Καί αὐτός εἶναι ἕνας ἀπό τούς λόγους, πού μᾶς ὤθησε στήν ἐπιλογή μας.

Πιστεύουμε ἀναφορικά μέ τούς στόχους τῆς μεθόδου τῆς ἀνάλυσης τοῦ περιεχομένου δέν ὑπάρχει καλύτερος προσδιορισμός, ἀπό αὐτόν πού δόθηκε ἀπό ἕναν ἀπό

τούς "πρώτους διδάξαντες", τόν B. **Berelson**, πού τούς διακρίνει σέ 3: "Στόν π ρ ῶ τ ο, ὁ ἐρευνητής ἐνδιαφέρεται κυρίως γιά τά χαρακτηριστικά αὐτοῦ καθ' ἑαυτοῦ τοῦ περιεχομένου. Στό δ ε ύ τ ε ρ ο, προσπαθεῖ νά βγάλει ἔγκυρα συμπεράσματα γιά τά χαρακτηριστικά τῶν δημιουργῶν τοῦ περιεχομένου ἤ γιά τίς αἰτίες του, ἀπό τή φύση τοῦ περιεχομένου. Στόν τ ρ ί τ ο, προσπαθεῖ νά ἀνακαλύψει κάτι γιά τήν φύση τοῦ ἀκροατηρίου στό ὁποῖο ἀπευθύνεται ἡ ἐπικοινωνία ἤ γιά τίς ἐπιπτώσεις του σ' αὐτό. Ὁποιαδήποτε ἔρευνα μπορεῖ νά ἔχει σάν σκοπό ὅλους ἤ μερικούς ἀπό τούς στόχους αὐτούς".(Io)

A/IV. Ἡ αἰτιολόγηση τῆς ἐπιλογῆς μας.

Μετά τή σύντομη αὐτή παρουσίαση τῆς μεθόδου τῆς ἀνάλυσης τοῦ περιεχομένου καί πρίν εἰσέλθουμε στή διαδικασία ἐφαρμογῆς της στήν περίπτωση πού μᾶς ἐνδιαφέρει, δίνουμε σύντομα τούς λόγους πού ὑπαγόρευσαν τήν ἐπιλογή μας: α) διότι τά "Πρακτικά τῆς Βουλῆς" σάν γραπτά κείμενα δέν μποροῦν νά ἀναλυθοῦν καλύτερα, παρά μέ τή παροῦσα μέθοδο, β) διότι ἡ προσέγγιση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδας μέσα ἀπό τίς"λέξεις-κλειδιά" προσφέρει τή δυνατότητα ἐξέτασης μιᾶς ἄλλης διάστασης: τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἔργου καί τῶν προσώπων πού τό ἐπιτελοῦν, καί γ) ἐπειδή πιστεύουμε ὅτι ἡ χρησιμοποίηση τῆς μεθόδου - σχεδόν ἄγνωστης στήν Ἑλλάδα - μπορεῖ νά παίξει ρόλο ἐνθάρρυνσης ἀναλόγων προσπαθειῶν στό χῶρο τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, συμβάλλοντας ἔτσι στή μελέτη τῆς πολυσύνθετης καί πολύπλοκης ἐξέλιξης τῶν κοινωνικῶν φαινομένων.

Β) Τρόπος ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου στήν περίπτωσή μας.

B/I. Ἡ συλλογή τοῦ ἐρευνητικοῦ ὑλικοῦ καί τό εἶδος τῆς δειγματοληψίας μέ βάση τό περιεχόμενο.

Τό ἐρευνητικό ὑλικό, μέ βάση τό ὁποῖο πραγματοποιήσαμε τήν παροῦσα ἔρευνα, εἶναι τά Πρακτικά τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων τῆς περιόδου 1946-1956. Αὐτά ἀποτελοῦν ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ Κράτους, πού ἐκδίδονται ἀπό Ἐθνικό Τυπογραφεῖο καί πού σύμφωνα μέ τόν Κανονισμό τῆς Βουλῆς τοῦ 1952 ὁρίζονται ὡς ἑξῆς:(II)

"Τά ἐπίσημα Πρακτικά τῆς Βουλῆς εἶναι ἡ ἔγγραφος καί ἀκριβής ἔκθεσις τῶν

καθ' ἑκάστην συνεδρίασιν τελεσθέντων. Ἐν αὐτοῖς γίνεται συνοπτική μόνο μνεία τῶν ἀγορεύσεων, κατονομάζονται δ'οἱ ἀγορεύσαντες, γίνεται μνεία τῶν ὑποβληθεισῶν τροπολογιῶν καί τῶν ὀνομάτων τῶν ὑποβαλόντων αὐτάς Βουλευτῶν...."

Καί μόνο ἀπό τή φράση "σ υ ν ο π τ ι κ ή μ ό ν ο μ ν ε ί α" πού ὁρίζει ὁ Κανονισμός τῆς Βουλῆς προκύπτει ἡ ἀποσπασματική καί ὄχι ἡ συνολική παράθεση τῶν λεχθέντων σέ κάθε συνεδρίαση, μιά καί ὁ ἴδιος ὁ Κανονισμός στή συνέχεια παραθέτει σειρά ἄρθρων[I2] μέ τήν ὁποία θεσπίζεται ἡ "ὑπό εἰδικῶν ὑπαλλήλων διά τοῦ στενογραφικοῦ συστήματος α ὐ τ ο λ ε ξ ί ἀ φ ή γ η σ ι ς τῶν καθ' ἑκάστην συνεδρίασιν ἀπ'ἀρχῆς μέχρι τέλους λεχθέντων ὑπό τῶν Ὑπουργῶν καί Βουλευτῶν", πού δημοσιεύονται μέ τίτλο "Ἐφημερίς τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς", σέ ξεχωριστό τεῦχος κάθε βδομάδα.

Τό γεγονός ὅτι τά χρησιμοποιηθέντα στήν ἔρευνά μας "Πρακτικά τῆς Βουλῆς" ἀποτελοῦν ἀ π ο σ π α σ μ α τ ι κ ή ἀ ξ ι ο λ ό γ η σ η τῶν λεχθέντων, δέν μειώνει τήν ἀξία τοῦ ἐγχειρήματος δεδομένου ὅτι: α) κάθε μεταγενέστερη παρόμοια προσπάθεια στόν τομέα αὐτό θά παρουσιάζει ὑποχρεωτικά τά ἴδια χαρακτηριστικά καί β) τό γεγονός καί μόνο ὅτι οἱ βουλευτές δικαιοῦνται νά διαβάζουν τά πρωτότυπα τῶν Πρακτικῶν καί νά λαμβάνουν ἐπικυρωμένα ἀντίγραφά τους, πιστοποιεῖ τήν ὕπαρξη τῆς ἀξιολόγησης τῶν λεχθέντων.[I3]

Ἐπειδή τό ἀντικείμενο τῆς ἔρευνας εἶναι ἡ ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική τῆς περιόδου I946 - I956, ἐπιλέξαμε ἀπό τό σύνολο τῶν κειμένων τῶν "Πρακτικῶν τῆς Βουλῆς" τῆς περιόδου αὐτῆς μονάχα τίς συνεδριάσεις ἐκεῖνες πού σχετίζονταν μέ τήν ἐξωτερική πολιτική τῆς χώρας. Καί σάν τέτοιες δύνανται νά νοηθοῦν α) οἱ συνεδριάσεις κύρωσης διεθνῶν συνθηκῶν, β) οἱ συνεδριάσεις πάνω στίς προγραμματικές δηλώσεις τῶν κυβερνήσεων ἀναφορικά μέ τήν ἐξωτερική πολιτική καί γ) ὅλες οἱ συνεδριάσεις πού μέ τόν ἕνα ἤ τόν ἄλλο τρόπο ἀφοροῦν ἐξωτερικά θέματα (π.χ. συνεδριάσεις πάνω σέ διακρατικές συμφωνίες οἰκονομικῶν, πολιτιστικοῦ-μορφωτικοῦ ἐπιπέδου ἤ συνεδριάσεις ἐξωτερικῆς πολιτικῆς μέσα στίς ὁποῖες περιέχονται στοιχεῖα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς).

Ἡ ἐγγενής ἀδυναμία τῆς ἔρευνας λόγω ὄγκου καί μεγέθους τῶν κειμένων ἀνάλυσης μᾶς ὁδήγησε στή δ ε ι γ μ α τ ο λ η π τ ι κ ή καί ὄχι στήν πλήρη ἀνάλυση. Στή δειγματοληπτική αὐτή διαδικασία ἐπιλέξαμε τήν τεχνική τοῦ "περιορι-

σμένου δείγματος"[14] (**le modèle réduit**)καί ὄχι τήν τυχαία ἐπιλογή, σύμφωνα μέ τά ἰσχύοντα γιά τίς ἔρευνες τῆς "κοινῆς γνώμης". Διευκρινίζουμε:

αὐτό σημαίνει ὅτι ξεκινώντας ἀπό τή διαπίστωση, ὅτι ἡ περίοδος ἀνάμεσα στά I946-I956 περιέχει πολύ σημαντικά προβλήματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς γιά τήν Ἑλλάδα, θελήσαμε χρησιμοποιῶντας τήν τεχνική "τοῦ περιωρισμένου δείγματος" νά συμπεριλάβουμε ὅλες τίς συνεδριάσεις πού εἶχαν ἰδιαίτερη σημασία (π.χ. συνεδρίαση γιά τήν κύρωση τοῦ Δόγματος Τρούμαν, συνεδρίαση κύρωση Ἑλληνο-ἀμερικανικῆς συμφωνίας τοῦ I953 κτλ.) ἀποφεύγοντας νά πάρουμε ὑπ' ὄψη μικρότερης σημασίας ζητήματα (π.χ. διπλωματικό ἐπεισόδιο ἐξαιτίας ποδοσφαιρικοῦ ἀγώνα Ἑλλάδας - Τουρκίας I949).

Ἀποβλέποντας πάντως στήν ἀ ν τ ι π ρ ο σ ω π ε υ τ ι κ ό τ η τ α καί τήν π ι σ τ ό τ η τ α τοῦ χρησιμοποιηθέντος δείγματος πήραμε ἀναλογικά ὑπόψη τίς ἰδιαίτερα σημαντικές καί μή συνεδριάσεις τῆς περιόδου I946-I956. Στή συνέχεια παραθέτουμε ἕνα πίνακα, ὅπου παρουσιάζονται τά ἀπαραίτητα ἐκεῖνα στοιχεῖα γιά τήν παρακολούθηση τῆς παρούσας ἔρευνας, δίνοντας πρῶτα τό ἔτος, ἔπειτα οἱ τόμοι, στή συνέχεια τά θέματα κατά τόμο καί τέλος ἡ ἡμερομηνία τῆς συνεδρίασης, μέ τήν ὁποία ἀσχοληθήκαμε.

ΕΤΟΣ ΤΟΜΟΙ ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΜΟ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ.

Ὅπου δέν ἀναφέρονται ὅλοι οἱ τόμοι ὑποδηλώνεται ὅτι δέν ὑπῆρχε κείμενο πού νά μᾶς ἐνδιαφέρει.

Ἀναφέρεται πρῶτα ἡ ἡμέρα καί μετά τήν κάθετο ὁ μήνας, τοῦ κάθε χρόνου.

I946	3	Α' : 3	I8/5, I4/6, 20/6.
		Β' : 5	5/6, I9/6, 23/6, 27/6, 28/6.
		Γ' : 5	I/9, 3/Io, 4/II, 6/II, I4/II, 22/II.
I947	4	Α' : 3	4/II, 4/I2, 9/I2.
		Γ' : 3	23/I, 29/I, 3I/I.
		Δ' : 6	22/4, 24/4, I6/5, 20/6, 8/9, I2/9.
I948	3	Α' : 2	20/Io, 20/II.
		Β' : 7	27/I, Io/2, I3/2, I9/2, 2o/2, 24/6, 2
		Γ' : 2	2/7, 2/8.
I949	3	Α' : 3	I/2, 2/2, 2/5
		Β' : I	6/6.

I950	3	Α΄ : 5	I7/4, 24/4, 25/4, 26/4, 23/5.
		Β΄ : 3	4/6, 5/6, 9/7,
		Γ΄ : 2	I4/Io, 3o/II.
I95I	3	Β΄ : I	6/2.
		Γ΄ : 2	3I/Io, 23/II.
I952	4	Α΄ : 6	I8/2, 22/2, I8/3, 2o/3, I/4, 3/4.
		Γ΄ , I	I7/I2.
I953	4	Α΄ : 3	6/3, 2o/3, 23/3.
		Β΄ : 7	7/5, 24/6, 4/8, 25/8, 29/9, I6/Io, 22,
		Γ΄ ; 4	23/II, 24/II, 25/II, I3/I2.
I954	3	Γ΄ : 3	24/II, 25/II, I6/I2.
I955	3	Α΄ : 2	I8/I, 7/2.
		Β΄ : 2	I4/6, I5/6.
		Γ΄ : 2	8/9, 2I/I2.
I956	3	Α΄ ; 7	4/4, 5/4, Io/4, 25/4, 6/5, I8/5, 5/6.
		Β΄ : I	3I/7.
		Γ΄ : 3	27/II, 29/II, 3o/II.

Β/ΙΙ. Ἡ ἐπιλογή τῶν "λέξεων-κλειδιά", ἡ ταξινόμηση τους σέ κατηγορίες καί ἡ διαδικασία πραγμάτωσης τῶν στόχων.

Ἡ ἐπιλογή ὁρισμένων λέξεων, πού τίς ἀποκαλέσαμε "λ έ ξ ε ι ς - κ λ ε ι δ ι ά", σάν βάση τῆς ἔρευνάς μας εἶναι δικαιολογημένη, ἀφοῦ ἀποτελεῖ μία ἐπί μέρους τεχνική τῆς "ἀνάλυσης περιεχομένου" πού στηρίζεται στίς μονάδες ἀνάλυσης ἡ "γραμματική" βάση. Οἱ μονάδες τῆς ἀνάλυσης αὐτῆς διακρίνονται: α) στήν ἀνάλυση λέξεων, β) στήν ἀνάλυση παραγράφων καί γ) στήν ἀνάλυση φράσεων τῶν κειμένων.

Ἡ ἐπιλογή τῶν λέξεων διακρίνεται σέ δύο κατηγορίες:σ' αὐτή πού παίρνει ὑπόψη τό σύνολο τῶν λέξεων τοῦ κειμένου, καί σ' ἐκείνη πού ἀπομονώνει ὁρισμένες ἀπ'αὐτές πού τίς θεωρεῖ ξεχωριστῆς σημασίας καί οἱ ὁποῖες ἀποκαλοῦνται "λέξεις κλειδιά" (ἤ "σύμβολα" κατά τόν **Harold Lasswell** ἤ "ὅροι" κατά τόν **I. Pool**.(I6) Ἐμεῖς στήν ἔρευνα αὐτή - ὅπως φαίνεται καί ἀπό τόν τίτλο τοῦ κεφαλαίου - ἐπιλέξαμε τή δεύτερη, δεδομένου ὅτι τά θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς δικαιολογοῦν μιά τέτοια ἐνέργεια.

Θέλοντας νά αἰτιολογήσουμε τήν ἐπιλογή μας πάνω στίς "λέξεις-κλειδιά" κα νά καταδείξουμε τή διαδικασία ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου, πιστεύουμε ὅτι ἡ καλύτερη λύση εἶναι ἡ παράθεση ἑνός ἀποσπάσματος τοῦ **M. Duverger** :(I7)

"Ἡ ἀνάλυσις τῶν συμβόλων ἤ τῶν λέξεων-κλειδιῶν. Εἶναι πολύ διαδεδομένη καί συνίσταται εἰς τήν σύνταξιν ἑνός καταλόγου ἐκ τῶν λέξεων-κλειδιῶν, ἤ συμβόλων **πού** ἐκφράζουν τάς τ ά σ ε ι ς καί τάς σ τ ά σ ε ι ς. Ἐν συνεχείᾳ ἀναζητεῖται ὁ ἀριθμός τῆς συχνότητος χρησιμοποιήσεως ἑκάστην ἐξ αὐτῶν τῶν λέξεων εἰς τό πρός ἀνάλυσιν κείμενον. Αἱ σ υ γ γ ε ν ε ῖ ς λέξεις πρός τήν "λέξιν - σύμβολον" δύνανται νά τ α ξ ι ν ο μ ῶ ν τ α ι ὁ μ ο ῦ μετ' αὐτῆς. Τοιουτοτρόπως περισσότερον ἀπό τήν λέξιν αὐτήν καθ' ἑαυτήν, ὡς γραμματική μονάδα, εἶναι ἡ σ η μ α σ ί α τ ῆ ς λ έ ξ ε ω ς πού ἐξετάζεται καί χρησιμοποιεῖται, ὡς μονάς ἀναλύσεως."

Ἀπό τό ἀπόσπασμα αὐτό προκύπτει, ὅτι τό πρῶτο πρᾶγμα πού ἀπαιτεῖται γιά τήν ἔρευνα μας εἶναι ἡ κατάρτιση ἑνός καταλόγου μέ"λέξεις-κλειδιά" πού νά ἐκφράζουν ὁρισμένες τάσεις ἤ στάσεις, τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Σέ ἐφαρμογή τῆς διαπίστωσης αὐτῆς στήν πράξη καί παίρνοντας ὑπόψη τό σύνολο τῶν ζητημάτων, πού ἀπασχόλησαν τήν ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική στό διάστημα τῆς δεκαετίας I946-I958, ὅπως ἐμφαίνονται ἀπό τά "Πρακτικά τῆς Βουλῆς" καί ἀπό τή γενική βιβλιογραφία τοῦ θέματος, καταρτίσαμε ἕνα κατάλογο μέ "λέξεις - κλειδιά". Θεωρήσαμε σκόπιμο νά παρατεθοῦν σά αὐτόν καί μερικές "λέξεις-κλειδιά" πού ἐνῶ φαινομενικά ἀφοροῦν μόνο τήν ἐσωτερική πολιτική, στήν πραγματικότητα συνδέονται ἄμεσα μέ τήν ἐξωτερική.

Πρόκειται συγκεκριμένα γιά I7 (δεκαεπτά) "λέξεις-κλειδιά" πού παραθέτουμε στή συνέχεια μέ δύο διευκρινήσεις: I) οἱ συγγενεῖς λέξεις ταξινομήθηκαν μαζί καί 2) ἡ κάθετη διάταξη ἀναφορᾶς τους ἐξυπηρετεῖ τό σκοπό νά καταδειχθοῦν ὅπως ἀκριβῶς ἦταν πρίν τήν ταξινόμησή τους σέ κατηγορίες.

I. NATO.
2. Κυπριακό ζήτημα, Κύπρος.
3. Μεγάλη Βρετανία.
4. Κ.Κ.Ε.
5. Η.Π.Α. ἤ ἡ μεγάλη Ἀμερικανική Δημοκρατία.

6. Δωδεκάνησα.
7. Μεγάλες Δυνάμεις ἤ Μεγάλη σύμμαχος.
8. Δόγμα Τρουμαν.
9. Τουρκία.
10. Ε.Δ.Α.
11. Σοσιαλιστικές χῶρες τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης (ἐκτός Ε.Σ.Σ.Δ.)
12. Σχέδιο Μάρσαλ.
13. Κομμουνισμός, ἀναρχο-κομμουνισμός, ἀναρχο-συμμορίτες, συνοδοιπόρος, κτλ.
14. Βόρειος Ἤπειρος.
15. Ε.Σ.Σ.Δ. ἤ Σοβιετική Ἕνωση ἤ ἡ Κομμουνιστική Ρωσία.
16. Ἀμερικανικές Στρατιωτικές διευκολύνσεις.
17. Ἐθνική Ἀντίσταση.

Στή συνέχεια μέ βάση τά ἰσχύοντα γιά τόν καθορισμό τῶν κατηγοριῶν στή μέθοδο τῆς "ἀνάλυσης τοῦ περιεχομένου",(18) καί ἀφοῦ μορφοποιήσαμε τίς ὑποθέσεις τῆς ἔρευνας μέσα ἀπό τά "Πρακτικά τῆς Βουλῆς" καί τή γενική βιβλιογραφία, κατατάξαμε τίς 17 παραπάνω ἀναφερόμενες "λέξεις-κλειδιά" σέ τ έ σ σ ε ρ ε ι ς ὁμάδες, μέ βάση τή συγγένεια τοῦ περιεχομένου τους:

Ιη ὁ μ ά δ α: Ἡ ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική σέ σχέση μέ τίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς (1946-1956). Τήν ἀποτελοῦν 5 "λέξεις-κλειδιά": Η.Π.Α., Δόγμα Τρουμαν, Σχέδιο Μάρσαλ, Ἀμερικανικές στρατιωτικές διευκολύνσεις καί ΝΑΤΟ.

2η ὁ μ ά δ α: Ἡ Ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική ἀναφορικά μέ τίς ἐθνικές διεκδικήσεις (1946-1956). Τήν ἀποτελοῦν 3 "λέξεις-κλειδιά": Κυπριακό ζήτημα, Δωδεκάνησα, Βόρειος Ἤπειρος.

3η ὁ μ ά δ α: Ἡ Ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική καί οἱ ἄλλες χῶρες (1946 - 1956). Τήν ἀποτελοῦν 5"λέξεις-κλειδιά": Μεγάλες Δυνάμεις ἤ Μεγάλοι Σύμμαχοι, Μεγάλη Βρετανία, Τουρκία, Ε.Σ.Σ.Δ., ἄλλες Σοσιαλιστικές χῶρες τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης.

καί 4η ὁ μ ά δ α: Ἡ ἑλληνική πολιτική σέ σχέση μέ τό Κομμουνιστικό κίνημα (1946-1956). Τόν ἀποτελοῦν 4 "λέξεις-κλειδιά": Κ.Κ.Ε., Ε.Δ.Α., Ἐθνική Ἀντίσταση, Κομμουνισμός - ἀναρχο-κομμουνισμός - ἀναρχο-συμμορίτες - συνοδοιπόροι, κτλ.(19)

Μέ τήν παράθεση τῶν 4 κατηγοριῶν τῶν "λέξεων-κλειδιά" πού θά χρησιμοποιήσουμε, τελειώνει ἡ πρώτη παράγραφος αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου. α) πάνω στήν παρουσίαση τῆς χρησιμοποιηθείσας μεθόδου καί β) πάνω στό τρόπο ἐφαρμογῆς της στήν περίπτωσή μας.

2) Α/ Ἡ παρουσίαση τῶν ἐρευνητικῶν ὑποθέσεων.

Στήν π ρ ο η γ ο ύ μ ε ν η παράγραφο προσπαθήσαμε νά δώσουμε μιά συνοπτική εἰκόνα τῆς χρησιμοποιούμενης μεθόδου καί τή διαδικασία ἐφαρμογῆς της στήν περίπτωσή μας, "ἔτσι ὥστε - ὅπως ἀναφέρει ὁ Ι.Ν.Παρασκευόπουλος[20] ἄν ὁ ἀναγνώστης θελήσει νά ἐπαναλάβει τήν ἔρευνα, νά ἔχει "ολες τίς ἀπαραίτητες πληροφορίες γιά μιά πιστή ἀναπαραγωγή τῆς ὅλης ἐρευνητικῆς διαδικασίας."

Εἰσερχόμενοι στήν ἑπόμενη παράγραφο τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ ἀποβλέπουμε στήν παράθεση, ἀφ'ἑνός τῶν ἐ ρ ε υ ν η τ ι κ ῶ ν ὑ π ο θ έ σ ε ω ν (ἤ ἀλλιῶς ὀνομαζόμενων ὑποθέσεων ἐργασίας) πάνω στίς ὁποῖες στηρίζεται ἡ ὅλη ἀνάλυση, καί ἀφ' ἑτέρου τῶν ἐ ξ α χ θ έ ν τ ω ν ἀ π ο τ ε λ ε σ μ ά τ ω ν ἀπό τήν ἐρευνητική διαδικασία.

Στό σημεῖο αὐτό παρουσιάζουμε μία σειρά ὑποθέσεων, πού θέλουμε νά ἐπαληθεύσουμε, ὅταν θά ἐπιχειρήσουμε τήν ἑρμηνεία τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἔρευνας.

Υ Π Ο Θ Ε Σ Η Π Ρ Ω Τ Η: Τό μεγαλύτερο μέρος τῆς περιόδου 1946-1956 ἀναλώθηκε μέ θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς πού ἀφοροῦσαν τίς σχέσεις Ἑλλάδας καί Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς· ἀντίθετα τά θέματα τῶν ἐθνικῶν διεκδικήσεων τῆς χώρας - καί παρά τήν ἐμφάνιση στόν ὁρίζοντα τοῦ Κυπριακοῦ - παρουσιάζονται πολύ παραμελημμένα.

Ἡ ὑπόθεση ἔχει δύο σκέλη. Ἐρευνᾶται: 1) ἄν ἀληθεύει τό πρῶτο ἀπ' αὐτά ἤ ὄχι, 2) ἄν ἀληθεύει τό δεύτερο ἀπ' αὐτά ἤ ὄχι καί 3) ἡ σχέση μεταξύ τῶν δύο σκελῶν τῆς ὑπόθεσης (δηλαδή ἄν ἐπαληθευτεῖ ἡ ὑπόθεση, ὅτι οἱ ἑλληνοαμερικανικές σχέσεις ἀπασχόλησαν τό Κοινοβούλιο περισσότερο ἀπό τίς Ἐθνικές Διεκδικήσεις νά ὑπάρξει αἰτιολόγηση τοῦ γεγονότος).

Υ Π Ο Θ Ε Σ Η Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Η: Ἡ ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική τῆς περιόδου 1946-1956 διαχέεται ἀπό τό πνεῦμα ἐπίκλησης τοῦ συμμαχικοῦ παράγοντα σάν "ἀπό μηχανῆς θεοῦ" μπροστά σέ κάθε δυσκολία· ὁ συμμαχικός παράγοντας διακρίνε-

ται μετά τό 1947 στό Εὐρωπαϊκό συμμαχικό παράγοντα καί στόν 'Αμερικανικό συμμαχικό παράγοντα· ὅσο αὐξάνει ἡ ἐξάρτηση τῆς χώρας ἀπό τίς Η.Π.Α. μειώνεται ἡ ἐπίκληση στόν Εὐρωπαϊκό συμμαχικό παράγοντα.

'Η ὑπόθεση ἔχει τρία σκέλη. 'Ερευνᾶται: Ι) ἄν ἀληθεύει τό καθένα ξεχωριστά καί ὅλα μαζί ἤ ὄχι, 2) ἄν διαπιστωθεῖ διάκριση μεταξύ ἀμερικανικοῦ καί Εὐρωπαϊκοῦ συμμαχικοῦ παράγοντα σέ ποιό βαθμό ὑπῆρξε, καί 3) ἄν ἐπαληθευτεῖ ἡ ὑπόθεση ὅτι ἡ ἔνταση τῆς ἐξάρτησης τῆς 'Ελλάδας ἀπό τίς Η.Π.Α. ἀποδυνάμωσε τήν Εὐρωπαϊκή ἐπιρροή, πῶς μπορεῖ νά ἐξηγηθεῖ τό γεγονός;

Υ Π Ο Θ Ε Σ Η Τ Ρ Ι Τ Η: 'Η διεξαγωγή τοῦ ἐμφυλίου πολύμου, ἡ καθημερινή ἐπίκληση τοῦ "ἀπό Βορρᾶ κινδύνου" καί ἡ ἔνταση τοῦ φυχροπολεμικοῦ χαρακτήρα τῆς παγκόσμιας πολιτικῆς ἀνάμεσα στά 1945-1950 ὁδηγεῖ πάντα στά κείμενα τῆς ἐ ξ ω τ ε ρ ι κ ῆ ς καί ἐσωτερικῆς πολιτικῆς[21]: α) στή συχνή ἀρνητική ἀναφορά τῶν "λέξεων-κλειδιά" Κ.Κ.Ε., 'Εθνική 'Αντίσταση, Κομμουνισμός - ἀναρχοκομμουνισμός, συμμοριτισμός, συνοδοιπόρος, β) στήν ἔνταση τῶν σχέσεων τῆς 'Ελλάδας μέ τούς Βαλκανικούς γείτονες καί τή Σοβιετική Ἕνωση, γ) στό ἀπόγειο τῆς ἀναφορᾶς στίς Η.Π.Α. καί στίς Μεγάλες Δυνάμεις.

'Η ὑπόθεση περιέχει τρία σκέλη. 'Ερευνᾶται: Ι) ἄν ἀληθεύει κάθε σκέλος ξεχωριστά καί σύνολό τους ἤ ὄχι, 2) ἄν ἡ συχνή ἀρνητική ἐπανάληψη συχνότητας τῶν"λέξεων-κλειδιά" πάνω στόν Κομμουνισμό, στίς Σοσιαλιστικές χῶρες τῆς Εὐρώπης καί τήν Ε.Σ.Σ.Δ. σχετίζεται μέ τήν παρουσία βρετανικῶν στρατευμάτων στό 'Ελληνικό καί μέ τή χορήγηση τῆς ἀμερικανικῆς βοήθειας, καί 3) τί σημαίνει - ἄν διαπιστωθεῖ - ἡ ὑφηλότερη συχνότητα ἐπανάληψης γιά τίς Σοσιαλιστικές χῶρες τῆς 'Ανατολικῆς Εὐρώπης, ἀπό ὅτι αὐτή γιά τή Σοβιετική Ἕνωση.

Υ Π Ο Θ Ε Σ Η Τ Ε Τ Α Ρ Τ Η: 'Η 'ελληνική καί ξένη βιβλιογραφία τῆς περιόδου ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ 'Ελληνική Βουλή ἀνάμεσα στά 1946-1958 - ἐπικαλούμενη τό"ἐθνικό συμφέρον" - κυριαρχήθηκε ἀπό δύο πόλους ἔλξης ἀναφορικά μέ τήν ἐξωτερική πολιτική: τίς ἑλληνοαμερικανικές σχέσεις καί τό Κυπραϊκό ζήτημα.

'Ερευνᾶται: ἄν ἡ συχνότητα ἐπανάληψης τῶν δύο αὐτῶν "λέξεων-κλειδιῶν" ἐπιβεβαιώσει τόν ἰσχυρισμό μας, θά πρέπει νά συμπεράνουμε, ἤ τήν ἀλληλοεξάρτησή τους (δηλαδή ὅτι ἡ πρώτη "λέξη-κλειδί" γέννησε τή δεύτερη ἤ τό ἀντίστροφο) ἤ ὅτι καί οἱ δυό ἀποτελοῦσαν τήν ἴδια ὄψη τοῦ αὐτοῦ νομίσματος (δηλαδή τήν ταύτιση τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων - μέ τήν παγκόσμια ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος - στά πλαίσια τῶν ἐπιλογῶν τοῦ Δυτικοῦ κόσμου;)

καί Υ Π Ο Θ Ε Σ Η Π Ε Μ Π Τ Η: Οἱ πρῶτες πέντε συχνότερα ἐμφανιζόμενες "λέξεις-κλειδιά" ὅλης τῆς δεκαετίας 1946-1956 εἶναι κατά σειρά: α) Η.Π.Α., β) Κομμουνισμός, γ) Κυπριακό, δ) Μ.Βρετανία καί ε) Τουρκία. Ἐξάλλου κατά ὁμάδες θεμάτων τῶν "λέξεων-κλειδιά" διαπιστώνεται ἡ ἀκόλουθη σειρά: Ιη ἡ κατηγορία πού σχετίζεται μέ τήν ἐξωτερική πολιτική καί τίς ξένες χῶρες (ἐκτός τῶν Η.Π.Α.), 2η αὐτή πού ἀφορᾶ τίς Η.Π.Α, 3η ἐκείνη πού ἀναφέρεται στόν Κομμουνισμό καί 4η αὐτή τῶν Ἐθνικῶν διεκδικήσεων.

Ἡ ὑπόθεση ἔχει δύο σκέλη. Ἐρευνῶνται: Ι) ποιά τά αἴτια τῆς συνεχοῦς ἤ ἀ συνεχοῦς παρουσίας τῶν 5 πρώτων"λέξεων-κλειδιά", 2) ἡ σχέση των καί ἡ διαφορά τους;

Β/ Τά ἐξαχθέντα ἀποτελέσματα.

Ἐνεργώντας σύμφωνα μέ ὅσα ἀναφέραμε στά προηγούμενα πάνω στή διαδικασία πραγμάτωσης τῶν τιθεμένων ἐρευνητικῶν στόχων, καταλήξαμε στήν ἐξαγωγή τῆς συχνότητας - γιά κάθε ἔτος ξεχωριστά - κάθε μιᾶς ἀπό τίς Ι7 παρατιθέμενες πρίν "λέξεις-κλειδιά".

Τήν ὅλη διεργασία τήν κατατάξαμε σέ τ έ σ σ ε ρ ε ι ς π ί ν α κ ε ς κατανομῆς συχνότητας ἀπό τούς ὁποίους ἀνταποκρίνεται σέ μιά ξεχωριστή κατηγορία "λέξεων-κλειδιά", ὅπως αὐτές διατυπώθηκαν στό τέλος τῆς πρώτης παραγράφου αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου.

Ἀκόμα πιστεύοντας ὅτι ἡ ἀπό 35ετίας παρατηρούμενη "μ α θ η μ α τ ι κ ο π ο ί η σ η"[22] τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν (κοινωνιολογίας, ψυχολογίας, λαογραφίας, γλωσσολογίας, κτλ.) προσδίδει νέες διαστάσεις στήν ἐπιστημονική ἑρμηνεία, καί ἐλπίζοντας σέ μιά πιό ἄμεση εὐχέρεια ἀντίληψης - ἀπό τό μέρος τοῦ ἀναγνώστη - τῆς συχνότητας ἐπανάληψης τῶν χρησιμοποιηθέντων "λέξεων-κλειδιά" πάνω στήν ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική, παραθέτουμε μετά ἀπό κάθε πίνακα τή γραμμική παράσταση τῶν ἐξαχθέντων ἀποτελεσμάτων.

Πρόκειται γιά μιά ἐξαιρετικά ἁπλή μορφή γραφικῆς ἀπεικόνισης τῶν κατανομῶν συχνότητας σέ δύο ἄξονες κατά "λέξη-κλειδί", πού ὁ μέν κάθετος (ἄξονας Χ) δεικνύει τίς μονάδες ἐπανάληψης τῆς συχνότητας, ὁ δέ ὁριζόντιος (ἄξονας Φ) παρουσιάζει τήν χρονολογία ἐπανάληψης τῆς συχνότητας.

Ἐνῶ φυσιολογικά θά ἔπρεπε στή συνέχεια νά παραθέσουμε τούς ὀκτώ αὐτούς πίνακες (4 πίνακες κατανομῶν καί 4 πίνακες γραφικῆς ἀπεικόνησης τῶν κατανομῶν), προτιμήσαμε νά τούς ἐντάξουμε στό ξεχωριστό κεφάλαιο 5γ τοῦ Παραρτήματος τῆς μελέτης.(23) Πιθανά ἡ ἐνέργειά μας αὐτή νά δυσχεραίνει τόν ἀναγνώστη, ὁ λόγος ὅμως πού τήν ὑπαγόρευσε βρίσκεται στή διατήρηση τῆς συνοχῆς καί ὁμοιογενείας τοῦ κειμένου, ἡ μορφή τοῦ ὁποίου θά ἀλλοιωνόταν μέ τήν παρεμβολή ὀκτώ ὁλοκλήρων σελίδων μέ ἀριθμητικά στοιχεῖα καί σχήματα.

Ἐξάλλου κλείνοντας καί τή δεύτερη παράγραφο τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ, καί πρίν εἰσέλθουμε στήν ἑρμηνεία τῶν ληφθέντων ἀποτελεσμάτων, θεωροῦμε σκόπιμες μερικές διευκρινήσεις:

Ι) Γιά ὅλα τά ἀριθμητικά στοιχεῖα πού παρατείθενται, ὁ ἀναγνώστης πρέπει νά ἀνατρέξει στούς Πίνακες Ι-Ια, 2-2α, 3-3α καί 4-4α τοῦ κεφαλαίου 5γ τοῦ Παραρτήματος.

Ἔχοντας κατά νοῦ ὅτι τό ἑπόμενο τρίτο μέρος τῆς μελέτης βασίζεται στήν ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική καί τό Κοινοβούλιο, θά προσπαθήσουμε νά εἴμαστε ὅσο τό δυνατόν πιό σ υ ν ο π τ ι κ ο ί. Ἐξάλλου σειρά ἐπιχειρημάτων τοῦ 3ου μέρους θά βασιστεῖ σέ στοιχεῖα τῆς ἑρμηνείας πού ἀκολουθεῖ.

Τέλος ἡ ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου πού ἐπιχειροῦμε, ἀποσκοπεῖ στή κατάδειξη τῶν θεμάτων τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί ὄχι τῶν προσώπων (βουλευτῶν) στοιχεῖα γιά τή δραστηριότητα τῶν ὁποίων βρίσκονται τόσο σέ μερικά εἰδικά κεφάλαια τῆς μελέτης, ὅσο καί στήν ὑπόλοιπη ὕλη.(24)

3) Στοιχεῖα ἑρμηνείας μέ βάση τά ἐξαχθέντα ἀποτελέσματα.

Εἰσερχόμαστε τώρα στήν ἑρμηνεία(25) τῶν ληφθεισῶν ἀποτελεσμάτων, πού ἐξήχθηκαν μέ τή μέθοδο τῆς "ἀνάλυσης τοῦ περιεχομένου", ἀπό τά κείμενα τῶν συνεδριάσεων τοῦ Κοινοβουλίου πάνω στήν ἐξωτερική πολιτική. Ἐπειδή ὅπως ἀναφέραμε πρίν θά ἀσχοληθοῦμε ἀναλυτικά μέ τά θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί στό τρίτο μέρος τῆς μελέτης, ἡ ἑρμηνεία αὐτή θά εἶναι σ υ ν ο π τ ι κ ή καί θά θεμελιώνεται σέ μεγάλο βαθμό σέ σχετικές βιβλιογραφικές παραπομπές.

Ἡ ἑρμηνεία δηλαδή αὐτή ξεκινᾶ ἀπό τό στάδιο τοῦ ἐλεύθερου στοχασμοῦ καί τῆς ἀξιολόγησης τῶν ἐρευνητικῶν δεδομένων, καί καταλήγει στή σύγκριση καί συσχέ

τιση τῶν εὑρημάτων μέ τίς ὑπάρχουσες θεωρίες καί τά θεωρητικά πρώτυπα.[26] Ἡ ἀκολουθητέα διαδικασία θά εἶναι *α ρ χ ι κ ά* ἡ κατάδειξη τῆς ἰσχύος τῶν τεθεισῶν ὑποθέσεων καί *σ τ ή σ υ ν έ χ ε ι α*, ἡ διερεύνηση τῶν στοιχείων πού ἐπιζητοῦν τήν ἑρμηνεία.

ΓΙΑ ΤΗΝ Ιη *Υ Π Ο Θ Ε Σ Η*: Καί τά δύο σκέλη ἐπαληθεύονται ἀπό τήν ἔρευνα, ἀφοῦ στή δεκαετία 1946-1956 παρατηροῦμε σύμφωνα μέ τούς σχετικούς πίνακες: α) Μονάδες συχνότητας Ἑλληνο-ἀμερικανικῶν σχέσεων 161ο (Η.Π.Α. Ι.105, ΝΑΤΟ 256, Στρατιωτικές Διευκολύνσεις 79, Δόγμα Τρούμαν 96, Σχέδιο Μάρσαλ 74) β) Μονάδες συχνότητας ἐθνικῶν Διεκδικήσεων 1019 (Κυπριακό 789, Δωδεκάνησα 157, Βόρειος Ἤπειρος 73). Ἀκόμα οἱ ἐτήσιες μονάδες συχνότητας εἶναι κατά μέσον ὅρο ὑπέρ τῶν Ἑλληνο-ἀμερικανικῶν σχέσεων (1946:18 Ἑλ.Ἀμ.Σχ./155 Ἐθνικές Διεκδικήσεις, 1947:212/39, 1948:430/14, 1949:10/147, 1950:221/117, 1951:20/64, 1952:133/11, 1953:241/23, 1954:49/6, 1955:73/111 καί 1956:126/409).

Ἡ διαφορά 591 μονάδες ὑπέρ τῶν Ἑλληνο-ἀμερικανικῶν σχέσεων εἶναι ἐμφανής. Σέ σύνολο 2629 μονάδων ἀντιπροσωπεύει ποσοστό 38,75ο/ο γιά τίς ἐθνικές διεκδικήσεις καί 61,25ο/ο γιά τίς Ἑλληνοαμερικανικές σχέσεις. Εἶναι λοιπόν ἀναμφισβήτητο, ὅτι οἱ ἐθνικές διεκδικήσεις ἔρχονταν σέ δεύτερη μοῖρα στίς συζητήσεις στό Κοινοβούλιο σέ σχέση μέ τίς Ἑλληνοαμερικανικές συμφωνίες. Συνεπῶς ἡ ὑπόθεση τῆς ἀπασχόλησης τοῦ Κοινοβουλίου περισσότερο γιά τίς Ἑλληνο-ἀμερικανικές σχέσεις καί λιγότερο γιά τίς ἑλληνικές ἐθνικές διεκδικήσεις ἐπαληθεύεται.

Πῶς θά μποροῦσε κανείς νά ἑρμηνεύσει τό φαινόμενο αὐτό, τή στιγμή μάλιστα πού τό πρῶτο μέλημα ὅλων τῶν Εὐρωπαϊκῶν μεταπολεμικῶν κυβερνήσεων ὑπῆρξε ἡ ἀνακατανομή τῶν ἐδαφῶν πρός ὄφελος τῆς ἐθνικῆς τους κυριαρχίας; Καί ἀκόμα περισσότερο πού οἱ πολεμικές καταστροφές τῆς Ἑλλάδας ἦταν τόσο φοβερές, ὥστε μόνο μέ αὐτές τῆς Γιουγκοσλαβίας, Πολωνίας καί Σοβιετικῆς Ἕνωσης νά μποροῦν νά συγκριθοῦν;[27]

Ἄν κρίνει κανείς ἀπό τίς ἐπίσημες δηλώσεις τῆς ἐποχῆς, ἀμέσως μετά τήν ἀπελευθέρωση οἱ ἐθνικές διεκδικήσεις συνοφίζονταν:[28] στήν προσάρτηση τῆς Δωδεκανήσου καί τῆς Βορείου Ἠπείρου, στόν καθορισμό τῶν συνοριακῶν γραμμῶν Ἑλλάδας καί Βουλγαρίας, καί στίς πολεμικές ἀποζημιώσεις.[29] Τό θέμα τῆς Κύπρου ἀπουσίαζε ἀπό τίς βλέψεις αὐτές. Ἡ Δωδεκάνησος πράγματι προσαρτήθηκε τό 1947, ἀλλά τά θέματα τῆς Βορείου Ἠπείρου καί τῆς Κύπρου στή συνέχεια σκόνταφταν στήν βρετανι

κή πολιτική,[30] ἐνῶ τά θέματα τῶν πολεμικῶν ἀποζημιώσεων - πού προβλήθηκαν στή Διάσκεψη Εἰρήνης τοῦ Παρισιοῦ (1946) - ἱκανοποιήθηκαν μέ ἀπίστευτα μηδαμινό βαθμό.[31]

Ἡ ἐδραίωση τῆς ἔνταξης τῆς Ἑλλάδας στήν ἀμερικανική σφαῖρα ἐπιρροῆς ἀπό τό 1947, σταμάτησε ὁποιαδήποτε ἀναφορά πάνω στίς ἐθνικές διεκδικήσεις (δές συχνότητα ἐπανάληψης τῆς "λέξης-κλειδί" Βόρειος Ἤπειρος 1947-1949), μέ ἐξαίρεση τό Κυπριακό ζήτημα, πού ὡς ἕνα ὁρισμένο βαθμό μπορεῖ ν'ἀποδοθεῖ στήν ἀντίθεση ἀμερικανῶν καί Βρετανῶν.[32] Δέν εἶναι ἀπίθανο λοιπόν τό γεγονός, ὅτι ἡ πρόσδεση τῆς Ἑλλάδας στό "δυτικό συμμαχικό ἅρμα" ἔθαψε κυριολεκτικά τίς ἐθνικές διεκδικήσεις, ἐνῶ ἀντίθετα ἡ ἀνάπτυξη τῶν δεσμῶν μέ τίς Η.Π.Α. - οἱ ὁποῖες ἄς σημειωθεῖ ὅτι δέν δίσταζαν νά προτρέπουν μετριασμό τῶν ἑλληνικῶν ἐδαφικῶν διεκδικήσεων[33] - συνεχῶς ἀπασχολοῦσαν τήν ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική καί κατά συνέπεια καί τή Βουλή.

ΓΙΑ Τ Η 2η Υ Π Ο Θ Ε Σ Η: Τρία εἶναι τά σκέλη πού περιεῖχε ἡ ὑπόθεση αὐτή. Τό πρῶτο ἀπ' αὐτά, τῆς συχνῆς ἐπίκλησης στό συμμαχικό παράγοντα σέ κάθε δυσκολία καί μέ κάθε εὐκαιρία, ἐπαληθεύεται ἀπό τήν ἔρευνά μας ἀφοῦ - σύμφωνα μέ τά στοιχεῖα τοῦ Πίνακα Νο 3 - παρατηροῦνται 377 μονάδες ἐπανάληψης τῆς "λέξης-κλειδί" Μεγάλες Δυνάμεις ἤ Μεγάλοι Σύμμαχοι. Ἄς σημειωθεῖ διότι ἔχει ἰδιαίτερη σημασία σ' αὐτή τή"λέξη - κλειδί" συμπεριλαμβάνονται ἡ Μεγάλη Βρετανία, ἡ Γαλλία Γερμανία, Καναδᾶ, BENELUX, Ἰταλία καί οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς, ὅταν δέν κατονομάζονται ὅμως ξεχωριστά.[34]

Ἀναφορικά μέ τό δεύτερο σκέλος ἐξάγεται ὅτι εἶναι ἐξίσου ἀληθινό, δεδομένου - καί παρά τό γεγονός ὅτι οἱ Η.Π.Α. συμπεριλαμβάνονται στή "λέξη-κλειδί" - ὅτι στό ἴδιο διάστημα γίνεται καί ξ ε χ ω ρ ι σ τ ή ἐπίκληση στή "λέξη-κλειδί" Η.Π.Α. μέ 1610 μονάδες συχνότητας (Πίνακας Νο 1). Χωρίς πάντα νά ξεχνᾶμε τήν παραπάνω διαπίστωση, ἀντιπαραθέτοντας τίς μονάδες συχνότητας τῆς λέξης Μεγάλες Δυνάμεις ἤ Σύμμαχοι μέ τίς Η.Π.Α. (σύγκριση Πίνακα Νο 3 μέ Πίνακα Νο 1) προκύπτει κατά χρονιά: 1946: γιά Μεγάλες Δυνάμεις ἤ Μ. Συμμάχους 82 μονάδες, γιά Η.Π.Α. 18, 1947: 32 πρός 152, 1948: 63 πρός 364, 1949:24 πρός 128, 1950: 53 πρός 103, 1951: 11 πρός 42, 1952: 7 πρός 38, 1953: 16 πρός 108, 1954: 14 πρός 13, 1955: 13 πρός 49 καί 1956: 22 πρός 90.

Μέ τήν ἀντιπαράθεσή κατ' ἔτος τῆς συχνότητας ἐπανάληψης πού δώσαμε παραπάνω, ἀποδεικνύεται καί ἡ ἀλήθεια τοῦ ἰσχυρισμοῦ τοῦ τρίτου μέρους τῆς ὑπόθεσης αὐτῆς.

'Από ἐξήχθησαν κατά τήν ἔρευνα καί μέ στοιχεῖα τῶν σχετικῶν Πινάκων καί μέ ὅσα πρίν ἀναφέρθησαν προκύπτει, ὅτι ἡ διάκριση μεταξύ ἀμερικανικοῦ καί ὑπόλοιπου Εὐρωπαϊκοῦ συμμαχικοῦ παράγοντα εἶναι γεγονός. "Αν λάβουμε ὑπόψη τό γεγονός, ὅτι στή "λέξη-κλειδί" Μεγάλες Δυνάμεις ἤ Μεγάλοι Σύμμαχοι ἡ Γαλλία παρουσιάζει μειωμένη ἀναφορά,(35) ἡ Γερμανία περισσότερο οἰκονομικοῦ περιεχομένου ἀναφορά παρά ἄμεσα πολιτικοῦ, ὅπως καί 'Ο Καναδᾶς, ἡ 'Ιταλία καί οἱ χῶρες τοῦ BENELUX,(36) συνάγεται ὅτι ἡ συχνότητα ἀναφορᾶς αὐτῆς τῆς "λέξης-κλειδί" (377 μονάδες 1946-1956) μοιράζεται ἀνάμεσα στίς Η.Π.Α. καί τή Μ.Βρετανία. 'Από αὐτό ἐξάγεται εὔκολα, ὅτι ἡ ἀναφορά στό συμμαχικό 'Αμερικανικό παράγοντα σέ σχέση μέ τόν Εὐρωπαϊκό βρίσκεται σέ σχέση 7 πρός 1 ὑπέρ τῶν Η.Π.Α. (δηλαδή 1610 μονάδες Η.Π.Α. + π ε ρ ί π ο υ τῆς ἀναφορᾶς τῶν 377-1735 μονάδες ἔναντι 125 π ε ρ ί π ο υ τῆς Μ.Βρετανίας καί 125 π ε ρ ί π ο υ τῶν ὑπόλοιπων Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Σχέση 1735 πρός 250).

Τό γεγονός ὅτι ἡ ἄμεση ἐξάρτηση τῆς 'Ελλάδας ἀπό τίς 'Ηνωμένες Πολιτεῖες τῆς 'Αμερικῆς στό οἰκονομικό καί πολιτικό ἐπίπεδο ἀποδυνάμωσε τήν ἐπιρροή τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ συμμαχικοῦ παράγοντα (ὅπως φαίνεται ἀπό τόν Πίνακα Νο 3 σέ σύγκριση μέ αὐτόν τοῦ Νο 1) δέν εἶναι δύσκολο νά ἐξηγηθεῖ. 'Η ἔνταση τῆς ἐξάρτησης ἀπό τίς Η.Π.Α. μέ παράλληλη ἀποδυνάμωση τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ παράγοντα ἐντάσσεται στό ὅλο πλαίσιο τῆς ἀνισομεροῦς ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ, πού ὁδήγησε τίς Η.Π.Α. στήν κορυφή τοῦ συστήματος αὐτοῦ.

Πιστεύουμε ὅτι γιά τήν ἑρμηνεία τοῦ γεγονότος αὐτοῦ, δέν μπορεῖ νά ὑπάρξη καλύτερη ἐξήγηση ἀπό αὐτή πού ἀπό τό 1948 ἔδινε ὁ J.J. Joseph(37) ἀναλύοντας τή μετά τόν πόλεμο πραγματικότητα:

"'Η ἐξασθενημένη θέση τῶν δυτικοευρωπαίων ἰμπεριαλιστῶν ὁδηγοῦσε στήν ἀποχώρησή τους ἀπ'αὐτές τίς χῶρες καί στήν παράλληλη ἀντικατάστασή τους ἀπό τίς 'Ηνωμένες Πολιτεῖες, μιά καί τό π ο λ ι τ ι κ ό κ ε ν ό πού δημιουργότανε θά καλυπτότανε διαφορετικά ἀπό τόν ἀνεξάρτητο ἐθνικισμό. 'Ορισμένες ἀπ' αὐτές τίς ἀλλαγές ὑπῆρξαν ἄ μ ε σ ε ς, ὅπως σ τ ή ν π ε ρ ί π τ ω σ η τῆς 'Ε λ λ ά δ α ς. "Αλλες ἦταν ἔμμεσες καί ἡ ἀντικατάσταση ἔγινε μέ τή μεσολάβηση τῆς ἀντίστασης

πού πρόβαλαν οἱ ἀποικιακές δυνάμεις γιά τήν καταβολή τῶν κινημάτων ἀνεξαρτησίας".

ΓΙΑ ΤΗΝ 3η Υ Π Ο Θ Ε Σ Η: Καί τά τρία σκέλη τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς ἐπαληθεύτηκαν ἀπό τά στοιχεῖα τῶν Πινάκων Νο 3, Νο 4 καί Νο Ι. Πρίν τά παραθέσουμε, πρέπει νά σημειώσουμε ὅτι ἡ ἀναφορά ὅτι ἡ ἀναφορά στίς "λέξεις-κλειδιά" πού σχετίζονται μέ τόν Κομμουνισμό καί τίς Σοσιαλιστικές χῶρες τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης καί τή Σοβιετική Ἕνωση, ἐχρησιμοποιοῦντο μόνο μέ ἀ ρ ν η τ ι κ ό π ε ρ ι ε χ ό μ ε ν ο στό Κοινοβούλιο Ι946-Ι956 καί κύριοι στήν περίοδο Ι946-Ι950, ὅπου ἡ ἀρνητική χρησιμοποίησή τους ἔφθανε σέ ποσοστό 98ο/ο τοῦ συνόλου τῶν ἀναφορῶν σ' αὐτές.

Στό πρῶτο σκέλος ἡ ἀναφορά στίς "λέξεις-κλειδιά" γύρω ἀπό τόν Κομμουνισμό - σύμφωνα μέ τόν Πίνακα Νο 4 - εἶναι ἰδιαίτερα αὐξημένη σ'αὐτή τήν περίοδο: Ι077 μονάδες Ι946-50 πρός 234 μονάδες (Ι95Ι-Ι956). Ἀπ' αὐτές Κ.Κ.Ε.: Ι83 μονάδες μέχρι Ι950 καί 65 ἀπό 50-56, Κομμουνισμοῦ, ἀναρχο-συμμοριτῶν κτλ.: 8Ι0 μονάδες μέχρι τό Ι950 καί Ι69 ἀπό 50-56 καί Ἐθνική Ἀντίσταση 84 μονάδες μέχρι Ι950 καί Ο ἀνάμεσα στό Ι95Ι-Ι956.

Στό δεύτερο σκέλος ἡ ἀρνητική ἀναφορά στίς Σοσιαλιστικές χῶρες καί τή Σοβιετική Ἕνωση παρουσιάζει ἀνάλογα χαρακτηριστικά: 3Ι3 μονάδες Ι946-Ι950 καί Ι43 μονάδες Ι95Ι-Ι956 καί γιά τίς Σοσιαλιστικές χῶρες τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης 224 μονάδες Ι946-Ι950 καί 76 Ι95Ι-Ι956.

Ἀ ν τ ί θ ε τ α στήν ἴδια περίοδο ἡ ἀναφορά πρός τίς Η.Π.Α. καί τούς Μεγάλους Συμμάχους ἤ Μεγάλες Δυνάμεις αὐξάνεται: Ι452 μονάδες Ι946-Ι950, ἔναντι Ι096 Ι95Ι-Ι956. Ἀπ' αὐτές Η.Π.Α. 924 μονάδες Ι946-Ι950 καί 686 μονάδες Ι95Ι-Ι956, Μεγ. Σύμμαχοι ἤ Μεγάλες Δυνάμεις 528 μονάδες Ι946-Ι950 (254 Μεγάλοι Σύμμαχοι καί 274 Μ. Βρετανία) καί 4Ι0 μονάδες Ι95Ι-Ι956 (83 Μεγάλοι Σύμμαχοι καί 327 Μ.Βρετανία) καί (274 Μ.Βρετανία) καί 4Ι0 μονάδες Ι95Ι-Ι956 (83 Μεγάλοι Σύμμαχοι καί 327 Μ.Βρετανία).

Ἀπό τή ἑλληνική καί ξένη βιβλιογραφία τῆς περιόδου προκύπτει, ὅτι στό διάστημα α) τῆς παρουσίας τῶν Βρετανικῶν στρατευμάτων στήν Ἑλλάδα καί β) τῶν διαδικασιῶν χορήγησης τῆς ἀμερικανικῆς στρατιωτικῆς καί οἰκονομικῆς βοήθειας πρός τήν Ἑλλάδα, ἡ ἀρνητική ἀναφορά τῶν "λέξεων-κλειδιά" πάνω στόν Κομμουνισμό καί τίς Σοσιαλιστικές χῶρες ἦταν στήν ἡμερίσια διάταξη. Αὐτό γιατί τόσο ἡ παρουσία τῶν

βρετανικῶν στρατευμάτων, ὅσο καί ἡ χορήγηση τῆς ἀμερικανικῆς βοήθειας στήν Ἑλλάδα ἐξυπηρετοῦσαν σέ μεγάλο βαθμό - ἄν ὄχι ἀποκλειστικά - αὐτόν ἀκριβῶς τό σκοπό: τή μείωση τῆς Κομμουνιστικῆς ἐπιρροῆς ἤ μᾶλλον γιά νά ἀκριβολογοῦμε τή ἐξάλειψή της.(38)

Ἀκόμα ἀπό τόν πίνακα Νο 3 προκύπτει, ὅτι ἡ ἀρνητική ἀναφορά στό Κοινοβούλιο γιά τήν ὁποία κάνουμε λόγο ἦταν μεγλύτερη γιά τίς Σοσιαλιστικές χῶρες τῆς Εὐρώπης καί μικρότερη γιά τή Σοβιετική Ἕνωση: 224 μονάδες γιά τίς Δυτικές χῶρες ἔναντι 89 μονάχα γιά τή Σοβιετική Ἕνωση. Ἐπειδή ὅπως τονίσαμε ἡ ἀναφορά τῶν "λέξεων-κλειδιά" αὐτῆς τῆς ὑπόθεσης γινόταν μέ ἀ ρ ν η τ ι κ ό χ α ρ α κ τ ή ρ α, φαίνεται παράδοξη ἡ συχνότερη ἀναφορά στίς Σοσιαλιστικές χῶρες παρά στή Σοβιετική Ἕνωση.

Τό φαινόμενο μπορεῖ νά ἑρμηνευθεῖ μέ τρεῖς παράγοντες: π ρ ῶ τ α ἀπό τό γεγονός τῆς συχνῆς ἀρνητικῆς ἀναφορᾶς ἐξαιτίας τοῦ ρόλου τῆς Γιουγκοσλαβίας στόν ἑλληνικό ἐμφύλιο πόλεμο,(39) ἔ π ε ι τ α λόγω τῆς συχνῆς ἀναφορᾶς στούς πολιτικούς πρόσφυγες στίς Σοσιαλιστικές χῶρες τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, σ τ ή σ υ ν έ χ ε ι α λόγω τῆς Σοβιετικῆς στάσης πάνω στόν ἐμφύλιο πόλεμο(49) καί τέλος ἐξαιτίας τοῦ ἀριθμοῦ των.

ΓΙΑ ΤΗΝ 4η Υ Π Ο Θ Ε Σ Η: Ἡ ἀπό τήν ἑλληνική καί ξενόγλωσση βιβλιογραφία ἐπί τοῦ θέματος ἐξαγώμενη διαπίστωση, ὅτι δηλαδή ἡ περίοδος 1946-1958 κυριαρχεῖται ἀπό τά δύο αὐτά ζητήματα - Ἑλληνοαμερικανικές σχέσεις καί Κυπριακό - ἐπαληθεύεται καί ἀπό τά στοιχεῖα τῆς ἔρευνάς μας, πού παρατίθεται στούς Πίνακες Νο 1 καί Νο 2. Σύμφωνα μ' αὐτά τά ἔτη πού μεσολάβησαν ἀνάμεσα στή διάρκεια τῆς πέριόδου χαρακτηρίζονται ἀπό δύο στοιχεῖα: τή σ υ ν ε χ ή π α ρ ο υ σ ί α καί τήν ἀ μ ε ί ω τ η ἔ ν τ α σ η (1946: Ἑλ. ἀμ. σχ. 18 μονάδες / Κυπρ. 5 μον., 1947:212/5, 1948:430/13, 147/10, 117/196, 64/18, 133/11, 241/19, 49/5, 73/102 καί 126/405. Ἄς σημειωθεῖ ἀκόμα πῶς οἱ Ἑλληνο-ἀμερικανικές σχέσεις ἐξάγονται ἀπό 5 (πέντε) "λέξεις-κλειδιά", τό Κυπριακό ἀποτελεῖ μία καί μόνη "λέξη-κλειδί".

Ἀπό τά στοιχεῖα αὐτά καί κατά μιά παράξενη συγκυρία φαίνεται, ὅτι κ α τ ά μ έ σ ο ὅ ρ ο σέ κάθε αὔξηση τῆς συχνότητας πάνω στίς Ἑλληνοαμερικανικές σχέσεις παρατηρεῖται καί ἀνάλογη αὔξηση στή συχνότητα τῶν μονάδων ἐπανάληψης τῆς ἀναφορᾶς στό Κυπριακό πρόβλημα. Θά πρέπει νά συμπεράνουμε λοιπόν ὅτι ὑπάρχει ἀλληλοεξάρτηση;

"Αν καί ἕνας τέτοιος συσχετισμός φαίνεται ἀρκετά παράλογος σέ πρώτη φάση, τολμᾶμε νά ποῦμε, πώς πράγματι συνδέεται μέ τήν πολιτική τοῦ μητροπολιτικοῦ καπιταλισμοῦ καί κύρια μέ τίς Η.Π.Α., ἀφοῦ ἀπό τό τέλος κιόλας τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου ἡ ἐπικράτηση γιά τή ζωτική περιοχή τῶν πετρελαίων τῆς Μέσης Ἀνατολῆς εἶχε ξεκινήσει. Καί ἡ Κύπρος - σημεῖο μεγάλης στρατηγικῆς σημασίας στήν ἄκρη τῆς Μεσογείου εἶχε ἰδιαίτερη σπουδαιότητα γιά τίς Η.Π.Α. Καί γιά τό θέμα αὐτό - ὅπως καί γιά τά ὑπόλοιπα πού δέχτηκαν ἀπό τήν ἔρευνα αὐτή - θά ἀσχοληθοῦμε από 3ο μέρος τῆς μελέτης.

Γιά τώρα παραθέτουμε τήν ἄποψη τοῦ **George Marion**, (41) πού ἐνισχύει τόν ἰσχυρισμό μας διότι μιλώντας γιά τίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς τό 1948 ἀνέφερε "Κηρύξαμε τά π ε τ ρ έ λ α ι α τῶν μακρινῶν χωρῶν γιά δ ι κ ά μας καί συνεπούμενα καί τίς ἴδιες τίς χῶρες αὐτές. Τώρα διακηρύττουμε τήν ἄ μ υ ν α τῶν σ υ μ φ ε ρ ό ν τ ω ν κάθε χώρας πού βρίσκεται ἀνάμεσα στά πετρέλαια καί στήν Σοβιετική Ἕνωση. Σέ συνέχεια, βγάζουμε κραυγές γιά τή λεγόμενη σοβιετική ἐπέκταση κ ι ἁ ρ π ά ζ ο υ μ ε τ ή ν Ἑ λ λ ά δ α, τήν Τουρκία κι ἄλλες χῶρες π ο ύ δ έ ν ε ἶ ν α ι ἀ ρ κ ε τ ά δ υ ν α τ έ ς γιά ν'ἀποκρούσουν τήν ἁρπαγή".

ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ 5η Υ Π Ο Θ Ε Σ Η: Οἱ τέσσερεις Πίνακες πού ἐξήχθησαν μέ τήν "ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου" - καί πού τούς παραθέτουμε στό Παράρτημα - δείχνουν ὅτι οἱ πρῶτες πέντε συχνότερα ἐμφανιζόμενες "λέξεις-κλειδιά" ὅλης τῆς περιόδου 1946-1956 εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

α) Η.Π.Α. : 1105 μονάδες
β) Κομμουνισμός : 979 μονάδες
γ) Κυπριακό : 789 μονάδες
δ) Μ. Βρετανία : 601 μονάδες
ε) Τουρκία : 156 μονάδες.

Ἐξάλλου ἡ κατά κ α τ η γ ο ρ ί ε ς θ ε μ ά τ ω ν τῶν"λέξεων-κλειδιά" ταξινόμηση γιά τήν ἴδια περίοδο εἶναι ἡ ἑπόμενη:

1η κατηγορία: Ἐξωτερική πολιτική καί ξένες χῶρες (ἐκτός τῶν Η.Π.Α.): 1789 μονάδες
2η κατηγορία: Σχέσεις Ἑλλάδας-Ἀμερικῆς Ἡνωμένων Πολιτειῶν : 1610 μονάδες
3η κατηγορία: Ἡ σχετιζόμενη μέ τόν Κομμουνισμό στήν Ἑλλάδα : 1415 μονάδες
4η κατηγορία: Οἱ Ἐθνικές Διεκδικήσεις τῆς χώρας : 1019 μονάδες

'Αναφορικά μέ τίς 5 "λέξεις-κλειδιά" πού παρουσιάζουν ἰδιαίτερα αὐξημένη συχνότητα ἐπανάληψης καί συνεχῆ παρουσία, ἔχουμε νά ἀναφέρουμε τά ἑξῆς:

α) 'Η πρώτη θέση πού κατέχουν οἱ Η.Π.Α. εἶναι ἀπόλυτα δικαιολογημένη, ἀφοῦ ἀποτέλεσαν τό βασικό ἄξονα γύρω ἀπό τόν ὁποῖο περιστράφηκε ἡ ὅλη ἑλληνική πολιτική τῆς περιόδου 1945-1960.

β) 'Η "λέξη-κλειδί" κομμουνισμός καί οἱ ἀποτελοῦντες μαζί μ' αὐτόν ἑνότητα ἐξηγοῦνται νά ἔχουν τή δεύτερη θέση συχνότητας ἀναφορᾶς, ἐξαιτίας τῆς διεξαγωγῆς τοῦ ἐμφυλίου πολέμου μέχρι τό 1949 καί ἀκόμα λόγω τοῦ ἀντικομμουνιστικοῦ πνεύματος, τό ὁποῖο διεῖπε ὅλη τήν ἐξεταζόμενη περίοδο.

'Η δεύτερη θέση τοῦ Κυπριακοῦ δέν δικαιολογεῖται ἀριθμητικά - παρά τό γεγονός ὅτι ἀποτέλεσε τό πρῶτο βασικό θέμα τῆς χώρας στήν περίοδο αὐτή - διότι ἀπό τίς 789 μονάδες του οἱ 405 (δηλ. ποσοστό 51,35ο/ο)σημειώθηκαν τό τελευταῖο ἔτος πού ἐξετάζουμε τό 1956Δηλαδή στήν οὐσία του τό Κυπριακό σημείωσε οὐσιαστικά τίς περισσότερες μονάδες συχνότητες σέ τρία καί μόνο χρόνια τό 1950:196, τό 1955: 102 καί τό 1956:405. (Αὐτό σημαίνει ὅτι μόνο τρία χρόνια - καί αὐτά μετά τή μεσολάβηση δραματικῶν γεγονότων καί τή διατάραξη τῶν σχέσεων 'Ελλάδας - Τουρκίας - ἀπασχόλησε οὐσιαστικά τό Κοινοβούλιο.

δ) 'Η θέση τῆς Μ.Βρετανίας ἐξηγεῖται εὔκολα πρῶτα λόγω τῆς στρατιωτικῆς κτλ. παρουσίας της μέχρι τό 1947 καί στή συνέχεια ἐξαιτίας τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος, πού αὐτή δημιούργησε.

καί ε) ἡ θέση τῆς Τουρκίας εἶναι τέλος ἐνισχυμένη λόγω τῆς ἀνάμιξης των στό Κυπριακό πρόβλημα, γι' αὐτό καί οἱ περισσότερες μονάδες συχνότητας βρίσκοντ μετά τό 1950 περίοδο.

Μποροῦμε νάποῦμε ὅτι ὅλες αὐτές - οἱ πέντε πρῶτες "λέξεις-κλειδιά" - ἐμφανίζουν μιά σχέση μεταξύ τους, ἐνῶ ἡ διαφορά τους ἔγκειται ὅτι ἡ μέν αὐτή ΗΠΑ διαρκεῖ μιά σταθερή συνεχή παρουσία σ'ὅλη αὐτή τή δεκαετία, πρᾶγμα πού σημαίνει καί μέ τή Μεγάλη Βρετανία, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιπες τρεῖς παρουσιάζουν ἐξάρσεις (ὅπως π.χ. τό Κυπριακό) ἤ καλύπτουν ἕν μέρος μόνο τῆς ὅλης περιόδου (π.χ. κομμουνισμός 1946 - 1950 - Τουρκία 1952 - 1956).

'Ακόμα προξενεῖ ἐντύπωση ἡ τελευταία θέση τῆς κατά κατηγορίαν θεμάτων τῶν "λέξεων-κλειδιά" πού κατέχουν οἱ ἐθνικές διεκδικήσεις. 'Από ὅσα μέχρι τώρα συνοπτικά εἴπαμε καί ὅσα δέ ἀναφέραμε καί στό τρίτο μέρος, θά φανεῖ ὅτι ἡ πορεία τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἦταν αὐτή πού κατάταξε τίς ἐθνικές διεκδικήσεις μέ ὅλες τίς ἄλλες κατηγορίες θεμάτων.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ
Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο Υ Μ Ε Ρ Ο Υ Σ.

Κεφάλαιο 3α : Μερικές ἀπαραίτητες διευκρινήσεις.

(1). Δές σχετικά Μέρος Πρῶτο, κεφ. 2β, σελ. 76.

(2). Δές στό Εἰσαγωγικό Μέρος, κεφ. Ιε, σελ. 44.

(3). Γιά τό ἐξαιρετικά ἐνδιαφέρον αὐτό θέμα δές τό βιβλίο τοῦ Βασίλη Ι. Φίλια, " Δοκίμια Κοινωνιολογίας ", ἐκδόσεις Μπουκουμάνης, Ἀθήνα, 1976, σελ. 66-68 μέ τίτλο : Τά θεμέλια τοῦ αὐταρχισμοῦ στήν ἑλληνική κοινωνική δομή. Στό σημεῖο αὐτό ὁ Φίλιας ἀφοῦ ἀναφέρει τήν παρεμφερή μέ τό θέμα ρῆση τοῦ Hegel , καθώς καί τήν ἄποψη τοῦ Max Weber γιά τήν " καθημερινοποίηση τοῦ χαρίσματος " καταλήγει : " Ὁ χαρισματικός ἡγέτης ὑποτάσσεται τελικά στήν ἀ κ ο λ ο υ θ ί α του, ὑπηρετεῖ, θηλαδή, τά συμφέροντα τῶν δυνάμεων πού τόν στηρίζουν καί τῶν ὁποίων τά συμφέροντα ὑποχρεωτικά ἐκφράζει ".

(4). Ἡ ἐρευνητική αὐτή " ὑποκειμενικότητα " τείνει νά ἐξαφανιστεῖ ἄπολυτα μέ τή χρήση τῶν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν, πού στίς μέρες ἔχουν καλύφει τίς ἐρευνητικές ἀνάγκες πολυαρίθμων τομέων τοῦ ἐπιστημονικοῦ χώρου. Γιά τό θέμα δές σχετικά στό βιβλίο τοῦ Γάλλου πολιτικοῦ κοινωνιολόγου Maurice Duverger , ὅπου καί στή σελίδα 69, σημείωση 6, στίς σελίδες 75 - 77 τῆς ἑλληνικῆς ἔκδοσης τοῦ Ἐθνικοῦ Κέντρου Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν (ΕΚΚΕ).

(5). Δές τό συλλογικό ἔργο τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Πολιτικῆς Ἐπιστήμης (ΕΕΠΕ) μέ τίτλο " Κοινωνικές καί πολιτικές δυνάμεις στήν Ἑλλάδα ", κ ύ ρ ι α στό κεφάλαιο τοῦ Νίκου Μουζέλη : Ταξική δομή καί σύστημα πολιτικῆς πελατείας-ἡ περίπτωση τῆς Ἑλλάδας, ἐκδόσεις Ἐξάντας, Ἀθήνα, 1978, σελ. ΙΙ6 - ΙΙ7.

(6). Λέμε " ὡς ἕνα ὁρισμένο βαθμό " γιατί εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητο, ὅτι μετά τήν πτώση τῆς φασιστικῆς δικτατορίας τοῦ 1967 ἡ σύνθεση τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς - πού προέκυψε ἀπό τίς ἐκλογές τοῦ 1974 - παρουσιάζει μιά κάποια ἰδιομορφία. Αὐτό γιατί ἔχοντας ἀλλάξει τό πολιτικό κλίμα, δόθηκε ἡ εὐκαιρία εἰσόδου στό Κοινοβούλιο πολλῶν νέων καί ἄγνωστων μέχρις τότε στήν κοινοβουλευτική ζωή τοῦ τόπου ἀτόμων, γιά λογαριασμό ὅλων τῶν πολιτικῶν κομμάτων πού ἐκπροσωπήθηκαν στή Βουλή.

Κεφάλαιο 3β : Γιά τούς μηχανισμούς πληροφόρησης τῆς Βουλῆς τῆς περιόδου 1946-58 πάνω στά θέματα τῆς ἐσωτερικῆς καί ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς χώρας.

(1). Οἱ ἀπόψεις αὐτὲς τοῦ Φαίδωνα Βεγλερῆ βρίσκονται στὸ ἄρθρο του μὲ τίτλο " Κόμματα καὶ πολιτικὲς ἀποφάσεις στὴν Ἑλλάδα ", ποὺ δημοσιεύεται στὸ συλλογικὸ ἔργο τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Πολιτικῆς Ἐπιστήμης (Ε.Ε.Π.Ε.) ποὺ καὶ πρὶ ἀναφέρθηκε, σελ. 277 - 286. / Οἱ ὑπογραμμίσεις εἶναι τοῦ Βεγλερῆ.

(2). Jean Meynaud, ὅπου καὶ πρίν, σελ. 74.

(3). Θὰ ἀποτελοῦσε ἔξοδο ἀπὸ τὸ ἀντικείμενό μας ἡ ἀνάλυση τῶν λόγων συμφωνίας ἢ διαφωνίας μὲ τὴ " συστημικὴ ἀνάλυση " καὶ τὴ " δομολειτουργικὴ θεώρηση ", ποὺ ἀνάπτυξαν ὁ πολιτειολόγος David Easton , ὁ κοινωνιολόγος Talcott Parsons καὶ ὁ πολιτικὸς κοινωνιολόγος Gabriel A. Almond.
Γι' αὐτὸ μὲ δυὸ λόγια μονάχα ἐρχόμαστε νὰ ποῦμε, ὅτι π ρ ο σ ω π ι κ ὰ εἴμαστε ἀντίθετοι : α) μὲ τὴν ἀτέλειωτη σειρὰ " συστημάτων " καὶ " ὑποσυστημάτων " ποὺ υἱοθετεῖ ἡ συστημικὴ ἀνάλυση, γιατὶ κατὰ τὴ γνώμη μας σὲ καμμιὰ περίπτωση δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἑρμηνευθοῦν σφαιρικὰ οἱ συνεχεῖς ἀλλαγὲς καὶ διαφοροποιήσεις τῶν κοινωνικῶν φαινομένων καὶ β) μὲ τὴ μ ο ν τ ε λ ο π ο ι η σ η, ποὺ ἐπιχειρεῖται στὴν ἀνάλυση τῶν κοινωνικῶν φαινομένων.
Ἐ ξ ἄ λ λ ο υ, ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν ἀπόψεις πάνω στὴ συστημικὴ ἀνάλυση ποὺ εἶναι σὲ πολλὰ σημεῖα ἀ ν τ ί θ ε τ ε ς, ὅπως γιὰ παράδειγμα τοῦ Νίκου Μουζέλη, συλλογ. ἔργο Ε.Ε.Π.Ε., ὅπου πρίν, σελ. 116 - 117, ἢ ἀκόμα καὶ ἐ κ ι φ υ λ α κ τ ι κ έ ς, ὅπως π.χ. αὐτὲς τοῦ Γεωργίου Κ. Βλάχου ποὺ κρίνει τὶς θεωρίες αὐτὲς γιὰ τὴν Πολιτικὴ Ἐπιστήμη σὰν " ἐνδιαφέρουσες " τονίζοντας παράλληλα ὅμως, " ὅτι δὲν προσφέρουν τίποτα σημαντικὸ στὴν καθαυτὸ θεωρία τῆς πολιτικῆς ", στὸ βιβλίο του " Πολιτικὴ ", τόμος Β', Ἀθήνα, 1978, σελίδες 9 - 10 (πρόλογος).

(4). Τὴ σημασία τῶν " ε ἰ σ ρ ο ῶ ν - ἐ κ ρ ο ῶ ν " τονίζει ὁ Πανταζῆς Τερλεξῆ στὸ βιβλίο του , " Τὸ Πολιτικὸ Σύστημα ", Ἔκδοση Ἐθνικοῦ Κέντρου Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν (Ε.Κ.Κ.Ε.), Ἀθῆναι 1975, σελ. 142 (πρόλογος τοῦ Gabriel Almond) β' Ἔκδοση, ὅπου τονίζει : " χωρὶς εἰσροὲς τὸ σύστημα δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ λειτουργήσει, ὅπως χωρὶς ἐκροὲς θὰν εἶναι δυνατὸ νὰ προσδιορίσουμε τὰ ἀποτελέσματα τῆς λειτουργίας του ".

(5). Δὲς σχετικὰ τὸ σχῆμα τῶν " Εἰσροῶν - Ἐκροῶν " τοῦ David Easton , στὸ παράρτημα, σελ. , Πίνακα Ν° 6. Ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ τὸ παρακάνω βιβλίο τοῦ Πανταζῆ Τερλεξῆ, σελ. 143.

(6). Δηλαδὴ ἀντικαθιστῶντας στὸν Πίνακα Ν° 6 , τὸν ὅρο " Πολιτικὸ Σύστημα " μὲ τὸν ὅρο "Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων ". Δὲς παράρτημα σελ.

(7). " Γιά μιά πλουραλιστική δημοκρατία εἶναι δεδομένη ἡ ὕπαρξη ὁμάδων συμφερόντων. Ἀφετηρία τῆς θεωρίας αὐτῆς εἶναι : ὑπάρχουν ἀγεφύρωτες ἀντιθέσεις, ὁ νατές ὅμως εἶναι μόνο διαφωνίες ποὺ μποροῦν νά ρυθμιστοῦν ". Τό ἀναφέρει ὁ Παῦλος Μπακογιάννης στό βιβλίο του " Ἀνατομία τῆς Ἑλληνικῆς πολιτικῆς ", ἐκδόσεις Παπαζήσης (βιβλιοθ. Πολιτικῆς Ἐπιστήμης), Ἀθήνα, 1977, σελ. 1
Ἀναφέρει μάλιστα γιά νά στηρίξει τό παραπάνω ἐπιχείρημα τήν ἀκόλουθη βιβλ γραφία :
1)F. Nuscheler /W. Steffani (ἐκδ.) : Pluralismus, Konzeptionen und Kontroversen, München, 1973.
2)H. Gudrich /S. Fett : Die pluralische Gesellscaftstheorie, Stuttgart, 1974.
3)R. Eisfeld : Pluralismus zwischen Liberalismus und Sozialismus, Stuttgart, 197
Πάνω σ' αὐτό τό σημεῖο, τονίζουμε καί ἐμεῖς τό ρόλο τῶν βουλευτῶν σάν μέλη διαφόρων ὁμάδων συμφερόντων στά πλαίσια τῆς κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας.

(8). Δές σχετικά, Τίτλο Β', κεφάλαιο 3ζ, Μέρος Δεύτερο, σελ.

(9). Τήν ἴδια διάταξη καθιέρωνε καί τό ἄρθρο 37 τοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας τοῦ 1927.

(10). Δές πάνω σ' αὐτό τό θέμα τήν ἄποψη τοῦ Ἀθανασίου Ἀντ. Δερβέναγα, στό βιβ τοῦ " Τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος ", Ἀθῆναι, 1976, ἐκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 2 καί στή σημείωση Ν° 1.

(11). Τό ἀναφέρει ὁ Pierre Avril , ὅπου πρίν, σελ. 14. / Ἡ ὑπογράμμιση εἶναι δι κή μας.

(12). Τό ἀναφέρει ὁ David W. S. Lidderdale , στό βιβλίο του " Le Parlement Françai édition : Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, n° 54, Pari 1954, (préface d' Emile Blament), p. 89. / Ἡ ὑπογράμμιση δική μας.

(13). Γιά τό θέμα αὐτό καί τούς χρησιμοποιηθέντες χαρακτηρισμούς, δές τό βιβλίο τοῦ Κώστα Βεργόπουλου, " Κράτος καί Οἰκονομική πολιτική στόν 19° αἰώνα ", ἐκδόσεις Ἐξάντας, Ἀθήνα, 1978, σελ. 80.

(I4). Ἡ διπλή αὐτή σχέση βουλευτή - ἐκλογέα ἀποκαλεῖται ἄλλοτε μέν " ρουσφετολογική π ρ ο σ τ α σ ί α " (π.χ. J. Meynaud), ἄλλοτε δέ σάν " πολιτική π ε λ α τ ε ί α " (π.χ. ὁ Νίκος Μουζέλης, Κων/νος Τσουκαλᾶς κτλ.). Φαίνεται ὅτι ἡ καλύτερη ἐννοιολογική ἀπόδοση τῆς σχέσης βουλευτή - ἐκλογέα, εἶναι ἡ δεύτερη. Ἀκόμα εἶναι ἐνδεικτικοί οἱ χρησιμοποιούμενοι ξενόγλωσσοι ὅροι : γαλλικά Patronage ἀπό τή λέξη patron δηλ. πάτρονας, προστάτης καί ἀγγλικά Clientism ἀπό τή λέξη client δηλ. πελάτης.
Γιά τήν Ἑλλάδα εἰδικά ὁ Meynaud ἀναφέρει : " Ὁ πατροπαράδοτος Ἕλλην πολιτικός ἐργάζεται μέ τήν βοήθεια τοῦ προσωπικοῦ του πολιτικοῦ γραφείου, πού κυριώτερο καθήκον ἔχει τήν ἐπαγρύπνηση γιά τήν προάσπιση τῶν συμφερόντων τῆ ἐκλογικῆς περιφέρειας καί τῶν ἀτομικῶν του ἐκλογέων. Ὁ πολιτικός κερδίζει ἔτσι ἕνα σύνολο ψήφων, οἱ ὁποῖοι καί στήν περίπτωση ἀκόμη πού θά ἀλλάξη προσωρινά ἤ γιά καιρό τήν κοινοβουλευτική του τοποθέτηση, εἶναι πολύ πιθανό νά τοῦ μείνουν πιστοί. Συχνά συμβαίνει ἡ εὔνοια μιᾶς τέτοιας καταστάσεως νά μεταβιβάζεται στά πλαίσια μιᾶς οἰκογένειας. / ὅπου πρίν, σελ. 26 - 27.

(I5). Jean Meynaud , ὅπου πρίν, σελ. 44.

(I6). Γιά τό θέμα αὐτό στή διάρκεια τοῦ I9ου αἰῶνα, παραθέτουμε δύο ἀπόψεις τοῦ Νεοκλῆ Καζάζη καί τοῦ Κων / νου Τσουκαλᾶ. Λέει ὁ Καζάζης, ὅπου πρίν, σελ. Io9 " Τίς δέν τό ἐνθυμεῖται ; Ἅπαντες σχεδόν οὗτοι οἱ ἀνεξάρτητοι εἰσελθόντες ἐντός τοῦ βουλευτηρίου, ἐλησμόνησαν καί ὅρκους καί ὑποσχέσεις τήν ἐ π ο ρ ι ο ν τῆς ἐ κ λ ο γ ῆ ς, συνετάχθησαν πρός τήν ἀνελθοῦσαν μετά τάς ἐκλογάς κυβέρνησιν, καί κατά τάς διαβεβαιώσεις τῶν προϊσταμένων τῶν διαφόρων γραφείων τοῦ Κράτους, κατέστησαν πρός ἐνίσχυσιν τῆς ἐπαρχιακῆς αὐτῶν δυνάμεως οἱ ἀπαιτητικώτεροι τῶν ρ ο υ σ φ ε τ ο λ ό γ ω ν. (Ἡ λέξις εἶναι ἀμετάφραστος καί παρακαλῶ τόν ἀναγνώστην νά συγχωρήσῃ τόν ἀκούσιον τοῦτον χυδαϊσμόν μου) / Οἱ ὑπογραμμίσεις τοῦ Νεοκλῆ Καζάζη.
Καί ἡ ἄποψη τοῦ Κων/νου Τσουκαλᾶ, στό πιό πάνω ἀναφερόμενο βιβλίο τῆς Ε.Ε.Π " Κοινωνικές καί πολιτικές δυνάμεις στήν Ἑλλάδα ", σελ. 98 - 99 " Ἔχοντας τή δυνατότητα νά δ ι α θ έ τ ε ι, ἔστω καί μερικά, τήν κρατική περιουσία, δηλαδή, σημαντικό μέρος τοῦ οἰκονομικοῦ πλεονάσματος, ὁ βουλευτής οἰκοδομεῖ τό προσωπικό του φέουδο πού τοῦ ἐγγυᾶται τήν ἐπανεκλογή ". Καί συνεχίζει ὁ Τσουκαλᾶς " Μέ βάση τούς κομματάρχες στοιχειοθετεῖται τό τοπικό σύστημα τῆς προσωπικῆς ἐξουσίας τοῦ βουλευτῆ ". / Ἡ ὑπογράμμιση τοῦ Τσουκαλᾶ.

(I7). Jean Meynaud , ὅπου πρίν, σελ. 43 - 44.

(I8). Ἡ διαφορά τοῦ ἄρθρου 75 παρ. 3 / I952 μέ τό ἄρθρο 76 τοῦ I9II βρίσκεται
νο στό ποσό πού παρακρατεῖται. Παράβαλε τό ἄρθρο 75 παρ. 3 τοῦ κειμένου μ
τό "Ἐν ἀκουσίᾳ βουλευτοῦ ἐπί πλείονας τῶν κέντε συνεδριάσεων κατά μῆνα,
νευ ἀδείας τῆς Βουλῆς, ἐν τακτικῇ ἤ ἀτάκτῳ συνόδῳ, κρατοῦνται ἐκ τῆς ἄνω
ποζημιώσεως δραχμαί εἴκοσι δι' ἑκάστην συνεδρίασιν ". Παράβαλε ἀκόμα τό ἄ
75 παρ. I τοῦ Συντ. I952, μέ τό ἄρθρο 75 παρ. 2 τοῦ I9II.

(I9). Τίς περιπτώσεις " ἀδείας τῆς Βουλῆς " καθορίζει ὁ ἴδιος ὁ Κανονισμός τῆς
Βουλῆς στό ἄρθρο 26 καί 27 τοῦ I946 καί I952. Δές σχετικά τόν Κανονισμό τ
Βουλῆς (Μέρος Κοινοβουλευτικόν), ἔκδοση Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, Ἀθῆναι,
τοῦ I947 (ἰσχύς ἀπό 30.9.I947) καί τοῦ I952 (ἰσχύς ἀπό II.4.I952).

(20). Ἀδικαιολόγητες ἐπουσίες θεωροῦνται, ὅσες δέν ἐμπίπτουν στίς διατάξεις 26
καί 27 τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς τοῦ I946 καί I952. Δές σχετικά τήν προηγ
μενη σημείωση.

(2I). Τό φαινόμενο τῆς ἀποχῆς τῶν κυβερνητικῶν βουλευτῶν στήν Ἑλληνική Βουλή
εἶναι καινούργιο. Ὑπῆρξε ἀπό τά πρῶτα κιόλας βήματα τοῦ κοινοβουλευτισμο
στήν Ἑλλάδα, ἀλλά πῆρε τεράστιες διαστάσεις μεταπολεμικά. Ἰδιαίτερα πάν
ἐμφανίζεται στίς μέρες μας καί κύρια στή Γ' Σύνοδο τῆς Β' Ἀναθεωρητικῆς
Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων τοῦ I974. Γιά τό θέμα αὐτό δές τό ἐνδιαφέρον ἄρθρο το
Κ. Γερονικολοῦ στήν ἐφημερίδα Τό Βῆμα τῆς Κυριακῆς, στίς 25 Νοέμβρη I979,
μέ τίτλο " Ἔκτακτοι ἐνδιαφερόμενοι καί ἄτακτοι βουλευτές " καί μέ ὑπότιτ
" Τό φιάσκο ἑνός νομοσχεδίου ἀποκαλύπτει γιά μιά ἀκόμη φορά πῶς ἔφθασε ἡ
Βουλή νά συνεδριάζει χωρίς βουλευτές ".
Παραθέτουμε ἕνα μικρό ἀπόσπασμα τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ λόγω τῆς μεγάλης σημασία
του : (Πράγματι ἡ κυβέρνηση χρειάζεται τούς βουλευτές της στή Βουλή ἁ π
κ λ ε ι σ τ ι κ ά καί μ ό ν ο γιά νά ἐξασφαλίζει μέ τήν ψῆφο τους τήν ἁ
παραίτητη πλειοψηφία πού χρειάζεται γιά νά περνάει τά νομοσχέδιά της. Καν
να ἄλλο ρόλο δέν ἔχουν νά ἐπιτελέσουν οἱ βουλευτές τῆς " Νέας Δημοκρατίας
στό Κοινοβούλιο. Ἡ κριτική τους ὅσο ἐποικοδομητική κι ἄν εἶναι σπάνια λα
βάνεται ὑπ' ὄψη ἀπό ὑπουργούς καί ὑφυπουργούς. Οἱ προτάσεις καί οἱ τροπολ
γίες τους ἔχουν σχεδόν κατά κανόνα τήν ἴ δ ι α τ ύ χ η μέ αὐτές τῶν συν
δέλφων τους τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἡ ἐνδεχόμενη ἀρνητική τους ψῆφος σέ ἀνο
ντές ψηφοφορίες θά φέρει αὐτόματα τή διαγραφή τους. Ἡ ἄσκηση ἀκόμα καί τ
ἠπιότερης μορφῆς κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου, ὅπως εἶναι ἡ ἐρώτηση, θεωρεῖτα
ἐχθρική ἐνέργεια ἀπό τούς ὑπουργούς. Ἡ θέση τους εἶναι στ' ἀλήθεια τ ρ
γ ι κ ή, γιατί τουλάχιστον οἱ ἀντιπολιτευόμενοι συνάδελφοί τους ἐκτονώνον
ται κάπως μέ τήν κριτική πού ἀσκοῦν καί τήν ἀρνητική ψῆφο πού δίνουν ὅταν
χρειάζεται. Δέν εἶναι λίγες οἱ φορές πού κυβερνητικοί βουλευτές ἀναγκάζον
ται νά δίνουν τήν ψῆφο τους μπροστά στό φ ό β ο τῶν κ υ ρ ώ σ ε ω ν, γιά

κάθε παρέμβαση της κομματικής πειθαρχίας, σε διατάξεις και νομοσχέδια που λίγα λεπτά νωρίτερα είχαν χαρακτηρίσει απαράδεκτα ή φορές πάλι, αν δεν υπάρχει ονομαστική ψηφοφορία, να φεύγουν επιδεικτικά από την αίθουσα των συνεδριάσεων, όταν ο Πρόεδρος τους καλεί να ψηφίσουν " δι' ανατάσεως της χειρός "). Χαρακτηριστικό δείγμα πάνω στο θέμα αυτό δίνουμε στον Πίνακα Νο ' στο παράρτημα, σελ.

(22). Για το θέμα αυτό δες το σχετικό πίνακα των έργασιών για τα νομοθετικά διατάγματα των 'Επιτροπών του άρθρου 35 παρ. 2 / 1952, που συνέταξε ο Γεώργιος Κ. Βλάχος. Δες Μέρος Πρώτο, κεφάλαιο 2ο, σελ. 118.

(23). Λέει ο Κ. Γερονικολός στο " Βήμα της Κυριακής " 25.11.79 (όπου πριν) για το θέμα αυτό : " Λυπηρή και αντιδημοκρατική είναι επίσης η δήλωση που κάνουν οι περισσότεροι υπουργοί και υφυπουργοί, όταν εισάγουν νομοσχέδιο στη Βουλή " δεν θα δεχθώ τροπολογίες ".

(24). Jean Meynaud , όπου πριν, σελ. 41 - 42. Ο συγγραφέας αφού επισημαίνει, ότι ερμηνεία αυτή δέχεται τα επιφανειακά φαινόμενα για πραγματικότητα και τις συνέπειες για αίτιες, τονίζει " η φολκλορική ερμηνεία είναι, από τη φύση της εύνοϊκή για τους εύνοουμένους της κοινωνικής τάξεως. Τους επιτρέπει ειδικότερα να εξηγούν την αθλιότητα των αποκλήρων με την προβαλλόμενη ανεπάρκειά τους π.χ. όνειρα των ιθαγενών στις αποικίες).

(25). Παύλου Μπακογιάννη, " Η 'Ανατομία της 'Ελληνικής πολιτικής ", όπου πριν, σελ. 23.

(26). Πρόκειται για τα άρθρα 8 και 9 των Κανονισμών της Βουλής του 1946 και 1952, που και πιό πριν αναφέραμε. Τα άρθρα αυτά (των Κανονισμών του 1946 & 1952 παρουσιάζουν μεταξύ τους κάποιες διαφορές. Παρ' όλα αυτά και τα δύο είναι εξαιρετικά μακροσκελή και ιδιαίτερα λεπτομερή σε σχέση με τα πού πολλά υπόλοιπα άρθρα του Κανονισμού της Βουλής. (Για παράδειγμα παράβαλε τα με τα άρθρα 25, 33, 40, 43, 49, 52, 73, 80 του 1952).
'Εξάλλου και το ισχύον σήμερα Σύνταγμα της Ε' 'Αναθεωρητικής Βουλής του 197 - στο κεφάλαιο Δ' με τίτλο " 'Επιτροπαί της Βουλής " - αφιερώνει 11 (έντεκα

δλόκληρα ἄρθρα πάνω σ' αὐτές : τά ἄρθρα 23 καί 24 γιά τίς Κοινοβουλευτικές Ἐπιτροπές, τό 25 γιά τίς Εἰδικές Ἐπιτροπές, τό 26 γιά τίς Ἐπιτροπές Διεθνῶν Σχέσεων, τό 27 γιά τίς Ἐξεταστικές Ἐπιτροπές καί τό 28 γιά τίς Εἰδικές Ἐξεταστικές Ἐπιτροπές. Τέλος τά ἄρθρα 29 - 33 ἀφοροῦν τή λειτουργία τῶν παραπάνω Ἐπιτροπῶν.
Εἶναι κάτι περισσότερο ἀπό σαφές, ὅτι ὁ Κανονισμός τῆς Βουλῆς τοῦ 1975 (ΦΕΚ, τεῦχος Α', 23.Ιο.1975) εἶναι ὁ πληρέστερος, πραντικώτερος καί νομοτεχνικά ἀρτιώτερος ὅλων τῶν μέχρι σήμερα. Καί κάτι ἀκόμα, τό Κοινοβουλευτικό Μέρος τοῦ Κανονισμοῦ ἀποτελεῖται ἀπό 118 ἔναντι 85 τοῦ 1952 καί τοῦ 1946.
Πάντως ὁ Κανονισμός τοῦ 1975 ψηφίστηκε μέ ἀποχή τῆς Ἀντιπολίτευσης.

(27). Τά δύο ἐδάφια πού ἀναφέρουμε ἐδῶ εἶναι ἀπό τό ἄρθρο 9 τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς τοῦ 1952. Τό πρῶτο ἀπό αὐτά στό ἀντίστοιχο ἄρθρο τοῦ Κανονισμοῦ τοῦ 1946 πρόβλεπε μόνο τή δυνατότητα καί ὄχι καί τή συνακόλουθη ὑποχρέωση τῶν ἁρμοδίων Ὑπουργῶν νά παίρνουν μέρος στίς Συνεδριάσεις τῶν Ἐπιτροπῶν. Παράβαλε τό ἄρθρο τοῦ κειμένου μέ αὐτό τοῦ 1946 " Οἱ ἁρμόδιοι Ὑπουργοί δύνανται νά λαμβάνωσι μέρος εἰς τάς Συνεδριάσεις τῶν Ἐπιτροπῶν ". / Οἱ ὑπογραμμίσεις τοῦ κειμένου δικές μας.

(28). Τό ἀναφέρει ὁ Γεώργιος Κ. Βλάχος στό βιβλίο του " Τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος " - Ἐπίμετρο στό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος τῶν Α.Ι. Σβώλου - Γ.Κ. Βλάχου, ἀφιερωμένο στά " Θεμελιώδη Δικαιώματα καί Ἐλευθερίες καί στό Σύνταγμα τῆς ΙΙ Ἰουνίου 1975 καί στίς νεώτερες Διεθνεῖς ἐξελίξεις ", ἔκδοση ΑΝΤ. Ν. Σακκουλᾶ, Ἀθῆναι - Κομοτηνή, 1979, σελ. 7.

(29). Τόν ὅρο " καθαρός Κοινοβουλευτισμός " χρησιμοποιεῖ εὐρύτατα ὁ Σεραφείμ Μάξιμος (1899 - 1962), κύρια στό ἔργο του " Κοινοβούλιο ἤ Δικτατορία ". Τό βιβλίο αὐτό παρά τό γεγονός, ὅτι δέν εἶναι γνωστό οὔτε στό εὐρύ κοινό οὔτε ἀπασχόλησε γιά λόγους θεληματικούς ἤ ἀθέλητους τόν ἐπιστημονικό χῶρο, ἀποτελεῖ ἕνα ἐξαίρετο δεῖγμα συστηματικῆς ἀνάλυσης μέ βάση τόν ἱστορικό ὑλισμό. Γράφτηκε τό 1930. Ὁ συγγραφέας μπορεῖ πολύ καλά νά φωτίσει τό κοινοβουλευτικό σύστημα ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὑπῆρξε βουλευτής στίς ἐκλογές τῆς 6ης Νοέμβρη 1926 μέ τό Κομμουνιστικό Κόμμα Ἑλλάδας, καί παράλληλα ἀρχηγός τῆς πρώτης κοινοβουλευτικῆς Ὁμάδας τοῦ Κ.Κ.Ε.
Δές σχετικά τήν ἔκδοση τοῦ Στοχαστῆ, Σεραφείμ Μάξιμου " Κοινοβούλιο ἤ Δικτατορία; ", β' ἔκδοση, Ἀθήνα, 1975.

(30). Γιά τίς Ἐπιτροπές τοῦ Βρετανικοῦ Κοινοβουλίου, τήν ὀργάνωση καί λειτουργία τους δές τό ἀνάτυπο τοῦ Γραφείου Τύπου καί Πληροφοριῶν τῆς Βρετανικῆς Πρε-

σβείας τῆς Ἀθήνας μέ τίτλο " Τό Βρεταννικόν Κοινοβούλιον ", σελίδες 75, (χωρίς χρονολογία ἐκδόσης).
Ἐξάλλου γιά τό ἴδιο θέμα, δές τό βιβλίο τοῦ Βρετανοῦ Roland Butt μέ τίτλο " The Power of Parliament - An evolutioary study of the functions of the House of Commons in British politics ", edition Constable and Company Limited, London, 1967, p. 349 - 385.

(31). Γιά τό θέμα τῶν διαρκῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Γαλλικῆς Βουλῆς δές τό βιβλίο τοῦ Βέλγου Pierre Avril , ὅπου πρίν, σελ. II - I2.
Ἐπίσης γιά ὅλες τίς Ἐπιτροπές τοῦ Γαλλικοῦ Κοινοβουλίου (Βουλή καί Γερουσία) δές τό βιβλίο τοῦ D.W.S. Lidderdale , ὅπου πρίν, σελ. I7o - I86.
Ἀκόμα δές στό βιβλίο τοῦ Raymond Fusilier, " Les Monarchies Parlementaires - Etude sur les Systèmes de Gouvernement (Suède, Norvège, Danemark, Belgique, Pays-Bas, Luxembourg), éditions Ouvrières, Paris, I960 (Préface de Marcel Prélot),
α) γιά τούς 4 τύπους Κοινοβουλευτικῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Σουηδίας, σελ. I52 - I57
β) γιά τίς I2 διαρκεῖς Ἐπιτροπές τῆς Νορβηγίας, σελ. 256 - 262
γ) γιά τίς 6 διαρκεῖς Ἐπιτροπές τοῦ Δανικοῦ Κοινοβουλίου, σελ. 322 - 327
δ) γιά τή μοναδική Ἐπιτροπή τῆς Ὁλλανδίας (Κρατική Ἐπιτροπή), σελ.544-4ς
& ε) γιά τίς 6 Ἐπιτροπές τοῦ Μεγάλου Δουκάτου τοῦ Λουξεμβούργου, σελ. 586-58ε

(32). Πολύ συνοπτικά γιά τίς Ἐπιτροπές τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς μιλήσαμε στό Πρῶτο Μέρος τῆς μελέτης, στό κεφάλαιο 2β, σελ. 79 - 8ο.

(33). Γιά νά ἐξηγήσει κανείς τό γεγονός αὐτῆς τῆς ἄμεσης καί ἄνετης ἀποδοχῆς τῶν σχεδίων Νόμων καί Νομοθετικῶν Διαταγμάτων ἀπό τήν κυβερνητική πλειοψηφία (πού ἡ ἀφετηρία τους βρίσκεται στή γραφειοκρατική διαδικασία ἐπεξεργασίας καί σύνταξής τους), θά πρέπει νά λάβει σοβαρά ὑπόψη τίς ποικίλλες Ε Κ Λ Ο Γ Ι Κ Ε Σ Ε Π Ε Μ Β Ά Σ Ε Ι Σ καί τά Ἀ Π Ο Τ Ε Λ Έ Σ Μ Α Τ Ά τους στήν ἑλληνική πολιτική ζωή τῆς περιόδου I946 - I964. Πολύ δέ μᾶλλον πού ἡ διακυβέρνηση τῆς χώρας - ἐκτός ἀπό λίγα καί σύντομα διαλλείματα - ἀπό τή δεξιά παράταξη, κάθε ἄλλο παρά ἄμοιρη εἶναι, γιά τή σωρεία ἐκλογικῶν ἐπεμβάσεων.
Τή β ά σ η (γιατί ὑπάρχουν κι ἄλλοι μηχανισμοί, π.χ. ἡ φῆφος τῶν στρατιωτικῶν) τῶν ἐκλογικῶν ἐπεμβάσεων ἀποτέλεσαν οἱ κατάλληλοι κάθε φορά, διαφορετικοί Ἐκλογικοί Νόμοι, πού εἴτε α) αὔξαναν τή δύναμη τῆς δεξιᾶς πλασματικά, εἴτε β) ἐμφάνιζαν τή μικρότερη ἐκλογική δύναμη πού εἶχε ἀπό τίς ἐκλογές, σάν μεγαλύτερη στήν αἴθουσα τῆς Βουλῆς.
Δίνουμε δύο χτυπητά παραδείγματα : α) Ἐκλογές I952, Δεξιά παράταξη (Ἑλληνικός Συναγερμός) 49,22% τῶν ψήφων καί 247 ἕδρες στή Βουλή, Κεντρο-Ἀριστερή παράταξη (Ἕνωση Κομμάτων) 34,22% καί 5I (sic) ἕδρες στή Βουλή.

β) Ἐκλογές 1956, Δεξιά παράταξη (E.P.E.) 47,38 °/ο τῶν ψήφων καί 165 ἕδρες Κεντρόα παράταξη (Δημοκρατική Ἕνωση) 48,15 °/ ο τῶν ψήφων καί 132. ἕδρες Μ' ἄλλα λόγια τά δύο παραδείγματα πού πιό πάνω παραθέσαμε, δείχνουν τό πῶς νοθεύεται ἡ λαϊκή θέληση, ἀφοῦ ὁ μηχανισμός τῆς δεξιᾶς - κι ὅταν ἄκυρμα μειωφηφοῦσε, ὅπως τό 1956 - μέ περίπου 1 τούς ἑκατό λιγώτερους ψήφους κατεῖχε σέ ποσοστό 11 τούς ἑκατό περισσότερες ἕδρες (E.P.E. 55°/ο τῶν ἑδρῶν τῆς Βουλῆς Κέντρο μόνο 44 °/ο).

(34). Λέμε ἐκτός τῶν ἄλλων, γιατί κάθε τεῦχος τοῦ " Ἀρχείου Βουλῆς " περιλαμβάνει συνολικά 12 κατηγορίες θεμάτων. Τά θέματα αὐτά τά παραθέτουμε στόν Πίνακα Ν° 8, στό Παράρτημα, σελ.
Ὁ πίνακας αὐτός βρίσκεται στήν ἀρχή κάθε τόμου τοῦ Ἀρχείου Βουλῆς, καί κατά συνέπειαν καί σ' αὐτούς τῆς περιόδου 1946 - 1958, πού ἐδῶ ἐξετάζεται.
Ἀπό τή μελέτη καί ἀνάλυση τῶν τόμων αὐτῶν φαίνεται καθαρά ἡ τύχη τῶν προτάσεων τῆς μειοφηφίας καθώς καί ἡ τυπική ἀποδοχή τῶν κυβερνητικῶν σχεδίων Νόμων, μέ τή λειτουργία τοῦ μηχανισμοῦ τῆς κομματικῆς πειθαρχίας.

(35). Τό γεγονός μοιάζει μέ ἀντιφατικό τή στιγμή πού ὁ Ἑλληνικός Λαός ἔδινε τό 1958 τό 24,43 τούς ἑκατό τῶν ψήφων του καί 79 ἕδρες στή Βουλή στήν Ἀριστερά (E.A.A.), καθιστώντας την " Ἀξιωματική Ἀντιπολίτευση ".
Μιά κάποια ἐξήγηση στό γεγονός αὐτό, ἀποτελεῖ ἡ γενική " κινητοποίηση " τῶν μηχανισμῶν τοῦ Ἀστυνομικοῦ Κράτους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, γιά τήν κατάπνιξη τῶν μεγάλων κοινωνικο-πολιτικῶν αἰτημάτων καί ἀνησυχιῶν τοῦ Λαοῦ.

(36). Δές τίς ἀπόψεις τοῦ Raymond Fusilier , ὅπου πρίν, σελ. 152, ὅπου ἀναφέρεται στόν ἰδιαίτερα σημαντικό ρόλο τῶν διαφόρων τύπων Ἐπιτροπῶν τοῦ Συνηδικοῦ Κοινοβουλίου :
α) τῶν Διαρκῶν Ἐπιτροπῶν (Ständiga utskott).
β) τῶν Μικτῶν Ἐπιτροπῶν (Sammansätta utskott).
γ) τῶν Εἰδικῶν Ἐπιτροπῶν (Särskilda utskott).
δ) τῶν Περιστασιακῶν Ἐπιτροπῶν (δέν ὑπάρχουν πιά) (Tillfäliga utskott).

(37). Λέγοντας στό κείμενο ἐκλογικά ἄνισα καθορισμένη σύνθεση τῶν Ἐπιτροπῶν καί εὐνοϊκή πρός τήν κυβέρνηση, δέν ἐννοοῦμε προφανῶς τήν ἀπό τόν κανονισμό τῆς Βουλῆς (ἄρθρο 8) προβλεπόμενη συμμετοχή σ' αὐτές " κατ' ἀναλογίαν τῆς δυ-

νάμεως τῶν πολιτικῶν μερίδων καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνεξαρτήτων ". Ἐμεῖς ἐδῶ ἐ ν ν ο ο ῦ μ ε τὴ συστηματικὴ παραποίηση καὶ νόθευση τῆς λαϊκῆς θέλησης - μέσω τῶν μηχανισμῶν τῶν ἐκλογικῶν ἐπεμβάσεων - μὲ τὴν παρουσίαση μιᾶς πλασματικῆς ἐκλογικῆς δύναμης τῶν διαφόρων κομματικῶν σχηματισμῶν, στὴν αἴθουσα τῆς Βουλῆς.
Ἡ διευκρίνηση αὐτὴ παρουσιάζεται σὰν ἀπόλυτα ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἀποφυγὴ παρανόησης τῆς ἔποψής μας.
Ἄνθμα γιὰ παραπέρα διασάφηση τῆς ἔποψης αὐτῆς δὲς τὴ σημείωση 33, τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ.

(38). Δὲς τὰ ἀναφερόμενα στὴν προηγούμενη σημείωση.

(39). Ἐννοοῦμε α) τὸ φευτο-σύνταγμα τῆς 15 Δεκέμβρη 1968 καὶ β) τὴν ἀναθεώρηση τοῦ κειμένου αὐτοῦ μὲ τὴ Συντακτικὴ Πρᾶξη τῆς 1ης Ἰουνη 1973, μὲ τὴν ὁποία ἔγινε ἡ μετατροπὴ τοῦ πολιτεύματος.

(40). Δὲς τὸ βιβλίο τοῦ καθηγητῆ τῆς Παντείου Ἀθανασίου Γ. Ράϊκου, " Παραδόσεις Συνταγματικοῦ Δικαίου ", Τόμος Α', Ἀθῆναι, 1973, σελ. 287. (πρόκειται γιὰ ἐγχειρίδιο διδασκαλίας γιὰ τοὺς φοιτητὲς τῆς Παντείου Α.Σ.Π.Ε.).

(41). Τὸ ἄρθρο 77 παράγραφος 3 τοῦ φευτο-συντάγματος τοῦ 1968 θὰ μποροῦσε νὰ χρησιμεύσει σὰν βάση γιὰ μιὰ ἀνάλυση α) τῆς ἀποχώρησης τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης, λίγο μετὰ τὴν ἐπιβολὴ τῆς στρατιωτικῆς δικτατορίας β) τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς στὴν Κύπρο τὸ 1974 καὶ στάσης τοῦ στρατιωτικοῦ καθεστῶτος στὴ διάρκεια τῶν γεγονότων αὐτῶν.

(42). Παράβαλε τὰ ὁριζόμενα στὸ ἄρθρο 8 τῶν Κανονισμῶν τῆς Βουλῆς τοῦ 1946 καὶ 1952, μὲ αὐτὰ τοῦ ἄρθρου 26 παράγραφοι 1 - 6 τοῦ Κανονισμοῦ ποὺ ψήφισε ἡ Β' Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων - μὲ τὴν ἀποχὴ τῆς Ἀντιπολίτευσης - τὸ 1975.

(43). Γιά τήν " ὑπακοή " σάν στοιχεῖο τῆς ἐξουσίας πού ἀναφέρουμε στό κείμενο, δές τήν ἄποψη τοῦ Max Weber : " Ὑ π α κ ο ή σημαίνει ὅτι ἡ δράση τοῦ ὑπακούοντος ὑποκειμένου ἀκολουθεῖ, στίς βασικές γραμμές, μιά τέτοια πορεία ὥστε τό περιεχόμενο τῆς διαταγῆς νά φαίνεται πώς ἔχει γίνει ἄξίωμα συμπεριφορᾶς πρός χάρη τοῦ ἑαυτοῦ του καί μάλιστα ἀ π λ ῶ ς καί μ ό ν ο πρός χάρη τῆ τυπικῆς ὑποχρέωσης, ἀνεξάρτητα ἀπό τήν προσωπική γνώμη τοῦ ἀτόμου σχετικά μέ τήν ἀξία ἤ τήν ἀπαξία τῆς ἴδιας τῆς διαταγῆς ". // Οἱ ὑπογραμμίσεις τοῦ συγγραφέα. Στό βιβλίο τοῦ M. Weber " Wirtscaft und Gesellschaft (Grundriss der verstehenden Soziologie) " 4η ἔκδοση ἐπιμελημένη ἀπό Johannes Winkelmann, ἐκδό τῆς J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1956, Μέρος Ι°, Κεφάλαιο 3, παράγραφοι 1 - 2, σελίδες 122 - 124. Ἡ ἀναδημοσίευση τοῦ Κειμένου καί ἡ βιβλιογραφική παραπομπή, πού ἀναφέραμε, βρίσκονται στήν Περιοδική Ἔκδοση τοῦ Κέντρου Φιλοσοφικῶν Ἐρευνῶν, " Δευκαλίων ", τεῦχος 22 ἀφιερωμένο στήν ἐξουσία Ἀθήνα, Ἰούνης, 1978, σελ. 263 - 270.

(44). J. Meynaud , ὅπου πρίν, σελ. 333.
Ἀκόμα ἕνα ἐξαιρετικά σημαντικό γεγονός, πού δείχνει τίς βαθειές ρίζες τῆς ἀνάμιξης τοῦ Βασιλέα στήν πολιτική ζωή, εἶναι αὐτό τῆς ἴδιας σελίδας ὅπου ὁ συγγραφέας ἀναφέρει : " Στήν πράξη οἱ ἐπεμβάσεις τοῦ μονάρχη ἀπετέλεσαν μιά τόσο καθιερωμένη πρακτική ὥστε, κατά τή φάση τοῦ ἀ ν έ ν δ ο τ ο υ ἀ γ ῶ ν ο ς κατά τῆς Ε.Ρ.Ε., ὁ ἴδιος ὁ Γ. Παπανδρέου, ὑπερασπιστής καί σήμερα ἀκόμη τοῦ βασιλικοῦ θεσμοῦ, νά ζητῆ ἀνοικτά ἀπό τόν Βασιλέα Παῦλο τήν ἀνάληφη πρωτοβουλίας γιά τήν ἀποπομπή τῆς π α ρ α ν ό μ ο υ Κ υ β ε ρ ν ή σ ε ω ς Καραμανλῆ ἀπό τήν ἐξουσία ". / Οἱ ὑπογραμμίσεις τοῦ συγγραφέα.

(45). Ὁ βασιλιάς καί ἡ βασίλισσα ἔκαναν ὅτι μποροῦσαν γιά νά ἀποτρέψουν ἐκλογική νίκη τῆς ΕΠΕΚ. Ὁ Παῦλος δέν μποροῦσε νά φανταστεῖ πώς εἶναι δυνατό νά ἔχει Πρωθυπουργό τόν ἄνθρωπο, τόν ὁποῖο θεωροῦσε ὡς τόν " ὑπ' ἀριθμό ἕνα " ἐχθρό τοῦ θρόνου καί τῆς οἰκογένειάς του, τόν " ἀρχηγό τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1922 ", τόν ὑπεύθυνο γιά τήν ἐκτέλεση τῶν Ἕξι, γιά τήν ἐκθρόνιση τοῦ πατέρα του καί τοῦ ἀδελφοῦ του Γεωργίου τοῦ Β'. Στόν Τσουδερό καί σέ ἄλλους πολιτικούς ἔλεγε : " Σ' αὐτόν δέ θά δώσω ποτέ τήν ἐντολή ".
Ἀπό τό βιβλίο τοῦ Σπύρου Λιναρδάτου, " Ἀπό τόν Ἐμφύλιο στή Χούντα ", τ. Α': 1949-1952, Ἐκδόσεις Παπαζήσης, Ἀθήνα, 1977, σελ. 84 - 87. Δές ἀκόμα γιά τό θέμα αὐτό τή σημείωση τοῦ Σάϋρους Σουλτσμπέργκερ, πού παραθέτει ὁ Λιναρδάτος στή σελ. 87.

(46). Γιά τόν τρόπο ἀνάθεσης τῆς Πρωθυπουργίας στόν Κωνσταντίνο Καραμανλῆ στίς 5 Ὀκτώβρη 1955, δές στό βιβλίο τοῦ Σπύρου Κ. Θεοδωρόπουλου " Ἀπό τό 'Δόγμα Τρούμαν' στό Δόγμα Χόυντα - ἡ " Πάξ Ἀμερικάνα ... στραγγαλίζει τήν Ἑλλάδα ", Ἐκδόσεις Παπαζήσης, Ἀθήνα, 1976, σελ. 185 - 186.
Ἀναφέρει ἀνάμεσα στά ἄλλα ὁ συγγραφέας : " Ὁ Στεφανόπουλος κάλεσε ἐπειγόντως τήν Κοινοβουλευτική Ὁμάδα τοῦ Ἑλληνικοῦ Συναγερμοῦ, γιά νά συζητηθεῖ ἡ ἔ ξ ω ἀπό τά Κ ο ι ν ο β ο υ λ ε υ τ ι κ ά ἔ θ ι μ α ἐ ν έ ρ γ ε ι α τοῦ στέμματος. Ὁ χαρακτηρισμός " βασιλική εὔνοια " κυκλοφόρησε βαρύς στούς διαδρόμους τῆς Βουλῆς". / Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας.

(47). Δές στό βιβλίο τοῦ Γ. Δ. Κατσούλη, ὅπου πρίν, σελ. 397.

(48). Δές Σεραφείμ Μάξιμου, ὅπου πρίν, σελ. 30 - 31. Ἐπίσης δές τή σημείωση γιά τήν ἑρμηνεία τῆς χρησιμοποίησης τοῦ ὅρου " πουτσιστές " ἀπό τή λέξη Poutsch Λέει ὁ Μάξιμος : " Poutsch : Ὅσον ἀφορᾶ τήν ἐπιστημονική σημασία τοῦ π ο ύ τ ς δέν μπορεῖ νά γίνει χρῆση παρά σέ περίπτωση πού ἡ ἐξέγερση δέν ὀφείλεται παρά σένα κύκλο συνομοτῶν ἤ μανιακῶν καί δέν ἀπολαμβάνει καμμιᾶς συμπάθειας τῶν μαζῶν (Λένιν : Ὁ ἀποστάτης Κάουτσκυ) ".

(49). Ἡ σπουδαιότητα τοῦ θέματος τοῦ ραδιωφωνικοῦ δικτύου ἀπό τό μέρος τῶν Ἑλληνικῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων φαίνεται ἀπό τό γεγονός, ὅτι μέχρι καί σήμερα ἀκόμη 1980 (δηλαδή 22 ὁλόκληρα χρόνια ἀπό τή χρονολογία λήξης τῆς περιόδου ,πού ἐξετάζει ἡ μελέτη μας) τό δίκτυο αὐτό τῆς ΥΕΝΕΔ, ὄχι μόνο παραμένει ἀλλά ἐπεκτάθηκε μέ τή διατήρηση - ἐκτός τοῦ ραδιοφωνικοῦ - καί τηλεοπτικοῦ δικτύου.
Ἡ Ἑλλάδα ἀποτελεῖ τή μόνη χώρα τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης πού ἔχει αὐτόνομο στρατιωτικό σταθμό. Οἱ προσπάθειες πού ἔγιναν κατά τήν περίοδο 1978-1979 γιά ἐνσωμάτωση τοῦ στρατιωτικοῦ δικτύου στό ἐθνικό δίκτυο, δέν φαίνεται νά εἶχαν θετικό ἀποτέλεσμα μέχρις σήμερα.

(50). Ἀπό τό βιβλίο τοῦ Σπύρου Κ. Θεοδωρόπουλου, ὅπου πρίν, σελ. 45.

(51). Ἀπό τό βιβλίο τοῦ Κων/νου Τσουκαλᾶ, ὅπου πρίν, σελ. 132.

(52). Δές στόν κατάλογο Ἐπαγγελμάτων (Ἰδιοτήτων) τῶν βουλευτῶν τῆς περιόδου 1946 - 1958, στό Παράρτημα, Πίνακα ΙΙ, σελ.

(53). Δέν εἶναι ἄγνωστοι οἱ δεσμοί διαφόρων κοινοβουλευτικῶν ἀνδρῶν μέ ἐκπροσώπους τοῦ κεφαλαίου στήν Ἑλλάδα σέ συγγενικό, φιλικό , ἐπιχειρηματικό, κτλ. ἐπίπεδο.
Δίνουμε μερικά παραδείγματα : α) φιλικοί δεσμοί : Νιάρχου - Καραμανλῆ , Α. Ὠνάση - Καραμανλῆ, β) συγγενικοί δεσμοί : Πέτρος Γαρουφαλιᾶς - Κάρολος Φίξ καί γ) ἐπιχειρηματικοί δεσμοί : Μητσοτάκης - Βαρδινογιάννης - Μεϊμαρίδης.

(54). Τό φαινόμενο αὐτό δέν εἶναι ἀποκλειστικά ἑλληνικό, ἀνάγεται δηλαδή στό ὅλο πλαίσιο τοῦ παγκοσμίου συστήματος τῆς καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης. Μόνο σέ δύο σημεῖα μπορεῖ νά ὑπάρχει διαφορά :
α) στό βαθμό ρεαλιστικῆς ἤ ὄχι ἀντιμετώπισης τῶν περιπτώσεων κοινωνικῆς ἀλλαγῆς καί β) στή διάκριση μεταξύ τῆς " σχετικῆς ἀποδοχῆς " στό μητροπολιτικό καπιταλισμό, σέ σχέση μέ τήν " ἀδιάλλακτη στάση " στόν περιφερειακό.

(55). Γιά ὅλη αὐτή τή σειρά παραδειγμάτων πάνω στήν ξενική ἐπεμβάση στήν Ἑλλάδα δέν δίνουμε βιβλιογραφική παράθεση γιά τό γεγονός καί μόνο, ὅτι λίγο ἤ πολύ ἀποτελοῦν κοινές διαπιστώσεις σειρᾶς ἀναλύσεων - κύρια μετά τό 1974 - γιά τήν μεταπολεμική ἑλληνική κατάσταση.

(56). Γιά τό ζήτημα αὐτό τό βιβλίο τοῦ Ν. Καζάζη, ὅπου πρίν, σελ. 200 - 201.

(57). Δές σχετικά τίς δηλώσεις τού Γ.Γ. τής Γενικής Συνομοσπονδίας Ἐργατών Ἑλλάδος (Γ.Σ.Ε.Ε) Φώτη Μακρή στόν Ὑπουργό Ἐργασίας Γονή, όπου άνάμεσα στά άλλα άνέφερε ότι " ἡ ἐργατική τάξις, εἶναι σ υ μ π α ρ α σ τ ά τ η ς τής Κυβερνήσεως διά τήν ἐξυγίανσιν τής Οἰκονομίας " (Ἀθην. ἐφημερίδα, Τό Βῆμα, Ιο. 4.1953).
Οἱ πρωτοφανείς στά χρονικά αὐτές δηλώσεις τού Γ.Γ. τής Γ.Σ.Ε.Ε. ἐξέπληξαν άκόμα καί τόν Ὑπουργό Συντονισμού τής ἐποχής, τόν Σπύρο Μαρκεζίνη (κατοπινό δοτό "πρωθυπουργό" τής στρατιωτικής χούντας τού 1967), πού ἐπιφόρτησε τόν παραπάνω άναφερόμενο Ὑπουργό Ἐργασίας νά διαβιβάσει ἐκ μέρους του, " τά ὁλόθερμά του συγχαρητήρια στόν Φώτη Μακρή γιά τήν κατανόηση, πού ἐπιδείκνυε ἡ ἐργατική τάξη ". (Τό Βῆμα, 12.4.1953).
Ἐξάλλου γιά τόν ἔλεγχο τών ἐργατικών σωματείων άπό τήν κυβέρνηση, όπως καί γιά τούς μηχανισμούς ἐλέγχου τους άπό τή δεξιά παράταξη, δές στό βιβλίο τού Κωνσταντίνου Τσουκαλά, όπου πρίν, σελ. 134.

(58). Ἡ άστυνόμευση τού πολίτη ἐντάθηκε άκόμα περισσότερο στά τελευταία χρόνια τού Καραμανλικού " άστυνομικού Κράτους ", όπου παρά τό νόμιμο καί συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα άπεργίας, στήν πράξη ἐφαρμοζόταν ὁ Μεταξικός νόμος τής λεγόμενης " π ο λ ι τ ι κ ή ς ἐ π ι σ τ ρ ά τ ε υ σ η ς " τών άπεργών, πού μετά άπό τήν κήρυξή της ἡ συνέχιση τής άπεργίας θεωρείταν σάν άδίκημα.
Ἀντιγράφουμε άπό τό βιβλίο τού Κ. Τσουκαλά, όπου πρίν, σελ. 135 : " Τίς ἴδιες συνέπειες πρόβλεπε καί ἕνας ἄλλος νόμος πού θεσπίστηκε τό 1955 καί άπαγόρευε τήν άπεργία, ἐφ' όσον τό Ὑπουργείο Ἐργασίας άποφάσιζε νά μεσολαβήσει μεταξύ ἐργατών καί ἐργοδοτών. Οὕτως ἤ ἄλλως ἡ άστυνομία δέν δίσταζε νά ἐπέμβει ὡμά, όταν οἱ λαϊκές ἐκδηλώσεις άποκτούσαν διαστάσεις καί οἱ ἐργατικές διαδηλώσεις καταστέλλονταν πιό συστηματικά ".

(59). Τό θέμα πήγε στή Βουλή άπό τόν Παναγιώτη Κανελλόπουλο, ὁ όποίος άφού ἐπέκρινε δριμύτατα τήν κυβερνητική πλειοψηφία - τόσο γιά τήν άπαγόρευση τού συλλαλητήριου, όσο καί γιά τήν άπροκάλυπτη ἐπέμβαση τής άστυνομίας μέ βίαια μέσα- άνέφερε μεταξύ άλλων : " Πρέπει ἐπί τέλους αἱ κυβερνήσεις νά συνηθίσουν καί νά μάθουν ότι ζώμεν εἰς δημοκρατίαν καί δέν εἶναι ἐπιτετραμμένον νά παρεμποδίζεται ἡ ἐκδήλωσις τής ἐθνικής βουλήσεως καί συνειδήσεως τών Ἑλλήνων πολιτών καί δή τών νέων ".
Ἀκόμα ὁ Στ. Στεφανόπουλος, δήλωνε τήν ἴδια μέρα καί στόν ἴδιο χώρο : " παρέστην αὐτόπτης μάρτυς τών λαβόντων χώραν ἐκτρόπων καί διεπίστωσα μέ όδύνην

αἱ ἀγανάκτησιν· πόσον ἀδικαιολόγητος, διὰ νὰ μὴ εἴπω βάρβαρος, ἦτο ἡ συμπεριφορὰ ὀλλῶν ὀργάνων τῆς τάξεως ποὺ ἔπληττων χωρὶς οἶκτον νέας καὶ νέους τῆς Ἑλλάδος , οἱ ὁποῖοι ἐζητοκραύγαζαν μὲ ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως ".
τὴν ἴδια ἀκόμα συζήτηση στὴ Βουλὴ ὁ Κ. Γαβριηλίδης - κοινοβουλευτικὸς ἐκπρόσωπος τῆς νεοσύστατης τότε Ε.Δ.Α. - ἀφοῦ ζήτησε ἀρχικὰ νὰ ἀποφασίσει ἡ Βουλὴ γιὰ τὴν "Ἕνωση τῆς Κύπρου μὲ τὴν Ἑλλάδα, στὴ συνέχεια πρότεινε νὰ γίνονται πιὸ συχνὰ διάφορες συγκεντρώσεις, συλλαλητήρια καὶ ἐκδηλώσεις μὲ στόχο αὐτὸ τὸ σκοπό.
ἰὰ τοὺς λόγους τῶν Π. Κανελλόπουλου, Στ. Στεφανόπουλου καὶ Κ. Γαβριηλίδη, δὲς σχετικὰ στὰ " Πρακτικὰ τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων ", στὶς 23/II/I95I.
ἱ δηλώσεις αὐτὲς κατὰ τὴ γνώμη μας εἶναι ἀπόλυτα χαρακτηριστικές, διότι ἐνδιαφέρουν τὸν ἀναγνώστη καὶ ἀπὸ μιὰ ἄλλη σκοπιά : αὐτὴ τῆς πολιτικῆς σκοπιμότητας, ἀφοῦ ἱ δύο πρῶτοι ὁμιλητὲς (Κανελλόπουλος - Στεφανόπουλος) ὅταν βρέθηκαν στὰ κυβερνητικὰ πόστα ἔπαφαν (;) νὰ βλέπουν τὶς ὡμὲς καὶ βίαιες ἐνέργειες τῶν ὀργάνων τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας, στὴν παρεμπόδιση τῆς ἐλεύθερης ἔκφρασης τῆς λαϊκῆς βούλησης.

60). Ἡ παράθεση αὐτὴ τῶν πόλεων στὶς ὁποῖες ἔγιναν μεγάλες διαδηλώσεις γιὰ τὸ Κυπριακό, δανειστήκαμε ἀπὸ τὸ 3τομο ἔργο τοῦ Νίκου Ψυροῦκη " Ἱστορία τῆς Σύγχρονης Ἑλλάδας: I94ο - I967 ", ἐκδόσεις Ἐπικαιρότητα, 4η ἔκδοση, τόμος 2ος, Ἀθήνα, I976, σελ. 28ο.

6I). Γιὰ τὰ γεγονότα αὐτὰ , ποὺ ἀναφέρουμε στὸ κείμενο, δὲς :
α) Σπύρου Κ. Θεοδωρόπουλου, ὅπου πρίν, σελ. I89 - I92 καὶ
β) " Ξενοκρατία - τὸ ἀποκαλυπτικὸ χρονικὸ τῶν ξένων ἐπεμβάσεων στὴν Ἑλλάδα : I944 - I974 ", ἀπὸ ὁμάδα συντακτῶν τοῦ περιοδικοῦ "Ἐπίκαιρα" ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Τζὼν Φρῆμαν, ἐκδόσεις Πάπυρος, σειρὰ ΒΙΠΕΡ, Νο 5ο7, Ἀθήνα, I975, σελ. 263 - 289.

62). Ἀπὸ ὅπου καὶ στὴ σημείωση, Νο 59. (23.II.I95I).

63). Οἱ ἀπόψεις τοῦ Gabriel Almond πάνω στὶς ὁμάδες πίεσης, καὶ τὸ διαχωρισμό τους ἀπὸ τὸν συγγραφέα σὲ " τ υ π ι κ ὲ ς ὁμάδες συμφερόντων " καὶ σὲ " ἄ τ υ π ε ς ὁμάδες συμφερόντων ", δηλαδὴ συγγενικοῦ, θρησκευτικοῦ, ἐθνικοῦ, τοπικοῦ, ταξικοῦ κτλ. χαρακτήρα, δὲς στὸ βιβλίο τοῦ Πανταζῆ Τερλεξῆ, " Τὸ Πολιτικὸ Σύστημα ", ἔκδοση Ε.Κ.Κ.Ε., β' ἔκδοση, Ἀθῆναι, I975, σελίδες

I97 - I98. Ἀναφέρει ὁ Π. Τερλεξῆς σχετικά : " πρόκειται γιά ὀργανώσεις πού πού ἐκτελοῦν διάφορες ἄλλες κοινωνικές ἤ πολιτικές λειτουργίες καί πού, εἴτε στό σύνολό τους εἴτε μέ ἕνα μέρος τοῦ δυναμικοῦ τους (πηγές καί δραστηριότητες), ἀναλαμβάνουν τήν " ἐπεξεργασία " τῶν αἰτημάτων καί τῶν συμφερόντων γιά δικό τους λογαριασμό ἤ σάν ἀντιπρόσωποι ἄλλων ".
Ἐξάλλου γιά τίς Ὁμάδες πίεσης γενικά στή δημοκρατική μορφή τοῦ πολιτεύματος (τό πρόβλημα, τίς λύσεις καί τή διαδικασία) δές τό βιβλίο τοῦ Γάλλου καθηγητή στό Poitiers, **Benoit Jeanneau**, " **Droit Constitutionnel et Institutions Politiques** ", op. cit. p.56 - 57.

Κεφάλαιο 3γ : Γιά τή δημοσιότητα στίς ἐνέργειες τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, καί γιά τήν ἐνημέρωση " σέ ἐπίπεδο ἀρχηγῶν κομμάτων.

(I). John Stuart Mill, " **Considerations on Representative Government** ", New York, Harper and Brothers edition, I867, p. II6. / Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας.

(2). Γιά τό θέμα αὐτό δές στό Πρῶτο Μέρος τῆς μελέτης αὐτῆς, κεφάλαιο 2δ, σελίδες Ιοι - II9 καί κύρια στίς σελίδες II6 - II9.

(3). Λέμε ἀκόμα μέχρι σήμερα, διότι ἡ κατάσταση δέν ἄλλαξε διόλου. Ἀπόδειξη τό κείμενο τοῦ δημοσιογράφου Κ. Γερονικολοῦ, πού δημοσιεύτηκε στήν ἐφημερίδα " Τό Βῆμα τῆς Κυριακῆς ", στίς 9/I2/I979. Λέει ὁ Γερονικολός σχετικά : " Βέβαια, ὁ Κανονισμός παρέχει θεωρητικά τή δυνατότητα νά προταχθεῖ ἡ συζήτηση κάποιας ἐρωτήσεως ἤ ἐπερωτήσεως, ἐκτός σειρᾶς, ἄν διατυπώσει σχετικό αἴτημα ἡ ἀντιπολίτευση - ἐφ' ὅσον ὅμως τό ἀποδεχθεῖ ἡ κυβέρνηση. Ἀπό τή μέχρι σήμερα πρακτική, ἐννέα στίς δέκα φορές πού ἔχει διατυπωθεῖ ἀπό τήν ἀντιπολίτευση τέτοιο αἴτημα ἡ κυβέρνηση τό ἔχει ἀπορρίψει ". Καί συνεχίζει : "Γιά νά φανεῖ ἡ διαφορά ἀρκεῖ νά ἀναφερθεῖ ὅτι πρόσφατα στήν Ἀγγλία, μόλις ξέσπασε τό σκάνδαλο τοῦ κατασκόπου Ἄντονυ Μπλάντ, καί κατατέθηκαν σχετικές

ἐρωτήσεις ἀπό τούς ἀντιπολιτευόμενους Ἐργατικούς βουλευτές, ἡ ἴδια ἡ Πρωθυπουργός κ. Θάτσερ ἀπάντησε μ ἔ σ α σέ ἐ λ ά χ ι σ τ ε ς μ ἔ ρ ε ς στή Βουλή τῶν Κοινοτήτων. Ἐπίσης στό Γαλλικό Κοινοβούλιο ὁ Πωθυπουργός ἤ οἱ ἁρμόδιοι ὑπουργοί ἀφιερώνουν σέ κ ἄ θ ε σ υ ν ε δ ρ ί α σ η μ ί α π ε ρ ί π ο υ ὥ ρ α γιά νά ἀπαντήσουν σέ ἐρωτήσεις βουλευτῶν, πάνω στά καθημερινά ἐπίκαιρα θέματα καί προβλήματα, πού ἀπασχολοῦν τό λαό τους ".

(4). Τό φαινόμενο αὐτό συναντᾶται ὅλο καί πιό συχνά στήν περίοδο 1975 - 1979. Τελευταία λειτουργική ἐκδήλωση τοῦ εἴδους αὐτοῦ ἀποτελεῖ ἡ ἐνημέρωση τοῦ Πρωθυπουργοῦ Κων/νου Καραμανλῆ πρός τόν Ἀρχηγό τῆς " ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης " Ἀντρέα Παπανδρέου, μετά τό τέλος τῶν ἐπίσημων πρωθυπουργικῶν ταξιδιῶν στή Σοβιετική Ἕνωση (Μόσχα, Ὀκτώβρης 79) καί στή Λαϊκή Δημοκρατία τῆς Κίνας (Πεκίνο, Δεκέμβρης 79).

(5). Δές ἐφημερίδα " Ἐλευθερία ", Τρίτη 1η Γενάρη 1946 (περίοδος β', ἀρ. φ. 409) μέ τίτλο αὐτόν πού παραθέσαμε στό κείμενο, καί μέ ὑπότιτλο " Δέν κρίνεται ἀναγκαία ἡ σύγκλησις τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ἐξωτερικῶν ". / Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας.

(6). " Ἐλευθερία ", Πέμπτη 3 Γενάρη 1946 (περίοδος β', ἀρ. φ. 410) / Καί ἐδῶ οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας.

(7). Πρόκειται γιά τό ἄρθρο τοῦ John O. Iatrides - τοῦ Ἕλληνα καθηγητή τῆς Διεθνοῦς Πολιτικῆς καί Προέδρου τοῦ Τμήματος Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν στό Southern Connecticut State College - μέ τίτλο " Τό Δόγμα Τρούμαν - ἡ ἀπαρχή τῆς διείσδυσης τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν στήν Ἑλλάδα ", πού δημοσιεύονται στό συλλογικό ἔργο " Ἡ ἀμερικανική πολιτική στήν Ἑλλάδα καί Κύπρο ", μέ ἐπιμέλεια τῶν Th.A. Couloumbis καί Sallie M. Hicks , ἐκδόσεις Παπαζήσης, Ἀθήνα, 1976, σελ. 28 - 47 (τό ἔγγραφο σ. 42-43). / Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας./ Ἡ πηγή τοῦ ἐγγράφου - πού παραθέτει ὁ J. O. Iatrides - εἶναι : Foreign Relations of the United States, 1948, p. 12.

(8). Δές " Πρακτικά τής Βουλής τών Ἑλλήνων ", Συνεδρίαση ΙΑ', Τρίτη Ιη Δεκέμβρη Ι953, πάνω στίς σχέσεις Ἑλλάδας - Ἀγγλίας - Η.Π.Α., τόμος Δ' , Ι953, σελ. ΙΙ8 - ΙΙ9. Ὁμιλητές : Ε. Ζαννής, Σ. Βενιζέλος, Κ. Μητσοτάκης, Κ. Βοβολίνης, Γ. Γρηγορίου, Λ. Δερτιλής, κτλ. / Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας.

(9). Δές σχετικά στό κεφάλαιο 2γ - παράγραφος α - τού Πρώτου μέρους τής μελέτης, σελ. 86 - 88.

(Ιε). Τά Μυστικά Ἀρχεῖα τής Βρετανικής Κυβέρνησης τής πενταετίας Ι94Ι - Ι945 πού ἀφοροῦν τήν Ἑλλάδα, δημοσιεύτηκαν σέ ἕνα ἐνιαῖο βιβλίο μέ τίτλο " Μυστικά Ἀρχεῖα Φόρεϊν Ὄφις : δικτατορία, πόλεμος, κατοχή, ἀντάρτικο, Μέση Ἀνατολή ", ἐκδόσεις Νέα Σύνορα, Ἀθήνα, Ι972, σελίδες 389.
Ἄς σημειωθεῖ, ὅτι τά Ἀρχεῖα αὐτά - πού κατά πάγια ἀρχή τής Μ. Βρετανίας δίνονται στή δημοσιότητα 30 χρόνια μετά τή συγγραφή τους - πρίν γίνουν βιβλίο εἶχαν γιά πρώτη φορά δημοσιευθεῖ στήν ἀθηναϊκή ἐφημερίδα " Τό Βῆμα " στή διάρκεια τριῶν μηνῶν (Γενάρης-Φλεβάρης-Μάρτης Ι972).

Κεφάλαιο 3δ : Ὁ ρόλος τής ἐφαρμογής τής " κομματικής πειθαρχίας " στά θέματα ἐξωτερικής πολιτικής διάφορος ἀπό αὐτόν στά ἐσωτερικά ζητήματα ;

(Ι). Δές Β. Ι. Λένιν " Κράτος καί Ἐπανάσταση ", ἐκδόσεις Γνῶσεις, Ἀθήνα, (χωρίς χρονολογία ἔκδοσης), σελ. 2Ι8. Πρόκειται γιά ἀνατύπωση ἀπό τήν ἔκδοση Λένιν: Διαλεκτά ἔργα, καί περιλαμβάνει καί τήν " Εἰσήγηση γιά τήν Εἰρήνη " τού ἴδιου. Ἀναφέρει λοιπόν ὁ Λένιν ἀκριβῶς " Ἡ διέξοδος ἀπό τόν Κοινοβουλευτισμό δέν βρίσκεται φυσικά στήν κατάλυση τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν θεσμῶν καί τής αἱρετότητας, παρά στή μ ε τ α τ ρ ο π ή τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν θεσμῶν ἀπό λογοκοπεῖα σέ " ἐ ρ γ α ζ ό μ ε ν α " ἱδρύματα ". / Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας.

(2). Τή φράση " ἐργαζόμενα " ἱδρύματα πού ὑπάρχει τόσο στό κείμενο, ὅσο καί στήν προηγούμενη σημείωση ἔχει δανειστεῖ ὁ Λένιν ἀπό τόν Κάρολο Μάρξ, πού ἔγραφε στήν Παρισινή Κομμούνα, τό Ι87Ι : " Ἡ Κομμούνα δέν ἐπρόκειτο νά εἶναι κοινοβουλευτικό, ἀλλά ἐ ρ γ α ζ ό μ ε ν ο σῶμα, ἐ κ τ ε λ ε σ τ ι κ ό καί ν ο μ ο θ ε τ ι κ ό ταυτόχρονα ".

(3). Ἀπό τό βιβλίο " Ἡ πάλη ἐνάντια στούς καντεντίζοντες σοσιαλδημοκράτες καί ἡ κομματική πειθαρχία " (1906), Β.Ι. Λένιν, Ἅπαντα, τόμος ΙΙ, σελ. 299./ Ἡ παραπομπή αὐτή εἶναι ἀπό τό βιβλίο τοῦ Νίκου Γ. Μουσούρου " Ἡ θεωρία τοῦ Λένιν γιά τό δημοκρατικό συγκεντρωτισμό ", ἐκδόσεις Ἀγώνας, σειρά Σήμερα, Ν^{O}4, Ἀθήνα, Δεκέμβρης 1979, σελ. 107 - 108.

(4). Ἀπό τήν " Ἔκθεση στό V Συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ", (1907), Β.Ι. Λένιν, Ἅπαντα, τόμος 12, σελ. 415 / Καί ἡ παραπομπή αὐτή ἀπό τό ἴδιο βιβλίο τοῦ Νίκου Γ. Μουσούρου, ὅπου πρίν, σελ. 108 - 109.

(5). Ἀπό τό βιβλίο τοῦ Δημήτρη Θ. Τσάτσου " Πολίτευμα καί Πολιτική ", ἐκδόσεις Ἴκαρος, Ἀθήνα, Φλεβάρης 1977, σελ. 117 - 118. / Ἄς σημειωθεῖ, ὅτι τά περισσότερα ἀπό τά κείμενα πού περιέχονται στόν τόμο αὐτό - σύμφωνα μέ τόν ἴδιο τό συγγραφέα - ἔχουν δημοσιευθεῖ στήν ἀθηναϊκή ἐφημερίδα " Τό Βῆμα " στή μετά τή μεταπολίτευση περίοδο.

(6). Δημήτρη Θ. Τσάτσου, ὅπου πρίν, σελ. 120.

(7). Δές τίς ἀπόψεις αὐτές τοῦ Santiago Carrillo γιά τό ρόλο τοῦ νέου κόμματος & τοῦ νέου πολιτικοῦ σχηματισμοῦ, στό βιβλίο του " Eurocommunismo y Estado ", editorial Critica, Barcelona, (1977) πού κυκλοφόρησε στά ἑλληνικά σέ μετάφραση τοῦ Γιάννη Λελούδα, μέ τίτλο " Εὐρωκομμουνισμός καί Κράτος ", ἐκδόσεις Θεμέλιο, Ἀθήνα, 1977, σελ. 126 - 129.
Ἄς σημειωθεῖ, ὅτι τό βιβλίο αὐτό τοῦ Γενικοῦ Γραμματέα τοῦ Ἰσπανικοῦ Κόμματος εἶναι αὐτό, πού προκάλεσε τίς ἐπιθέσεις τοῦ Σοβιετικοῦ ὀργάνου " Νέοι Καιροί ", ἀπέναντι στόν Εὐρω-κομμουνισμό τό καλοκαίρι τοῦ 1977.

(8). Τό ἄρθρο 29 παράγραφος Ι ὁρίζει " Ἕλληνες πολῖται, ἔχοντες τό δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, δύνανται νά ἱδρύουν ἐ λ ε υ θ έ ρ ω ς καί νά μετέχουν εἰς π ο λ ι τ ι κ ά κ ό μ μ α τ α, ἡ ὀργάνωσις καί ἡ δράσις τῶν ὁποίων ὀφείλει νά ὑπηρετῇ τήν ἐλευθέραν λειτουργίαν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος "./ Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας.
Ἀκόμα γιά τή σημασία τοῦ κόμματος ἀπό τήν ἄποψη τοῦ Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, Κων/νου Τσάτσου, στό βιβλίο του " Πολιτική - Θεωρία πολιτικῆς δεοντολογίας " , Ἀθῆναι, 1975, σελ. 200, πού ἀναφέρει :
" Μεταξύ τῶν ὀργανωμένων ὁμάδων συγκαταλέγονται καί τά κόμματα. Τά κόμματα δέν εἶναι ὄργανα τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἀλλά ἡ ὕπαρξίς τους καί ἡ λειτουργία τους καθιερώνεται, εἴτε ἀπό τόν νόμο ρητά, εἴτε ἀπό τίς παραδόσεις. Στή σύγχρονη Δημοκρατία ἡ ὁλότητα πού ἀσκεῖ τήν ὑστάτη πολιτική ἐξουσία διαιρεῖται σέ τάσεις ὁμάδες, ὅσες εἶναι οἱ πολιτικές τάσεις πού κάθε φορά ἐπικρατοῦν. Αὐτές οἱ τάσεις ἀποκτοῦν μιάν ὀργανική ἑνότητα, ἄλλοτε περισσότερον, ἄλλοτε λιγώτερο χαλαρή, ὥστε χάρη σ' αὐτήν νά γίνωνται ἰσχυρότερες καί νά ἐπιβάλλωνται. Εἶναι φυσική λοιπόν ἡ τέτοια ὁμάδευση ἐκεῖ πού τά συμφέροντα δέν εἶναι κυρίως ἀτομικά, ἀλλά εἶναι κοινά πολλῶν ἀτόμων. Ὅσο μάλιστα ἡ πολιτεία μεγαλώνει, τόσο περισσότερο γίνεται ἀναγκαία αὐτή ἡ ὁμάδευση, γιά νά γεφυρωθῇ ἡ ἀπόσταση πού χωρίζει τό κάθε ἄτομο ἀπό τήν κορυφή τῆς ἐξουσίας.
Τά κόμματα ἀσκοῦν ἔμμεσα πολιτικήν ἐξουσίαν, ἐπηρεάζοντας καί τήν νομοθετικήν καί τήν ἐκτελεστικήν της λειτουργίαν χωρίς νά εἶναι ὄργανα τῆς πολιτείας, ἀλλά μόνο ἀναγκαῖοι παράγοντες διά τήν προσφερώτερη λειτουργία της. Καί ὅταν μέν ἡ ἐπιρροή τους συμπίπτει μέ τό γενικόν συμφέρον, τότε δέν εἶναι ἐπιζήμια, ὅταν ὅμως συμπίπτει μέ τό περιωρισμένο κομματικό συμφέρον, πού μπορεῖ νά εἶναι τό συμφέρον μιᾶς οἰκονομικῆς τάξεως, ταξικό συμφέρον, ἀλλά μπορεῖ νά εἶναι ἁπλῶς ἕνα πλέγμα ἀπό συνεταιρισμένα ἀτομικά συμφέροντα, τότε ἡ ἐπιρροή τους νοθεύει τήν ρυθμιστικήν λειτουργίαν τῆς πολιτείας καί τήν καθολικότητά της ..."
Ἡ παράθεση ἀπό τό βιβλίο τοῦ Ἀθανασίου Ἀντ. Δερβέναγα, (βουλευτή τῆς Ν.Δ.) ὅπου πρίν, σελ. 156.

(9). Λέγοντας ἔμμεσες ἀναφορές ἐννοοῦμε μερικές διατάξεις, ὅπως γιά παράδειγμα τό ἄρθρο 58 τοῦ Συντάγματος, πού παραπέμπει στόν Κανονισμό τῆς Βουλῆς (ἄρθρο 8) ὅπου ἡ σύσταση τῶν Ἐξεταστικῶν " τῶν πραγμάτων " Ἐπιτροπῶν γίνεται κατ' ἀναλογία τῆς ἐκλογικῆς δύναμης τῶν κομμάτων.
Μέ τήν εὐκαιρία ἄς μή ξεχνᾶμε ὅτι τά Ἑλληνικά πολιτικά κόμματα ἀπόκτησαν νομική ὑπόσταση μέ τό Νόμο 3363, ἄρθρο 43 τῆς 2/9/1926.

(10). Οἱ Α. Σβῶλος καί Γ.Κ. Βλάχος στό κοινό τους ἔργο " Τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος" ὅπου πρίν, Μέρος Ι, τόμος Β', σελ. 237 - 238, μιλῶντας γιά τό ἄρθρο ΙΙ/1952

(τδ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι) συμπληρώνουν κατά κάποιον τρόπο τήν ἔλ
λειψη αὐτή τοῦ Συντάγματος τονίζοντας :
" Εἰς τδ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι δέον νά ἀναχθῆ καί ἡ ἵδρυσις καί λει
τουργία τῶν πολιτικῶν κομμάτων, ἀσχέτως ἰδίας νομοθετικῆς ρυθμίσεως ". Στή
συνέχεια παραθέτουν ὁρισμένα στοιχεῖα ἀπό τά Συντάγματα τῆς Ἰταλίας, τῆς
Δ. Γερμανίας, τῆς Σοβιετικῆς Ἕνωσης, τῆς Ρουμανίας, τῆς Πολωνίας, τῆς Τσε
χοσλοβακίας, τῆς Ἀλβανίας, κτλ.

(II). Στά πλαίσια αὐτά ἐντάσσεται καί ἡ οἰκονομική ἐξάρτηση τοῦ βουλευτῆ. Δές στ
βιβλίο τοῦ Δημήτρη Κιτσίκη " Ἕλλάς καί ξένοι: 1919 - 1967 - Τά ἀρχεῖα τοῦ
ἑλληνικοῦ ὑπουργείου ἐξωτερικῶν ", ἐκδόσεις βιβλιοπωλείου Ἑστίας, σειρά
λιτική καί ἱστορία, Νο 5, Ἀθῆναι, 1977, σελ. 189. Ἀναφέρει σχετικά :
" Πρίν ἀπό τδ πραξικόπημα τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967, κάθε ὑποψήφιος ἔπρεπε ν
δαπανήση γιά τήν προεκλογική του ἐκστρατεία κατά μέσον ὅρο 150.000 ὡς 3000
δρχ. Τδ Κράτος δέν συμμετεῖχε καθόλου σ' αὐτά τά ἔξοδα ἀλλά οὔτε καί τδ κόμ
τοῦ ὑποψηφίου. Δέν τοῦ ἀπέμενε λοιπόν, ἄν δέν εἶχε τούς ἀναγκαίους πόρους,
παρά νά δεχθῆ τήν ὑστερόβουλη συμβολή κάποιου ἐπιχειρηματία πού φυσικά εἶχ
τήν ἐλπίδα, ἄν ἔβγαινε Βουλευτής ὁ ὑποψήφιος, νά μή λησμονηθῆ ἡ χειρονομία
του. Αὐτή ἡ τακτική ἦταν πολύ συνηθισμένη. Μόνο τδ κόμμα τῆς ἄκρας ἀριστερ
ἡ Ε.Δ.Α., ἀποτελοῦσε ἐξαίρεσι σ' αὐτόν τόν κανόνα : Ἦταν τδ μοναδικό πολι
κά καλά ὀργανωμένο κόμμα πού ἐκάλυπτε ὅλα τά ἔξοδα τῶν ὑποψηφίων του ἀλλά
τούς ζητοῦσε σάν ἀντάλλαγμα, ἄν ἔβγαιναν βουλευτές, τά δύο τρίτα, ἤ τά τρί
τέταρτα ἤ καμμιά φορά καί περισσότερα ἀπό τίς ἀποδοχές τους, ἀνάλογα μέ τήν
οἰκονομική κατάστασι τοῦ καθενός. ".

(I2). Στό σημεῖο αὐτό ὁ Δημήτρης Τσάτσος, ὅπου πρίν, σελ. 122 - 123, ὑποστηρίζει
καί ἕναν τ ρ ί τ ο παράγοντα, τήν " ἐξάρτηση τοῦ βουλευτῆ " ἀπό τήν Κυβέρ-
νηση. Τήν ἀρκετά ἐνδιαφέρουσα αὐτή ἄποψη παραθέτουμε : " Ἡ κυβέρνηση ἔχει
τίς προτιμήσεις της ἀκόμα καί μεταξύ τῶν βουλευτῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Με-
ρικούς μπορεῖ νά τούς εὐνοεῖ ἰδιαίτερα κι ἔτσι νά καθορίζει ἐκείνη ποιούς θ
ἀναδείξει ὡς καλούς διεκπεραιωτές μέσω τῶν ὑπουργείων της. Δημιουργεῖται λο
πόν καί μιά πρόσθετη ἔμμεση ἐ ξ ά ρ τ η σ η τ ο ῦ β ο υ λ ε υ τ ῆ ἀ π ό
τ ή ν Κ υ β έ ρ ν η σ η ". / Οἱ ὑπογραμμίσεις τοῦ Δ. Τσάτσου.

(I3). Τήν τεράστια σημασία τῆς " δημοκρατίας στό ἐσωτερικό τοῦ κόμματος " καταδεί
κνύουν καί οἱ πρόσφατες ἀναλύσεις θεωρητικῶν τῶν λεγομένων " εὐρω - κομμου-

νιστικῶν κομμάτων ", μιᾶ καὶ τὸ πρόβλημα τίθεται γιὰ πρώτη φορὰ μ α ζ ι κ ά στοὺς κόλπους τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων.

(I4). Ἂς σημειωθεῖ ὅτι τὸ χουντικὸ φευτο-σύνταγμα τοῦ I967 (ἄρθρο 64 παρ. 2, ἐδάφιο α'), θεωροῦσε τὴν " προσχώρηση " (τὴν ὀνόμαζε μετάσταση) σὰν παραίτηση ἀπὸ τὸ βουλευτικὸ ἀξίωμα, ἐὰν αὐτὴ συνέβαινε στὴ διάρκεια τῆς βουλευτικῆς περιόδου.

(I5). Οἱ πίνακες αὐτοὶ ἀφοροῦν ἕνα μέρος νόνο τῆς περιόδου ποὺ ἐξετάζουμε, δηλ. ἀνάμεσα στὰ I946 - I952 καὶ εἶναι παρμένοι ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, " Μητρῶον Γ ερουσιαστῶν ἐτῶν I929 - I935 καὶ βουλευτῶν ἀπὸ τῆς Γ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς I935, μέχρι τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς I974 ", Ἀθῆναι, I977, σελ. 2II - 2I7 (Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων, Διεύθυνση Διοικητικοῦ, Τμῆμα Μητρώου Βουλευτῶν).

(I6). Δὲς Παράρτημα, πίνακα Νο I2.

(I7). Ὅπου πρίν, πίνακα Νο I3(α).

(I8). Ὅπου πρίν, πίνακα Νο I3(β).

(I9). Ἀναφέρουμε μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστὰ καὶ σημαντικὰ ὀνόματα βουλευτῶν ποὺ μετέβαλλαν τὴν πολιτική τους τοποθέτηση στὴν περίοδο τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς

τοῦ 1946 : α) Θ ε ο τ ό κ η ς Ἰωάννης (Δήλωση ἀνεξάρτητου " Λαϊκοῦ "), β) Θ ε ο τ ό κ η ς Σπυρίδων (1. Προσχώρηση στήν " Κοινοβουλευτική Ὁμάδα Σπύρου Μαρκεζίνη καί 2. Προσχώρηση στό " Νέο Κόμμα "), γ) Κ α τ σ ό τ α ς Παυσανίας (1. Δήλωση ἀνεξαρτησίας καί 2. Προσχώρηση στό " Κόμμα Φιλελευθέρων ") & δ) Μ α ρ κ ε ζ ί ν η ς Σπύρος (Δήλωση Ἵδρυσης τοῦ " Νέου Κόμματος ").

(20). Ἀναφέρουμε ἀκόμα μερικά ἀπό τά πιό γνωστά ὀνόματα πού μετέβαλλαν πολιτική πολιτική τοποθέτηση στή Βουλή τῆς Α' Περιόδου τοῦ 1950 : α) Ε ὐ τ α ξ ί α ς Λάμπρος (προσχώρησε στό Λαϊκό Ἑνωτικό κόμμα ἀφοῦ πρίν εἶχε προσχωρήσει καί στήν ἀνεξάρτητη ὁμάδα Λαϊκῶν), β) Ζ έ ρ β α ς Ναπολέων (δήλωση συνεργασίας μέ τό Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, γ) Ζ ί γ δ η ς Ἰωάννης (δήλωση ἀνεξάρτητου Φιλελεύθερου), δ) Κ α ν ε λ λ ό π ο υ λ ο ς Παναγιώτης (προσχώρησε γινόμενος συναρχηγός τοῦ Λαϊκοῦ Ἐγ. κόμματος), ε) Κ α ρ α μ α ν λ ῆ ς Κωνσταντῖνος (προσχώρησε πρῶτα στήν ἀνεξάρτητη ὁμάδα Λαϊκῶν καί μετά στό Λαϊκό Ἑνωτικό κόμμα), ζ) Ρ ά λ λ η ς Γεώργιος (2 προσχωρήσεις, ὅπου καί ὁ Καραμανλῆς), η) Σ ο φ ι α ν ό π ο υ λ ο ς Ἰωάννης (δήλωση σύμπραξης μέ τούς Ἀριστερούς Φιλελευθέρους) καί θ) Σ τ ε φ α ν ό π ο υ λ ο ς Στέφανος (προσχώρησε ἀρχικά στήν ἀνεξάρτητη ὁμάδα Λαϊκῶν — γινόμενος καί συναρχηγός στό Λαϊκό Ἑνωτικό κόμμα) / Τά πιό πολλά ἀπό τά παραπάνω ἀναφερόμενα ὀνόματα δεσπόζουν καί σήμερα στήν ἑλληνική πολιτική ζωή.

(21). Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ὁ ὅρος " ἀποστασία " στήν Ἑλλάδα πῆρε μεγάλες διαστάσεις τήν περίοδο 1964 - 67, μετά τή διάπαση τῆς Ἕνωσης Κέντρου (ἀποστάτησαν μαζικά 45 ἀπό τούς 171 βουλευτές). Ἀπό τότε ὁ ὅρος ἀποστασία ὑποδηλώνει κατά κάποιο τρόπο τήν " πολιτική προδοσία ".

(22). Δές Νεοκλῆ Καζάζη, ὅπου πρίν, σελ. 109.
Ἄκόμα γιά τήν " ἀποστασία ", δές στό βιβλίο τοῦ Κώστα Βεργόπουλου, ὅπου καί πρίν, σελ. 71. Ἀναφέρει χαρακτηριστικά : " Ὁ ἴδιος ὁ Θ. Δηλιγιάννης κατήγγειλε βάναυσα τούς ὑπουργούς τοῦ Σωτηρόπουλου σάν " ἀποστάτες " ἀπό τό δημοκρατικό χῶρο καί " σταυλίτες εἰς τήν ὑπηρεσίαν τῶν ἀνακτόρων ".

(23). Δές σχετικά μέ τό κόμμα τῆς Ἀριστερᾶς τῆς περιόδου τήν(Ε.Δ.Α.) , στή σημείωση No II, αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου.

(24). Ἂς μήν ἀγνοεῖται στό σημεῖο αὐτό καί ἡ διαπίστωση τοῦ J. Meynaud , ὅπου καί πρίν, σελ. 24ο, ὅπου ἀνάμεσα στά ἄλλα ἀναφέρει :
" Τήν ἐποχή τοῦ Παπάγου ἡ πειθαρχία τῶν βουλευτῶν τῆς δεξιᾶς στούς κόλπους τῆς Βουλῆς εἶχε γίνει παροιμιώδης, ὅπως μαρτυρεῖ καί ὁ ὅρος ὁ λ ό χ ο ς, μέ τόν ὁποῖο τούς ἀποκαλοῦσαν συνήθως. Ἡ ροπή αὐτή πρός τήν ὑπακοή θά συνεχίση νά ἐκδηλώνεται καί ὑπό τήν ΕΡΕ. Ἡ πειθαρχία τῶν βουλευτῶν ἦταν τότε τόσο ἰσχυρή, ὥστε οἱ κυβερνητικές προτάσεις, περιλαμβανομένων καί ἐκείνων ἀκόμη γιά τίς ὁποῖες ὑπῆρχε κίνδυνος νά προκαλέσουν τήν δυσαρέσκεια τῶν ἐκλογέων, συγκέντρωναν, πρακτικά πάντοτε, τήν παμψηφία τῶν βουλευτῶν τῆς ΕΡΕ ".

(25). Ὅπου πρίν, σελ. 493, ὅταν μιλώντας γιά τή διάσπαση τῆς Ἕνωσης Κέντρου ὁ συγγραφέας τονίζει : Ὁ στρατηγός Ντέ Γκώλ εἶχε κάποτε στιγματίσει τούς βουλευτές ἐκείνους τοῦ RPF (Συναγερμός τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ) πού τόν ἐγκατέλειψαν ὑποκύπτοντας στά θέλγητρα μιᾶς ὑπουργικῆς θέσεως μέ τήν ἔκφραση " ils étaient allés à la soupe " (ἔσπευσαν στό συσσίτιο).

(26). Δημήτρη Τσάτσου, ὅπου πρίν, σελ. 124.

(27). Σημειώνουμε ὅτι ἡ ἀνεπάρκεια αὐτή δέν εἶναι μονάχα ὑποκειμενική, ἀλλά καί ἀντικειμενική, ἀφοῦ οἱ συνεδριάσεις τῶν θεμάτων τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς σέ σχέση μέ αὐτές τῆς ἐσωτερικῆς εἶναι ἀσφαλῶς - καί φυσικά - περισσότερες. Στή περίοδο πού μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ, ἀπό ὅτι μπορέσαμε νά διαπιστώσουμε παρατηρεῖται μιά συχνότητα 1 πρός 14 ὑπέρ τῶν ἐσωτερικῶν θεμάτων.

(28). Δές Σπύρου Λιναρδάτου, ὅπου πρίν, σελ. 72 - 78.

(29). Ἡ μυστική ψηφοφορία προβλέπεται στό ἄρθρο 74, ἐδάφια α-δ, τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς τοῦ 1952.

Κεφάλαιο 3ε : Ὁ ρόλος τῆς πολιτικῆς πελατείας στὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπιρροὴ τῆς πολιτικῆς πελατείας τοῦ Ἕλληνα βουλευτῆ στὴ λήψη τῶν ἀποφάσεων.

(1). Δὲς στὸ Παράρτημα τῆς μελέτης : Χάρτες Νο 2 & 3, Πίνακες Νο 9, 10, 11, 12, 13 (α & β) καὶ 15. Οἱ πηγὲς τῶν στοιχείων ἀναφέρονται σὲ κάθε πίνακα.

(2). Πρέπει νὰ τονιστεῖ ὅτι τὸ Σύνταγμα τοῦ 1975 στὸ ἄρθρο 60 παρ. 1, παρέχει μιὰ ἀρκετὰ πιὸ πλήρη καὶ σαφῆ ἰδέα πάνω στὸ " ἀνεύθυνον " τοῦ βουλευτῆ ὁρίζοντας : " Οἱ Βουλευταὶ ἔχουν ἀ π ε ρ ι ό ρ ι σ τ ο ν τὸ δ ι κ α ί ω μ α τῆς κ α τ ὰ σ υ ν ε ί δ η σ ι ν γνώμης καὶ ψήφου " / Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας. Ἐξάλλου τὸ ἀντίστοιχο τοῦ ἄρθρου 62 / 1952 στὸ Σύνταγμα τοῦ 1975 εἶναι αὐτὸ ποὺ ὁρίζει (ἄρθρο 61 παρ. 1) : " Ὁ βουλευτὴς δὲν καταδιώκεται, οὐδ' ὁπωσδήποτε ἐξετάζεται, ἕνεκα γνώμης ἢ ψήφου δοθείσης παρ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἄσκησιν τῶν βουλευτικῶν καθηκόντων ". / Ἂς σημειωθεῖ ὅτι ἡ καινοτομία αὐτὴ ποὺ θεσπίζεται ἀπὸ τὸ ἰσχύον Σύνταγμα τοῦ 1975 βρίσκεται στὴν ἑπόμενη παράγραφο τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ, τὴν παράγραφο 2 μὲ μιὰ ἐξαίρεση : τὴ δίωξη τοῦ βουλευτῆ λόγω σ υ κ ο φ α ν τ ι κ ῆ ς δ υ σ φ ή μ ι σ η ς, διάταξη βασισμένη στὸ ἄρθρο 46 τοῦ Συντάγματος τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας. Ἡ σοβαρότητα τῆς εἰσαγωγῆς τῆς παραπάνω ἐξαίρεσης στὸ ἰσχύον Σύνταγμα προκάλεσε πολλὲς ἀντιρρήσεις, ποὺ φαίνονται ἀπὸ τὴ σχετικὴ συζήτηση στὴν ψήφιση τοῦ ἄρθρου. Δὲς συνεδρίαση 13, σελ. 25, τῆς Ὁλομέλειας τῆς Συνταγματικῆς Ἐπιτροπῆς.

(3). Ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Ἀθανασίου Ἀντ. Δερβέναγα, ὅπου πρίν, σελ. 253, σημείωση 1, ποὺ ἀκόμα προσθέτει : Τονισθέον ὅτι ἡ δοθεῖσα ψῆφος ἢ ἐκδηλωθεῖσα γνώμη δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐδόθη ἢ ἐξεδηλώθη ἐν τῇ Βουλῇ ἀλλὰ ὅτι ὁ βουλευτὴς ἐνήργησε ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ὡς ὀργάνου τῆς νομοθετικῆς λειτουργίας ". / Οἱ ὑπογραμμίσεις τοῦ κειμένου δικές μας.

(4). Ἂς μὴν μᾶς διαφεύγει πάντως τὸ γεγονὸς, ὅτι τὸ κόμμα συχνὰ ἔχει τὴ δυνατότητα - ἂν τὸ ἐπιθυμήσει - νὰ διαγράφει τὸ βουλευτὴ ἀπὸ τὶς τάξεις του στὴν περίπτωση αὐτή, προβάλλοντας λόγους " κομματικῆς πειθαρχίας ".

(5). Δὲν πρέπει νὰ περάσει ἀπαρατήρητο τὸ γεγονὸς, ὅτι ἡ ἀδυναμία πραγμάτωσης τῆς

ἄμεσης δημοκρατίας μαζί μέ τή δοσμένη κρίση τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ πολιτεύματος ἔκαναν πολλές κοινοβουλευτικές δημοκρατίες νά στραφοῦν στό 'δημοψήφισμα' σάν ἐνδιάμεσο στάδιο, ἀνάμεσα στό Λαό καί στήν Κρατική ἐξουσία. Ἡ ἀρχή περιπτώσεων χρησιμοποίησης τοῦ δημοψηφίσματος ἔγινε στή Σουηδία 1922, 1954 & 1957 ἔπειτα στή Γερμανία 1949, στή Δανία τό 1953, στή Γαλλία τό 1962, κτλ.
Στά τελευταῖα χρόνια ἡ προσφυγή στό δημοψήφισμα γιά κάθε μεγάλο καί πολύ σοβαρό θέμα (Ἰταλία 1974 γιά τή νομιμοποίηση τῶν ἐκτρώσεων, Δανία-Νορβηγία-Μ. Βρετανία 23 Ἀπρίλη 1972 γιά τήν ἐπικύρωση εἰσόδου τους στήν Ε.Ο.Κ., κτλ.) ἔκανε πολλούς ξένους κύρια συνταγματολόγους καί πολιτειολόγους νά κάνουν χρήση τοῦ ὅρου " δ η μ ο φ η φ ι σ μ α τ ι κ ή δ η μ ο κ ρ α τ ί α ".

6). Pierre Lalumière et André Demichel, " Les régimes parlementaires Européens ", édi- P.U.F., série " Themis - science politique ", éd. 2ème, Paris, 1978, p. 26.

7). Ἀθανασίου Γ. Ράϊκου, " Παραδόσεις Συνταγματικοῦ Δικαίου ", ὅπου πρίν, σελ. 26ο. / Οἱ ὑπογραμμίσεις τοῦ συγγραφέα.

(8). Ὁ συγγραφέας παραθέτει τό ἄρθρο 59 γιατί μιλάει γιά τό φευτο-σύνταγμα τοῦ τοῦ 1968. Τό ὀρθό ἄρθρο τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952 πού πρέπει νά τεθεῖ ἀντί γι' αὐτό, εἶναι τό 67.

(9). Marcel Prélot et Jean Boulouis " Institutions politiques et droit constitutionnel ", éditions Dalloz, serie précis, 7ème éd., France, 4ème trimestre, 1978, p. 643 - 644, paragraphe n° 438.

(Ιο). Τούς δύο αὐτούς λόγους ἀναφέρει ὁ Κων/νος Τσουκαλᾶς, στό βιβλίο τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Πολιτικῆς Ἐπιστήμης, ὅπου πρίν, στό ἄρθρο του μέ τίτλο " Τό

πρόβλημα τῆς πολιτικῆς πελατείας στὴν Ἑλλάδα τοῦ 19ου αἰῶνα ", σελ. 75 -112 / Ἐπειδὴ στὸ κείμενο χρησιμοποιήσαμε τὴν παραπομπή, ἡ παράθεση ἔγινε χωρὶς εἰσαγωγικά.

(11). Δημήτρη Κιτσίκη, ὅπου πρίν, σελ. 194. / Ὁ συγγραφέας πάντως δέν δίνει καμμιὰ ἐξήγηση στὴ διάκριση αὐτή. Ἁπλὰ καὶ μόνο τὴν ἀναφέρει.

(12). Ὅπου πρίν, σελ. 183 - 217.

(13). Ὅλα τὰ σχετικὰ στοιχεῖα βρίσκονται στοὺς πίνακες Νο 9 & 10 τοῦ Παραρτήματος καὶ στοὺς χάρτες Νο 2 & 3. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀφοροῦν ἀ π ο κ λ ε ι σ τ ι κ ὰ καὶ μ ό ν ο ὅσους βουλευτὲς ἐκλέχθηκαν στὴν περίοδο 1946 - 1958. / Τὰ στοιχεῖα ἐξήχθησαν ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ " Μητρώου Βουλῆς ", ὅπου πρίν.

(14). Δές χάρτη, Νο 1, στὸ Παράρτημα.

(15). Παρὰ τὴν ἀλλαγὴ ποὺ σημειώθηκε στὴ Βουλὴ τὸ 1864 μὲ τὴν εἴσοδο τῶν βουλευτῶν τῆς Ἑπτανήσου - ποὺ μόλις εἶχαν προσαρτηθεῖ στὸν ἐθνικὸ κορμὸ - πολὺ μικρὴ ὑπῆρξε ἡ ἐπιρροή τους ἀπέναντι στοὺς βουλευτὲς τῆς " π α λ ι ᾶ ς " Ἑλλάδας. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τοὺς θεσσαλοὺς βουλευτὲς μετὰ τὸ 1881.

(16). Ἀπὸ τὸν σχεδὸν διπλασιασμὸ τῆς " μείζονος περιοχῆς πρωτευούσης " ἀνάμεσα στὰ 1920 - 1928, τὸ μισὸ θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ στὴν ἐγκατάσταση τῶν πολιτι-

κῶν προσφύγων καὶ τὸ ὑπόλοιπο στὴν ἐσωτερικὴ μετανάστευση ἀπὸ τὴν ἐπαρχία πρὸς τὸ κέντρο. (Δὲς ἀριθμοὺς στὴν παρακάτω σημείωση).

(17). " Ὁ πληθυσμὸς τῆς μεί̈ζονος πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ 452.919 κατοίκους κατὰ τὸ 1920 ἔφθασε τοὺς 801.692 τὸ 1928 ". Ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Κων/νου Τσουκαλᾶ, " " Ἡ Ἑλληνικὴ τραγωδία ", ὅπου πρίν, σελ. 194, σημείωση Νο 5.

(18). Στὴ Βουλὴ τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1936 - σύμφωνα μὲ τὸ Δημήτρη Κιτσίκη, ὅπου πρίν, σελ. 192 - 193 - ἀνῆκαν σὲ " τ ζ ά κ ι α " οἱ 25 ἀπὸ τοὺς 143 βουλευτὲς τῆς δεξιᾶς καὶ 16 ἀπὸ τοὺς 142 βουλευτὲς τοῦ Κέντρου. (Δεξιά : οἱ Λαϊκοὶ τοῦ Π. Τσαλδάρη καὶ Κέντρο : τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων τοῦ Θ. Σοφούλη).

(19). Ἀπὸ τοὺς 15 βουλευτὲς τοῦ Κ.Κ.Ε. ποὺ συμμετεῖχαν στὴν Κοινοβουλευτικὴ Ὁμάδα τοῦ κόμματος, οἱ 13 εἶχαν ἐργατικὴ προέλευση. Οἱ ὑπόλοιποι δύο ἦταν ὁ ἕνας δικηγόρος καὶ ὁ ἄλλος πασίγνωστος διανοούμενος, ὁ Δημήτρης Γληνός. Δὲς Δ. Κιτσίκη, ὅπου πρίν, σελ. 192.
Κατὰ κάποιο τρόπο ἡ Ε.Δ.Α. - τὸ κόμμα ποὺ κάλυψε τὸ χῶρο τοῦ παράνομου ἀπὸ τὸ 1947 Κ.Κ.Ε. - διετήρησε τὴν ἐργατικὴ προέλευση τῶν μελῶν τῆς Κοινοβουλευτικῆς Ὁμάδας, ἂν καὶ αἰσθητὰ μειωμένη σὲ σχέση μὲ πρίν (τοῦ ΚΚΕ 1936). Σ' αὐτὴ βρίσκουμε πάντως ἕνα ὑδραυλικό, ἕνα ἐργάτη, δύο δημοσιογράφους, ἀ λ λ ὰ καὶ τρεῖς δικηγόρους, ἕνα καθηγητὴ Πανεπιστημίου (τὸν Ἰωάννη Ἰμβριώτη, ἡ ἐκλογὴ τοῦ ὁποίου ἀκυρώθηκε στὶς 12.1.1951), κτλ.

(20). Πραγματικὰ οἱ γυναῖκες ποὺ ἐκλέχθηκαν στὴν περίοδο 1956 - 1958 - δηλαδὴ μετὰ τὴ χορήγηση τοῦ δικαιώματος στὶς γυναῖκες καὶ μέχρι τὴ λήξη τῆς περιόδου ποὺ ἐδῶ ἐξετάζουμε - μετριῶνται στὰ δάκτυλα τοῦ ἑνὸς χεριοῦ, ἀφοῦ ἦταν μόνο δύο: ἡ Λίνα Τσαλδάρη (σύζυγος τοῦ Π. Τσαλδάρη) ποὺ ἔγινε μὲ τὴν Ε.Ρ.Ε. καὶ ὑ-πουργὸς Κοινωνικῆς Πρόνοιας (1956-58) καὶ ἡ Ἑλένη Σ. Μπενᾶ, μὲ τὴν Ε.Δ.Α. τὸ 1958 & 1961.

(21). Νεοκλή Καζάζη, ὅπου πρίν, σελ. 79. (ἄρθρο στόν " Ἑλληνισμό ", 20.5.1906). Ἀκόμα τήν ἴδια διαπίστωση κάνει καί ὁ Ἐπαμεινώνδας Κ. Στασινόπουλος, στήν ἐφημερίδα " Ἀθηναϊκή ", 14.5.1958, σέ ἄρθρο μέ τίτλο " Ὁ θάνατος τοῦ Τσουμπέ, ἡ ἐλπίδα καί τό κορόϊδο. Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος κτυπᾶ τήν φαυλοκρατία " Ἀγαφέρει σχετικά ὁ Στασινόπουλος :
" Ἀπό τήν Ἐπανάσταση τοῦ 21, καί ἐπί ἕνα σχεδόν αἰώνα, τά τζάκια εἶχαν τό βουλευτικό προνόμιο " ἐλέω κληρονομίας ". Στά τζάκια εἶχε προστεθεῖ καί ἡ φαυλοκρατία τῶν παλαιῶν κομμάτων καί ἐπηρέαζαν ἔμμεσα τά ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν. Μόνο μετά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1909 καί τήν ἐμφάνιση τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου στήν πολιτική ζωή τῆς Ἑλλάδος ἀνοίχτηκε ὁ πραγματικός δρόμος τῆς δημοκρατίας στίς ἐκλογές. Τά τζάκια ἔχασαν τή δύναμή τους καί στίς ἐκλογές ἡ λαός ψήφισε νέους καί ἄγνωστους ὡς τότε πολιτευόμενους. Μερικοί ἀπ' αὐτούς ἔγιναν ἀργότερα πρωθυπουργοί τῆς Ἑλλάδος ".

(22). Γιά περισσότερα στοιχεῖα πάνω στίς σημαντικές πολιτικές οἰκογένειες τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς ζωῆς καί τή χρονολογία ἐμφάνισής τους στά πολιτικά πράγματα, δές στό βιβλίο τοῦ Δ. Κιτσίκη, ὅπου πρίν, σελ. 193 - 195.

(23). Δές γιά τό πρόβλημα καί τίς ἐνέργειες τοῦ Ε. Βενιζέλου - ἁπλοῦ βουλευτή πιά στά 1933 - γιά νά κλείσει αὐτή ἡ πληγή. / Ἀπό τόν Κιτσίκη, σελ. 190.
Ἀκόμα γιά τή σημασία τοῦ χρήματος στήν ἑλληνική πολιτική ζωή, δές Ν. Καζάζη, ὅπου πρίν, σελ. 81 - 82.
Ἐξέλλου παράβαλε τήν παράγραφο 550 τῆς Πολιτείας τοῦ Πλάτωνα.

(24). Ὅλα τά σχετιζόμενα μέ τό θέμα αὐτό στοιχεῖα στό Παράρτημα, πίνακα Νο II.

(25). Μιά ἀναγκαία διευκρίνηση : ἡ διαφορά πού παρατηρεῖται ἀνάμεσα στούς 1044 βουλευτές πού ἀναφέραμε στίς διαπιστώσεις τῆς γεωγραφικῆς κατανομῆς καί τούς 839 πού παραθέτουμε ἐδῶ βρίσκεται στό ἑξῆς σημεῖο : Στούς 1044 βουλευτές σημειώνονται ὅλοι οἱ βουλευτές τῆς περιόδου σέ ἀπόλυτο ἀριθμό, ἐνῶ στούς 839 περιλαμβάνεται μόνο μιά φορά κάθε βουλευτής ἀνάλογα μέ τό εἶδος τοῦ ἐ-

παγγέλματός του. Συνεπῶς ἡ διαφορά 205 (Ι044 μεῖον 839) εἶναι ἡ διπλή, τριπλή, τετραπλή ἀκόμα καί πενταπλή ἐκλογή στήν περίοδο Ι946 - Ι958. Δίνουμε 2 παραδείγματα : π.χ. ὁ βουλευτής Μπαλκατζῆς Ἐμμανουήλ πού ἐκλέχθηκε 4 συνεχεῖς φορές στήν περίοδο Ι946 - Ι958 μέ τήν Ε.Π.Ε.Κ. ἤ ἀκόμα ὁ βουλευτής Βουρδουμπᾶς Δημήτριος πού ἐκλέχθηκε 4 φορές στήν περίοδο Ι946 - Ι958, μία φορά μέ τό Λαϊκό Κόμμα, μία μέ τόν Ἑλληνικό Συναγερμό καί 2 φορές μέ τήν ΕΡΕ.

(26). Ἄς σημειωθεῖ ὅτι τό ποσοστό αὐτό (66,98 ο/ο) π ρ έ π ε ι νά ναι ἀκόμα μ ε γ α λ ύ τ ε ρ ο, γιατί δέν ἔχουμε τά στοιχεῖα γιά τή μόρφωση τῶν κατηγοριῶν Ι, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, ΙΙ, Ι4, Ι5, Ι7, 23, 24, 25, 27, 29 καί 3Ι, πού ἀναφέρονται στόν πίνακα Νο ΙΙ τοῦ Παραρτήματος.

(27). Δές Δ. Κιτσίκη, ὅπου πρίν, σελ. Ι93.

(28). Δές τίς διαπιστώσεις τοῦ Jean Meynaud , ὅπου πρίν, στό κεφάλαιο " Ὁ ρόλος τοῦ Στρατοῦ ", σελ. 349 - 358

(29). Τελευταῖο παράδειγμα τοῦ εἴδους ἡ " ὑφυπουργοποίηση " τοῦ Ι. Ντάβου, ἀρχηγοῦ τοῦ ΓΕΕΘΑ στίς Ι5 Γενάρη Ι98ο. Στό σημεῖο αὐτό ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ νά ἀνοίξουμε μιά παρένθεση, πού δείχνει τό πῶς ἀντιμετωπίζει τό Στράτευμα τά πολιτικά ἀξιώματα : " Ἀπόστρατος στρατηγός ρωτήθηκε ἀπό δημοσιογράφο τί βλέπετε νά γίνεται σύντομα ὑφυπουργός Ἀμύνης ὁ Ντάβος, στρατηγέ μου; καί ἡ ἀπάντηση : Ὑφυπουργός ἀπό ἀρχηγός τοῦ ΓΕΕΘΑ; Ἀποκλείεται. Τί, δηλαδή νά γίνει ; Ἀπό δήμαρχος κλητῆρας ; ". Δές ἐφημερίδα " Ἐλευθεροτυπία ", Ι6.Ι.Ι98ο, στήλη Πολιτικά Παρασκήνια, ὑπογραφή Γ.Β.

(3ο). Ἕναν πλήρη κατάλογο γιά τίς συνθέσεις τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων κάθε περιόδου κ α τ ά ἐ π α γ γ ε λ μ α τ α καί κ α τ ά ἡ λ ι κ ί α, μέ βάση τίς δηλώσεις τῶν βουλευτῶν παραθέτει τό " Μητρῶον Γερουσιαστῶν καί Βουλευτῶν ", ὅπου πρίν, σελ. 24ο - 24Ι. Ἀναδημοσιεύουμε τόν κατάλογο αὐτό στό Παράρτημα, στόν Πίνακα Νο Ι5.

(31). Στό κεφάλαιο 3β γιά τήν ἐνημέρωση τῆς Βουλῆς " ἐκ τῶν ἔσω ", στήν παράγραφο γιά τούς βουλευτές, σελ. I52 - I53.

(32). Θά ἦταν λάθος νά πιστεύεται , ὅτι τό ρουσφέτι ἀπευθύνεται μόνο στούς ἰδεολογικούς φίλους τοῦ βουλευτή. Ἀντίθετα συχνό εἶναι τό φαινόμενο τῆς παροχῆς του καί σέ ἰδεολογικούς ἀ ν τ ι π ά λ ο υ ς ἀκόμα μέ σκοπό π.χ. τήν ἐξάρτησή τους, τήν ἐκμετάλλευση τῆς ἐνδεχόμενης ὑφηλῆς κοινωνικῆς θέσης πού μπορεῖ νά ἐπηρεάσει, κτλ.

(33). Ὅπου πρίν, σελ. 43.

(34). Δές Ν. Καζάζη, ὅπου πρίν, σελ. 8I.

(35). Ὅπου πρίν, σελ. 73. / Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας.

(36). J. Meynaud , ὅπου πρίν, σελ. 43.

(37). Ἡ διαπίστωση εἶναι πρόσφατη καί ἔχει ἰδιαίτερη σημασία, ἀφοῦ προῆλθε ἀπό τόν ἴδιο τόν Πρωθυπουργό τῆς χώρας Κων/νο Καραμανλῆ - πού σ' ἕνα ἔκτακτο ὑπουργικό συμβούλιο - ἐπανέλαβε τίς γνωστές θέσεις του γιά τήν πάταξη τοῦ ρουσφετιοῦ. Δές ἡμερήσιο τύπο βδομάδας 23 - 3I Δεκέμβρη I979.

(38). Χρειάζεται προσοχή πάντως, διότι ἡ διαπίστωση αὐτή δέν πρέπει νά ὁδηγήσει

στό λαθεμένο συμπέρασμα, ὅτι ἡ πολιτική διαμάχη στήν Ἑλλάδα ἔχει προχωρήσει σέ τέτοιο βαθμό πού νά ἔχει ταξικό χαρακτήρα μέ τή μαρξιστική ἔννοια τοῦ ὅρου.

(39). Ὅπου πρίν, σελ. 143.

(40). Τή σοβαρότητα τοῦ θέματος ἀντιλαμβανόμαστε ἀπό τό γεγονός καί μόνο, ὅτι οἱ δύο λαοφιλέστεροι ἀρχηγοί κομμάτων τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας, οἱ Γ. Παπανδρέου καί Κων/νος Καραμανλῆς εἶχαν ἀπόλυτα ἐπιβληθεῖ στίς κοινοβουλευτικές Ὁμάδες τοῦ κόμματός τους. Ἡ περίπτωση τοῦ σημερινοῦ Πρωθυπουργοῦ, πού συμπλήρωσε 14 χρόνια στό πρωθυπουργικό ἄξίωμα δέν πρέπει νά ναι ἄσχετη, μέ τό θέμα ἐπιβολῆς του πάνω στήν κοινοβουλευτική Ὁμάδα. / Γιά τήν ἐπιβολή αὐτή δές J. Meynaud , ὅπου πρίν, σελ. 236-241 γιά τήν Ε.Ρ.Ε. καί 277-291 γιά τήν Ε.Κ.

(41) K. D. Bracher, " Gegenwart und Zukunft der Parlentstheorie in Europa ", K. Kluxen, (ἔκδ), τόμος " Parlamentarismus ", Köln, / Berlin, 1967, p. 71. / Ἀπό τό βιβλίο τοῦ Παύλου Μπακογιάννη, ὅπου πρίν, σελ. 32. (Αὐτό κατά τόν K.D. BRACHER εἶναι ἕνα ἀπό τά 10 σημεῖα πού προβάλλει, μέ σκοπό νά ἐξηγήσει τήν κρίση τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ.

Κεφάλαιο 3ζ : Ἐπιρροές " ἐκ τῶν ἔσω ". Μερικές " ἰδιάζουσες " περιπτώσεις 1946-58.

(1). Δές ἑλληνική ἔκδοση, " Κλασικά Κείμενα ", Ἀνάτυπο ἀπό τά " Διαλεχτά Ἔργα τῶν Μάρξ - Ἔγκελς ", Ἀθήνα, ἀχρονολόγητο, σελ. 100.

(2). Δές στίς σελίδες 141 - 142, τοῦ κεφαλαίου 3α.

(3). Ἄν στίς δύο αὐτές δικτατορίες πού γνώρισε ἡ χώρα, προστεθοῦν καί ἀρκετές ἀποπειρες γιά τήν ἐγκαθίδρυση διδακτορικοῦ καθεστῶτος τότε ἡ κυκλική ἐναλλαγή τῆς ἱστορίας γιά τήν ὁποία κάνουμε λόγο καί στή συνέχεια, φωτίζεται καλύτερα.

(4). Δές α) Σεραφείμ Μάξιμου, ὅπου πρίν, σελ. 4 - 8 καί 149 - 153 (αὐτή ἄλλωστε καί ἡ προοπτική τοῦ ὅλου βιβλίου), β) Νίκου Ψυροβίκη, ὅπου πρίν, 4η ἔκδ., τόμος Ι, σελ. 18 - 20 καί γ) Δημήτρη Κιτσίκη, ὅπου πρίν, σελ. 186.

(5). Οἱ δύο ὄψεις τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτῆς θεότητας τοῦ Ἰανοῦ (**Janus**) ἀπό τή λέξη **Janua** = θύρα προσφέρονται γιά τόν παραλληλισμό, πού ἐπιχειροῦμε ἐδῶ. Ὁ Ἰανός εἶναι ὁ ἀντίστοιχος θεός τοῦ Δία στούς Ἕλληνες. Τόσο ὁ Ἰανός, ὅσο καί ἡ σύντροφός του Καρδέα " ἡ θεά τῶν στροφίγγων " τιμόντουσαν ἰδιαίτερα στή Ρώμη. Ὁ πρῶτος μήνας τοῦ χρόνου καί ἡ πρώτη μέρα κάθε μήνα ἦταν ἀφιερωμένοι σ' αὐτόν. Ἔδωσε τό ὄνομά του στόν μήνα Ἰανουάριο τόσο στό Γρηγοριανό, ὅσο καί στό Ἰουλιανό ἡμερολόγιο.

(6). Γιά παράδειγμα ἡ ἀποκλειστικότητα τοῦ χειρισμοῦ τῶν ἐθνικῶν θεμάτων ἀπό τήν Κυβέρνηση, ἡ ἀνυπαρξία δημοσιότητας στά κρίσιμα θέματα (ἐσωτερικῆς & ἐξωτερικῆς) ἑλληνικῆς πολιτικῆς καί κ ύ ρ ι α ἡ ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας σέ βάρος τῆς νομοθετικῆς, μέ τό ἄρθρο 35 τοῦ 1952.

(7). Ὁ Κ. Τσουκαλᾶς, ὅπου πρίν, σελ. 80 ἀναφέρει ὅτι " τό μέγεθος τῶν καταστροφῶν πού εἶχε ὑποστεῖ ἡ Ἑλλάδα μπορεῖ νά συγκριθεῖ μόνο μέ τό μέγεθος τῶν καταστροφῶν τῆς Γιουγκοσλαβίας, τῆς Πολωνίας καί τῆς Ρωσίας ".

(8). Ὅπου πρίν, σελ. 80.

(9). Ν. Σβορώνου, ὅπου πρίν, σελ. 145.

(10). Δημήτρη Θ. Τσάτσου, ὅπου πρίν, σελ. 71.

(11). Ὅπου πρίν, σελ. 75.

(12). Δές στόν Πίνακα Νο 5, τοῦ Παραρτήματος.

(I3). Γιά ὅλα τά στοιχεῖα πού ἀφοροῦν τίς μεταπολεμικές ἑλληνικές κυβερνήσεις μέχρι τό 1960 (διορισμοί, ἀναθέσεις, παραιτήσεις, κτλ.), δές τήν ἔκδοση τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, ἀρ. Ι " Αἱ Ἑλληνικαί Κυβερνήσεις καί τά Προεδρεῖα τῆς Βουλῆς καί Γερουσίας 1926 - 1959 ", Ἀθῆναι, ἔκδ. Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, 1959. (Ἐπιμέλεια Ντίνας Αἰλιανοῦ - Τσίγκου).

(I4). Ἀπό τίς 206 ἕδρες τοῦ συνασπισμοῦ " Ἡνωμένη Παράταξις Ἐθνικοφρόνων " οἱ 156 ἀνῆκουν στό " Λαϊκό Κόμμα ", οἱ 34 στό " Κόμμα Ἐθνικῶν Φιλελευθέρων " τοῦ Σ. Γονατᾶ, οἱ 5 στό " Μεταρρυθμιστικό Κόμμα " τοῦ Ἀ. Ἀλεξανδρῆ καί οἱ ὑπόλοιπες 11 σέ συνεργαζόμενους μέ τόν συνασπισμό. Γι' αὐτό λέμε στό κείμενο 206 ἀντί 156. / Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τό συνασπισμό " Ἐθνική Πολιτική Ἕνωσις ", ὅπου οἱ 31 ἕδρες ἀνῆκαν στό κόμμα τοῦ Σ. Βενιζέλου, οἱ 27 σ' αὐτό τοῦ Γ. Παπανδρέου, οἱ 7 στό τοῦ Π. Κανελλόπουλου καί οἱ ὑπόλοιπες 3 σέ συνεργαζόμενους μέ τό συνασπισμό. Γι' αὐτό λέμε στό κείμενο 68 ἕδρες.

(I5). Ἡ ἔννοια τοῦ "primus inter pares" , δηλαδή τοῦ " πρώτου μεταξύ ἴσων " στήν περίπτωση αὐτή παρουσιάζεται περισσότερο σάν ἀ-πραγματική & φιλοσοφική παρά σάν ρεαλιστική ἀρχή. Γι' αὐτό καί πιστεύουμε, ὅτι ὄχι μόνο στήν συγκεκριμένη περίπτωση πού ἐξετάζουμε ἐδῶ, ἀλλά καί σέ κάθε περίπτωση τοῦ εἴδους δέν μπορεῖ νά γίνει δεκτή καί μόνο ἀπό τό γεγονός, ὅτι στά " ἀρχηγικοῦ τύπου κόμματα " εἶναι ὁ ἀρχηγός τοῦ κόμματος πού καθορίζει τή σύνθεση τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου. Κατά συνέπεια, ἡ σύνθεση τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου στά παραπάνω ἀναφερόμενα κόμματα βρίσκεται στήν ἀ π ό λ υ τ η δ ι κ α ι ο δ ο σ ί α τοῦ Πρωθυπουργοῦ.

(I6). Αὐτό τό πιστοποιεῖ καί ἡ προτίμηση τῶν Βρετανῶν καί Ἀμερικανῶν σέ ὁρισμένα πολιτικά πρόσωπα, πού πίστευαν ὅτι θά ἔφερναν σέ αἴσιο πέρας τίς προσδοκίες τους.

(I7). Δές J. Meynaud , ὅπου πρίν, σελ. 240. Δές ἀκόμα στήν ἴδια σελίδα γιά τό θέμα αὐτό καί τήν E.P.E.

(I8). Τό 1913 μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς γιά τή χάραξη τῶν Ἑλληνο-Σερβικῶν συνόρων ,

σάν νομικός σύμβουλος, τό 1914 διορίζεται γενικός γραμματέας τού Δήμου Ἀθηναίων καί μετά τρία χρόνια, τό 1917, γενικός γραμματέας τού Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Ἀκόμα συμμετέχει στήν Ἑλληνική Ἀντιπροσωπεία τού Συνεδρίου Εἰρήνης τού Παρισιού τό 1918 σάν οἰκονομικός σύμβουλος καί τά δύο ἑπόμενα χρόνια εἶναι ὁ ἀρχηγός τῆς ἑλληνικῆς ἀποστολῆς στά δύο Ἐργατικά Συνέδρια τῆς Οὐάσιγκτον καί τῆς Γενεύης. Τό 1930 ἱδρύει τό " Ἀγροτικόν Κόμμα ", διατρανώνοντας τήν ἀνάγκη μιᾶς ἀληθινῆς συνεργασίας μέ τούς λαούς τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου καί μέ τή Σοβιετική Ἕνωση. Ἀκόμα στίς δύο ἐκλογικές ἀναμετρήσεις τό 1932 καί 1933 ἐκλέγεται βουλευτής Σερρῶν.

[9). Γιά ὅλα τά στοιχεῖα συμμετοχῆς στίς Κυβερνήσεις τῆς περιόδου πού ἀφοροῦν τόν Ι. Σοφιανόπουλο, δές τήν ἔκδοση τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, ὅπου καί στή σημείωση Ι3, σελ. 77 - 97.

20). Δές ἐφημερίδα " Ἐλευθερία ", Κυριακή 6 Γενάρη, 1946 (Περίοδος Β', ἀρ. 413) μέ τίτλο " Αἱ ἐκλογαί θά διεξαχθοῦν ὁπωσδήποτε τήν 31ην Μαρτίου " καί ὑπότιτλο " Οὐδεμία ὑπόδειξις ἐγένετο ἐκ τῶν συμμαχικῶν κύκλων ", ὅπου μεταξύ ἄλλων ἀναφέρεται : " ... Ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Σοφοῦλης ἐτόνισεν ὅτι ὁ προσδιορισμός τῆς ἡμερομηνίας τῶν ἐκλογῶν ἐγένετο παρ' αὐτοῦ π ρ ο σ ω π ι κ ῶ ς , ἄ ν ε υ ο ὐ δ ε μ ι ᾶ ς ὑ π ο δ ε ί ξ ε ω ς ἤ καί π ι έ σ ε ω ς ". / Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας.

21). Σ. Κ. Θεοδωρόπουλος, ὅπου πρίν, σελ. 38.

22). C. M. Woodhouse, " The Apple of Discord ". London, 1951.
Δές ἀκόμα τήν ἑλληνική ἔκδοση μέ τίτλο " Τό Μῆλο τῆς Ἔριδος " ἐκδ. Ἑξάντας 1976, σελ. 386. Γιά τή μεγάλη σημασία τού ἔργου αὐτοῦ - πού ξέχωρα ἀπό τήν πολιτικο-ἰδεολογική του προοπτική - προσφέρει μία σημαντική πηγή φωτισμοῦ τῶν γεγονότων τῆς ἀνώμαλης αὐτῆς περιόδου, δές τό εἰσαγωγικό σημείωμα τοῦ ἐκδότη, σελ. 9.

23). Ἄς πάρουμε γιά παράδειγμα τήν ἄποψη τοῦ σημερινοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἄμυνας Ε. Ἀβέρωφ - Τοσίτσα, πού στό βιβλίο του " Φωτιά καί Τσεκούρι : Ἑλλάς 1946-49 καί τά προηγηθέντα ", β' ἔκδ., Βιβλιοπωλεῖο τῆς Ἑστίας, Ἀθῆναι, 1975 τονίζει ἀνάμεσα στά ἄλλα σέ δύο χωρία πάνω στόν Ἰωάννη Σοφιανόπουλο :

α) σελ. 196 : " Τέλος, ὁ Πλαστήρας προεκάλεσε ἀληθινή ὀργή, ὅταν συνέβη ἕνα γεγονός χαρακτηριστικό τῆς συγχύσεως στήν ὁποία βρισκόταν τότε τά πράγματα : στά Ἡνωμένα Ἔθνη, στό Σάν Φραγκίσκο, ὁ Ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν Σοφιανόπουλος ψήφισε ἐναντίον τῆς εἰσδοχῆς τῆς Ἀργεντινῆς, χώρας φιλικά διακείμενης πρός τήν Ἑλλάδα, τήν υ π ο φ η φ ι ό τ η τ α τῆς ὁποίας ὑ π ε σ τ ή ρ ι ζ α ν οἱ Ἡ ν ω μ έ ν ε ς Π ο λ ι τ ε ῖ ε ς καί ἡ Μ. Β ρ ε τ α ν ί α ἀλλά π ο λ ε μ ο ύ σ ε ἡ Σ ο β ι ε τ ι κ ή Ἕ ν ω σ η ".

β) σελ. 207 : " Ὁ Σοφιανόπουλος, ὅμως ἄ ν θ ρ ω π ο ς ἑ ν ό ς Λ α ϊ κ ο ῦ Μ ε τ ώ π ο υ πρό τῆς δικτατορίας τοῦ Μεταξᾶ, ὅταν ἔφθασε στό Λονδίνο, ἀρνήθηκε νά ἐκτελέση τίς ὁδηγίες πού εἶχε λάβει στήν Ἀθήνα :... ". / Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας, πού εἶναι ἄξιες προσοχῆς.

(24). Σ. Κ. Θεοδωρόπουλου, ὅπου πρίν, σελ. 38 - 39.

(25). " Ἐλευθερία ", Τετάρτη 30 Γενάρη 1946 (Περίοδος Β΄, ἀρ. 431). / Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας.

(26). Ἡ ἀρνητική ἀπάντηση τοῦ Σοφούλη στούς δημοσιογράφους μιλάει μόνο γιά τή γνώμη τοῦ Β΄ Ἀντιπροέδρου τῆς Κυβέρνησης Τσουδερού, ἐνῶ γιά τήν " ἀληθινή " γνώμη τοῦ Σοφούλη ἐπί τοῦ θέματος, ὁ Σ.Κ. Θεοδωρόπουλος, ὅπου πρίν, ἀναφέρει " Ὁ Σοφούλης ... τούς εἶπε ἐμπιστευτικά : Τί θέλατε νά κάνουμε, βρέ παιδιά; Αὐτό ἤθελε ὁ Μπέβιν, αὐτό κάναμε. Μπορούσαμε νά τοῦ ἀντισταθοῦμε ;".

27). Ἡ πολιτική σταδιοδρομία τοῦ Ι. Σοφιανόπουλου πάντως δέν λήγει μέ αὐτή τήν " παραίτηση ". Ἀρχηγός τοῦ κόμματος " Ἕνωσις Δημοκρατικῶν Ἀριστερῶν " ἀπέχει στίς ἐκλογές τοῦ 1946 ἀλλά ἀφοῦ συνέπραξε μέ τή " Δημοκρατική Παράταξη " (Σ.Κ. - ΕΛΔ τοῦ Α.Ι. Σβώλου καί Κόμμα Ἀριστερῶν Φιλελευθέρων Ν. Γρηγοριάδη) ἐκλέγεται στίς ἐκλογές τῆς 5ης Μάρτη 1950 πρῶτος βουλευτής Ἀθήνας καί Θεσ/νίκης. Πέθανε στίς 27.7.1951.

Μέ τήν εὐκαιρία ἀναφέρουμε μιά σημαντική μελέτη του γιά τά ἑλληνικά πολιτικά πράγματα, πού δημοσιεύτηκε στή γνωστή γαλλική Ἐπιθεώρηση " **La Politique Étrangère** ", **Paris**, 1947, No 4, ὅπου τονίζει τήν ἄποψή του γιά μιά ἀνεξάρτητη Ἑλληνική πολιτική, ἀπαλλαγμένη ἀπό τίς ἐξωτερικές ἐπιρροές τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

(28)."Ἡ παρουσία τῶν βρετανικῶν στρατευμάτων στήν Ἑλλάδα, ἔλεγε ὁ Ἀγγλος, στηριζόταν ν ο μ ι κ ῶ ς καί π ο λ ι τ ι κ ῶ ς ἐπί τῆς Συμφωνίας τῆς Καζέρτας, τῆς 26ης Σεπτεμβρίου 1944, τήν ὁποία εἶχαν δεχθῆ ὅλα τά πολιτικά κόμματα τῆς Ἑλλάδος, συμπεριλαμβανομένου καί τοῦ Κ.Κ.Ε. Καί ὁ Ἀγγλος, λιτός καί ἀκριβολόγος, ἐξήγησε γιατί ὅλες οἱ κατηγορίες ἐστεροῦντο κάθε βάσεως ". Ἀπό τό βιβλίο τοῦ Ε. Ἀβέρωφ - Τοσίτσα, ὅπου πρίν, σελ. 207.

(29). C.M. Woodhouse , ὅπου πρίν, σελ. 385.

(30). Καί τήν παραίτηση αὐτή ἀποδίδει ὁ Σ.Κ. Θεοδωρόπουλος στήν ἐπέμβαση τοῦ ξένου παράγοντα, δείχνοντας ταυτόχρονα καί τή στάση τοῦ Σοφούλη ἔναντι τοῦ θέματος Ὅπου πρίν, σελ. 39. / Σημειώνουμε πάντως τήν ἀνυπαρξία πηγῆς τῆς πληροφορίας ἡ βιβλιογραφικῆς παραπομπῆς ἐπί τοῦ θέματος.

(31). " Une Grèce veritablement indépendante est une absurdité. La Grèce est russe ou elle est anglaise ; et puisque elle ne doit pas être russe , il faut qu' elle soit anglaise ... "
Δές Καρολίδη, " Σύγχρονος Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων ", τόμος Β' , σελ. 387.

(32). Δ. Τσάτσου, ὅπου πρίν, σελ. 149. / Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας.

(33). Δές τή σχετική διακοίνωση τῆς ἑλληνικῆς Κυβέρνησης πρός τόν ἀμερικανό Πρόεδρο Τρούμαν στίς 15 Ἀπριλη 1947. Στήν ἴδια διακοίνωση τονιζόταν ἡ ἐπιθυμία καί ἡ πεποίθηση γιά τή χρησιμοποίηση τῆς βοήθειας σύμφωνα μέ τούς σκοπούς μέ τούς ὁποίους χορηγήθηκε. Δές τή μηνιαία Ἐπιθεώρηση " ΝΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ", ἀριθμ. τεύχους 9, 1947, σελ. 505.

(34). Δηλώσεις ἐκ μέρους τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων στόν ἀμερικανό πρέσβυ, στίς 14 Ἀπριλη 1947.

35). Δές στή Συνεδρίαση ΡΑ' , τής Πέμπτης 24 'Απρίλη 1947, δηλώσεις Θ. Σοφούλη , σελ. ΙΙο2, Σπύρου Μαρκεζίνη σελ. ΙΙο4, Π. Τσιμπιδάρου σελ. ΙΙο6, Θ. Τουρκοβασίλη σελ. ΙΙΙΙ, κτλ. 'Από τά Πρακτικά τής Βουλής τών 'Ελλήνων, 'Αθήναι, 1947, τόμος Δ'.

36). Δές Παράρτημα, Κείμενο ζ, " Μέτρα τά όποία πρέπει νά ληφθούν ύπέρ τής 'Ελλάδος ", άπό τήν "Εκθεση **Paul Porter**.

37). Δές τήν άποψη τού **Paul Porter** σέ άρθρο του στό περιοδικό **"Collier's "**, Σεπτέμβρης 1947, όπου μιλώντας γιά τούς έλληνες έφοπλιστές καί τήν άμερικανική βοήθεια τονίζει : " Είναι πρόθυμοι όταν πρόκειται νά έξυπηρετήσουν τήν άμερικανική στρατιωτική άποστολή. 'Αλλά κάτω άπ' αύτή τήν πρόσοψη ύπάρχει ή έπιθυμία νά χρησιμοποιήσουν τήν άμερικανική άποστολή γιά τά ίδικά τους συμφέροντα ". 'Από τό βιβλίο τού Γ. Δ. Κατσούλη, όπου πρίν, σελ. 376.

38). Τό άναφέρει στό βιβλίο του ό Γ.Δ. Κατσούλης, όπου πρίν, σελ. 378. / Οί ύπογραμμίσεις δικές μας.

εφάλαιο 3η : 'Ανάλυση τών " λέξεων - κλειδιά " τής έλληνικής έξωτερικής πολιτικής, όπως παρουσιάζονται στά κείμενα τών σχετικών συζητήσεων μέσα άπό τά Πρακτικά τής Βουλής τών 'Ελλήνων στήν περίοδο 1946 - 1956, μέ τή βοήθεια τής μεθόδου τής " άνάλυσης τού περιεχομένου ".

I). Γιά τήν έννοια τής διάκρισης άνάμεσα σέ μέθοδο (**la méthode**) καί σέ μεθόδους (**les méthodes**), δές στό βιβλίο τής **Madeleine Grawitz, " Méthodes des Sciences Sociales ", Dalloz, Paris, 1976.**

(2). Αναφέρουμε τόν πλήρη όρισμό τής τελευταίας γαλλικής έκδοσης τού Larousse Encyclopédique : " la marche rationelle de l' esprit pour arriver à la connaissance ou à la demonstration de la verité ".

(3). Δές στίς σημειώσεις τού Εἰσαγωγικού Μέρους, Κεφάλαιο Ιε, σημείωση No 6, σελ. 69.

(4). Maurice Duverger, " Méthodes des Sciences Sociales ", όπου πρίν, σελ. 78 τής ἑλληνικής ἔκδοσης τού Ἐθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ἐρευνών. (Δές καί τή σημείωση No 6, σελ. 69 τής μελέτης). / Ἀπό ἐδώ καί στό ἑξής ἡ ἀναφορά στό βιβλίο τού M. Duverger θά εἶναι ἀπό τήν ἑλληνική ἔκδοση, καί θά δίνεται μέ τά διακριτικά : ἑλ. ἔκδ. Ε.Κ.Κ.Ε.

(5). Jean - Louis Loubet del Bayle , ὅπου καί στή σημείωση No 6 τής σελίδας 69 τής μελέτης, σελίδα III τού βιβλίου τού Bayle.

(6). Ἀπό τό βιβλίο τού B. Berelson , ὅπου καί στή σελίδα 69, σημείωση No 6. /Ἡ μετάφραση ἐδώ εἶναι ἀπό τό συλλογικό ἔργο μέ τή γενική ἐποπτεία τού καθηγητή τής Παντείου Βάσιλη Φίλια " Εἰσαγωγή στή μεθοδολογία καί τίς τεχνικές τών Κοινωνικών Ἐρευνών ", ἔκδοση Gutenberg - κοινωνιολογική βιβλιοθήκη, Ἀθήνα, 1977, σελ. 196. (Τό ἔργο κυκλοφόρησε μέ συνεργασία α) τού Σπουδαστηρίου Κοινωνιολογίας τής Παντείου Α.Σ.Π.Ε. καί β) τού Ἐθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ἐρευνών, καί μπορούμε νά ποῦμε ὅτι καλύπτει ἕνα σημαντικό κενό στήν ἑλληνική βιβλιογραφία τού θέματος).

(7). M. Duverger , ὅπου πρίν, ἑλ. ἔκδ. Ε.Κ.Κ.Ε., σελ. 79 - 80.

(8). Παραθέτουμε μερικά σημαντικά καί κλασσικά ἔργα ἀπό τήν ἀμερικανική βιβλιογραφία πάνω στό θέμα :
α) B. Berelson, (1951), ὅπου πρίν.
β) Harold D. Lasswell " Analyzing the contemtof mass communication : a brief introduction, Library of Congress, Washihgton, (1942).
γ) N. Leites and O. de Sola Pool " On conent analysis ", Library of Congress, Washihgton, (1942).
δ) Pool I., ed., " Trends in Content Analysis ", Urbana, (1959).

(9). Ἀπό τή γαλλική βιβλιογραφία :

α) L. Bardin, " L' analyse de contenu ", I977.

β) J. Boulanger, " Les allocutions radiodiffusées du président. Mendès - France ", Revue Française de Science Politique, I956, pp. 85I.

γ) Cotteret J.M. et Moreau B. " Recherches sur le vocabulaire du Général de Gaulle ", Paris, I976.

δ) Cotteret J.M., Emeri C., Gerstle P. et Moreau R., " 54.779 mots pour convaincre ", Paris, I976. (Πάνω στίς τηλεοπτικές ὁμιλίες καί συνεντεύξεις στή Γαλλία τό I974 κατά τή διάρκεια τῆς προεκλογικῆς ἐκστρατείας γιά τό Προεδρικό ἀξίωμα μεταξύ τοῦ V. Giscard d' Estaing καί τοῦ François Mitterand).

(IO). Ἀπό τό συλλογικό ἔργο μέ ἐποπτεία Β. Φίλια, ὅπου πρίν, σελ. I97.

(II). Τά ἄρθρα γιά τά Πρακτικά εἶναι κοινά καί στούς δύο Κανονισμούς τῆς Βουλῆς - πού ἴσχυσαν στήν περίοδο πού ἐξετάζουμε - τοῦ I946 καί I952. Εἶναι τά ἄρθρα 75, 76, 77 καί 78 τοῦ Κεφαλαίου Θ' τῶν Κανονισμῶν, μέ τίτλο " Περί τῶν Πρακτικῶν ".

(I2). Τά ἄρθρα 79, 8ο καί 8I τῶν Κανονισμῶν Βουλῆς I946 καί I952.

(I3). Δές τό ἄρθρο 78 τῶν Κανονισμῶν I946 & I952.

(I4). "Ἡ ἀλλιῶς ὀνομαζόμενη " τεχνική τῆς ποσοστῶσεως ". Δές Duverger M. , ὅπου πρίν, ἑλ. ἔκδ. Ε.Κ.Κ.Ε., σελ. I23 - I28.

(I5). "Ας σημειωθεῖ πάντως ὅτι καί τέτοιες συνεδριάσεις δέν παρουσιάζουν λιγότερο ἐνδιαφέρον διότι συχνά ἀποτελοῦν τήν ἀφορμή τῆς ἤδη ὑπάρχουσας αἰτίας. Γι' αὐτό καί σκόπιμα ἀγαφέραμε αὐτό τό παράδειγμα , τό ὁποῖο θά πάρουμε ὑπόψη στήν ἔρευνά μας. Αὐτό βέβαια δέν σημαίνει, ὅτι τό θέμα αὐτό εἶναι τό ἴδιο σοβαρό μέ τό θέμα τῆς κύρωσης τοῦ " Δόγματος Τρούμαν " π.χ., ἀλλά ἡ σημασία του - ἔστω καί μικρότερη - ἐπιβάλλεται γιά λόγους ἀντιπροσωπευτικότητας τοῦ δείγματος, ὅπως τονίζουμε στή συνέχεια τοῦ κειμένου.

(16). Δές M. Duverger , ὅπου πρίν, σελ. 68.

(17). Ὅπου καί στήν προηγούμενη σημείωση, σελ. 89.

(18). Δές σχετικά μέ τό θέμα αὐτό στά βιβλία τῶν α) J.L. Loubot del Bayle, op. cit. p. 112 - 116 , β) M. Duverger , ὅπου πρίν, σελ. 99 - 117, γ) συλλογικό ἔργο ἐποπτεία Β. Φίλια, ὅπου πρίν, σελ. 196 - 212.

(19). Ἡ 4η ὁμάδα " λέξεων - κλειδιά " εἶναι αὐτή, γιά τήν ὁποία ἀναφέραμε ὅτι ἐνῶ φαινομενικά ἀφορᾶ τήν ἐσωτερική πολιτική, στήν πραγματικότητα σχετίζεται ἄμεσα μέ τήν ἐξωτερική πολιτική.

(20). Δές στό βιβλίο τοῦ I.N. Παρασκευόπουλου - καθηγητή τῆς ἕδρας Γενικῆς Ψυχολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀθήνας - μέ τίτλο " Μεθοδολογία τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἔρευνας " (Πανεπιστημιακές Παραδόσεις), Ἀθήνα, 1979, σελ. 56.

(21). Ἡ διευκρίνηση γίνεται γιά νά ἀποφευχθεῖ ἡ τυχόν παρανόηση ἀπό τή χρησιμοποίηση τῶν " λέξεων - κλειδιά " πάνω στόν Κομμουνισμό. Ἐμεῖς ἐδῶ ὑπολογίζουμε τήν ἀναφορά αὐτή μ ο ν ά χ α μέσα ἀπό τά κείμενα πού ἀναφέρονται στήν ἐξωτερική πολιτική.

(22). Ἡ " μαθηματικοποίηση " τῶν ἐπιστημονικῶν κλάδων τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν εἶναι στίς μέρες μας μιά ἀναγκαιότητα ἀφοῦ ὅπως ἀναφέρει ὁ Γάλλος Καθηγητής τῆς Σορβόννης Paul Fraisse " ἡ ἐπιστημονική γνῶση εἶναι ἀναγκαῖο νά χρησιμοποιῆ στοιχεῖα τῶν ὁποίων ὁ ὁρισμός νά μήν εἶναι διφορούμενος καί σχέσεις μέ σημασία καθορισμένη μέ ἀκρίβεια. Ἡ ἀπαίτηση συνεπάγεται αὐτόματα τήν ὁλοένα καί πιό συχνή χρήση τῆς μαθηματικῆς γλώσσας γιά τήν ἔκφραση τῶν γεγονότων & τῶν σχέσεών τους ". Τό ἀναφέρει στόν πρόλογο τῆς Γαλλικῆς ἔκδοσης τοῦ βιβλίου τοῦ Marc Barbut , " Μαθηματικά τῶν Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν ". Τό βιβλίο κυκλοφορεῖ σέ ἑλληνική μετάφραση μέ τόν παραπάνω τίτλο, ἀπό τίς ἐκδόσεις τοῦ Ε.Κ.Κ.Ε., Ἀθῆναι, 1972 (Μετάφραση Βιττόριο Ντί Τζόρτζιο). / Τό ἀπόσπασμα εἶναι ἀπό τή σελ. 9 τοῦ βιβλίου καί πρέπει νά ποῦμε ὅτι ἀποτελεῖ ἕνα ἀπό τά λιγοστά τοῦ εἴδους πού κυκλοφοροῦν στή χώρα μας.

(23). Δές Παράρτημα κεφ. 5γ μέ τίτλο " Πίνακες συχνότητας τῶν λέξεων - κλειδιά, ἐξαχθέντες μέ τή χρήση τῆς μεθόδου τῆς ἀνάλυσης τοῦ περιεχομένου ". / Οἱ Πίνακες αὐτοί εἶναι δ ι π λ ο ί : ὁ πρῶτος δίνει τά ἀριθμητικά στοιχεῖα καί ὁ δεύτερος τήν γραμμική ἀπεικόνισή τους. Π.χ. Πίνακας Ι : συχνότητα κατανομῆς καί Πίνακας Ιa : παράσταση τῆς συχνότητας κατανομῆς.

(24). Αὐτό γίνεται διότι τά στοιχεῖα γιά τή δραστηριότητα τῶν βουλευτῶν στήν περίοδο πού ἐξετάζει ἡ μελέτη τῆς " ἀνάλυσης τοῦ περιεχομένου " τῶν κειμένων ἀνάμεσα στά 1946 - 1956, βρίσκονται τόσο σέ μερικά κεφάλαια πάνω στούς Ἕλληνες Βουλευτές, ὅσο καί διάσπαρτα σέ διάφορα σημεῖα τῆς μελέτης.
Δίνουμε ἕνα παράδειγμα : ἡ συχνότητα ἐπανάληψης τῶν " λέξεων - κλειδιά " πού σχετίζονται μέ τόν Κομμουνισμό στήν περίοδο 1946 - 50 καί πού γινόταν μέ ἀργητικό τρόπο, μποροῦν νά αἰτιολογηθοῦν ἀπό τά προηγούμενα λ.χ. μέ τό πάρσιμο ὑπόφη τοῦ γεγονότος τῆς μονομερούς σύνθεσης τῆς Βουλῆς τοῦ 1946, γιά τήν ὁποία ἔχουμε κάνει ἰδιαίτερο λόγο στό δεύτερο μέρος.

(25). Μέ τόν ὅρο " ἑ ρ μ η ν ε ί α " ἐδῶ ἐννοοῦμε τήν ἐπιστημονική ἑρμηνεία καί ὄχι αὐτή μέ τήν κοινή-καθημερινή ἔννοια & χρήση τοῦ ὅρου. / Δές γιά τή διάκριση αὐτή στό συλλογικό ἔργο (συνεργασία Π.Α.Σ.Π.Ε. καί Ε.Κ.Κ.Ε. μέ ἐποπτεία τοῦ Β. Φίλια, ὅπου πρίν, σελ. 222, σημείωση.

(26). Ι.Ν. Παρασκευόπουλος, ὅπου πρίν, σελ. 61.

(27). Κ. Τσουκαλᾶ, ὅπου πρίν, σελ. 80.

(28). Δές γιά παράδειγμα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, τόν περίφημο " λόγο τῆς ἀπελευθερώσεως " τοῦ Γεωργίου Παπανδρέου, ὅπου δέν ὑπάρχει καμμιά ἀναφορά στήν Κύπρο.

(29). Γ.Δ. Κατσούλη, ὅπου πρίν, σελ. 367 - 368.

(30). Δές στό βιβλίο τοῦ Γ. Κ. Τενεκίδη, ὅπου πρίν, σελ. 83 - 84, γιά τήν " ἔνταξη τῆς Ἑλλάδας στή Βρετανική σφαῖρα ἐπιρροῆς μέ τή μυστική συμφωνία Τσώρτσιλ - Στάλιν ".

51). Γιά τό θέμα αύτό έχουμε καί στά προηγούμενα κάνει λόγο.

52). Γ.Δ. Κατσούλη, όπου πρίν, σελ. 368.

53). " Οί Ήνωμένες Πολιτείες πίεσαν τήν Ελλάδα νά μετριάσει τίς έδαφικές της διεκδικήσεις καί τίς άξιώσεις γιά άποζημιώσεις ... ". / Δές **Foreign Relations of the United States** , I946, p. 236. / Από τό βιβλίο μέ επιμέλεια τών **Coulombis - Hicks** , όπου πρίν, σελ. 39 (Εισήγηση **J. O. Iatrides**).

54). "Οταν οί άναφορές κατονομάζονται ταξινομούνται στίς άντίστοιχες " λέξεις - κλειδιά ". Έδώ πρέπει νά έκλαμβάνονται σάν κοινή άναφορά τους.

5). " Η Γαλλία άσκεί άκόμη στήν Ελλάδα, παρά τήν σαφή προτίμηση τών νέων γενεών γιά τήν άγγλική γλώσσα, άξιόλογη πνευματική έπιρροή. Επί πλέον τό γαλλικό κεφάλαιο ύπήρξε σ χ ε τ ι κ ά δ ρ α σ τ ή ρ ι ο σ' αύτή τή χώρα. "Ομως οί δ υ ν α τ ό τ η τ ε ς οίκονομικών έπενδύσεων τίς όποίες διαθέτει π α ρ α μ έ ν ο υ ν κ α τ ώ τ ε ρ ε ς άπό έκείνες πού μπορούν νά κινητοποιήσουν τά μεγάλα γερμανικά καί άμερικανικά μονοπώλια ".
Από τό βιβλίο τού **J. Meynaud** , όπου πρίν, σελ. 418. / Οί ύπογραμμίσεις δικές μας.

6). Δές τόν κατάλογο άνάλυσης κατά χώρα - πλήν τών Η.Π.Α. - τού ποσού τών I9I,5 έκατομμυρίων δολλαρίων, πού άντιπροσώπευε τίς ύποχρεώσεις, πού άναλήφθηκαν άπό τίς χώρες Γερμανία, Γαλλία, Καναδάς, Ιταλία, Βέλγιο-Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, στό διάστημα I944 - I963, στό βιβλίο τού **Meynaud** , όπου πρίν, σελ. 424.

7). **J.J. Joseph " European recovery and United States aid ", Review Science and Society,** η° 3, I948, p. 380.
Από τήν " Ιστορία τής Σύγχρονης Ελλάδας : I940 - I967 ", τού Νίκου Ψυρούκη, όπου πρίν, σελ. 253, τ. Ι. / Οί ύπογραμμίσεις δικές μας.

8). Στό σημείο αύτό φαίνεται νά συγκλίνει ή συνισταμένη τών έπιστημονικών άπόφε-

ων. Δές τά βιβλία τῶν Κ. Τσουκαλᾶ, Ν. Σβορῶνου, Γ.Δ. Κατσούλη, Ν. Ψυρούκη, Σ. Λιναρδάτου, J. Meynaud , κτλ., ὅπου πρίν.

(39). Ἡ ἀναφορά αὐτή σχετίζεται μέ τή βοήθεια (ἐφοδιασμό) τῶν Γιουγκοσλαβων Κομμουνιστῶν στούς Ἕλληνες ἀντάρτες,μέχρις ἕνα ὁρισμένο διάστημα, καθῶς οἱ ἑλληνικές κυβερνήσεις τῆς περιόδου ἐπέδιδαν διακοινώσεις γιά τό κλείσιμο τῶν συνόρων μέ τή Γιουγκοσλαβία.

(40). Γιά τή στάση τῆς Σοβιετικῆς Ἕνωσης πάνω στόν ἑλληνικό ἐμφύλιο πόλεμο, γίνεται λόγος στό τρίτο μέρος τῆς μελέτης.

(41). George Marion , " Bases and Empire " , 1948. Ἀπό τό βιβλίο τοῦ Νίκου Ψυρούκη, ὅπου πρίν, σελ. 301, τ. Ι.

4. Μ Ε Ρ Ο Σ Τ Ρ Ι Τ Ο .

Διεθνολογική προσέγγιση τῆς ἐφαρμοσθείσας ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς (1946 - 1958) μέσα ἀπό τό δικαιακό καί πολιτικό ρόλο τῆς Βουλῆς, μέ τή βοήθεια τῆς Κοινωνιολογίας τῶν Διεθνῶν Σχέσεων.

Μέρος Τρίτο.
"""""""""""""

Κεφάλαιο 4α : Εἰσαγωγικές παρατηρήσεις.

Κεφάλαιο 4β : Θεωρητική σύλληψη καί ἐννοιολογική προσέγγιση τῶν ἐπί μέρους θεμάτων ἐνασχόλησης τῆς σύγχρονης ἐξωτ. πολιτικῆς.

I. Τά μεθοδολογικά προβλήματα τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἔννοιας τοῦ " ἐθνικοῦ συμφέροντος " καί ἡ δυσχερής διάκριση ἀνάμεσα στό " ἐθνικό " καί τό " διεθνικό ".

II. Ἡ σχέση-ἐξάρτηση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς μέ καί ἀπό τό " παγκόσμιο διεθνές σύστημα " καί ἡ διαλεκτική ἀντίθεση τῶν ἐννοιῶν " ἐθνική κυριαρχία " καί " διεθνής ὁλοκλήρωση ".

Κεφάλαιο 4γ : Ἡ Ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική στήν περίοδο 1946 - 1958 : ἡ ἀνατομία τῆς ἐξάρτησης καί ἡ ντετερμινιστική ἠττοπάθεια τῶν ἰθυνόντων στά πλαίσια τῶν Διεθνῶν Σχέσεων.

Κεφάλαιο 4δ : Ὁ ρόλος τῆς Βουλῆς στά θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς στή διάρκεια τῆς περιόδου 1946 - 1958, μέσα ἀπό μερικά χαρακτηριστικά ἀποσπάσματα κοινοβουλευτικῶν λόγων.

" Κι ἄν μιά μέρα ἡ Ἀμερική κρίνει πώς δέν τῆς συμφέρει πιά νά κρατᾶ τή Μεσόγειο κάτω ἀπό τόν ἔλεγχό της ; Ποιός καί μέ ποιό τρόπο θά φροντίσει γιά τήν ἐπιβίωση τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καί τοῦ πολιτισμοῦ του ; Τά σκέπτεται κανείς αὐτά ; Τά μελετᾶ κανείς ; Ἤ τά ἀφήνουμε ὅλα στό ἔλεος τῆς τύχης, ὅπως ἔγινε στά 1920 - 1922 ; "

Γ. ΘΕΟΤΟΚΑΣ,
(ἐφημ. Τό Βῆμα, 8.9.1965).

" Τό νά βασίζεσαι στό ἐλάχιστο στήν ξένη βοήθεια, ἔχει γίνει ἄξίωμα τῆς γνήσιας πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας ".

DOBB Maurice,
(Economic Growth and Underdeveloped Countries, London, Ist ed., 1963).

4α : Εἰσαγωγικὲς παρατηρήσεις.

Προοπτικὴ αὐτοῦ τοῦ συνοπτικοῦ κεφαλαίου - πού ἐγκαινιάζει τό τρίτο καί τελευταῖο μέρος τῆς μελέτης μέ τίτλο "Διεθνολογική προσέγγιση τῆς ἐξαρμοσθείσας ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς (1946-1958) μέσα ἀπό τό δικαιακό καί πολιτικό ρόλο τῆς Βουλῆς, μέ τή βοήθεια τῆς Κοινωνιολογίας τῶν Διεθνῶν Σχέσεων" - εἶναι ἡ εἰσαγωγή τοῦ ἀναγνώστη στήν ἀπόπειρα συνολικῆς ἑρμηνείας τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί τοῦ ρόλου τοῦ Κοινοβουλίου πάνω σ' αὐτή.

Μ' ἄλλα λόγια, μέ τό κεφάλαιο αὐτό ἀποβλέπουμε α) στή διασαφήνιση τῶν γενικῶν κατευθυντήριων γραμμῶν τῆς ἀκολουθητέας πορείας στό μέρος αὐτό, καί β) στήν παράθεση ὁρισμένων ἀναγκαίων παρατηρήσεων καί ἐπεξηγήσεων πάνω στό χωρισμό τῶν κεφαλαίων καί πάνω στήν "ἐκ νέου" χρησιμοποίηση τῶν "Πρακτικῶν τῆς Βουλῆς". Ἀρχίζουμε μέ τό πρῶτο θέμα, τόν καθορισμό δηλαδή τῶν κατευθυντήριων γραμμῶν πού θά ἀκολουθήσουμε στό μέρος αὐτό, μέ στόχο νά καταδείξουμε τό ἀληθινό "πρόσωπο" τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς στήν κρισιμότερη μεταπολεμική δωδεκαετία τῆς χώρας (1946-1958).

Οἱ ραγδαῖες καί πολυσύνθετες μεταπολεμικές ἐξελίξεις πού σημάδεψαν τό διεθνῆ χῶρο σέ παγκόσμια κλίμακα (δημιουργία ἰσχυρῶν στρατιωτικο-πολιτικῶν μπλόκ, ἐμφάνιση ὑπερ-δυνάμεων, ἐκρηκτική αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ καί τῶν ἁρμοδιοτήτων τῶν σύγχρονων διακρατικῶν διεθνῶν Ὀργανισμῶν, κ.τλ.) ὁδήγησαν στή διαφοροποίηση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, πού ἀπό τήν πατροπαράδοτη διμερῆ μορφή διπλωματίας πέρασε στή σύγχρονη πολυμερῆ στούς κόλπους τῶν Διεθνῶν ὀργανισμῶν.

Ἔχοντας ξεφύγει δηλαδή ἀπό τό παλιό πλαίσιο της - πού ἦταν ἀποκλειστικό προνόμιο ἡ κυβερνητικῶν διεργασιῶν ἤ στρατιωτικοῦ καθορισμοῦ - ἡ ἐξωτερική πολιτική ἔγινε μιά π ο λ ύ μ ο ρ φ η καί π ο λ υ δ ι ά σ τ α τ η πραγματικότητα, πού ἀποτελεῖ ἀντικείμενο ἐνεργειῶν τόσο τῶν Διεθνῶν Ὀργανισμῶν, ὅσο καί ἰδιαίτερων Στρατηγικῶν Σπουδῶν.(I) Ἡ ταχύτατη αὐτή ἐξέλιξη εἶχε σάν ἀποτέλεσμα τό γεγονός, ὅτι ἡ προσπάθεια ἐκτίμησής της στίς μέρες μας νά προσκρούσει σέ σοβαρά ἐμπόδια, πού ξ ε κ ι ν ο ῦ ν ἀπό τό "ἀπόρρητο" τῶν κυβερνητικῶν ἐνεργειῶν, π ε ρ ν ο ῦ ν ἀπό τή δυσχερῆ ἀνίχνευση τοῦ πραγματικοῦ ρόλου τῶν σύγχρονων Διεθνῶν Ὀργανισμῶν καί ἐ ξ α ν τ λ ῶ ν τ α ι (ἄν καί ὄχι πάντοτε) στήν ἀνυπαρξία στοιχείων τῶν λεγομένων "παρασκηνιακῶν ἐνεργειῶν".

Μόνον ὅταν ἡ ἐξέταση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς γίνεται μέ βάση τά προηγούμενα λεχθέντα, μπορεῖ νά ὁδηγήσει σέ ἀσφαλῆ συμπεράσματα γιά τήν ὀρθή ἐκτίμησή της τ ὅ σ ο σάν τό ἕνα ἀπό τά δύο σκέλη τῆς πολιτικῆς κάθε κράτους (τό ἄλλο εἶναι ἡ ἐσωτερική πολιτική), ὅ σ ο καί σάν συνδετικός κρίκος ἀνάμεσα στήν πολιτική κάθε κράτους καί στό διεθνές ὑπάρχον σύστημα. Καί αὐτή ἡ π ρ ώ τ η β α σ ι κ ή π ρ ο ο π τ ι κ ή τοῦ μέρους αὐτοῦ τῆς μελέτης μας.

Ἕνα ἀκόμα σημαντικό - κατά τή γνώμη μας - στοιχεῖο, ἡ σπουδαιότητα τοῦ ὁποίου δέν πρέπει νά παραβλέπεται ὅταν γίνεται λόγος γιά τήν ἐξωτερική πολιτική, εἶναι ἡ ἀναπαραγωγή τῆς ὑπάρχουσας ἀνισότητας - πού διέπει τό Ἐσωτερικό Δίκαιο κάθε χώρας - σέ παγκόσμια κλίμακα. Ὁ παράγοντας αὐτός εἶναι ἰδιαίτερα σοβαρός, ἀφοῦ στήν πράξη ἡ κυριαρχία καί ἡ ἀνεξαρτησία τῶν μικρῶν Κρατῶν καταλύεται ἀπό τό μέρος τῶν Κρατῶν ἐκείνων, πού διαθέτουν μεγάλη οἰκονομική ἰσχύ. Καί τό στοιχεῖο αὐτό ἀποτελεῖ τή δεύτερη προοπτική κατάδειξης τοῦ μέρους αὐτοῦ.

Ἔχοντας ἤδη κάνει λόγο ἀπό τό Εἰσαγωγικό μέρος[2] τόσο γιά τό ἀ ν τ ι κ ε ί μ ε ν ο διερεύνησης τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ὅσο καί γιά τίς ἀ π ό φ ε ι ς τῶν δύο βασικῶν Σ χ ο λ ῶ ν τοῦ Ἐπιστημονικοῦ κλάδου τῶν Διεθνῶν Σχέσεων, εἰσερχόμαστε ἀπευθείας στή διαίρεση τῶν κεφαλαίων τοῦ μέρους αὐτοῦ παραθέτοντας καί τούς λόγους πού τήν ὑπαγόρευσαν. Διαιρέσαμε τό τρίτο αὐτό μέρος τῆς μελέτης σέ τ ρ ί α ξ ε χ ω ρ ι σ τ ά κεφάλαια (στά ὁποῖα δέν συμπεριλαμβάνεται τό παρόν) ἔτσι πού νά ἀνταποκρίνονται καλύτερα στή φύση τοῦ περιεχομένου τῆς ἀνάλυσης πού θά ἀκολουθηθεῖ.

Τό π ρ ῶ τ ο κεφάλαιο τῆς ἑνότητας αὐτῆς συνδέεται μέ τή θεωρητική σύλληψη καί προσέγγιση τῆς ἔννοιας τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἀναλύοντας μιά σειρά ἐπί μέρους παράγοντες πού σχετίζονται μ' αὐτή, ὅπως ὁ δυσχερής ἐντοπισμός τοῦ "ἐθνικοῦ συμφέροντος", ἡ λεπτή καί δυσδιάκριτη διαφορά ἀνάμεσα στό "ἐθνικό" καί στό "διεθνικό", ἡ διαλεκτική ἀντίθεση μεταξύ ἐθνικῆς κυριαρχίας καί διεθνοῦς ὁλοκλήρωσης (συσσωμάτωσης), καί ἡ σχέση - ἐξάρτησή της μέ τό διεθνές σύστημα κτλ. Ἀπό αὐτά προκύπτει, ὅτι τό κεφάλαιο αὐτό ἔχει τήν ἔννοια τοῦ θ ε ω ρ η τ ι κ ο ῦ ὑ π ό β α θ ρ ο υ πού ἀπαιτεῖται γιά τήν ἑρμηνεία τῆς Ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Τό δ ε ύ τ ε ρ ο κεφάλαιο στή συνέχεια πού ἀναφέρεται στήν ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική τῆς περιόδου 1946-1958 ἔχει διπλή ἀποστολή: ἀπό τό ἕνα μέρος νά

ιταδείξει τίς συγκεκριμένες ένέργειες καί άποφάσεις πού τήν καθόρισαν, καί άπό ί ἄλλο μέρος νά έπιχειρήσει μιά τομή στήν φύση τῆς έξάρτησης καί τῆς ντετερμινι-τικῆς ήττοπάθειας, πού άποτέλεσε ένα πραγματικό "Κώδικα συμπεριφορᾶς" τῶν Κυ-:ρνητικῶν άποφάσεων τῆς περιόδου αὐτῆς. Μ'ἄλλα λόγια τό κεφάλαιο αὐτό ἔχει τήν ννοια τῆς π ρ α γ μ α τ ι κ ῆ ς π α ρ ο υ σ ί α σ η ς τοῦ ρόλου τῆς ἐξωτερικῆς ολιτικῆς, στή διάρκεια τῆς περιόδου πού μᾶς ἀπασχολεῖ.

Στό τ ρ ί τ ο καί τελευταῖο κεφάλαιο - ἐπειδή ἡ μελέτη ἀσχολεῖται μέ δύο ννοιες:αὐτή τοῦ Κοινοβουλίου καί ἐκείνη τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς - ἐπιχειροῦμε να συγκερασμό μέ βάση τά στοιχεῖα πού ἔχουμε τή διάθεσή μας, μέ στόχο νά φανεῖ κλύτερα ὁ ρόλος τοῦ Κοινοβουλίου στά θέματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Τό κεφά-λιο παραθέτει μιά σειρά ἀπό ἀποσπάσματα κοινοβουλευτικῶν λόγων τῆς περιόδου 946-1958, μέσα ἀπό τά Πρακτικά τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων.

Σ' αὐτό τό κεφάλαιο δίνεται ἰδιαίτερη ἔμφαση σέ διάφορες ἀπόψεις, πού εἰ-βθηκαν στήν αἴθουσα τῆς Βουλῆς πάνω στά ἐξωτερικά θέματα τῆς χώρας καί πού κατά ἡ γνώμη μας - ἀποτελοῦν ἕνα ἰδιαίτερα σημαντικό πραγματολογικό στοιχεῖο τόσο γιά δν ἀναγνώστη, ὅσο καί γιά ἐνδεχόμενες μελλοντικές ἀναλύσεις πάνω σέ παρόμοια έματα.

Ἀκόμα ἐπιθυμοῦμε νά τονίσουμε, ὅτι ἡ χρήση τῶν "Πρακτικῶν τῆς Βουλῆς" γιά ιά ἀκόμα φορά ὑπαγορεύεται ἀπό τήν ἀναγκαιότητα ἄμεσης ἐπαφῆς μέ τήνκοινοβουλευ-ική πρακτική,ἐπαφή πού μέ ὁποιονδήποτε ἄλλο τρόπο θά ἦταν ἀδύνατη. Τά "Πρακτικά ῆς Βουλῆς" πού - ὅπως τονίσαμε σ'ἄλλο μέρος τῆς μελέτης - ἀποτελοῦν Ἐπίσημα Ἐγγραφα τοῦ Κράτους μεγάλης σπουδαιότητας,ἔχουν κατά τή γνώμη μας π ρ ω τ α ρ-ι κ ή σ η μ α σ ί α, τόσο γιά τήν ἐνημέρωση τοῦ ἀναγνώστη, ὅσο γιά τίς προσβά-εις τοῦ ἐπιστήμονα στίς ἄ μ ε σ ε ς π η γ έ ς τῶν θεσμῶν τῆς σύγχρονης Κοινο-ουλευτικῆς Δημοκρατίας.

Κλείνοντας ἐδῶ τό συνοπτικό καί ἐπεξηγηματικό αὐτό κεφάλαιο, ἔχουμε νά :ροσθέσουμε καί νά ἐπισημάνουμε τό γεγονός, ὅτι ἡ ὕπαρξη τῶν προβλημάτων πού ἐξε-:άζονται στά κεφάλαια τοῦ μέρους αὐτοῦ, λόγω τῆς σημασίας τους δέν περιορίζονται (ρονικά μόνο στή διάρκεια τῆς ἐξεταζόμενης περιόδου ἀ λ λ ά ἔ χ ο υ ν ἰ σ χ ύ ι α ί γ ι ά τ ή ν ὑ π ό λ ο ι π η π ε ρ ί ο δ ο (1959 μέχρι τίς μέρες μας).

4β : Θεωρητική σύλληψη καί ἐννοιολογική προσέγγιση τῶν ἐπί μέρους θεμάτων τῆς ἐνασχόλησης τῆς σύγχρονης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Τρεῖς βασικοί λόγοι μᾶς ὥθησαν ν' ἀρχίσουμε τό Διεθνολογικό αὐτό μέρος τῆς παρούσης μελέτης πάνω στήν Ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική τῆς περιόδου 1946-1958 μ' ἕνα κεφάλαιο ἀφιερωμένο στό θεωρητικό πλησίασμα καί στόν ἐννοιολογικό καθορισμό τῶν ἐπί μέρους θεμάτων πού συνθέτουν, ἐνδιαφέρουν καί ἀπασχολοῦν τό πεδίο τῶν ποικίλλων ἁρμοδιοτήτων καί τή δράση τῆς σύγχρονης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῶν Κρατῶν.

Ὁ π ρ ῶ τ ο ς ἀπό τούς λόγους αὐτούς εἶναι ἡ ξεχωριστή σπουδαιότητα πού ἔχει ἡ ἐξωτερική πολιτική σάν συστατικό στοιχεῖο τῆς ὅλης Κρατικῆς δραστηριότητας, ἀφοῦ ἀποτελεῖ οὐσιαστικά τό συνδετικό ἐκεῖνο κρίκο πού ἑνώνει τό λεγόμενο Ἐσωτερικό μέ τό Διεθνές Δίκαιο. Ἡ διαπίστωση τῆς ἰδιαίτερης σημασίας τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἀνάγεται στήν ἀρχαϊκή ἀκόμα ἐποχή - ὅπως ἔχουμε ὑποδείξει ἀλλοῦ[(I)] -, ἐνῶ δέν θά πρέπει νά παραγνωρίζεται ἡ ἐπισήμανσή της ἀπό τούς δύο μεγάλους φιλοσόφους τῆς Ἀρχαιότητας τόν Ἀριστοτέλη καί τόν Πλάτωνα.

Σύμφωνα μέ τήν ἄποψη τοῦ Ἀντ.Λ. Ἀντωνακόπουλου,[(2)] "Ὁ Ἀριστοτέλης μελέτησε κυρίως θέματα δημοσίου καί διεθνοῦς δικαίου, δηλαδή θέματα νομικῆς πλαισιώσεως τῶν πολιτικῶν φαινομένων καί τῶν διεθνῶν σχέσεων, ἐνῶ ὁ Πλάτωνας ἀσχολήθηκε μ' αὐτές τίς ἴδιες τίς Διεθνεῖς σχέσεις· συγκεκριμένα ὁ Πλάτωνας διανοήθηκε μέ μεγάλη πρωτοτυπία ἐπί τοῦ πλέον οὐσιώδους ζητήματος τῶν διεθνῶν σχέσεων καί τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, τοῦ ζητήματος τοῦ πολέμου καί τῆς ε ἰ ρ ή ν η ς, καί ἀκολούθως μελέτησε μερικά θέματα πού ἔχουν σχέση μέ τό ἐ ξ ω τ ε ρ ι κ ό ἐ μ π ό ρ ι ο καί τά ταξείδια στό ἐξωτερικό σέ συσχετισμό βέβαια μέ τή θεωρία του τοῦ π ο λ ι τ ι κ ο ῦ ἀ π ο μ ο ν ω τ ι σ μ ο ῦ, καί σέ συνέχεια ἀσχολήθηκε μέ τήν ὀ ρ γ ά ν ω σ η τῆς δ ι π λ ω μ α τ ί α ς".

Ἕνας δ ε ύ τ ε ρ ο ς ἐξάλλου βασικός λόγος εἶναι ἡ - ἀπό τό σχηματισμό πολλῶν νέων ἐθνικῶν Κρατῶν κατά τόν 2ο αἰώνα - ἐπελθοῦσα διαφοροποίηση τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν Κρατῶν σ' ὅτι ἀφορᾶ τήν ἐξωτερική πολιτική, πού ξεφεύγοντας ἀπό τά πατροπαράδοτα στενά ὅρια τῶν οἰκονομικῶν ἀνταλλαγῶν, ἐπεκτάθηκε στό σύνολο σχεδόν τῶν τομέων τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητας.

Τό βάσιμο τοῦ ἰσχυρισμοῦ μας αὐτοῦ ἐπιβεβαιώνει ἡ γνώμη τοῦ Τάσου Ε.Φανιολᾶ[(3)] πού ἐπισημαίνει. "Ἡ διεθνοποίηση τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς δέν περιορίζεται

καί δέν ἐκφράζεται μόνο ἀπό τήν ταχύτατη αὔξηση τοῦ ὄγκου τῶν ἀνταλλασόμενων ἐμπορευμάτων καί τό δυνάμωμα τῆς τάσης γιά ἀντικατάσταση τῶν παροδοσιακῶν ἀνταλλαγῶν προϊόντων μέ ἐπιτόπια διεθνοποιημένη παραγωγή. Ὅλο καί πιό πολύ προωθοῦνται στήν πρώτη σειρά μορφές ἀνταλλαγῶν καί οἰκονομικῆς δραστηριότητας πού σχετίζονται μέ τήν ἐπιστήμη καί τήν τεχνική, τίς μεταφορές καί ἐπικοινωνίες, τό σχεδιασμό, τίς κατασκευές κ.ἄ. Τά οἰκονομικά ἐξάλλου μέτρα γιά τήν ἀντιμετώπιση παρομοίων φαινομένων, ὅπως τῆς οἰκολογικῆς καί ἐνεργειακῆς κρίσης, προσλαμβάνουν ἔκδηλο διεθνή χαρακτήρα."

Ὁ τρίτος τέλος λόγος, προκύπτει μέσα ἀπό τήν πολυσύνθετη καί πολυδιάστατη πραγματικότητα πού ἐκφράζει ἡ σύγχρονη ἐξωτερική πολιτική, ὅπως εἴχαμε τήν εὐκαιρία νά διαπιστώσουμε στά προηγούμενα. Ἀπό αὐτό συνάγεται, ὅτι γιά μιά ὀρθή καί ἐπιστημονικά καλά τεκμηριωμένη ἐκτίμησή της δέν ἀρκεῖ νά ληφθεῖ ὑπόψη μόνο τό σύνολο τῶν παραγόντων πού τή συνθέτουν, ἀλλά ἀκόμα ἀπαιτεῖται καί τό ξεκαθάρισμα μιᾶς σειρᾶς ἐννοιῶν καί στοιχείων, πού δεσπόζουν στή σύγχρονη πρακτική ἐφαρμογή της.

Καί αὐτό ἀκριβῶς εἶναι καί τό ἀντικείμενο τοῦ παρόντος κεφαλαίου. Παραθέτουμε αὐτούς τούς σημαντικούς - κατά τή γνώμη μας - παράγοντες, μέ τή σειρά ἀνάλυσής τους στή συνέχεια αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου:

I. Τά μεθοδολογικά προβλήματα τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἔννοιας τοῦ "ἐθνικοῦ συμφέροντος" καί ἡ δυσχερής διάκριση ἀνάμεσα στό "ἐθνικό" καί στό "διεθνικό".

II. Ἡ σχέση - ἐξάρτηση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς μέσα ἀπό τό "παγκόσμιο διεθνές σύστημα" καί ἡ διαλεκτική ἀντίθεση μεταξύ τῶν ἐννοιῶν τῆς "ἐθνικῆς κυριαρχίας" καί τῆς διεθνοῦς ὁλοκλήρωσης".

Πιστεύουμε ἀκόμα ὅτι ἡ ἀνάλυση τῶν τριῶν παραπάνω παραγόντων θά ἀποτελέσει - ἐκτός ἀπό τό ἀπαραίτητο ἐκεῖνο θεωρητικό ὑπόβαθρο πού θά ἀπαιτηθεῖ γιά τήν ἀνάλυση τῆς Ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς περιόδου 1946-1958 - καί μιά οὐσιαστική προσπάθεια στήν ἐμβάθυνση τῶν μεγάλων προβλημάτων πού διέπουν τήν πρακτική ἐφαρμογή τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς σέ παγκόσμια κλίμακα, κύρια μετά τίς ἀνακατατάξεις καί ἐξελίξεις πού σημειώθηκαν ἀπό τή λήξη τοῦ Β΄ Παγκοσμίου πολέμου καί μέχρι σήμερα.

I. Τά μεθοδολογικά προβλήματα τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἔννοιας τοῦ "ἐθνικοῦ συμφέροντος" καί ἡ δυσχερής διάκριση ἀνάμεσα στό "ἐθνικό" καί στό "διεθνικό".

Κρίναμε σκόπιμο νά προτάξουμε τό θέμα αὐτό, διότι τόσο ἡ θεωρία, ὅσο καί ἡ πρακτική τῶν Διεθνῶν Σχέσεων ἀποδεικνύουν ὅτι ἕνα ἀπό τά πιό βασικά καί πολύπλοκα προβλήματα ἀντιμετώπισης γιά τήν ἐξωτερική πολιτική, ἀποτελεῖ ὁ καθορισμός τῆς ἔννοιας τοῦ "ἐθνικοῦ συμφέροντος" καί ἡ συνακόλουθη δυσχέρεια ἀνίχνευσης τῶν στενῶν ὁρίων μεταξύ "ἐθνικοῦ" καί "διεθνικοῦ συμφέροντος".

Ἡ μεγάλη σοβαρότητα τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἐμφαίνεται κατά τή γνώμη μας ἀπό τρεῖς διαπιστώσεις: α) ἀπό τήν ἀναγωγή τοῦ θέματος σέ ἀντικείμενο ἔντονης διχογνωμίας, διάστασης καί ἀμφισβήτησις στόν Ἐπιστημονικό χῶρο, β) ἀπό τό γεγονός ὅτι συνδέεται μέ μιά σειρά σοβαρῶν προβλημάτων, πού σχετίζονται ἄμεσα μέ τήν ὕπαρξη καί κατοχύρωση τῆς παγκόσμιας εἰρήνης, καί γ) ἀπό τήν ἐμφάνιση καί δημιουργία πολλῶν νέων ἐθνικῶν κρατῶν στή διάρκεια τοῦ αἰῶνα μας καί τήν ἀκολουθήσασα τεράστια αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ καί τῶν ἀρμοδιοτήτων τῶν σύγχρονων διακρατικῶν Διεθνῶν Ὀργανισμῶν πού καθιστοῦν τό πρόβλημα ἐντονώτερο.

Ἡ ἔνταξη τοῦ ὅλου θέματος τοῦ "ἐθνικοῦ συμφέροντος" στά πλαίσια τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς συνάγεται ἀπό τήν ἀναμφισβήτητη ἀναγκαιότητα προστασίας τῶν Κρατικῶν συμφερόντων, ἀπό κάθε ἐπιβουλή πού προέρχεται ἀπό τόν ἔξω τῆς ἐπικράτειας χῶρο. Ἡ πραγμάτωση τῆς ἀναγκαιότητας αὐτῆς ὅμως δείχνει μέ σαφήνεια τόν κ ι ν η τ ι κ ό ρ ό λ ο (καί ὄχι τό στατικό) τ ῆ ς ἐ ξ ω τ ε ρ ι κ ῆ ς π ο λ ι τ ι κ ῆ ς, ἀφοῦ ἡ πραγμάτωση τῶν στόχων τῆς παραπάνω ἀναγκαιότητας μπορεῖ νά παραλλάζει ἀνάλογα μέ τή χρονική περίοδο, τίς ὑπάρχουσες συνθῆκες, τήν οὐσία τῶν προβλημάτων, τίς ὑφιστάμενες ἐπιλογές ἤ ἀκόμα καί ἀνάλογα μέ τά ἐντεταλμένα πρός τοῦτο ἄτομα.

Ἀπό τή δυνατότητα παραλλαγῆς ἀνάλογα μέ τούς πιό πάνω παράγοντες προκύπτει τό βάσιμο τοῦ ἰσχυρισμοῦ τοῦ Γ.Κασιμάκη,[4] ὅτι "Ὅταν λοιπόν μιλᾶμε γιά τό ἐθνικόν συμφέρον πού εἶναι εἰς τήν βάσιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, εἶναι δύσκολον νά χαράξουμε ἀπόλυτα κριτήρια". Αὐτός εἶναι καί ὁ λόγος πού κατά τόν J. Rosenau[5] - τό ἐθνικό συμφέρον ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστο σ τ ο ι χ ε ῖ ο τῆς πολιτικῆς π ρ α κ τ ι κ ῆ ς καί ὄχι τῆς θεωρίας.

Παρά τό ὅτι στίς μέρες μας τό ζήτημα τοῦ "ἐθνικοῦ συμφέροντος" ἔχει πάρει τεράστιες διαστάσεις στόν ἐπιστημονικό χῶρο - ἀπασχολώντας τό ἐρευνητικό ἐνδιαφέρον πολλῶν ἐπιστημονικῶν κλάδων, ὅπως π.χ. Οἱ Διεθνεῖς Σχέσεις, ἡ Πολιτική Ἐπιστήμη, ἡ Κοινωνιολογία τῶν Διεθνῶν Σχέσεων, κ.τ.λ. - δέν νομίζουμε ὅτι χρειάζεται καλύτερη ἀπόδειξη τῆς σπουδαιότητάς του, ἀπό τό γεγονός ὅτι ἀπασχόλησε τόν ἄνθρωπο ἀπό τήν ἀρχαιότητα ἀκόμη.

Εἶναι γνωστή ἡ κριτική πού ἄσκησε ὁ Ἰσοκράτης ἔναντίον τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ καί τοῦ ὑπερπόντιου ἐμπορίου τῆς Ἀθηναϊκῆς Δημοκρατίας (οὐσιαστικό στοιχεῖο κατ' αὐτόν τῆς παρακμῆς τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους), προτείνοντας παράλληλα μιά συμμαχία ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν "βαρβάρων" γιά λόγους ἐθνικοῦ συμφέροντος.(6) Ἡ ἴδια ἔννοια ἀκόμα μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὅτι ἐμπεριέχεται στό πνεῦμα τῆς"ἐντελέχειας' καί τῆς "αὐτάρκειας"στόν Ἀριστοτέλη γιά τό καλό τῆς πόλεως".(7)

Ἐξάλλου τό μέγεθος τῆς σπουδαιότητας τοῦ θέματος ἀπασχόλησε ἰδιαίτερα τούς κατ'ἐξοχήν "διεθνιστές" θεωρητικούς τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ, ὅπως γιά παράδειγμα τόν **F. Engels** , ὁ ὁποῖος στά 1882 προέτρεπε τούς Πολωνούς σοσιαλιστές πού ταύτιζαν τόν "ἐθνισμό" μέ τόν "ἀστικό σωβινισμό" - πῶς "ὄχι μονάχα ἔχουν τό δικαίωμα μά καί τήν ὑποχρέωση νά εἶναι π ρ ῶ τ α ἐ θ ν ι κ ο ί, πρίν ἀκόμα γίνουν διεθνιστές".(8)

Ἐρχόμενοι στή σύγχρονη ἐποχή διαπιστώνουμε, ὅτι στή διάρκεια τῆς τελευταίας τριακονταετίας πλῆθος ἐπιστημόνων πού ἀσχολοῦνται μέ τίς Διεθνεῖς Σχέσεις ἐπιχειροῦν νά ἐξετάσουν τό ζήτημα τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος στά πλαίσια τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἕνας ἀπ' αὐτούς - ὁ Ἰωάννης Ν.Κίννας, σέ μιά σύντομη ἐργασία του μέ τίτλο " Τό Ἐθνικό συμφέρον ὡς ἄξων τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς"(9) - παραθέτει δέκα περίπου διαφορετικούς καί συχνά ἀντικρουόμενους ὁρισμούς(10) γύρω ἀπό τό θέμα αὐτό.

Παραθέτουμε δύο ἀπ' αὐτούς τούς ὁρισμούς, πού κατά τή γνώμη μας βρίσκονται πιό κοντά στήν πραγματικότητα: α)τοῦ **T. Robinson**(11) "τό ἐθνικόν συμφέρον εἶναι τό σύνολον τῶν οὐσιωδῶν ἐθνικῶν σκοπῶν καί κατά συνέπειαν δέν ἀποτελεῖ ἀσαφῆ ἔννοιαν, ἄνευ νοήματος, ὡς τινες ἰσχυρίζονται" καί β) τοῦ **M. Kaplan**(12) "τό ἐθνικό συμφέρον εἶναι τό συμφέρον τό ὁποῖον ἀσκεῖ πολιτική ὀντότης πρός κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἐθνικοῦ συστήματος. Μερικαί ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἀναγκῶν προέρχονται ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐθνικοῦ συστήματος καί ἄλλαι ἐκ παραγόντων τοῦ περιβάλλοντος. Τό ἐθνι

κόν συμφέρον εἶναι μέν ἀντικειμενικόν, ἀλλ' ἐξαρτώμενον ἐκ τῶν περιστάσεων καί τῶν χαρακτηριστικῶν ἑκάστης πολιτικῆς ὀντότητος. Ἐθνικόν συμφέρον εἶναι ἐκεῖνο περί τοῦ ὁποίου ἀποφασίζει τό ἔθνος".

Αὐτά σ υ ν ο π τ ι κ ά γιά τό ἐπιστημονικό ἐνδιαφέρον καί τίς διχογνωμίες πού προκαλεῖ ὁ ὅρος "ἐθνικό συμφέρον". Δέν εἶναι ὅμως ἡ ἐπιστημονική ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος, πού μᾶς ἐνδιαφέρει στό πρῶτο αὐτό κεφάλαιο τοῦ τρίτου μέρους τῆς μελέτης. Ἀ ν τ ί θ ε τ α ἡ πρακτική ἐφαρμογή τοῦ ζητήματος γιά τήν ἐξωτερική πολιτική - αὐτή πού γεννᾶ σειρά ὁλόκληρη προβλημάτων, ὅταν καί κάθε φορά πού τό "ἐθνικό συμφέρον" μιᾶς χώρας ἔρχεται ἀντιμέτωπο μέ τό ἀντίστοιχο συμφέρον ἄλλων κρατῶν τῆς διεθνοῦς κοινωνίας - εἶναι ἐκείνη πού πρόκειται νά μᾶς ἀπασχολήσει.

Καί στό σημεῖο ἀκριβῶς αὐτό - στήν πρακτική δηλαδή ἐφαρμογή τῆς ἔννοιας τοῦ "ἐθνικοῦ συμφέροντος" στήν ἐξωτερική πολιτική - βρίσκεται τό πιό κ ρ ί σ ι μ ο ζήτημα τῆς παγκόσμιας πολιτικῆς, ἀφοῦ ἀπό αὐτήν ἐξαρτᾶται ἡ παγκόσμια εἰρήνη καί ἀσφάλεια.

Διότι, ἐφ' ὅσον θεμελιώδης ἔννοια τῆς πολιτικῆς κάθε Κράτους εἶναι ἡ ἐπιβίωση τοῦ "Ἔθνους,[13] συνάγεται ὅτι κάθε προσπάθεια ἀποβλέπουσα σ' αὐτή νομιμοποιεῖται, ἀκόμα καί στήν περίπτωση τῆς προσφυγῆς στή βία, (γεγονός) πρᾶγμα πού ἀπό τούς πρώτους ἐπεσήμανε ὁ Πλάτωνας ὅταν δ ι έ κ ρ ι ν ε τούς πολέμους σέ "ἀμυντικούς" καί σέ "ἐπιθετικούς", θεσμοποιώντας τούς πρώτους (πολέμους μεταξύ Ἑλλήνων καί "βαρβάρων") καί καταδικάζοντας τούς δεύτερους (πολέμους μεταξύ τῶν ἑλληνικῶν "πόλεων - κρατῶν" πού τούς θεωρεῖ ἀδελφοκτόνους).[14]

Ἀπό τό γεγονός καί μόνο ὅτι γίνεται λόγος γιά νομιμοποίηση τῆς προσφυγῆς στή βία, προκύπτει ὁ ἀ μ ο ρ α λ ι σ μ ό ς τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς τοὐλάχιστον ἀπό ἕνα μέρος τῶν μελῶν τῆς διεθνοῦς κοινωνίας, κατά παράβαση τῆς ρήσης τοῦ **Werner Levi**, ὅτι "ἡ σχέσις μεταξύ ἠθικῶν ἀξιῶν καί συμφερόντων εἶναι ἱεραρχική, τῶν συμφερόντων ἤ τοὐλάχιστον τῆς πραγματοποιήσεώς των, ὑποκειμένων εἰς τήν ἠθικήν".[15]

Ἡ πιό σημαντική, ἐπικίνδυνη καί τελικά ἐπώδυνη ἐπίπτωση πού συνεπάγεται ὁ ἀμοραλισμός στά πλαίσια τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς σέ παγκόσμια κλίμα, εἶναι αὐτό πού ἀποκαλοῦμε δ ι ε θ ν ε ῖ ς σ υ γ κ ρ ο ύ σ ε ι ς, καί πού ὅπως πολύ εὔστοχα παρατηρεῖ ὁ **P.-F. Gonidec**,[16] "εἶναι προφανές, ὅτι δέν μποροῦν ν' ἀπομονω-

θοῦν οἱ διεθνεῖς συγκρούσεις ἀπό τό γενικώτερο πρόβλημα τῶν συγκρούσεων πού ἐκδηλώνονται στό ἐσωτερικό τῶν Κρατῶν ἤ στίς σχέσεις μεταξύ τῶν στοιχείων πού συνθέτουν τή διεθνή κοινωνία".

Οἱ συγκρούσεις αὐτές - πού μποροῦν νά διακριθοῦν σέ διμερεῖς - πολυμερεῖς, σέ παγκόσμιες - περιφερειακές - τοπικές, ἤ ἀκόμα σέ περιορισμένες ἤ εὐρύτερης σημασίας - ἄν ἐλαχιστοποιήσουμε τόν ἀνθρώπινο παράγοντα ἐξαίτίας τῆς ὑποκειμενικότητάς του[17] βασίζονται σ' αὐτή ἡ ἴδια τή φύση τῶν κοινωνικῶν σχηματισμῶν, πού μέ βάση τό οἰκονομικό στοιχεῖο - συμφέρον ὁδηγοῦνται ἀπό τήν ὕπαρξή τους στόν ἀνταγωνισμό,[18] ἀπό ἐκεῖ στήν ἀντίφαση - ἀντιπαράθεση γιά νά καταλήξουν στή σύγκρουση.

Τίς προϋποθέσεις τῶν συγκρούσεων αὐτῶν μέ βάση τό ἑκάστοτε ἐννοούμενο "ἐθνικό συμφέρον" δίνει ὁ **P.-F. Gonidec** τονίζοντας: "Τό πέρασμα ἀπό τό συναγωνισμό στή σύγκρουση ἐμφανίζεται ἀπό τή στιγμή πού οἱ διεθνεῖς συνεργοί, διαθέτοντας τήν ἱκανότητα δράσης, ἐπιχειροῦν νά ἐπιβάλλουν τή θέλησή τους χρησιμοποιῶντας τό φόβο ἤ παραβιάζοντας τό ἰσχῦον δίκαιο. Οἱ ὅροι τῆς σύγκρουσης δημιουργοῦνται ἀπό τή στιγμή πού οἱ ἄλλοι διεθνεῖς συνεργοί δέν ἀποδέχονται αὐτή τή συμπεριφορά."[19]

Ἡ σύγχρονη διεθνής πολιτική σέ παγκόσμια κλίμακα διακατέχεται ἀπό συνεχεῖς συγκρούσεις πού εἶναι συνυφασμένες μέ τήν ἐπικράτηση ἱμπεριαλιστικῶν συμφερόντων τῶν οἰκονομικά ἰσχυρῶν χωρῶν σέ βάρος τῶν μικρῶν καί μή ἀνεπτυγμένων. Στό βαθμό πού οἱ ἱμπεριαλιστικές αὐτές ἐπιδιώξεις ἔχουν ὁδηγήσει σέ συνασπισμούς χωρῶν - εἴτε πρός ἔπιβολή τους, εἴτε πρός ἀποφυγή τους - εἶναι πραγματικά δυσχερής ὁ καθορισμός ἀνάμεσα στό ἀποκλειστικά "ἐθνικό" καί στό "διεθνικό συμφέρον".

Μιά καλή ἀπόδειξη τοῦ ἰσχυρισμοῦ μας γιά τό δυσδιάκριτο τοῦ ἐθνικοῦ καί διεθνικοῦ συμφέροντος στή σύγχρονη διεθνή πολιτική δίδει σ'ἕνα ἔξοχο ἄρθρο τοῦ ὁ **J. Galtung**[20] πάνω στή λειτουργική θεώρηση τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, ὅπου κανγχάζοντας τονίζει: "Ὁ ἱμπεριαλισμός μπορεῖ νά θεωρηθεῖ "τέλειος" καί δέν ὑπάρχουν συγκρούσεις σέ τρεῖς βασικά περιπτώσεις: α) ὅταν ὑπάρχει ἁρμονία τῶν συμφερόντων ἀνάμεσα στό κέντρο τοῦ κ έ ν τ ρ ο υ καί στό κέντρο τῆς π ε ρ ι φ ε ρ ε ί α ς, δηλαδή ἐκεῖ πού βρίσκονται οἱ κυρίαρχες τάξεις, β) ὅταν ἡ σύγκρουση τῶν συμφερόντων εἶναι πιό ἔντονη ἀνάμεσα στό κέντρο καί τήν περιφέρεια τοῦ κ υ ρ ι α ρ χ ο ύ μ ε ν ο υ κράτους (πρωτογενής βασική ἀντίφαση) παρά ἀνάμεσα στό κέντρο καί τήν περιφέρεια τοῦ Κ υ ρ ί α ρ χ ο υ κράτους (δευτερογενής ἀντίφαση), καί

γ) ὅταν ὑπάρχει σύγκρουση συμφερόντων ἀνάμεσα στήν περιφέρεια τοῦ κυρίαρχου κράτους καί τήν περιφέρεια τοῦ κυριαρχούμενου κράτους".

Ἡ ἄποψη αὐτή τοῦ **L. Galtung** - πού κάλλιστα μπορεῖ νά χρησιμεύσει στήν ἐξήγηση καί κατανόηση τῶν συνέχεια πολλαπλασιαζομένων ἀπελευθερωτικῶν κινημάτων - φαίνεται νά ἔχει μιά ἐννοιολογική συγγένεια (ἔστω καί ἀρνητικά διατυπωμένη) μέ τή ρήση τοῦ Θουκυδίδη[21] "ἡ ταυτότης τῶν συμφερόντων ἀποτελεῖ τόν πλέον βέβαιον δεσμόν, τόσον μεταξύ τῶν κρατῶν ὅσον καί μεταξύ τῶν ἀτόμων", πρᾶγμα πού σημειώνει ὅτι ἔλλειψη αὐτῆς τῆς ταυτότητας, ἐπενεργεῖ καταλυτικά γιά τήν ὕπαρξη τῆς διεθνοῦς Εἰρήνης.

Ἡ πράγματωση τοῦ "καλῶς ἐννοουμένου ἐθνικοῦ συμφέροντος" ἔχει καταστεῖ στίς μέρες μας ἕνα ἐξαιρετικά δυσχερές πρόβλημα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἀφοῦ συνδέεται μέ μιά σειρά παραγόντων πού συχνά μετατρέπουν τό "ἐθνικό" σέ "διεθνικό συμφέρον" ἤ καί τ' ἀντίστροφο. Τό πρόβλημα εἶναι ἰδιαίτερα πολύπλοκο καί ἐντάσσεται στό ὅλο πλαίσιο ὀργάνωσης τῆς σύγχρονης διεθνοῦς κοινωνίας.[22]

Ἀναφέρουμε μερικούς παράγοντες πού συντείνουν στή μετατροπή αὐτή: α) ἡ δημιουργία καί ὕπαρξη τῶν ὑπερ-δυνάμεων (Η.Π.Α., Σοβιετική Ἕνωση, Κίνα, "Εὐρώπη")[23] πού ἀντιμετωπίζουν τά ἐπί μέρους "ἐθνικά συμφέροντα" τῶν μικρῶν καί μή ἀναπτυγμένων οἰκονομικά χωρῶν σάν ἰδικά τους, καί πού συχνά σχετίζονται μέ τόν ἀνταγωνισμό τῶν διαφορετικῶν πολιτικο-κοινωνικῶν συστημάτων μέ στόχο τήν ἐξάπλωση τῆς ἐπιρροῆς τους, β) ὁ σχηματισμός ἰσχυρῶν στρατιωτικῶν (NATO - Σύμφωνο Βαρσοβίας) καί οἰκονομικο-πολιτικῶν συνασπισμῶν(Ε.Ο.Κ.- KOMEKON)[24] πού δροῦν, τουλάχιστον σέ θεωρητικό ἐπίπεδο,-μέ βάση τό γενικό συμφέρον - πού μπορεῖ μέν νἆναι γενικό ἤ συλλογικό - ἀλλά ὄχι πάντοτε καί ἐθνικό, καί γ) ἡ αὔξηση τῶν ἀρμοδιοτήτων καί τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Διεθνῶν Ὀργανισμῶν, πού καλύπτουν τομεῖς καί θέματα πού ἄλλοτε βρίσκονταν στήν ἀποκλειστική ἁρμοδιότητα τῶν Κρατῶν.[25]

Ἀπό ὅλα ὅσα ἀναφέρθηκαν σ' αὐτή τήν πρώτη παράγραφο τοῦ παρόντος κεφαλαίου διαπιστώνεται, ὅτι ὁ καθορισμός τῆς ἔννοιας τοῦ "ἐθνικοῦ συμφέροντος" τόσο στήν πρακτική του μορφή (τήν πραγμάτωση δηλαδή τῶν στόχων τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς), ὅσο καί στή θεωρητική του (τό ξεκαθάρισμα τῆς ἔννοιας ἀπό ἐπιστημονική πλευρά) παρουσιάζεται σάν ἐξαιρετικά δυσχερής.

Τό θέμα τοῦ "ἐθνικοῦ συμφέροντος" θά μᾶς ἀπασχολήσει ξανά στό εἰδικό κεφά-

λαιο ἐξέτασης τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἀφοῦ ἡ χρησιμοποίησή του στήν περίοδο 1946-1958 ὑπῆρξε ἰδιαίτερα ἐκτεταμένη. Ἀφετηρία πρός τοῦτο ἀποτελεῖ ἡ διαπίστωση τοῦ Beard,(26) πού ἔγραφε γιά τό ἐθνικό συμφέρον: "τείνω στό συμπέρασμα ὅτι ἡ ἔννοια αὕτη ὑπῆρξεν ἁπλῶς φραστικός τύπος, τόν ὁποῖον τά πολιτικά καί ἰδιωτικά συμφέροντα ἐχρησιμοποίουν εἰς πάσας τάς περιπτώσεις κατά τάς ὁποίας ἐπεδίωκον νά ἐπιτύχουν κάποιον ἴδιαίτερον σχέδιον εἰς τόν τομέα τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων".

Στήν Ἑλλάδα τῆς περιόδου πού μᾶς ἐνδιαφέρει θά δοῦμε, ὅτι τό "ἐθνικό συμφέρον" συνδέεται ἀνασπόσπαστα μέ τό "διεθνικό" ἀποτελῶντας συχνά ἕνα καί τό αὐτό μπροστά στά μεγάλα κοινωνικά καί οἰκονομικά προβλήματα πού εἶχε νά ἀντιμετωπίσει ἡ χώρα.

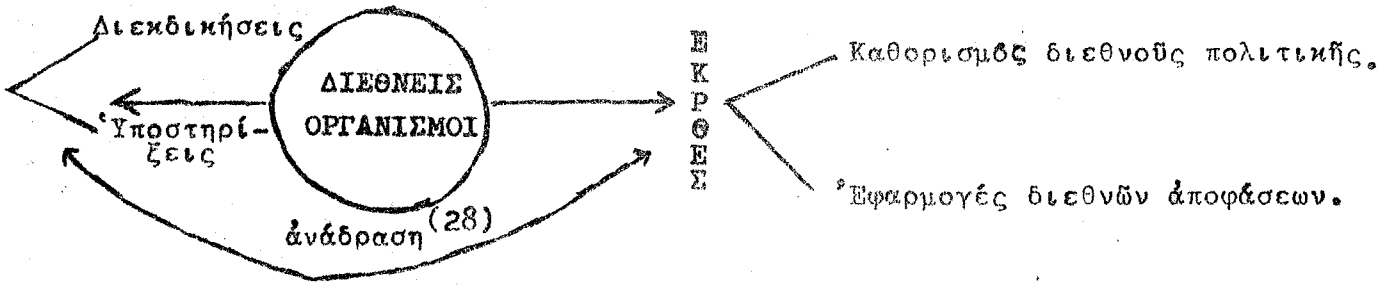
II. Ἡ σχέση - ἐξάρτηση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς μέ καί ἀπό τό "παγκόσμιο διεθνές σύστημα" καί ἡ διαλεκτική ἀντίθεση μεταξύ τῶν ἐννοιῶν τῆς "ἐθνικῆς κυριαρχίας καί τῆς διεθνοῦς ὁλοκλήρωσης".

Ἔχοντας κάνει λόγο στήν προηγούμενη παράγραφο τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ γιά τά μεθοδολογικά προβλήματα τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἔννοιας τοῦ "ἐθνικοῦ συμφέροντος" καί τήν πρακτική δυσχέρεια ἀπομόνωσης τοῦ "ἐθνικοῦ" ἀπό τό "διεθνικό συμφέρον", εἰσερχόμαστε τώρα στήν ἐξέταση ἑνός ἀκόμα σημαντικοῦ ζητήματος γιά τήν ἐξωτερική πολιτική αὐτό τῆς σχέσης - ἐξάρτησης της μέ καί ἀπό τό παγκόσμιο διεθνές σύστημα, ὅπως προκύπτει μέσα ἀπό τή διαλεκτική ἀντίθεση τῶν ἐννοιῶν τῆς "ἐθνικῆς κυριαρχίας" καί τῆς διεθνοῦς ὁλοκλήρωσης".

Θεωρήσαμε σκόπιμο πάντως, - πρίν εἰσέλθουμε σ' αὐτή τήν ἐξέταση, πού κατά τή γνώμη μας ἀποτελεῖ ἕνα βασικό στοιχεῖο πραγμάτωσης τῆς σύγχρονης πολυσύνθετης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς - νά κάνουμε σύντομα λόγο γιά τό ἐννοιολογικό περιεχόμενο μερικῶν ἀπό τούς ὅρους πού θά χρησιμοποιηθοῦν στή συνέχεια, ὅπως γιά παράδειγμα ὁ ὅρος "διεθνές σύστημα", "ἐθνική(κρατική) κυριαρχία" καί διεθνής ὁλοκλήρωση (συσσωμάτωση)".

Ἀρχίζουμε μέ τήν ἔννοια τοῦ "διεθνοῦς συστήματος". Ἀπό τό Εἰσαγωγικό μέρος ἔχει ἀναφερθεῖ, ὅτι σημαντικός ἀριθμός τῶν ἐκπροσώπων τῆς Σχολῆς τῶν Πολιτειc

λόγων - Κοινωνιολόγων" στίς Διεθνεῖς Σχέσεις πού χρησιμοποιεῖ τή "συστημική ἀνάλυση", ἐκλαμβάνει τή διεθνή κοινωνία σάν ἕνα π α γ κ ό σ μ ι ο σ ύ σ τ η - μ α, τῶν Κρατῶν πού τό συνθέτουν νοουμένων σάν ὑ π ο σ υ σ τ ή μ α τ α.(27) Σέ ἐφαρμογή τοῦ κλασσικοῦ πιά μοντέλου τῆς "συστημικῆς ἀνάλυσης" στήν ὀργάνωση τῆς σύγχρονης διεθνοῦς κοινωνίας πού στηρίζεται στίς αὐξημένες δραστηριότητες τῶν Διεθνῶν Ὀργανισμῶν, καταλήγουμε στό ἀκόλουθο ἁπλοποιημένο σχῆμα:

Ἄν ἀποδειχτοῦμε λοιπόν τήν ἄποψη τῶν ὀπαδῶν τῆς συστημικῆς ἀνάλυσης πού θέλει τή διεθνή κοινωνία σάν τό παγκόσμιο σύστημα πού ἐδράζεται στούς πολυπληθεῖς σύγχρονους διακρατικούς Διεθνεῖς Ὀργανισμούς, τά δέ Κράτη σάν ὑποσυστήματα τοῦ προηγούμενου συστήματος, μένει νά ἐρευνήσουμε τήν ἐξωτερική πολιτική (σάν ἐπί μέρους σύστημα τοῦ Κρατικοῦ ὑποσυστήματος) σέ σχέση μέ τό διεθνές σύστημα.

Ἡ δεύτερη ἔννοια πού θά μᾶς ἀπασχολήσει ἐδῶ, εἶναι αὐτή τῆς "ἐθνικῆς (ἤ κρατικῆς) κυριαρχίας". Ἡ σοβαρότητα τοῦ θέματος εἶναι ἐνδεικτική, ἄν ἀναλογισθοῦμε ὅτι δέν ὑπάρχει σύγχρονο σύνταγμα πού νά μή κάνει λόγο γι'αὐτή καί μάλιστα ἐπανηλημμένα, ὅπως τό ἴδιο συμβαίνει καί σ'ὅλα τά διεθνῆ κείμενα.(29) Τό θέμα τῆς κυριαρχίας εἶναι ἀπό τά πιό πολύπλοκα πού ἀπασχολοῦν τό Διεθνές Δίκαιο καί τίς Διεθνεῖς Σχέσεις καί οἱ ρίζες του (πρακτικές καί θεωρητικές) ἀνάγονται στήν προσπάθεια τῶν πρωτόγονων ἀκόμα κοινωνικῶν σχηματισμῶν ν' ἀντιμετωπίσουν ἀφ' ἑνός μέν τούς ἔσχατους κινδύνους γιά τήν ὕπαρξή τους, ἀφ'ἑτέρου δέ τή μονοπώληση τῆς φυσικῆς βίας.(30)

Ἡ ἔνταση τοῦ ζητήματος εἶναι τέτοια, πού μᾶς ὁδηγεῖ νά παραβλέφουμε ἐδῶ μιά σειρά ἀπό στοιχεῖα σχετικά μέ τήν ἔννοια αὐτή, ὅπως γιά παράδειγμα ἡ διαχρονική πορεία της, ἡ ὑποστήριξη ἤ ἀπόρριψη τῆς ἀναγκαιότητάς της,(31) κτλ., διότι ἄλλος εἶναι ὁ στόχος μας: ἡ σύνδεση τῆς "ἐθνικῆς κυριαρχίας" μέ μερικά θέματα ὅπως, ἡ ἐθνική ἀνεξαρτησία, ἡ ἰσότητα τῶν Κρατῶν, ἡ μή ἐπέμβαση στά ἐσωτερικά ζητήματα τοῦ Κράτους καί σέ τελευταία ἀνάλυση, ἡ σχέση ἤ ἡ ἀντίθεση τῆς ἔννοιας μέ τήν "διεθνή ὁλοκλήρωση".

Ἡ τρίτη καί τελευταία ἔννοια εἶναι αὐτῆς τῆς "διεθνοῦς ὁλοκλήρωσης" ἤ ἀλλιῶς συσσωμάτωσης ἤ συσπείρωσης. Καί ἡ ἔννοια τῆς ὁλοκλήρωσης(**intégration**) παρουσιάζεται στό Διεθνές Δίκαιο καί στίς Διεθνεῖς Σχέσεις σάν ἐξαιρετικά πολύπλοκη, ἀφοῦ πρέπει νά διακρίνουμε ἀνάμεσα στήν "ἐθνική" καί τή "διεθνή ὁλοκλήρωση" **(intégration " nationale " et " internationale "** (32) καί ἀκόμα ἀνάμεσα στήν "πολιτική" καί "Κρατική ὁλοκλήρωση".(33)

Ἡ ἔννοια τῆς "διεθνοῦς ὁλοκλήρωσης" στά πλαίσια τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς μᾶς ἐνδιαφέρει σοβαρά σ' αὐτή τήν παράγραφο, ἐξαιτίας τῆς διασύνδεσής της μέ τήν ὁλοκλήρωση ξεχωριστῶν ἀνεξάρτητων καί κυρίαρχων κρατῶν, γεγονός πού ὁδηγεῖ στή διαλεκτική ἀντίθεση, πού ἀπό τόν τίτλο τῆς παραγράφου κιόλας ἐπισημάναμε ἀνάμεσα στή "διεθνή ὁλοκλήρωση" καί στήν "ἐθνική κυριαρχία".

Μετά τήν παράθεση τῶν συνοπτικῶν αὐτῶν κατατοπιστικῶν στοιχείων πάνω στίς τρεῖς ἔννοιες πού ἀπασχολοῦν τό κεφάλαιο αὐτό, θά ἐπιχειρήσουμε νά καταδείξουμε α)τίς σχέσεις ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί διεθνοῦς συστήματος καί β)τήν παραπάνω διατυπωθεῖσα διαλεκτική ἀντίθεση, δηλώνοντας ἀπό τά πρίν ὅτι τά στοιχεῖα τῆς κάθε ἔννοιας ἐμπλέκονται ἀναπόφευκτα μέ ἐκεῖνα τῶν ἄλλων ἐννοιῶν, πιστοποιώντας ἔτσι τήν ἀλληλοσύνδεση καί τήν ἀλληλοεξάρτησή τους στά πλαίσια πραγμάτωσης τῆς σύγχρονης διεθνοῦς πολιτικῆς.

Στά πλαίσια τῆς σύγχρονης διεθνοῦς πολιτικῆς ἡ διάκριση ἀνάμεσα στήν ἐξωτερική πολιτική καί τό διεθνές σύστημα εἶναι πραγματικά δυσδιάκριτος, ἀφοῦ διαφέρουν τά πεδία ἀναφορᾶς τους. Σύμφωνα μέ τόν Ἰωάννη Ν.Κίννα,(34) ἡ "βασική διάκρισις μεταξύ διεθνοῦς συστήματος καί ἐξωτερικῆς πολιτικῆς εἶναι, ὅτι ἐνῶ εἰς τό πρῶτον ἡ ἔμφασις δίδεται κυρίως εἰς τάς ἀλληλεπιδράσεις τῶν μελῶν του, εἰς τήν δευτέραν ἡ προσοχή συγκεντροῦται ἐπί τῶν λαμβανομένων ἀποφάσεων"; πρᾶγμα πού εὔκολα καταδεικνύεται καί ἀπό τήν ὑπεροχή τῶν μηχανισμῶν λήψης ἀποφάσεων σέ ἐθνικό

ἐπίπεδο, σέ σχέση μέ αὐτούς πού διέπουν τό διεθνή χῶρο καί πού χαρακτηρίζονται ἀπό μιά ἀναποτελεσματικότητα.(35)

Ἀκόμα θά πρέπει νά τονιστεῖ ἰδιαίτερα ἡ παρεμβολή τῶν διαφόρων "περιφερειακῶν συστημάτων" ἀνάμεσα στό παγκόσμιο διεθνές σύστημα καί τήν ἐξωτερική πολιτική, παρεμβολή πού ἐπενεργεῖ σάν συνδετικός κρίκος μεταξύ τους ἀφ' ἑνός ἁπλουστεύοντας τήν ἀνάλυση τῆς παγκόσμιας διεθνοῦς πολιτικῆς καί ἀφ' ἑτέρου προσφέροντας τή δυνατότητα μιᾶς ἐπωφελοῦς συνεργασίας τῶν διαφόρων μεμονομένων ἐθνικῶν ὑποσυστημάτων σέ περιφερειακή κλίμακα.

Ἐξάλλου δέν πρέπει νά διαφεύγει τῆς προσοχῆς μας, ὅτι οἱ Διεθνεῖς Ὀργανισμοί - τό στοιχεῖο ἐκεῖνο δηλαδή πού διέπει τήν ὅλη σύγχρονη διεθνή ὀργάνωση σέ παγκόσμια κλίμακα - ἐπενεργεῖ ἐξελικτικά - σύμφωνα μέ τήν ἄποψη τοῦ **M. Virrally**(36) σάν αὐτόνομος παράγοντας στά πλαίσια τῆς παγκόσμιας διεθνοῦς κοινωνίας" συμπεριφερόμενος ἀπό μόνος του σάν μιά ἰσχυρή δύναμη ἐπί τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος, ἐπιζητῶντας νά κατευθυνθεῖ πρός τήν πραγμάτωση ἰδικῶν του ἀντικειμενικῶν στόχων".

Τό ζήτημα τῆς ὑφιστάμενης σχέσης τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῶν ἐπί μέρους Κρατῶν - ὑποσυστημάτων ἔναντι τοῦ παγκοσμίου διεθνοῦς συστήματος εἶναι ἐξαιρετικά σοβαρό γιά τήν πορεία τῆς διεθνοῦς κοινωνίας, ἀφοῦ σχετίζεται μέ μιά σειρά προβλημάτων ὅπως γιά παράδειγμα, ἡ δημιουργία συνασπισμοῦ σέ τοπική ἤ περιφερειακή κλίμακα μέ βάση τήν ὁμοιογένεια σκοπῶν καί στόχων,(37) ἡ ἀποφυγή πολωτικῶν καταστάσεων(38) πού ἐπιτυγχάνεται μέ σύνταξη γύρω ἀπό μεγάλα κρατικά καί ἰσχυρά οἰκονομικά μεγέθη (π.χ. ὑπερδυνάμεις), κτλ.

Ἡ ἀλληλεπίδραση καί ἡ ἀλληλεξάρτηση αὐτή μεταξύ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί παγκοσμίου διεθνοῦς συστήματος - πού σύμφωνα μέ τόν I. N.Κίννα "δέν σημαίνει ἀπαραιτήτως καί ὑποτέλειαν"(39) - μᾶς ἐνδιαφέρει ἀπόλυτα στήν ἀνάλυση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδας στήν περίοδο I946-I958, διότι μπορεῖ νά ἐξηγήσει πληθώρα ἀποφάσεων πού ἐλήφθησαν μέ βάση τήν προσήλωση στό λεγόμενο "συμμαχικό συμφέρον".

Ἀκόμα ἀπό τήν ἄποψη αὐτή, ἡ σημειωθεῖσα ἀλληλεπίδραση τῆς παραπάνω σχέσης παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιά τήν Ἑλλάδα δεδομένου ὅτι: α) μπορεῖ νά βοηθήσει στήν κατανόηση τῶν "παραδοσιακῶν δεδομένων",(40) πού κυριάρχησαν στήν ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική (π.χ. συνεχής ἀναφορά ἤ ἐπίκληση τῶν Μεγάλων Δυνά-

μεων καί Συμμάχων)[41] μέ τή μορφή μύθων πού χωρίς νά ἐδράζονται πάντοτε σέ μιά πιεστική ἀναγκαιότητα, εἶχαν τόν ἀντίκτυπό τους στόν κοινωνικό περίγυρο[42] συμβάλλοντας ἀποφασιστικά στήν ἔνταξη τῆς χώρας σ' ἕνα παρα-φεντεραλιστικῆς μορφῆς στρατιωτικο-πολιτικό συνασπισμό - τό ΝΑΤΟ- ἡ πρωτοκαθεδρία τοῦ ὁποίου ἀνῆκε στίς ΗΠΑ.

Κλείνουμε καί τή δεύτερη παράγραφο τοῦ παρόντος κεφαλαίου μ' ἕνα ἀκόμα στοιχεῖο σοβαρό γιά τή ἐξωτερική πολιτική, πού ἀφορᾶ τή σχέση - ἐμεῖς τή χαρακτηρίσαμε διαλεκτική ἀντίθεση - μεταξύ τῆς ἔννοιας τῆς "ἐθνικῆς κυριαρχίας" καί τῆς "διεθνοῦς ὁλοκλήρωσης". Ἄς προσπαθήσουμε νά ἐξηγήσουμε τόν χαρακτηρισμό μας αὐτό:

Ξεκινᾶμε ἀπό τή σημαντική θέση τοῦ P.- F. Gonidec πάνω στήν "ἐθνική κυριαρχία" πού τονίζει: "Εἶναι ἀρκετά περίεργο καί διαπιστώνουμε ὅτι ἡ κυριαρχία ἄρχισε νά κριτικάρεται, καί ἀκόμα νά ἀπορρίπτεται, ἀπό τή στιγμή πού ὁ καπιταλισμός πῆρε διεθνεῖς διαστάσεις, δηλαδή ἀπό τό τέλος τοῦ 19ου αἰώνα καί κύρια στόν 20ο αἰώνα. Ποῦ ὀφείλεται αὐτή ἡ συγκυρία; Ὀφείλεται στό ὅτι, σ' αὐτό τό στάδιο ἐξέλιξης, ὅπου τό πλαίσιο τοῦ Κράτους ἦταν ὑπερβολικά στενό γιά ἕνα καπιταλισμό ὁλοένα καί περισσότερο διεθνή, ἡ ἔννοια τῆς κυριαρχίας ἔγινε ἐνοχλητική· συνέφερε λοιπόν ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπ' αὐτήν".[43]

Ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου "ἐθνική κυριαρχία" ὑποδηλώνει τήν ἀνεξαρτησία τῆς κρατικῆς ἐξουσίας ἀναφορικά μέ ὁποιαδήποτε ἄλλη ὑπερκείμενη ἐξουσία,[44] γεγονός πού ὁδηγεῖ στήν ἐπιστημονική παραδοχή δύο μορφῶν τοῦ περιεχομένου τους: τήν ἀ ρ ν η τ ι κ ή - ἀντίθεση παραχώρησις μέρους αὐτῆς σέ διεθνεῖς φορεῖς[45] - καί τή θ ε τ ι κ ή - ἀπόπειρα ἐπέκτασης τῆς ἁρμοδιότητάς της.[46]

Ἀπό τήν ἄ ρ ν η σ η τ ῆ ς παραπάνω ἀναφερομένης ἀ ρ ν η τ ι κ ῆ ς μ ο ρ φ ῆ ς τοῦ περιεχομένου τῆς ἔννοιας τῆς "ἐθνικῆς κυριαρχίας" προκύπτει ἡ θέση τῆς "διεθνοῦς ὁλοκλήρωσης ἤ συσσωμάτωσης", στά πλαίσια ὀργάνωσης τῆς διεθνοῦς παγκόσμιας κοινωνίας. Μέ τόν ὅρο συσσωμάτωση ἤ ὁλοκλήρωση (**intégration**) ἀναφέρει ὁ **E. Haas** [47] "νοεῖται ἀποκλειστικά ἡ μέθοδος σύνδεσης ἑνός συγκεκριμένου διεθνοῦς συστήματος μέ ἕνα ἄλλο μελλοντικό συγκεκριμένο σύστημα ἁμυδρά διακρινόμενο"

"Ἡ κυριαρχία, περιοριζόμενη, ἀφήνει περισσότερον χῶρον εἰς τάς τάσεις πρός συσσωμάτωσιν τῶν μελῶν ἑνός διεθνοῦς συστήματος. Δηλαδή ἡ κυριαρχία καί ἡ συσσωμάτωσις ἀποτελοῦν "ποσά" ἀντιστρόφως ἀνάλογα. Δέν σημαίνει τοῦτο βεβαίως ἀπαραιτήτως ὅτι ὅσον ἡ κυριαρχία περιορίζεται τόσον αὐξάνει ἡ συσσωμάτωση. Σημαίνει ἀ-

πλῶς ὅτι, περιοριζομένης τῆς κυριαρχίας ὑφίστανται π ε ρ ι σ σ ό τ ε ρ ο ν ε ὐ - ν ο ϊ κ α ί π ρ ο ϋ π ο θ έ σ ε ι ς πρός ἀνάπτυξιν τῆς συσσωματώσεως μεταξύ τῶν μελῶν ἑνός διεθνοῦς συστήματος, περιφερειακοῦ,"λειτουργικοῦ" ἤ "ἄλλου".(48)

Ἡ ἐπισήμανση τῆς διαλεκτικῆς ἀντίθεσης τῶν ἐννοιῶν τῆς "ἐθνικῆς κυριαρχίας" καί τῆς διεθνοῦς ὁλοκλήρωσης" πιστοποιεῖ τή σοβαρότητα τοῦ ὑφισταμένου προβλήματος, ἀφοῦ ἀπό συνάγεται σειρά ὁλόκληρη ἐννοιῶν, πού ὁ καθορισμός τους ἐνδιαφέρει ἄμεσα τήν διαμόρφωση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς κάθε κράτους. Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικά μερικά ἀπό τά θέματα αὐτά: α) ἡ ἰ σ ό τ η τ α μεταξύ τῶν κρατῶν τῆς Παγκόσμιας Κοινωνίας(49) πού στή νομική της ἔννοια καθιερώνει ἀντί τόν Χάρτη τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, ὑποδηλώνοντας τήν ἀρχή " Κάθε ἕνα κράτος καί μία ψῆφος " ἀνεξάρτητα ἀπό τό μέγεθος (μικρό ἤ μεγάλο) καί τήν ἰσχύ του (ἀδύνατο ἤ ἰσχυρό), β) ἡ διαφύλαξη τῆς ἐ θ ν ι κ ῆ ς ἀ ν ε ξ α ρ τ η σ ί α ς καί ἡ συνακόλουθη ἀρχή τῆς μ ή ἐ π έ μ β α σ η ς(50) στά ἐσωτερικά ἄλλων χωρῶν εἴτε μέ τήν πρώτη μορφή της τήν ἀνάμιξη, εἴτε μέ τή δεύτερη τόν καταναγκασμόν, γ) ἡ ἀρχή τῆς α ὐ τ ο δ ι ά - θ ε σ η ς τῶν Λαῶν καί τῆς ἀναγνώρισης τῶν μ ε ι ο ν ο τ ή τ ω ν, κ.τ.λ.

Στίς μέρες μας τά παραπάνω θέματα ἀποτελοῦν τά δυσχερέστερα προβλήματα ἀντιμετώπισης τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς σέ παγκόσμιο κλίμακα, πολύ δέ περισσότερο πού ἡ μεγάλη αὔξηση τοῦ σχηματαισμοῦ νέων ἐθνικῶν κρατῶν καθιστᾶ τό πρόβλημα ἀκόμα πιό κρίσιμο.

Τά στοιχεῖα αὐτά πού προκύπτουν ἀπό τήν ἀρχή τόσο τῆς "ἐθνικῆς κυριαρχίας", ὅσο καί τῆς"διεθνοῦς ὁλοκλήρωσης" ἀφοροῦν ἰδιαίτερα τήν ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική τῆς περιόδου 1946-1958, καθώς οἱ ἐπεμβατικές δραστηριότητες στά ἐσωτερικά τῆς χώρας ἦταν στήν ἡμερήσια διάταξη. Ἀκόμα ἡ ἄνιση ἀντιμετώπιση τῆς Ἑλλάδας ἀπό τίς χῶρες τοῦ μητροπολιτικοῦ καπιταλισμοῦ ἀναφορικά μέ τίς ἐθνικές της διεκδικήσεις, ἀντί νά μειώση αὔξησε τήν μορφή καί τήν φύση τῆς ἐξάρτησης ἀπό τό ἐξωτερικό.

Στό βαθμό αὐτό ἡ παράθεση καί τῶν δύο παραγράφων αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου - πού εἶχε χαρακτήρα θεωρητικοῦ ὑποβάθρου γιά τή συνέχεια τῆς μελέτης - θά βοηθήσει τά μέγιστα στήν προσπάθεια ἐξέτασης τῆς σύγχρονης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδας.

4η : Ἡ Ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική στήν περίοδο 1946 - 1958 : ἡ ἀνατομία τῆς ἐξάρτησης καί ἡ ντετερμινιστική ἠττοπάθεια τῶν ἰθυνόντων στά πλαίσια τῶν Διεθνῶν Σχέσεων.

Εἰσερχόμενοι στήν ἀνάλυση τῶν πρακτικῶν θεμάτων τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς στήν περίοδο 1946-1958 ἐπιθυμοῦμε ἀπό τήν ἀρχή νά κάνουμε σαφές, ὅτι τό κεφάλαιο αὐτό δέν ἔχει τό νόημα μιᾶς ἱστορικῆς ἀναδρομῆς ἤ κάτι ἀνάλογον, γεγονός πού θά ἦταν ἄσκοπο κ α τ ά π ρ ῶ τ ο λ ό γ ο, διότι στή μέχρι τώρα πορεία τῆς μελέτης ἔχουν ἀναφερθεῖ ἀποσπασματικά πολλά στοιχεῖα σχετιζόμενα μέ τήν ἐξωτερική πολιτική, καί κ α τ ά δ ε ύ τ ε ρ ο λ ό γ ο, διότι στό διάστημα πού μεσολάβησε ἀπό τήν πτώση τῆς στρατιωτικῆς δικτατορίας μέχρι τό 1980 σειρά ὁλόκληρη ἔργων (πολιτικο-κοινωνικῶν, ἱστορικῶν, οἰκονομικῶν) πάνω στή μεταπολεμική πορεία τῆς χώρας, εἶδε τό φῶς τῆς δημοσιότητας.

Ἐμεῖς ἀπό τό μέρος μας γιά τίς ἀνάγκες τοῦ παρόντος κεφαλαίου ἀνατρέξαμε στή μελέτη καί χρησιμοποίηση ἕ ξ η διαφορετικῶν πηγῶν πάνω στήν ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική, πού τούς παραθέτουμε στή συνέχεια: α) ἡ γενική βιβλιογραφία ἐπί τοῦ θέματος, β) τά κείμενα τῶν συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς γιά τά ἐξωτερικά ζητήματα, γ) μερικά ἐπίσημα Διπλωματικά Κείμενα τῶν Ὑπουργείων Ἐξωτερικῶν τῆς Μ.Βρετανίας καί τῶν Η.Π.Α.,[(I)] δ) τά ἀρχεῖα τῆς γαλλικῆς ἐφημερίδας "Le Monde" , ε) μιά σειρά ἄρθρων ἀπό τόν ἑλληνικό ἡμερήσιο καί περιοδικό τύπο καί ζ) τά προηγούμενα ἀναφερθέντα ἀποτελέσματα τῆς "ἀνάλυσης τοῦ περιεχομένου".

Παίρνοντας ὑπόψη ὅλα ἐκεῖνα τά ἀπαραίτητα στοιχεῖα πού ἀφοροῦν τήν ἑλληνική ἐξωτερική πολιτική τῆς περιόδου 1946-1958 μέσα ἀπό τίς παραπάνω πηγές, καταλήξαμε στό συμπέρασμα, ὅτι τά βασικά θέματα ἐνασχόλησής της σ' αὐτό τό διάστημα μποροῦν νά συνοψισθοῦν σέ τρία: Π ρ ῶ τ α στίς ἑλληνοαμερικανικές σχέσεις σ' ὅλα τους τά ἐπίπεδα, ἔ π ε ι τ α στήν ἀντιμετώπιση τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος καί τ έ λ ο ς στίς σχέσεις τῆς Ἑλλάδας μέ τίς ὑπόλοιπες χῶρες (μέ Σοβιετική Ἕνωση - Βαλκανικές χῶρες καί μέ τίς χῶρες τοῦ λεγόμενου Δυτικοῦ Κόσμου).

Ἀπό τή διεξοδική διερεύνηση τῶν παραπάνω τριῶν θεμάτων ὁδηγηθήκαμε στήν ἐπισήμανση τῆς ἔξαρσης τῶν δύο παραγόντων πού ἀναφέρονται στόν τίτλο τοῦ κεφαλαίου, δηλαδή ἀφ' ἑνός μέν τήν ἡ τ τ ο π ά θ ε ι α τῶν ἰθυνόντων ἀφ'ἑτέρου δέ, τήν ἐ ξ ά ρ τ η σ η τῆς χώρας ἀπό τό ἐξωτερικό στοιχεῖο. Κατά συνέπεια, ἀπό ὅσα μέχρι

τώρα ἀναφέρθηκαν, προκύπτει ὅτι ὁ στόχος τοῦ κεφαλαίου - ἐντοπίζεται στίς δύο ἔννοιες - α) ἐξάρτηση καί β) ἡττοπάθεια - καί ὄχι στόν ἱστορικό χαρακτήρα πού ἔχει μία ἀναδρομή.

Πρίν ὅμως εἰσέλθουμε στήν κατάδειξη πού μᾶς ἐνδιαφέρει, πιστεύουμε ὅτι εἶναι ἀπαραίτητες μερικές δ ι ε υ κ ρ ι ν ή σ ε ι ς, πού θά βοηθήσουν στήν κατανόηση αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου. Συγκεκριμένα πρόκειται:

α) Ἡ ἔννοια τῆς ἐξάρτησης πού μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ, ἀποτελεῖ τόν ἀντίποδα τῆς ἀ ν ε ξ α ρ τ η σ ί α ς κάθε κράτους, πού κατοχυρώνεται στίς παραγράφους I καί 4 τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτη τοῦ Ὀργανισμοῦ τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, οἱ ὁποῖες κάνουν λόγο γιά "κυρίαρχο ἰσότητα" κατά συνέπεια καί γιά πολιτική ἀνεξαρτησία καί ἄκόμα γιά τήν ἀποφυγή στίς διεθνεῖς σχέσεις ἀπειλῆς ἤ χρησιμοποίησης βίας κατά τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας ὁποιονδήποτε Κράτους.(2) Στή συνέχεια μέσα ἀπό τήν ἀρχή τῆς μή ἐπέμβασης καί τίς διακρίσεις της - πού ἀποτελοῦν ἀπό τά πιό κρίσιμα προβλήματα τοῦ σύγχρονου Διεθνοῦς Δημοσίου Δικαίου - θά ἐπιχειρήσουμε τήν τομή τῆς ἐξάρτησης στά πλαίσια τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

β) Ὁ ὅρος "ν τ ε τ ε ρ μ ι ν ι σ τ ι κ ή ἡ τ τ ο π ά θ ε ι α" πού χρησιμοποιοῦμε ἐδῶ, ἔχει τό νόημα νά χαρακτηρίσει τή φύση τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἰθυνόντων ἀναφορικά μέ τά θέματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί τό ρόλο τοῦ ξένου παράγοντα, αὐτό δηλαδή, πού σέ ἄλλο σημεῖο τῆς μελέτης μας ἀποκαλέσαμε "κώδικα συμπεριφορᾶς".

γ) Ἡ πληθώρα τῶν στοιχείων πού συνθέτουν τήν ἐξάρτηση καί τήν ἡττοπάθεια σέ μιά μεγάλη χ ρ ο ν ι κ ά (1946-1958) καί σ η μ α σ ί α περίοδο, μᾶς ὑποχρεώνει στή χρησιμοποίηση πολλῶν βιβλιογραφικῶν παραπομπῶν μέ στόχο τήν ἀποφυγή ἐπανάληψης μέσα στό κείμενο, περισσότερο ἤ λιγότερο γνωστῶν στοιχείων καί περιστατικῶν πού τίς καθόρισαν.

καί δ) στήν πορεία ἀνάλυσης αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου, οἱ δύο παραπάνω ἀναφερόμενοι παράγοντες ἐξετάζονται ξ ε χ ω ρ ι σ τ ά μέν ἀλλά μπορεῖ νά πεῖ κανείς καί τ α υ τ ό χ ρ ο ν α, ἀφοῦ κάθε περίπτωση ξ ε ν ι κ ῆ ς ἐ π έ μ β α σ η ς στίς ἑλληνικές ὑποθέσεις ἤ προϋπέθετε ἤ εἶχε σάν συνέπεια τήν ἡ τ τ ο π ά θ ε ι α αὐτή, χωρίς νά ἀποκλείεται καί τό ἀντίθετο.

'Ο βασικός στόχος τοῦ παρόντος κεφαλαίου πού εἶναι ἡ πραγμάτωση τομῆς στούς δύο παραπάνω ἀναφερόμενους παράγοντες - τήν ἐξάρτηση καί τήν ἡττοπάθεια - περνᾶ ὑποχρεωτικά μέσα ἀπό τή σαφέστατα καθιερωμένη ἀρχή τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, πού ἀποκαλεῖται "ἀ ρ χ ή τ ῆ ς μ ή ἐ π έ μ β α σ η ς" καί πού ἀναγράφεται στόν καταστατικό Χάρτη τοῦ 'Οργανισμοῦ τῶν 'Ηνωμένων 'Εθνῶν.

'Η συνισταμένη τῶν διαφόρων ἐπιστημονικῶν ἀπόψεων τῶν θεωρητικῶν τοῦ Διεθνοῦς Δημοσίου Δικαίου[3] πού ἀνταποκρίνεται στή σύγχρονη διεθνή νομική ἀντίληψη τῆς ἔννοιας τῆς ἐπέμβασης, εἶναι αὐτή, πού νοεῖ σάν ἐ π έ μ β α σ η ὁποιαδήποτε πράξη ἤ ἐνέργεια πού ἀποβλέπει στήν ἀνάμιξη ἑνός Κράτους στίς ὑποθέσεις ἑνός ἄλλου καί πού μέ τή χρήση ἤ τήν ἀπειλή βίας ἀποσκοπεῖ στήν ἐπιβολή τῆς θέλησής του μέχρι καί τοῦ βαθμοῦ τῆς ἄρνησης τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἄλλου.

'Από τόν ὁρισμό αὐτό προκύπτουν τά δύο βασικά στοιχεῖα τῆς ἐπέμβασης, δηλαδή ἀφ' ἑνός ἡ ἀ ν ά μ ι ξ η καί ἀφ'ἑτέρου ὁ κ α τ α ν α γ κ α σ μ ό ς, μέ βάση τά ὁποῖα θά ἐπιχειρήσουμε νά ἑρμηνεύσουμε τήν ἐξάρτησή τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς περιόδου 1946-1958. "'Η ἐπέμβασις ἐκδηλοῦται εἴτε διά τῆς ἀναμίξεως Κράτους τινός εἰς τάς μετά τῶν ἄλλων μελῶν τῆς διεθνοῦς κοινότητος σχέσεις ἑτέρου κράτους, ὁπότε πρόκειται περί ἐπεμβάσεως εἰς τάς ἐ ξ ω τ ε ρ ι κ ά ς ὑ π ο θ έ σ ε ι ς κράτους τινός, εἴτε διά τῆς ἀναμίξεως ἑνός κράτους εἰς τήν ἄσκησιν τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας αὐτοῦ, κατά τήν ἄσκησιν ὑπ'αὐτοῦ ἐξουσίας ἐπί ὅλων τῶν προσώπων καί τῶν πραγμάτων τῶν ὑπαγομένων εἰς τήν διοίκησιν, νομοθεσίαν καί δικαιοδοτικήν αὐτοῦ λειτουργίαν, ὁπότε πρόκειται περί ἐπεμβάσεως εἰς τάς ἐ σ ω τ ε ρ ι κ ά ς ὑ π ο θ έ σ ε ι ς αὐτοῦ".[4]

'Ακόμα ἡ ἀνάμιξη - τό συστατικό αὐτό στοιχεῖο τῆς ἐπέμβασης - δέν περιορίζεται μόνο στίς π ο λ ι τ ι κ έ ς ὑποθέσεις ἑνός Κράτους, ἀλλά ἐπεκτείνεται καί στίς ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ έ ς, σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ έ ς, δ ι π λ ω μ α τ ι κ έ ς, π ο λ ι τ ι σ τ ι κ έ ς καί στίς κ ά θ ε ε ἴ δ ο υ ς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους, διακρινόμενη σέ ἄ μ ε σ η ἀνάμιξη (ἐπιδίωξη ἄσκησης ἐξουσίας σέ ἀλλότριο ἔδαφος) καί σέ ἔ μ μ ε σ η ἀνάμιξη (πίστη γιά ἐπιβολή τῆς βούλησης στερητική τῆς ἐξουσίας τοῦ ἄλλου Κράτους, ἀλλά χωρίς ἄσκηση ἐξουσίας σέ ἀλλότριο ἔδαφος).

"Ολα τά προηγούμενα λεχθέντα πάνω στήν καθιερωμένη ἀρχή τῆς μή ἐπέμβασης ἔχουν τό νόημα νά συνεισφέρουν στή διερεύνηση τῆς ἐξάρτησης τῆς ἑλληνικῆς ἐξω-

τερικῆς πολιτικῆς στή κρισιμότερη ἴσως περίοδο τῆς μεταπολεμικῆς ἱστορίας τοῦ τόπου, ἐπισημαίνοντας παράλληλα τή ντετερμινιστική ἠττοπάθεια τῶν ἐντεταλμένων γιά τήν πορεία πραγμάτωσης τῶν στόχων της προσώπων.

Μέ βάση τά στοιχεῖα πού περιέχει ὁ παραπάνω ἀναφερόμενος ὁρισμός τῆς ἐπέμβασης εἶναι ἐμφανές, ὅτι ἡ κατεστραμένη ἀπό τή διεξαγωγή τοῦ Β΄ παγκοσμίου πολέμου Ἑλλάδα ἔγινε ἀμέσως μετά τήν ἀπελευθέρωση ἀντικείμενο ἐπεμβατικῆς πολιτικῆς ἀπό τό μέρος τῶν ξένων δυνάμεων. Τό φαινόμενο αὐτό συνδεδεμένο μέ τήν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος σέ παγκόσμια κλίμακα δέν πρέπει νά μᾶς ξενίζει διόλου ἀφοῦ ἡ Ἑλλάδα, α) γιά τή μέν Μ.Βρετανία - σύμφωνα μέ τή γνώμη τοῦ Τσῶρτσιλ[5] - ἦταν ἡ χώρα πού εὐχαρίστως δεχόταν τή βρετανική ἰσχύ καί β) γιά δέ τίς Η.Π.Α. πού μέ τήν ἰδέα τῆς "παγκόσμιας εὐθύνης"[6] ξεκίναγαν μιά σταυροφορία ἐπεμβατικῆς πολιτικῆς σ' ὅλα τά μήκη καί πλάτη τοῦ πλανήτη μας - ἀποτελοῦσε τό χῶρο ἑνός νέου πειράματος.[7]

Στά πλαίσια τῆς ἐπεμβατικῆς - ἐπεκτατικῆς αὐτῆς πολιτικῆς τοῦ παγκόσμιου καπιταλισμοῦ ἀπό τή Μ.Βρετανία ἀρχικά καί ἀπό τίς Η.Π.Α. ἀργότερα, ἡ Ἑλλάδα μέ τήν ξεχωριστή στρατηγική σημασία της κατά τό στρατηγό Α.Σιαπκαρᾶ[8] βρέθηκε στό κέντρο τῆς πολιτικῆς αὐτῆς, πού ἐκδηλώθηκε καί μέ τίς δύο δυνατόν μορφές της: τήν ἀνάμιξη καί τόν καταναγκασμό.

Ἄς πάρουμε τόν πρῶτο παράγοντα τήν ἀ ν ά μ ι ξ η: στήν περίοδο 1946-1958 πού μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ ἡ ἀνάμιξη - τόσο στίς ἐξωτερικές, ὅσο καί στίς ἐσωτερικές ὑποθέσεις τῆς χώρας - διῆλθε ὅλες τίς δυνατές βαθμίδες ἀπό ὅπου μπορεῖ αὐτή νά διέλθει. Ἀρχίζουμε ἀπό τήν ἀνάμιξη στίς ἐ σ ω τ ε ρ ι κ έ ς ὑ π ο θ έ σ ε ι ς κάνοντας μία ἀπαραίτητη διευκρίνηση: σέ ἀντίθετη μέ τή σχετικά εὔκολη διάγνωση τῆς ἀνάμιξης στίς ἐσωτερικές ὑποθέσεις, ἡ διάγνωσή της σέ ὅτι ἀφορᾶ τίς ἐξωτερικές ὑποθέσεις, παρουσιάζει μιά δυσχέρεια. Ἡ δυσχέρεια αὐτή εἶναι, ὅτι ὅταν δέν ὑπάρχει ἐμφανές ἴχνος καταναγκασμοῦ **ἀ φ'** ἑ ν ό ς μπορεῖ νά ἐπέλθει σύγχιση, ἀνάμεσα στήν ἀνάμιξη καί μερικούς διπλωματικούς θεσμούς - χειρισμούς (π.χ. "αἱ φιλικαί ἐνέργειαι" (**bons offices**) ἤ ἡ "μεσολάβησις" (**médiation**) ἀ φ' ἑ τ έ ρ ο υ ἡ σημασία τοῦ θέματος ὁδηγεῖ σάν τούς προηγούμενους, ἔτσι ὥστε νά ἀποφεύγεται ἡ κατακραυγή τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης.

Ἡ ἐπέμβαση τοῦ ἐξωτερικοῦ στοιχείου στήν περίοδο 1946-1958, σέ ὅτι ἀφορᾶ τήν ἀνάμιξη στίς ἑλληνικές ἐσωτερικές ὑποθέσεις, κάλυψε ὅλο τό φάσμα τῶν ἐπιπέδων

Γιά τόν λόγο αὐτό διαιρέσαμε σχηματικά τίς ἐπεμβάσεις μέ τή μορφή ἀνάμιξης γιά τήν περίοδο αὐτή σέ τέσσερα ἐπίπεδα: α) τό στρατιωτικό, β) τό διπλωματικό-πολιτικό γ) τό οἰκονομικό καί δ) τό ἐπίπεδο πού καλύπτει ὅλες τίς ἄλλες μορφές ἀνάμιξης πού δέν περιέχονται στίς τρεῖς παραπάνω κατηγορίες.

α) σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ή ἀ ν ά μ ι ξ η : χαρακτηριστικό παράδειγμα αὐτῆς τῆς μορφῆς ἀποτελεῖ ἡ ἐγκατάσταση στρατιωτικῶν βάσεων στήν Ἑλλάδα, ἀποτέλεσμα τῆς κυρωθείσας συμφωνίας μεταξύ τῆς Ἑλληνικῆς καί τῆς Ἀμερικανικῆς Κυβέρνησης στίς 29 Ἰούνη 1953.(9) Γιά τήν ἐξαιρετικά μεγάλη σημασία τῆς ἐγκατάστασης βάσεων σάν μέσο ἐπέμβασης παραθέτουμε τήν ἔγκυρη γνώμη τοῦ στρατηγοῦ Ἀντρέα Σιαπκαρᾶ, πού τονίζει:

"Ἐάν ἐν καιρῷ εἰρήνης μία ἐλευθέρα χώρα ἐκχωρῇ εἰς ξένην Δύναμιν, ἔ σ τ ω καί σ ύ μ μ α χ ο ν, περιοχάς διά βάσιν ἤ ἐγκαταστάσεις καί ἐπιχειρήσεις αἵτινες συνιστοῦν βάσιν, καί ἡ ἐλευθέρα αὕτη χώρα δέν ἔχῃ σαφῆ γνῶσιν τῆς σ υ γ χ ρ ό ν ο υ τ ε χ ν ο λ ο γ ί α ς, τότε δέν δύναται αὕτη νά ἐκτιμήσῃ τήν μ ο ρ φ ή ν καί τήν ἔ κ τ α σ ι ν τ ῆ ς ἀ π ε ι λ ῆ ς, τήν ὁποίαν ἡ Βάσις δημιουργεῖ καί δι' ἄλλας χώρας καί δι' αὐτήν τήν ἴδιαν".(10)

β) δ ι π λ ω μ α τ ι κ ή - π ο λ ι τ ι κ ή ἀ ν ά μ ι ξ η: Σάν τέτοια πρέπει νά νοεῖται κάθε προσπάθεια ἀπορρέουσα ἀπό διπλωματικούς χειρισμούς, μέ στόχο τήν ἐπιβολή ὁρισμένου αἰτήματος, ἀπόφασης ἤ στάσης μέ τρόπο πού νά ἐμπεριέχει ἀπειλή, ὅτι ἡ μή συμμόρφωση θά προκαλέσει τήν προσφυγή σέ προσφορώτερα μέτρα.(11)

Στή μορφή αὐτή τῆς ἐπέμβασης θά μπορούσαμε νά ἀναφέρουμε πληθώρα ἀναμίξεων - κύρια ἀπό τό μέρος τῶν Η.Π.Α. - γιά τήν περίοδο 1946-1958. Ἀντί γι' αὐτό ὅμως προτιμήσαμε τήν παράθεση ἑνός πολύ χαρακτηριστικοῦ ἀποσπάσματος ἀπό ἕνα ἄρθρο τοῦ Ἕλληνα καθηγητή Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν στό **Southern Connecticut State College, John O. Iatrides**, (12) χρησιμοποιώντας μέσα σ' αὐτό τό ἀπόσπασμα πολλές δικές μας παραπομπές διότι τό θεωροῦμε σάν τό πιό ἀντιπροσωπευτικό γιά τήν ἐξήγηση αὐτῆς τῆς μορφῆς ἐπέμβασης:

"Οἱ περιπτώσεις ὅπου οἱ Ἀμερικανοί ἀξιωματοῦχοι ἀναμίχθηκαν στήν ἑλληνική διαδικασία λήψης ἀποφάσεων εἶναι πολυάριθμες - καί ἴσως πολύ γνωστές γιά νά τίς μνημονεύσουμε ἐδῶ. Ἡ ἀνάμιξη αὐτή ἐπηρέαζε ἀποφάσεις σχετικές μέ ζητήματα ὅπως: ἡ σύνθεση τῆς ἑλληνικῆς κυβέρνησης,(13) ἡ καθοδήγηση τοῦ ἀγώνα ἐνάντια στούς ἀντάρτες,(14) ἡ πολιτική σχετικά μέ τίς συλλήψεις, τίς ἐξορίες καί τίς ἐκτελέσεις, τ

δυναμικό, ἡ ἀνάπτυξη καί ὁ ἐξοπλισμός τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων καί τῆς ἐθνοφρουρᾶς, οἱ προαγωγές τῶν ἀξιωματικῶν, ἡ ἔκταση καί οἱ μισθοί τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν(15), ἡ οἰκονομική καί φορολογική πολιτική στό σύνολό της,(16) ἡ σχέση εἰσαγωγῶν-ἐξαγωγῶν, ἡ κατασκευή καί συντήρηση ὁδῶν, σιδηροδρόμων καί λιμένων,(17) οἱ νοσοκομειακές καί ὑγειονομικές συνθῆκες(18) καί φυσικά οἱ πλευρές τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς".(19)

Ἡ ἐνίσχυση τοῦ παραπάνω ἰσχυρισμοῦ τοῦ **J. O. Iatrides** καθώς καί ἡ πιστοποίηση τῆς πολύπλευρης αὐτῆς ἀνάμιξης τῶν Η.Π.Α. στίς ἐσωτερικές ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται στή μελέτη τοῦ Ἀμερικανικοῦ **William H. MacNeill**,(20) πού ἀναφέρει, ὅτι οἱ διατάξεις τῶν Ἑλληνοαμερικανικῶν συμφωνιῶν ἔδιναν στούς Ἀμερικανούς στήν Ἑλλάδα τόσο εὐρεῖες ἁρμοδιότητες καί ἐξουσίες, ἀπέναντι στίς ὁποῖες ἡ ἑκάστοτε Ἑλληνική Κυβέρνηση ἀδυνατοῦσε νά πάρει ὁποιαδήποτε σοβαρή ἀπόφαση χωρίς τήν ἀμερικανική ἔγκριση.

γ) **ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ή ἀ ν ά μ ι ξ η**: Σάν τέτοια μπορεῖ νά νοηθεῖ ἡ ἐπέμβαση κάποιου κράτους ἤ πολλῶν μαζί: κρατῶν μέ σκοπό τόν οἰκονομικό ἔλεγχο ἄλλου κράτους, μέ τέτοιο τρόπο ὥστε νά δεσμεύεται ἡ οἰκονομική του ἀνεξαρτησία, πού ὁδηγεῖ ἐξελικτικά στήν πλήρη ὑποτέλεια. Ἀκόμα δέν πρέπει νά ὑποτιμᾶται διόλου ὁ ρόλος τῶν "πολυεθνικῶν ἑταιριῶν" στά πλαίσια τῆς ἐπεμβατικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς σέ παγκόσμια κλίμακα.(21) Ἀναφορικά μέ τή μορφή αὐτή τῆς ἀνάμιξης στά ἐσωτερικά τῆς χώρας στήν περίοδο 1946-1958 ἔχουμε νά παρατηρήσουμε τά ἀκόλουθα:

ἀ ρ χ ι κ ά τό ρόλο πού ἔπαιζε ἡ ἀμερικανική βοήθεια παρεσχέθηκε σέ ἐφαρμογή ἀφ' ἑνός "τοῦ Δόγματος Τρούμαν" 12/3/1947 καί ἀφ' ἑτέρου τοῦ Σχεδίου Μάρσαλ" 1/7/1948, πού παρά τό σκοπό της ἔγινε "**π ο λ ι τ ι κ ό μ π ο ύ μ ε ρ α γ κ**" στά χέρια τῶν ἑλληνικῶν κυβερνήσεων τῆς περιόδου, ἀνοίγοντας παράλληλα τό δρόμο τῆς "βοήθειας" τοῦ **ἰ δ ι ω τ ι κ ο ῦ ξ έ ν ο υ κ ε φ α λ α ί ο υ** γιά τήν "ἀνοικοδόμηση" τῶν κακῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας, πού εἶχε βραχυπρόθεσμα καί μακροπρόθεσμα τεράστιες συνέπειες γιά τήν πορεία τῆς Ἑλλάδας ὄχι μόνο στό οἰκονομικό ἀλλά καί στό **πολιτικό** ἐπίπεδο.(22)

σ τ ή σ υ ν έ χ ε ι α τή μεγάλη σημασία τοῦ ἀποκλεισμοῦ - τῆς ὁλότελα κατεστραμμένης ἀπό τόν πόλεμο ἑλληνικῆς οἰκονομίας(23) - τῆς ἀγορᾶς τῶν ἑλληνικῶν προϊόντων ἀφ' ἑνός ἀπό τή Γερμανία ἀφ' ἑτέρου ἀπό τίς Βαλκανικές χῶρες (ἀποτέλεσμα τῆς ψυχροπολεμικῆς πολιτικῆς), πού ὁδήγησε βαθμιαῖα στήν οἰκονομική πρόσδε-

ση μέ τίς χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καί τίς Η.Π.Α. μέ μιά σειρά διακυβερνητικῶν συμφωνιῶν, πού ἐπέτειναν τήν ἀπώλεια τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς χωρας. Δίνουμε μερικά παραδείγματα:(24) Μέ τίς Η. Π. Α. α) ἡ συμφωνία τῆς 2 Ἰούλη 1948 "περί οἰκονομικῆς συνεργασίας", β) ἡ συμφωνία τῆς 23 Ἀπρίλη 1952 "περί ἐγγυήσεως ἐπενδύσεων ἀμερικανικῶν κεφαλαίων" - Μέ τή Γ α λ λ ί α ἡ συμφωνία τῆς 13 Ὀκτώβρη 1953 "περί οἰκονομικῆς συνεργασίας"(25) - Μέ τήν Ἰ τ α λ ί α ἡ συμφωνία τῆς 31 Αὐγούστου 1949, "περί οἰκονομικῆς συνεργασίας" - καί μέ τή Γ ε ρ μ α ν ί α α) ἡ συμφωνία "περί οἰκονομικῆς συνεργασίας" τῆς 1 Νοέμβρη 1953 καί β) ἡ συμφωνία τῆς 27 Μάρτη 1961 "περί προαγωγῆς καί ἀμοιβαίας(;) προστασίας ἐπενδυομένων κεφαλαί - ων".(26)

Τήν ἔκταση καί τό οἰκονομικό συμφέρον τοῦ ξένου ἰδιωτικοῦ κεφαλαίου στήν Ἑλλάδα καί τίς συνακόλουθες συνέπειες του τονίζει ἡ διαπίστωση τοῦ **Meynaud J.**,(27) πού ἀναφέρει: "Ἀπό τήν ἐφαρμογή τοῦ νόμου 2687 τῆς 31/10/1953 μέχρι τήν 31 Δεκεμβρίου 1963 ὑπεβλήθησαν στό ὑπουργεῖο τοῦ Συντονισμοῦ 605 αἰτήσεις πού ἀντιπροσώπευαν συνολικά 628 ἑκατομμύρια δολλάρια. Ἀπό αὐτές οἱ ἑλληνικές ἀρχές ἐνέκριναν 341, τό συνολικό κεφάλαιο τῶν ὁποίων φθάνει τά 400 ἑκατομμύρια δολλάρια".

καί δ) ὑ π ό λ ο ι π ε ς μ ο ρ φ έ ς ἀ ν ά μ ι ξ η ς: Σάν τέτοιες θά πρέπει νά ἐκλαμβάνονται, ὅλες ἐκεῖνες πού δέν ὑπάγονται στίς τρεῖς παραπάνω κατηγορίες καί πού παρά τήν ἐμφανῶς ὑποδεέστερη σημασία τους, δέν παύουν νά ἀποτελοῦν χαρακτηριστικά ἐπέμβασης καί ἐξάρτησης μιᾶς χώρας ἀπό μιάν ἄλλη.

Οἱ ἐπεμβάσεις αὐτές μπορεῖ νά ξεκινοῦν ἀπό ἁπλές ὑποχωρήσεις στίς διπλωματικές ἀπαιτήσεις τῆς ἐνδυματολογικῆς ἐθιμοτυπίας,(28) νά περνοῦν στίς σοβαρώτερες φιλικές συστάσεις περί τοῦ πρακτέου"(29) καί νά καταλήγουν σέ ἀκόμα περισσότερο πολύπλοκες καί ἐντυπωσιακές ἀναμίξεις, πού φθάνουν τά ὅρια τῆς πλήρους στέρησης τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, ὅπως γιά παράδειγμα ἡ ὑποκλοπή τηλεφωνικῶν συνδιαλέξεων μελῶν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἤ καί τοῦ ἴδιου τοῦ Πρωθυπουργοῦ(30) καί ἡ ὑπεξαίρεση ἀπορρήτων ἐγγράφων.(31)

Στή συνέχεια ἐρχόμαστε νά δοῦμε μερικά παραδείγματα ἐπέμβασης στίς ἐ ξ ω - τ ε ρ ι κ έ ς ὑ π ο θ έ σ ε ι ς τῆς Ἑλλάδας στήν περίοδο 1946-1958, ἔχοντας πάντα κατά νοῦ τή διευκρίνηση πού προηγούμενα κάναμε γιά τίς δυσχέρειες διάγνωσης καί ἐντόπισής της.

α) ἡ ἀνάμιξη τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν τῶν Η.Π.Α. Τζ. Μπέρντ - πού στή

διάρκεια τῆς Συνδιάσκεψης Εἰρήνης τοῦ Παρισιοῦ τόν 'Απρίλη τοῦ 1946- πίεζε τήν ἑλληνική ἀντιπροσώπεία νά "π ε ρ ι ο ρ ί σ ε ι" τίς οἰκονομικές ἀξιώσεις της ἀναφορικά μέ τό ποσό τῶν πολεμικῶν ἐπανορθώσεων.(32) 'Ακόμα οἱ πιέσεις τῶν 'Αμερικανῶν - στήν ἴδια Συνδιάσκεψη - γιά "μ ε τ ρ ι α σ μ ό" τῶν ἐδαφικῶν της διεκδικήσεων, πού ἐθεωροῦντο "ἄ κ ρ α τ ε ς" καί "ἀ ν ε δ α φ ι κ έ ς - ἀ ν τ ι π ρ α γ μ α τ ι κ έ ς ".(33)

β) Οἱ ἀπαιτήσεις καί πιέσεις τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν τῆς 'Αμερικῆς γιά "ἐνεργό" συμμετοχή στό πλευρό τῶν "συμμαχικῶν δυνάμεων" στόν πόλεμο τῆς Κορέας τόν 'Ιούνη τοῦ 1950, πού εἶχαν σάν ἀποτέλεσμα ἄμεσες καί ἔμμεσες συνέπειες κύρια μέν στήν οἰκονομική,(34) συνακόλουθα δέ καί στήν πολιτική ζωή τῆς χώρας.

γ) ἡ αὐτόκλητη ἐμφάνιση-ἐπέμβαση τῶν Η.Π.Α. στό Κυπριακό πρόβλημα πού - μετά τήν ἀδικαιολόγητη ἀναγνώριση Τουρκικῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων στή νῆσο ἀπό τό μέρος τῆς Μ.Βρετανίας καί τήν ἀποχώρηση τῶν ἄγγλων ἀπό τό προσκήνιο - ἀνέλαβαν νά διευθετήσουν τό ἄλο ζήτημα ἀνάμεσα στήν 'Ελλάδα καί τήν Τουρκία,(35) γεγονός πού κατέληξε στά συμβάντα τοῦ 'Ιούλη τοῦ 1974.

'Ακόμα κατά τή γνώμη μας σάν ἐπέμβαση στίς ἑλληνικές ὑποθέσεις θά πρέπει νά ἐκληφθεῖ, καί ἡ ἀνυπαρξία ὁποιασδήποτε μεσολάβησης ἀναφορικά μέ τόν 'Επαναπατρισμό τῶν 30.000 περίπου παιδιῶν, πού κατέφυγαν στίς σοσιαλιστικές χῶρες τῆς 'Ανατολικῆς Εὐρώπης στή διάρκεια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου (1946-1949) , ἀφοῦ συνδεόταν ἄμεσα μέ τό ψυχροπολεμικό κλίμα πού ἐπιθυμοῦσαν οἱ δύο αὐτές χῶρες στήν περίοδο αὐτή.(36)

Στή μέχρι τώρα πορεία τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ ἐπιχειρήσαμε νά σκιαγραφήσουμε τήν ξενική ἐπέμβαση σέ ὅλα τά δυνατά ἐπίπεδα της στό διάστημα 1946-1958. 'Από αὐτή ἀκριβῶς τήν ἀνάλυση μπορεῖ νά καταδειχθεῖ σέ πάρα πολλά σημεῖα, ἐκεῖνο πού στήν ἀρχή τοῦ κεφαλαίου ὀνομάσαμε "ν τ ε τ ε ρ μ ι ν ι σ τ ι κ ή ἠ τ τ ο π ά - θ ε ι α" τῶν ἰθυνόντων στό χειρισμό τῶν ἐπί μέρους θεμάτων τῆς πολιτικῆς τῆς χώρας.

Συγκεκριμένα ἡ ἰδιότητα τῆς ἡττοπάθειας στίς ἐνέργειες καί ἀποφάσεις πού σημάδεψε τήν ἑλληνική πολιτική τῆς περιόδου 1946-1958, μπορεῖ νά χαρακτηρίσει ἰδιαίτερα τίς πολυάριθμες ἀναμίξεις τοῦ διπλωματικοῦ-πολιτικοῦ ἐπιπέδου, πού πρίν ἀναφέραμε, καθώς καί τίς μεμονωμένες περιπτώσεις πού ἀποκαλέσαμε ὑπόλοιπες μορφές ἀνάμιξης.

Στή συνέχεια θά κλείσουμε τό κεφάλαιο αὐτό μέ μερικά χ α ρ α κ τ η ρ ι - σ τ ι κ ά π α ρ α δ ε ί γ μ α τ α, πού τονίζουν τήν ξεχωριστή αὐτή ἰδιότητα ἀντι μετώπισης τῶν μεγάλων ἀλλά καί τῶν μικρῶν θεμάτων τῆς χώρας, δίνοντας τήν πραγματική διάσταση τοῦ ὅλου πνεύματος πού διεῖπε τήν ἑλληνική πολιτική στήν πιό κρίσιμη περίοδο τῆς μεταπολεμικῆς ἱστορίας τοῦ τόπου:

Π ρ ῶ τ ο παράδειγμα: τήν ἠττοπάθεια τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς εἶχε διαγνώσει ἀπό τό 1952 ὁ 'Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, πού εἶχε ἀπειλήσει τόν τότε ἕλληνα ὑπουργό 'Εξωτερικῶν Σοφοκλῆ Βενιζέλον - ὅπως ὁ τελευταῖος ὁμολόγησε στή Βουλή τό 1956 - λέγοντας "θά σᾶς καταγγείλω εἰς τόν 'Ελληνικόν λαόν ὅτι ἀρνεῖσθε νά κάμετε προσφυγήν εἰς τά 'Ηνωμένα "Εθνη".(37)

Δ ε ύ τ ε ρ ο παράδειγμα: χαρακτηριστικές οἱ δηλώσεις τοῦ πρέσβυ Grandy, στίς 22 'Οκτώβρη 1948 πού - σέ ἀναφορά του ἀπό τήν ' Αθήνα - διαπίστωνε ὅτι στούς "Ελληνες "εἶναι πλατειά διαδεδομένη ἡ ἐντύπωση ὅτι ἡ διέξοδος ἀπό τή σημερινή κατάσταση δέν εἶναι μέσα στίς δυνατότητες τῆς ἴδιας τῆς 'Ελλάδας, ἀλλά ἐξαρτᾶται ἀπό τίς εὐρύτερες διεθνεῖς περιστάσεις πού τήν ἔχουν κάνει διελκυστίνδα μεταξύ 'Ανατολῆς καί Δύσης. Οἱ "Ελληνες ἡγέτες δέν ἐπιθυμοῦν νά ἀντιμετωπίσουν τά προβλήματά τους σάν καταρχήν ἑλληνικά προβλήματα καί ἐπαφίενται ὁλότελα στήν ἐξωτερική βοήθεια".(38)

Τ ρ ί τ ο παράδειγμα: ἐνδεικτική εἶναι καί ἡ ἐδραίωση τῆς πεποίθησης αὐτῆς στόν τύπο, ὅπως γιά παράδειγμα "Τά Νέα" 15.3.1947(39) πού ἔγραφαν "ὅπως ἦρθαν τά πράγματα δέν ὑπῆρχε δυνατότητα ἐκλογῆς", ἤ ἀκόμα χειρότερα "'Η Καθημερινή" 16. 3.1974,(40) πού σέ πρωτοσέλιδο ἄρθρο της ὁ Γ.Α.Βλάχος τόνιζε ἀνάμεσα στ' ἄλλα:"προηγουμένως εἴχαμε τό δικαίωμα νά πλανώμεθα καί νά νομίζωμεν ὅτι ἕνας λαός, ὅπως ἡμεῖς, ἠμποροῦσε νά ζῆ ἀνεξάρτητος.... Τῶρα τέτοια ζήτημα ἀνεξαρτησίας δέν ὑπάρχει 'Υπάρχει ζήτημα ἕνα καί μόνον: 'Αφεντικοῦ.... Τό ἀφεντικό μας εἶναι ἕνα, δύο μᾶλλον: ἡ 'Αμερική καί ἡ 'Αγγλία:".

Καί Τ έ τ α ρ τ ο παράδειγμα: ἡ πιστοποίηση τοῦ γεγονότος ἀπό τόν Κ.Δοξιάδη-ὑφυπουργό Συντονισμοῦ στά 1950- πού δήλωνε(41) :"Σήμερα συντηρεῖται ὁ λαός μας ἀπό τούς ξένους. Μόνο χάρη στήν ἀμερικανική βοήθεια μποροῦμε καί ἐπιζοῦμε...Χωρίς ἀμερικανική βοήθεια δέν θά σταθοῦμε οὔτε γιά λίγους μῆνες στά πόδια μας... "Οσο παίρνουμε τή βοήθεια αὐτή θά ἐξαρτώμαστε ἀπό τούς ξένους... Νά: τό ἰδιότυπο ἑλληνικό πρόβλημα: ἀδυναμία γιά ἐπιβίωση τοῦ λαοῦ μας καί ἀνάγκη νά δημιουργηθοῦν προϋποθέσεις γι' αὐτή, ἀνάγκη νά βασισθοῦμε στήν ξένη βοήθεια, μά νά μπορέσουμε νά τήν ἀποδεχτοῦμε καί νά τήν ἀποροφήσουμε μέ τό κεφάλι φηλά σίγουροι γιά ὅ,τι κάναμε, μέ πίστη στό σκοπό μας".

4δ : Ὁ ρόλος τῆς Βουλῆς στά θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς στή διάρκεια τῆς περιόδου 1946 - 1958, μέσα ἀπό μερικά χαρακτηριστικά ἀποσπάσματα κοινοβουλευτικῶν λόγων.

Στήν πορεία τῆς ὅλης ἐργασίας καί στά τρία μέρη της εἴχαμε τήν εὐκαιρία νά δοῦμε μέ τρόπο ἀναλυτικό τόσο τό ρόλο τῆς Βουλῆς γενικά, ὅσο καί αὐτόν πάνω στά θέματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς εἰδικώτερα, ἀποβλέποντας στήν κατάδειξη ἀφ' ἑνός μέν τῆς ἑλληνικῆς κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς, ἀφ' ἑτέρου δέ τῆς ἐφαρμοσθείσας ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς χώρας.

Ἔτσι κλείνοντας τό τρίτο καί τελευταῖο αὐτό μέρος τῆς μελέτης μέ τό παρό κεφάλαιο θά ἀποτελοῦσε ἄσκοπη ἐπανάληψη μιά ὁποιαδήποτε ἀναφορά στό ἴδιο ζήτημα. Ὁ λόγος αὐτός μᾶς ὤθησε νά ἀντιμετωπίσουμε στό κεφάλαιο αὐτό τό θέμα τοῦ ρόλου τῆς Βουλῆς στά ἐξωτερικά ζητήματα, ἀπό μιά καινούργια σκοπιά: αὐτή πού συνάγεται μέσα ἀπό μερικά χαρακτηριστικά ἀποσπάσματα κοινοβουλευτικῶν λόγων τῆς περιόδου 1946-1958, πού ἐκφωνήθηκαν μέσα στήν αἴθουσα τῆς Βουλῆς πάνω στά ἐξωτερικά θέματ

Τά ἀποσπάσματα αὐτά, κατά τή γνώμη μας, μποροῦν νά χρησιμεύσουν διπλά: πρῶτα βοηθώντας τόν ἀναγνώστη στό ἄμεσο πλησίασμα τῆς ἀντιμετώπισης τῶν μεγάλων ἑλληνικῶν ἐξωτερικῶν προσκλίσεων τοῦ Λαοῦ, καί ἔπειτα συντελώντας θετικά στήν ἐνίσχυση τῶν - στό ἀμέσως προηγούμενο κεφάλαιο - ἐκφρασθεισῶν θέσεών μας πάνω στήν ἐξάρτηση τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καί στή ντετερμινιστική ἠττοπάθεια τῶν ἰθυνόντων.

Πρίν εἰσέλθουμε στήν παράθεση τῶν ἀποσπασμάτων αὐτῶν κάνουμε δύο διευκρινήσεις: α) ὅτι τά ἀποσπάσματα δίνονται αὐτούσια ἀπό τά Πρακτικά τῆς Βουλῆς κατά χρονολογική σειρά καί ὅλα τά σχετικά τους στοιχεῖα, καί β) ὅτι ἡ ἐξακολούθηση τῆς παρουσίας στό πολιτικό προσκήνιο ὁρισμένων πολιτικῶν ἀνδρῶν μᾶς ὤθησε στήν ἀποφυγή παράθεσης ἀποσπασμάτων ἀπό τούς ἰδικούς τους λόγους.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ Ιο : Συνεδρίαση ΚΑ, Παρασκευῆς 14 Ἰούνη 1946.
(Συζήτηση γιά τίς Ἐθνικές Διεκδικήσεις, Πρακτικά τῆς Βουλῆς, τ. Α΄1946,σ. 212
Ὁμιλεῖ ὁ βουλευτής Ἀρκαδίας α΄, κ. Θεόδωρος Τουρκοβασίλης.
"Κατεχόμεθα ἀπό αἰσθήματα ἀγάπης καί εὐγνωμοσύνης διά τήν βοήθειαν τήν ὁποίαν μᾶς παρέχουν οἱ σύμμαχοι, ἀλλά νομίζω ὅτι εἶναι καιρός νά συγκρατηθῶμε

ἀπό τοῦ νά ἐκφράζωμεν συνεχῶς εὐγνωμοσύνην. Εἰς τό Συνέδριον τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, ὅπου προσεκλήθησαν Κράτη τά ὁποῖα οὐδέν ἤ ἐλάχιστον προσέφερον εἰς τόν συμμαχικόν ἀγῶνα ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος εἶπεν ὅτι ἡ Ἑλλάς ἐκφράζει τήν εὐγνωμοσύνην της διότι ἐκλήθη εἰς αὐτό. Κατ' αὐτόν τόν τρόπον μ ε ι ο ῦ ν τ α ι αἱ ὑπηρεσίαι καί αἱ θυσίαι τάς ὁποίας προσέφερεν ἡ Ἑλλάς εἰς τόν συμμαχικόν ἀγῶνα καί ἐπιβάλλεται τρόπον τινά λήθη εἰς τό ἔπος τῆς Ἀλβανίας. Εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νά εἴμεθα περισσότερον ἀνδρικότεροι ἀπέναντι ὅλων, διότι ἀπέναντι ὅλων ἐκάμαμεν τό καθῆκον μας εἰς τό ἀκέραιον."

Α Π Ο Σ Π Α Σ Μ Α 2ο : Συνεδρίαση ΡΑ, Πέμπτης 24 Ἀπρίλη 1947.
(Συζήτηση γιά τό Δόγμα Τρουμαν, Πρακτικά, τ. Δ', 1947 σ. 1108).
Ὁμιλεῖ ὁ βουλευτής Ἀθήνας, κ. Παναγιώτης Τσιμπιδάρος.
"Ἂς ε ἶ ν α ι ε ὐ λ ο γ η μ έ ν ο ς ὁ Ἀμερικανικός ἰμπεριαλισμός. Ἂς εἶναι εὐλογημένον τό ὄνομα τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου ὁ ὁποῖος ἀνεκάλυψε τήν δύναμιν αὐτήν τήν ἀγαθοποιόν διά νά τήν θέση εἰς τήν διάθεσιν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ Θεία πρόνοια ἐπισημαίνει διά μίαν ἀκόμη φοράν τήν ὕπαρξίν της καί τήν ἐπέμβασίν της... ... Εἰς τήν εἴσοδον τοῦ λιμένος τῆς Ν. Ὑόρκης ὑψώνεται πελώριον τό ἄγαλμα τῆς ἐλευθερίας. Οὐδέποτε τό ἱερόν τοῦτο σύμβολον ἠρμήνευσε ἐντελέστερον τήν ἰδεολογικήν θρησκείαν τῆς Ἀμερικῆς, ὅσον ὅταν τό μήνυμα τοῦ Προέδρου Τρουμαν ἐξαπελύετο ἀπό τόν Λευκόν Οἶκον ὡς ἀπόφασις ἑνός μεγάλου λαοῦ. Ἐάν θελήσωμεν νά ἑρμηνεύσωμεν εἰς τήν βαθυτέραν του οὐσίαν τό μήνυμα τοῦ Ἀμερικανοῦ Προέδρου, θά ἴδωμεν ὅτι λέγει π α σ τ ρ ι κ ά καί κ α θ α ρ ά καί κατά τρόπον κατηγορηματικόν τοῦτο: Ἡ Ἑλλάς δέν ἀντιπροσωπεύει τόν 49ον ἀστέραν εἰς τήν Ἀμερικανικήν σημαίαν, ἀλλά τά σ ύ ν ο ρ α τ ῆ ς Ἀ μ ε ρ ι κ ῆ ς φ θ ά ν ο υ ν μ έ χ ρ ι τ ῶ ν σ υ ν δ ρ ω ν τ ῆ ς Ἑ λ λ ά δ ο ς. Ἐκεῖνος πού θά τολμήση νά θίξη τήν Ἑλλάδα ἂς εἶναι πληροφορημένος ὅτι θά εὕρη ἀντιμέτωπον τήν Ἀμερικήν. Ἡ Ἀμερική φρουρεῖ τά σύνορα τῆς Ἑλλάδος. ... Ἡ Ἀμερική τό διεκήρυξεν ἤδη σαφῶς καί ἀπεριφράστως: Ἀφῆστε τήν Ἑλλάδα ἥσυχον. Κάτω τά χέρια ἀπό τήν Ἑλλάδα. Καί ἡ Ἑλλάς ἀναζητεῖ εἰς τό πλούσιον λεξικόν της νά εὕρη τάς λέξεις μέ τάς ὁποίας θά ἐκφράση τήν εὐγνωμοσύνην της πρός τήν Ἀμερικήν".

Α Π Ο Σ Π Α Σ Μ Α 3ο : Συνεδρίαση ΠΑ, Παρασκευῆς 2 Ἰουλη 1948.
(Συζήτηση γιά τήν κύρωση οἰκονομικῆς συνεργασίας μεταξύ τῆς Ἑλλάδας καί τῶν Η.Π.Α., Πρακτικά, τ. Γ', 1948, σ. 956).
Ὁμιλεῖ ὁ βουλευτής Τρικάλων, κ. Ἀλέξανδρος Βαμβέτσος.
"Δίδεται βοήθεια πρός τήν Ἑλλάδα διά τήν ὁποίαν ἀξιοῦται ἐκεῖθεν νά ἐκφράζωμεν καθημερινῶς τήν εὐγνωμοσύνην μας. Ἐκφράζομεν βεβαίως καθημερινῶς τήν εὐγνωμοσύνην μας, ἀλλά ὑπάρχουν καί ὅρια. Καί ἐνῶ ἐδῶ γίνεται τελεία ὑποταγή εἰς οἱονδήποτε ὑπάλληλον τῆς Ἀμερικανικῆς βοηθείας, αἱ 15 ἄλλαι χῶραι εἶχον τήν ἀξιοπρέπειαν νά ἀπαντήσουν ὡς ἐξῆς εἰς τήν ἀνακοίνωσιν περί βοηθείας. (Ἀναγινώσκει). Βλέπετε ποιά ἀξιοπρέπεια ὑφίσταται εἰς τάς ἄλλας χώρας καί ποία θλιβερά ἀναξιοπρέπεια ἐντεῦθεν. Ἴσως αὐτό νά γίνεται διότι ἡμεῖς εἴμεθα ἡ προπομπός εἰς τόν ἀγῶνα κατά τοῦ βομβαρδισμοῦ. ... Διετυπώθησαν διάφοροι ἀντιλήψεις, ὅτι αὐτός πού δίδει τά χρήματα, πρέπει νά γνωρίζῃ καί πῶς θά καταναλίσκωνται ταῦτα. Ἀλλά ἀπό τοῦ σημείου αὐτοῦ μέχρι τοῦ σημείου νά ζητῆται ἐκ μέρους αὐτῶν καί ἡ ἀντικατάστασις Ὑπουργῶν, ἡ ἀπόστασις εἶναι μεγάλη. (ἀναγινώσκει δηλώσεις Πόρτερ). Καί αὐτό τό πολιτικόν τάκτ πού εἶχεν ἡ Βρεττανική Ἀποστολή, ἀνέλαβον αὐτοί νά ἀντιμετωπίσουν. Ὁ Ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἔλεγε (ἀναγινώσκει). Δηλαδή ἡ Τουρκία ἀπέρριψε τήν παραμονήν Ἀποστολῶν. Καί οἱ μέν Τοῦρκοι δέν ἐδέχθησαν κανένα περιορισμόν, ἐνῷ ἡμεῖς ἐδέχθημεν τά πάντα. Καί ἐνῷ σήμερον ἦτο δυνατόν νά εἴπωμεν ὅτι θά ζήσωμεν ἐλεύθεροι ὡς τά ἄλλα 15 κράτη τῆς Εὐρώπης, ἐρχόμεθα καί παρατείνομεν τά δεσμά μας."

Α Π Ο Σ Π Α Σ Μ Α 4ο : Συνεδρίαση ΜΕ, Τρίτης 4 Ἰουλη 1950.
(Συζήτηση γιά τό **Κυπριακό** ζήτημα, Πρακτικά, τ. Β', 1950, σ. 482).
Ὁμιλεῖ ὁ βουλευτής Ἀργολιδοκορινθίας, κ. Κωνσταντῖνος Ρέντης.
"Ὑπάρχει ἕνα θέμα, συναισθηματικόν: Ὁ πόθος τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καθώς καί τοῦ Κυπριακοῦ. Ἀλλά ὑπάρχει καί ἕτερον ἕνα θέμα πολιτικόν καί πολιτικῆς εὐθύνης, ἡ ὁποία βαρύνει τήν Κυβέρνησιν. **Τό** κατ' ἐμέ εἶμαι ἱκανοποιημένος ἐκ τῆς προσφωνήσεως καί τῆς ἀντιφωνήσεώς τοῦ κ. Προέδρου τῆς Βουλῆς πρός τήν Ἀντιπροσωπείαν τοῦ Κυπριακοῦ Λαοῦ. Νομίζω ὅτι ἡ ἀντιφώνησις ἐκείνη ἀνταποκρίνεται εἰς τό αἴσθημα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καί τοῦτο καί μόνον δύναται νά τερματίσῃ τό θέμα. Δέν πρέπει νά παραγνωρίζεται ὅτι ἡ Κύπρος δέν ἀνήκει εἰς τήν Ἑλλάδα, ἀνήκει εἰς ἄλλο Κράτος

καί τό θέμα τῆς αὐτοδιαθέσεως εἶναι θέμα περισσότερον οἰκογενειακόν τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Ἡ ἄσκησις τοσαύτης πιέσεως ἐπί τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, εἰς στιγμάς ὑπό τάς ὁποίας νῦν εὑρισκόμεθα, νομίζω ὅτι εἶναι ὑπερβολική καί εἶναι βαρεῖα ἡ εὐθύνη τήν ὁποίαν θέλομεν νά ρίψωμεν εἰς τούς ὤμους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ἀπόκειται εἰς τήν Κυβέρνησιν νά διαχειρισθῇ τό ὅλον ζήτημα, ὡς τό διετύπωσεν ὁ ἀξιότιμος κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, μέ διπλωματικά μέσα, καί θά χειρισθῇ βεβαίως τό ζήτημα εἰς εὔθετον χρόνον καί μέ εὔθετον τρόπον.

Ἀλλά ἀπό τοῦ σημείου τούτου μέχρι τοῦ νά θέλωμεν νά πιέσωμεν εἰς δηλώσεις καί εἰς διακηρύξεις καί πράξεις, αἱ ὁποῖαι ἐνδεχομένως νά θεωρηθοῦν ὅτι μεταμορφώνουν τήν ὑπόθεσιν εἰς διένεξιν μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καί Μεγάλης Βρεττανίας, ὑπάρχει ἀπόστασις. Καί θά ἐπεθύμουν νά ἐπιστήσω τήν προσοχήν των ἀξιοτίμων κ.κ. συναδέλφων ἐπί μιᾶς τοιαύτης κατευθύνσεως. Δέν πρέπει ποτέ νά δώσωμεν τήν ἔννοιαν διενέξεως μεταξύ Ἑλλάδος καί Μεγάλης Βρεττανίας. Ἀρκεῖ ἡ διαπίστωσις τήν ὁποίαν ἐκάματε, κ. Πρόεδρε τῆς Βουλῆς, ἀρκεῖ τό κείμενον τό ὁποῖον δημοσιεύεται καί καθίσταται γνωστόν. Πρέπει νά ἀφεθῇ ἡ Κυπριακή Ἀντιπροσωπεία νά χειρισθῇ τό ζήτημα ἀπ' εὐθείας μέ τήν Βρετανικήν Κυβέρνησιν καί τήν Βρετανικήν Βουλήν, ἄλλως μπορεῖ νά διαπράξωμεν σφάλμα καί νά βλάψωμεν τήν ὅλην ὑπόθεσιν (χειροκροτήματα). Τό θέμα εἶναι οἰκογενειακόν μεταξύ τοῦ Κυπριακοῦ Λαοῦ καί τοῦ Ἀγγλικοῦ Λαοῦ."

Α Π Ο Σ Π Α Σ Μ Α 50 : Συνεδρίαση Ν, Τετάρτης 5 Ἰουλη 1950.
(Συζήτηση γιά τό Κορεατικό ζήτημα, Πρακτικά, τ. Β', 1950, σ. 489).
Ὁμιλεῖ ὁ βουλευτής Ἀργολιδοκορινθίας α', κ. Κωνσταντῖνος Τσαλδάρης.
"Κύριοι βουλευταί, νομίζω καί θέλω νά ἐλπίζω, ὅτι εἶναι ἡ ἀντίληψις ὁλοκλήρου τοῦ Σώματος ὁλοκλήρου τοῦ Σώματος καί πέραν τοῦ Σώματος ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ὅτι ἡ ὑποχρέωσις τῆς Ἑλλάδος ἔναντι τοῦ Ο.Η.Ε. θά εἶναι ἄδιος καί ὅτι ἡ ὑποχρέωση αὕτη εἶναι τοιαύτης μορφῆς καί ἐπιβάλλει τοιαύτας ὑποχρεώσεις, ὥστε πραγματικῶς ἔναντι τοῦ Ὀργανισμοῦ εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, ὄχι μόνον νά μέ θέτωμεν προϋποθέσεις, ἀλλά θά ἔπρεπε νά εἴμεθα ἐκ τῶν πρώτων Κρατῶν τά ὁποῖα θά ἐδήλουν πρόθυμον συμμετοχήν εἰς τήν ἐνέργειαν τοῦ Ο.Η.Ε. ἔναντι τῆς προσβολῆς ἐλευθέρων Κρατῶν ὑφισταμένων ἐνόπλους ἐπιθέσεις. Ἐάν ἡ Ἑλλάς κ. βουλευταί ἐσώθη, ἐσώθη βεβαίως καί ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τάς ὁποίας ἤσκησαν αἱ τότε Κυβερνήσεις, κατά τήν διάρκειαν τῆς τετραετίας ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ἐσώθη ὅμως κυριώτατα ἐκ τῆς παρεμβάσεως

τοῦ Ο.Η.Ε. ὁ ὁποῖος καί μόνος, ὑπῆρξεν τό ὄργανον ἐκεῖνο τό ὁποῖον ἀπέδωκε πραγματικῶς ὅλα ἐκεῖνα τά μέσα διά τῶν ὁποίων ἠδυνήθη ἡ Ἑλλάς νά ἀσκήσῃ τήν πολιτικήν τήν ὁποίαν ἤσκησεν καί χάρις εἰς τήν ὁποίαν ἔφθασεν καί εἰς τό εὐτυχές τέρμα εἰς τό ὁποῖον ἔφθασε. Ἀπέναντι λοιπόν τοιαύτης προσκλήσεως τοῦ Γεν. Γραμματέως τοῦ Ο.Η.Ε. προσκαλοῦντος καί τήν Ἑλλάδα νά μετάσχῃ εἰς ἐνέργειαν ἔναντι Ἔθνους ὑποστάντος ἔνοπλον ἐπίθεσιν, ἡ ἀπάντησις τῆς Κυβερνήσεως ὑπό τήν μορφήν ὑπό τήν ὁποίαν ἐδόθη, νομίζω ὅτι εἶναι πραγματικῶς ἀνεπαρκής!"

Α Π Ο Σ Π Α Σ Μ Α 6ο : Συνεδρίαση ΜΕ, Δευτέρα 18 Φλεβάρη 1952.
(Συζήτηση γιά τήν κύρωση τῆς συνθήκης μέ τό ΝΑΤΟ, Πρακτικά, τ. Α΄,1952, σ. 572).
Ὁμιλεῖ ὁ βουλευτής Θεσσαλονίκης ε΄, κ. Ἰωάννης Πασαλίδης.
"Προσέξετε διότι διά τά πετρέλαια τῆς Μ.Ἀνατολῆς, δέν πρέπει ἡ Ἑλλάς νά γίνῃ ὁλοκαύτωμα καί δ έ ν π ρ έ π ε ι νά ἐπιτρέψωμεν σέ κανένα νά μᾶς ἀλλάξῃ τόν τρόπον τῆς ἐσωτερικῆς μας ζωῆς. Ὅπως λένε καί οἱ στρατιωτικοί μεταξύ ἀμύνης καί ἐπιθέσεως δέν ὑπάρχει ὅριον. Συνεπῶς, δέν ἠμποροῦμεν νά καταλάβωμεν πῶς ἡ Ἑλλάς λαμβάνει μέρος εἰς ἕνα τοιοῦτον Σύμφωνον, ἐνῶ ἄλλαι Χῶραι μεγαλύτεραι ὅπως εἶναι ἡ Σουηδία, ἡ ὁποία γεωγραφικῶς εἶναι κοντά εἰς τόν Ἀτλαντικόν ἔμειναν ἔξω. Εἴμεθα ὑπέρ τῆς Ἑλληνικῆς πολιτικῆς καί δέν πρέπει νά ἀκοῦμεν οὐδεμίαν ξένην δύναμιν. Ἐμεῖς δέν ἔχουμε κανένα νά μᾶς μιλᾷ εἰς τό αὐτί, ἀλλά ἀφιγκραζόμαστε τήν φωνήν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Κ. Καλλίας. Καί οἱ ἀσύρματοι τί σᾶς λέγουν; Ι. Πασσαλίδης. Εἰς τήν σύγκρουσίν τῶν Μεγάλων ἡμεῖς π ρ έ π ε ι νά πάρωμεν συμβιβαστικήν θέσιν. Ἡμεῖς, ὡς κόμμα διαχωρίζωμεν τάς εὐθύνας μας, διότι ἡ πολιτική τοῦ κόμματός μας ἀποβλέπει εἰς τήν ἀποφυγήν δεινῶν διά τόν τόπον."

Α Π Ο Σ Π Α Σ Μ Α 7ο : Συνεδρίαση ΡΙΒ, Τρίτης 14 Ἰούνη 1955.
(Συζήτηση γιά τήν ἐξωτερική πολιτική, Πρακτικά, τ. Β΄, 1955, σ. 2263).
Ὁμιλεῖ ὁ βουλευτής Πειραιῶς καί Νήσων γ΄, κ. Ἀναστάσιος Βουλδδημος.
"Εἶναι λυπηρόν, κύριε Ὑπουργέ, εἰς τήν χώραν αὐτήν πού ὑπῆρξεν ἡ κοιτίς τοῦ πολιτισμοῦ, πού ἐφύτρωσαν τά εὐοσμότερα ἄνθη τῆς δημοκρατίας, τῆς ἐλευθερίας καί τῆς δικαιοσύνης, νά δίδῃ ἡ Κυβέρνησις τοῦ Στρατάρχου Παπάγου, ἡ κοπτομένη δῆθεν διά τήν ἀνεξαρτησίαν τῆς Χώρας, νά δίδῃ λέγω, τό δικαίωμα τῆς ἑτεροδικίας τό ὁποῖον θίγει τήν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ὑπερηφάνου λαοῦ μας."

Α Π Ο Σ Π Α Σ Μ Α 8ο : Συνεδρίαση ΙΓ, Τετάρτης 25 Ἀπρίλη 1956.
(Συζήτηση γιά τό Κυπριακό, Πρακτικά, τ. Α΄, 1956, σ. 229).
Ὁμιλεῖ ὁ βουλευτής Ἀχαΐας κ. Γεώργιος Παπανδρέου.
"Καί ἐρχόμεθα τώρα εἰς τό τρίτο κεφάλαιον τῆς διαφωνίας μας μέ τήν Κυβέρνησιν: Εἰς τό κεφάλαιον τοῦ φορέως τῆς Κυπριακῆς πολιτικῆς. Ἕως τάς ἡμέρας τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως, φορεύς τῆς Κυπριακῆς πολιτικῆς ἦτο ἡ Ἑλληνική Κυβέρνησις. Συνεργάτης, Σύμβουλος ἦτο ἡ Κυπριακή Ἐθναρχία. Χαράσσει διά πρώτην φοράν ἡ σημερινή Κυβέρνησις νέαν γραμμήν εἰς τήν ὑπόθεσιν τοῦ φορέως καί παρέχει, μεταβιβάζει ὁλόκληρον τήν πρωτοβουλίαν καί ὁλόκληρον τήν εὐθύνην. Ὁ κ. Ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐξιστορῶν τάς συνομιλίας του εἰς Παρισίους, ἐπαναλαμβάνει ὅτι κατά τήν γνώμην τῆς σημερινῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, μόνος ἁρμόδιος εἶναι ὁ Μακάριος, καί προσθέτει ὅτι λαμβάνει τόν λόγον κατ' ἐκείνην τήν συνομιλίαν ὄχι ὡς ἀμέσως διαπραγματευόμενος, λαμβάνει τόν λόγον ἁπλῶς ὡς συμπαραστάτης τῆς ὑποθέσεως. Οὐδέποτε διαπραγματευόμενος: Ὡς ἐάν ἡ διαπραγμάτευσις τοῦ Ἕλληνος Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν στήν ὑπόθεσιν τῆς Κύπρου νά ἦτο παράβασις τῆς ἀφόγου στάσεως τήν ὁποίαν ὤφειλε νά τηρήσῃ ἀπέναντι οὐδετέρου θέματος : ... Ἡ Ἑλληνική Κυβέρνησις καθίσταται τρίτος καί, μάλιστα, ὅπως ἡρμήνευσε τήν θέσιν της ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, καθίσταται ἄβουλος τρίτος. Καί αὐτή εἶναι ἡ βαρεῖα εὐθύνη, τήν ὁποίαν καταλογίζομεν εἰς τήν Κυβέρνησιν. Ἀπεξενώθη ἀπό τήν φυσικήν της ἀποστολήν καί ἀπό τήν φυσικήν της εὐθύνην. Ἡγέτης, φορεύς, ὅλων τῶν θεμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι ἡ Ἑλληνική Κυβέρνησις. Συνεργάται εἶναι οἱ ἐκπρόσωποι τῶν κατά μέρος θεμάτων."

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

Τ Ρ Ι Τ Ο Υ Μ Ε Ρ Ο Υ Σ.

Κεφάλαιο 4α : Εἰσαγωγικές παρατηρήσεις.

(I). Δές γιά παράδειγμα τό πασίγνωστο καί διεθνούς κύρους Ἰνστιτούτο Στρατηγικῶν Σπουδῶν τοῦ Λονδίνου, τό I.I.S.S. (International Institute of Strategic Studies of London).

(2). Δές Εἰσαγωγικό μέρος, κεφάλαιο Ιβ, σελ. I4 - 22 καί τίς σημειώσεις τοῦ κεφαλαίου, σελ. 5ο - 54.

Κεφάλαιο 4β : Θεωρητική σύλληψη καί ἐννοιολογική προσέγγιση τῶν ἐπί μέρους θεμάτων ἐνασχόλησης τῆς σύγχρονης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

(I). Δές κεφάλαιο Ιβ τοῦ Εἰσαγωγικοῦ μέρους, σελ. I4 καί τίς σημειώσεις Νο 2 καί 4, σελίδες 5ο - 5I.

(2). Δές ἄρθρο τοῦ Ἀντώνη Λ. Ἀντωνακόπουλου μέ τίτλο " Ἐξωτερική πολιτική - Διπλωματία. Ἡ ἐξωτερική πολιτική στήν Πλατωνική θεωρία ", ἀνάτυπο ἀπό τό περιοδικό " Τό Σύνταγμα ", Ἔκδοση Ἀντ. Ν. Σάκκουλα, Ἀθῆναι, I978, τόμος Δ΄, σελ. 486 - 495. / Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας.

(3). Στό βιβλίο τοῦ Τάσου Ε. Φακιολᾶ, " Ἡ Εὐρωπαϊκή Κοινότητα καί ἡ ἔνταξη τῆς Ἑλλάδας ", ἐκδόσεις Παπαζήση, Ἀθήνα, I979, σελ. I7 - I8. (Πρέπει νά τονιστεῖ ἡ πρωτοτυπία τοῦ βιβλίου αὐτοῦ - μέσα στήν πληθώρα βιβλίων, ἐργασιῶν, ἐρευνῶν, ἄρθρων, κτλ. πού εἶδαν τό φῶς τῆς δημοσιότητας λίγο πρίν, κατά καί μετά τήν ὑπογραφή τῆς Ἑλληνικῆς ἔνταξης στήν Ε.Ο.Κ. - διότι ἐξετάζει μέ τρόπο ἀναλυτικό καί καλά τεκμηριωμένο τή στάση τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν ἀπέναντι στή ἵδρυση καί διεύρυνση τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητας, καθώς καί τίς σχέσεις Ε.Ο.Κ.-ΚΟΜΕΚΟΝ καί Ε.Ο.Κ. - Ε.Σ.Σ.Δ. μέ βάση τίς πηγές τῆς βιβλιογραφίας τοῦ σοσιαλιστικοῦ χώρου). / Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας.

(4). Γ. Κασιμάτη, " Κανόνες καί Μέθοδοι Ἐξωτερικῆς Πολιτικῆς ", περιοδικό Διεθνεῖς Σχέσεις, Νο 2, Φλεβάρης, I963, σελ. 42.

(5). J. Rosenau, National Interest, International Encyclopedia of Social Sciences (IESS) vol. n° IIth , p. 34.

(6). Ἀντώνη Λ. Ἀντωνακόπουλου, στό περιοδικό " Τό Σύνταγμα ", ὅπου πρίν, σελίδα 488.

(7). Γιά τά θέματα τῆς " ἐντελέχειας " καί τῆς " αὐτάρκειας " στόν Ἀριστοτέλη , δές στό βιβλίο τοῦ Γεωργίου Κ. Βλάχου, " Πολιτική ", ὅπου πρίν, τόμος β' , 1978, σελ. 130 - 138.

(8). F. Engels " Brefwechel mit Karl Kaoutsky ", Wien , 1955, p. 51.
Ἀπό τήν " Ἱστορία τῆς Σύγχρονης Ἑλλάδας : 1940 - 1967 ", τοῦ Νίκου Ψυροῦκη, ὅπου πρίν, τόμος II, σελ. 174.

(9). Δές Ἰωάννου Ν. Κίννα, ἄρθρο μέ τίτλο " Τό Ἐθνικό συμφέρον, ὡς ἄξων τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ", Ἀθῆναι, 1972, σελ. 15. Ἀνάτυπο ἀπό τό περιοδικό " Σπουδαί " τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς Πειραιῶς (Α.Β.Σ.Π.), τόμος ΚΒ', τεῦχος No 2, 1972.

(10). Δές ὅπου πρίν, τούς ὁρισμούς τῶν : Budesvant, John Burton, T.W. Robinson, D.Singer, J. Rosenau, Hans Morgentau, Morton Kaplan, Walter Lippman & τοῦ I. N.Κίννα. Ἀκόμα δές γιά τή διαμάχη μεταξύ " ἀντικειμενιστῶν " (objectivists) καί " ὑποκειμενιστῶν " (subjectivists) ἀναφορικά μέ τό θέμα τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος.

(11). T. W. Robinson, National Interest , στήν ἔκδοση τοῦ J. Rosenau " International Policy, New York, 1969, p. 185.

(12). Morton Kaplan, " Macropolitics ", Chicago, 1969, p. 182.
Γιά τό ἴδιο θέμα μιλᾶ καί στό " New Approaches to international Politics ", New York, 1968.

(I3). T. W. Robinson, ὅπου καί στή σημείωση No II, ἀλλά στή σελίδα I86 τοῦ βιβλίου.

(I4). Δές " Πολιτεία " τοῦ Πλάτωνα, 469γ, ἔκδοση I. Ζαχαρόπουλου, ὅπου πρίν.

(I5). W. Levi, " The Relative Irrelevance of Moral Norms in International Politics ", Ἀπό τό βιβλίο τοῦ J. Rosenau, ὅπου καί στή σημείωση II, σελ. I94 τοῦ βιβλίου.

(I6). P.-F. Gonidec, " Relations Internatiemales ", op. cit. p. 422.

(I7). Γιά τό ρόλο τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντα στίς διεθνεῖς συγκρούσεις καί στή λεγόμενη " θεωρία τῆς στρατηγικῆς τῶν παιγνίων " (games of Strategy - théorie des Jeux Strategiques), δές τίς ἐνδιαφέρουσες ἀπόψεις ψυχολογικοῦ περιεχομένου τοῦ J. W. Burton, στό βιβλίο του " Conflict and Communication ", edition Mac Millan, U.S.A., I969.

(I8). Στήν ἔννοια τοῦ ὅρου " ἀνταγωνισμός " γιά τόν Μαρξισμό ἀντιστοιχεῖ ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου " ἀντίφαση ", πού ἔδωσε ὁ Λένιν στά " Φιλοσοφικά Τετράδια " του τονίζοντας, ὅτι ἡ διαλεκτική στήν πραγματική της ἔκφραση εἶναι ἡ ἀ ν τ ί φ α σ η μ έ σ α σ τ ή ν ο ύ σ ί α τήν ἴδια τῶν πραγμάτων. Μιλώντας γιά τή σοσιαλιστική κοινωνία πάντως - σέ ἄλλο ἔργο του - ὁ Λένιν τόνιζε, ὅτι : α) ἄλλο πρᾶγμα ὁ ἀνταγωνισμός καί ἄλλο ἡ ἀντίφαση καί β) ὁ πρῶτος θά χαθεῖ, ἐνῶ ἡ δεύτερη θά διατηρηθεῖ στή σοσιαλιστική κοινωνία.

(I9). P.-F. Gonidec, op. cit. 425.

(20). J. Galtung, " Journal of peace research ", I97I, n° 2.
Ἀκόμα δές τή σημείωση No I7 τοῦ Εἰσαγωγικοῦ μέρους τῆς μελέτης, σελ. 53.

(2I). Δές στό προηγούμενα ἀναφερθέν ἄρθρο τοῦ I. N. Κίννα.

(22). Δές τήν ἄποψη τοῦ ἀντιναύαρχου ἐ.ἀ. Ἀθανασίου Γ. Σπαντίδη, στό βιβλίο του " Πολιτικά καί Στρατιωτικά θέματα ", ἐκδόσεις Κέδρος, Ἀθῆναι, 1977, σελ. 139, ὅπου ἀναφέρει : " Ὑπό τῶν περισσοτέρων ἡ Ἐθνική Πολιτική ταυτίζεται μέ τήν Ἐξωτερικήν Πολιτικήν. Εἶναι γεγονός, ὅτι μέγα μέρος τῆς Ἐθνικῆς Πολιτικῆς ἀφορᾶ τήν θέσιν καί τάς σχέσεις τοῦ Ἔθνους ὡς πρός τά ἄλλα ἔθνη πλήν ὅμως ὑπάρχει Ἐθνική Πολιτική ἐξυπηρετοῦσα ἐσωτερικάς ἀνάγκας τῶν Ἐθνῶν, συνεπῶς δυνάμεθα νά καταλήξωμεν ὅτι ἡ Ἐθνική Πολιτική εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπιδράσεων ἐσωτερικῆς καί ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ".

(23). Ἐντάσσουμε στίς ὑπερ-δυνάμεις καί τίς χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης γιά δύο βασικούς λόγους : α) λόγω τῆς μεγάλης οἰκονομικῆς ἐπιρροῆς σέ πολλές ἀπό τίς χῶρες τοῦ Τρίτου Κόσμου καί β) ἐξαιτίας τῆς προσπάθειας " χειραφέτησης " ὁρισμένων ἀπ' αὐτές (π.χ. ἡ Εὐρώπη) ἀπό τήν Ἀμερικανική " ἡγεμονία " τά τελευταῖα χρόνια.

(24). Δίνουμε δύο παραδείγματα ἀπό τήν ἑλληνική πραγματικότητα : α) δές τά ἐπιχειρήματα τοῦ Γαλλικοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος κατά τῆς ἑλληνικῆς ἔνταξης στήν E.O.K., στήν κομματική ἐπιθεώρηση " **Cahiers du Communisme** " , στό ἄρθρο τῶν **Daniel Debatisse** καί **Sylvain Dreyfus** μέ τίτλο : **Non à l' élargissement, non au declin de la France, n° I,**("Ὄχι στή διεύρυνση, ὄχι στήν πτώση (παρακμή) τῆς Γαλλίας), μέ τήν αἰτιολογία τῆς βλάβης τῶν γαλλικῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, καί β) τίς ἀντιδράσεις μερικῶν κομμάτων τῆς Δανίας κατά τήν πρόσφατη κύρωση τῆς Ἑλληνικῆς ἔνταξης στήν E.O.K. γιά τούς ἴδιους μέ πρίν λόγους.
+ (1979).

(25). Δές γιά παράδειγμα τίς ἁρμοδιότητες τοῦ Παγκόσμιου Ὀργανισμοῦ Ὑγείας, πού ἑδρεύει στή Γενεύη.

(26). Δές τό ἄρθρο τοῦ I. N. Κίννα, ὅπου πρίν.

(27). Δές Εἰσαγωγικό μέρος, κεφ. Iβ, σελ. I8 - I9 καί τίς σημειώσεις στή σελίδα 52.

(28). Ὁ ὅρος " ἀ ν ά δ ρ α σ η " παρουσιάζεται σάν ὁ πιό δόκιμος γιά τή μεταφορά

στήν ἑλληνική γλῶσσα τῆς ἔννοιας τοῦ ἀγγλοσαξωνικοῦ ὅρου " feedback " ἤ τοῦ ἀντίστοιχου γαλλικοῦ " rétroaction ". Ἕνας ἀπό τούς πρώτους πού υἱοθέτησε τόν ὅρο ὑπῆρξε ὁ Ι. Ἰωαννίδης στόν πρόλογο τοῦ βιβλίου τοῦ N. Wiener " Κυβερνητική καί Κοινωνία ", ἐκδόσεις Παπαζήσης, Ἀθήνα, 1970, σελ. XIII./ Ἐξάλλου ὁ Πανταζῆς Τερλεξῆς χρησιμοποιεῖ τόν ὅρο " ἀ ν α τ ρ ο φ ο δ ό τ η σ η " στό βιβλίο του " Τό Πολιτικό Σύστημα ", ἔκδοση Ε.Κ.Κ.Ε., β' ἔκδ., Ἀθῆναι, 1975, σελ. 143, στό σύνολο τῆς ἀνάλυσης καί στό γλωσσάριο πού παραθέτει στό τέλος τοῦ βιβλίου.

(29). Γιά ἕνα προσδιορισμό τῆς ἔννοιας τῆς " ἐθνικῆς ἤ κρατικῆς κυριαρχίας " παραθέτουμε τήν ἄποψη τοῦ Paul Reuteur, " Institutions Internationales ", éd. P.U.F./ série " Themis - manuels juridiques, économiques et politiques ", Paris, 1ère éd., 1955, p. 123 - 124, ὅπου ἀναφέρει :
" Ἡ κυριαρχία ἐκφράζει ἕνα καί μόνο χαρακτῆρα : αὐτόν πού δέν μπορεῖ νά ὑποκειται σέ μιά ἄλλη ἐξουσία τῆς ἴδιας φύσης. Κυριαρχία δέν σημαίνει, ὅτι τό Κράτος δέν ὑπόκειται στούς κανόνες τοῦ διεθνοῦς δικαίου· ἀκόμα περισσότερο δέν ὑποδηλώνει ὅτι τά Κράτη ἔχουν τό δικαίωμα νά καθορίζουν ἐλεύθερα τίς ἁρμοδιότητες τους· σημαίνει ἁπλά ὅτι, στήν πυραμίδα τῶν ἀνθρωπίνων ὁμάδων πού εἶναι θεσπισμένη στήν σύγχρονη ἐποχή, τό Κράτος βρίσκεται στήν κορυφή. Ἔτσι καθορισμένη σάν μιά κατάσταση ἑνός γεγονότος, ἡ κυριαρχία θά ὑπάρχει πάντοτε ὁποιαδήποτε κι ἄν εἶναι ἡ ἐξέλιξη τῆς παγκόσμιας κοινωνίας · δηλαδή κι ἄν τό σύμπαν μιά μέρα χρειαστεῖ νά ὑπόκειται στήν ἐξουσία ἑνός μοναδικοῦ Κράτους, τότε αὐτή ἡ ἐξουσία θάναι κυρίαρχος ".

(30). Paul Reuteur, op. cit. p. 22.

(31). Δές τίς ἀπόψεις τοῦ Doyen Colliard " Manuel d' Institutions des relations internationales, éditions Dalloz, Paris, 1974, p. 89, ὅπου ἐπηρεασμένος ἀπό τίς ἀπόψεις τοῦ Georges Scelle , γιά τή μή ἀναγκαιότητα τῆς ἔννοιας τῆς κυριαρχίας, καταλήγει στήν ἀπόρριψή της γιά λόγους ἐπιστημονικούς καί πρακτικούς ἐξαιτίας τῶν κινδύνων - πού κατά τήν ἄποψή του - ἐμπεριέχει.

32). Γιά τή διάκριση αὐτή δές στό βιβλίο τοῦ P.-F. Gonidec, ὅπου πρίν α) γιά τήν ἐθνική ὁλοκλήρωση, σελ. 43, 104, 150 & β)γιά τή διεθνή ὁλοκλήρωση, σελ. 47, 122, 252, 497 ἑπ.

(33). Δές Γεωργίου Κ. Βλάχου " Πολιτική ", τόμος β', Ἀθήνα, 1978, σελ. 154, ὅπου ἀναφέρει : ὅταν ἔχουμε ὑπ' ὄψη τόν δυναμικό χαρακτήρα τῆς " πολιτικῆς ὁλοκληρώσεως ", ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι ἡ τελευταία δέν εἶναι ποτέ δυνατό νά ταυτιστῆ μέ τήν ἔννοια τῆς " κρατικῆς ὁλοκληρώσεως ", ὅπως θά μποροῦσε νά συναχθῆ ἀπό τή θεωρία τῆς νομικῆς προσωπικότητας τοῦ Κράτους, θεωρία κατά τήν ὁποία ἡ πολιτική ὑποτάσσεται στήν ἀδιαίρετη, οὐσιαστική θέληση τοῦ Κράτους ἤ τῆς " ἐξουσίας " πού ἐκπροσωπεῖ νομικά αὐτή τή θέληση.

(34). Δές τό βιβλίο τοῦ I.N. Κίννα, " Διεθνές Σύστημα καί Ἐξωτερική Πολιτική ", Ἀθῆναι, 1976, σελ. 40.

(35). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αὐτῆς τῆς ἔλλειψης εἶναι ἡ ἀναποτελεσματικότητα ἐφαρμογῆς τῶν ἀποφάσεων τοῦ Ὀργανισμοῦ Ἡνωμένων Ἐθνῶν. / Δές γιά παράδειγμα τίς ἀποφάσεις τοῦ O.H.E. πάνω στό πρόβλημα τῆς Κύπρου.

(36). M. Virally, " L' organisation mondiale ", éditions Armand Collin / collection "U" , Paris, 1973, p. 30.

(37). " Πᾶν σύστημα, προκειμένου νά ἐπιβιώση καί νά διατηρῆ στοιχειώδη ἐσωτερικήν ἰσορροπίαν πρέπει νά παρουσιάζη, μεταξύ τῶν συνθετικῶν του μερῶν, ἕν ἐλάχιστον ὅριον ὁμοιογενείας. Ὁμογενῆ εἶναι τά συστήματα ἐκεῖνα τῶν ὁποίων τά μέλη των χαρακτηρίζονται ἀπό κοινά στοιχεῖα συμπεριφορᾶς τόσον ἔναντι τρίτων, ὅσον καί, ἰδιαιτέρως, μεταξύ των ". / Ἀπό τό βιβλίο τοῦ I.N. Κίννα, ὅπου & πρίν, σελ. 170.

(38). Ἄς σημειωθεῖ μέ τήν εὐκαιρία, ὅτι τό φαινόμενο τῆς " π ό λ ω σ η ς " συναντᾶται γιά πρώτη φορά στόν Θουκυδίδη, ὅπως ἐμφαίνεται ἀπό τά ἔργα τῶν : α) Raymond Aron, " Guerre et Paix ", op. cit., v. I, p. 201 et s. καί β) P. Fliess, Thucydides and the Politics of Bipolarity , Louisiana State University Press, 1966.

(39). Ὅπου πρίν, σελ. 238 - 239. / Ἡ ὑπογράμμιση δική μας.

(40). Δές Πίνακα Νο Ι, στό Παράρτημα.

(41). Δές τό κεφάλαιο 3η τού δεύτερου μέρους μέ θέμα τήν " ἀνάλυση τού περιεχομένου ", καί τόν Πίνακα Νο 3 τού κεφαλαίου 5ου τού Παραρτήματος.

(42). Δές τή γνώμη τού Γ.Κ. Τενεκίδη, στό βιβλίο του " Θέματα Κοινωνιολογίας τών Διεθνών Σχέσεων ", ὅπου πρίν, σελ. 35, πού τή στηρίζει στίς ἀπόψεις τών : F.W.J. Schelling, " Philosophie der Mythologie ", 1857, καί C. Levi - Strauss , " Mythologiques ", 4 volumes, Paris, 1964 - 1970.

(43). P.-F. Gonidec, op. cit., p. 117.

(44). Paul Reuteur, op. cit., p. 197.

(45). Δές Ι.Ν. Κίννα, ὅπου πρίν, σελίδα 207, καί P.-F. Gonidec, op. cit., p. 118.

(46). Δές τίς ἀπόψεις τού Καθηγητή Ch. Rousseau, πάνω στό περιεχόμενο τῆς ἔννοιας τῆς κυριαρχίας στό " Recueil de cours de l' Académie de Droit International de la Haye ", 1961, vol. 102.

(47). E. Haas, " Beyond the Nation - State ; Functionalism and International Organization ", Stanford University Press, 1968, p. 29.

(48). Ι.Ν. Κίννα, ὅπου πρίν, σελ. 210. / Οἱ ὑπογραμμίσεις τού σύγγραφέα.

(49). Χρησιμοποιούμε τόν όρο " διεθνή κ ο ι ν ω ν ί α " καί όχι τό σωστό όρο " διεθνή κ ο ι ν ό τ η τ α ", διότι έτσι έχει επικρατήσει στή μέχρι σήμερα δρολογία. Έντούτοις ό δεύτερος όρος είναι πιό δόκιμος μέ τήν έννοια πού τού δίνει ό P.-F. Gonidec, op. cit., p. 45 , ότι δηλαδή συστατικό στοιχείο τής Κοινότητας είναι ή ένότητα γιά τήν έπιβίωσή της. Άντίθετα κατά τόν ίδιο, ή κοινωνία είναι σύνολο κυριαρχούμενο άπό ίδιαίτερα συμφέροντα, συναγωνισμό, διαμάχες έπιβολής, κτλ., μέ δυό λόγια άπουσία ένότητας καί όργάνωσης.

(50). Πολλοί συγγραφείς ύποστηρίζουν τήν άποψη καί πού φαίνεται νά είναι όρθή - ότι ή μή έπέμβαση δέν καλύπτει μόνο τίς πολιτικές ύποθέσεις, ά λ λ ά άκόμα & τίς οίκονομικές ύποθέσεις. / Δές γιά παράδειγμα : α) Hyde, " International Law " , v.I, p. II7 καί β) Baty, " The Canons of International Law " , όπου & ύποστηρίζει ότι οί οίκονομικής φύσης έπεμβάσεις μετατρέπονται στή συνέχεια σέ πολιτικές, όπως έγινε μέ τίς Η.Π.Α. στήν Νικαράγουα, Αϊτή, στή Δημοκρατία τού Άγίου Δομίνικου καί στήν Όνδούρα.

Κεφάλαιο 4ο : Η Ελληνική έξωτερική πολιτική στήν περίοδο I946 - I958 : ή άνατομία τής έξάρτησης καί ή ντετερμινιστική ήττοπάθεια τών ίθυνόντων στά πλαίσια τών Διεθνών Σχέσεων.

(I). Πρόκειται γιά μιά σειρά άπό διπλωματικά έγγραφα καί κείμενα έξωτερικής πολιτικής, πού παραθέτουμε στή συνέχεια:

a) **American Foreign Policy (Basic Documents) I950 - I955, Washington.**
b) **Foreign Relations of the United States (Diplomatic Papers), I945 - I950.**
c) **United States Treaties and other International Agreements, I945 - I960.**
d) **Documents on International Affairs, Oxford University Press, I95I - I953.**
e) **Survey of International Affairs, Oxford University Press, I947 - I948,** καί
f) **British Foreign Policy, since Versailles, I9I9 - I963.**

2). Δές Κων/νου Εύσταθιάδου, " Διεθνές Δίκαιον ", τόμος Δ', Άθήνα, I97I, σελ. I0 - I2. (Πανεπιστημιακές παραδόσεις).

3). Δές Κων/νου Εύσταθιάδου, όπου πρίν, σελ. II, Σπυρόπουλου " Διεθνές Δημόσιον

Δίκαιον ", σελ. I2I, Briggs, " The Law of Nations ", p. 959, Jessup " Modern Law ", p. I72, καί Brierly " Law of Nations ", p. 284, κτλ.
'Από τό βιβλίο τοῦ Γ.Β. Ζωτιάδου, δές τήν ἑπόμενη σημείωση.

(4). Γεωργίου Β. Ζωτιάδου, " Διεθνές Δημόσιον Δίκαιον ", τόμος Ι^{ος} , 'Αθῆναι, I973 σελ. 365. (Πανεπιστημιακές παραδόσεις).

(5). Δές στήν " Πολιτική 'Επιθεώρηση ", I947, τεῦχος No 4, σελ. I82 , δηλώσεις τοῦ Γ. Τσώρτσιλ : " Δέν ὑπάρχει χώρα ἡ ὁποία νά μήν δέχεται εὐχαρίστως τήν ἰσχύν μας. Τοῦτο κατεδείχθη ἀκριβῶς ἀπό τά πρόσφατα γεγονότα στήν 'Ελλάδα ".

(6). Γιά τήν ἰδέα τῆς " παγκόσμιας εὐθύνης " πού υἱοθέτησε ἡ ἀμερικανική ἐξωτερική πολιτική μετά τή λῆξη τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου προβάλλοντας τόν φόβο τῶν λεγόμενων " κ ε ν ῶ ν ἰ σ χ ύ ο ς " (power vacuums), δές τό ἄρθρο τοῦ Σπύρου Λουκᾶ μέ τίτλο " 'Η κρίση τῆς 'Αμερικανικῆς 'Εξωτερικῆς πολιτικῆς ", στή δίμηνη περιοδική ἔκδοση " ΗΡΙΔΑΝΟΣ ", 'Αθήνα, 'Ιούλης - Σεπτέμβρης I973, τεῦχος No 5-6, σελ. 35 - 63 (κύρια γιά τό θέμα στίς σελίδες 36 - 38).

(7). Τό πείραμα αὐτό συνίστατο ἀφ' ἑνός στή στρατηγική " περιστολῆς " τῆς Σοβιετικῆς ἐπιρροῆς καί ἀφ' ἑτέρου στήν περιφρούρηση τῶν " ἐλεύθερων " κυβερνήσεων ἀνά τόν κόσμο. Δές σχετικά τά ἔγγραφα τοῦ 'Αμερικανικοῦ Ὑπουργείου 'Εξωτερικῶν, State Departement Records, SWNCC - F.R.I. 30, 5 March I947.
Δές ἀκόμα τίς ἀπόψεις τοῦ Διευθυντή τοῦ Γραφείου 'Ανατολικῶν & 'Αφρικανικῶν ὑποθέσεων, Λόϋ Χέντερσον πού σέ ὑπόμνημά του στόν ὑπουργό Marshall τόνιζε : " Στήν 'Ελλάδα γίνεται ἕνα πείραμα πού παρατηροῦν ὅλοι οἱ λαοί τοῦ κόσμου γιά νά βεβαιωθοῦν κατά πόσο ἡ ἀποφασιστικότητα τῶν δυτικῶν δυνάμεων νά ἀντισταθοῦν στήν ἐπίθεση τοῦ Διεθνοῦς Κομμουνισμοῦ νά κατακτήσει νέα ἐδάφη καί νέες βάσεις γιά παραπέρα ἐπίθεση ".

(8). Δές 'Αντρέα Σιαπκαρά " 'Η 'Ελλάς συντελεστής εἰρήνης καί πρόμαχος τῆς 'Ελευθερίας ", 'Αθῆναι, I967, σελ. 25 - 26, ὅπου ἐπισημαίνει ὁ συγγραφέας τή μεγάλη στρατηγικής σημασίας θέση τῆς 'Ελλάδας τονίζοντας τό συμφέρον τῶν κυρίαρχων δυνάμεων α) τῆς Μεσογείου, β) τῆς 'Ανατολικῆς Εὐρώπης καί γ) τῆς 'Ασίας νά .ἔχει σύμμαχο τήν 'Ελλάδα γιά λόγους στρατηγικούς, διπλωματικούς, πολιτικούς, οἰκονομικούς, συγκοινωνίας, κτλ.

(9). Γιά τή συμφωνία αὐτή δές : α) στό Παράρτημα, κεφάλαιο 56, Κείμενο (α), β) Κεφάλαιο Ια τῆς μελέτης, σελ. II καί γ) σημείωση No 6 & No 8 τοῦ ἴδιου κεφαλαίου, σελ. 49 - 50.

(10). Δές τό βιβλίο τοῦ Ἀντρέα Σιαπκαρά, " Ἑλληνικά στρατηγικά προβλήματα - Ἀμερικανικαί Βάσεις ", ἔκδοση Ἑρμῆς, Ἀθῆναι, 1973, στά προλεγόμενα, σελ. 12 - 13.

(11). Δές στό βιβλίο τοῦ Γ.Β. Ζωτιάδου, ὅπου πρίν, σελ. 366.

(12). Δές τό ἄρθρο τοῦ **John O. Iatrides** μέ τίτλο " Τό Δόγμα Τρούμαν : ἡ ἀπαρχή τῆς διείσδυσης τῶν Η.Π.Α. στήν Ἑλλάδα ", στό βιβλίο " Ἡ Ἀμερικανική πολιτική στήν Ἑλλάδα & Κύπρο ", ἐπιμέλεια **Couloumbis - Hicks** , ὅπου πρίν, σελ. 28 - 47. (Τό ἀπόσπασμα ἀπό τή σελίδα 41). / Οἱ παραπομπές πού ὑπάρχουν μέσα στό κείμενο αὐτό ὅ μ ω ς εἶναι δ ι κ έ ς μ α ς.

(13). Οἱ ἐπεμβάσεις τῶν Η.Π.Α. πάνω στό σχηματισμό καί τή σύνθεση τῶν Ἑλληνικῶν Κυβερνήσεων ἦταν πολυάριθμες. Δές γιά παράδειγμα :
α) **T. A. Couloumbis, I.A. Petropulos and H.J. Psomiades, op. cit.,** p. 122 - 127.
β) **Jean Meynaud,** ὅπου πρίν, σελ. 408 - 413.
γ) **Theodore A. Couloumbis, " Greek Political reaction to American and NATO influences ", Yale University Press, U.S.A., 1966,** p. 27 - 37. (Τό βιβλίο αὐτό εἶναι ἄριστα ντοκουμενταρισμένο πάνω στίς " ἐν γένει " ἐπιρροές τῶν Η.Π.Α καί τοῦ NATO στήν Ἑλλάδα καί τήν ἑλληνική ἀντίδραση σ' αὐτή τήν ἐπιρροή).
δ) Παράρτημα, κεφάλαιο 56, Κείμενο (δ), ἄρθρο στή γαλλική ἐφημερίδα **Le Monde,** μέ τίτλο " **La Grande - Bretagne voudrait un élargissement du cabinet Tsaldaris** ", ἀπό τόν **Jean Lequiller.**

(14). Δές τίς δηλώσεις τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς **A.M.A.G.** τοῦ **Paul Porter** στήν ἀθηναϊκή ἐφημερίδα " ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ", στίς 4 Μάη 1948, πού ἐπισημαίνοντας τῆς ἀμερικανικῆς καθοδήγησης στόν κομμουνιστικό ἀγώνα τόνιζε : " Ἡ Ἑλλάς θά ἐτίθετο ὑπό κομμουνιστικόν καθεστώς ἐντός 30 ἡμερῶν ἐάν τήν ἐγκαταλείφη ἡ Ἀμερική ".

(I5). Δές στό Παράρτημα, Κεφάλαιο 5ό , Κείμενο (ζ), α) Μέτρα διά τήν αὔξησιν τῶν ἐσόδων καί τήν μείωσιν τῶν ἐξόδων.

(I6). Δές Παράρτημα, Κεφάλαιο 5ό, Κείμενο (ζ), α) Μέτρα διά τήν αὔξησιν τῶν ἐσόδων καί τήν μείωσιν τῶν ἐξόδων.

(I7). Δές Παράρτημα, κεφ. 5ό, Κείμενο (α), στό ἄρθρο Νο I τῆς Ἑλληνοαμερικανικῆς Συμφωνίας τοῦ I953

(I8). Δές στό Παράρτημα, Κεφάλαιο 5ό, Κείμενο (γ), στό ἀπόσπασμα τῆς συμφωνίας γιά τό διορισμό Ἀμερικανοῦ Διοικητοῦ στό I.Κ.Α. Κύρια δές τίς ἁρμοδιότητες στό ἄρθρο 2 παράγραφος γ τῆς συμφωνίας καί στό ἄρθρο 4 καί 7.

(I9). Δές στή συνέχεια τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ ὅταν θά γίνει λόγος γιά τίς ἐπεμβάσεις στίς ἐξωτερικές ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδας (I946 - I958).

(20). William H. MacNeill " Greece : American Aid in Action ", Twentieth Century Fund edition, New York, I975, p. 35.

(2I). Γιά τό ρόλο τῶν " πολυεθνικῶν ἑταιριῶν " στή σύγχρονη ἐπεμβατική πολιτική δές : α) τή γαλλική ἐπιθεώρηση " Economie et Politique ", κύρια τά εἰδικά τεύχη αὐτῆς n° 25I - 253, Editions Sociales, Paris, I977, β) τό ἄρθρο τῆς γαλλικῆς ἐφημερίδας " Le Monde ", I/ I2 /I973 μέ τίτλο " La politique au bord du gouffre " , ὅπου γίνεται λόγος γιά τήν ἀδυναμία τῶν κυβερνήσεων σέ σχέση μέ τίς μεγάλες πολυεθνικές ἑταιριῶν πετρελαίου (" les gouvernements ont pratiquement démissionné devant les grandes compagnies pétrolières internationales ") καί γ) τίς δηλώσεις τοῦ Μάνσχολντ - τέως Προέδρου τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ε.Ο.Κ. - πού δημοσιεύτηκαν στήν ἐφημερίδα " Ναυτεμπορική " στίς 9. 4.I974, ὅπου τονίζει ὅτι ἀπό τίς δραστηριότητες τῶν πολυεθνικῶν ἑταιριῶν τό 8ο ο/ο τῶν ἐπενδύσεων τους στίς ὑποαναπτυκτες χῶρες, δέν ἔχει καμμιά σχέση μέ τήν παραγωγή ἀπαραίτητων ἀγαθῶν γιά τήν οἰκονομία τους, ἀλλά ἀντίθετα ἐπενεργεῖ καταλυτικά στή διεύρυνση τῶν κοινωνικῶν διαφορῶν.

(22). Δές τήν εἴσοδο τοῦ ἰδιωτικοῦ ξένου κεφαλαίου στήν Ἑλλάδα μέσω τῶν ξένων πολυεθνικῶν ἑταιριῶν, πού ἀναφέρει ὁ Δ. Μπενᾶς στό βιβλίο του " Ἡ εἰσβολή τοῦ ξένου κεφαλαίου στήν Ἑλλάδα ", ἐκδόσεις Παπαζήση, Ἀθήνα, 1976, σελ. 314 - 316, μέ βάση τά στοιχεῖα τῆς ὁμιλίας τοῦ Προέδρου τῆς **Unilever Limited** , πού δημοσιεύτηκαν στή " Βιομηχανική Ἐπιθεώρηση ", No 471, τεῦχος Γενάρη 1974. Ἀπό τόν Πίνακα αὐτό τῶν 15 μεγαλύτερων πολυεθνικῶν ἑταιριῶν τοῦ πλανήτη μας (11 τῶν Η.Π.Α. καί 4 τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης), προκύπτει ὅτι καί οἱ 15 ἔχουν ἐγκατασταθεῖ καί ἀντιπροσωπεύονται στήν Ἑλλάδα.

23). Σύμφωνα μέ μερικές ἔγκυρες καταγραφές πιστεύεται ὅτι οἱ οἰκονομικές συνέπειες τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου γιά τήν Ἑλλάδα ἀνέρχονταν σέ 8, 5 δισεκατομμύρια δολλάρια. Γιά νά γίνει ἀντιληπτό τό μέγεθος τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θά πρέπει νά σημειώσουμε , ὅτι ἰσοδυναμεῖ μέ τό μέσο ὅρο τοῦ ἐτήσιου ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τῆς Ἑλλάδας στή διάρκεια τῆς δεκαετίας 1970 - 1980.

24). Ἀπό τό βιβλίο τοῦ Δ. Μπενά, ὅπου πρίν, σελ. 34.

25). Στά πλαίσια τῆς ἐφαρμογῆς τῆς οἰκονομικῆς συνεργασίας μέ τή Γαλλία, δές τήν εἰσβολή τοῦ γαλλικοῦ συγκροτήματος **PECHINEY - UGINE KUHLMANN** στήν Ἑλλάδα τό 1960, πού ἡ ὑπογραφή τῆς σύμβασης μέ τό Ἑλληνικό Δημόσιο ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα ληστρικῆς ἐκμετάλλευσης τῶν ἐθνικῶν πόρων ἀπό τούς ξένους.
Γιά τούς ἐκπληκτικούς ὅρους ἐγκατάστασης καί λειτουργίας της δές ἄρθρο στήν ἐφημερίδα " Αὐγή " στίς 9 Ἰούλη 1978, μέ τίτλο " ΠΕΣΙΝΕ : Μέ 1,6 δισ. δρχ. ἐπιδοτεῖται κάθε χρόνο (μόνο γιά ρεῦμα) ἀπό τό Κράτος ". Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε τούς 4 ὑπότιτλους τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ :
α' Μέχρι καί συνάλλαγμα τῆς δίνουμε ὅταν δέν τῆς φθάνει !
β' Κανένας φόρος - 50 δρχ. πάγιο στή Δ.Ε.Η.
γ' Πρῶτα θά κοπεῖ τό ρεῦμα στήν Ἑλλάδα καί μετά στήν ΠΕΣΙΝΕ, καί
δ' 800 δρχ. τό χρόνο πληρώνει γιά τήν ΠΕΣΙΝΕ κάθε οἰκογένεια στήν Ἑλλάδα.
Τέλος ἄς σημειωθεῖ, ὅτι τό ἄρθρο 19 παράγρ. 3 τῆς σύμβασης αὐτῆς ἐπιτρέπει ἀλλαγή στή φορολογική καί δασμολογική νομοθεσία γιά τήν ΠΕΣΙΝΕ " μόνον ἐφ' ὅσον δημιουργεῖται εὐνοϊκώτερον καθεστώς ἐν σχέσει πρός τό ἰσχύον ", δηλαδή αὐτό τοῦ 1960.
Μερικές τέτοιες συμβάσεις δείχνουν καθαρά τήν φύση καί τό μέγεθος τῆς ἀπώλειας τῆς " ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ".

26). Μόνο ἱλαρότητα μπορεῖ νά προκαλέσει ὁ ὅρος " ἀ μ ο ι β α ί α π ρ ο σ τ α σ ί α τῶν ἐ π ε ν δ υ ο μ έ ν ω ν κ ε φ α λ α ί ω ν " ἀνάμεσα στήν Ἑλλάδα καί τή Γερμανία, σάν νά μποροῦσαν τά ἑλληνικά κεφάλαια νά συναγωνιστοῦν αὐτά τῶν μεγάλων γερμανικῶν τράστ, καρτέλ καί πολυεθνικῶν ἑταιριῶν.

(27). J. Meynaud, ὅπου πρίν, σελ. 431 - 432.

(28). " Ὅλη ἡ Ἀθήνα ἐγνώριζε ὅτι ὁ Βασιλεὺς Παῦλος ἦ ν ε ί χ ε τ ο τὶς π α ρ α - β ά σ ε ι ς τῆς ἐθυματολογικῆς ἐθιμοτυπίας πού συνήθιζε ὁ μαναρίτης πρεσβευτὴς Πιουριφόυ ". / Ἀπό τό βιβλίο τοῦ Meynaud J., ὅπου πρίν, σελ. 408. / Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας.

(29). Δές γιά παράδειγμα στήν ἐφημερίδα " Ἐλευθερία ", Τρίτης 5 Μάρτη 1946 (περίοδος Β' - ἀριθμ. φύλ. 460) τίς δηλώσεις τοῦ Νοέλ Μπαίκερ στή Βουλή τῶν Κοινοτήτων μέ τίτλο " Ἡ Ἀγγλία δέν βλέπει λόγον ἀναβολῆς τῶν ἐκλογῶν ". Ὁπωσδήποτε, ὅλα τά κόμματα ἔχουν ἀνεμπόδιστον δικαίωμα καί ἐπαρκῆ χρόνον, διά νά ὀργανώσουν τάς κινήσεις των διά τάς ἐκλογάς ", ὑποδηλώνοντας τήν Ἀγγλική πρόθεση γιά ἐπίσπευση τῶν ἐκλογῶν.

(30). Παραθέτουμε δ ύ ο παραδείγματα γιά τήν περίπτωση αὐτή :
α) τήν παρακολούθηση τοῦ Πρωθυπουργικοῦ τηλεφώνου τοῦ Κ. Καραμανλῆ (ἀριθμός 73.531 τῆς ὁδοῦ Καρνεάδου 24) καί τήν κινητοποίηση καί μυστική συμφωνία τοῦ Πρωθυπουργοῦ μέ τόν Ὑπουργό Ἐξωτερικῶν Ε. Ἀβέρωφ - Τοσίτσα, ὅπου μεταδίδονταν φανταστικές πληροφορίες προκαλώντας τίς ἔντονες ἀντιδράσεις τῶν Ἀγγλων (Τσάρλς Πήκ) καί τῶν Ἀμερικανῶν (Cavendish Cannon). Ἡ ἀποκάλυψη ὅτι ἡ ἑλληνική κυβέρνηση γνώριζε τίς δραστηριότητες αὐτές (διατηρῶντας καί ἀντίγραφα τῶν συνομιλιῶν αὐτῶν σέ συμβολαιογραφεῖο τῆς Ζυρίχης) προκάλεσε ἰδιαίτερη αἴσθηση γιά τό ρόλο τῶν μυστικῶν ἀποστολῶν. / Δές σχετικά Σ.Κ. Θεοδωρόπουλου, ὅπου πρίν, σελ. 193 - 195.
β) οἱ καταγγελίες τοῦ Σοφοκλῆ Βενιζέλου στή Βουλή γιά τή δραστηριότητα ὑποκλοπῶν τηλεφωνημάτων, πολιτικῶν πού δέν ἀνῆκαν στό Κυβερνητικό Κόμμα. / Δές στό βιβλίο τοῦ J. Meynaud , ὅπου πρίν, σελ. 411.

(31). Πρόκειται γιά τή γνωστή ὑπεξαίρεση ἐγγράφων - 4 ἀπόρρητων φακέλλων - ἀπό τήν ἑλληνική πρεσβεία τῆς Ἄγκυρας τόν Αὔγουστο τοῦ 1956, σέ περίοδο μεγάλης διαμάχης μεταξύ Ἑλλάδας - Τουρκίας λόγω τοῦ Κυπριακοῦ, πού ἀποδίδεται στήν Intelligence Service. Δύο ἀπό τούς ἀπόρρητους αὐτούς φακέλλους ἀνῆκαν στόν ἴδιο τόν πρεσβευτή στήν Ἄγκυρα Καλλέργη καί οἱ ἄλλοι δύο στόν στρατιωτικό ἀκόλουθο, συνταγματάρχη Μυτούση.

(32). Δές Τζ. Μπρέντ " Μέ ἀνοιχτά χαρτιά ", σελ. 277. / Ἀπό τό βιβλίο τοῦ Γ.Δ. Κατσούλη, ὅπου πρίν, σελ. 368.

(33). **Foreign Relations of the United States, 1946, p. 236.**

(34). Δές " Βιομηχανική Ἐπιθεώρηση ", τεῦχος Ἰουλίου, 1950, ὅπου ἀναφέρονται ἐξαιτίας τοῦ Κορεατικοῦ πολέμου, ἡ μείωση τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν, ἡ ἐγκατάλειψη τῆς ἐκβιομηχάνισης τῆς χώρας, ἡ στροφή καί πάλι στή γεωργία καί τόν τουρισμό καί τέλος ἡ περικοπή τῶν πιστώσεων πρός τή βιομηχανία.

(35). Δές τά κατά καιρούς σχέδια τῶν Ἀμερικανῶν γιά τήν ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος. Ἰδιαίτερα σημαντικό εἶναι τό σχέδιο **Acheson**. / Δές Παράρτημα , Κεφάλαιο 5ό, Κείμενο (β). Μπορεῖ νά λεχθεῖ, ὅτι τό σχέδιο **Acheson** ὑπῆρξε ὁ προπομπός τῆς " λύσης " τοῦ Κυπριακοῦ, μέ τήν Τουρκική εἰσβολή τό 1974.

(36). Τό γεγονός αὐτό ἐπισημαίνει καί ὁ **René Lauret** σέ ἄρθρο του στή γαλλική ἐφημερίδα " **Le Monde** " στίς 17 / 1 / 1950 " **Fera -t- on libérer trente mille enfants Grecs déportés ?** ", ὅπου στήν τελευταία παράγραφο καταλογίζει τό σφάλμα στίς Η.Π.Α. καί στήν Μ. Βρετανία, τονίζοντας τήν ὕπαρξη ἀκόμα καί οἰκονομικῶν λόγων καί συμφερόντων. / Δές Παράρτημα, Κείμενο (ε). Δές στό ἴδιο κείμενο ἀκόμα δύο μικρά ἄρθρα γιά τό ἴδιο ζήτημα τῆς ἴδιας ἐφημερίδας.

(37). Δές Πρακτικά τῆς Βουλῆς, Συνεδρίαση 25 Ἀπριλη 1956. Δές ἀκόμα στήν ἴδια συνεδρίαση τίς δηλώσεις τοῦ Ν. Πλαστήρα στόν Μακάριο γιά νά ἀποφευχθεῖ τό " ἐπώδυνον ποτήριον " γιά τήν Ἑλλάδα.

(38). **Foreign Relations of the United States, 1948, p. 169.**

(39). Τό ἀπόσπασμα & ἡ παραπομπή τῆς ἡμερομηνίας ἀπό τό βιβλίο τοῦ Νίκου Ψυροῦκη, ὅπου πρίν, τόμος Ι, σελ. 297.

(40). Τό ἴδιο μέ τήν προηγούμενη σημείωση.

(41). Δές " ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ ", εἰδικό ἀφιέρωμα, 1950, σελ. 19. / Ἀπό τόν Ν. Ψυροῦκη καί πάλι, ὅπου πρίν, σελ. 143 - 144.

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ - Σ Υ Μ Π Ε Ρ Α Σ Μ Α Τ Α.

Μετά τήν παράθεση ὅλων τῶν ἀναγκαίων ἐκείνων στοιχείων πάνω καί στίς τρεῖς ἐνότητες θεμάτων τῆς μελέτης - ἀναφορικά μέ τό Ἑλληνικό Κοινοβούλιο καί τήν Ἑλληνική Ἐξωτερική Πολιτική τῆς περιόδου 1946-1958 - ἐρχόμαστε τώρα στήν παρουσίαση μιᾶς σειρᾶς γενικῶν διαπιστώσεων πού, μέ τρόπο σ υ μ π ε ρ α σ μ α τ ι κ ό, συνοψίζουν τήν ὅλη κοινοβουλευτική πρακτική καθώς καί τή διαμόρφωση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς στή διάρκεια τῆς πιό κρίσιμης μεταπολεμικῆς ἱστορίας τοῦ τόπου.

Ἀπό τόν πρόλογο κιόλας τῆς μελέτης εἴχαμε διαγράψει τούς δύο βασικούς στόχους αὐτῆς τῆς ἐργασίας, δηλαδή ἀφ' ἑνός μέν τήν ἀπόπειρα ἑνός διεπιστημονικοῦ συγκερασμοῦ (interdisciplinarité) γιά τήν ἐπίτευξη μιᾶς εὐρύτερης ἀνάλυσης ἑνός συγκεκριμένου πολιτειακοῦ θεσμοῦ - τοῦ Κοινοβουλίου - ἀπό συνταγματική, πολιτικο-κοινωνική καί διεθνολογική ἄποψη, καί ἀφ' ἑτέρου δέ τήν ἐνδεχόμενη συνεισφορά γιά τόν κοινωνικό ἐπιστήμονα πού θἄθελε νά καταπιαστεῖ στό μέλλον μέ παρόμοια θέματα - κύρια σέ μιά περίοδο πού ἡ Ἑλληνική ἔνταξη στήν Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα πιθανότατα θά ἔχει γιά ἐπακόλουθο σειρά θεσμικῶν ἀλλαγῶν.

Ἀκολουθώντας πιστά αὐτή τή δ ι π λ ή π ρ ο ο π τ ι κ ή σέ ὅλη τή διάρκεια τῆς παρούσας ἐργασίας προσπαθήσαμε νά ἐπιτύχουμε τούς στόχους μας, παίρνοντας ὑπόψη ὅλα ἐκεῖνα τά ἀπαραίτητα στοιχεῖα γιά τήν κατάδειξη τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Ἡ παρουσίαση τῶν γενικῶν συμπερασμάτων σέ αὐτό τό κεφάλαιο ἀποβλέπει στή σχηματική καί συνολική παράθεση τῶν διαπιστώσεών μας πάνω στήν κοινοβουλευτική πρακτική καί στήν ἐφαρμογή τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἔτσι πού νά εἶναι δυνατό νά χαραχθοῦν οἱ κατευθυντήριες γραμμές γιά τό μέλλον, χωρίς νά παραγνωρίζονται οἱ ἐμπειρίες τῶν πρόσφατων τοὐλάχιστον ἱστορικῶν γεγονότων.

Στήν πορεία αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου - πού βασίζεται στά γ ε γ ο ν ό τ α, στίς α ἰ τ ί ε ς καί στά ἀ π ο τ ε λ έ σ μ α τ α τῶν πράξεων ἤ τῶν παραλείψεων τῆς κοινοβουλευτικῆς λειτουργίας καί τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ὅπου θά προσπαθήσουμε νά ἐπισημάνουμε ταυτόχρονα καί τίς διαγραφόμενες π ρ ο ο π τ ι κ έ ς γιά τό μέλλον - τά συμπεράσματα θά παρουσιαστοῦν μέ τήν ἴδια ἀκριβῶς σειρά μέ αὐτή, τῆς μέχρι τώρα ἀνάλυσης.

Πρίν εἰσέλθουμε στήν παράθεση τῶν συμπερασμάτων κάνουμε μιά ἀπαραίτητη διευκρίνηση : οἱ σημειώσεις-βιβλιογραφικές παραπομπές τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ εἶναι πολύ λίγες, διότι τά συμπεράσματα βασίζονται στό κείμενο, ὅπου ὑπάρχουν ὅλα τά σχετικά στοιχεῖα καί δεδομένα. Ἀκόμα καί σέ ἀντίθεση μέ τά προηγούμενα ἰσχύοντα, οἱ παραπομπές θά παρατίθενται στό κάτω μέρος κάθε σελίδας.

Α. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΑΝΩ ΣΤΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ.

1). Π ρ ά ξ ε ι ς - Π α ρ α λ ε ί ψ ε ι ς :

Εἶναι ἀπόλυτα χαρακτηριστικό τό γεγονός, ὅτι τό μισό ἀκριβῶς χρονικό διάστημα (1946 - 1951) ἀπό αὐτό πού ἐδῶ ἐξετάζουμε, ἡ διακυβέρνηση τῆς χώρας ἔγινε οὐσιαστικά χωρίς σύνταγμα μέ μιά σειρά νομοθετικῶν πράξεων καί ψηφισμάτων σέ στιγμές μάλιστα, πού ἀφ' ἑνός μέν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος δημιουργοῦσε ἀνυπέρβλητα προβλήματα, ἀφ' ἑτέρου δέ ὁ τόπος προσπαθοῦσε νά βρεῖ τό δρόμο τῆς οἰκονομικῆς του ἀνάπτυξης.

Τό ἄλλο μισό χρονικό διάστημα (1952 - 1958) ἡ χώρα κυβερνήθηκε μέ βάση τίς διατάξεις τοῦ ψηφισθέντος Συντάγματος τοῦ 1952, πού στήν πραγματικότητα δέν ἦταν οὔτε νέο, οὔτε πρωτότυπο, οὔτε οὐσιαστικά δημοκρατικό, οὔτε νομοτεχνικά σωστά διαρθρωμένο, οὔτε ἐκτενές γιά νά καλύπτει τίς ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητας ἀνάγκες τοῦ κατεστραμμένου ἀπό τόν πόλεμο Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Μέ ἄλλα λόγια δηλαδή, ἡ πιό κρίσιμη περίοδος τῆς ἑλληνικῆς μεταπολεμικῆς ἱστορίας σημαδεύεται ἀπό τό ἕ ν α μ έ ρ ο ς μέ τήν ἀνυπαρξία ἐκσυγχρονισμένου συντάγματος γιά τήν πρώτη ἐξαετία καί ἀπό τό ἄ λ λ ο μ έ ρ ο ς μέ τή θέσπιση ἑνός Συνταγματικοῦ Χάρτη ἐξώφθαλμα ἀνεδαφικοῦ γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ὑφισταμένων ἀναγκῶν, καί σέ τελευταία ἀνάλυση ἐξωπραγματικοῦ γιά τήν ἑπόμενη ἐξαετία.

Οἱ ἀδυναμίες καί οἱ ἀνεπάρκειες τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952 - πού εἶχαν ἐπισημάνει οἱ Σβῶλος Α.Ι. καί Βλάχος Γ.Κ. ἀπό τό 1954 (*1) - εἶχαν γιά συνέπεια τίς ἀρνητικές συνταγματικές ἐξελίξεις τῆς περιόδου 1952-58, καί συνακόλουθα αὐτές τῆς περιόδου 1959 - 1967, πού ὁδήγησαν στή δικτατορία τῶν συνταγματαρχῶν καί στή γέννηση θεμάτων ἐσωτερικῆς καί ἐξωτερικῆς πολιτικῆς πού ἀκόμα καί σήμερα καταταλαιπωροῦν τή χώρα.

Συνοψίζουμε τίς συνέπειες αὐτές : α) ἡ μείωση τοῦ ρόλου τῆς Βουλῆς μέ τή διαδικασία τοῦ ἄρθρου 35 παρ. 2 πού ἔτεινε στή νομιμοποίηση τῶν νόμων " ἐκτάκτου ἀνάγκης " μερικοί τῶν ὁποίων ἰσχύουν μέχρι καί σήμερα - παρά τό πέρασμα 25 καί πλέον χρόνων -, β) ἡ ὑποκατάσταση τοῦ ρόλου τῆς καταρρακωθείσας Βουλῆς ἀπό τήν ἐκτελεστική ἐξουσία, " μέ τήν ἐπικουρία τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἄρθρου 35 τοῦ Συντάγματος - πού ἀποτελοῦσε στήν πραγματικότητα περισσότερο παρα-κυβερνητικό παρά γνησίως κοινοβουλευτικό ὄργανο " (**2), πού οὐσιαστικά ἔδινε στήν κυβέρνηση καί ὄχι στή Βουλή τή δυνατότητα χάραξης τῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδας, καί γ) τό γεγονός ὅτι

*1). Δές Σβώλου Α.Ι. - Βλάχου Γ.Κ. " Τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος 2, τόμος Ιος, Ἀθῆναι, 1954, σελ. 94.

**2). Γ.Κ. Βλάχου, " Τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος " - Ἐπίμετρο, Ἀθῆναι / Κομοτηνή, 1979, σελ. 7.

τά νομοθετικά διατάγματα γιά τήν ἐνίσχυση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἔγιναν στά χέρια τῶν δεξιῶν Κυβερνήσεων τῆς χώρας τό ἀπαραίτητο ἐκεῖνο ἰδεολογικό ἐργαλεῖο, γιά τή συντριβή τῶν ἀντιπάλων τους σέ ὅλα τά ἐπίπεδα, γιά τή μείωση τοῦ ταξικοῦ ἀγώνα στήν Ἑλλάδα καί γιά τήν ἐπιβολή τοῦ λεγόμενου " ἀστυνομικοῦ Κράτους " ἀνάμεσα στά 1956-63.

2). Π ρ ο ο π τ ι κ έ ς :

Μετά τήν πτώση τῆς ἑπτάχρονης δικτατορίας, τήν κατάργηση τῶν " ψευτοσυνταγμάτων 2 τοῦ 1968/1973 καί τήν ἐπάνοδο τῆς χώρας στόν Κοινοβουλευτισμό, ἡ Ε' Ἀναθεωρητική Βουλή τῶν Ἑλλήνων τοῦ 1974 ψήφισε τό σήμερα ἰσχῦον Σύνταγμα στίς 11 Ἰούνη τοῦ 1975.

Τό νέο αὐτό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδας παρουσιάζει ἐξαιρετικό ἐνδιαφέρον : α) διότι ἡ πάροδος μιᾶς εἰκοσαετίας καί πλέον προϋπέθετε καί μία σαφῆ ἀναπροσαρμογή τῶν διατάξεων μέ βάση τίς νέες ἀνάγκες, γεγονός πού δέν ἔγινε σέ ἱκανοποιητικό βαθμό, β) διότι καί στό νέο συνταγματικό κείμενο παρατηρεῖται ἡ διαιώνιση τῶν ἀπό τριακονταετίας χρονολογουμένων προβλημάτων, καί γ) διότι περιέχει σειρά ἀσαφῶν καί ἀντιφατικῶν ρυθμίσεων καί " διατάξεων-παγίδων " γιά τίς κατοπινές συνταγματικές ἐξελίξεις στή χώρα μας.

Τό σαφέστατα καλύτερα νομοτεχνικά διαρθρωμένο αὐτό Σύνταγμα τοῦ 1975 - πού ἀποτελεῖται ἀπό 120 ἄρθρα, πού διαιροῦνται σέ 4 βασικά Μέρη, κάθε ἕνα ἀπό τά ὁποῖα ὑποδιαρεῖται σέ ἀνάλογο ἀριθμό Τμημάτων ἄρθρων - μπορεῖ καί πρέπει νά ἀποτελέσει ἀντικείμενο πολλαπλοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἐμεῖς ἐδῶ ἐπισημαίνουμε συνοπτικά τό ἐνδιαφέρον , πού παρουσιάζει πάνω σέ κάθε μέρος τῆς μελέτης μας :

Ἀναφορικά μέ τή σύσταση τῆς πολιτείας καί τό πολίτευμα σημαντικά εἶναι τά ἄρθρα : 1 παρ. 1 σέ συνδυασμό μέ τό 30 καί ἑπ., γιατί καθορίζεται τό πολίτευμα τῆς χώρας σάν " Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία ", 35 παρ. 2 γιά τό διορισμό τοῦ Πρωθυπουργοῦ, τή σύγκλιση τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας, τήν ἀναπομπή ψηφισθέντος ἀπό τή Βουλή νομοσχεδίου ἤ προτάσης νόμου, τά τῆς ἔκδοσης διαγγελμάτων σέ ἔκτακτες περιπτώσεις,κτλ., ὅλα ἐκεῖνα τά στοιχεῖα δηλαδή πού δείχνουν τήν ἀνεξάρτητη καί ἀποφασιστική δικαιοδοσία τοῦ Προέδρου, πού κάτω ἀπό ὁρισμένες προϋποθέσεις ἀποτελεῖ καί τόν ἀποκλειστικό νομοθέτη, τά σχετιζόμενα μέ τήν προσπάθεια παραπέρα ἐνίσχυσης τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας μέ τήν ἐνίσχυση τοῦ προεδρικοῦ ἀξιώματος, κτλ.(*1)

(*1). Δές Γ.Κ. Βλάχου, Ἐπίμετρο στό "Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος " τῶν Σβώλου-Βλάχου, ὅπου πρίν,σελ. 25 καί γιά τά ἐπιχειρήματα ὑπέρ τῆς ἐνίσχυσης τῆς ἐκτ. ἐξουσίας, στό Περιοδικό " Τό Σύνταγμα ", 1975, Α', Νο 3,

Ἀναφορικά μέ τή Βουλή ἄξια λόγου καί ἰδιαίτερης προσοχῆς εἶναι τά ἀκόλουθα ἄρθρα : τό 71 γιά τήν ἄρνηση ἐπέκτασης τοῦ Κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχουστήν περίοδο τῶν θερινῶν Διακοπῶν - παρά τίς σοβαρές ἀντιδράσεις τῆς ἀντιπολίτευσης -, τό 61 παρ. 1 γιά τήν νεοθεσπισθεῖσα δίωξη τῶν βουλευτῶν ἐξαιτίας συκοφαντικῆς δυσφήμησης(*1), τό 84 παρ. 3 πού δυσχεραίνει τήν ἀποστολή καί ἀποδυναμώνει τή σημασία τῆς Ἀντιπολίτευσης, τό 29 πού υἱοθετεῖ μιά διεθνῶς ἀμφιλεγόμενη ἄποψη γιά τήν ἀπαγόρευση τῶν πολιτικῶν κομμάτων χρησιμοποιώντας τό ἀμφισβητούμενο κριτήριο τῆς ἔννοιας τοῦ " ἀνατρεπτικοῦ κόμματος ", κτλ.

Ἀναφορικά μέ τίς συμβάσεις τοῦ διεθνοῦς δικαίου καί τήν ἐξωτερική πολιτική σημαντικά παρουσιάζονται τά ἀκόλουθα ἄρθρα : τό 52 παρ. 2 γιά τήν ἐνισχυμένη θέση τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ἀφοῦ εἶναι αὐτός πού " καθορίζει καί κατευθύνει τήν γενική πολιτική τῆς χώρας 2 κατά συνέπεια καί τήν ἐξωτερική πολιτική (ἄρθρο 82 παρ. 1), τά 27, 28 παρ. 1,2,3, τό 68 παρ. 2β, τό 70 παρ. 6, ἀπό τήν ἑρμηνεία τῶν ὁποίων - μέ στενή ἤ μέ εὐρεῖα ἔννοια - ἐξαρτᾶται οὐσιαστικά καί ἡ σ υ μ μ ε τ ο χ ή τῆς Β ο υ λ ῆ ς στά θέματα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.(**2) Τά ἄρθρα αὐτά ἐξάλλου ἐνέχουν μεγάλη σπουδαιότητα ἐξαιτίας τῆς πρόσφατης ἔνταξης τῆς χώρας στήν Ε.Ο.Κ.

Β. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΑΝΩ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ.

1). Π ρ ά ξ ε ι ς - Π α ρ α λ ε ί ψ ε ι ς :

Ἀπό τήν φύση καί τήν ἔκταση τῶν ἀρμοδιοτήτων μιᾶς ὀρθολογικῆς κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς παρέχεται τό ἀσφαλέστερο - κατά τή γνώμη μας - κριτήριο γιά τήν πλήρη κατάδειξη τῆς λειτουργίας τῶν πολιτικῶν θεσμῶν στά πλαίσια τῆς σύγχρονης Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας, μιά καί ἡ ἀπόσταση ἀπό τίς συνταγματικές-καταστατικές διακηρύξεις μέχρι τήν πρακτική ἐφαρμογή τους εἶναι τεράστια.

Γιά τό λόγο αὐτό καί τό κριτήριο τῆς κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς, εἶναι αὐτό πού χαρακτηρίζει τό " ποιόν " τῆς δημοκρατίας μέσα στόν κοινοβουλευτισμό, σχετιζόμενο μέ μερικά σοβαρά ζητήματα, ὅπως γιά παράδειγμα αὐτό τῆς κ ρ ί σ η ς τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ σέ παγκόσμια κλίμακα - ἀποτέλεσμα τοῦ περιορισμοῦ τοῦ ρόλου τῆς Βουλῆς, πού ἀδυνατεῖ οὐσιαστικά νά δώσει ταχεῖες

(*1). Γιά τά ἄρθρα 61 παρ. 1 καί 71, δές Δ. Τσάτσου " Πολίτευμα καί Πολιτική ", Ἴκαρος, Ἀθήνα, 1977, σελ. 58-65.
(**2). Δές τό βιβλίο τοῦ Γ.Κ. Τενεκίδη, ὅπου πρίν, σελ. 42-43. / Εἰδικά γιά τό ἄρθρο 28, δές Γ.Κ. Βλάχου, Ἐπίμετρο, κεφ. Ζ', σελ. 91-101.

λύσεις στά ἐπείγοντα πολύπλοκα καί πολυσύνθετα προβλήματα, ἤ ἀκόμα αὐτό τῆς κυκλικῆς ἐναλλαγῆς κοινοβουλευτισμοῦ - δικτατορίας στόν περιφερειακό καπιταλισμό, φαινόμενο στό ὁποῖο ἡ χώρα μας φαίνεται νά κρατᾶ τά ἀρνητικά σκῆπτρα, τοὐλάχιστον στόν Εὐρωπαϊκό χῶρο.

Τό πρῶτο μέρος τῆς κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς πού ἐδῶ ἐξετάσαμε, δηλαδή μέχρι καί τήν ψήφιση τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952, κυριαρχεῖται ἀπό μιά βαριᾶς μορφῆς δυσλειτουργικότητα, πού εἶναι ἀποτέλεσμα : α) τῆς ἀπομάκρυνσης τῆς χώρας ἀπό τόν κοινοβουλευτισμό ἀπό τό 1936, β) τῆς μονόπλευρης σύνθεσης τῆς πρώτης μεταπελευθερωτικῆς Βουλῆς (Δ' Ἀναθεωρητική τοῦ 1946), γ) τῆς ἐσωτερικῆς σύρραξης λόγω τοῦ ἐμφυλίου πολέμου 1946-49 καί δ) τῆς πρόσδεσης τῆς χώρας στό " συμμαχικό ἅρμα " καί κύρια στίς Η.Π.Α. - πού μέ τήν ἐπεμβατική πολιτική τοῦ ξένου παράγοντα ἀφ' ἑνός καί τήν ἰδιοποίηση τῶν συλλογικῶν συμφερόντων ἀπό τό μέρος τῆς οἰκονομικῆς ὀλιγαρχίας ἀφ' ἑτέρου, ἀπομάκρυναν ἀπό τήν ἀρχή τή χώρα ἀπό τή δημοκρατική νομιμότητα καί τήν ἀνεξάρτητη ἐξωτερική πολιτική.

Θά πρόσμενε κανείς ὅτι - μέ τή λήξη τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, τήν ψήφιση τοῦ Συνταγματικοῦ Χάρτη τοῦ 1952, καί τή σχετική ἄνοδο τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῆς χώρας - ἡ δυσλειτουργικότητα τῆς κοινοβουλευτικῆς πρακτικῆς θά ἐξασθενοῦσε βαθμιαῖα, γιά νά ἀποτελεῖ μιά μόνο κακή ἀνάμνηση. Στήν πραγματικότητα συνέβη ἀκριβῶς τό ἀντίθετο, ἀφοῦ στά ἤδη ὑπάρχοντα προβλήματα ἤρθαν νά προστεθοῦν καί ἀκετά νέα, ἔτσι πού ἡ δυσλειτουργικότητα νά ἐπιταθεῖ στή συνέχεια σέ τέτοιο βαθμό, ὥστε νά μιλᾶμε πλέον γιά τήν παρακμή τοῦ Κοινοβουλίου , γεγονός ὄχι ἄσχετο μέ τή μιά δεκαετία ἀργότερα ἐγκαθίδρυση δικτατορικοῦ καθεστῶτος.

Παραθέτουμε στή συνέχεια μέ τρόπο πολύ συνοπτικό τά κύρια σημεῖα πού πιστοποιοῦν τή δυσλειτουργικότητα καί τήν παρακμή τῆς ἑλληνικῆς κοινοβουλευτικῆς παρακμῆς στή διάρκεια τῆς περιόδου 1946-1958 :

α) ἡ πλήρης μείωση τοῦ ρόλου τῆς Βουλῆς πρός ὄφελος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, μέ τήν ἐφαρμογή τοῦ θεσμοῦ τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων τοῦ ἄρθρου 35 παρ 2 / 1952, πού καί μόνο ἀπό τή φύση τους συνάγεται ἡ ἀποδυνάμωση τοῦ ρόλου τῆς Βουλῆς, γεγονός πού ἀποδεικνύει καί ὁ σχετικός πίνακας τοῦ Γ.Κ. Βλάχου,[*1] ἀφοῦ μετά τήν ἐφαρμογή τοῦ θεσμοῦ τό 1952 καί μέχρι τό 1958 ἐνδόθηκαν 654 τυπικοί νόμοι ἔναντι 1131 νομοθ. διαταγμάτων.

β) ἡ ὑστερόβουλη υἰοθέτηση σειρᾶς ἐκλογικῶν νόμων, πού ἄλλαζαν σέ κάθε ιλογική ἀναμέτρηση ἀποβλέποντας στό ὄφελος μιᾶς συγκεκριμένης πολιτικῆς πα-

(*1). G.C. Vlachos, " Les décrets législatifs et la loi formelle en droit constitutionnel hellénique ", ἄρθρο στή γαλλική Ἐπιθεώρηση Renue du droit publique, t. LXXVI, No 2, Avril - Mai, 1960, σελ. 298.

ράταξης - πού σχεδόν σέ ὅλες τίς περιπτώσεις αὐτῆς τῆς περιόδου ἦταν ἡ δεξιά - πού εἶχε τή δυνατότητα ἀκόμα καί μειοψηφώντας νά ἐπιβάλλει τή θέλησή της στό νομοθετικό Σῶμα. " Ἡ ἐπίδραση τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος - ἀναφέρει ὁ Jean Meynaud(*1) - πραγματοποιεῖται εἴτε μέ τήν προσαρμογή τοῦ συστήματος τῶν κομμάτων πρός ἕνα πάγιο ἐκλογικό καθεστώς ἤ ὀφείλεται στίς μεταπλάσεις πού ὑφίσταται ὁ ἐκλογικός νόμος γιά νά ἀποδώση καθορισμένα ἀποτελέσματα. Τό παράδειγμα τῆς Ἑλλάδος ὑ π ά γ ε τ α ι φ α ν ε ρ ά στό δ ε ύ τ ε ρ ο πρότυπο ".

γ) ἡ ἀνυπαρξία ἐνημέρωσης τοῦ Κοινοβουλίου πάνω στίς μεγάλες καί κρίσιμες ἀποφάσεις τῶν θεμάτων ἐσωτερικῆς καί ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, πού εἶχαν καταστεῖ ἀποκλειστικό προνόμιο τῶν Κυβερνήσεων.

δ) ἡ διαιώνιση τοῦ παλαιοκομματισμοῦ καί τῆς φαυλοκρατίας στήν ἑλληνική πολιτική ζωή, πού ξεκινώντας ἀπό τήν ἔλλειψη καί στοιχειώδους γραφειοκρατικῆς ὀργάνωσης τῶν πολιτικῶν κομμάτων (ἐξαίρεση ἡ Ε.Δ.Α.) ὁδηγοῦσε αὐτόματα στήν ἰδιάζουσα σχέση βουλευτή - πολιτικῆς πελατείας, πού κάλυπτε καί τούς πλέον ἀπίθανους τομεῖς τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητας.

ε) ἡ αὐστηρή ἐφαρμογή τῆς κομματικῆς πειθαρχίας τόσο στά ἐσωτερικά, ὅσο καί κύρια στά ἐξωτερικά ζητήματα, πού ἐρχόταν σέ βασική ἀντίθεση μέ τήν ἀνεξαρτησία τῶν βουλευτῶν, καθώς καί ἡ ἐκπληκτικά συχνή μεταβολή τῆς κομματικῆς τοποθέτησης τῶν βουλευτῶν, πού ἀποτέλεσε μιά πραγματική πολιτική ἐπιδημία.

καί ζ) ἡ πιστή προσήλωση στό λεγόμενο " συμμαχικό συμφέρον " πού ἀποτέλεσε τό γνώμονα τῶν ἐνεργειῶν καί τῶν ἀποφάσεων στά θέματα τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς (ἐσωτερικῆς καί κύρια τῆς ἐξωτερικῆς).

Ἄν σέ ὅλα αὐτά κανείς προσθέσει καί τήν αὐξημένη ἀστυνόμευση τῶν πολιτικο-κοινωνικῶν φρονημάτων τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν στή βάση ἀντισυνταγματικῶν διατάξεων, καθώς καί τίς συχνές νοθεῖες τῶν ἐκλογικῶν ἀποτελεσμάτων, δέν μπορεῖ παρά νά καταλήξει κανείς σ' αὐτό πού ὁ Jean Meynaud ἀποκαλεῖ " ἕνα ἀκατάλληλο πολιτικό σύστημα ".

2). Π ρ ο ο π τ ι κ έ ς :

Μέ τήν πτώση τῆς δικτατορίας τό 1974 καί τήν ἐπάνοδο στόν κοινοβουλευτισμό μέ τίς τρεῖς Συντακτικές Πράξεις τοῦ 1974(**2) καθώς καί μέ τό δημοψήφισμα, πού κατέληξε στή θριαμβευτική ἐπιλογή τῆς Δημοκρατίας, ἡ κοινοβουλευτική πρακτική παρουσίασε ἀρχικά μερικά ἀξιόλογα δείγματα πού - κατά τή γνώμη μας - δέν εἶναι ἄσχετα μέ τό γεγονός τῆς σύνθεσης τῆς Κυβέρνησης

(*1). Jean Meynaud, ὅπου πρίν, σελ 138. / Ἡ ὑπογράμμιση δική μας.
(**2). Δές Συντακτικές Πράξεις : α) 1.8.1974, β)5.8.1974 & γ) 3.10.1974.

'Εθνικῆς 'Ενότητας, ἀπό δεξιά, Κεντρώα καί Κεντρο-αριστερά στοιχεῖα. Στή συνέχεια ὅμως - μετά τήν ἐκ νέου ἐπικράτηση τῆς δεξιᾶς παράταξης στίς ἐκλογικές ἀναμετρήσεις τοῦ 1974 & 1977 - ἡ ἐξασθένηση τοῦ ρόλου τῆς Βουλῆς ἄρχισε βαθμιαῖα καί πάλι νά γίνεται αἰσθητή.

Σοβαρά ζητήματα πού πρέπει - κατά τή γνώμη μας - νά ληφθοῦν ὑπόψη γιά τή μελλοντική πορεία τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ στήν 'Ελλάδα ἀποτελοῦν :

α) ὁ χωρισμός τῆς νομοθετικῆς ἐργασίας τῆς Βουλῆς σέ δύο Τμήματα 'Εργασίας - τό Α' καί τό Β' - πού συνεδριάζουν ξεχωριστά κάτω ἀπό ὁρισμένες προϋποθέσεις τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς, καί πού γιά τό λόγο αὐτό συνάντησαν τίς σφοδρές ἀντιδράσεις τῆς 'Αντιπολίτευσης καί τοῦ ἐπιστημονικοῦ χώρου,

β) ἡ ἀπό τό τέλος τῆς Βουλῆς τοῦ 1974 παρατηρειθεῖσα συστηματική ἀποχή τῶν κυβερνητικῶν βουλευτῶν στίς συνεδριάσεις τοῦ Σώματος, πού σημειώνει ἰδιαίτερη ἔνταση στήν παροῦσα βουλευτική περίοδο,(*1)

γ) οἱ ἀπαράδεκτοι περιορισμοί στά πλαίσια τῆς συζήτησης στή Βουλή καί ὁ ἀντιδημοκρατικός, ὅσο καί ἀντιδεοντολογικός ἀποκλεισμός τῆς ὁμιλίας τῶν ἀρχηγῶν τῶν πολιτικῶν κομμάτων, ἐάν τό κόμμα δέν συγκεντρώνει ποσοστό τούλάχιστον 10%, καί

δ) τό ζήτημα τῆς σύνθεσης, λειτουργίας καί σημασίας τοῦ " Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας ", κύρια σέ σχέση μέ τήν ἀντιπαράθεσή του στό ἔργο τῆς Βουλῆς.

Γ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΑΝΩ ΣΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.

1). Π ρ ά ξ ε ι ς - Π α ρ α λ ε ί ψ ε ι ς :

Δύο βασικά ὑπῆρξαν οἱ στόχοι τῆς μεταπολεμικῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς στήν περίοδο πού ἐξετάζουμε : οἱ ἐ θ ν ι κ έ ς δ ι ε κ δ ι κ ή σ ε ι ς καί οἱ πολεμικές ἀ π ο ζ η μ ι ώ σ ε ι ς καί ἐ π α ν ο ρ θ ώ σ ε ι ς, ἐνῶ δύο ἀκόμα ζητήματα ἐνασχόλησης κάλυψαν αὐτή τήν περίοδο : τό Κ υ π ρ ι α κ ό καί οἱ 'Ε λ λ η ν ο - α μ ε ρ ι κ α ν ι κ έ ς σ χ έ σ ε ι ς.

'Αναφορικά μέ τίς ἐθνικές διεκδικήσεις μοναδικό ὄφελος ὑπῆρξε ἡ προσάρτηση τῆς Δωδεκανήσου τό 1947, ἐνῶ σχετικά μέ τίς ἀποζημιώσεις ἡ ἀναλογία ἀνάμεσα στά ζητηθέντα καί στά χορηγηθέντα εἶναι ἐλάχιστη. Καί μόνο αὐτά τά στοιχεῖα δείχνουν τήν παταγώδη ἀποτυχία τῶν στόχων τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἄσχετα ἀπό τούς λόγους πού τήν ὑπαγόρευσαν.

(*1). Δές ἄρθρο Κ. Γερονικολοῦ, " Βῆμα ", Κυριακή 9.12.1979, μέ τίτλο : 'Αποχή ἀπό τή Βουλή ἔχουν κηρύξει οἱ βουλευτές τῆς Ν.Δ. ".

"Αν σ'αύτή τήν άποτυχία προστεθοῦν άφ' ἑνός οἱ 'Ελληνο-αμερικανικές σχέσεις, πού όδήγησαν τή χώρα στό ἄρμα τῆς ὑποτέλειας μέ τήν ταύτιση τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων μέ αύτά τῶν Η.Π.Α. καθώς καί ἡ ἐσφαλμένη ἀντιμετώπιση τοῦ σοβαρώτερου θέματος τῆς περιόδου - τοῦ Κυπριακοῦ - παρέχεται μιά ἀρκετά σαφής εἰκόνα τῆς πέρα γιά πέρα ά ρ ν η τ ι κ ῆ ς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, τά κύρια αἴτια τῆς ὁποίας ἐπισημαίνουμε στή συνέχεια :

α) ἡ μεγιστοποίηση τῆς έ ξ ά ρ τ η σ η ς τῆς χώρας ἀπό τόν ξένο παράγοντα σέ ὅλα τά δυνατά ἐπίπεδα,

β) ἡ ἠ τ τ ο π ά θ ε ι α τῶν ἰθυνόντων τῆς πολιτικῆς τῆς χώρας, πού ἀνέθεταν τήν ἐπίλυση ἀκόμα καί ἁπλῶν τεχνικῶν στόν ξένο παράγοντα,(*1)

γ) ἡ προβαλλόμενη σέ κάθε περίπτωση έ κ κ λ η σ η τοῦ " ἐθνικοῦ συμφέροντος, πού στήν οὐσία δέν ἦταν τίποτα ἄλλο ἀπό τήν ἀντανάκλαση τῆς ὑπαγορευόμενης γραμμῆς ἀπό τό μέρος τῶν " συμμαχικῶν κύκλων " (βλέπε Μ. Βρεταννία, Η.Π.Α., NATO, κτλ.),

δ) ἡ ἔκδηλη ά δ υ ν α μ ί α τῆς Β ο υ λ ῆ ς στήν ἀντιμετώπιση τῶν διεθνῶν προβλημάτων, εἴτε λόγω πλημελλοῦς συμμετοχῆς στίς συνεδριάσεις ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, εἴτε λόγω τῆς συχνά μονομεροῦς σύνθεσής της.(**2)

Κατά τή γνώμη μας ὁ καθορισμός τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς περιόδου αὐτῆς ξεφεύγει παντελῶς ἀπό τά διεθνῶς παραδεκτά ὅρια τῆς προσπάθειας γιά κατοχύρωση τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, καί σχετίζεται ἄμεσα σέ τελευταία ἀνάλυση μέ τίς ἐπιλογές τοῦ μητροπολιτικοῦ καπιταλισμοῦ καί τίς θέσεις τῶν ἐκπροσώπων του στόν περιφερειακό σύστημά του.

2). Π ρ ο ο π τ ι κ έ ς :

Γιά πρώτη φορά στήν 'Ελλάδα μετά τήν μεταπολίτευση τοῦ 1974 διανοίγονται νέες προοπτικές, μέ μιά σειρά πράξεων ὅπως γιά παράδειγμα : ἡ ἀποχώρηση ἀπό τό στρατιωτικό σκέλος τοῦ NATO - ἀποτέλεσμα τῆς Τουρκικῆς εἰσβολῆς στήν Κύπρο(***3), τά Πρωθυπουργικά ταξείδια στή Σοβιετική "Ενωση (Μόσχα) καί στή Λαϊκή Δημοκρατία τῆς Κίνας (Πεκίνο), πού γιά πρώτη φορά πραγματοποιεῖ "Ελληνας Πρωθυπουργός, ἡ ἔνταξη τῆς 'Ελλάδας στήν Ε.Ο.Κ.,μέ τή Συμφωνία σύνδεσης τῆς 28 Μάη 1979, οἱ συμφωνίες γιά τό λιμάνι τοῦ Νεωρίου Σάμου μέ τούς Σοβιετικούς, κτλ.

(*1). Δές Παράρτημα , Κείμενο Νο γ.
(**2). Δές τίς ἀπόψεις τοῦ Keith R. Legg, " Politics of Modern Greece ", Stanford University Press, 1967, p. 77.
(***3). "Ηδη ἐπιχειρεῖται ἡ ἐπάνοδος στό NATO μέ " εἰδικό καθεστώς "./Δές Συμφωνίες μεταξύ Ντάβου - Haing, τίς προτάσεις Rogers, πού ἀπέρριψε ἡ 'Ελληνική Κυβέρνηση στίς 22.2.1980, κτλ.

Χωρίς τήν παραμικρή διάθεση ὑπερτίμησης ὅλων αὐτῶν τῶν πραγματικά καινοφανῶν ἐνεργειῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τά τελευταῖα χρόνια, - σέ σχέση μέ τά προηγούμενα ἰσχύοντα - μιά καί ἡ γενική ἐξωτερική πολιτική τῆς χώρας δέν ἔχει ἀκόμα ἀπαλλαγεῖ ἀπό τήν " η δ ε μ ο ν ί α " καί τήν " π ρ ο σ τ α σ ί α " τῶν Η.Π.Α., - παρά τούς αὐτάρεσκους ἰσχυρισμούς τῆς Κυβέρνησης γιά τήν " πολυδιάστατη ἐξωτερική πολιτική πού ἐφαρμόζει"- δέν παύει νά ἔχει μιά ξεχωριστή σπουδαιότητα ἀναφορικά μέ τήν προσπάθεια τῆς προστασίας τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ στό μέλλον.

Ἀναφορικά μέ τήν Ἑλληνική ἔνταξη στήν Ε.Ο.Κ. καί ἐν ὄψει σημαντικῶν ἐξελίξεων πού θά ἐπακολουθήσουν, ἐπιστοῦμε γιά μιά ἀκόμα φορά τήν προσοχή τοῦ ἀναγνώστη στή συνταγματική διάταξη τοῦ ἄρθρου 28 τοῦ 1975, μιά καί σ' αὐτή τίθεται τό πρόβλημα τῆς ὑπεροχῆς τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς κοινοτικοῦ ἤ συμβατικοῦ δικαίου, μέ βάση τά ἰσχύοντα στά πλαίσια τοῦ φεντεραλιστικοῦ συστήματος - παρά τό γεγονός ὅτι ἡ πολιτική ἕνωση τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν δέν ἔχει προχωρήσει σέ ἀξιόλογο ἐπίπεδο στό σημεῖο αὐτό.(*1)

*** *** ***

Ἡ νεοσύστατη Ἑλληνική Δημοκρατία στό δύσκολο δρόμο της σχετικά μέ τήν παγίωσή της, τήν προσπάθεια γιά μιά ἀνεξάρτητη ἐξωτερική πολιτική ἔξω ἀπό τούς οἰκονομικούς καί στρατιωτικούς ἀνταγωνισμούς τῶν ὑπερδυνάμεων, θά ἔχει νά ἀντιμετωπίσει μιά σειρά δυσχερειῶν τό ξεπέρασμα τῶν ὁποίων ἔχει σχέση μέ τήν φύση τῆς λειτουργίας τοῦ Κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, μακρυά ἀπό τά λάθη καί τίς παραλείψεις τόσο τοῦ πρόσφατου, ὅσο καί τοῦ μακρυνοῦ παρελθόντος.

Ἡ προσπάθεια αὐτή ἐπιβάλλει ὄχι μόνο τήν ἐπιβεβλημμένη ἀλλαγή νοοτροπίας στά πλαίσια τῶν ἰθυνόντων, τῶν πολιτικῶν κομμάτων, τῶν συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων, ἀλλά καί τήν ἀλλαγή νοοτροπίας στήν ἀντιμετώπιση τῶν κρίσιμων ἐθνικῶν προβλημάτων καί ἀπό τό μέρος τοῦ Λ α ϊ κ ο ῦ στοιχείου, ἡ σημασία τοῦ ὁποίου δέν πρέπει νά παραγνωρίζεται σέ καθεστῶτα δημοκρατικῆς νομιμότητας.

(*1). Γιά τό θέμα τῆς ὑπεροχῆς τοῦ διεθνοῦς κοινοτικοῦ δικαίου μέ βάση τό ἄρθρο 28 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1975 δές Γ.Κ. Βλάχου, Ἐπίμετρο, ὅπου πρίν, σελ. 98, καθώς καί τή γνώμη τοῦ Φαίδωνα Βεγλερῆ στό ἴδιο θέμα πού ἀντικρούει ὁ Γ.Κ. Βλάχος.

5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

Παράρτημα.

Κεφάλαιο 5α : Χάρτες.

Κεφάλαιο 5β : Γενικοί Πίνακες.

Κεφάλαιο 5γ : Πίνακες συχνότητας τῶν " λ έ ξ ε ω ν - κ λ ε ι δ ι ά ", έξαχθέντες μέ τή χρήση τῆς μεθόδου τῆς ά ν ά λ υ σ η ς τοῦ π ε ρ ι ε χ ο μ έ ν ο υ (analyse du contenu).

Κεφάλαιο 5δ : Σημαντικά κείμενα τῆς 'Ελληνικῆς 'Εξωτερικῆς πολιτικῆς I946 - I958.

Σ η μ ε ί ω σ η :
Κάθε φορά πού πρόκειται γιά άναδημοσίευση πίνακα, θά άναφέρονται στό κάτω μέρος τῆς σελίδας ὅλα τά τά άπαραίτητα ἐκεῖνα στοιχεῖα τῆς πηγῆς, άπό ὅπου προέρχεται.

Κεφάλαιο 5α : Χάρτες.

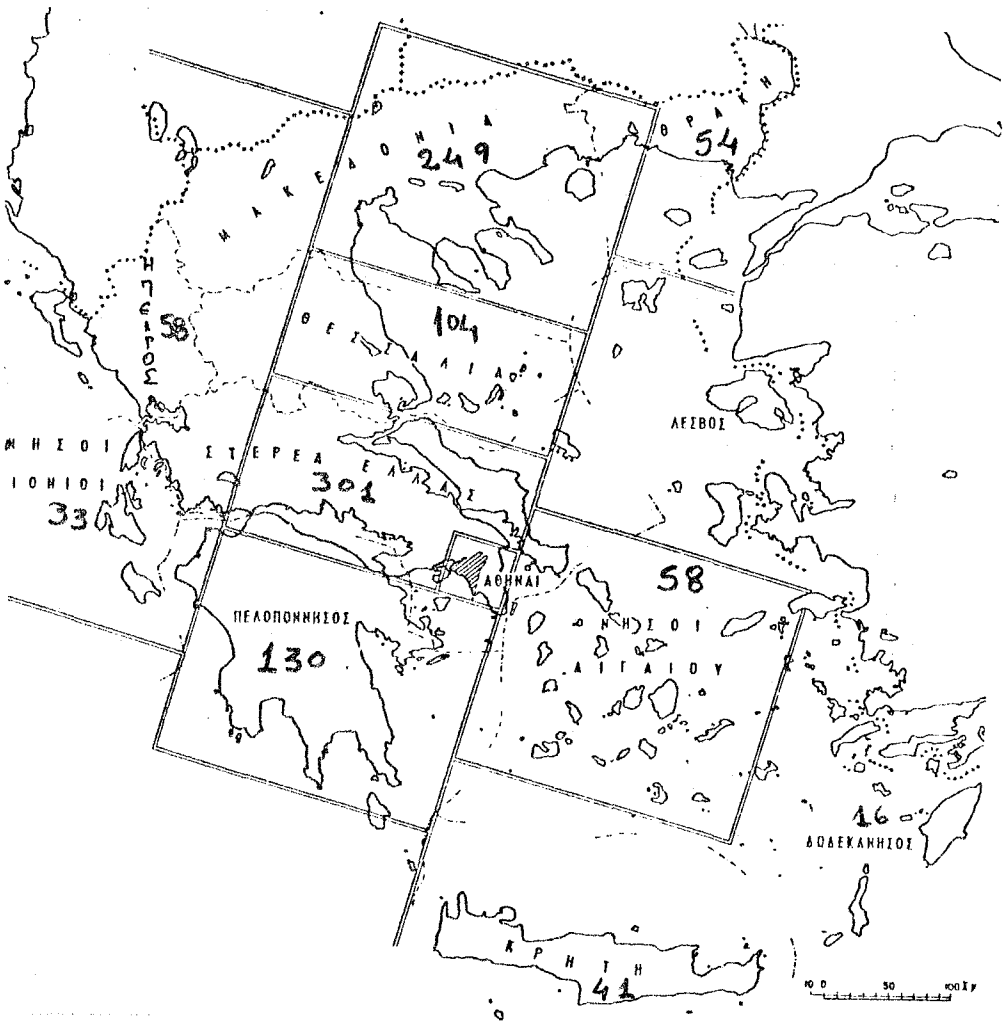
Χάρτης No : 1

Γεωγραφικὸς χάρτης τῆς Ἑλλάδας, ἀναφορικὰ μὲ τὶς ἐδαφικὲς τροποποιήσεις ἀπὸ τὴ γέννεση τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου μέχρι καὶ τὴν προσάρτηση τῆς Δωδεκανήσου. (Ἀπὸ τὸ 1832 μέχρι τὸ 1947).

Ἐδάφη παραχωρηθέντα ἀπὸ τὴ μὴ κυρωθεῖσα Συνθήκη τῶν Σεβρῶν τοῦ 1920.

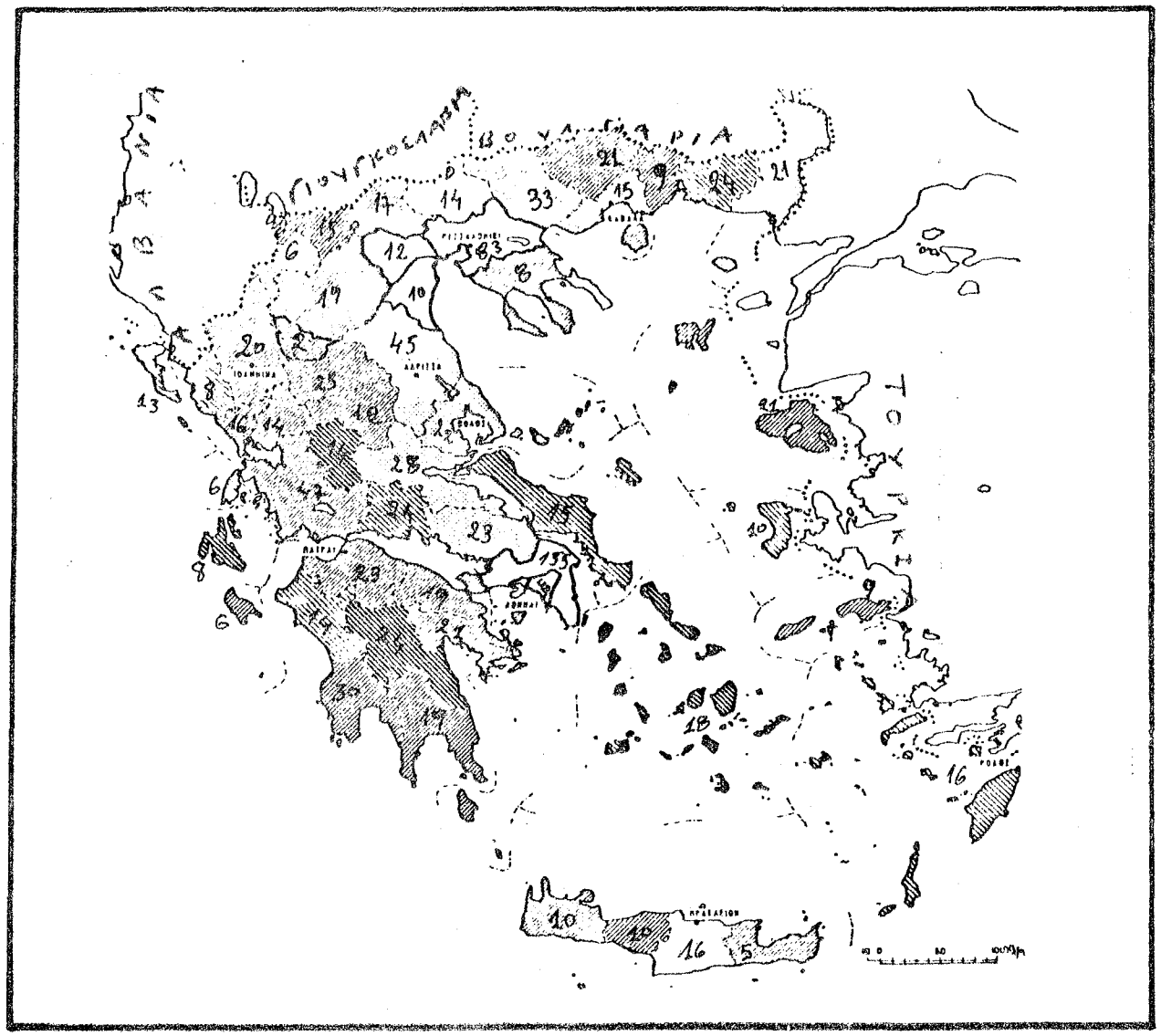
Χάρτης Ν° 12

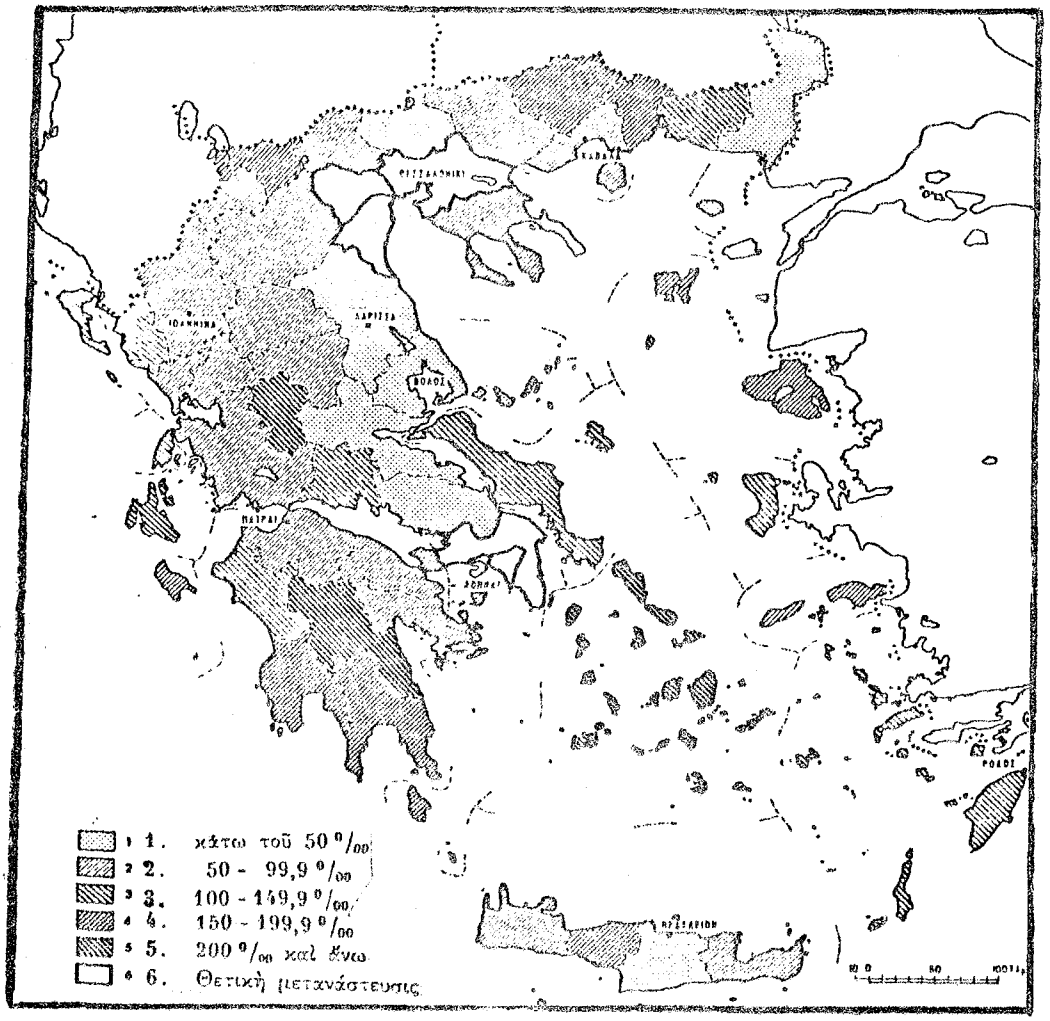
Γεωγραφικὸς Χάρτης τῆς Ἑλλάδας
πάνω στὴν κατὰ διαμερίσματα κατανομὴ τῶν ἐκλεγέν-
των βουλευτῶν τῆς περιόδου ἀνάμεσα στὰ 1946-1958.

Πηγή : Ὁ χάρτης εἶναι ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Γάλλου καθηγητὴ Ἀνθρωπιστικῶν Ἐπιστη-
μῶν **Bernard Kaser** μὲ τίτλο " **Géographie humaine de la Grèce** " (1964)
Ἑλληνικὴ μετάφραση Τ. Τσαβέα - Μ. Μερακλῆ, ἐκδόσεις ΕΚΚΕ, Ἀθῆναι, 1968,
σελ. 9 μὲ τίτλο " Ἀνθρωπογεωγραφία τῆς Ἑλλάδος ". / Οἱ ἀριθμοὶ κατὰ δια-
μέρισμα δικοί μας.

Χάρτης Νο 13

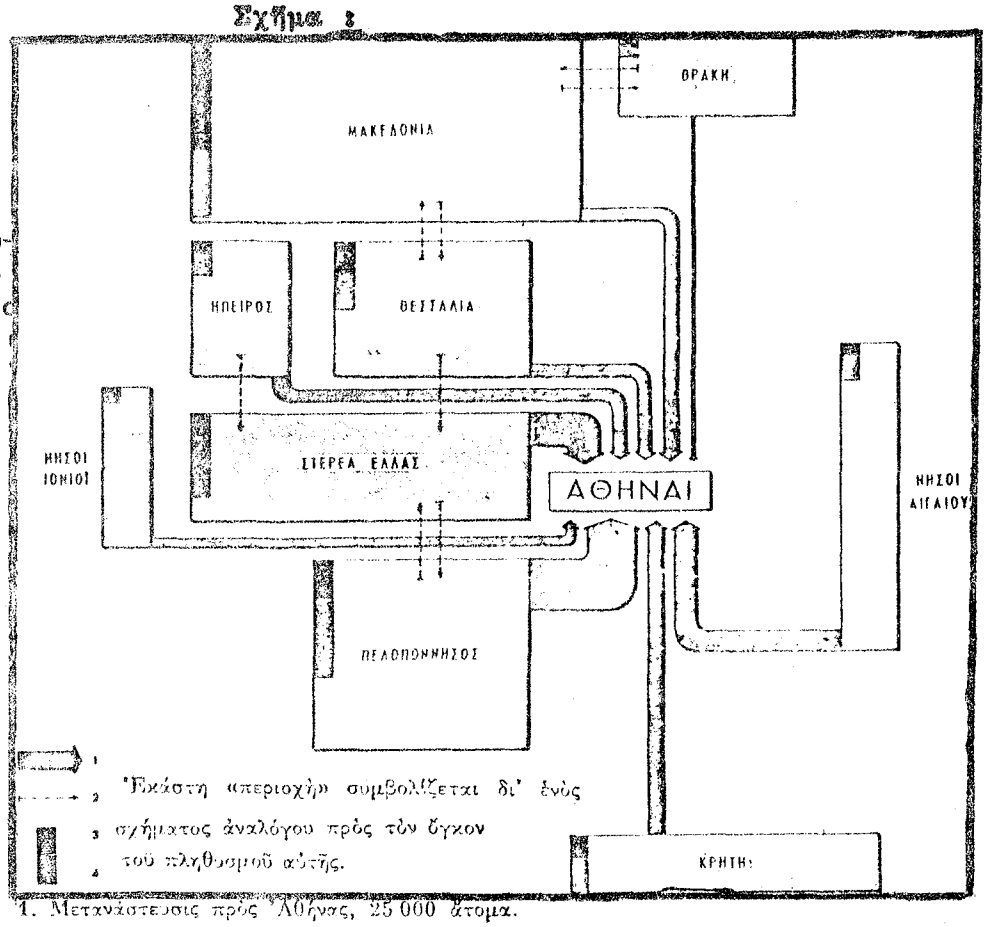
Γεωγραφικὸς Χάρτης τῆς Ἑλλάδας,
πάνω στὴν κατανομὴ τῶν ἐκλεγέντων βουλευτῶν κατὰ νομὸ (1946-58).

Χάρτης ποσοστιαίας ἀναλογίας τῆς κατὰ νομὸ μεταναστεύσεως (1951 - 1961).

Ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ B. KASER, ἔλλ. ἔκδ., ὅπου πρόν, σελ. 105.

Σχῆμα 3

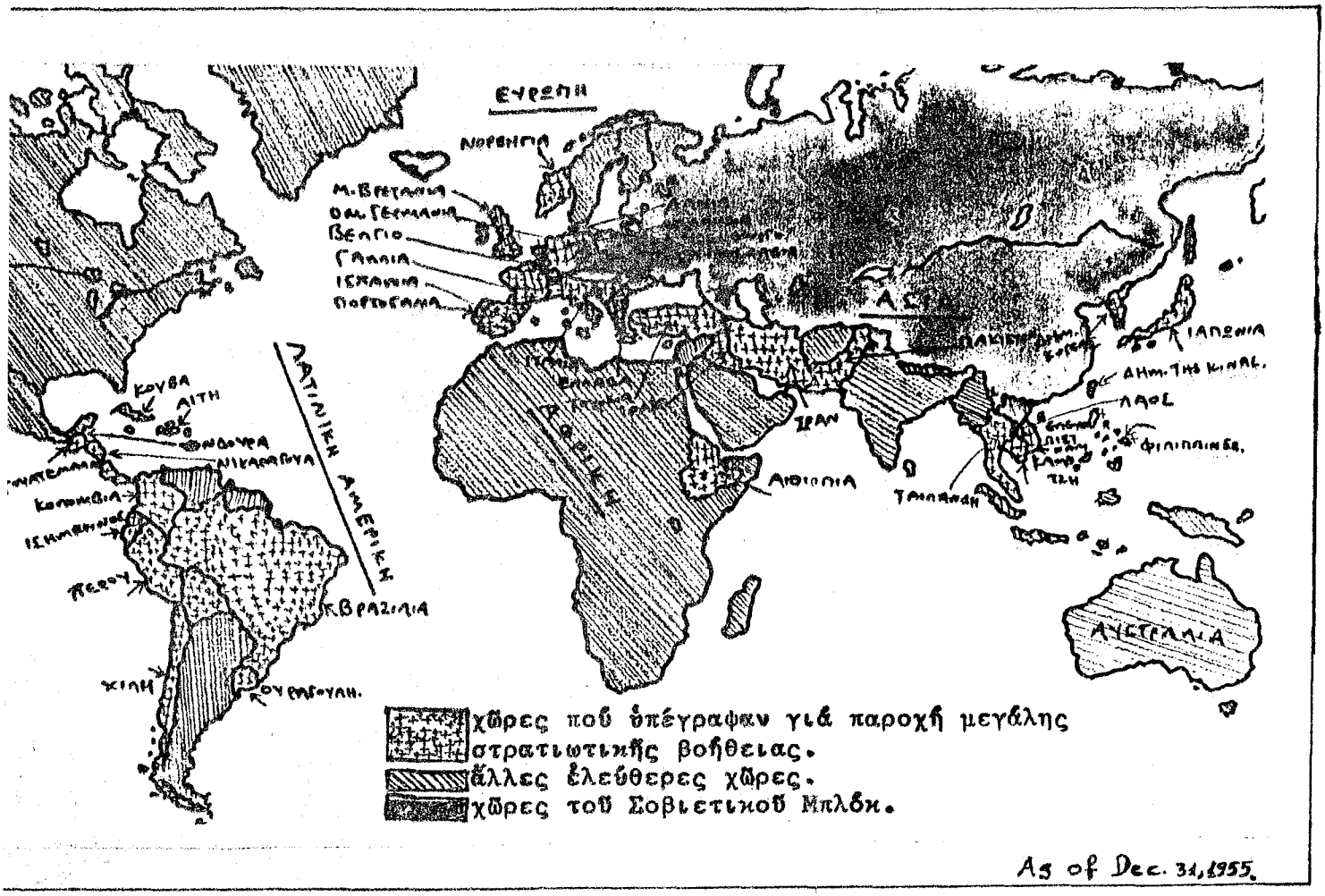

Τὸ σχῆμα δείχνει τὰ ρεύματα τῆς ἐσωτερικῆς μετανάστευσης στὴν περίοδο 1951 - 1961.

Ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ B. KASER, ἔλλ. ἔκδ., ὅπου πρόν, σελ. 110.

1. Μετανάστευσις πρὸς Ἀθήνας, 25 000 ἄτομα.
2. Ἄλλαι μεταναστεύσεις ἀπὸ περιοχῆς εἰς περιοχήν.

Χάρτης Νο : 5

Χάρτης χωρῶν ποῦ ἔχουν συνάψει συμφωνίες γιὰ μιὰ μεγάλη στρατιωτικὴ βοήθεια σύμφωνα μὲ τὸ κοινὸ πρόγραμμα ἀσφάλειας. 31.12.1955.

Πηγή : American Foreign Policy,
Basic Documents, 1950 - 1955, Volume II, parts x - xx, p. 1709 - 3245.
Department of State, Washington. Publication 6446.
General Foreign Policy, seriees II7, DECEMBRE 1955, p. 3156.

Κεφάλαιο 5β : Γενικοί Πίνακες.

Πίνακας Νº Ι.

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ.

Ι. Οἱ παράγοντες ποὺ ἐπιδροῦν στὴ λήψη ἀποφάσεων.

Α/ ΤΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Ι. Τὰ γεωπολιτικὰ δεδομένα.
2. Ὁ δημογραφικὸς παράγων.
3. Οἱ οἰκονομικοὶ πόροι καὶ οἱ πλουτοπαραγωγικὲς πηγές.
4. Τὰ μέσα ἄμυνας.
5. Τὸ διεθνὲς δίκαιο.
α' οἱ συμβατικοὶ καὶ ἄγραφοι διεθνεῖς κανόνες.
β' οἱ διεθνεῖς Ὀργανισμοί.
γ' οἱ στρατιωτικὲς συμμαχίες.

Β/ ΤΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

- Γιὰ τὴ Μ. Βρεττανία λ.χ. ἡ ἐπιδίωξη ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων.
- Γιὰ τὴν Ἑλλάδα : δ" ἀλυτρωτισμὸς " καὶ ἡ ἐπιδίωξη τῆς ἐθνικῆς ὁλοκλήρωσης· ἀπὸ τὸ 1945, ἡ προσήλωση στὸ " συμμαχικὸ συμφέρον ".

Γ/ Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ

Παράγοντες ποὺ συντελοῦν στὴ διαμόρφωση τῆς κοινῆς γνώμης.
Ι. Ὁ πατριωτισμὸς ἢ τὸ ἐθνικὸ συναίσθημα.
2. Ὁ ἐθνικισμὸς-σωβινισμός.
3. Ἡ θρησκεία.
4. Ἡ κομματικὴ ἢ ἡ ταξικὴ συνείδηση.

Δ/ Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΥΦΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ.

Ι. Κράτη ἀπολυταρχικὰ ἢ νεοφασιστικά.
2. Κράτη μαρξιστικά.
3. Κράτη μὲ φιλελεύθερη οἰκονομία.

Ε/ ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ ΠΙΕΣΗΣ

Ι. Οἱ ἐθνικὲς ὁμάδες πίεσης :
- Τὰ σωματεῖα καὶ συνδικάτα.
- Ὁ τύπος.
- Ἡ ἄρχουσα τάξη (τὸ κατεστημένο).
- Οἱ μυστικὲς ὑπηρεσίες.
- Ὁ στρατός, ὅταν ἐκτρέπεται ἀπὸ τὰ καταστατικά του καθήκοντα.

2. Οἱ διακρατικὲς ὁμάδες πίεσης :
- Τὰ διεθνῆ συνδικάτα.
- Τὰ χριστιανοδημοκρατικὰ κόμματα.
- Τὰ κομμουνιστικὰ κόμματα.
- Ὁ Διεθνὴς Ἐρυθρὸς Σταυρός.
- Τὸ Βατικανό.

ΣΤ/ ΟΙ ΑΠΩΤΕΡΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ.

Ι. Ἡ ἐπιδίωξη ἰσότιμης ἀσφάλειας σὲ ἐθνικὰ πλαίσια.
2. Ἡ ἐπιδίωξη ἡγεμονικῆς ἀσφάλειας σὲ παγκόσμια πλαίσια.

ΙΙ. Οἱ μηχανισμοὶ γιὰ τὴ λήψη τῶν ἀποφάσεων.

Α/ Η ΠΡΟΕΡΓΑΣΙΑ : οἱ ὑπηρεσίες τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν.

Β/ ΤΑ ΚΕΝΤΡΑ : ὅπου λαμβάνονται οἱ ἀποφάσεις. (Τὰ συνταγματικὰ δεδομένα καὶ τὰ προβλήματα ἁρμοδιότητας :
- Ἀνώτατος Ἄρχων.
- Πρωθυπουργός.
- Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν.

α) ἡ διμερὴς παλαιᾶς μορφῆς διπλωματία
β) ἡ πολυμερὴς διπλωματία στοὺς κόλπους τῶν διεθνῶν Ὀργανισμῶν.

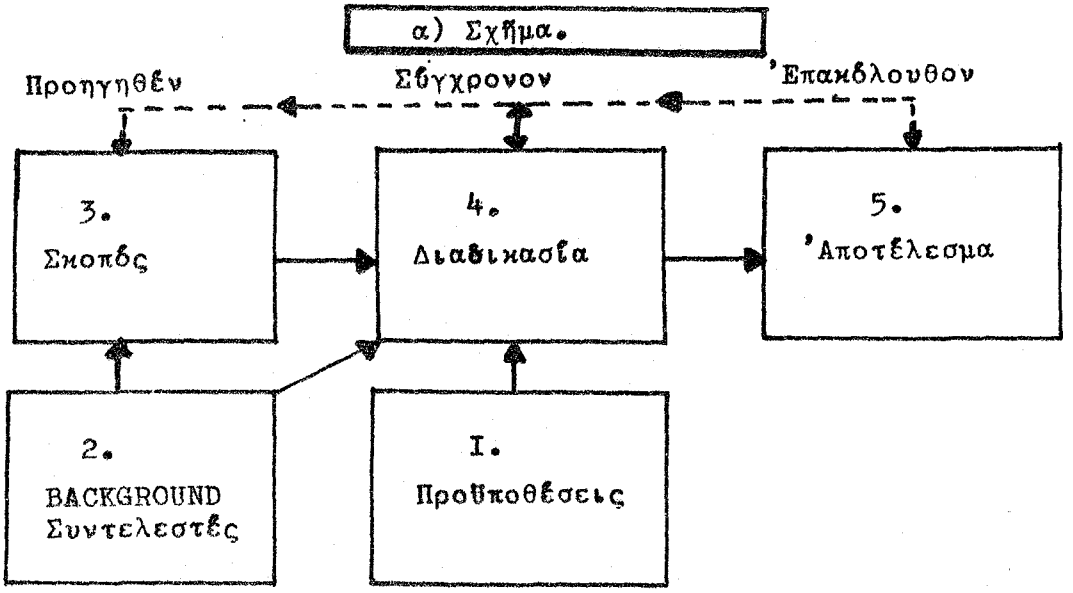
- οἱ τυπικὲς καὶ ἐμπειρικὲς ἀποφάσεις· οἱ ἀποφάσεις ρουτίνας·
- οἱ ὑπαγορευμένες ἀποφάσεις·
- οἱ δημιουργικὲς καὶ λυτρωμένες ἀπὸ ξένους προσδιορισμοὺς ἀποφάσεις·
- ἐκεῖνες ποὺ προϋποθέτουν προγραμματισμὸ φαντασία καὶ ἐλεύθερο φρόνημα.

Ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Γιώργου Τενεκίδη, " Θέματα Κοινωνιολογίας τῶν Διεθνῶν Σχέσεων " ἐκδόσεις Παπαζήση, Ἀθήνα, 1976, σελ. 44-45.
Δὲς ἐπίσης τὴ σημείωση 23, κεφ. Ιβ, σελ. 53 τῆς παρούσας μελέτης.

Πίνακας Ν° 2.

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΩΝ ΚΑΤΑ SAWYER καί GUETZKOW.

α) Σχῆμα.

β) Ὑπόδειγμα.

1.-Ἡ θέσις τῶν διαπραγματευτῶν.
- Ἀνοικτή καί Μυστική Διπλωματία.
- Ἀριθμός τῶν μετεχόντων.
- Ἀριθμός μελῶν.
- Πληροφορίαι: ἐκτίμησις τῆς χρησιμότητος τοῦ ἄλλου.
- Ἔνστασις ἐπί τῶν διαπραγματεύσεων.
- Χρονικός προσδιορισμός διαπραγματεύσεων.

2.- Πολιτιστική ποικιλία.
- Διάθεσις μεταξύ τῶν μερῶν.
- Σχέσις ἐντός τῶν μερῶν.
- Ὁ διαπραγματευόμενος Κατάστασις καί ἱστορικόν Προσωπικότης

3.- Κοινότης σκοπῶν.
- Προσδιορισμός σκοπῶν.

4.-Προετοιμασία διαπραγματεύσεων.
- Ἀλληλοτομή ἐναλλακτικῶν λύσεων καί χρησιμότητες.
- Μεταβολή χρησιμοτήτων Ἐπικοινωνία, Πειθώ.
- Μεταβολή ἐναλλακτικῶν λύσεων.
Ἀπειλή καί ὑποσχέσεις. Τετελεσμένα γεγονότα. Δημιουργία νέων ἐναλλακτικῶν λύσεων.

5.-Σαφήνεια ἀποτελεσμάτων.
-Κριτήρια ἀξιολογήσεως ἀποτελεσμάτων.
-Συνέχεια διαπραγματεύσεως.

Ἀπό τό βιβλίο τοῦ I.N. Κίννα, " Διεθνές σύστημα καί ἐξωτερική πολιτική ", Ἀθῆναι, 1976, σελ. 138.
Δές ἐπίσης τή σημείωση 25, κεφ. Ιβ, σελ. 54 τῆς παρούσας μελέτης.

Πίνακας Νο 3.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΚΛΟΓΙΚΩΝ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΕΩΝ 1946 - 1958.

Στοιχεία.	Ἐκλογές 31-3-46.	Ἐκλογές 5-3-50.	Ἐκλογές 9-9-51.
Νόμιμος πληθ.	7.232.543	7.395.219	7.395.219
Ψηφίσαντες.	1.121.693	1.696.146	1.717.012
Ἔγκυρα ψηφοδ.	1.108.473	1.688.923	1.708.904
Σύνολο ἑδρῶν.	354	250	258
Σύνολο ὑποψηφ.	1540	3042	1881
Ἐκλ. περιφέρ.	38	39	41
Ἐκλ. Σύστημα.	Ἀναλογική	Ἀναλογική	Ἐνισχυμένη Ἀναλογική.
Ἐκλ. Νόμος.	Ν. 5493/1932 ὅπως τροποποιήθηκε ἀπό τόν Α.Ν. 1020/1946.	Ν. 5493/1932 ὅπως τροποποιήθηκε ἀπό τόν Α.Ν. 1020/1946.	Ν. 5493/1932 ὅπως τροποποιήθηκε ἀπό τόν Ν. 1878/1951.

Στοιχεία.	Ἐκλογές 16-10-52.	Ἐκλογές 19-2-56.	Ἐκλογές 11-5-58.
Νόμιμος πληθ.	7.395.219	7.395.219	7.395.219
Ψηφίσαντες.	1.600.172	3.379.445 *	3.863.982
Ἔγκυρα ψηφοδ.	1.591.807	3.364.361	3.847.785
Σύνολο ἑδρῶν.	300	300	300
Σύνολο ὑποψηφ.	1045	976	1483
Ἐκλ. περιφερ.	99	41	55
Ἐκλ. Σύστημα.	Πλειοψηφικό μέ στενή περιφέρεια.	Πλειοψηφικό μέ ἐνισχυμένη προσώπηση τῆς μειοψηφίας καί ἀναλογική γιά τίς μεγάλες περιφέρειες.	Ἐνισχυμένη Ἀναλογική.
Ἐκλ. Νόμος.	Ν. 5493/1932 ὅπως τροποποιήθηκε ἀπό τόν Ν. 2228/1952.	Ν. 3457/1955.	Ν. 3822/1958.

* Ἀπό τίς ἐκλογές αὐτές ψηφίζουν καί οἱ γυναῖκες.

Ἀπό τό " Μητρῶον Γερουσιαστῶν ἐτῶν 1929-1935 καί Βουλευτῶν ἀπό τῆς Γ΄΄Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς 1935 μέχρι τῆς Ε΄΄Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς 1974 ", Ἔκδοση Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, Ἀθῆναι, 1977, σελ. 87-95. (Βουλή τῶν Ἑλλήνων, Διεύθυνση Διοικητικοῦ, Τμῆμα Μητρώου Βουλευτῶν).

Πίνακας Νο 4.

ΟΙ ΠΡΟΕΔΡΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΒΟΥΛΩΝ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ 1946 - 1958.

Ὀνοματεπώνυμο	Περίοδος	Σύνοδος	Ἔναρξη	Λῆξη	Ἀπό	Μέχρι
Ι. Θεοτόκης.	Δ' Ἀναθ. Βουλή	Α'	13-5-46	1-11-47	14-5-46	30-10-47
Ι. Θεοτόκης.	" " "	Β'	1-11-47	12-8-48	5-11-47	30-9-48
Ι. Θεοτόκης.	" " "	Γ'	1-10-48	31-10-49	4-10-48	30-11-49
Π. Μουτζουρίδης.	" " "	Δ'	1-12-49	8-1-50	2-12-49	27-2-50
Δ. Γόντικας.	Α' Περίοδος.	Α'	30-3-50	30-7-50	18-4-50	3-9-50
Δ. Γόντικας.	"	Ἔκτακτη	4-9-50	16-9-50	4-9-50	30-10-50
Δ. Γόντικας.	"	Β'	31-10-50	30-7-51	1-11-50	9-10-51
Δ. Γόντικας	Β' Περίοδος.	Α'	10-10-51	2-6-52	25-10-51	17-8-52
Δ. Γόντικας.	"	Ἔκτακτη	18-8-52	10-10-52	18-8-52	11-12-52
Ι. Μακρόπουλος.	Γ' Περίοδος.	Α'	12-12-52	11-6-53	15-12-52	13-11-53
Κ. Ροδόπουλος.	"	Β'	14-11-53	9-6-54	16-11-53	14-10-54
Κ. Ροδόπουλος.	"	Γ'	15-10-54	6-7-55	15-10-54	9-10-55
Κ. Ροδόπουλος.	"	Ἔκτακτη	10-10-55	12-10-55	10-10-55	13-11-55
Κ. Ροδόπουλος.	"	Δ'	14-11-55	11-1-56	14-11-55	1-4-56
Κ. Ροδόπουλος.	Δ' Περίοδος	Α'	2-4-56	4-7-56	2-4-56	14-10-56
Κ. Ροδόπουλος.	"	Β'	15-10-56	2-5-57	15-10-56	19-5-57
Κ. Ροδόπουλος.	"	Ἔκτακτη	20-5-57	27-5-57	20-5-57	14-10-57
Κ. Ροδόπουλος.	"	Γ'	15-10-57	2-4-58	15-10-57	8-6-58
Κ. Ροδόπουλος.	Ε' Περίοδος	Α'	9-6-58	30-5-59	9-6-58	13-11-59

Ἀπό τό " Μητρῶον Γερουσιαστῶν ἐτῶν 1929 - 1935 καί Βουλευτῶν ἀπό τῆς Γ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς 1935 μέχρι τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς 1974 ", Ἔκδοση Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, Ἀθῆναι, 1977, σελ. 87-95. (Βουλή τῶν Ἑλλήνων, Διεύθυνση Διοικητικοῦ, Τμῆμα Μητρῶου Βουλευτῶν).

Πίνακας Ν° 5.

ΚΟΜΜΑΤΑ, ΑΡΧΗΓΟΙ, ΠΟΣΟΣΤΑ ΚΑΙ ΕΔΡΕΣ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ 31 ΜΑΡΤΗ 1946.

Κόμματα	Άρχηγοί κομμάτων	Ψήφοι	% ψήφων	Έδρες	Άριθμός περιφερειών	Άριθμός υποψηφίων
Ηνωμένη Παράταξις Εθνικοφρόνων		610.995	55,12	(206) (*)	38	354
1. Λαϊκόν Κόμμα	ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ Πέτρος ΘΕΟΤΟΚΗΣ Τζών ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ Κων/νος			156		
2. Κόμμα Εθνικόν Φιλελευθέρων	ΓΟΝΑΤΑΣ Στυλιανός			34		
3. Μεταρρυθμιστικόν Κόμμα	ΑΛΕΞΑΝΔΡΗΣ Απόστολος			5		
4. Πανελλήνιον Εθνικόν Κόμμα	ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Αλέξανδρος			0		
5. Πατριωτική Ένωσις				0		
6. Κόμμα Βασιλοφρόνων				0		
7. Κόμμα Ανασυγκροτήσεως				0		
8. Κοινωνική Ριζοσπαστική Ένωσις				0		
9. Πολιτική ομάς Έμπρός				0		
Συνεργαζόμενοι με τον Συνασπισμόν				11		
Εθνική Πολιτική Ένωσις		213.721	19,28	(68)	37	340
10. Κόμμα Βενιζελικών Φιλελευθέρων	ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ Σοφοκλής			31		
11. Δημοκρατικόν Σοσιαλιστικόν Κόμμα	ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ Γεώργιος			27		
12. Εθνικόν Ενωτικόν Κόμμα	ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ Παναγιώτης			7		
13. Δημοκρατική Ένωσις				0		
Συνεργαζόμενοι με τον Συνασπισμό				3		
14. Κόμμα Φιλελευθέρων	ΣΟΦΟΥΛΗΣ Θεμιστοκλής	159.525	14,39	48	34	287
15. Εθνικόν Κόμμα Ελλάδος (της Εθνικής Αντιστάσεως)	ΖΕΡΒΑΣ Ναπολέων	66.027	5,96	20	20	190
Ένωσις Εθνικοφρόνων		32.538	2,94	(9)	5	40
16. Κόμμα Εθνικοφρόνων	ΤΟΥΡΚΟΒΑΣΙΛΗΣ Θεόδωρος			9		
17. Λαϊκόν Αγροτικόν Κόμμα	ΠΑΜΠΟΥΚΑΣ Γεώργιος			0		
Ένωσις Αγροτικών Κομμάτων		7.447	0,67	(1)	5	40
18. Αγροτικόν Κόμμα Ελλάδος	ΜΥΛΩΝΑΣ Αλέξανδρος			1		
19. Αγροτικόν Δημοκρατικόν Κόμμα Ελλάδος				0		
20. Δημοκρατικόν Αγροτικόν Κόμμα				0		
21. Αγροτικαί Ομάδες τού Αγροτικού και Εργατικού Κόμματος				0		
22. Κόμμα «Χ» (Χιτών) Εθνικής Αντιστάσεως	ΕΥΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ Κ.	1.848	0,17	0	2	15
23. Κόμμα Αστικής και Αγροτικής Ιδιοκτησίας	ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ Α.	1.114	0,10	0	2	22
24. Χριστιανική Ορθόδοξος Παράταξις Ελλήνων	Διοικούσα Επιτροπή	298	0,03	0	2	14
25. Πατριωτικόν Κόμμα Εφέδρων	Διοικούσα Επιτροπή	63	0,01	0	1	2
26. Κόμμα Εθνικής Ενώσεως	ΠΑΠΑΠΟΛΥΖΟΣ Δ.	15	0,00	0	1	1
27. Κοινωνικόν Κόμμα Ελλάδος	Διοικούσα Επιτροπή	13	0,00	0	1	1
Ανεξάρτητος Συνδυασμός		12.036	1,08	2		25
Ανεξάρτητοι υποψήφιοι		2.833	0,25	0		209
		1.108.473	100	354		1.540

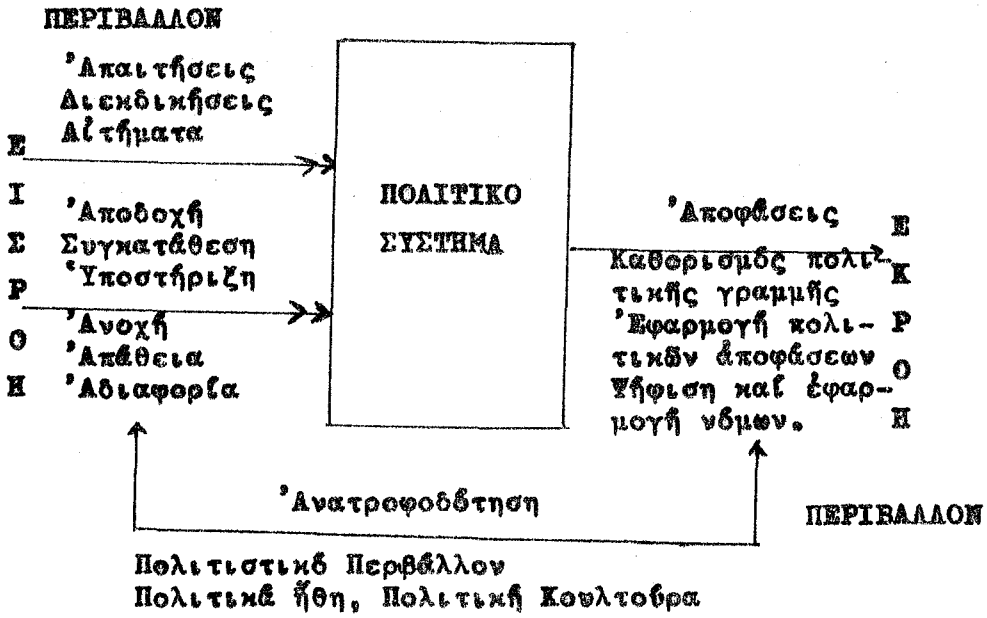
*) Οι εντός παρενθέσεων αριθμοί αναφέρονται σε σύνολα, η ανάλυσις των οποίων ακολουθεί αμέσως.

Από το βιβλίο του JEAN MEYNAUD "Η Πολιτική δύναμις στην Ελλάδα" εκδόσεις

Πίνακας Ν° 6.

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ " ΕΙΣΡΟΩΝ - ΕΚΡΟΩΝ " ΚΑΤΑ ΤΟΝ DAVID EASTON.

'Απδ τδ βιβλίο τοῦ Παντελῆ Τερλεξῆ, " Τδ πολιτικδ σύστημα ", ἔκδοση 'Εθνικοῦ Κέντρου Κοινωνικῶν 'Ερευνῶν (Ε.Κ.Κ.Ε.), β° ἔκδ., 'Αθῆνα, 1975, σελ. 143, σχῆμα 6. (Τδ βιβλίο προλογίζει ὁ Gabriel A. Almond).

Πίνακας Ν° 7.

ΔΕΙΓΜΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ ΣΤΙΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΙΣ ΑΠΟ 27.II - 5.I2.I979.

ΤΡΙΤΗ 27)11)79

Συνεδρίασαν μόνο τά 2 Τμήματα νομοθετικής εργασίας.

● Παρόντες στό Α' Τμήμα:

Ν.Δ.:	33
ΠΑΣΟΚ:	21
ΕΔΗΚ:	1
ΚΚΕ:	2
Σύνολο:	62

● Παρόντες στό Β' Τμήμα:

Ν.Δ.:	19
ΠΑΣΟΚ:	21
ΕΔΗΚ:	1
ΚΚΕ:	2
Σύνολο:	43

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 30)11)79

Πανηγυρικός χαρακτήρας στή συνεδρίαση τής Όλομέλειας λόγω καταθέσεως τού Κρατικού Προϋπολογισμού. Παρόντες ό πρωθυπουργός κ. Κ. Καραμανλής καί οί περισσότεροι ύπουργοί.

Άπό τούς βουλευτές:

ΝΔ:	128
ΠΑΣΟΚ:	76
ΚΚΕ:	5
ΕΔΗΚ:	3
ΚΟΔΗΣΟ:	3
ΕΔΑ:	1
ΚΚΕ (ἐσ.):	1
ΕΠ	2
Σύνολο:	219

Στή συνέχεια συνεδρίασαν τά 2 Τμήματα νομοθετικής έργασίας.

● Παρόντες στό Α' Τμήμα:

ΝΔ:	18
ΠΑΣΟΚ:	24
ΚΚΕ:	2
ΕΔΗΚ:	1
ΚΟΔΗΣΟ:	1
ΚΚΕ (ἐσ.):	1
Σύνολο:	47

● Παρόντες στό Β' Τμήμα:

ΝΔ:	11
ΠΑΣΟΚ:	17
ΚΚΕ.	1
ΚΟΔΗΣΟ:	1
Σύναλο:	30

ΔΕΥΤΕΡΑ 3)12)79

Συνεδρίασε μόνο ή Όλομέλεια καί άσχολήθηκε μέ Κοινοβουλευτικό Έλεγχο.

Παρόντες:

ΝΔ:	11
ΠΑΣΟΚ:	29
ΚΚΕ:	1
ΕΔΗΚ:	1
ΚΟΔΗΣΟ:	1
ΚΚΕ (ἐσ.):	1
Σύνολο:	44

ΤΕΤΑΡΤΗ 28)11)79

Άρχικά συνεδρίασε ή Όλομέλεια καί άσχολήθηκε μέ Κοινοβουλευτικό Έλεγχο.

Παρόντες:

ΝΔ:	16
ΠΑΣΟΚ:	31
ΚΚΕ:	3
ΕΔΗΚ:	2
ΚΟΔΗΣΟ:	1
Σύνολο:	53

● Κατόπιν συνεδρίασαν τά 2 Τμήματα καί άσχολήθηκαν μέ νομοθετική έργασία.

Παρόντες στό Α' Τμήμα:

ΝΔ:	18
ΠΑΣΟΚ:	27
ΚΚΕ:	2
ΕΔΗΚ:	1
Σύνολο	48

Παρόντες στό Β' Τμήμα:

ΝΔ:	14
ΠΑΣΟΚ:	19
ΚΚΕ:	1
ΚΟΔΗΣΟ:	1
ΚΚΕ (ἐσ.)	1
Σύνολο	36

ΤΡΙΤΗ 4)12)79

Συνεδρίασαν μόνο τά 2 Τμήματα νομοθετικής Έργασίας.

● Παρόντες στό Α' Τμήμα:

ΝΔ:	12
ΠΑΣΟΚ:	19
ΚΚΕ:	1
ΚΟΔΗΣΟ:	1
Σύνολο:	33

● Παρόντες στό Β' Τμήμα.

Μέ τήν έναρξη ής συνεδριάσεως καί μέ άναμενόμενη ψηφοφορία γιά τήν έγκριση τής διαδικασίας τού έπείγοντος γιά τό νομοσχέδιο τής ΕΟΚ, στήν αίθουσα βρίσκονταν:

ΝΔ:	47
ΠΑΣΟΚ:	31
ΚΚΕ:	4
ΚΟΔΗΣΟ:	3
ΕΔΗΚ:	2
ΚΚΕ (ἐσ.):	1
ΕΠ:	1
Σύνολο:	89

Μετά τήν άποχώρηση τού ΠΑΣΟΚ καί ΚΚΕ, παρέμειναν:

ΝΔ:	14
ΚΟΔΗΣΟ:	3
ΕΔΗΚ:	2
ΕΠ:	1
Σύνολο:	20

ΠΕΜΠΤΗ 29)11)79

Ή Όλομέλεια άσχολήθηκε γιά 1,5 ώρα μέ Κοινοβουλευτικό Έλεγχο.

Παρόντες:

ΝΔ:	1
ΠΑΣΟΚ:	32
ΚΚΕ:	3
ΕΔΗΚ:	3
ΚΟΔΗΣΟ:	2
ΚΚΕ (ἐσ.):	1
ΕΠ:	1
Σύνολο:	55

Άκολούθως στά Τμήματα συζητήθηκαν προτάσεις νόμων βουλευτών τής άντιπολιτεύσεως.

Παρόντες στό Α' Τμήμα:

ΝΔ:	38
ΠΑΣΟΚ:	28
ΚΚΕ:	1
ΕΔΗΚ:	3
ΚΟΔΗΣΟ:	1
Σύνολον:	71

● Παρόντες στό Β' Τμήμα:

ΝΔ:	35
ΠΑΣΟΚ:	28
ΚΚΕ:	1
ΚΚΕ (ἐσ.):	1
Σύνολο:	65

ΤΕΤΑΡΤΗ 5)12)79

● Ή Όλομέλεια άσχολήθηκε 1,5 ώρα μέ Κοινοβουλευτικό Έλεγχο.

Παρόντες 54 βουλευτές, άπό τούς άποίους 21 τής Ν.Δ., 25 τού ΠΑ.ΣΟ.Κ., 2 τού ΚΚΕ, 3 τού ΚΟ.ΔΗ.ΣΟ. καί 1 τής ΕΔΗΚ.

Κατόπιν συνεδρίασαν τά δύο Τμήματα καί άσχολήθηκαν μέ νομοθετική έργασία.

Παρόντες στό Α' Τμήμα:

ΝΔ:	14
ΠΑΣΟΚ:	28
ΚΚΕ:	2
ΚΟΔΗΣΟ:	1
ΚΚΕ (ἐσ.):	1
Σύνολο:	46

Παρόντες στό Β' Τμήμα:

ΝΔ:	31
ΚΟΔΗΣΟ:	2
ΕΔΗΚ:	1
Σύνολο:	34

Τά παραπάνω στοιχεία άπό τό άρθρο τού Κ. Γερονικολού μέ τίτλο " Α π ο χ ή άπό τή Βουλή έχουν κηρύξει οί βουλευτές τής Ν.Δ. ", στήν έφημερίδα Τό Βήμα τής Κυριακής, 9.I2.I979.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ : Γιά τήν ύπαρξη άπαρτίας άπαιτείται παρουσία I2ο βουλευτών στήν Όλομέλεια καί 6ο στά 2 Τμήματα.

Πίναξ Ν° 8.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ " ΑΡΧΕΙΟΝ ΒΟΥΛΗΣ ".

Τὸ Τεῦχος «ΑΡΧΕΙΟΝ ΒΟΥΛΗΣ»

Ἐκδίδεται βάσει τοῦ Κανονισμοῦ μὲ περιεχόμενα:

1) Τὰς προταθείσας τροποποιήσεις εἰς τὸν Κανονισμὸν τῆς Βουλῆς.
2) Τὴν Εἰσηγητικὴν Ἔκθεσιν τοῦ Ὑπουργοῦ ἐπὶ τοῦ Σχεδίου Νόμου ἢ τοῦ Σχεδίου Νομοθετικοῦ Διατάγματος.
3) Τὸ κείμενον τοῦ Σχεδίου Νόμου ἢ Νομοθετικοῦ Διατάγματος, ὡς τοῦτο κατατίθεται ἐν τῇ Βουλῇ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ.
4) Τὴν Αἰτιολογικὴν Ἔκθεσιν τῆς Κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς ὡς καὶ τῆς μειοψηφίας, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει, μὲ τὰς ὑπ' αὐτῶν προτεινομένας τροπολογίας.
5) Πάσας τὰς ὑποβληθείσας τροπολογίας μὲ τὰς τυχὸν ὑπαρχούσας Αἰτιολογικὰς Ἐκθέσεις των.
6) Τὴν Ἔκθεσιν τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως τοῦ Δημοσίου Λογιστικοῦ.
7) Τὴν γνωμάτευσιν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου (ἄρθρον 57 παράγραφος 2 τοῦ Συντάγματος).
8) Τὴν Εἰδικὴν Ἔκθεσιν τοῦ ἁρμοδίου Ὑπουργοῦ μετὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν (ἄρθρον 57 παράγραφος 5 τοῦ Συντάγματος).
9) Τὴν Ἔκθεσιν τοῦ Α.Σ.Δ.Υ.
10) Τὴν Εἰσηγητικὴν Ἔκθεσιν τοῦ Ὑπουργοῦ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ, τὸ Σχέδιον Νόμου «περὶ κυρώσεως τοῦ Προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ Κράτους καὶ τῶν Εἰδικῶν Ταμείων καὶ Ὑπηρεσιῶν.
11) Τὰς Ἐκθέσεις τῶν Εἰσηγητῶν τῆς τε πλειοψηφίας καὶ μειοψηφίας τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Προϋπολογισμοῦ.
12) Τὰς Προτάσεις Νόμων μὲ τὰς Εἰσηγητικὰς ἐπ' αὐτῶν Ἐκθέσεις.

Ἕκαστον Σχέδιον Νόμου ἢ Νομοθετικοῦ Διατάγματος ἔχει συσχετισθῇ πρὸς τὰ Ἐπίσημα Πρακτικὰ καὶ τὴν Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς διὰ τῆς παραθέσεως κάτωθεν αὐτῶν παραπομπῶν.

Τὰ κείμενα τῶν μὲν κυρωθεισῶν Συμβάσεων δέον νὰ ἀναζητῶνται εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως ἢ παρὰ τῇ ἁρμοδίᾳ Ὑπηρεσίᾳ τῆς Βουλῆς, τῶν δὲ μὴ κυρωθεισῶν Συμβάσεων περιλαμβάνονται εἰς τὸ Τεῦχος «Ἀρχεῖον Βουλῆς».

Ἐπιμέλεια:
ΠΕΡ. Σ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΠΟΥΛΟΥ.

Τὸ πιὸ πάνω δημοσιευόμενο ἔντυπο βρίσκεται στὴν ἀρχὴ κάθε τόμου τοῦ " Ἀρχείου Βουλῆς ", ἐκδόσεις Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου.

Πίνακας Ν° 9

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ: ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΚΛΕΓΜΕΝΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ ΣΤΑ 1946 - 1958

Διαμέρισμα*	Αρ. Νομών	Κατανομή	Ποσοσ. ἀναλ. ο/ο
1/ Δωδεκάνησα	1	16	1,53
2/ Ἤπειρος	4	58	5,55
3/ Θεσσαλία	4	104	9,96
4/ Θράκη	3	54	5,17
5/ Κρήτη	4	41	3,92
6/ Μακεδονία	13	249	23,85
7/ Νησιά Αἰγαίου(1)	4	58	5,55
8/ Νησιά Ἰονίου(2)	4	33	3,16
9/ Πελοπόννησος	7	130	12,45
10/ Στερεά Ἑλλάδα(3)	7	301	28,83

* Ἡ παράθεση τῶν διαμερισμάτων ἀκολουθεῖ ἀλφαβητική σειρά.

(1) Ἐκτός ἀπό τή Δωδεκάνησο. (Δηλαδή Νομοί Κυκλάδων, Λέσβου, Σάμου & Χίου).

(2) Ἑπτάνησα χωρίς Κύθηρα.

(3) Στή Στερεά Ἑλλάδα συμπεριλαμβάνεται καί ὁ Νομός Εὔβοιας.

Πίνακας Ν^{ο} 10

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΚΛΕΓΕΝΤΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ ΚΑΤΑ ΝΟΜΟ*: 1946 - 1958.

Νομός	Βουλ.	Νομός	Βουλ.
Αἰτωλο-ακαρνανίας	47	Κοζάνης	19
Ἀργολίδας	21	Κορινθίας	19
Ἀρκαδίας	24	Κυκλάδων	18
Ἄρτας	14	Λακωνίας	19
Ἀττικῆς[1]	155	Λάρισας	45
Ἀχαΐας	23	Λασηθίου	5
Βοιωτίας[2]	23	Λέσβου	21
Γρεβενῶν	2	Λευκάδας	6
Δράμας	21	Μαγνησίας	22
Δωδεκανήσου	16	Μεσσηνίας	30
Ἔβρου	21	Ξάνθης	9
Εὐβοίας	15	Πειραιῶς & Νήσων[3]	49
Εὐρυτανίας	14	Πέλλης	17
Ζακύνθου	6	Πιερίας	10
Ἠλείας	14	Πρεβέζας	16
Ἡμαθίας	12	Ρεθύμνης	10
Ἡρακλείου	16	Ροδόπης	24
Θεσπρωτίας	8	Σάμου	9
Θεσσαλονίκης	83	Σερρῶν	33
Ἰωαννίνων	20	Τρικάλων	25
Καβάλας	15	Φλωρίνας	15
Καρδίτσας	12	Φθιώτιδας	28
Καστορίας	6	Φωκίδας	24
Κέρκυρας	13	Χαλκιδικῆς	8
Κεφαλληνίας	8	Χανίων	18
Κιλκίς	14	Χίου	10

* Σειρά ἀλφαβητική.

1 Στό Νομό Ἀττικῆς συμπεριλαμβάνονται ὅλες οἱ περιφέρειες τῶν Ἀθηνῶν, καθώς καί οἱ περιφέρειες Μεγαρίδας καί ὑπόλοιπου Ἀττικῆς.

2 Στούς 23 βουλευτές τῆς Βοιωτίας συμπεριλαμβάνονται καί τέσσερεις (4) πού ἐκλέχτηκαν σάν βουλευτές Ἀττικο-Βοιωτίας.

3 Στό Νομό Πειραιῶς & Νήσων περιλαμβάνονται καί οἱ περιφέρειες τῆς Αἴγινας, τῆς Ὕδρας, τῶν Κυθήρων καί τῆς Τροιζηνίας.

Πίνακας Α' 11

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ (ἢ ΙΔΙΟΤΗΤΩΝ) ΤΩΝ ΕΚΛΕΓΕΝΤΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ 1946-58

(Ὁ κατάλογος ἀφορᾶ μ ό ν ο τοὺς ἐκλεγέντες βουλευτὲς στὶς ἐκλογικὲς ἀναμετρήσεις τοῦ 1946, 1951, 1952, 1956 καὶ 1958).

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	Συχν.	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	Συχν.
1/ Δικηγόροι	377	16/ Φαρμακοποιοί	7
2/ Γιατροί	124	17/ Καθηγητὲς Πανεπιστημίων	7
3/ Ἀξιωματ. Ἐν. Δ. ἐ.ἀ.	72	18/ Ἐκπαιδευτικοί	7
4/ Δημοσιογράφοι	34	19/ Διάφοροι ἐλεύθεροι ἐπαγ.	7
5/ Ἔμποροι	31	20/ Οἰκονομολόγοι	6
6/ Ἀξιωματικοὶ Ἐν. Δυν.	20	21/ Γεωργοί	6
7/ Κτηματίες	18	22/ .....[3]	6
8/ Βιομήχανοι	15	23/ Σώματα Ἀσφαλείας	5
9/ Δημόσιοι Ὑπάλληλοι	12	24/ Πολιτικοὶ Συνταξιοῦχοι	5
10/ Πτυχιοῦχοι[1] - Διδάκτορες	12	25/ Προσωπικὸ ὀργ. Κοινῆς Ὠφέλειας	5
11/ Πολιτευτὲς	10	26/ Διάφορα ἐπαγγέλματα	5
12/ Γεωπόνοι	9	27/ Δικαστικοί	4
13/ Μηχανικοί[2]	9	28/ Ἐργάτες	3
14/ Τραπεζικοί	8	29/ Ἐφοπλιστὲς	3
15/ Ἰδιωτ. Ὑπάλληλοι	8	30/ Ἀγρότες	2
		31/ Οἰκιακὰ	2

1. Ἡ κατηγορία αὐτὴ ἀναφέρεται ἐδῶ, γιατί ἔτσι παρουσιάζεται γραμμένη στὸ " Μητρῶον Βουλευτῶν ". Σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς κατηγορίες ἐπαγγελμάτων ποὺ πιὸ πάνω ἀναφέρονται, ὑπάρχουν πτυχιοῦχοι, ἐνῶ σὲ μερικὲς ἀπὸ αὐτὲς ὅπως οἱ κατηγορίες 1, 2, 12, 13, 16, 17 αὐτὸ θεωρεῖται σὰν δεδομένο.

2. Στὴν κατηγορία αὐτὴ συμπεριλαμβάνονται ὅλες οἱ εἰδικότητες μηχανικῶν, ὅπως πολιτικοὶ μηχ., τοπογράφοι μηχ., χημικοὶ μηχ., ναυπηγοὶ μηχ. καὶ μηχανολόγοι.

3. Τοὺς ἀναφέρουμε ἐδῶ γιατὶ στὸ " Μητρῶον Βουλευτῶν " ἐμφανίζονται γραμμένοι μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, δηλ. εἴτε ὡς μὴ ἔχοντες ἐπάγγελμα, εἴτε ὡς ἔχοντες ἄλλα ποὺ εἶναι ἄγνωστο.

ΠΙΝΑΞ Ι

Δ' Αναθεωρητική Βουλή 1946

31 Μαρτίου 1946 έως 8 Ιανουαρίου 1950

Ονοματεπώνυμον	Μεταβολαί πολιτικής τοποθετήσεως Βουλευτών εντός της Περιόδου	
	Είδος μεταβολής	Χρονολογία
Άλετρᾶς Χαρίλαος	1) Προσχώρησις εἰς «Κοιν. Ὁμάδα Σπυρ. Μαρκεζίνη»	20 12 1946
	2) Προσχώρησις εἰς «Νέον Κόμμα»	10 2 1947
Βαμβέτσος Ἀλέξανδρος	Δήλωσις ἀνεξαρτησίας	1 8 1948
Βοραζάνης Γεώργιος	Διαγραφὴ τοῦ «Κόμματος Φιλελευθέρων»	8 11 1948
Γιαννόπουλος Ἰωάννης	Δήλωσις ἀνεξαρτησίας	5 11 1946
Γονῆς Ἐλευθέριος	Προσχώρησις εἰς «Νέον Κόμμα»	10 2 1947
Γουλῆς Κων/νος	Δήλωσις ἀνεξαρτήτου «Λαικοῦ»	1 12 1949
Γραφάκος Γεώργιος	Προσχώρησις εἰς «ἀνεξ. Κοινοβουλευτικὴν Ὁμάδα»	20 10 1948
Γρηγοριάδης Νικόλαος	Προσχώρησις εἰς «Νέον Κόμμα»	10 2 1947
Δαπέργολας Παναγιώτης	1) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Κόμμα»	7 8 1948
	2) Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Ἐθνικοφρόνων»	22 6 1949
Δεδούσης Εὐθύμιος	1) Προσχώρησις εἰς «Κοιν. Ὁμάδα Σπυρ. Μαρκεζίνη»	4 12 1946
	2) Προσχώρησις εἰς «Νέον Κόμμα»	10 2 1947
Διακογιάννης Ἐμμανουὴλ	1) Προσχώρησις εἰς «Κοιν. Ὁμάδα Σπυρ. Μαρκεζίνη»	4 12 1946
	2) Προσχώρησις εἰς «Νέον Κόμμα»	10 2 1947
Δραγούμης Φίλιππος	Δήλωσις ἀνεξαρτησίας	10 2 1947
Ζαλοκώστας Χρῆστος	1) Προσχώρησις εἰς «Κοιν. Ὁμάδα Σπυρ. Μαρκεζίνη»	4 12 1946
	2) Προσχώρησις εἰς «Νέον Κόμμα»	10 2 1947
Ζολώτας Ἰωάννης	1) Προσχώρησις εἰς «Κοιν. Ὁμάδα Σπυρ. Μαρκεζίνη»	3 12 1946
	2) Προσχώρησις εἰς «Νέον Κόμμα»	10 2 1947
Ζουμπουλάκης Ἡρακλῆς	1) Προσχώρησις εἰς «Κοιν. Ὁμάδα Σπυρ. Μαρκεζίνη»	4 12 1946
	2) Προσχώρησις εἰς «Νέον Κόμμα»	10 2 1947
Θεμελῆς Γεώργιος	1) Δήλωσις ἀνεξαρτησίας	10 11 1947
	2) Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Φιλελευθέρων»	18 11 1948
Θεοτόκης Ἰωάννης	Δήλωσις ἀνεξαρτήτου «Λαικοῦ»	31 10 1949
Θεοτόκης Σπυρίδων	1) Προσχώρησις εἰς «Κοιν. Ὁμάδα Σπυρ. Μαρκεζίνη»	9 12 1946
	2) Προσχώρησις εἰς «Νέον Κόμμα»	10 2 1947
Θεοφανόπουλος Κλεάνθης	Δήλωσις ἀνεξαρτησίας	22 6 1949
Θηβαῖος Χρῆστος	1) Προσχώρησις εἰς «Κοιν. Ὁμάδα Σπυρ. Μαρκεζίνη»	9 2 1946
	2) Προσχώρησις εἰς «Νέον Κόμμα»	10 2 1947
Ἰακώβου Πέτρος	Προσχώρησις εἰς «Ἐθνικὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 11 1948
Ἰασωνίδης Λεωνίδας	1) Δήλωσις ἀνεξαρτήτου «Φιλελευθέρου»	18 1 1949
	2) Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Βενιζ. Φιλελευθέρων»	30 6 1949
Κακαρᾶς Ἀντώνιος	1) Προσχώρησις εἰς «Κοιν. Ὁμάδα Σπυρ. Μαρκεζίνη»	24 1 1947
	2) Προσχώρησις εἰς «Νέον Κόμμα»	10 2 1947
	3) Δήλωσις ἀνεξαρτησίας	24 10 1949
Καλαμαρᾶς Κων/νος	Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Κοινοβουλευτικὴν Ὁμάδα»	20 10 1948
Κάντζιας Παναγιώτης	Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Κοινοβουλευτικὴν Ὁμάδα»	20 10 1948
Καραθόδωρος Ἀλέξανδρος	Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Κόμμα»	30 8 1947
Καρζῆς Ἐμμανουὴλ	Προσχώρησις εἰς «Λαικὸν Κόμμα»	4 7 1947
Κατσώτας Παυσανίας	1) Δήλωσις ἀνεξαρτησίας	1 9 1947
	2) Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Φιλελευθέρων»	23 11 1947
Καψάλης Ἀθανάσιος	1) Προσχώρησις εἰς «Κοιν. Ὁμάδα Σπυρ. Μαρκεζίνη»	28 11 1946

Κομνηνός Εὐστράτιος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Κοινοβουλευτικὴν Ὁμάδα»	20	10	1948
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Κόμμα»	25	6	1949
Κούτσικας Δημήτριος	Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Κόμμα»	30	8	1947
Κώης Θεόδωρος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Κοινοβουλευτικὴν Ὁμάδα»	20	10	1948
	2) Δήλωσις Ἀνεξαρτήτου «Λαϊκοῦ»	12	5	1949
Λάμπρου Ἰωάννης	1) Προσχώρησις εἰς «Κοιν. Ὁμάδα Σπυρ. Μαρκεζίνη»	4	12	1946
	2) Προσχώρησις εἰς «Νέον Κόμμα»	10	2	1947
Λουλακάκης Ἐμμανουὴλ	Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Βενιζελικῶν Φιλελευθέρων»	25	9	1946
Λυκουρέζος Παυσανίας	Προσχώρησις εἰς «Νέον Κόμμα»	10	2	1947
Μαρκεζίνης Σπυρίδων	Δήλωσις Ἱδρύσεως «Νέου Κόμματος»	10	2	1947
Μαυροειδῆς Ἀθανάσιος	Δήλωσις ἀνεξαρτησίας	29	1	1948
Μελᾶς Ἰωάννης	Δήλωσις ἀνεξαρτησίας καὶ συνεργασίας μὲ «Δημοκρατικὸν Προοδευτικὸν Κόμμα»	11	3	1947
Μιχαλακόπουλος Ἀναστάσιος	Δήλωσις ἀνεξαρτησίας	27	11	1947
Μόσχος Γεώργιος	Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Κοινοβουλευτικὴν Ὁμάδα»	20	10	1948
Μουράτογλου Βασίλειος	1) Δήλωσις ἀνεξαρτησίας	12	3	1949
	2) Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Φιλελευθέρων»	29	4	1949
Μουστρούφης Ἀπόστολος	Δήλωσις ἀνεξαρτησίας καὶ συνεργασίας μὲ Δ.Σ.Κ.	28	5	1948
Μπακόλας Κων/νος	Προσχώρησις εἰς «Νέον Κόμμα»	10	2	1947
Μπινόπουλος Στέργιος	Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Κοινοβουλευτικὴν Ὁμάδα»	20	10	1948
Μπουκουβάλας Ἀθανάσιος	Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Κοινοβουλευτικὴν Ὁμάδα»	20	10	1948
Ντόζης Ἰωάννης	Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Βενιζ. Φιλελευθέρων»	29	10	1946
Οἰκονομίδης Κων/νος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Κοινοβουλευτικὴν Ὁμάδα»	20	10	1948
	2) Δήλωσις ἀνεξαρτησίας καὶ συνεργασίας μὲ «Ἐθνικὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	15	4	1949
Οἰκονόμου Δῆμος	Δήλωσις συμπράξεως μὲ «Δημοκρ. Σοσιαλ. Κόμμα»	22	1	1948
Ὀρφανός Βασίλειος	Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Φιλελευθέρων»	4	7	1949
Παπαγιάννης Κων/νος	Προσχώρησις εἰς «Νέον Κόμμα»	10	2	1947
Παπαδάκης Παντελῆς	Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Ἐθνικοφρόνων»	19	2	1948
Παπαδημητρίου Α. Δημήτριος	Δήλωσις ἀνεξαρτησίας	24	10	1949
Παπαδημητρίου Π. Δημήτριος	1) Δήλωσις ἀνεξαρτησίας	1	9	1947
	2) Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Φιλελευθέρων»	8	9	1949
Παπαδόπουλος Ἰωάννης	Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Κόμμα»	28	1	1948
Παπαδόπουλος Κων/νος	Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Κόμμα»	29	5	1948
Παπουτσάνης Στέφανος	Δήλωσις ἀνεξαρτησίας καὶ συνεργασίας μὲ Δ.Σ.Κ.	31	3	1947
Πεντίδης Δημήτριος	1) Δήλωσις ἀνεξαρτησίας	6	7	1948
	2) Προσχώρησις εἰς «Δημοκρατικὸν Σοσιαλ. Κόμμα»	13	10	1948
Πετρίδης Νικόλαος	Προσχώρησις εἰς «Νέον Κόμμα»	24	4	1947
Πετρολιᾶς Χριστόφορος	Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Κόμμα»	24	11	1947
Πηλείδης Σταῦρος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Κοινοβουλευτικὴν Ὁμάδα»	20	10	1948
	2) Δήλωσις ἀνεξ. καὶ συνεργ. μὲ «Ἐθν. Ἐν. Κόμμα»	15	4	1949
Πιπιλιάγκας Χρυσόστομος	Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Ἐθνικοφρόνων»	19	2	1948
Σαγιᾶς Βασίλειος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Κοινοβουλευτικὴν Ὁμάδα»	20	10	1948
	2) Δήλωσις ἀνεξαρτήτου «Λαϊκοῦ»	26	5	1949
Σαρρῆς Δημήτριος	Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Ἐθνικῶν Φιλελευθέρων»	23	1	1947
Σταμούλης Κων/νος	Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Ἐθνικοφρόνων»	22	3	1948
Στρᾶτος Ἀνδρέας	Προσχώρησις εἰς «Νέον Κόμμα»	10	2	1947
Τζηρίδης Γεώργιος	Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Βενιζ. Φιλελευθέρων»	11	9	1947
Τσιμπούκης Ἰωάννης	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Κοινοβουλευτικὴν Ὁμάδα»	20	10	1948
	2) Δήλωσις ἀνεξαρτησίας καὶ συνεργασίας μὲ «Ἐθνικὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	15	4	1949
Φουσιάνης Χρῆστος	Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Κοιν. Ὁμάδα»	20	10	1948

ΠΙΝΑΞ 2

Α' Περίοδος 1950

5 Μαρτίου 1950 έως 30 Ἰουλίου 1951

(a)

Ὀνοματεπώνυμον	Μεταβολαὶ πολιτικῆς τοποθετήσεως Βουλευτῶν ἐντὸς τῆς Περιόδου	
	Εἶδος μεταβολῆς	Χρονολογία
Ἀλιπράντης Εὐστράτιος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαϊκῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Ἀντωνόπουλος Ἀθανάσιος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαϊκῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Βασιλικὸς Βασίλειος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαϊκῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Βογιατζῆς Γεώργιος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαϊκῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Βοραζάνης Γεώργιος	Δήλωσις ἀνεξαρτήτου «Προοδευτικοῦ Φιλελευθέρου»	3 7 1951
Γερακωστόπουλος Ἀχιλλεύς	Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Γεωργιάδης Γεώργιος	Δήλωσις συμπράξεως μὲ «Ἀριστερούς Φιλελευθέρους»	10 5 1950
Γιαννικωστας Ἰωάννης	Δήλωσις συμπράξεως μὲ «Ἀριστ. Φιλελευθέρους»	10 5 1950
Γρηγοριάδης Νεόκοσμος	Δήλωσις συμπράξεως μὲ «Ἕνωσιν Δημοκρ. Ἀριστερῶν»	10 5 1950
Δερδεμέζης Ἀνδρέας	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαϊκῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Δημητρόπουλος Ἰωάννης	1) Δήλωσις ἀνεξαρτησίας καὶ συνεργασίας μὲ «Δημοκρατικοὺς Ἀριστερούς» καὶ «Ἀριστ. Φιλελευθέρους»	6 7 1950
	2) Δήλωσις «Ἀνεξαρτήτου ἀριστεροῦ»	15 5 1951
	3) Προσχώρησις εἰς «Ἀγροτικὸν Κόμμα Ἑλλάδος»	5 7 1951
Εὐταξίας Λάμπρος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαϊκῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Ζάκκας Ἀνδρέας	Δήλωσις ἀνεξαρτησίας	22 12 1950
Ζέρβας Ναπολέων	Δήλωσις συνεργασίας μὲ «Κόμμα Φιλελευθέρων»	14 8 1950
Ζίγδης Ἰωάννης	Δήλωσις «Ἀνεξαρτήτου Φιλελευθέρου»	14 9 1950
Θανόπουλος Δημήτριος	Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Φιλελευθέρων»	7 2 1951
Θυμιογιάννης Χαρίλαος	1) Δήλωσις συμπράξεως μὲ «Ἀριστερούς Φιλ ρους»	10 5 1950
	2) Προσχώρησις εἰς Κοιν. Ὁμάδα «Δημοκρατικὸς Συναγερμός»	5 7 1951
Ἰωαννίδης Γεώργιος	Δήλωσις ἀνεξαρτησίας καὶ συνεργασίας μὲ «Κόμμα Φιλελευθέρων»	26 8 1950
Ἰωάννου Δημήτριος	Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Φιλελευθέρων»	14 8 1950
Καζαντζῆς Εὐριπίδης ἢ Ἀνασ	1) Δήλωσις συνεργασίας μὲ «Κόμμα Φιλελευθέρων»	14 8 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Φιλελευθέρων»	10 3 1951
Κακαγιάννης Γεώργιος	1) Δήλωσις συνεργασίας μὲ «Κόμμα Φιλελευθέρων»	14 8 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	5 7 1951
Κακαράς Ἀντώνιος	Δήλωσις συμπράξεως μὲ «Κόμμα Φιλελευθέρων»	14 8 1950
Καλαντζάκος Ἀλέξανδρος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαϊκῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Καλαντζῆς Εὐάγγελος	Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	31 1 1951
Καλλιας Κωνσταντινος	Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Κανελλοπουλος Παναγιωτης	Προσχώρησις καὶ συναρχηγία «Λαϊκοῦ Ἑνωτικοῦ Κόμματος»	20 1 1951
Καραθοδωρος Ἀλεξανδρος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαϊκῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Καραμανλῆς Κωνσταντῖνος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαϊκῶν»	16 11 1950

Καραμαούνας Λεωνίδας	1) Δήλωσις συμπράξεως μὲ «Ἕνωση Δημ. Ἀριστερῶν»	10 5 1950
	2) Προσχώρησις εἰς Κοιν. Ὁμάδα «Δημ. Συναγερμός»	5 7 1954
Καραπιπέρης Χρυσόστομος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαικῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαικὸν Ἑνωτικὸν Κομμα»	20 1 1951
Καρρὲρ Διονύσιος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαικῶν»	29 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαικὸν Κόμμα»	23 5 1951
Κορκολῆς Διονύσιος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαϊκῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαικὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Κρανιᾶς Ἀριστείδης	Προσχώρησις εἰς «Λαικὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	31 1 1951
Κυρὰζης Ἰωάννης	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαικῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαικὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Κωτούζας Φώτιος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαικῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαικὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Μάντακας Ἐμμανουὴλ	Δήλωσις συμπράξεως μὲ «Ἕνωση Δημ. Ἀριστερῶν»	10 5 1950
Μητσόπουλος Βασίλειος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαικῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαικὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Μπικάκις Ἀνδρέας	1) Δήλωσις συμπράξεως μὲ «Ἕνωση Δημ. Ἀριστερῶν»	10 5 1950
	2) Προσχώρησις εἰς Κοιν. Ὁμάδα «Δημ. Συναγερμοῦ»	5 7 1951
Μπουκουβάλας Ἀθανάσιος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἐθν. Ἑνωτικὸν Κόμμα»	18 12 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Παπαδόπετρος Γρηγόριος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαϊκῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Παπαδοπουλος Κωνστ,νος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαϊκῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Παπάζης Σταμάτιος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαικῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαικὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Παπαθανάσης Ἀθανάσιος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαικῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαικὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Παπαρρηγόπουλος Βασίλειος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαικῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Πάρρης Τιμολέων	Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Πέγιος Ἀθανάσιος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαϊκῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Πλατῆς Γεώργιος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαικῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαικὸν Ἑνωτικον Κόμμα»	20 1 1951
Πολυζωγόπουλος Σταῦρος	Προσχωρησις εἰς «Λαικὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Πρωτοπαπαδάκης Ἀριστειδης	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαικῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Ράλλης Γεώργιος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαικῶν»	16 11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Ρέντης Κωνστ,νος	Δήλωσις ἀνεξαρτήτου «Φιλελευθέρου» τοῦ Κέντρου	11 9 1950
Σοφιανόπουλος Ἰωάννης	Δήλωσις συμπράξεως μὲ «Ἀριστερούς Φιλελευθέρους»	11 [illegible] 1950
Σπεντζάρης Νικόλαος	Δήλωσις συνεργασίας μὲ «Κόμμα Φιλελευθέρων»	[illegible]
Σπηλιόπουλος Κωνος	Δήλωσις ἀνεξαρτησίας καὶ συμπράξεως μὲ «Κόμμα Φιλελευθέρων»	12 8 [illegible]

Ὀνοματεπώνυμον	Μεταβολαὶ πολιτικῆς τοποθετήσεως Βουλευτῶν ἐντὸς τῆς Περιόδου	
	Εἶδος μεταβολῆς	Χρονολογία
Στεφανόπουλος Βασίλειος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαϊκῶν»	16-11 1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20 1 1951
Στεφανόπουλος Στέφανος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαϊκῶν» (ἐκπρόσωπος)	16 11 1950
	2) Προσχώρησις καὶ συναρχηγία «Λαϊκοῦ Ἑνωτικοῦ Κόμματος»	20- 1-1951
Ταλιαδοῦρος Ἀθανάσιος	1) Προσχώρησις εἰς «Ἀνεξ. Ὁμάδα Λαϊκῶν»	16 11-1950
	2) Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20- 1-1951
Τσούμπας Δημήτριος	Προσχώρησις εἰς «Λαϊκὸν Ἑνωτικὸν Κόμμα»	20- 1 1951
Χατζήμπεης Σταμάτης	1) Δήλωσις συμπράξεως μὲ «Ἕνωση Δημ. Ἀριστερῶν»	10- 5-1950
Χατζήμπεης Φίλιππος	1) Δήλωσις συμπράξεως μὲ «Ἕνωσιν Δημ. Ἀριστερῶν»	10 5 1950
	2) Προσχώρησις εἰς Κοιν. Ὁμάδα «Δημοκρ. Συναγερμοῦ»	5- 7 1951
Χατζηπάνος Πάνος	Δήλωσις ἀνεξαρτησίας	6 11 1950
Χούτας Στυλιανὸς	Προσχώρησις εἰς «Κόμμα Φιλελευθέρων»	14 8 1950
Χριστάκος Διονύσιος	1) Ἀπεχώρησεν τῆς συμπράξεως μὲ «Ἕνωση Δημοκρατικῶν Ἀριστερῶν» καὶ «Ἀριστερῶν Φιλελευθέρων», παραμένει «ἀνεξάρτητος Ἀριστερὸς»	15- 5-1951
	2) Προσχώρησις εἰς Κοιν. Ὁμάδα «Δημοκρατικὸς Συναγερμὸς»	5- 7-1951

(β)

ΠΙΝΑΞ 3

Β' ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1951

9 Σεπτεμβρίου 1951 ἕως 10 Ὀκτωβρίου 1952

Ὀνοματεπώνυμον	Μεταβολαὶ πολιτικῆς τοποθετήσεως Βουλευτῶν ἐντὸς τῆς Περιόδου	
	Εἶδος μεταβολῆς	Χρονολογία
Βενέτης Κωνστ νος	Προσχώρησις εἰς «Ἑλληνικὸν Συναγερμὸν»	20 5 1952
Ἰωάννου Δημήτριος	Δήλωσις Ἀνεξαρτήτου «Φιλελευθέρου»	28- 8 1952
Καραμαούνας Λεωνίδας	Προσχώρησις εἰς «Ε.Π.Ε.Κ.»	13 8 1952
Κερασσιώτης Πάνος	1) Δήλωσις ἀνεξαρτησίας	25- 2 1952
	2) Δήλωσις ἐπανόδου εἰς «Ε.Π.Ε.Κ.»	20- 5-1952
Κύρκος Μιχαὴλ	Προσχώρησις εἰς «Ε.Π.Ε.Κ.»	13- 8 1952
Χούτας Στυλιανὸς	Δήλωσις ἀνεξαρτήτου «Φιλελευθέρου»	28- 8-1952

Πηγή : Οἱ δύο τελευταῖοι πίνακες ποὺ ἐπισυνάπτουμε στὸ παράρτημα αὐτὸ ἀναδημοσιεύονται ἀπὸ τὴν ἔκδοση " Μητρῶον Γερουσιαστῶν ἐτῶν 1929 - 1935 & βουλευτῶν ἀπὸ τῆς Γ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς 1935 μέχρι τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς 1974 ", ὅπου καὶ πρίν, σελ. 211 - 217.

Πίνακας Ν° 14

ΚΥΠΡΙΑΚΟ : ΨΗΦΟΦΟΡΙΕΣ ΣΤΟΝ Ο.Η.Ε. ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1954 - 1958.

Α) Ἀριθμὸς χωρῶν ποὺ ψήφισαν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς θέσης στὸν Ο.Η.Ε. 1954 - 1958.

Ἔτος	Ἀριθμὸς χωρῶν	Ποσοστὸ	Σύνολο χωρῶν
1954	30	50,0	60
1955	22	36,7	60
1957	33	42,3	78
1958	22	27,2	81

Β) Ἀριθμὸς χωρῶν ποὺ ψήφισαν ὑπὲρ τῆς ἀγγλικῆς θέσης στὸν Ο.Η.Ε. 1955 - 1958.

Ἔτος	Ἀριθμὸς χωρῶν	Ποσοστὸ	Σύνολο χωρῶν
1954	19	31,6	60
1955	28	46,6	60
1957	20	25,6	78
1958	31	38,2	81

Γ) Ἀριθμὸς χωρῶν ποὺ υἱοθέτησαν οὐδέτερη στάση καὶ ἀπέσχον τῶν ψηφοφοριῶν στὸν Ο.Η.Ε., κατὰ τὴν περίοδο 1954 - 1958.

Ἔτος	Ἀριθμὸς χωρῶν	Ποσοστὸ	Σύνολο χωρῶν
1954	11	18,4	60
1955	10	16,7	60
1957	25	32,1	78
1958	28	34,6	81

Ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Παντελῆ Τερλεξῆ μὲ τίτλο " Διπλωματία καὶ Πολιτικὴ τοῦ Κυπριακοῦ - ἀνατομία ἑνὸς λαοῦ ", ἐκδόσεις Ρέππα, Ἀθῆναι, 1971, σελίδες 205 - 206. (Πίνακες : ΣΤ' , Ζ' καὶ Η').

Πίνακας Ν° 15.

Σύνθεσις της Βουλής έκάστης Περιόδου άπό 1935 - 1974 κατά έπαγγέλματα καί ήλικίαν βάσει τών δηλώσεων τών Βουλευτών.

Εκλογική Περίοδος	Σύνολον Βουλευτών	Ηλικία κατά διαστήμα	Δικηγόροι	Ιατροί Οδοντίατροι	Υ. Αξιωματικοί Στρατού	Δημοσιογράφοι	Καθηγηταί Γεωργικαί	Υ. Δημόσιοι Υπάλληλοι	Έμποροι	Οικονομολόγοι	Βιομήχανοι	Υ. Ιδιωτικοί Υπάλληλοι	Υ. Αξιωματικοί Ναυτικού	Πολίται Μηχανικοί	Καθηγηταί Υψηλ. Παιδεύσ.	Γεωπόνοι	Υ. Τραπεζικοί	Χημικοί Μηχανικοί Ηλεκτρολόγοι	Πολίται τινές	Φαρμακοποιοί	Υ. Αξιωματικοί Αεροπορίας	Έρευνηταί	Καθηγηταί Πολυτεχνείου	Αναδηματικοί	Αρχιτέκτονες	Διάφορα Επαγγέλματα	Σύνολα Ηλικιών κατά διαστήματα
Ε' Βουλή 1933	300	25-30	4	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
		31-40	25	3	—	—	3	1	3	1	2	—	—	2	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	42
		41-50	44	16	3	3	3	1	4	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	77
		51-60	33	10	5	2	1	—	3	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	61
		61-70	7	4	4	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	19
		71-80	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	6
		81-90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		Σύνολον	117	34	12	6	7	2	12	2	4	—	2	2	—	1	—	—	2	—	—	1	—	—	1	5	(1)210
Ε' Αναθεωρητική Βουλή 1936	304	25-30	8	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	12
		31-40	35	2	2	3	5	—	5	1	1	2	—	—	—	—	—	2	1	1	—	—	—	—	—	3	63
		41-50	57	16	7	7	3	1	6	—	1	—	3	—	—	1	—	1	1	1	—	1	—	—	—	5	111
		51-60	43	12	8	—	2	1	2	—	3	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	74
		61-70	12	4	4	2	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	26
		71-80	6	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	8
		81-90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		Σύνολον	161	34	21	12	11	3	13	2	5	3	4	—	1	2	—	4	3	3	—	1	—	—	—	12	(2)294
Δ' Αναθεωρητική Βουλή 1946	376	25-30	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4
		31-40	26	3	3	2	1	1	4	—	—	1	—	1	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	3	48
		41-50	65	20	3	3	4	5	5	—	4	1	1	—	3	2	—	2	—	—	2	—	—	—	—	7	127
		51-60	67	24	9	4	7	3	6	—	6	1	4	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	6	139
		61-70	30	11	6	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	52
		71-80	2	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	5
		81-90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
		Σύνολον	192	59	21	9	12	10	15	1	10	3	6	1	4	3	2	3	3	1	2	1	—	—	—	18	376
Α' Βουλή 1950	263	25-30	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
		31-40	15	1	1	2	2	2	2	1	—	1	—	2	—	2	—	—	1	1	—	—	—	—	—	3	36
		41-50	49	12	3	3	1	3	—	1	—	—	—	1	2	1	3	1	—	—	1	—	—	—	—	4	84
		51-60	34	11	11	3	4	3	1	—	4	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	5	80
		61-70	30	8	6	—	—	—	—	—	—	1	4	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	1	—	1	54
		71-80	2	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	6
		81-90	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
		Σύνολον	132	32	23	11	7	8	3	2	4	2	4	3	2	3	2	2	6	2	1	—	—	1	—	13	268
Β' Βουλή 1951	271	25-30	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
		31-40	29	1	2	3	—	1	3	2	—	1	1	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	46
		41-50	52	20	6	4	1	1	3	3	—	—	—	1	2	—	2	2	2	—	1	—	—	—	—	3	101
		51-60	27	11	7	2	4	3	5	—	3	—	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	68
		61-70	21	9	11	1	1	3	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	52
		71-80	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
		81-90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		Σύνολον	130	42	26	12	6	8	9	6	4	1	1	2	4	3	2	2	3	1	2	—	—	—	—	9	271
Γ' Βουλή 1952	314	25-30	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3
		31-40	25	3	2	4	2	1	1	3	—	—	1	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45
		41-50	46	14	6	3	6	2	7	—	3	2	1	1	2	—	2	1	—	1	—	1	—	—	—	6	104
		51-60	47	19	9	2	3	1	6	—	1	3	1	—	1	1	—	1	1	—	1	—	—	—	—	4	96
		61-70	18	15	11	2	3	3	2	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	59
		71-80	2	1	—	—	—	1	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	7
		81-90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		Σύνολον	138	48	28	11	14	8	16	4	7	5	4	2	5	2	3	2	3	1	1	2	—	—	—	11	314

(1) Από την Ε' Εθνικήν Συνέλευσιν τού 1935 άλλοτινών στοιχεία έπαγγέλματος καί ήλικίας 90 Πληρεξουσίων.
(2) Από την Γ' Αναθεωρητικήν Βουλήν τού 1936 άλλοτινών στοιχεία έπαγγέλματος καί ήλικίας 10 Βουλευτών.

(συνέχεια κάτω)

(συνέχεια)

Βουλευτική Περίοδος	Αριθμός Βουλευτών	Ηλικία κατά διορισμόν	Δικηγόροι	Γιατροί Γεωπόνοι	Υπ. Δ/ντές Κρατικών	Διευθυντές	Καθηγητές Πανεπ.	Υπ. Δ/ντές Τράπεζών	Τραπεζίται	Οικονομολόγοι	Βιομήχανοι	Υπ. Γενικοί Γραμ/τείς	Υπ. Δ/ντές Νοσηλευτ.	Πολιτικοί	Καθηγητ. - Υπηρ. Παιδείας	Παιδαγωγοί	Υπ. Τραπεζικοί	Κτηματομ. Μηχανικοί	Πολιτικοί	Φαρμακοποιοί	Υπ. Δ/ντές Αγροτικών	Εφοπλιστές	Καθηγητές Πολυτεχνίου	Αναβιβαστικοί	Αρχιτέκτονες	Δάσους Επαγγελματίες	Σύνολο Ανάλυση κατά Βουλευτή
Δ' Περίοδος 1956	308	25-30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
		31-40	12	1	2	4	1	—	2	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	27
		41-50	62	7	3	7	5	6	4	2	1	—	—	1	1	1	2	1	—	1	1	—	—	—	1	5	109
		51-60	54	25	2	2	5	5	2	1	—	1	2	1	1	—	1	—	1	3	1	1	—	—	—	3	111
		61-70	23	9	9	3	1	2	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	4	56
		71-80	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
		81-90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		Σύνολον	154	43	16	16	14	13	9	4	1	3	3	3	2	1	3	1	1	4	2	1	1	1	1	15	308
Ε' Περίοδος 1958	308	25-30	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
		31-40	9	1	1	2	2	1	—	—	—	2	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	4	24
		41-50	47	12	7	6	10	6	1	3	—	6	—	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	1	3	108
		51-60	36	17	4	4	4	4	1	1	3	—	3	3	1	1	—	3	1	2	—	1	—	—	—	6	112
		61-70	20	4	3	3	5	4	1	—	1	—	1	—	1	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—	2	50
		71-80	3	1	1	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	9
		81-90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		Σύνολον	137	36	18	19	21	16	3	4	4	8	3	3	3	3	2	3	3	2	1	1	1	1	17	406
ΣΤ' Περίοδος 1961	310	25-30	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
		31-40	5	1	—	5	—	—	2	—	1	2	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	5	24
		41-50	52	10	2	2	3	4	3	3	—	1	—	1	1	2	1	—	1	—	1	—	—	—	—	2	94
		51-60	62	23	4	4	6	3	—	1	2	—	3	2	—	2	6	1	1	2	—	—	1	1	1	6	127
		61-70	25	5	3	1	3	1	2	1	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	1	2	—	2	54
		71-80	4	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
		81-90	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
		Σύνολον	191	42	13	13	14	8	7	5	6	3	3	4	2	4	4	1	1	3	1	3	2	3	1	15	310
Ζ' Περίοδος 1963	301	25-30	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
		31-40	8	2	1	4	2	1	1	—	1	3	—	2	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	29
		41-50	34	7	1	7	2	3	2	3	—	2	—	2	1	3	—	—	—	1	1	—	—	—	—	3	74
		51-60	65	21	3	7	6	5	2	3	—	—	1	3	—	1	3	2	1	—	—	—	1	—	1	2	129
		61-70	22	6	6	2	3	3	1	2	1	—	2	—	—	1	—	—	—	—	1	1	—	3	—	1	53
		71-80	3	—	—	2	2	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	12
		81-90	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
		Σύνολον	134	36	11	23	15	16	6	9	4	5	3	7	1	6	5	2	1	1	2	1	2	3	1	8	301
Η' Περίοδος 1964	315	25-30	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
		31-40	11	1	1	4	2	1	2	—	—	1	—	2	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	6	34
		41-50	38	6	4	6	2	3	1	4	—	2	—	—	2	2	—	1	—	—	1	—	—	—	—	4	78
		51-60	66	18	5	8	4	3	3	2	—	1	1	2	—	—	4	—	—	1	1	—	1	—	1	4	125
		61-70	26	7	4	1	5	2	—	1	1	1	2	—	—	1	—	2	—	1	—	1	—	2	—	5	62
		71-80	3	—	2	—	3	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	13
		81-90	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
		Σύνολον	144	33	16	12	16	12	6	8	3	5	3	4	2	4	6	3	—	2	2	1	2	3	1	20	315
Θ' Αναθεωρητική Βουλή 1974	308	25-30	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	8
		31-40	32	6	—	2	1	1	—	5	—	1	1	4	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	1	1	58
		41-50	31	12	1	2	2	1	2	7	1	3	2	3	4	—	—	3	2	1	—	—	—	—	1	4	77
		51-60	43	7	3	3	3	1	2	4	—	1	1	—	3	1	1	2	—	—	2	—	1	—	—	3	81
		61-70	37	13	1	2	—	4	1	—	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	2	1	—	4	68
		71-80	6	3	1	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	16
		81-90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		Σύνολον	154	41	6	9	6	7	5	11	2	5	5	9	9	2	2	8	2	1	2	1	3	3	2	13	308
ΓΕΝΙΚΟΝ ΣΥΝΟΛΟΝ	3.676		1.744	480	219	157	139	111	104	56	54	43	41	40	40	34	31	31	26	21	16	13	11	10	8	156	1.576

Πηγή : " Μητρῶον βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν ... ", ὅπου πρίν, σελ. 240 - 241.

Πίνακας Ν° 16.

Ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία ποὺ ἀναφέρεται στὶς ἑλληνο-αμερικανικὲς σχέσεις.

Ἡ νομοθεσία αὐτὴ ἔχει τόση ἔκταση ὥστε θὰ χρειαζόταν ἕνας τόμος ὁλόκληρος γιὰ νὰ τὴν περιλάβει. Ἀναφέρονται παρακάτω τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ διατάγματα ἢ νόμοι ποὺ κυρώνουν τὶς σχετικὲς συμφωνίες :

— Ν.Δ. 694 τῆς 8/8 Μαΐου 1948 «περὶ ρυθμίσεως ζητημάτων ἀφορώντων εἰς τὸ ἀμερικανικὸν πρόγραμμα βοηθείας πρὸς τὴν Ἑλλάδα», Κῶδιξ Θέμιδος 1948, σ. 219, Ἐφ. Κυβ., 1948, τ. Α', φ. 134.

— Ν.Δ. 722 τῆς 3/3 Ἰουλίου 1948 «περὶ κυρώσεως τῆς ἀπὸ 2 Ἰουλίου 1948 Συμφωνίας Οἰκονομικῆς Συνεργασίας μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ ΗΠΑ», Κῶδιξ Θέμιδος 1948, σ. 283 Ἐφ. Κυβ., τ. Α', φ. 173.

— Ν. 763 τῆς 18 Αὐγούστου/3 Σεπτεμβρίου 1948 «περὶ κυρώσεως τῆς ἐν Ἀθήναις τῇ 20ῇ Ἰουνίου 1947 ὑπογραφείσης μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ ΗΠΑ Συμφωνίας περὶ Βοηθείας πρὸς τὴν Ἑλλάδα», Κῶδιξ Θέμιδος, 1948, σ. 361. Ἐφ. Κυβ., τ. Α', φ. 217.

— Ν. 764 τῆς 18 Αὐγούστου/1 Σεπτεμβρίου 1948 «περὶ κυρώσεως τῆς ἐν Ἀθήναις τῇ 8.7.1947 μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ ΗΠΑ Συμφωνίας ἀφορώσης εἰς τὴν βοήθειαν πρὸς περίθαλψιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ὑπὸ τῶν ΗΠΑ», Κῶδιξ Θέμιδος 1948, σ. 530. Ἐφ. Κυβ. 1948, τ. Α', φ. 353.

— Ν.Δ. τῆς 9 Σεπτεμβρίου/1 Ὀκτωβρίου 1949 «περὶ κυρώσεως τῆς δι' ἀνταλλαγῆς ἐπιστολῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ ΗΠΑ συναφθείσης Συμφωνίας περὶ ἐγκαταστάσεως καὶ λειτουργίας τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Θεσσαλονίκης», Κῶδιξ Θέμιδος, 1949, σ. 564, Ἐφ. Κυβ. 1949, τ. Α', φ. 266.

— Ν. 1989 τῆς 19.12.1952 «περὶ κυρώσεως τῆς Συνθήκης τοῦ Βορείου Ἀτλαντικοῦ», Κῶδιξ Θέμιδος, 1952, σ. 115, Ἐφ. Κυβ. 1952, τ. Α', φ. 37.

— Ν. 2507 τῆς 18 Ἰουλίου/6 Αὐγούστου 1953 «περὶ κυρώσεως τῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὑπογραφείσης Συμφωνίας ἀμοιβαίας ἀσφαλείας», Κῶδιξ Θέμιδος 1953, σ. 811, Ἐφ. Κυβ. 1953, τ. Α', φ. 206.

(ἡ συνέχεια τοῦ πίνακα στὴν ἑπόμενη σελίδα).

— Ν.Δ. 2672 τῆς 17 Ὀκτωβρίου/9 Νοεμβρίου 1953 «περὶ κυρώσεως τῆς διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς ρηματικῶν διακοινώσεων καταρτισθείσης Συμφωνίας *ἀμοιβαίας ἀσφαλείας*», Κῶδιξ Θέμιδος, 1953, σ. 811, Ἐφ. Κυβ. 1953, τ. Α', φ. 206.

Ἐνδεικτικὴ τοῦ ἀποικιοκρατικοῦ πνεύματος ποὺ χαρακτηρίζει τὴ Συμφωνία εἶναι ἡ ἑξῆς διάταξη: «Αἱ Ἔνοπλοι Δυνάμεις τῶν ΗΠΑ, τὰ πλοῖα, ἀεροσκάφη καὶ ὀχήματα (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν τεθωρακισμένων), τὰ ὁποῖα τελοῦν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον [τῶν ΗΠΑ] ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ εἰσέρχωνται καὶ ἐξέρχωνται ἐλευθέρως καὶ νὰ κυκλοφοροῦν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν χωρικῶν ὑδάτων της. Πλοῖα πλέοντα διὰ λογαριασμόν, ἢ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν ΗΠΑ θὰ ἔχουν ἐλευθέραν χρῆσιν τῶν λιμενικῶν εὐκολιῶν». Ἡ διαταγὴ αὐτὴ βρίσκεται σὲ πλήρη καὶ κατάφωρη ἀντίθεση πρὸς τοὺς σχετικοὺς ὁρισμοὺς τῶν Ἑλληνικῶν Συνταγμάτων (Σύνταγμα τοῦ 1952, ἄρθρο 33 § 3— Σύνταγμα τοῦ 1975, ἄρθρ. 27 § 2).

— Ν.Δ. 2672 τῆς 17 Ὀκτωβρίου/19 Νοεμβρίου 1953 «περὶ κυρώσεως τῆς διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς ρηματικῶν διακοινώσεων καταρτισθείσης Συμφωνίας μεταξὺ Ἑλληνικῆς καὶ Ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως περὶ τῶν προνομίων, ἀσυλιῶν καὶ ἀπαλλαγῶν αἵτινες θὰ παρέχωνται ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κοινοῦ ἀμυντικοῦ προγράμματος ἐξωτερικῆς βοηθείας τῶν ΗΠΑ», Κῶδιξ Θέμιδος 1953, σ. 1422, Ἐφ. Κυβ. 1953, τ. Α', φ. 310.

— Ν.Δ. 2733 τῆς 30 Ὀκτωβρίου/12 Νοεμβρίου 1953 «περὶ κυρώσεως τῆς ὑπ' ἀριθ. 1036 ἀπὸ 12.10.1953 πράξεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου διὰ τῆς ὁποίας ἐκυρώθη ἡ ἐν Ἀθήναις τὴν 12.10.1953 ὑπογραφεῖσα συμφωνία μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Κυβερνήσεως τῶν ΗΠΑ, *περὶ στρατιωτικῶν εὐκολιῶν*», Κῶδιξ Θέμιδος, 1953, σ. 1250, Ἐφ. Κυβ., 1953, τ. Α', σ. 282.

— Α.Ν. 407 τῆς 9/14 Μαΐου 1968 «περὶ κυρώσεως τῆς Συμφωνίας «περὶ χρησιμοποιήσεως καὶ λειτουργίας τοῦ πεδίου βολῆς βλημάτων τοῦ ΝΑΤΟ (πεδίον βολῆς Κρήτης) εἰς ὄρμον Σούδας».

— Ν.Δ. 968 τῆς 25/30 Σεπτεμβρίου 1971 περὶ τροποποιήσεως τοῦ Ν.Δ. τοῦ 1957 «περὶ καταστάσεως τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῶν ΗΠΑ» (θέματα ἐτεροδικίας).

— Συμφωνίες τῆς 7ης Φεβρουαρίου 1972 καὶ τῆς 8ης Ἰανουαρίου 1973 «περὶ διευκολύνσεων ἐλλιμενισμοῦ τοῦ ἀμερικανικοῦ στόλου στὸν ὅρμο τῆς Ἐλευσίνας».

Ἡ τελευταία αὐτὴ συμφωνία ποὺ συνομολογήθηκε κατὰ τρόπο ἐντελῶς ἀνορθόδοξο, χωρὶς προσφυγὴ στὴν νόμιμη διαδικασία συνάψης συνθηκῶν, ὑπογράφηκε ἁπλῶς ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῶν δύο χωρῶν .

Ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Γιώργου Τενεκίδη, ὅπου καὶ στὸν Πίνακα Ν° Ι, σελ. 88 - 90.

Κεφάλαιο 5γ : Πίνακες συχνότητας τῶν " λέξεων - κλειδιά ", ἐξαχθέντες μέ τή χρήση τῆς μεθόδου τῆς ἀνάλυσης τοῦ περιεχομένου (analyse dy contenu).

Πίνακας : Νο Ι.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.

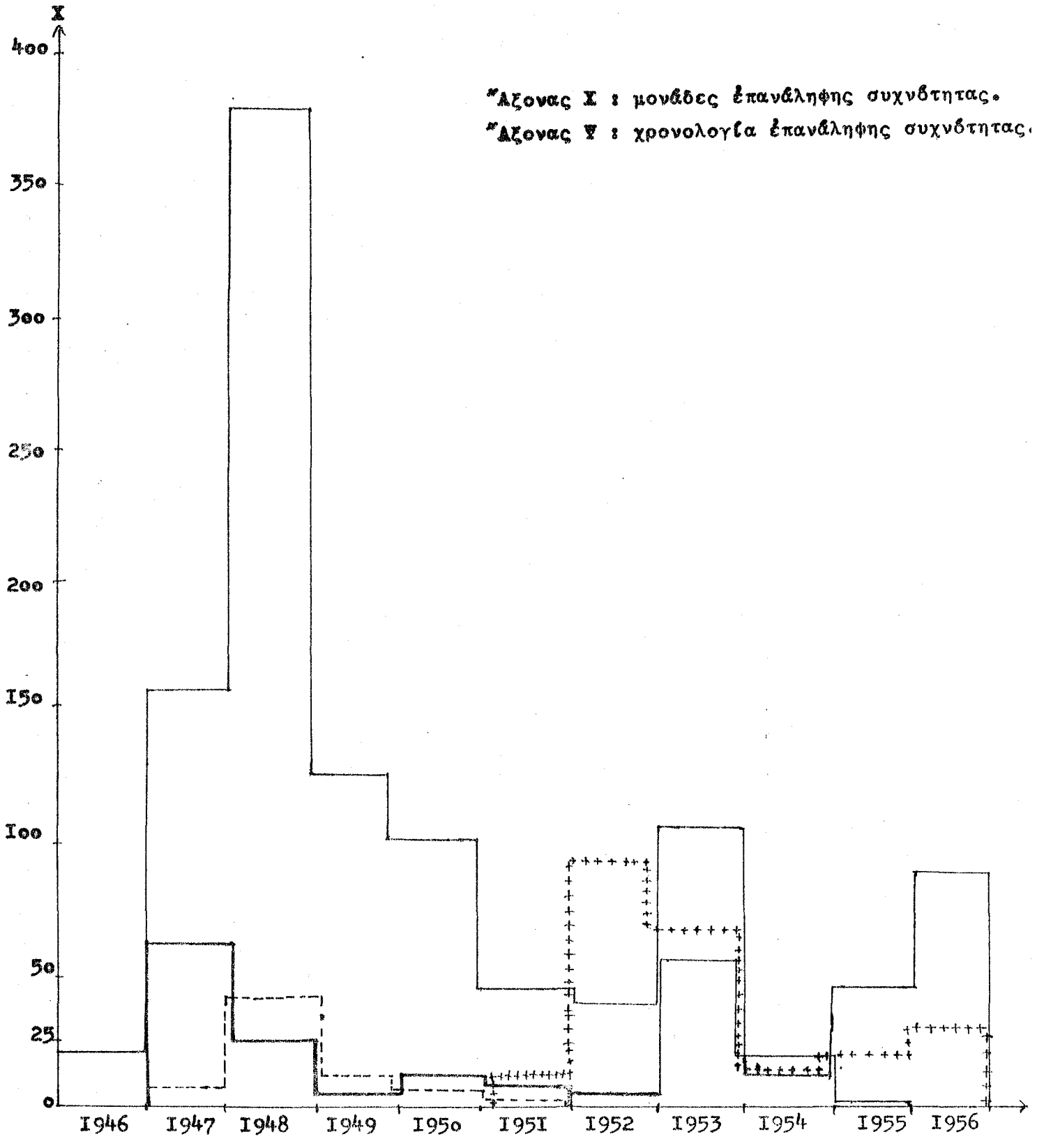
Συχνότητα ἐπανάληψης τῆς ἀναφορᾶς στίς κοινοβουλευτικές συνεδριάσεις διαφόρων " λέξεων - κλειδιά " γιά τήν ἐξωτερική πολιτική τῆς Ἑλλάδας, σχετικά μέ τίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς. (1946 - 1956).

"Λέξ.-κλειδιά"	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Η.Π.Α.	18	152	364	128	103	42	38	108	13	49	90
NATO.	-	-	-	-	-	12	93	74	18	23	36
Σχέδιο Μάρσαλ.	-	6	44	15	5	3	-	-	1	-	-
Δόγμα Τρούμαν.	-	54	22	4	9	7	-	-	-	-	-
Ἀμερικανικές στρατιωτικές διευκολύνσεις.	-	-	-	-	-	-	2	59	17	1	-

Ἡ συχνότητα τῶν " λέξεων - κλειδιά " ἔχει ἐξαχθεῖ μέ τήν " ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου " τῶν Πρακτικῶν τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, ἀνάμεσα στά 1946 - 1956, καί ἀφορᾶ μ ό ν ο τίς συνεδριάσεις πού ἀναφέρονταν σέ θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Πίνακας Ν° Ια.

ΓΡΑΜΜΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ Ν° Ι.

Πίνακας : Ν° 2.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.

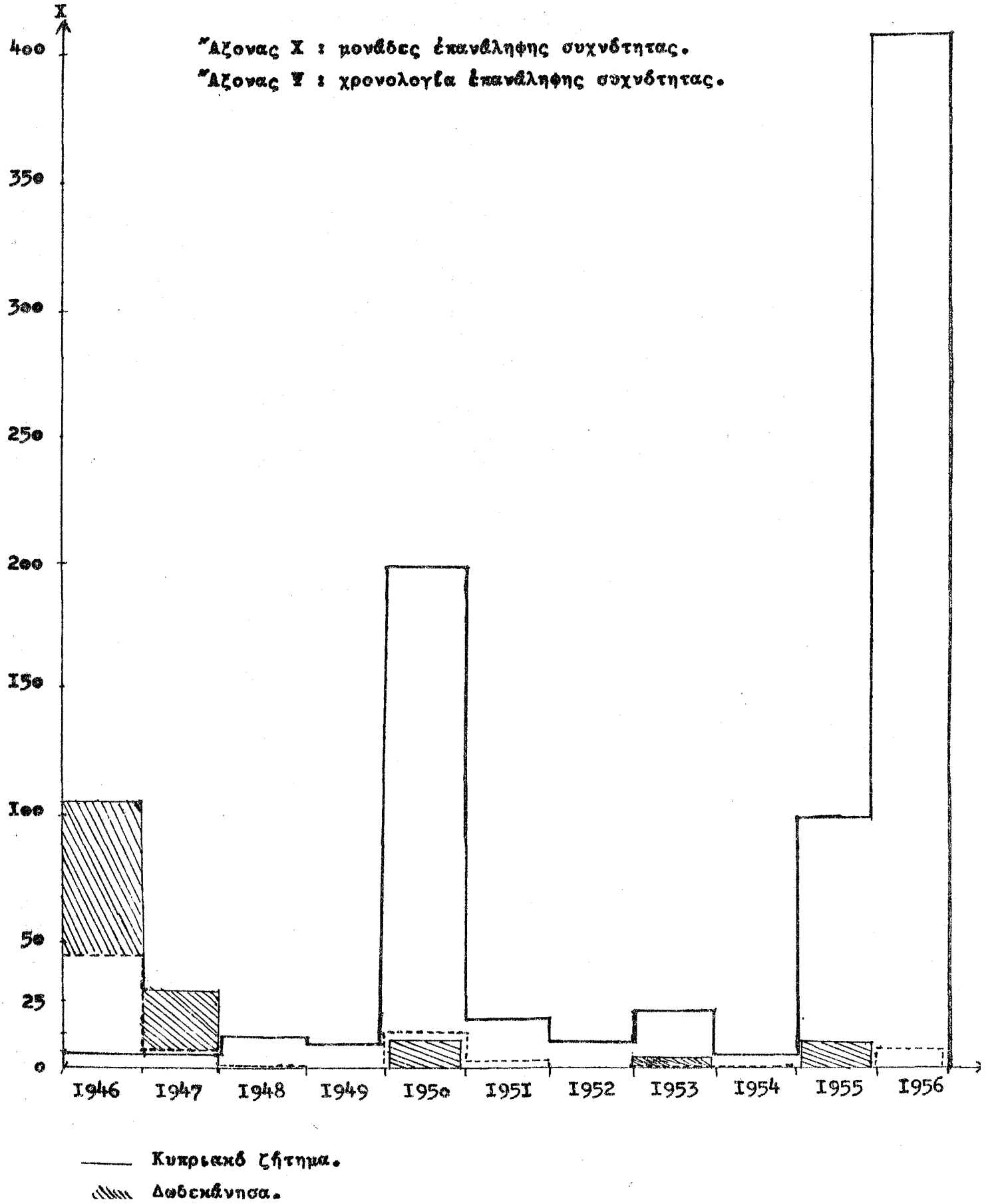
Συχνότητα ἐπανάληψης τῆς ἀναφορᾶς στίς κοινοβουλευτικές συνεδριάσεις διαφόρων " λέξεων - κλειδιά " γιά τήν ἐξωτερική πολιτική τῆς Ἑλλάδας, σέ σχέση μέ τίς ἐθνικές διεκδικήσεις. (1946 - 1956).

"Λέξ.-κλειδιά"	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Κυπριακό ζήτημα.	5	5	13	10	196	18	11	19	5	102	405
Δωδεκάνησα.	109	28	-	-	8	-	-	3	-	9	-
Βόρειος Ἤπειρος.	41	6	1	-	17	2	-	1	1	-	4

Ἡ συχνότητα τῶν " λέξεων - κλειδιά " ἔχει ἐξαχθεῖ μέ τήν " ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου " τῶν Πρακτικῶν τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, ἀνάμεσα στά 1946 - 1956, καί ἀφορᾶ μ ό ν ο τίς συνεδριάσεις πού ἀναφέρονταν σέ θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Πίνακας : Ν° 2α.

ΓΡΑΜΜΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ Ν° 2.

Πίνακας : Νο 3.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.

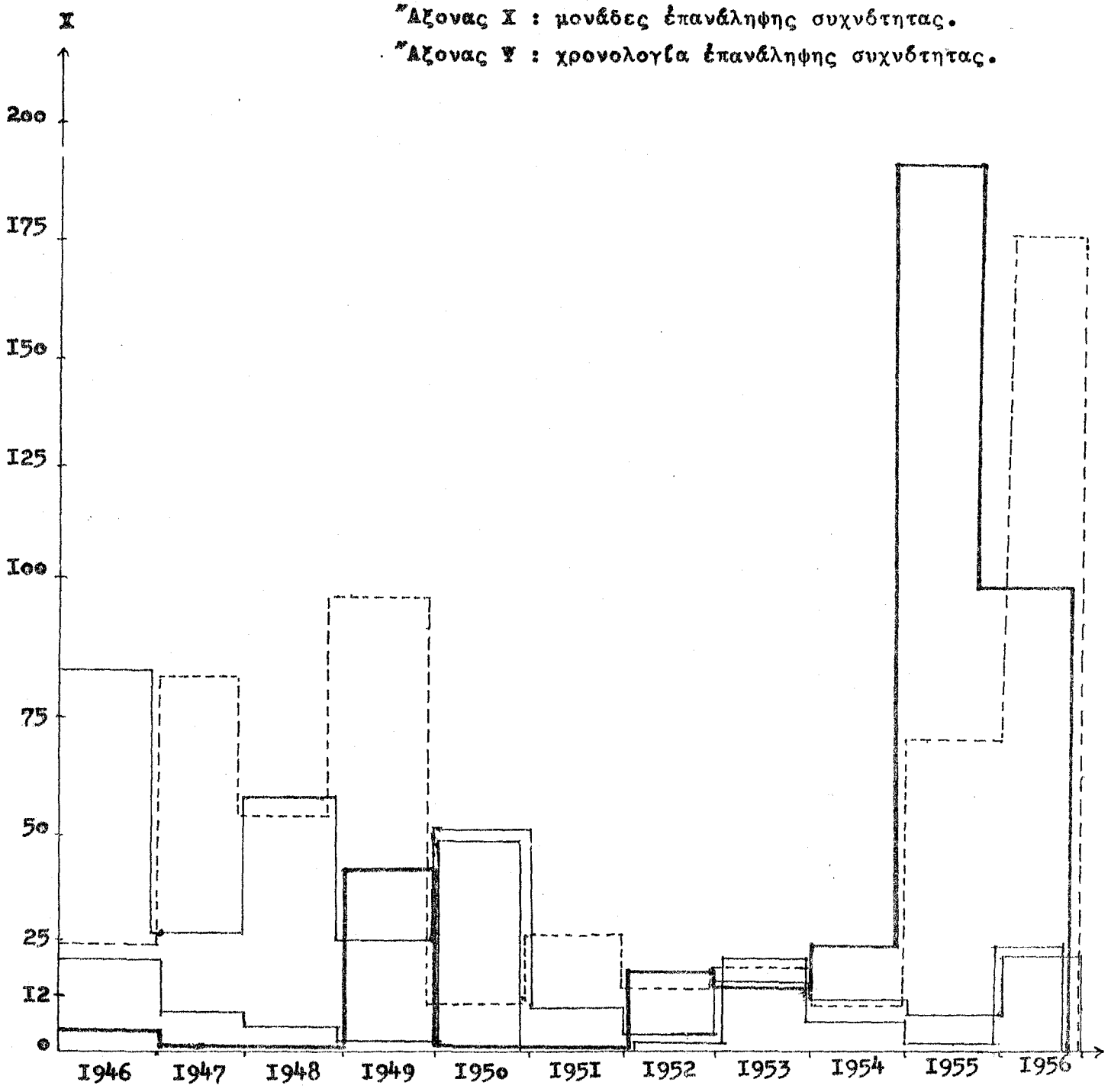
Συχνότητα ἐπανάληψης τῆς ἀναφορᾶς στίς κοινοβουλευτικές συνεδριάσεις διαφόρων " λέξεων - κλειδιά " γιά τήν ἐξωτερική πολιτική τῆς Ἑλλάδας, σέ σχέση μέ τίς ἄλλες ξένες χῶρες. (1946 - 1956).

"Λέξ.-κλειδιά"	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Μεγ.Δυνάμεις ἤ Μεγ.Σύμμαχοι.	82	32	63	24	53	11	7	16	14	13	22
Μ.Βρετανία.	24	81	60	96	13	30	15	18	11	74	179
Τουρκία.	4	1	1	42	1	1	17	15	26	196	92
Ε.Σ.Σ.Δ.	21	9	5	3	51	-	3	24	6	3	31
Ἄλλες σοσιαλ. χῶρες τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης.	57	8	27	11	121	3	1	23	4	13	31

Ἡ συχνότητα τῶν " λέξεων - κλειδιά " ἔχει ἐξαχθεῖ μέ τήν " ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου " τῶν Πρακτικῶν τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, ἀνάμεσα στά 1946 - 1956, καί ἀφορᾶ μ ό ν ο τίς συνεδριάσεις πού ἀναφέρονταν σέ θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Πίνακας Ν° 3α.

ΓΡΑΜΜΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ Ν° 3.

——— Μεγ. Δυνάμεις ή Μεγ. Σύμμαχοι.

- - - - - Μ. Βρετανία.

——— Τουρκία.

Ε.Σ.Σ.Δ.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ : Στό σχεδιάγραμμα αὐτό ἀπουσιάζει ἡ λέξη - κλειδί " Ἄλλες σοσιαλ. χῶρες τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης " ἐξαιτίας τοῦ γεγονότος, ὅτι ἄφορᾶ [illegible] ἀπαιτοῦσε ξεχωριστό πίνακα.

Πίνακας : Νο 4.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ.

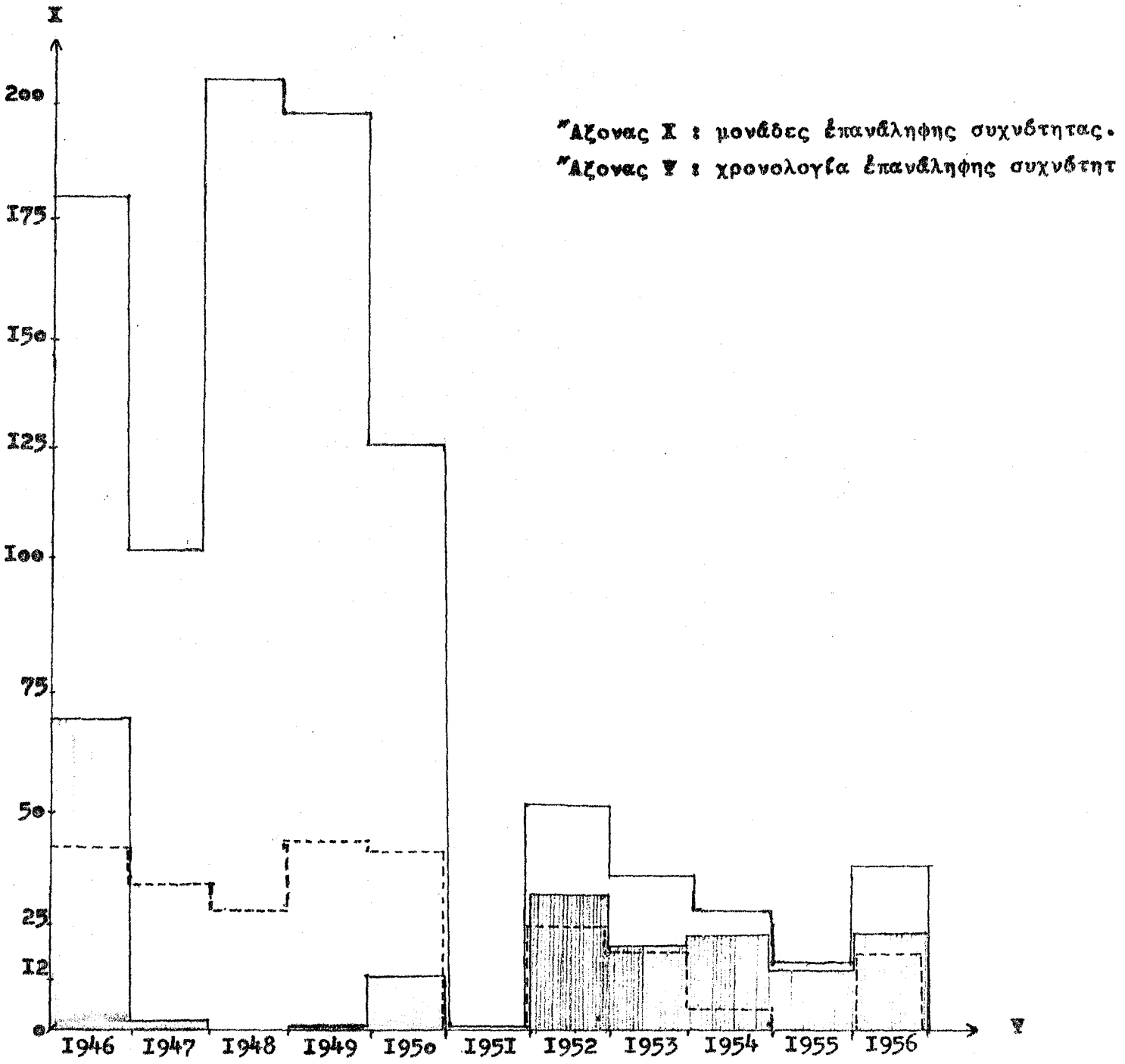
Συχνότητα ἐπανάληψης τῆς ἀναφορᾶς στίς κοινοβουλευτικές συνεδριάσεις διαφόρων " λέξεων - κλειδιά " γιά τήν 'Ελληνική πολιτική, ἀναφορικά μέ τό 'Ελληνικό Κομμουνιστικό Κίνημα. (1946 - 1956).

"Λέξ.-κλειδιά"	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Κ.Κ.Ε.	41	31	28	42	41	-	25	17	6	-	17
Ε.Δ.Α.	-	-	-	-	-	-	30	18	21	14	21
'Εθνική 'Αντίσταση.	68	2	-	1	13	-	-	-	-	-	-
Κομμουνισμός, ἀναρχοσυμμορίτες, συνοδοιπόροι, κτλ.	179	101	212	193	125	1	54	35	27	14	38

'Η συχνότητα τῶν " λέξεων - κλειδιά " ἔχει ἐξαχθεῖ μέ τήν " ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου " τῶν Πρακτικῶν τῆς Βουλῆς τῶν 'Ελλήνων, ἀνάμεσα στά 1946 - 1956, καί ἀφορᾶ κ α ί στόν πίνακα αὐτό μ ό ν ο τίς συνεδριάσεις πάνω σέ θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Πίνακας : Ν° 4α.

ΓΡΑΜΜΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ Ν° 4.

Κεφάλαιο 58 : Σημαντικά κείμενα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐξωτερικῆς πολιτικῆς 1946 - 1958.

Κείμενο : 14

Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΗΠΑ " ΠΕΡΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΕΥΚΟΛΙΩΝ " ΤΟΥ 1953.

Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς καὶ τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, μέλη τῆς Βορειοατλαντικῆς Συνθήκης τῆς ὑπογραφείσης ἐν Οὐασιγκτῶνι τὴν 4ην Ἀπριλίου 1949, ἔχοντα ὑπ'ὄψιν τάς ἐκ τῆς Συνθήκης ταύτης ἀπορρεούσας εὐθύνας των σχετικῶς μέ τήν ἀσφάλειαν καὶ ἄμυναν τῆς περιοχῆς τῆς Βορειοατλαντικῆς Συνθήκης καὶ τό ἄρθρον 3 τῆς Συνθήκης ταύτης περὶ ἀναπτύξεως τῆς συλλογικῆς αὐτῶν ἱκανότητος ὅπως ἀμύνωνται ἐναντίον ἐνόπλου ἐπιθέσεως, συνῆψαν τήν ἀκόλουθον Συμφωνίαν

ΑΡΘΡΟΝ Ι

1. Διά τοῦ παρόντος ἡ Ἑλληνική Κυβέρνησις ὑπό τάς προϋποθέσεις καὶ τούς ὅρους τούς καθοριζομένους ἐν τῇ παρούσῃ Συμφωνίᾳ, ὡς καὶ ἐπί τῇ βάσει τῶν τεχνικῶν συνεννοήσεων μεταξύ τῶν ἁρμοδίων Ἀρχῶν τῶν δύο Κυβερνήσεων, ἐξουσιοδοτεῖ τήν Κυβέρνησιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς νά χρησιμοποιῇ ὁδούς, σιδηροδρομικάς γραμμάς καὶ χώρους καὶ νά κατασκευάζῃ, ἀναπτύσσῃ, χρησιμοποιῇ καὶ θέτῃ ἐν λειτουργίᾳ στρατιωτικά καὶ βοηθητικά ἔργα ἐν Ἑλλάδι, οἷα αἱ ἁρμόδιαι Ἀρχαί τῶν δύο Κυβερνήσεων ἤθελον θεωρήσει κατά καιρούς ὡς ἀναγκαῖα διά τήν ἐφαρμογήν ἢ τήν προαγωγήν ἐγκεκριμένων σχεδίων τοῦ NATO. Ἡ κατασκευή, ἀνάπτυξις, χρησιμοποίησις καὶ θέσις ἐν λειτουργίᾳ τοιούτων ἔργων θά εἶναι σύμφωνος πρός συστάσεις, τύπους καὶ ὁδηγίας τῆς Ὀργανώσεως τῆς Βορειοατλαντικῆς Συνθήκης (NATO), ὅπου αὗται εἶναι ἐφαρμόσιμοι.

2. Χάριν τοῦ σκοποῦ τῆς παρούσης Συμφωνίας καὶ συμφώνως πρός τάς μεταξύ τῶν ἁρμοδίων Ἀρχῶν τῶν δύο Κυβερνήσεων διεξαχθησομένας τεχνικάς συνεννοήσεις, ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς δύναται νά φέρῃ, ἐγκαθιστᾷ καὶ στεγάζῃ ἐν Ἑλλάδι προσωπικόν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Αἱ Ἔνοπλοι Δυνάμεις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τό ὑπό τόν Ἔλεγχόν των ὑλικόν δύνανται νά εἰσέρχωνται, ἐξέρχωνται, κυκλοφοροῦν, ὑπερίπτανται ἐλευθέρως ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰς τά χωρικά της ὕδατα, ὑπό τήν ἐπιφύλαξιν οἱασδήποτε τεχνικῆς συνεννοήσεως εἰς ἣν ἤθελον προέλθει αἱ ἁρμόδιαι Ἀρχαί τῶν δύο Κυβερνήσεων. Αἱ ἐνέργειαι αὗται ἀπαλλάσσονται οἱωνδήποτε τελῶν, δικαιωμάτων καὶ φόρων.

3. Αἱ καθοριζόμεναι διά τάς Ἐνόπλους Δυνάμεις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν προτεραιότητες, ἐπίπεδα καταναλώσεως καὶ τιμολόγια διά ὑπηρεσίας ὡς ἠλεκτρικόν ρεῦμα, ἀποχετεύσεις, ὑδρεύσεις, μέσα ἐπικοινωνιῶν, μεταφοραί προσωπικοῦ καὶ ὑλικοῦ διά σιδηροδρόμων δέν θά εἶναι ὀλιγώτερον εὐνοϊκαί τῶν ἰσχυουσῶν διά τάς Ἑλληνικάς Ἐνόπλους Δυνάμεις.

ΑΡΘΡΟΝ ΙΙ

Μηχανήματα, ὑλικά καὶ ἐφόδια τά ὁποῖα θέλουν εἰσαχθῆ ὑπό ἢ διά λογαριασμόν τῆς Κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἔχοντα σχέσιν μέ τήν κατασκευήν, ἀνάπτυξιν, λειτουργίαν ἢ συντήρησιν τῶν συμφωνηθεισῶν ἐγκαταστάσεων καὶ ἔργων, ὡς καὶ τῶν ὑπό τῶν ἁρμοδίων Ἀρχῶν ἐφοδιασμόν τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῶν πολιτικῶν αὐτῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν μελῶν τῶν οἰκογενειῶν των, θά εἶναι ἀπηλλαγμένα τελῶν, φόρων, τελωνειακῶν περιορισμῶν

/ Σελ.....

2. Πᾶσαι αἱ κινηταὶ ἐγκαταστάσεις αἱ συναρμολογηθησόμεναι ἢ κατασκευασθησόμεναι ὑπὸ ἢ διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως τῶν Η.Π.Α. δαπάναις ταύτης, ὡς ἐπίσης ἅπαντα τὰ μηχανήματα, ὑλικὰ καὶ ἐφόδια τὰ εἰσαχθησόμενα εἰς Ἑλλάδα ἢ ἀγορασθησόμενα ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ ἢ διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως τῶν Η.Π.Α. καὶ σχετικὰ μὲ τὴν κατασκευήν, ἀνάπτυξιν, λειτουργίαν καὶ συντήρησιν συμπεφωνημένων ἐγκαταστάσεων καὶ ἔργων θὰ παραμείνουν ἰδιοκτησία τῆς Κυβερνήσεως τῶν Η.Π.Α. καὶ θὰ δύνανται νὰ ἐξαχθοῦν ἐξ Ἑλλάδος. Οὐδεμία ὅμως τοιαύτη ἐξαγωγὴ ἢ διάθεσις θέλει γίνει ἤτις θὰ παραβλάψῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τοῦ NATO.

3. Αἱ Η.Π.Α. θὰ ἀποζημιωθοῦν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν διὰ τὴν ὑπολειπομένην ἀξίαν, ἐφ' ὅσον ὑπάρξῃ, τῶν δαπάνης τῶν Η.Π.Α. βάσει τῆς παρούσης Συμφωνίας, ἀγορασθέντων, ἀναπτυχθέντων, καὶ κατασκευασθέντων ἔργων, τὰ ὁποῖα δὲν ἐξήχθησαν ἢ ἄλλως διετέθησαν συμφώνως μὲ τὴν παράγραφον 2 τοῦ παρόντος ἄρθρου, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἀπὸ κοινοῦ μὲ ἀμερικανικὰ καὶ ἑλληνικὰ κεφάλαια ἀναπτυχθέντων ἢ κατασκευασθέντων ἔργων, ὅταν ταῦτα ἢ μέρος αὐτῶν δὲν θὰ εἶναι πλέον ἀναγκαῖα εἰς τὰς Ἐνόπλους Δυνάμεις τῶν Η.Π.Α. Τὸ ποσὸν καὶ ὁ τρόπος ἀποζημιώσεως θὰ καθορίζεται διὰ συμφωνιῶν συνομολογουμένων μεταξὺ τῶν ἁρμοδίων Ἀρχῶν τῶν Συμβαλλομένων Μερῶν. Αἱ διαπραγματεύσεις αἱ σχετικαὶ μὲ τὴν μέθοδον καθορισμοῦ τῆς ὑπολειπομένης ἀξίας τῶν ἔργων τούτων δὲν θὰ δύνανται νὰ παραβλάψουν τὰς ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ NATO συμφωνίας.

ΑΡΘΡΟΝ ΙΙΙ.

1. Διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς παρούσης Συμφωνίας, αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 1, παρ. 3α καὶ 3β τοῦ Ν.Δ. 694/7-5-49 καὶ τὸ Ὑπόμνημα Συμφωνίας μεταξὺ τῶν Κυβερνήσεων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ Ἑλλάδος τῆς 4ης Φεβρουαρίου 1953, θὰ ἐφαρμοσθοῦν ὑπὸ τοὺς ἀμοιβαίως συμφωνηθέντας ὅρους.

2. Αἱ ἐν Ἑλλάδι, βάσει τῆς παρούσης Συμφωνίας, εὑρισκόμεναι Ἔνοπλοι Δυνάμεις τῶν Η.Π.Α. δύνανται ἐπίσης νὰ ἐγκαθιστοῦν καὶ νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ θέτουν ἐν λειτουργίᾳ καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν στρατιωτικὰ ταχυδρομεῖα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

ΑΡΘΡΟΝ ΙV.

Ἡ παροῦσα Συμφωνία τίθεται ἐν ἰσχύϊ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ὑπογραφῆς αὐτῆς καὶ θέλει παραμείνει ἐν ἰσχύϊ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἰσχύος τῆς Βορειοατλαντικῆς Συνθήκης.

ΕΓΕΝΕΤΟ ἐν Ἀθήναις εἰς διπλοῦν εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀμφοτέρων τῶν κειμένων ὄντων ἐξ ἴσου αὐθεντικῶν, τὴν 12ην ἡμέραν τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1953.-

ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΝ
ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ
ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΝ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πηγή : Ἀναδημοσιεύεται στὰ ἀγγλικὰ καὶ ἑλληνικὰ στὸ " United States Treaties and other International Agreements"(Department of State, U.S.A.), Washington 1955, Volume 4, part 2 1953, p. 2189 - 2199. Ἡ ἀπόδοση στὶ σελίδες αὐτὲς εἶναι στὰ ἀγγλικὰ καὶ ἑλληνικὰ. / Οἱ ὑπογραμμίσεις

Κείμενο : β

ΤΑ 15 ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΑΤΣΕΣΟΝ (Acheson).

1) Ἄμεσος Ἕνωσις τῆς Κύπρου μὲ τὴν Ἑλλάδα, μὲ ἀναγνώρισιν πλήρους κυριαρχίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Στέμματος, τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τῆς Ἑλληνικῆς Νομοθεσίας, ὡς καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τὴν Νῆσον.

2) Ὑπουργὸς Γενικὸς Διοικητής, μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὁρίζεται παρ' αὐτῆς. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς διοικήσεως εἰς τὴν Κύπρον , ὡς φορεὺς τῶν κυβερνητικῶν ἀποφάσεων καὶ ὡς ἔχων τὴν πολιτικὴν εὐθύνην τῆς ἐφαρμογῆς των.

3) Ἐκμισθοῦται διὰ μίαν πεντηκονταετίαν βάσει εἰς Καρπασίαν, πρὸς τὴν Τουρκίαν, τῆς ὁποίας ἡ ἔκτασις δὲν ὑπερβαίνει τὰ 4,5 % (τεσσερὰμισυ τοῖς ἑκατὸ) τῆς συνολικῆς ἐδαφικῆς ἐκτάσεως τῆς Κύπρου.

4) Ἀναλαμβάνεται ἡ δέσμευσις ὅπως μὴ αὐξηθοῦν αἱ ἕξι ἐπαρχίαι τῆς Κύπρου, πέραν τῶν ὑπαρχουσῶν. Εἰς τὰς ὀθωμανικὰς ταύτας ἐπαρχίας ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θὰ ὁρίζῃ Τοῦρκους ἐπάρχους, κατὰ τὴν κρίσιν της, ἄνευ περιορισμοῦ.

5) Δημιουργεῖται θέσις Συμβούλου ἐπὶ τῶν Μουσουλμανικῶν Ὑποθέσεων, ὅστις θὰ πλαισιώσῃ ὑπηρεσιακῶς τὸν Ἕλληνα Ὑπουργὸν Γενικὸν Διοικητήν.

6) Διὰ τοὺς Τούρκους τῆς Νήσου καθορίζεται μειονοτικὸν καθεστὼς, ὅμοιον πρὸς τὸ ἰσχύον εἰς τὴν ἑλληνικὴν Θρᾴκην διὰ τὴν τουρκικὴν μειονότητα.

7) Ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὀργανισμοῦ Ἡνωμένων Ἐθνῶν, μονίμως ἐγκατεστημένος εἰς Κύπρον θὰ ἐπιβλέπῃ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ μειονοτικοῦ καθεστῶτος, κατὰ τὰς συνημμένας συμφωνίας.

8) Ἀναγνωρίζεται εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τουρκίαν δικαίωμα ἀτομικῶν προσφυγῶν , βάσει τῆς συμβάσεως τῆς Ρώμης διὰ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου. Πρὸς τοῦτο ἡ σύμβασις θὰ ὑπογραφῇ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπὸ τῆς Τουρκίας.

9) Εἰς τὴν Καρπασίαν, θὰ ἐπεκτείνεται ἡ ἑλληνικὴ κυριαρχία, παρὰ τὴν ἐκμίσθωσιν αὐτῆς ὡς βάσεως εἰς τὴν Τουρκίαν.

10) Τὰ κυριώτερα χωρία τῆς Καρπασίας θὰ ἐξαιρεθοῦν τῆς περιοχῆς, ἡ ὁποία ἐκμισθοῦται εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἐξαιρεῖται ἐκ τούτοις τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα & χαράσσεται ὁδὸς δι' ἐλευθέραν ἐπικοινωνίαν αὐτοῦ μετὰ τῶν χωρίων.

(ἡ συνέχεια τοῦ σχεδίου πίσω σελ.

II) Δημιουργεῖται κοινὸν ἀμυντικὸν ὄργανον Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας πρὸς σταθεροποίησιν καὶ ἐμπέδωσιν τῶν σχέσεων φιλίας καὶ συμμαχίας μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν. Εἰς τὸ κοινὸν ἀμυντικὸν ὄργανον θὰ μετέχῃ καὶ Ἀμερικανὸς ἀντιπρόσωπος.

I2) Τὸ κοινὸν ἀμυντικὸν ὄργανον Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας δὲν θὰ περιορίζεται εἰς τὴν στρατιωτικὴν συνεργασίαν, ἀλλὰ θὰ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τουριστικήν.

I3) Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας εἰς τὸ κοινὸν ἀμυντικὸν ὄργανον θὰ συνέρχονται εἰς τακτὰ διαστήματα καὶ θὰ ἐνδύνουν τὰς προσπαθείας των διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς συνεργασίας, ἐπ' ἀγαθῷ τῶν δύο κρατῶν.

I4) Ἡ Τουρκία ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως δεχθῇ γενικῶς καὶ ἀνεξαιρέτως, πρὸς ἐπανεγκατάστασιν, ὅλους τοὺς ἀπελαθέντας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐξ ἄλλων τουρκικῶν πόλεων καὶ ἀναγνωρίζει δι' αὐτοὺς τὸ μειονοτικὸν καθεστὼς τὸ ὁποῖον θὰ ἰσχύῃ διὰ τοὺς Τούρκους τῆς Ἑλληνικῆς Θράκης καὶ τοὺς Τούρκους τῆς (Ἑλληνικῆς) Κύπρου.

I5) Ἡ Τουρκία ἀναλαμβάνει ὅπως σεβαστῇ τὰς σχετιζομένας πρὸς τὴν Ἴμβρον καὶ Τένεδον διεθνεῖς ὑποχρεώσεις της.

Πηγή : ἡ ἀθηναϊκὴ ἐφημερὶς " Ἡ μ έ ρ α ", Ιο Φλεβάρη 1966.

Κείμενο 17γ

Α Π Ο Σ Π Α Σ Μ Α ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΟΡΙΣΜΟ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΣΤΟ Ι.Κ.Α.

Μεταξύ της Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀφ' ἑνός, ἐκπροσωπουμένης ὑπό τοῦ Ὑπουργ Ἐργασίας καί τῆς Εἰδικῆς Ἀποστολῆς Οἰκονομικῆς Συνεργασίας τῆς Ὀργανώσεως Οἰκο νομικῆς Συνεργασίας ἀφ' ἑτέρου, ἀναφερόμενης εἰς τό ἑξῆς ὡς ΕΑΟΣ ἐκπροσωπούσης τά Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, ἀπεφασίσθη συμφώνως πρός τάς διατάξεις τῆς ἀπό 2 Ἰουλίου 1948 Συμφωνίας Οἰκονομικῆς Συνεργασίας ἡ ὑπογραφή τῆς παρούσης Συμφωνί ας.

Ἄρθρον 1.

α) Ἡ Ἑλληνική Κυβέρνησις ἐν τῇ μερίμνῃ της διά τήν λυσιτελεστέραν διοίκη- σιν τῆς Κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως καί τοῦ Ι.Κ.Α. ἠτήσατο παρά τῆς Ἀμερικανικῆς Κυβερ νήσεως τήν διάθεσιν ἑνός εἰδήμονος, Ἀμερικανοῦ ὑπηκόου, διαθέτοντος εὐρείαν πεῖ- ραν περί τήν διοίκησιν τῆς Κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως, ἵνα ἐπιτύχῃ τήν ἀναδιοργάνωσιν τῆς Κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως ἐν Ἑλλάδι καί ἀναλάβῃ τήν διοίκησιν τοῦ Ι.Κ.Α., ἐπικου ρούμενος πρός τοῦτο παρ' ἄλλων εἰδικῶν Ἀμερικανῶν ἐφ' ὅσον ἤθελε κριθῇ τοῦτον ἀ- ναγκαῖον ἐπί τῇ τέλει τῆς ἐνισχύσεως τῆς προσπαθείας διά τήν ἀναδιοργάνωσιν καί βελτίωσιν τῆς λειτουργίας τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων.

β) Ἡ ΕΑΟΣ συμφώνως πρός τήν Συμφωνίαν Οἰκονομικῆς Συνεργασίας τῆς 2ας Ἰου λίου 1948, ὡς ἀνωτέρω, ἀ κ ε δ έ χ θ η τήν αἴτησιν ταύτην τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνή σεως καί ἀναλαμβάνει νά ἐξασφαλίσῃ τάς ὑπηρεσίας ἑνός Ἀμερικανοῦ εἰδικοῦ ἐπί ζητη μάτων τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως πρός πραγμάτωσιν τοῦ ἐν τῇ παρ. α' τοῦ παρόντος ἄρθρου ἐκτεθέντος σκοποῦ, ὑπό τούς κατωτέρω κ α θ ο ρ ι ζ ο μ έ ν ο υ ς ὅ ρ ο υ

Ἄρθρον 2.

α) Ὁ Διοικητής καί οἱ ἀναφερόμενοι ἀνωτέρω ἐν ἄρθρῳ I, (α) ἄλλοι εἰδικοί θέ λουσιν εἶναι Ἀμερικανοί ὑπήκοοι. Ὁ μισθός καί τά ἄλλα ἔξοδα αὐτῶν θά καταβάλων- ται παρά τῆς ΕΑΟΣ, ἧς θά ἀποτελοῦν μέλη.

β) Ὁ διορισμός των θά ἐνεργηθῇ διά πράξεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου προτά σει τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας.

γ) ... θέλει ἐπίσης ἐνεργεῖ ὡς Σύμβουλος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐπί ζητη μάτων ἀφορώντων τήν κοινωνικήν ἀσφάλισιν.

δ) Ἡ διάρκεια τῆς θητείας θά εἶναι ἐνιαύσια δυναμένη νά παρατείνηται μετά σύμφωνον γνώμην τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐργασίας συναινοῦντος καί τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀποστο λῆς, διά πράξεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

Ἄρθρον 4.

Α) Πᾶσαι αἱ Διοικητικαί λειτουργίαι τοῦ Ι.Κ.Α., κατ' ἀντιδιαστολήν τῶν θεμέ των γενικῆς πολιτικῆς καί τῆς καταρτίσεως γενικῶν ἐφαρμοστέων κανονισμῶν τοῦ ΙΚΑ μεταβιβάζονται διά τῆς παρούσης εἰς τόν Διοικητήν. Εἰδικῶς ὁ Διοικητής θά ἔχῃ τή ἁρμοδιότητα καί τήν ἐξουσίαν ὅπως, (I) Καταρτίσῃ σχέδιον ὀργανώσεως τοῦ Ι.Κ.Α. (2) Προτείνῃ τόν ἀριθμόν τῶν ἀπαιτουμένων θέσεων καί τά συνδεόμενα πρός ἑκάστην καθήκοντα. (3) ... (4) ...

Β) Αἱ ἁρμοδιότητες τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ θ' ἀσκῶνται παρά τοῦ Διοικητοῦ...

Γ) Τό Διοικητικόν Συμβούλιον τοῦ Ι.Κ.Α. θά ἔχῃ τάς κάτωθι ἁρμοδιότητας.

(I) ... (2) ... (3) ... (4) ... (5) ... (6) ... (7) ... (8) ... (9) ...

(συνέχεια πίσω σελίδα

Δ) Αἱ λοιπαὶ ἁρμοδιότητες τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου αἱ θεσπισμέναι διὰ νόμου, διαταγμάτων ἢ κανονισμῶν θὰ ἐνασκῶνται παρὰ τοῦ Διοικητοῦ.

Ε) Ὁ Διοικητὴς δύναται νὰ μεταβιβάζῃ εἰς τοὺς Ἀμερικανοὺς ἐμπειρογνώμονας, τὸν Γενικὸν Διευθυντὴν ἢ ἄλλους καταλλήλους ὑπαλλήλους τοῦ Ι.Κ.Α. μέρος τῶν ἁρμοδιοτήτων του, ἐφ' ὅσον θεωρεῖ τοῦτο ἀναγκαῖον.

ΣΤ) Ἐνέργειαι γινόμεναι παρὰ τοῦ Διοικητοῦ ἢ κατόπιν ἐξουσιοδοτήσεως αὐτοῦ, εἰς οὐδεμίαν ὑπόκεινται κεραιτέρω ἔγκρισιν.

Ἄρθρον 6.

Ἅπασαι αἱ ἁρμοδιότητες ὑπηρεσιακῆς παρακολουθήσεως τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἐποπτείαν τοῦ Ι.Κ.Α., πλὴν τῶν τοῦ διαχειριστικοῦ ἐλέγχου θ' ἀσκῶνται ὑπὸ τοῦ Ι.Κ.Α. καὶ θὰ ἐνεργοῦνται ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Διοικητοῦ. Κατὰ συνέπειαν καταργοῦνται αἱ σχετικαὶ διατάξεις τοῦ ἄρθρου Ι τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος τῆς 30-4-1946.

Ἄρθρον 7.

α) Οὐδεμία ἀπόφασις τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ι.Κ.Α. ἢ τῶν λοιπῶν κεντρικῶν συλλογικῶν ὀργάνων τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως τοῦ Ι.Κ.Α. ἢ οἱασδήποτε Τοπικῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, Συμβουλίου ἢ Σώματος ἢ πρότασις πρὸς τὸν Ὑπουργὸν ἢ οἱανδήποτε Κρατικὴν Ἀρχήν, θὰ ἐκτελῆται ἄνευ συμφώνου γνώμης τοῦ Διοικητοῦ. Εἰς τὴν διάταξιν ταύτην δὲν ὑπάγονται αἱ ἀποφάσεις τοῦ Κεντρικοῦ καὶ τῶν Τοπικῶν Ἐκκτικῶν Συμβουλίων, ἐφ' ὅσον ἀναφέρονται εἰς τὴν νομιμότητα τῶν διαχειριστικῶν πράξεων.

Ἄρθρον 8ον.

Ἡ παροῦσα Συμφωνία κυρωθήσεται διὰ νόμου, θέλει δὲ τεθῆ ἐν ἰσχύϊ ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τοῦ κυροῦντος ταύτην νόμου.

Ἐν Ἀθήναις σήμερον τὴν 25ην Ὀκτωβρίου 1948.

Διὰ τὴν Κυβέρνησιν τῶν Η.Π.Α.

Χ. Φ. ΓΚΡΑΙΝΤΥ

Ἀρχηγὸς Εἰδικῆς Ἀποστολῆς Οἰκονομικῆς Συνεργασίας.

Διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν

Α. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

Ὑπουργὸς Ἐργασίας

Σ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ὑπουργὸς Συντονισμοῦ

Ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ τὴ " Συλλογὴ Συνθηκῶν, Συμβάσεων & Συμφωνιῶν τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν ", Ἔκδοση Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, Ἀθῆναι, 1948, ἀρ. 29/1948.

Τίτλος : " Συμφωνία μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Κυβερνήσεως τῶν ΗΠ περὶ διορισμοῦ Ἀμερικανοῦ ὑπηκόου ὡς διοικητοῦ τοῦ Ι.Κ.Α. ", ποὺ κυρώθηκε ἀπὸ τ ὑπ' ἀριθμὸν 852 Ἀναγκαστικὸ Νόμο (Φ.Ε.Κ., τεῦχος Α' , φ. 332 τῆς 31.12.1948).

Κεφαλο : 8

LA GRANDE-BRETAGNE VOUDRAIT un élargissement du cabinet Tsaldaris

(De notre correspondant particulier, par téléphone.)

Londres, 10 octobre.

A la demande du gouvernement grec visant à obtenir du gouvernement britannique une certaine quantité de matériel destiné à armer les civils des régions où se produisent actuellement des troubles, le gouvernement britannique n'a pas encore répondu. Au Foreign Office on déclare, qu'aucune décision n'a encore été prise à ce sujet.

Le gouvernement britannique se trouve évidemment placé dans une situation difficile par les événements de Grèce. Théoriquement, un gouvernement peut toujours livrer des armes à un autre gouvernement, mais, en l'espèce, bien qu'on déclare officiellement que le gouvernement grec n'a pas précisé à quelles intentions exactes correspondait cette démarche, il est bien évident aux yeux de tous que ces armes seront utilisées contre ceux que M. Tsaldaris, le chef actuel du gouvernement hellénique, considère pour ainsi dire comme des ennemis intérieurs. Sans excuser les excès passés et présents des adversaires politiques de M. Tsaldaris, beaucoup d'Anglais souhaitent qu'avant de livrer ces armes — s'il doit les livrer — le gouvernement britannique obtienne des Grecs la garantie d'un apaisement politique. On pourrait, par exemple, envisager un élargissement du présent gouvernement grec vers le centre et assurer plus de liberté aux organisations syndicales. On croit savoir que lorsque le roi Georges quitta la capitale britannique, M. Bevin lui fit à ce sujet des recommandations instantes. Il ne semble pas jusqu'ici qu'elles aient été écoutées par M. Tsaldaris et ses amis politiques.

La situation est d'autant plus délicate pour les Anglais que — on ne l'ignore pas — un des slogans de l'E.A.M. (l'organisation d'extrême gauche qui lutte à la fois contre le gouvernement actuel et le régime monarchique) réclame le départ immédiat des troupes britanniques qui sont actuellement stationnées en Grèce et qui comprennent de 35.000 à 50.000 soldats. Lorsque la question grecque a été débattue au conseil de sécurité à Londres, au début de cette année, M. Bevin avait déclaré que ces troupes seraient évacuées aussitôt que la situation intérieure en Grèce serait redevenue normale. Il est bien évident qu'une telle formule est extrêmement vague et permet toutes les interprétations. C'est cependant cette formule qui est toujours officiellement reprise par les autorités britanniques. On signale à ce sujet l'arrivée en Grèce du commandant en chef britannique au Moyen-Orient, le général Sir Miles Dempsey, qui doit se rendre en Macédoine afin d'inspecter les troupes britanniques des garnisons de Grèce du Nord, — c'est-à-dire des régions où les troubles se produisent. Jusqu'ici les Anglais insistaient sur le fait que leurs troupes en Grèce avaient pour seule mission d'assurer la paix intérieure et n'avaient pas à prendre parti dans des luttes politiques qui intéressent les seuls Grecs. Ils faisaient remarquer que, pratiquement, lorsque les troupes britanniques avaient dû mener ces opérations de police, elles avaient eu affaire aux terroristes de l'extrême droite aussi bien que de l'extrême gauche. En l'état actuel des choses il est permis de se demander si cette position de neutralité pourra encore être longtemps invoquée par les autorités britanniques. Nous en revenons à ce que nous disions en commençant : aux yeux de beaucoup d'Anglais clairvoyants le seul moyen d'éviter en Grèce le développement des nouvelles complications intérieures et internationales est d'obtenir de M. Tsaldaris qu'il assure à son gouvernement une base plus large et qu'il sache pratiquer une politique plus libérale. — *Jean Lequiller.*

↑
11.10.1946

UN ACCORD ANGLO-AMÉRICAIN sur le maintien provisoire des missions britanniques en Grèce (?)

" Le Monde "

←10.4.1947

Le correspondant à Washington de l'agence Reuter apprend de bonne source qu'à la suite d'un accord conclu hier entre les Etats-Unis et la Grande-Bretagne, les missions militaire, navale et aérienne britanniques resteront en Grèce jusqu'à ce que la campagne contre les bandes armées ait pris fin.

Rien de précis n'a encore été décidé quant à la date du départ des missions britanniques. Il est même possible qu'elles soient maintenues en Grèce après la fin de la lutte contre les guérilleros et, dans ce cas, elles auraient pour objet d'aider les missions militaire et économique américaines chargées de la réalisation du programme du président Tru-

LA GRÈCE AUTORISE LES ETATS-UNIS A SURVEILLER l'application de leur programme

21.6.1947→

Washington, 20 juin.

Dans un accord publié à Washington et à Athènes, et signé par M. Tsaldaris, ministre des affaires étrangères grec, et M. Mac Veagh, ambassadeur américain en Grèce, le gouvernement grec s'engage officiellement à laisser les Etats-Unis surveiller l'application de leur programme d'aide de 300 millions de dollars. La publication de l'utilisation de ces crédits sera également assurée et l'accord insiste particulièrement sur ce point.

Par cet accord le gouvernement grec s'engage à appliquer un vaste programme de réformes économiques, financières, industrielles et gouvernementales, tel qu'il a été défini par une note grecque envoyée mercredi au gouvernement

Κεφμενο 15

FERA-T-ON LIBÉRER

TRENTE MILLE ENFANTS GRECS DÉPORTÉS

par RENÉ LAURET

L'assemblée générale des Nations unies a voté une résolution recommandant le retour en Grèce des enfants éloignés de leurs foyers, invitant tous les Etats sur le territoire desquels se trouvent ces enfants à prendre les mesures nécessaires pour les rapatrier, et chargeant le comité international de la Croix-Rouge de faire les démarches nécessaires.

Cette résolution date du 17 novembre 1948. La Croix-Rouge prit immédiatement ses dispositions, envoya des missions spéciales dans les pays visés. Or ces jours-ci, au cours d'une conférence de presse, M. Trygve Lie, secrétaire général des Nations unies, a fait savoir qu'il avait été informé par la Croix-Rouge qu'aucun enfant grec n'avait été rapatrié par les nations intéressées. Le nombre de ces enfants est estimé à vingt-huit mille.

C'est du début de 1947 que datent les *déportations d'enfants* par les bandes de Markos. Son « gouvernement » décida de procéder au recensement de tous les enfants de trois à quatorze ans se trouvant dans les régions contrôlées par les partisans, et de les rassembler *pour les diriger vers les pays voisins*. Ceux-ci s'engageaient à les élever et à les instruire selon l'idéologie communiste.

Des enfants furent d'abord enlevés dans la région frontière entre Krystallopight et le lac Prespa, puis dans les districts de Kastoria, de Grevena et en Thrace occidentale. Les villages se vidèrent peu à peu. Cependant ce n'est qu'à partir de février 1948 que les rapts furent effectués sur une grande échelle et de manière systématique. Les partisans vinrent arracher de force les enfants à leurs parents. C'est surtout dans la région montagneuse du Grammos, isolée pendant l'hiver et proche de l'Albanie, que ces enlèvements prirent des proportions considérables.

Les gouvernements des pays voisins aidèrent ouvertement les ravisseurs. Les postes de radio de Belgrade, de Sofia et de Tirana donnaient des chiffres et divers renseignements sur les enfants arrivés de Grèce, insistant sur le bon accueil qu'ils recevaient. On s'efforçait de représenter ces rapts comme des actions humanitaires, imposées par les conditions où se trouvait le nord de la Grèce : il s'agissait de soustraire les enfants aux opérations militaires et aux privations.

Le plan primitif prévoyait le transfert d'environ soixante mille enfants. *On estime que la moitié seulement* auraient été envoyés en Albanie, en Bulgarie, en Hongrie, en Pologne, en Roumanie, en Tchécoslovaquie, en Yougoslavie. *Cette dernière aurait reçu le plus fort contingent*, douze mille environ.

Un rapport de la commission balkanique

La commission balkanique des Nations unies a obtenu des précisions sur les méthodes employées par les partisans pour s'emparer des enfants dans la région du Grammos. Dans un certain nombre de villages que cite un de ses rapports leurs parents furent menacés de mauvais traitements, parfois torturés, pour les livrer. Parfois leurs réserves de vivres étaient incendiées, de fausses nouvelles répandues, selon lesquelles l'armée gouvernementale s'apprêtait à faire usage de gaz et de bombes atomiques. Des enfants qui tentaient de s'enfuir furent blessés à coups de feu ; on vit des mères disputer leurs enfants à des gendarmes albanais qui voulaient les leur arracher. Une femme à qui l'on enlevait sa fille âgée de treize ans ayant dit qu'elle veillerait à son instruction s'attira cette réponse : « Non, notre système est le meilleur. »

Education communiste

Cette parole trahit les intentions des *ravisseurs*.

Les enfants sont tantôt envoyés dans des camps de concentration, tantôt dans des familles. Dans un cas comme dans l'autre ils reçoivent une instruction visant à leur inspirer la haine du gouvernement « monarcho-fasciste », et à leur présenter le « groupe communiste » comme le véritable gouvernement de la Grèce, luttant pour les libertés du peuple hellénique. Des chansons leur sont apprises, célébrant les victoires de « l'armée démocratique ». Un grand nombre de ces enfants ont été soumis à un entraînement militaire pour servir ultérieurement dans les bandes armées. On en a trouvé parmi les morts.

En Roumanie ils sont encadrés dans les groupes de jeunesse communiste. En *Tchécoslovaquie ceux qui ne sont pas* de langue grecque sont instruits séparément, on leur persuade qu'ils sont de nationalité slave. Partout les langues serbe, tchèque ou russe leur sont enseignées.

Si la Grèce ne tombe pas un jour aux mains des communistes le but des voleurs d'enfants paraît être de les renvoyer dans leurs pays lorsqu'ils seront adultes, éduqués selon les principes de Moscou, afin d'en faire des agents de la propagande du Kominform.

Réactions helléniques

Le gouvernement grec et les organisations philanthropiques du pays ont pris des mesures dès que la menace s'est *affirmée*. S'ils *n'ont pu y parer complètement*, du moins ont-ils réussi à soustraire un grand nombre d'enfants au péril.

Ils *ont été éloignés des régions* les plus exposées et transportés dans des cités d'enfants installées pour les recueillir : on en compte vingt à Athènes et aux environs, seize dans d'autres villes.

Toutes les classes de la société ont protesté avec énergie auprès des nations unies de la Grèce, soit auprès des Nations unies et d'autres organismes internationaux. L'archevêque d'Athènes, s'adressant au conseil mondial des Eglises, a traité de génocide cet attentat contre le peuple grec ; de même la Chambre hellénique, qui a voté le 6 novembre 1948 une résolution dans ce sens communiquée au Congrès américain. Le sénateur Vandenberg a déclaré que les faits allégués étaient « shocking to their challenge to the moral standards of a free world » ; une plainte du gouvernement d'Athènes à la commission balkanique des Nations unies a provoqué l'enquête dont les résultats furent consignés dans le rapport cité plus haut (21 mai 1948). Il conclut que les rapts d'enfants ont pour but de terroriser les familles grecques et de les amener à donner leur appui aux rebelles, de répandre parmi les jeunes Grecs l'idéologie communiste, de détruire la race hellénique et de nuire à la production agricole en obligeant des familles entières à abandonner leurs champs.

Le congrès international pour la protection de l'enfance, *réuni à Stockholm* en août 1948, a « prié instamment les Nations unies de trouver les moyens appropriés pour hâter le retour dans leurs foyers de tous les enfants retenus loin de leurs parents contre leur propre volonté ».

Que faire ?

Malheureusement on n'a pas trouvé *ces moyens à Lake-Success. Une résolution* est venue s'ajouter à beaucoup d'autres.

La Pologne a nié la présence d'enfants grecs chez elle. la Hongrie a répondu qu'il s'agissait d'orphelins, la Yougoslavie qu'elle avait simplement offert asile à des enfants en péril.

Seul ce pays s'est déclaré prêt à renvoyer les enfants lorsque leurs parents en feraient individuellement la demande. *Jusqu'à présent* il s'agit là *d'une vague* promesse, qui n'a même pas reçu un commencement d'exécution.

Faut-il croire que le monde civilisé sera incapable de mettre fin à un tel attentat contre les droits de l'homme et l'humanité ? Les Nations unies n'iront-elles pas plus loin que de belles résolutions suivies d'enquêtes et de rapports sans effet ?

Il semble qu'à leur défaut des *pays comme les Etats-Unis, qui* accordent des prêts importants à la Yougoslavie ; l'Angleterre, qui signe avec elle un traité de commerce avantageux, *ne manquerait pas de moyens pour* obtenir la libération des enfants grecs. Dira-t-on que les affaires n'ont rien à voir avec l'humanité ? Mais si l'on *recourt parfois à la force pour imposer* la justice, pourquoi pas aux affaires — si les affaires peuvent être efficaces — pour obtenir le respect d'un droit aussi élémentaire que celui d'une mère ou d'un père sur leurs enfants ?

+ 17.I.1950

" Le Monde "

++ Le rapatriement des enfants grecs sera difficile

La ligue des sociétés de la Croix-Rouge a averti samedi qu'elle ne pourrait exécuter les instructions des Nations unies au sujet du rapatriement des vingt mille enfants grecs transplantés dans les pays voisins tant que les obstacles sur lesquels la Croix-Rouge n'a aucun contrôle ne seront pas éliminés.

Cette déclaration signifie que les pays en cause : Yougoslavie, Tchécoslovaquie, Pologne, Hongrie, Roumanie et Bulgarie, n'ont pas donné les « indications élémentaires indispensables à la solution du problème ». C'est la Yougoslavie qui héberge le plus grand nombre d'enfants grecs (environ sept mille). Les autres *pays en ont chacun* de trois mille à quatre mille. — *(U.P.)*

++ 16.5.1950

+++ 22.4.1950

LE RAPT DE 28 000 ENFANTS GRECS

Une protestation de la délégation permanente des femmes pour la paix

+++

La délégation permanente des femmes pour la paix, qui groupe les représentants des principales associations féminines françaises, a tenu hier au cercle France-Union française une réunion présidée par Mme Kraemer-Bach, avocat à la cour, pour renouveler sa protestation contre le rapt de vingt-huit mille enfants grecs, détenus dans les pays satellites de l'U.R.S.S.

Rappelant l'inanité des mesures prises jusqu'à présent par les Nations unies et la Croix-Rouge internationale, la présidente fit appel à l'opinion publique, à tous ceux qui peuvent l'informer et l'influencer, pour qu'une campagne énergique fût entreprise en vue de faire libérer les enfants grecs.

3. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΠΟΡΤΕΡ

Μέτρα τα οποία πρέπει να ληφθούν υπό της Ἑλλάδος.

«Ἡ ἐπέκτασις της βοηθείας των Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰς την Ἑλλάδα πρέπει να συνοδευθῇ μὲ ἀποτελεσματικὰ μέτρα της Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως διὰ την χρησιμοποίησιν των ἑλληνικῶν πόρων διὰ την ἀνόρθωσιν της χώρας.

α) Μέτρα διὰ την αὔξησιν των ἐσόδων και την μείωσιν των ἐξόδων.

1.—"Ἔσοδα: Τὰ τακτικὰ ἔσοδα κατὰ τὸ ἑλληνικὸν οἰκονομικὸν ἔτος 1947-48 ὑπολογίζονται εἰς πραγματικοὺς ἀριθμοὺς εἰς τὰ 65 ἑκατοστὰ των προπολεμικῶν. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ λάβῃ θετικὰ μέτρα διὰ την αὔξησιν τῶν ἐσόδων της, συμπεριλαμβανομένων τῶν ἑξῆς:

α) Πρέπει νὰ γίνῃ μελέτη ἐπὶ βάσεως μακρᾶς διαρκείας διὰ τὰ ἑξῆς:

Πρῶτον: Την κατάργησιν των μὴ ἀποδοτικῶν φόρων καὶ την ἁπλοποίησιν τοῦ φορολογικοῦ συστήματος.

Δεύτερον: Την ἀνακατάταξιν των πόρων ἐσόδων μεταξὺ κεντρικῆς ἐξουσίας καὶ τοπικῶν αὐτοδιοικήσεων.

β) Ἡ ἐπιδολὴ τοῦ φόρου εἰσοδήματος πρέπει νὰ βελτιωθῇ

Πρῶτον: Δι' ἀναγκαστικὴς καταγραφῆς ὅλων των ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῆς ἐκ μέρους των τηρήσεως τῶν ἐπιβαλλομένων στοιχείων διὰ τὸν καταμερισμὸν τοῦ φόρου εἰσοδήματος.

Δεύτερον: Διὰ σημαντικῆς αὐξήσεως τῶν ποινῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπιβάλλονται σήμερον διὰ τὰς φορολογικὰς παραβάσεις, συμπεριλαμβανομένης τῆς φυλακίσεως διὰ την παραποίησιν τῶν στοιχείων φορολογίας.

γ) Πρέπει νὰ γίνῃ ἀναθεώρησις πρὸς τὰ ἄνω κατὰ μέσον ὅρον τοὐλάχιστον κατὰ 50 τοῖς ἑκατόν, τῶν σημερινῶν ποσῶν φόρου εἰσοδήματος, ποὺ ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς ἐπαγγελματίας καὶ τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις τὰ ὁποῖα στηρίζονται ἐπὶ τῆς κατ' ἐκτίμησιν ἱκανότητος πρὸς πληρωμήν.

δ) Κατὰ την ἀναθεώρησιν τῶν βαθμῶν καὶ τῆς φορολογίας τῆς παραγωγῆς, πρέπει νὰ ληφθοῦν μέτρα, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς εἰσαγωγεῖς ν' ἀποκομίζουν ἢ νὰ κατακρατοῦν τὰ ὑπερβολικὰ κέρδη τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ την σημερινὴν διάστασιν μεταξὺ ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν τιμῶν.

ε) Οἱ σημερινοὶ περιοριστικοὶ καινοτικοὶ φόροι ἐπὶ τῆς μεταφορᾶς προϊόντων πρέπει νὰ καταργηθοῦν μόλις ἐξευρεθοῦν ἄλλαι πηγαὶ ἐσόδων.

2.—"Ἔξοδα: Τὰ ἔξοδα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους κατὰ τὸ 2947-48, ὅπως ἀναφέρονται εἰς τὸν προσωρινὸν Προϋπολογισμόν, ὑπολογίζονται εἰς πραγματικοὺς ἀριθμοὺς εἰς 200 τοῖς ἑκατὸν τῶν προπολεμικῶν. Καίτοι ἀναφαισθητῶς ὑπάρχει κάποια ὑπερβολὴ εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ σημαντικὴ σπατάλη δημοσίου χρήματος διὰ τῆς πλημμελοῦς διαχειρίσεως, σημαντικαὶ περικοπαὶ τῶν ἐξόδων δύνανται νὰ γίνουν μόνον:

Πρῶτον: Διὰ τῆς μειώσεως τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν.

Δεύτερον: Δι' ἐπαρκοῦς ἀνορθώσεως τῆς οἰκονομίας, ἡ ὁποία νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς την Κυβέρνησιν νὰ σταματήσῃ τὴν διανομὴν ἐφοδίων ἐπὶ ξημίᾳ εἰς τὸ κοινὸν καὶ την χρηματοδότησιν τῶν ἐπιχειρήσεων κοινῆς ὠφελείας.

Ἐφ' ὅσον ἄμεσα μέτρα ἀποβλέποντα εἰς μείωσιν τῶν ἐξόδων δύνανται νὰ παρατείνουν χρῆσιν τῶν διαθεσίμων κεφαλαίων, τὰ ἑξῆς τρία θὰ ἐπετύγχανον ἀποτελέσματα κάποιας μάσιας:

σ) Τὰ κρατικὰ συστήματα ἐλέγχου καὶ λογιστικῆς πρέπει νὰ μεταρρυθμισθοῦν, ἰδιαιτέρως εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ἐφοδιασμοῦ, τὸ ὁποῖον διαχειρίζεται τὰ ὑπὸ τοῦ Κράτους διανεμόμενα τρόφιμα καὶ ἄλλα οὐσιώδη εἴδη, συμπεριλαμβανομένων τῶν εἰδῶν τῆς Οὐνρα.

β) Ὁ Προϋπολογισμὸς πρέπει νὰ καταρτίζεται καὶ νὰ δημοσιεύεται πρὸ τῆς ἐνάρξεως ἑκάστου οἰκονομικοῦ ἔτους καὶ πρέπει ν' ἀποτελῇ πραγματικὸν ἔλεγχον τῶν κρατικῶν ἐξόδων. Ὁ Ἔλεγχος τοῦ ὑπουργείου Οἰκονομικῶν ἐπὶ τῆς χρήσεως τῶν κονδυλίων, τὰ ὁποῖα παραχωροῦνται εἰς ἄλλα ὑπουργεῖα πρέπει νὰ ἐνισχυθῇ.

γ) Ὅλα τὰ εἰδικὰ κονδύλια πρέπει νὰ καταργηθοῦν καὶ νὰ περιληφθοῦν ἐντὸς τοῦ τακτικοῦ Προϋπολογισμοῦ.

δ) Οἱ κατάλογοι τῶν συντοξιοδοτουμένων καὶ ἀπόρων πρέπει ν' ἀναθεωρηθοῦν καὶ νὰ περιορισθοῦν καὶ νὰ μὴ προστίθενται νέα ὀνόματα ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως τῆς τοπικῆς ἐπιτροπῆς περιθάλψεως.

ε) Αἱ αἰτήσεις περὶ αὐξήσεως μισθῶν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ἄλλων προσώπων, τῶν ὁποίων οἱ μισθοὶ καταβάλλονται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ὑπὸ τοῦ Κράτους πρέπει νὰ ἐξετάζωνται ἀπὸ Ἐπιτροπὴν Μισθῶν, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἱδρυθῇ καὶ οὐδεμία ὑποχρέωσις πρὸς αὔξησιν τῶν μισθῶν πρέπει ν' ἀναλαμβάνεται ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως τῆς Ἐπιτροπῆς Μισθῶν.

β) Μέτρα πρὸς αὔξησιν καὶ συντήρησιν τοῦ ξένου συναλλάγματος.

Αἱ ἐξαγωγαὶ τῆς Ἑλλάδος ἦσαν μικραὶ ἀπὸ τῆς Ἀπελευθερώσεως. Ἡ ἀπώλεια τῶν ἀγορῶν τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, αἱ ἀνώμαλοι ἐσωτερικαὶ καὶ πολιτικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ συνθῆκαι, ἡ ὑψηλὴ τιμή, ποὺ ἐδόθη εἰς την δραχμὴν καὶ ἄλλοι παράγοντες τείνουν εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν ἐξαγωγῶν. Ἀφ' ἑτέρου σημαντικαὶ ποσότητες ξένου συναλλάγματος ἐσπαταλήθησαν κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος διὰ τῆς εἰσαγωγῆς εἰδῶν πολυτελείας, διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους πωλήσεως χρυσοῦ καὶ διὰ τῆς μαύρης ἀγορᾶς ἐπὶ τοῦ συναλλάγματος. Μακρᾶς διαρκείας λύσις τοῦ συναλλαγματικοῦ προβλήματος τῆς Ἑλλάδος δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ μόνον διὰ τῆς τονώσεως τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐσωτερικῆς παραγωγῆς πολλῶν εἰδῶν, τὰ ὁποῖα σήμερον εἶνε ὑποχρεωμένη νὰ εἰσάγῃ. Ἡ σήμερον ἀντιμετωπιζομένη κατάστασις ὅμως, δύναται νὰ βελτιωθῇ μὲ μερικὰ ἄμεσα μέτρα.

1.—Ἡ τιμὴ τοῦ συναλλάγματος καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως ὡς πρὸς την πώλησιν καὶ την ἀγορὰν χουσοῦ πρέπει νὰ ἐπανεξετασθοῦν κατόπιν συνεννοήσεως μὲ τὸ Διεθνὲς Νομισματικὸν Ταμεῖον.

2.—Πρέπει νὰ καταβληθοῦν προσπάθειαι διὰ την ἀπόκτησιν νέων ἀγορῶν καὶ την ἀνάκτησιν τῶν προπολεμικῶν εὐρωπαϊκῶν ἀγορῶν διὰ τὰς Ἑλληνικὰς ἐξαγωγάς. Σχετικῶς μὲ μερικὰ προϊόντα, ἰδιαιτέρως τὰς Εὐρωπαϊκὰς ποιότητας καπνοῦ, πρέπει νὰ καταρτισθοῦν προσωρινοὶ συμφωνίαι ἀνταλλαγῆς μὲ χώρας τῶν ὁποίων τὸ ἐμπόριον δὲν κινεῖται διὰ τῶν κανονικῶν ἀγορῶν.

3.—Ἡ ἀναφόρευσις ἐξαγωγῆς ἐλαιολάδου πρέπει ν' ἀρθῇ. Αἱ ἐξαγωγαὶ πρέπει νὰ ἐπιτραποῦν ἐπὶ τῇ βάσει προγράμματος παρέχοντος ἐπαρκῆ προστασίαν εἰς την ἐντοπίαν τιμὴν τὸ ὁποῖον νὰ ἄφῃ τὸ ξένον συνάλλαγμα, ποὺ ἀποκτᾶται διὰ τῆς πωλήσεως ἐλαίου, ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ Κράτους καὶ τὸ ὁποῖον ν' ἀποδίδῃ εἰς τὸ Κράτος δι' ἑνὸς ἐξαγωγικοῦ φόρου σημαντικὸν μέρος τῆς διαφορᾶς μεταξὺ ἐντοπίου καὶ ξένης τιμῆς.

4.—Τὰ κέρδη τῆς Ἐθνικῆς οἰκονομίας ἀπὸ την ἐμπορικὴν ναυτιλίαν πρέπει ν' αὐξηθοῦν διὰ τῆς ἀπαιτήσεως ὅπως σημαντικὸν ποσοστὸν τῶν περιθώριον ἑκάστου πλοίου φέρεται εἰς την χώραν εἰς ξένον συνάλλαγμα.

3.—Ὁ τουρισμὸς πρέπει ν' ἀναπτυχθῇ ἀπὸ τὸ Κράτος.

6.—Τὰ εἰσερχόμενα καὶ ἐξερχόμεναι ταχυδρομεῖαι πρέπει νὰ ὑπόκεινται εἰς δημοσιονομικὴν λογοκρισίαν ὥστε νὰ τηροῦνται αἱ ὀφειλόμεναι ἀπαγορεύσεις περὶ εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ξένου συναλλάγματος.

7.—Αἱ εἰσαγωγαὶ πρέπει νὰ τεθοῦν ὑπὸ αὐστηρὸν ἔλεγχον. Ἡ εἰσαγωγὴ εἰδῶν πολυτελείας πρέπει ν' ἀπαγορευθῇ καὶ αἱ ἄδειαι καὶ τὸ συνάλλαγμα πρέπει νὰ παρέχωνται μόνον δι' εἴδη, τὰ ὁποῖα θ' ἀφορέουν την μεγίστην δυνατὴν ὠφέλειαν εἰς την οἰκονομίαν. Αἱ εἰσαγωγικαὶ ἀνάγκαι πρέπει νὰ καθορίζωνται ἐπὶ ἑτησίας βάσεως καὶ νὰ καταστρώνωνται λεπτομερῆ σχέδια τοὐλάχιστον διὰ περιόδους ἓξ μηνῶν. Ἡ ἔκδοσις τῶν ἀδειῶν πρέπει νὰ ρυθμίζεται ἀναλόγως.

γ) Μέτρα προοριζόμενα διὰ την διοικητικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Κράτους.

Ἡ ἀποδοτικότης τοῦ Ἑλλην. Κράτους περιορίζεται σημαντικῶς ἀπὸ την ὕπαρξιν πολυαρίθμων, τηνικαῦτα ἀπειθομένων καὶ ἀποθαρρημένων δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ἀπὸ την ἔλλειψιν ὀργανώσεως μεσῃ-ταξὺ καὶ ἐντὸς τῶν διαφόρων ὑπουργείων. Πρόκειται περὶ ἐλαττωμάτων, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ θεραπευθοῦν μόνον διὰ μακρῶν συνεχῶν προσπαθειῶν. Καὶ αἱ προσπάθειαι αὗται πρέπει νὰ ἀρχίσουν ἀμέσως.

1.—Ὁ σημερινὸς ἀριθμὸς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων πρέπει νὰ μειωθῇ, ἡ μισθολογικὴ των κλίμαξ πρέπει ν' ἀνέλθῃ καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς ποιοτικῆς στάθμης των θὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἐπιλογῆς. Ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν πρέπει νὰ δεχθῇ ἀμέσως την πρόσκλησιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀποστείλῃ ὁμάδα εἰδικῶν διὰ την μελέτην τοῦ προβλήματος αὐτοῦ καὶ την ὑποβολὴν συστάσεων.

2.—Ἡ μείωσις τοῦ ἀριθμοῦ των Ὑπουργείων καὶ ἡ ἀνακατανομὴ των ὑπηρεσιῶν, ἡ ὁποία ὑπεδείχθη προσφάτως ἀπὸ την Ἐπιτροπὴν Ἀναδιοργανώσεως των Ὑπουργείων τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρέπει νὰ τεθῇ ἀμέσως εἰς ἐφαρμογήν. Ἐντὸς τῶν Ὑπουργείων πρέπει νὰ γίνῃ σημαντικὴ αὔξησις τῆς ἐντεταλμένης ἐξουσίας τὰ λειτουργικὰ καθήκοντα τῶν Ὑπουργῶν, ὡς αἱ συναντήσεις μὲ μεμονωμένα ἄτομα τοῦ κοινοῦ, πρέπει νὰ περιορισθοῦν σημαντικῶς.

δ) Μέτρα ἀπαβλέποντα εἰς την βελτίωσιν τῆς οἰκονομίας γενικῶς.

1. Ἄμεσος ἔλεγχος ἐπὶ τῆς οἰκονομίας: Ἡ Ἀμερικανικὴ βοήθεια, ἡ ὁποία δὲν σημαίνει ἰσοσκελισμένου Προϋπολογισμόν, αὔξησιν τοῦ εἰς τρόφιμα ἐφοδιασμοῦ καὶ κάποιαν χαλάρωσιν τῆς σημερινῆς ψυχώσεως πληθωρισμοῦ, εἶναι ἡ μόνη μέθοδος καταπολεμήσεως ἐν Ἑλλάδι τοῦ πληθωρισμοῦ, ἡ ὁποία ἔχει ἐλπίδα ἐπιτυχίας. Φυσικαὶ ἔλεγχοι μόνον δὲν δύνανται νὰ λύσουν τὸ πρόβλημα, λαμβανόμενοι ὑπ' ὄψιν τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν τῆς Ἑλλάδος, τῆς στάσεως τοῦ κοινοῦ ἔναντι τῶν «αὐστυνομικῶν» ἐλέγχων, ἡ ὁποία προῆλθεν ἀπὸ τὰ τέσσαρα ἔτη τῆς κατοχῆς καὶ τὸ σπουδαιότερον την μεγάλην ἔκτασιν τοῦ ἐν Ἑλλάδι προβλήματος πληθωρισμοῦ. Παρὰ ταῦτα διὰ ψυχολογικοὺς λόγους καὶ διότι κάποιο ὄφελος θὰ προέλθῃ ἀναμφισβητήτως, τὰ ληφθέντα ἤδη ἐν Ἑλλάδι μέτρα διὰ τῶν ἐλέγχων των τιμῶν τοῦ ἐνοικίου καὶ τῶν αὐξήσεων των μισθῶν πρέπει νὰ συνεχισθοῦν καὶ πρέπει νὰ προστεθῇ κάποιο εἶδος μέτρων ἐναντίον τῆς ἀποκρύψεως.

α) Ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ προσπαθήσῃ ν' ἀναπτύξῃ πολιτικὴν μισθῶν καὶ κάποιον μηχανισμὸν διὰ την ρύθμισιν των διαφόρων ἐργοδοτῶν-ἐργατῶν. Καθίσταται ἀντιληπτὸν ὅτι αἱ προηγούμεναι προσπάθειαι τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὑπῆρξαν τελείως ἀνεπιτυχεῖς, ὅτι τὰ σημερινὰ νόμιμα ἡμερήσια μισθολογικὰ ἐμπιόθησαν ἀπὸ τοὺς πράγματι καταβαλλομένους μισθοὺς καὶ ὅτι ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας προσπάθειαι πρὸς ἐπιβολὴν ἀμέσων μειώσεων ἐπὶ των μισθῶν θὰ ἦσαν πιθανῶς ἀπραγματοποίητοι.

β) Οἱ σημερινοὶ «ἔλεγχοι τῶν τιμῶν» πρέπει νὰ συνεχισθοῦν καὶ νὰ βελτιωθοῦν πρὸ τῆς κατὰ πᾶσι περιωρισμένης ἐκτάσεως καὶ ἀξίαν των. Ὁ «ἔλεγχος τοῦ βάμβακος» εἶχε προφανῶς ὠφέλιμον ἐπίδρασιν ἐπὶ των τιμῶν τῶν ὑφασμάτων καὶ ὁ περιορισμὸς τοῦ περιθωρίου λιανικῆς πωλήσεως καὶ αἱ σταθεραὶ τιμαὶ λιανικῆς πωλήσεως προφανῶς συνεκράτησαν τοὺς ἐμπόρους ἀπὸ την διάθεσιν ἐπὶ μεταλλεύσει τοῦ κοινοῦ. Μελετημένον ὅμως σύστημα ἐλέγχου των τιμῶν εὐρείας ἐκτάσεως οὐδέποτε ἐπεχειρήθη εἰς την Ἑλλάδα καὶ πιθανὸν δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπιτυχῶς.

γ) Ὁ ἔλεγχος των ἐνοικίων πρέπει νὰ συνεχισθῇ καὶ νὰ ἐπεκταθῇ διὰ νὰ προστατεύσῃ τοὺς νέους ἐνοικιαστάς. Ἀπαιτεῖται κάποια ἐρευνα ὅμως διὰ νὰ καθορισθῇ κατὰ πόσον θὰ ἦσαν ἐπιθυμηταὶ αἱ χαλαρώσεις δράκις αἱ ἐξελίξεις τοῦ πληθωρισμοῦ καὶ τῆς ὑποτιμήσεως τῆς δραχμῆς κατέστησαν τὸν ἔλεγχον των ἐνοικίων ἐλαιρεκῶς βαρὺν διὰ τοὺς ἰδιοκτήτας.

δ) Πρέπει ν' ἀναληφθῇ ἀπὸ την Κυβέρνησιν ἐκστρατεία κατὰ τῆς ἀποκρύψεως. Τοιοῦτον πρόγραμμα, συνοδευόμενον ἀπὸ την κατάλληλον διαφήμισιν, πρέπει νὰ λάβῃ την μορφὴν προγράμματος ἀπαγορεύσεως, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ Κυβέρνησις θὰ κατάσχῃ τὰ ἀποθέματα, τὰ ὁποῖα καταφανῶς ὑπερβαίνουν τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπιχειρήσεως ἀφοῦ πραγματοποιηθῇ ἡ λογικὴ προθεσμία διὰ την ἐκπλήρωσιν των.

2. Ἀνασυγκρότησις καὶ ἀνάπτυξις τῶν δημοσίων ἔργων.—Ἡ Ἑλλὰς ἀντιμετωπίζει πρόβλημα ἀνασυγκρατήσεως πελωρίων διαστάσεων. Ὁδικὰ καὶ σιδηροδρομικαὶ γεφυραι, σιδηροδρομικὸν ὑλικόν, συστήματα ὑδρεύσεως, λιμένες καὶ ἡλεκτρικοὶ σταθμοὶ κατεστράφησαν κατὰ τὸν πόλεμον. Ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου ὑψίστης σημασίας διὰ την οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος, ἐφράχθη ἀπὸ ὁδικοὺς χωμάτων, οἱ ὁποῖοι ἐρίφθησαν διὰ δυναμιτίδος ἀπὸ τοὺς Γερμανούς. Ἡ ἔλλειψις συντηρήσεως ἐμείωσε σοβαρῶς την χρησιμότητα τῶν ἀπομενόντων δρόμων καὶ τῶν σχεδίων ἀγροτικῆς ἀναδασώσεως. Ἡ ἀνασυγκρότησις πολλῶν ἐκ τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν εἶναι προϋπόθεσις τῆς ἀνορθώσεως τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Ἡ ἀνασυγκρότησις ὅμως αὕτη πρέπει νὰ πραγματοποιηθῇ συμφώνως πρὸς γενικὸν σχέδιον, τὸ ὁποῖον νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὰ διαθέσιμα κεφάλαια καὶ τὴν ἀπορροφητικὴν ἱκανότητα τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας.

α) Πρέπει νὰ σχηματισθῇ ἄμεσως ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἕνα συμβούλιον σχεδίου ἀποτελούμενον ἀπὸ οἰκονομολόγους καὶ μηχανικοὺς καὶ ἐπιφορτισμένον μὲ την εὐθύνην τῆς ἐπεξεργασίας προγράμματος διὰ την ἀνασυγκρότησιν των δημοσίων ἔργων καὶ των ἔργων δημοσίας ὠφελείας. Πρέπει νὰ προετοιμασθῇ πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον νὰ καθορίσῃ πρὸς ἄμεσον ἀνασυγκρότησιν τοὺς κλάδους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θὰ συμβάλουν περισσότερον εἰς την ταχεῖαν ἀνόρθωσιν τῆς γενικῆς οἰκονομίας. Τὰ σχέδια ἀναπτύξεως, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπιβεβαιώσουν περισσότερον πρέπει νὰ τύχουν προτιμήσεως. Προσδιορισμὸς ἐνδεικτὶν τοῦ εἴδους των σχεδίων, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προτιμηθοῦν, παρατίθεται ὁ ἑξῆς κατάλογος:

1) Μόνιμος ἀνασυγκρότησις σημαντικῶν τμημάτων ὁδῶν εἰς ὅλα τὰ τμήματα τῆς χώρας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κινήσεως, τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς ὑπάρξεως ὅλων συγκοινωνιῶν.

2) Ἀποκατάστασις τῶν γεφυρῶν καὶ σηράγγων ἐπὶ τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν Ἀθηνῶν-Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκης-Γευγελῆς καὶ Πλατέος-Ἐδέσσης.

3) Προμήθεια κινητηρίου δυνάμεως καὶ τροχαίου ὑλικοῦ διὰ τὰς σημερινὰς ἀνάγκας των σιδηροδρόμων.

4) Ἀναγκαία ἀντικατάστασις γραμμῶν καὶ τραβερσῶν εἰς τὰς ἀποκαθισταμένας σιδηροδρομικὰς γραμμάς.

5) Αποκατάστασις των απαραιτήτων εύρολιών εις τους λιμένας Πειραιώς, Θεσσαλονίκης και Βόλου κατά την σειράν που κατονομάζονται.

6) Αποκατάστασις της Διώρυγος της Κορίνθου συμπεριλαμβανομένης και υψηλής γεφύρας ή γεφυρών δι' οδικήν και σιδηροδρομικήν εξυπηρέτησιν.

7) Αποκατάστασις των αντιπλημμυρικών, αρδευτικών και αποστραγγιστικών έργων εις τας πεδιάδας Θεσσαλονίκης, Σερρών και Δράμας.

β) Πρέπει να καταβληθούν προσπάθειαι διά τήν προσέλκυσιν ξένων κεφαλαίων πρός ανάληψιν επί τή βάσει εκχωρήσεως ή άλλως σχεδίων, τα οποία έχουν χαρακτήρα αυτοχρηματοδοτήσεως.

3. Βιομηχανία: Η Ελληνική βιομηχανία, πάντοτε σχετικώς μικρός συντελεστής εις την οικονομίαν της χώρας, έβλαβη σημαντικώς κατά τον πόλεμον και την επακολουθήσασαν εσωτερικήν διαμάχην. Αι παρόδοι προς ανόρθωσιν ήσαν βραδείαι λόγω της ελλείψεως ασφαλείας, πιστώσεων, κινητηρίου δυνάμεως, της αδυναμίας εξευρέσεως ανταλλακτικών διά τας είνας μηχανάς, την ανάγκην αποκαταστάσεως των μεταφορών και το υψηλόν κόστος της παραγωγής. Πολλά από τα μειονεκτήματα αυτά θα ηδύναντο να διορθωθούν εάν εφηρμόζοντο αι συστάσεις της Επιτροπής. Άλλ' η αποκατάστασις μόνον εις το προπολεμικόν επίπεδον βιομηχανικής δραστηριότητος θα ήτο ανεπαρκής άν πρόκειται η Ελλάς να καταστή λογικώς αύταρκης. Οι περιορισμοί της γεωργικής αναπτύξεως καθιστούν την βιομηχανικήν ανάπτυξιν απαραιτήτων.

α) Το σημερινόν υψηλόν κόστος της παραγωγής πρέπει να μειωθή:

Πρώτον. Διά διορθώσεως των καταχρήσεων των υπό του Κράτους παρεχομένων μονοπωλίων και επιχορηγήσεων.

Δεύτερον. Δι' εγκαταλείψεως υπό του Κράτους της πολιτικής, ή οποία επιβάλλει την διατήρησιν περιττών υπαλλήλων.

Τρίτον. Διά της εκπληρώσεως άλλων συστάσεων περιεχομένων ενταύθα σχετικών με το κόστος της παραγωγής.

β) Η προτίμησις εις την παροχήν άδειών εισαγωγής πρέπει να δοθή.

Πρώτον. Εις τας πρώτας ύλας έναντι των κατειργασμένων προϊόντων, τα οποία δύνανται να παραχθούν εις την χώραν οικονομικώς.

Δεύτερον. Εις τας πρώτας ύλας διά την παραγωγήν ειδών μελλόντων να πωληθούν εις χαμηλάς τιμάς.

γ) Αι πιστώσεις προς τας βιομηχανίας διά την τρέχουσαν κίνησιν και τας εγκριθείσας νέας βιομηχανίας πρέπει να παρέχωνται όπου αι ανάγκαι είνε σαφώς αποδεδειγμέναι. Όλαι αι βιομηχανίαι εις τας οποίας παρέχονται πιστώσεις πρέπει να παρακολουθούνται προσεκτικώς διά να εξασφαλίζεται ή κατάλληλος χρησιμοποίησις της πιστώσεως.

δ) Πρέπει να διατυπωθή πρόγραμμα βιομηχανικής αναπτύξεως, πού να χρησιμοποιή τους εγχωρίους πόρους και να καθιστά την Ελλάδα βιώσιμον. Ιδιαιτέρως πρέπει ν' αναπτυχθούν αι βιομηχανίαι όρυχείων, εξορύξεως λιγνίτου και αι βιομηχανίαι επεξεργασίας μεταλλουργικών και αγροτικών προϊόντων. Πρέπει να χρησιμοποιηθούν εις το μέγιστον σημεία εργοστάσια και μηχανήματα τα οποία δύνανται ν' αποκτηθούν ως πολεμικαί επανορθώσεις από την Γερμανίαν και την Ιταλίαν.

4. Γεωργία και Αλιεία. Η γεωργία εν Ελλάδι, πλησιάζει εις το προπολεμικόν επίπεδον παραγωγής περισσότερον από κάθε άλλον τομέα της Ελληνικής οικονομίας. Μέγα μέρος της καταστροφείσης δυνάμεως έλξεως αποκατεστάθη ήδη και η μικρά κλίμαξ άκόμη δέ και η πρωτόγονος φύσις της Ελληνικής γεωργίας επέτρεψαν την ανασυγκρότησιν διά της άσκήσεως της άτομικής προσπαθείας. Η αλιεία προσέκρουσεν εις την μη αντικατάστασιν των καταστραφέντων πλοισίων και από την εφαρμογήν των απηρχαιωμένων μεθόδων της.

Όμάς διακεκριμένων ειδικών εμελέτησε το 1946 τα γεωργικά προβλήματα της Ελλάδος διά λογαριασμόν την Οργανώσεως Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών. Η έκθεσις των υποστηρίζει ώς τρόπους αύξήσεως της συμβολής της γεωργίας εις την οικονομίαν της χώρας:

Πρώτον. Την μεγαλυτέραν χρησιμοποίησιν του ύδατος δι' αρδεύσεων και αποξηράνσεων.

Δεύτερον. Την μεταβολήν από της εκτατικής εις την εντατικήν καλλιέργειαν.

Τρίτον. Την εκπαίδευσιν των αγροτών εις τας συγχρόνους μεθόδους παραγωγής.

Πλήν των μέτρων αύτών μακράς διαρκείας, τα οποία δύνανται ν' αρχίσουν, υπάρχουν άμεσοι ένέργειαι αι οποίαι δύνανται να γίνουν προς αύξησιν της παραγωγής και βελτίωσιν των προϊόντων:

α) Κυβερνητικόν πρόγραμμα διά την συγκέντρωσιν της εσοδείας σίτου τού 1947 πρέπει να έγκαινιασθή προς εξασφάλισιν της καταλλήλου χρήσεως των σιτηρών άρτοποιίας. Τα εισαγόμενα σιτηρά δέν πρέπει να διανέμωνται εις τας περιφερείας, πού έχουν πλεόνασμα παραγωγής παρά μόνον μετά την εξάντλησιν των εντοπίων αποθεμάτων.

β) Πρέπει ν' αναπτυχθούν δυνατότητες διά την έντός της Ελλάδος παραγωγήν όλων των αναγκαίων εις την χώραν σπόρων.

γ) Πιστώσεις με χαμηλόν τόκον και εις έπαρκείς ποσότητας πρέπει να παρασχεθούν εις τους καλλιεργητάς και κτηματίας. Τούτο πρέπει να γίνη διά των συνεταιρισμών, όπου είνε δυνατόν.

αναπτυχθή διά της τυποποιήσεως της ποιότητος και διαβαθμίσεως των προϊόντων, βελτιώσεως της επεξεργασίας και συσκευασίας και ενθαρρύνσεως της καλλιεργείας εσπεριδοειδών, επιτραπεζίων σταφυλών, πρωίμων λαχανικών και άλλων προϊόντων, τα οποία δύνανται να σταλούν εις ευρωπαϊκούς λιμένας με πλοία ψυγεία.

ε) Ο αλιευτικός στόλος πρέπει ν' αυξηθή ώστε να επιτρέψη την πλήρη εκμετάλλευσιν των ωφελιμαίνων πόρων.

Η διαχείρισις του προγράμματος ανασυγκροτήσεως.

Η Ελληνική Κυβέρνησις θά έχη ανάγκην της βοηθείας πεπειραμένων Αμερικανών διοικητικών, οικονομολόγων και τεχνικών προς εξασφάλισιν ότι η Αμερικανική βοήθεια και οι ίδιοι οι πόροι της Ελλάδος θά χρησιμοποιηθούν καταλλήλως διά την δημιουργίαν σταθεράς, αυτάρκους οικονομίας. Πρέπει να σταλή εις την Ελλάδα Αμερικανική Αποστολή Ανορθώσεως.

Το κύριον πρόβλημα της εγκαταστάσεως μιάς Αποστολής είναι ή έκτασις των εξουσιών της. Η Αποστολή πρέπει να είναι ικανή να εξασφαλίση κατάλληλον χρήσιν της Αμερικανικής βοηθείας, άλλ' όφειλει συγχρόνως να προσαρμόζεται εις τους γενικωτέρους σκοπούς της πολιτικής των Ηνωμένων Πολιτειών ενεργούσα εν σχέσει με τα Ελληνικά προβλήματα κατά τρόπον αποδεκτόν από την Ελληνικήν Κυβέρνησιν.

Ένας τρόπος αντιμετωπίσεως του προβλήματος αυτού θά είναι, πέραν της εγκαταστάσεως συμβουλευτικής Επιτροπής αντιπροσωπευούσης τας Ηνωμένας Πολιτείας, άν θά χρησιμοποιηθούν Αμερικανοί και άλλοι ξένοι τεχνικοί ώς άτομα από την Ελληνικήν Κυβέρνησιν εις καιρίας κρατικάς θέσεις. Η συμβουλευτική Αποστολή θά βοηθήσή εις την διατύπωσιν πολιτικής και θά παρέχη συμβουλάς διά την εφαρμογήν της πολιτικής αυτής, ενώ τα χρησιμοποιούμενα από την Ελληνικήν Κυβέρνησιν άτομα, θά μετέχουν εις τας καθημερινάς ενεργείας, όπως τα ξένα μέλη της Συναλλαγματικής Επιτροπής και ο Επόπτης Εξωτερικού Εμπορίου.

α) Ξένοι επιτελεστικοί εις την Ελληνικήν Κυβέρνησιν.

Κατά το σχέδιον, αυτό, ή Ελληνική Κυβέρνησις θά έπρεπε να χρησιμοποιήση άριθμόν ξένων εμπειρογνωμόνων εις καιρίας επιτελεστικάς θέσεις. Οίτοι θά έκλεγοῦν μέ την συμβουλήν της Αποστολής έπι τή βάσει της ικανότητος και του χαρακτήρος των. Θά βοηθήσουν εις την εξασφάλισιν της αποτελεσματικής εφαρμογής της οικονομικής πολιτικής εις τας καθημερινάς ενεργείας της Κυβερνήσεως. Αι εν Ελλάδι συνθήκαι είναι τοιαύται, ώστε θά ήτο δύσκολον εις το Ελληνικόν προσωπικόν, άν δέν υποστηρίζεται από το ένδος της Ελληνικής διοικήσεως ξένον προσωπικόν, να εφαρμόση μερικά των μέτρων πού θά έγκριθούν διότι πολλάκις θά εύρεθή υπό την σχεδόν αναπόφευκτον έντύπιον πίεσιν. Η υπό της Ελληνικής Κυβερνήσεως χρησιμοποιήσις ξένων τεχνικών εις την Νομισματικήν Επιτροπήν παρέχει επιτυχές προηγούμενον.

1. Η Νομισματική Επιτροπή. Η Νομισματική Επιτροπή θά πρέπει να εξακολουθήση Οφιστάμενη υπό την σημερινήν σύνθεσίν της από τους υπουργούς Συντονισμού και Οικονομικών, τον Διοικητήν της Τραπέζης της Ελλάδος, ένα Αμερικανόν Εμπειρογνώμονα και ένα Άγγλον Εμπειρογνώμονα. Τα καθήκοντά της όμως θά πρέπει να προσαρμοσθούν ώστε να προσαρμοσθούν πρός τα καθήκοντα της Αμερικανικής Αποστολής Ανορθώσεως. Πέραν της σημερινής εξουσίας της όπως έλέγχη την έκδοσιν χαρτονομίσματος, ή Επιτροπή θά πρέπει να δικαιούται να έρευνᾷ όλας τας δαπάνας και να αποκρούη έκείνας αι όποιαι δέν συμφωνούν μέ τον Προϋπολογισμόν. Θά πρέπει έπίσης να έχη την εξουσίαν να επιβάλλη εις όλας τας Τραπέζας και πιστωτικούς οργανισμούς τους κανονισμούς έκείνους, οι όποιοι θά κριθούν άναγκαίοι διά τον έλεγχον της κερδοσκοπίας και της άμέσου επενδύσεως.

2. Διεύθυνσις Εξωτερικού Εμπορίου. Πρέπει να έγκατασταθή Διεύθυνσις Εξωτερικού Εμπορίου υπό την αρχηγίαν ξένου τεχνικού πρός χρήσιν της Ελληνικής Κυβερνήσεως. Η κατάστρωσις και ή διαχείρισις του προγράμματος εισαγωγών και εξαγωγών, συμπεριλαμβανομένης και της παροχής άδειών, θά συγκεντρωθή υπό τον Επόπτην. Επί πλέον ούτος θά εύρίσκεται επί κεφαλής της όπευθύνου οργανώσεως του Κράτους διά την έντός της χώρας διανομήν όλων των κρατικών έφοδίων.

β) Η αμερικανική αποστολή ανορθώσεως.

Οι Αμερικανοί, είς τούς όποίους θ' ανατεθή το έργον αυτό, πρέπει να είναι πρόσωπα μέ χαρακτήρα, ικανότητα και λεπτότητα, έφ' όσον ή έπιτυχία των προσπαθειών των θά έξαρτηθή μέχρις ένός σημείου από το είδος των σχέσεων πού θά έχουν μεταξύ των, μέ τούς Έλληνας άρμοδίους και μέ το Ελληνικόν κοινόν.

Κατ' αρχάς ή Αποστολή πρέπει τό είνε όλιγομελής, μή περιλαμβάνουσα πλέον των 50 άτόμων και έχουσα έπι κεφαλής ένα μόνον άρχηγόν. Προσθήκαι θά γίνουν μόνον έφόσον άποδεικνύεται ή άνάγκη. Θ' απαιτηθή άνωτέρων προσωπικόν είδικών περιστατικών εις τα ποσοτικά οικονομικά, τα διοικητικά, την μηχανικήν την βιομηχανίαν και την γεωργίαν. Θά όποβοηθήται από λογιστάς, βοηθούς έρευνών και παρατηρητάς δημοσίους την Ελληνικήν. Τούτο είναι ιδιαιτέρως άναγκαίον εις την Ελλάδα διότι παρέχει έλλειψις στατιστικών και πληροφοριών τη βάσει των όποίων θά ήτο δυνατόν να διατυπωθή ή πολιτική. Θ' απαιτηθή έπίσης ύπαλλήλων και μεταφραστικόν προσωπικόν.

Είναι σπουδαιότατον όπως ή Αποστολή μή ναι πολυμελής. Η ικανότης του προσωπικού είναι σπουδαιότατος συντελεστής και ό αριθμός προσώπων πού κατέχουν τα άπαραίτητα προσόντα και είναι διατεθειμένοι νά ύπηρετήσουν έπί μακρόν εις την Ελλάδα είναι περιορισμένος. Το Ελληνικόν κοινόν, οίαδήποτε και άν είναι ή άρχική στάσις του δέν θά δεχθή πιθανώς εύχαρίστως τον λυσιάριθμον όμάδα Αμερικανικήν, Ιδιαιτέρως άν ή ικανότης θυσιασθή εις τον αριθμόν.

Αναγνωρίζεται ότι μικρή Αποστολή δέν δύναται να πραγματοποίηση μόνη της όλα τα σχέδια τάς συστάσεις και τας παρατηρήσεις που έβάλλονται διά του προγράμματος αυτού. Η Αποστολή πρέπει να βοηθηθή από όμάδας έμπειρογνωμόνων άποστελλομένων εις την Ελλάδα έπί βραχείας περιόδους προς είδικούς σκοπούς προσωρινά μέλη της Αποστολής. Επί παραδείγματι πρέπει να γίνουν μελέται των δημοσίων υπηρεσιών και του φορολογικού συστήματος διά την προετοιμασίαν της αναδιοργανώσεως των. Τα άποτελέσματα έκ της αύξήσεως του προσωπικού δι' είδικάς λεπτομερειακάς μελέτας θά είναι σαφώτερον ικανοποιητικά παρ' όσον θά ήσαν άποτελέσματα ίσου αριθμού άτόμων του μονίμου προσωπικού της Αποστολής. Αι τοιαύται όμάδες έμπειρογνωμόνων θά δύνανται να περιορίζουν τας μελέτας των εις στενά πεδία φθήνουσαι την έκλεσιν των σχεδίων των εις το μόνιμον προσωπικόν της Αποστολής. Η Αποστολή θά έχη καί άλλην άμερόληπτον ξένην βοήθειαν. Ως άνεφέρθη άνώτερω ξένοι τεχνικοί θά χρησιμοποιηθούν από την Ελληνικήν Κυβέρνησιν εις καιρίας θέσεις. Ξένοι μηχανικοί και συμβουλευόμενοι ίταιρίαι μεταθούν εις την Ελλάδα διά ν' αναλάβουν έκτεταμένην άνασυγκράτησιν, ή οποία σχεδιάζεται. Βοήθεια είδικών θ' απαιτηθή έπίσης διά την έκπαίδευσιν τας Ελληνικάς δημοσίας υπηρεσίας εις τας συγχρονισμένας διοικητικάς μεθόδους.

Η Αμερικανική Αποστολή Ανορθώσεως πρέπει να δύναται να έξασφαλίση διά διαφόρων τρόπων ότι γίνεται ή καλυτέρα δυνατή χρήσις της Αμερικανικής βοηθείας. Θά πρέπει να έχη την έξουσίαν ώς τελευτσίον μέτρον, να διακόπτη ή να περιορίζη την οικονομικήν βοήθειαν, όχι μόνον γενικώς, άλλά και εις την περίπτωσιν οίουδήποτε σχεδίου ή ένεργείας, όσάκις καθίσταται προφανές ότι οι όροι, ύπό τους όποίους παρεσχέθη ή βοήθεια δέν έτηρήθησαν. Επί πλέον θά πρέπη να δημοσιεύωνται κατά τρίμηνον έκθέσεις έπί της προόδου της Ελληνικής άνορθώσεως χάριν του λαού και της Κυβερνήσεως των Ηνωμένων Πολιτειών και χάριν του λαού και της Κυβερνήσεως της Ελλάδος και των Ηνωμένων Εθνών και των ειδικευμένων όργάνων των και Εκκαστοι έκθέσεις θά γίνωνται όσάκις ή Αποστολή φρονεί ότι υπάρχει ένός προβλήματος άπαιτεί όμιλον έξετάσεως γεγονότων.

Η επίλυσις της χρήσεως των κεφαλαίων τα οποία θά παραχωρηθούν από τας Ηνωμένας Πολιτείας εις την Ελλάδα πρέπει ν' άνατεθή

την 'Αποστολήν και αἱ καταβολαὶ πρέπει νὰ γίνωνται παρ' αὐτῆς συμφώνως πρὸς τὴν νομοθεσίαν τοῦ Κογκρέσσου κατὰ τὴν καθορισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Προέδρου ἢ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν 'Εξωτερικῶν πολιτικὴν καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Συμφωνίας μεταξὺ τῆς Κυβερνήσεως τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς 'Ελληνικῆς Κυβερνήσεως.

'Η προφανὴς ἀνάγκη 'Αμερικανικῆς βοηθείας τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ 'Ελληνικὴ Κυβέρνησις διὰ νὰ χρησιμοποιήσῃ κατὰ τὸν μάλλον ἀποτελεσματικὸν τρόπον τὰ παρεχόμενα ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν κεφάλαια ὁδηγεῖ λογικῶς εἰς τὴν ἀνάγκην 'Αμερικανικῆς βοηθείας εἰς ὅλα τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα συνδέονται μὲ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ 'Ελληνικοῦ κράτους διότι ἀκόμη καὶ ἂν δὲν συνεπλέκοντο κεφάλαια ἀπὸ τὰς 'Ηνωμένας Πολιτείας καὶ τὴν 'Ελλάδα ὅπως θὰ συμπλεκοῦν ἀναποφεύκτως εἰς τινας περιπτώσεις, τὰ ἀποτελέσματα τῆς μὴ ἀποτελεσματικῆς χρήσεως τῶν κεφαλαίων κεχωρισμένως θὰ ἦταν τόσον καταστρεπτικὰ διὰ τὸ 'Αμερικανικὸν πρόγραμμα ὅσον καὶ ἂν δὲν ἐχρησιμοποιοῦντο παραλλήλως τὰ ἴδια τὰ κεφάλαια τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν. 'Η 'Αποστολὴ θὰ πρέπει νὰ μετέχῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πολιτικῆς ἐσόδων καὶ ἐξόδων. Θ' ἀπαιτηθῇ ἡ ἐκ μέρους της ἔγκρισις τοῦ Προϋπολογισμοῦ πρὶν οὗτος τεθῇ ἐν ἰσχύϊ καὶ θὰ πρέπει νὰ βοηθῇ αὐτὴ εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς συμμορφώσεως μὲ τὸν Προϋπολογισμόν. Θὰ πρέπει νὰ βοηθηθῇ εἰς ζητήματα πολιτικῆς, ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀναμένεται ὅτι θὰ ἐρευνᾷ κάθε δαπάνην προτεινομένην ἀπὸ τὴν 'Ελληνικὴν Κυβέρνησιν. Τὴν τελευταίαν αὐτὴν εὐθύνην θὰ πρέπει ν' ἀναλάβῃ ἡ Νομισματικὴ 'Επιτροπή.

Πέραν τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς πλέον ἀποτελεσματικῆς χρήσεως τῆς 'Αμερικανικῆς οἰκονομικῆς βοηθείας, ἡ 'Αποστολὴ θὰ πρέπει νὰ βοηθῇ εἰς τὴν διατύπωσιν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων ἀνασυγκροτήσεως, τὴν βελτίωσιν τῆς δημοσίας διοικήσεως, τὸν ἔλεγχον τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐξαγωγῶν, τὸν ἔλεγχον τοῦ ξένου συναλλάγματος, τὴν προαγωγὴν τῆς βιομηχανικῆς καὶ γεωργικῆς ἀνορθώσεως, τὸν ἔλεγχον τῶν μισθῶν καὶ τῶν τιμῶν καὶ τὴν προγραμμάτισιν τῆς πωλήσεως ἢ κατ' ἄλλον τρόπον διαθέσεως τῶν ἀγοραζομένων ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐφοδίων. Μέλη τῆς 'Αποστολῆς θὰ πρέπει νὰ συμπαρακάθηνται εἰς τὸ Συμβούλιον 'Ανασυγκροτήσεως καὶ τὸ προτεινόμενον Γραφεῖον Βιομηχανικῆς 'Αναπτύξεως καὶ θὰ πρέπει νὰ λαμβάνεται ἡ ἔγκρισις τῶν πρὶν ἀρχίσῃ ἡ ἐκτέλεσις τῶν σχεδίων.

Διὰ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ ἡ 'Αποστολὴ θὰ πρέπει νὰ ἐνδιαφερθῇ δι' ὅλας τὰς δαπάνας, αἱ ὁποῖαι γίνονται ἔξω τῆς 'Ελλάδος μὲ 'Αμερικανικὰ κεφάλαια καὶ κατ' ἀνάγκην, μὲ 'Ελληνικὰ κεφάλαια. Αἱ ἀγοραὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ πρέπει νὰ γίνωνται κατὰ τέσσαρας τρόπους: ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν, ὑπὸ τῆς 'Ελληνικῆς Κυβερνήσεως, ὑπὸ 'Αμερικανικῶν συμβεβλημένων ἑταιρειῶν καὶ ὑπὸ ἰδιωτῶν 'Ελλήνων εἰσαγωγέων. Αἱ πολιτικαὶ ἀγοραὶ ἀπὸ τὴν 'Ελληνικὴν Κυβέρνησιν εἰς τὰς 'Ηνωμένας Πολιτείας θὰ πρέπει νὰ γίνωνται γενικῶς μέσων τῶν προμηθευτικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ 'Αμερικανικοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν ἢ, προκειμένου περὶ τροφίμων, τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας καὶ αἱ ἀγοραὶ εἰς τὰς 'Ηνωμένας Πολιτείας ἀπὸ εἰσαγωγικὰς καὶ μηχανουργικὰς ἑταιρείας πρέπει νὰ θεωροῦνται ὅλαι ἀπὸ τὸ γραφεῖον τοῦ 'Αμερικανικοῦ ὑπουργείου τῶν 'Εξωτερικῶν, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιβλέπῃ τὸ πρόγραμμα τοῦτο.

'Η 'Αποστολὴ θὰ πρέπει νὰ βοηθηθῇ εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ σχεδίου καὶ τῶν προγραμματισμῶν τῶν εἰσαγωγῶν. Τὸ πρόγραμμα εἰσαγωγῶν, τὸ ὁποῖον θὰ ἑτοιμάζεται ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς Διευθύνσεως τοῦ 'Εξωτερικοῦ 'Εμπορίου, θὰ πρέπει νὰ ἐφαρμόζεται μόνον μετὰ τὴν ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς 'Αποστολῆς· ἰδιωτικαὶ αἰτήσεις πρὸς παροχὴν ἀθείων εἰσαγωγῆς θὰ πρέπει νὰ ἐξετάζωνται ἀπὸ 'Επιτροπὴν ἀδειῶν εἰσαγωγῆς περιλαμβάνουσαν ἀντιπροσώπους τῆς Διευθύνσεως 'Εξωτερικοῦ 'Εμπορίου καὶ εἰς τὴν ὁποίαν θὰ παρακάθηται καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς 'Αποστολῆς.

'Η 'Αποστολὴ θὰ πρέπει νὰ εἶνε τὸ μόνον 'Αμερικανικὸν ὄργανον ἐν 'Ελλάδι τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιβλέπῃ τὰ διάφορα προγράμματα 'Αμερικανικῆς βοηθείας. Πολιτικὰ ἐφόδια, βοήθεια ἀνασυγκροτήσεως καὶ στρατιωτικὴ βοήθεια κατὰ τὸ 'Ελληνικὸν πρόγραμμα, βοήθεια περιθάλψεως κατὰ τὸ μετὰ τὴν Οὔνρα πρόγραμμα, πλεονάσματα καὶ πιστώσεις τῆς Τραπέζης 'Εξαγωγῶν - Εἰσαγωγῶν, θὰ πρέπει νὰ ὑπόκεινται ὅλα εἰς τὴν καθοδήγησιν τῆς 'Αποστολῆς. 'Η 'Αποστολὴ θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ παρέχῃ συμβουλὰς σχετικῶς μὲ τὸν ἔλεγχον ἄλλων εἰσαγωγῶν τῆς 'Ελληνικῆς Κυβερνήσεως ἢ ἰδιωτῶν.

γ) Σχέσεις τῆς ἀποστολῆς.

Αἱ σχέσεις τῆς 'Αποστολῆς μὲ τὴν Κυβέρνησιν τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν εἰς τὴν Οὐάσιγκτον θὰ πρέπει νὰ διατηρῶνται διὰ μέσου ἑνὸς μόνου ἁρμοδίου τοῦ 'Αμερικανικοῦ 'Υπουργείου τῶν 'Εξωτερικῶν. Ὁ ἁρμόδιος οὗτος μὲ κατάλληλον προσωπικὸν θὰ πρέπει νὰ διαβιβάζῃ τὴν πολιτικὴν εἰς τὴν 'Αποστολήν, νὰ ἐπιβλέπῃ ὅλας τὰς γνωμοδοσίας εἰς τὰς 'Ηνωμένας Πολιτείας δαπάνας, νὰ συντονίζῃ ὅλας τὰς ὑπηρεσίας τῆς 'Αμερικανικῆς Κυβερνήσεως, ποὺ παρέχουν βοήθειαν εἰς τὴν 'Ελλάδα καὶ νὰ βοηθῇ γενικῶς τὴν 'Αποστολὴν εἰς τὰς 'Ηνωμένας Πολιτείας. Καίτοι ἀσφαλῶς, ἡ βασικὴ πολιτικὴ τῆς 'Αποστολῆς θὰ καθορίζεται εἰς τὴν Οὐάσιγκτον, ἡ 'Αποστολὴ θὰ πρέπει νὰ εἶνε αὐτόνομος ὀργανισμὸς μὲ τόσον εὐρείας δικαιοδοσίας ὅσον ἐπιτρέπει ἡ νομοθεσία τοῦ Κογκρέσσου. Δὲν πρέπει νὰ εἶνε ἁπλοῦν ἐκτελεστικὸν ὄργανον ἑνὸς κεντρικοῦ γραφείου τῆς Οὐάσιγκτον. Θὰ πρέπει νὰ ἔχῃ πλήρη ἐξουσίαν νὰ συμβουλεύῃ τὴν 'Ελληνικὴν Κυβέρνησιν, νὰ διαθέτῃ κεφάλαια, νὰ προγραμματίζῃ τὸν ἐφοδιασμὸν καὶ νὰ συνάπτῃ συμβόλαια δι' ἀνωτάτου ὑπογραφήσεως.

Ὁ συντονισμὸς μεταξὺ τῆς 'Αποστολῆς καὶ τῶν 'Αμερικανικῶν, 'Ελληνικῶν καὶ 'Αγγλικῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν παρουσιάζει πρόβλημα, διότι μέγα μέρος τῆς ἐξωτερικῆς βοηθείας καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἐσόδων ποὺ θὰ ἐπιβλέπῃ ἡ 'Αποστολὴ θὰ διατίθενται εἰς τὸν στρατόν. Αἱ σχέσεις μὲ τὰς 'Αγγλικὰς καὶ 'Ελληνικὰς ἐνόπλους δυνάμεις θὰ πρέπει νὰ γίνωνται διὰ τοῦ στρατιωτικοῦ τμήματος τῆς 'Αποστολῆς. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τμήματος θὰ πρέπει νὰ εἶνε εἷς τῶν κυριωτέρων συμβούλων τοῦ 'Αρχηγοῦ τῆς 'Αποστολῆς, οὕτως ὥστε νὰ συντονίζωνται πλήρως αἱ στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἐνέργειαι. Ὁμοίως εἰς τὰς 'Ηνωμένας Πολιτείας τὰ στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ προγράμματα θὰ πρέπει νὰ συντονίζωνται διὰ τοῦ ἁρμοδίου τοῦ 'Αμερικανικοῦ ὑπουργείου τῶν 'Εξωτερικῶν, ὁ ὁποῖος θὰ εἶνε ἐπιφορτισμένος μὲ τὸ πρόγραμμα, μὲ τὴν βοήθειαν ἀντιπροσώπων τῶν ὑπουργείων Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν.

'Η ἀποστολὴ θὰ πρέπει νὰ βρίσκεται ἀνεξάρτητος τῆς 'Αμερικανικῆς Πρεσβείας. Φυσικὰ θὰ πρέπει νὰ εὑρίσκωνται ἀμφότεραι εἰς στενὴν συνεργασίαν· ἡ 'Αποστολὴ θὰ πρέπει νὰ τηρῇ τὴν Πρεσβείαν πλήρως ἐνήμερον τῆς γενικῆς φύσεως τῆς ἐργασίας της καὶ ἐφ' ὅλων τῶν σημαντικῶν ζητημάτων θὰ πρέπει νὰ ζητῆται ἡ γνώμη τῆς Πρεσβείας πρὶν ἀναληφθῇ ἡ ἐνέργεια. Δὲν θὰ εἶναι ἐπιθυμητὸν νὰ βοηθῇ εἰς τὴν Πρεσβείαν οἱαδήποτε εὐθύνη διὰ τὸ ἔργον τῆς 'Αποστολῆς ἐφ' ὅσον ὁ Πρεσβευτὴς θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ συμβουλεύῃ τὴν 'Αποστολὴν καὶ ν' ἀναφέρῃ ἀντικειμενικῶς σχετικῶς μὲ αὐτὴν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν.

Κατάλληλα μέτρα θὰ πρέπει νὰ ληφθοῦν διὰ νὰ τροοδνται ἐνήμεροι τῆς δράσεως τῆς 'Αποστολῆς τὰ 'Ηνωμένα "Εθνη καὶ οἱ εἰδικευμένοι καὶ δυναφεῖς ὀργανισμοί.»

Πηγή : " Ἡ Νέα Οἰκονομία ", (Μηνιαία οἰκονομική & κοινωνική Ἐπιθεώρηση, Ἰδρυτής Ἀγγ. Θ. Ἀγγελόπουλος) Ἀθῆναι, 1947 , χρόνος Α΄, ἀριθ. φύλλου 9 , σελίδες 506 - 510.

ΣΥΜΦΩΝΙΑ
ΠΕΡΙ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τῆς Ἑλληνικῆς Β. Κυβερνήσεως κινηθεισῆς παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς τὴν παροχὴν οἰκονομικῆς, ὑλικῆς καὶ τεχνικῆς συμπράξεως πρὸς πρόληψιν οἰκονομικῆς κρίσεως, προαγωγὴν τῆς ἐθνικῆς ἀνασυγκροτήσεως καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ἐσωτερικῆς γαλήνης.

Τοῦ Κογκρέσσου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐξουσιοδοτήσαντος, διὰ τοῦ ἐγκριθέντος τὴν 22αν Μαΐου 1947 Νόμου τὸν Πρόεδρον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὅπως παράσχῃ τὴν ὡς ἄνω βοήθειαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῇ βάσει ὅρων εὑρισκομένων ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν κυρίαρχον ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν δύο χωρῶν,

Τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως προτεινούσης, διὰ τῆς ἀπὸ 13ης Ἰουνίου 1947 διακοινώσεως πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὡρισμένα μέτρα ἐν Ἑλλάδι καθιστάμενα οὐσιώδη διὰ τὴν τελεσφόρον χρησιμοποίησιν τῆς βοηθείας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῶν ἰδίων τῆς Ἑλλάδος πόρων διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν ταχυτέραν προώθησιν τῆς ἀνασυγκροτήσεως καὶ ἀνορθώσεως τῆς Ἑλλάδος,

Τῆς Κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πιστευουσῶν ὅτι ἡ παροχὴ τοιαύτης βοηθείας θέλει συνεισφέρει εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῶν βασικῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τοῦ Χάρτου τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καὶ θέλει ἐνισχύσει περαιτέρω τοὺς δεσμοὺς φιλίας μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἑλλάδος,

Οἱ κάτωθι ὑπογεγραμμένοι, δεόντως ἐξουσιοδοτηθέντες πρὸς τοῦτο παρὰ τῶν Κυβερνήσεών των, συνεφώνησαν τὰ ἑξῆς :

Ἄρθρον 1.

Ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν θέλει παράσχει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν πᾶσαν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν ὁ Πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ βάσῃ τὴν ἐξουσιοδότησίν του, συμφώνως πρὸς τὸν ἐγκριθέντα τὴν 22αν Μαΐου 1947 Νόμον τοῦ Κογκρέσσου, ὡς καὶ πρὸς πάντα τροποποιητικὸν ἢ συμπληρωματικὸν τούτου Νόμον.

Ἄρθρον 2

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θέλει χρησιμοποιήσει τελεσφόρως πᾶσαν βοήθειαν χορηγουμένην εἰς αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὡς καὶ τοὺς ἰδίους τῆς Ἑλλάδος πόρους, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ὅσον τὸ δυνατὸν ταχυτέρας προωθήσεως τῆς ἀνασυγκροτήσεως καὶ τῆς ἐξαλλείσεως τῆς ἀνορθώσεως τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔχει ἤδη ἀναλάβει, καὶ συμφωνεῖ διὰ τοῦ παρόντος, ὅπως θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὰ ἐν τῇ ἀπὸ 15 Ἰουνίου 1947 διακοινώσει τῆς πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν προτεινόμενα μέτρα, θέλει δὲ πράξει εἰς πᾶσαν ἐνδεδειγμένην πρόσθετον ἐνέργειαν.

Ἄρθρον 3.

Ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν θέλει ἀποστείλει εἰς Ἑλλάδα ἀποστολήν, ἥτις θὰ εἶναι γνωστὴ ὡς Ἀμερικανικὴ Ἀποστολὴ Βοηθείας πρὸς τὴν Ἑλλάδα (ἀναφερομένη ἐν τῇ ἑξῆς ἐκφυλίσει ὡς Ἀμερικανικὴ Ἀποστολή). Ὁ ἐπικεφαλὴς ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Ἀγγελὸς τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς θὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὴν Κυβέρνησιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐπὶ ζητημάτων σχετικῶν πρὸς τὴν κατὰ τὴν παροῦσαν Συμφωνίαν χορηγουμένην βοήθειαν.

Ἄρθρον 4.

Ὁ Ἀγγελὸς τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς θὰ καθορίσῃ, ἐν συνεννοήσει μετ' ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τοὺς ὅρους καὶ συνθήκας, ὑφ' οὓς ἡ εἰδικὸς καθορισθεῖσα βοήθεια θὰ χορηγῆται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν κατὰ τὴν παροῦσαν Συμφωνίαν ταύτην. Ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Ἀγγέλου ἡ Ἀμερικανικὴ Ἀποστολὴ θὰ παρέχῃ πᾶσαν συμβουλευτικὴν βοήθειαν καὶ θὰ ἐπιβλέπῃ πᾶσαν λειτουργίαν, ἀπαιτουμένου θὰ ἦτο ἀναγκαῖον καὶ δικαιολογημένου διὰ τὴν βοήθειαν τὴν ὁποίαν παρέσχεν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀποτελεσματικωτέρας χρησιμοποιήσεως τῶν τοιαύτης βοηθείας γενικῶς πόρων τῶν Ἑλληνικῶν πηγῶν, καὶ τὴν σὺν ταύτῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχυτέραν προώθησιν τῆς ἀνασυγκροτήσεως καὶ ἀξιοποιήσεως τῆς ἀνορθώσεως ἐν Ἑλλάδι, ἔνεκα τῶν λειτουργιῶν τούτων περιλαμβανομένων εἰς τὰ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐν τῇ ἀπὸ 15 Ἰουνίου 1947 διακοινώσει τῆς προτεινόμενα μέτρα.

Ἄρθρον 5.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θὰ προφέρῃ πᾶσαν εὐνοϊκὴν βοήθειαν εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν Ἀποστολὴν πρὸς διευκόλυνσιν τῆς διεξαγωγῆς τῶν καθηκόντων της, τῆς κινήσεως τοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἀποστολῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξ Ἑλλάδος, τῆς χρησιμοποιήσεως ποστόπων Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος καὶ κατοικίας, τῆς ἀποκτήσεως εἰκόλων καὶ ὑπηρεσιῶν, καὶ τῆς διεξαγωγῆς ἑτέρων ἐνεργειῶν τῆς Ἀποστολῆς. Τὸ προσωπικὸν τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς καὶ τοῦ προσωπικοῦ της θὰ ἀπολαύσωσιν ἐν Ἑλλάδι τῶν αὐτῶν προνομίων καὶ ἀτελειῶν ἐπαλλαγῶν, ὁποῖα ἀπολαύει τὸ προσωπικὸν τῆς Πρεσβείας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἡ περιουσία τῆς Πρεσβείας καὶ τοῦ προσωπικοῦ της.

Ἄρθρον 6.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θέλει ἐπιτρέψει εἰς τὰ μέλη τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς νὰ περιπολοῦν ἐλευθέρως τὴν χερσαίαν, ἐναέριον καὶ θαλασσίαν ἐπικράτειαν τῆς παρεχούσης πρὸς τὴν Ἑλλάδα παντοίων Ἡνωμένων Πολιτειῶν βοηθείας. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θὰ παρῇ πάντας τοὺς λογαριασμοὺς καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ παρέχῃ πᾶσαν ἔκθεσιν καὶ πληροφορίαν πρὸς τὴν Ἀμερικανικὴν Ἀποστολήν, τὰ ὁποῖα θέλει ζητῇ ἡ Ἀποστολὴ πρὸς διεξαγωγὴν τῶν καθηκόντων καὶ ἀνακριβείων ὑπογρεώσεών της.

Ἄρθρον 7.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις καὶ ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν θέλουσι συνεργασθῇ διὰ ἐξασφαλίσεις εἰς τοὺς λαοὺς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος πλήρη ἐνημέρωσιν συμβιβαζομένην πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τῶν δύο χωρῶν, καθόσον ἀφορᾷ τὴν γενεσιουργουμένην εἰς τὴν Ἑλλάδα βοήθειαν παρὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον :

1) Θὰ ἐπιτρέπηται εἰς ἀνεπισήμους τοῦ τύπου καὶ τῆς ραδιοφωνίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν νὰ παρατηρῶσι ἐλευθέρως καὶ ν' ἀναφέρωσι πλήρως σχετικῶς μὲ τὴν χορηγουμένην βοήθειαν ταύτην, καὶ

2) Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θέλει παρέχει εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν Ἀποστολὴν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐξασκῇ ἐνεργῶς μετ' αὐτῆς πρὸς παροχὴν πλήρους καὶ συνεχοῦς δημοσιότητος ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, περιλαμβανούσης τακτικὰς ἐκθέσεις τῆς Ἀποστολῆς ὡς πρὸ τῆς ἐνεργείας σχετικῶς μὲ τὴν παροῦσαν Συμφωνίαν καὶ τὸν σκοπόν, πηγήν, χαρακτῆρα, ἔκθεσιν, κοστὸ καὶ πωλητὸν τῆς βοηθείας ταύτης.

Ἄρθρον 8.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θέλει προβῇ εἰς πᾶσαν ἐνέργειαν τὴν ὁποίαν ἤθελε ζητήσει ὁ Πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν διὰ τὴν οὐσιώδη πλήρη ἀποτέλεσιν, διηρεσίᾳ ἢ πληροφορίᾳ ληφθείσῃ ἐν συνεπείᾳ τῆς Συμφωνίας ταύτης. Δὲν θέλει μεταβιβάζει ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ Προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, δικαίωμα ἢ κυριότητα οἱουδήποτε τοιούτου ἀντικειμένου ἢ πληροφορίας, εἴτε θὰ ἐπιτρέπῃ ἢ χρησιμοποίησιν, τὴν χρησιμοποιηθεῖσαν τοιαύτα ἀντικείμενα ἢ τὴν χρησιμοποιηθεῖσαν ἢ ἀποκτηθεῖσαν συμφώνως πρὸς τοιαύτης πληροφορίας παρ' οὐδενὸς ἢ ὄντος ὑποκειμένου ὑπηκόου ἢ ὑπηκόου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἢ πρὸς οἱανδήποτε ἢ κατέρχεται τὴν ἰθύνουσαν τοιαύτην. Ἢ αὐτὸ ἢ δέσποτε ἄλλον σκοπόν, πλὴν ἐκείνου διὰ ὃν χορηγοῦνται τὰ ἀντικείμενα ἢ αἱ πληροφορίαι.

Ἄρθρον 9.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν θέλει [illegible] δέσποτε τόκον τοῦ ποσοῦντος παντὸς ἐνοικίου, ποσοστοῦ ἢ [illegible] ἢ εἴδους μορφῆς τῆς κατὰ τὴν παροῦσαν Συμφωνίαν βοηθείας διὰ τὴν διευκόλυνσιν οἱουδήποτε τοιούτου [illegible] μεταλλείου ἢ τόκου οἱουδήποτε ἄλλου χορηγουμένου κατὰ τὴν [illegible] ἑτέρας τινὸς ξένης Κυβερνήσεως.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν θέλει, εἰς οἱανδήποτε συναλλαγὴν σχέσιν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, χρησιμοποιήσει ἄλλο τὴν [illegible] ἢ διαθέσει ἄλλως πως ἐπὶ συμφέροντος ἄλλου τοῦ [illegible] ἢ τόκου τοῦ ἐκπροσώπου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ [illegible] ἢ ἰδιώτου ὀφειλέτου.

Ἄρθρον 10.

Οἱαδήποτε καὶ πᾶσα βοήθεια χορηγηθησομένη κατὰ τὴν παροῦσαν Συμφωνίαν θέλει παύσει :

1) Ἐὰν ζητήσῃ τοῦτο Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀντιπροσωπεύουσα πλειοψηφίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ,

2) Ἐὰν ὁ Σύμβουλιον Ἀσφαλείας τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν κρίνῃ (ἐν τῇ περιπτώσει δὲ ταύτῃ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι παραιτοῦνται τῆς ἀπαιτήσεως παντὸς δικαιώματος ἀσυλίας) ἢ ἐὰν ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν κρίνῃ ὅτι ἐνέργεια γενομένη ἢ βοήθεια χορηγηθεῖσα παρὰ τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καθιστᾷ τὴν συνέχισιν τῆς κατὰ τὴν παροῦσαν Συμφωνίαν βοηθείας παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν μὴ ἀναγκαίαν ἢ ἀνεπιθύμητον.

3) Ἐξ οἱανδήποτε τῶν λοιπῶν περιστάσεων τῶν καθορισθησομένων εἰς τὸ τμῆμα 5 τοῦ ἀνωτέρω Νόμου τοῦ Κογκρέσσου, ἢ ἐὰν ὁ Πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἀποκτήσῃ δεόντως πεποίθησιν ὅτι [illegible] πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἢ

4) Ἐὰν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν προβῇ εἰς τὰς ἐπιβαλλομένας ἐνεργείας πρὸς πληρωμὴν τοῦ ἐν τῇ ἀπὸ 15 Ἰουνίου 1947 διακοινώσει τῆς προτεινομένων ἢ ὧν μετέπειτα νεωτέρως συμφωνηθέντων μέτρων, ἅτινα εἶναι οὐσιώδη διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν καὶ ἀνόρθωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Ἄρθρον 11.

Ἡ Συμφωνία αὕτη θέλει τεθῇ εἰς ἰσχὺν ἀπὸ τῆς σήμερον, ὡὸ ἐκτελεσθήσῃ δὲ ἐφ' ὅσον χρόνον ἀμοιβαίως συμφωνηθησομένης ὑπὸ τῶν δύο Κυβερνήσεων.

Ἄρθρον 12.

Ἡ Συμφωνία αὕτη θέλει καταχωρισθῇ εἰς τὰ Ἡνωμένα Ἔθνη. Ἐγένετο εἰς διπλοῦν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν καὶ Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐν Ἀθήναις σήμερον τὴν εἰκοστὴν τοῦ μηνὸς Ἰουνίου 1947.

Διὰ τὴν Κυβέρνησιν τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς:
ΛΙΝΚΟΛΝ ΜΑΚΒΕΥ
Πρεσβευτὴς Α' Τάξεως

Διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Β. Κυβέρνησιν :

Πηγή :
Πρακτικὰ τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, Συνεδρίασις ΡΙΔ', Δευτέρα 2 Αὐγούστου 1948, τόμος Β σελ. 1242-44

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Κ Η Π Α Ρ Ο Υ Σ Ι Α Σ Η.

Εἰσαγωγικό Σημείωμα τῆς Βιβλιογραφίας.

* Ἡ φύση τῆς παρούσας μελέτης καί ἡ συνακόλουθη σχηματική μεθοδολογική της διαίρεση σέ 4 μέρη μᾶς ὁδήγησε στήν κατανομή τῆς ἑλληνικῆς καί ξένης βιβλιογραφίας σέ ἑνότητες, πού ἀντιστοιχοῦν στούς χρησιμοποιηθέντες ἐπιστημονικούς κλάδους, μέ τήν ἀκόλουθη σειρά :

1. Πολιτική Ἐπιστήμη - Ἱστορία τῶν Πολιτικῶν Θεωριῶν.
2. Συνταγματικό Δίκαιο - Πολιτειολογία - Συνταγματική Ἱστορία.
3. Διεθνεῖς Σχέσεις - Διεθνές Δίκαιο - Κοινωνιολογία τῶν Δ. Σχέσεων.
4. Ἱστορία - Πολιτική Ἱστορία - Οἰκονομική Ἱστορία.
5. Κοινοβουλευτικό Σύστημα - Κοινοβούλια.
6. Μεθοδολογία τῶν Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν.
7. Θεωρία καί Πρακτική τῶν πολιτικῶν ἐξελίξεων στήν Ἑλλάδα.
8. Εἰδικά λεξικά καί ἐγκυκλοπαίδειες.
9. Ντοκουμέντα.
10. Ἐπιθεωρήσεις - Περιοδικά.
11. Ἐφημερίδες.

** Παραθέτουμε πρῶτα τήν ἑλληνική καί μετά τήν ξένη βιβλιογραφία.

*** Στή βιβλιογραφική αὐτή παράθεση θά ἀναφέρονται κατά σειρά :
- τό ἐπώνυμο τοῦ συγγραφέα μέ κεφαλαῖα στοιχεῖα,
- τό ὄνομα τοῦ συγγραφέα μέ κεφαλαῖα στοιχεῖα, σέ παρένθεση,
- ὁ τίτλος τοῦ συγγράμματος σέ εἰσαγωγικά,
- ὁ ἐκδοτικός οἶκος,
- ὁ τόπος ἔκδοσης, καί
- ἡ χρονολογία ἔκδοσης.

**** Πολλά ἀπό τά συγγράμματα τῶν κατηγοριῶν 1,2,3,4,5 καί 7 - πού παρατίθενται πιό πάνω - θά μποροῦσαν νά συμπεριληφθοῦν σέ περισσότερες τῆς μιᾶς κατηγορίες. Διαλέξαμε τήν ἐ π ι κ ρ α τ έ σ τ ε ρ η ἀπό αὐτές κατά τή γνώμη μας, γιά λόγους ἀποφυγῆς ἐπαναλήψεων.

1. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ - ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ.

ΒΛΑΧΟΣ (Γ.Κ.), " Πολιτική ", Ἀθήνα, τ. α΄: 1977 καί τ. β΄: 1978.

ΠΛΑΤΩΝΑΣ, " Πολιτεία ", Ι. Ζαχαρόπουλος, Ἀθήνα, τ. α΄:1976 καί τ. β΄: 1977. (Μετάφραση Ι. Γρυπάρη, πρόλογος Ε. Παπανοῦτσος).

ΤΕΡΛΕΞΗΣ (Π.), " Τό Πολιτικό Σύστημα ", Ε.Κ.Κ.Ε., Ἀθῆναι, 1975.

ΤΣΑΤΣΟΣ (Κ.), " Πολιτική : θεωρία πολιτικῆς δεοντολογίας ", Ἀθῆναι, Ἀπρίλιος, 1965

ΧΟΜΠΣ (Τ.), " Λεβιάθαν ", Ἀναγνωστίδης, Ἀθήνα, ἀχρονολόγητο. (Μετάφραση Ἀχ. Βαγενᾶ).

ALTHUSSER (L.), " Montesquieu : la politique et l' histoire ", P.U.F., série/le philosophe, Paris, 1974.

ARISTOTE, " La politique : l' homme animal civique ", Denoël - Couthier, série Médiations, Paris, 1977.

BENREKASSA (G.), " Montesquieu ", P.U.F., série SUP/philosophes, Paris, 1968.

GUEROULT (M.), " Études sur Fichte ", Aubier - Montaigne, Paris, 1974

GILSON (B.), " Locke : Deuxième Traité du gouvernement Civil - Constitutions fondamentales de la Caroline ", Vrin, Paris,1967

HEGEL (G.W.F.), " Le droit naturel ", Gallimard/idées, n^{0} 255,France, 1972. (Traduction A. Kaan).

HEGEL (G.W.F.), " Principes de la philosophie du droit ", Gallimard/ idées, n^{0} 28, France, 1940.

JULIA (D.), " Fichte ", P.U.F., série plilosophes, Paris, 1974.

LAUNAY (M.), " Rousseau ", P.U.F., série SUP/philosophes, Paris, 1968

LEROY (A.L.), " Locke ", P.U.F., série philosophes, Paris, 1964.

LEFEVRE (H.), " De l' État ", collection 10/18, Paris, 1976-77.(3 v.)

MONTESQUIEU, " L' Esprit des Lois ", Pages Choisies, Larousse, série Classiques, Paris.

PRÉLOT (M.)," Sociologie Politique ", Précis-Dalloz, Paris,1973.

PRÉLOT (M.) et LESCUYER (G.), " Histoire des Idées Politiques ",Précis-Dalloz, Paris, 7e éd., 1977.

ROUSSEAU (J.J.), " Du Contrat Social ", Éditions Sociales, série:classiques du peuple, Paris, 1974. (Préface et notes J. L. Lecercle).

TIMBAL (P.C.), " Histoire des Institutions et des faits Sociaux ", Précis-Dalloz, Paris, 5e éd., 1974.

VLACHOS (G.C.), " La politique de Montesquieu : notion et méthode ", éd Montchrestien, 1974.

VLACHOS (G.C.), " Fédéralisme et raison d' État dans la pensée internationalle de Fichte ", éd. A. Pedone, Paris, 1948. (Préface : Georges Scelle).

VLACHOS (G.C.), " 'Fédération des Peuples' et coexistance pacifique chez Kant ", A. Klissiounis, Athènes, 1961. (Extrait des ' Mélanges Seféríadès').

2. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ - ΠΟΛΙΤΕΙΟΛΟΓΙΑ - ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

ΒΛΑΧΟΣ (Γ.Κ.), " Τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος - Ἐπίμετρο στό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, τῶν Α.Ι. Σβώλου - Γ.Κ. Βλάχου ", Ἀντ. Σάκκουλας, Ἀθῆναι - Κομοτηνή, 1979.

ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ (Κ.Δ.), " Στοιχεῖα Συνταγματικοῦ Δικαίου ", Ἀθῆναι, 1968, τ. α΄. (Πανεπιστημιακές παραδόσεις).

ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ (Κ.Δ.), " Ἑλληνικόν Συνταγματικόν Δίκαιον ", Ἀθῆναι, 196 τεῦχ. β΄ (Πανεπ. παραδ.).

ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ (Γ.Δ.), " Ἑλληνική Συνταγματική Ἱστορία 1821 - 1935 ", Δεκ 1951, 3η ἔκδ. (Πανεπ. παραδ.).

ΔΕΡΒΕΝΑΓΑΣ (Α.Α.), " Τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος ", Ἀφοί Σάκκουλα, Θεσ/νί - Ἀθῆναι, 1976.

ΚΑΡΕΛΛΑΣ (Γ.Ι.), " Συνταγματική Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος : τά ἑλληνικά πολιτεύματα ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Ρήγα μέχρι σήμερον 1789 - 1975 ", Ἀθῆναι, 1975.

ΚΥΠΡΑΙΟΣ (Μ.Γ.), " Ἡ νομοθετική ἐξουσιοδότησις ", Ἀθῆναι, 1970. (Διδακτορική διατριβή).

ΡΑΪΚΟΣ (Α.Γ.), " Παραδόσεις Συνταγματικοῦ Δικαίου ", Ἀθῆναι, 1973, τ.α (Πανεπ. παραδ.).

ΣΑΡΙΠΟΛΟΣ (Ν.Ν.), " Συνταγματικόν Δίκαιον ", Ἀθῆναι, 1923, τόμοι Α΄+ Β

ΣΒΩΛΟΣ (Α.Ι.), " Συνταγματική Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ", ἐμπεριέχεται στό βιβλίο " Ἑλληνικά Συντάγματα 1822 - 1952 ", Στοχαστής, Ἀθήνα, 1972.

ΣΒΩΛΟΣ (Α.Ι.), " Ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος ", Ἀθῆναι, 1933.

ΣΒΩΛΟΣ (Α. Ι.), " Προβλήματα τοῦ Ἔθνους καί τῆς Δημοκρατίας ", Στοχαστής, Ἀθήνα, 1972, τόμοι Α'+ Β'.

ΣΒΩΛΟΣ (Α. Ι.), " Συνταγματικόν Δίκαιον ", Ἀθῆναι , 1934, τ. α'.

ΣΒΩΛΟΣ (Α. Ι.), " Νομοθετικά Διατάγματα κατ' ἐξουσιοδότησιν τῶν Βουλῶν " , Ἀθῆναι, 1932.

ΣΒΩΛΟΣ (Α. Ι.), " Τό Νέον Σύνταγμα καί οἱ βάσεις τοῦ Πολιτεύματος ", Ἀθῆναι, 1928.

ΣΒΩΛΟΣ (Α. Ι.) καί ΒΛΑΧΟΣ (Γ. Κ.), " Τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος ", Ἀθῆναι, τ. α': Κράτος & Ἐκκλησία - Ἀτομικά Δικαιώματα, 1954, καί τ. β': Ἀτομικά Δικαιώματα, 1955.

ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ (Χ.Γ.), " Τά κατά τό ἄρθρον 35 παράγρ. 2 τοῦ Συντάγματος Νομοθετικά Διατάγματα ", Ἀθῆναι, 1954. (Ἀνάτυπο, σελίδες : 109 - 139).

ΤΣΑΤΣΟΣ (Δ.Θ.), " Πολίτευμα καί Πολιτική ", Ἴκαρος, Ἀθήνα, 1977.

GODECHOT (J.), " Les Constitutions de la France depuis 1789 ", Garnier - Flammarion, Paris,1970.

JEANNEAU (B.), " Droit Constitutionnel et Institutions politiques ", Dalloz, série mementos, Paris, 5e éd., 1978.

PRÉLOT (M.) et BOULOUIS (J.), " Institutions Politiques et Droit Constitutionnel ", Dalloz, Paris, 7e éd., 1978.

" Mélanges Alexandre SVOLOS " (Σύμμεικτα εἰς μνήμην Ἀλεξάνδρου Σβώλου collection de l' Institut Français d' Athènes, Athènes, 1961. (Librairie Dalloz).

3. ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ Δ. ΣΧΕΣΕΩΝ - ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ - ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ.

ΕΥΣΤΑΘΙΑΔΗΣ (Κ.Θ.), " Διεθνές Δίκαιον ", Ἀθῆναι, τ. α' ἀχρονολόγητος, καί τ. δ' 1971. (Πανεπ. παραδ.).

ΖΩΤΙΑΔΗΣ (Γ.Β.), " Διεθνές Δημόσιον Δίκαιον ", Ἀθῆναι, τ. 1ος, 1973, (Πανεπ. παραδ.).

ΚΙΝΝΑΣ (Ι.Ν.), " Διεθνές Σύστημα καί Ἐξωτερική πολιτική ", Ἀθῆναι, 1976.

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ (Α.Β.Ν.), " Δημόσιον Διεθνές Δίκαιον : εἰρηνικά καί βίαια μέσα ἐπιλύσεως διεθνῶν διαφορῶν ", Ἀθῆναι, 1969, (Πανεπ. παραδ.).

ΑΠΑΚΩΣΤΑΣ (Α.Β.Ν.), " Δημόσιον Διεθνές Δίκαιον ", Ἀθῆναι, τ. Α', β' ἔκδ. , 1971. (Πανεπ. παραδ.).

ENOUVIN (P.) καί DUROSELLE (J.B.), " Εἰσαγωγή εἰς τήν Ἱστορίαν τῶν Διεθνῶν Σχέσεων ", Ε.Κ.Κ.Ε., Ἀθῆναι,1977, τ. α'. (Μετάφραση Κ. Σβολόπουλου & πρόλογος Γ.Κ. Τενεκίδη).

ΠΑΝΤΙΔΗΣ (Α. Γ.), " Πολιτικά καί Στρατιωτικά θέματα ", Κέδρος, Ἀθῆναι, 1977.

ΕΝΕΚΙΔΗΣ (Γ.Κ.), " Θέματα Κοινωνιολογίας τῶν Διεθνῶν Σχέσεων ", Παπαζήσης, Ἀθήνα, 1976.

ΕΝΕΚΙΔΗΣ (Γ.Κ.), " Οἱ Διεθνεῖς Ὀργανισμοί ", Ἀθῆναι, 1964 τ. β', καί προσθήκη, Ἀθῆναι, 1975. (Ἐπιμέλεια Αἰκ. Τενεκίδου-Φραγκοπούλου). (Πανεπ. παραδ.).

ΕΡΛΕΞΗΣ (Π.), " Διπλωματία καί Πολιτική τοῦ Κυπριακοῦ : ἡ ἀνατομία ἑνός λάθους ", Ράππας, Ἀθῆναι, 1971.

ΕΡΛΕΞΗΣ (Π.), " Ἐξωτερική πολιτική, Κύπρος-Αἰγαῖο : ἄλλοθι αὐτοκαταστροφῆς ", Κέδρος, Ἀθῆναι, 1978.

ULBRIGHT (J.W.), " Ἡ ἀλλαζονεία τῆς δυνάμεως ", Παπαζήσης, Ἀθῆναι, 1970. (Μετάφραση Θ. Παπαμάργαρη).

ARON (R.), " Paix et guerre entre les Nations ", Calmann - Levy, Paris, 1962.

COLLIARD (D.), " Manuel d' Institutions des Relations Internationales " Dalloz, Paris, 1974.

GONIDEC (P.-F.), " Relations Internationales ", Montchrestien, Paris, 2ème éd., 1977.

MACNEILL (W.H.), " Greece : American Aid in Action ", Twentieth Century Fund Edition, New York, 1975.

MOLNAR (M.), " Marx, Engels et la politique internationale ", Gallimard / idées, France, 1975.

REUTEUR (P.), " Les Institutions Internationales ", P.U.F.,série : Thèmis - manuels juridiques,économiques et politiques, Paris, 1ère éd. , 1955.

4. ΙΣΤΟΡΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ (Κ.), " Κράτος καί Οἰκονομική πολιτική στόν 19ο αἰῶνα ", Ἐξάντας, Ἀθήνα, 1978.

ΡΓΟΠΟΥΛΟΣ (Κ.), " Ἐθνισμός καί Οἰκονομική ἀνάπτυξη ", Ἐξάντας, Ἀθήνα, 1979.

ΡΔΑΤΟΣ (Γ.), " Εἰσαγωγή στήν Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς κεφαλαιοκρατίας " Ἐπικαιρότητα, Ἀθήνα, 1977.

ΥΖΕΛΗΣ (Ν.), " Νεοελληνική Κοινωνία : ὄψεις ὑποανάπτυξης ", Ἐξάντας, Ἀθήνα, 1978.

ΕΝΑΣ (Δ.), " Ἡ εἰσβολή τοῦ ξένου κεφαλαίου στήν Ἑλλάδα ", Παπαζήσης, Ἀθήνα, 1976.

ΟΡΩΝΟΣ (Ν.), " Ἐπισκόπηση τῆς Νεοελληνικῆς Ἱστορίας ", Θεμέλιο, Ἀθήνα, β' ἔκδ., 1976.

ΡΟΥΚΗΣ (Ν.), " Ἱστορία τῆς Σύγχρονης Ἑλλάδας : 1940 - 1967 ", Ἐπικαιρότητα, Ἀθήνα, 1976. (τόμοι 3).

ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ - ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΑ.

ΑΖΑΗΣ (Ν.), " Ὁ Κοινοβουλευτισμός ἐν Ἑλλάδι ", Ἀθήνα, 1910.

'RIL (P.), " Les Français et leur Parlement ", Casterman-poche/ politique-histoire, no 2, Belgique, 1972.

AGEHOT (W.), " The English Constitution ", Fontana-Classics, London, 4th edition, 1978.

ITT (R.), " The power of Parliament ", Constable, London, 2nd edition, 1969.

)LLIARD (J.C.), " Les régimes parlementaires contemrorains ", Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, Paris, 1978.

JSILIER (R.), " Les Monarchies Parlementaires ", Les Éditions Ouvrières, Paris, 1960.

ERMAN (V.) et MENDEL (F.), " Les Parlements dans le monde ", P.U.F. , Paris, 1977. (Édition de l' Union Interparlementaire : recueil de données comparatives).

ALUMIÈRE (P.) et DEMICHEL (A.), " Les régimes parlementaires Euroréens ", P.U.F., Paris, 2ème édition, 1978.

ASKI (H.J.), " Le Gouvernement parlementaire en Angleterre ", P.U.F. , série : bibliothèque des Sciences Politiques, Paris, 1950.

LIDDERDALE (D.W.S.), " Le Parlement Français ", Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, no 54, Paris, 1954.

PONDAVEN (P.), " Le Parlement et la politique extérieure sous la IVe République ", P.U.F., série : Science Politique, no 2, Paris, 1973.

6. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ (Ι. Ν.), " Μεθοδολογία τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας ", Ἀθήνα, 1979. (Πανεπ. παραδ.).

ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ (Ι. Ν.), " Στατιστική Ἐφηρμοσμένη εἰς τάς Ἐπιστήμας τῆς Συμπεριφορᾶς ", Ἰωάννινα, τ. α': περιγραφική στατιστική 1974 καί τ. β': ἐπαγωγική στατιστική 1977. (Πανεπ. παραδ.).

ΦΙΛΙΑΣ (Β.), " Εἰσαγωγή στή Μεθοδολογία καί τίς τεχνικές τῶν Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν ", ἔκδ. Gutenberg - Κοινωνιολογική βιβλιοθήκη, Ἀθήνα, 1977. (Συνεργασία Σπουδαστηρίου Κοινωνιολογίας Παντείου Α.Σ.ΠΕ. καί Ε.Κ.Κ.Ε./ Συλλογικό ἔργο).

BARBUT (M.), " Μαθηματικά τῶν Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν ", Ε.Κ.Κ.Ε., Ἀθῆναι, 1972. (Μετάφραση Vittorio Di Giorgio).

BERELSON (B.), " Content analysis in Communication Rechearch ", New York, 1st edition, 1952.

DECARTES (R.), " Discours de la méthode ", Librairie Larousse, série : Nouveaux classiques, France, 1972.

DIETZGEN (J.), " L' essence du travail intellectuel : écrits philosophiques annotés par Lénine ", éd. François Maspero/théorie 'textes', Paris, 1973. (Traduction Osier J.P.).

DUVERGER (M.), " Μέθοδοι τῶν Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν ", Ε.Κ.Κ.Ε., Ἀθῆναι, 1976, τόμοι 2. (Μετάφραση Ν. Παπαδόδημας).

GRAWITZ (M.), " Méthodes des Sciences Sociales ", Dalloz, Paris, 1974.

LOUBET DEL BAYLE (J. L.), " Introduction aux méthodes des Sciences Sociales ", Privat, Toulouse, 1978.

SARTRE (J. P.), " Questions de méthode ", Gallimard, série idées, no 370, France, 1960.

7. ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

ΑΒΕΡΩΦ - ΤΟΣΙΤΣΑΣ (Ε.), " Φωτιά καί Τσεκούρι : - Ἑλλάς, 1946-49 καί τά προηγηθέντα ", Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας, Ἀθῆναι, β' ἔκδ., 1975.

ΑΙΓΑΙΟΣ (Φ.), " 50 Βουλευτικές ἐκλογές. Πολιτικές Δυνάμεις στήν Ἑλλάδα ", Ἀθήνα, 1967.

ΒΕΓΛΕΡΗΣ (Φ.), " Ἡ διοικητική ὀργάνωσις ", Ἀθήνα, 1963.

ΒΕΡΕΜΗΣ (Θ.), " Οἱ ἐπεμβάσεις τοῦ Στρατοῦστήν Ἑλληνική Πολιτική 1916 1936 ", Ἐξάντας, Ἀθήνα, 1977.

COULOUMBIS (T. A.), " Greek political reaction to American and NATO influences ", Yale University Press, New Haven and London, 1966.

COULOUMBIS (T. A.), PETROPULOS (J. A.) and PSOMIADES (H. J.), " Foreign Interference in Greek Politics ", Pella Publishing Company, New York, 1976.

COULOUMBIS (T. A.) and HICKS (S. M.), " Ἡ Ἀμερικανική πολιτική στ Ἑλλάδα καί Κύπρο ", Παπαζήσης, Ἀθήνα ,1976. (Συλλογικό ἔργο Ἑλληνο-ἀμερικανῶν ἐπιστημόνων).

ΔΑΦΝΗΣ (Γ.), " Τά Ἑλληνικά πολιτικά κόμματα : 1821 - 1961 ", Ἀθήνα, 1961.

Ε.Ε.Π.Ε. (Ἑλληνική Ἑταιρία Πολιτικῆς Ἐπιστήμης), " Κοινωνικές καί Πολιτικές Δυνάμεις στήν Ἑλλάδα ", Ἐξάντας, Ἀθήνα, 1977. (Συλλογικό ἔργο μέ ἐπιμέλεια Γ. Κοντογιώργη).

ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ (Σ. Κ.), " Ἀπό τό ' Δόγμα Τροῦμαν ' στό δόγμα ' Χούντο Παπαζήσης, Ἀθήνα, 1976.

ΙΑΤΡΙΔΗΣ (Ι. Ο.), " Ἐξέγερση στήν Ἀθήνα : ὁ κομμουνιστικός ' δεύτερος γύρος ' ", Νέα Σύνορα, Ἀθήνα, 1973. (Μετάφραση Κ. Τσαμπίρη).

ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑΣ (Γ.), " Νόθες ἐκλογές στήν Ἑλλάδα ", Ἀθῆναι, 1974

ΚΑΤΣΟΥΛΗΣ (Γ. Δ.), " Τό κατεστημένο στήν Νεοελληνική Ἱστορία ", Νέα Σύνορα, Ἀθήνα, 1975.

ΚΙΤΣΙΚΗΣ (Δ.), " Ἑλλάς καί Ξένοι : 1919 - 1967 ", Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας/ σειρά πολιτική & ἱστορία, No 5, Ἀθῆναι, 197

ΚΙΤΣΙΚΗΣ (Δ.), " Ἡ Ἑλλάς τῆς 4ης Αὐγούστου καί αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις τά ἀρχεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν 1936-41 Ἴκαρος, Ἀθήνα, 1974.

ΚΟΡΔΑΤΟΣ (Γ.), " Οἱ ἐπεμβάσεις τῶν Ἄγγλων στήν Ἑλλάδα ", Ἐπικαιρότητα, Ἀθήνα, 3η ἔκδ., 1974.

ΛΙΝΑΡΔΑΤΟΣ (Σ.), " Ἀπό τόν Ἐμφύλιο στή Χούντα ", Παπαζήσης - σειρά Σύγχρονη Ἑλληνική Ἱστορία, τ. α': 1949-1952, Ἀθήνα, 1977.

ΜΑΞΙΜΟΣ (Σ.), " Κοινοβούλιο ἤ Δικτατορία ; ", Στοχαστής, Ἀθήνα, β' ἔκδ., 1975.

ΜΕΥΝΑUD (J.), " Πολιτικές Δυνάμεις στήν Ἑλλάδα ", Μπάϋρον, Ἀθήνα, 1974, τόμοι 2. (Μέ τή συνεργασία τῶν Π. Μερλόπουλου καί Γ. Νοταρᾶ).

ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗΣ (Π.), " Ἀνατομία τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτικῆς ", Παπαζήσης σειρά Βιβλιοθήκη Πολιτικῆς Ἐπιστήμης, Ἀθήνα,197

ΠΕΤΡΑΚΑΚΟΣ (Δ.), " Κοινοβουλευτική Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος : ἱστορική, δογματική καί κριτική ἔρευνα ἐπί τῇ βάσει τῶν ἀνεκδότων τοῦ Ἔθνους Ἀρχείων ", τόμοι 3, Ἀθῆναι, 1935 - 1946.

ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΑΔΗΣ (Κ. Δ.), " Αἱ γνῶμαι τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου : περί τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ πολιτεύματος ", Ἀργ. Παπαζήσης, Ἀθῆναι, β' ἔκδ., 1943.

ΣΙΑΠΚΑΡΑΣ (Α.), " Ἑλληνικά Στρατηγικά Προβλήματα : Ἀμερικανικαί Βάσεις ", Ἑρμῆς, Ἀθῆναι, 1973.

ΤΣΕΛΕΠΗΣ (Ε. Ν.), " Τό Κυπριακό καί οἱ συνωμότες του ", Θεμέλιο, Ἀθήνα, β' ἔκδ., 1975. (Μετάδραση Μ. Δραγούμης).

ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ (Κ.), " Ἡ Ἑλληνική Τραγωδία ", Ὁλκός, Ἀθήνα, 1974. (Μετάφραση Κ. Ἰορδανίδη).

ΦΙΛΙΑΣ (Β.), " Δοκίμια Κοινωνιολογίας ", Μπουκουμάνης, Ἀθήνα, 1976.

FISCHER (W.), RONDHOLZ (E.) καί ΦΑΡΑΝΤΟΣ (Γ.), " Ἐπανάσταση καί Ἀντεπανάσταση στήν Ἑλλάδα : 1936 - 1974 ", Μπουκουμάνης, Ἀθήνα, 1974. (Μετάφραση τῶν κειμένων τῶν Fischer καί Rondholz, Γ. Φαράντος).

ΦΡΗΜΑΝ (ΤΖ.), " Ξενοκρατία : τό ἀποκαλυπτικό χρονικό τῶν ξένων ἐπεμβάσεων στήν Ἑλλάδα 1944 - 1974 ", Βίπερ - σειρά Ἱστορικό βιβλίο, Νο 507, Ἀθήνα, 1975.

ΧΑΤΖΗΑΡΓΥΡΗΣ (Κ.), " Μεσόγειος τό σταυροδρόμι μας ", Gutenberg -σειρά ἡ ἐποχή μας, Ἀθήνα, β' ἔκδ., 1976.

WOODHOUSE (C. M.), " Τό Μῆλο τῆς Ἔριδος ", Ἑξάντας, Ἀθήνα, 1976.

8. ΕΙΔΙΚΑ ΛΕΞΙΚΑ ΚΑΙ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ.

Μικρή Πολιτική Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμοι 2, Ἀθήνα, 1970. (Μετάφραση Σπύρου Λιναρδάτου).

Λεξικό Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν, τόμοι 3, Ἀθήνα, 1972.

BALLE (F.), BOURRICAUD (F.) et RIVIÈRE (L.), " Le Système Social Librairie Larousse, série Encyclopoche, Paris, 1977.

DEBBASCH (CH.) et DAUDET (Y.), " Lexique de Termes Politiques ", Dalloz, -ème édition, France, 1978.

GENOUX (CH.), MANE (R.), PAGNOUX (E.) et RULLIÈRE (B.T.), " L' État et les Institutions " , Librairie Larousse, série Encyclopoche, Paris, 1976.

GROMYKO (A. A.) and al (eds)," A dictionary of Diplomacy ", Politica Literature Publishers, Moscow, 1971 - 1973. (vol. 3).

LALANDE (A.), " Vocabulaire technique et critique de la Philosophie P.U.F.,(Société Française de Philosophie), Paris, 9ème édition, 1962.

SANDAHL (P.) et BEA (L. de), " Dictionnaire Politique et Diplomatique ", Librairies Techniques, Paris, 1976.

SUMPF (J.) et HUGUES (M.), " Dictionnaire de Sociologie ", Édition Larousse, Paris, № D45.

9. ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ.

" Ἐπίσημα Πρακτικά τῶν Συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων ἀπό τό 19 μέχρι τό 1956 ", (1946 = τόμοι 3, 1947 = 4, 1948 = 3, 1949 = 3, 19 = 3, 1951 = 3, 1952 = 4, 1953 = 4, 1954 = 3, 1955 = 3, καί 1956 = Ἔκδοση Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, Ἀθῆναι, 1946 - 1956.

" Πρακτικά τῆς Συνταγματικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπί τῆς Ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος τοῦ 1927 ", τόμοι 5, Ἀθῆναι, Ἔκδοση Ἐθνικοῦ Τυπογραφείοι

" Κανονισμοί τῆς Βουλῆς ", Μέρος Κοινοβουλευτικόν, Ἔκδοση Ἐθνικοῦ Τι πογραφείου, Ἀθῆναι : κανονισμός τοῦ 1946 : 1947 καί τοῦ 1952 : 195

" Μητρῶον Γερουσιαστῶν ἐτῶν 1929 - 1935 καί Βουλευτῶν ἀπό τῆς Γ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς 1935 μέχρι τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς 1974 ", Ἔκδοση Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, Ἀθῆναι, 1977. (Βουλή τῶν Ἑλλήνων, Διεύθυνσις Διοικητικοῦ - Τμῆμα Μητρώου Βουλευτῶν. Ἐπιμέλεια ἐκδοσης Ἀν. Ἀλεξόπουλος).

" Αἱ Ἑλληνικαί Κυβερνήσεις καί τά Προεδρεῖα Βουλῆς καί Γερουσίας 1926 - 1959 ", Ἔκδοση Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς Τῶν Ἑλλήνων, ἀριθμός ἐκδόσεως 1, Ἀθῆναι, 1959. (Ἐπιμέλεια Ντίνα Αἰλιανοῦ - Τσίγκου).

" Μυστικά Ἀρχεῖα τοῦ Φόρειϊν Ὄφφις : Φάκελλος Ἑλλάς ", ἐκδόσεις Νέα Σύνορα, Ἀθήνα, 1972.

" Συλλογή Συνθηκῶν, Συμβάσεων καί Συμφωνιῶν " (Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος - Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν), Ἔκδοση Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, Ἀθῆναι, Περίοδος 1946 - 1956.

" Foreign Relations of the United States - Diplomatic Papers ", United States of America, Government Printing Office, Washington, 1952 - 1956.

" American Foreign Policy 1950 - 1955 - Basic Documents ", Departement of State, Publication 6446, General Foreign Policy Series 117, Washington.

" United States Treaties and other International Agreements ", U.S. Gover ment Printing Office, Washington, 1950 - 1956.

" Dynamics of World Power : Documentary History U.S. Foreign Policy 1945 1973 ", Editor A. M. Schlesinger, City University of New York, N. York-Toronto-London-Sidney, 1973.

" Survey of International Affairs 1947 - 1948 ", Oxford University Press, London-N. York-Toronto, 1952. (Issued under the auspices of the Royal Institute of International Affairs, by Peter Calvocoressi).

" Documents on International Affairs ", Oxford University Press,London - N. York - Toronto, 1950 - 1954. (Issued under the auspices of the Royal Institute of International Affairs. Textes selected and edited by Denise Folliot).

10. ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΙΣ - ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ.

" ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ", Ἀθήνα, 1947, 1950 καί 1974.

" ΔΕΥΚΑΛΙΩΝ ", Περιοδική ἔκδοση τοῦ Κέντρου Φιλοσοφικῶν Ἐρευνῶν, χρόνος 6 ος, τεῦχος 22 (περί ἐξουσίας), Ἰούνιος, 1978.

" ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ", 1963, No 2, Φεβρουάριος.

" ΗΡΙΔΑΝΟΣ ", Δίμηνη περιοδική ἔκδοση ἐνημέρωσης καί προβληματισμοῦ, Ἀθήνα, 1973, τεῦχος No 5 - 6, Ἰούλης - Σεπτέμβρης.

" ΝΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ", Μηνιαία Οἰκονομική καί Κοινωνική Ἐπιθεώρησις, Ἀθήνα, τεύχη περιόδου 1947 - 1955.

" ΣΠΟΥΔΑΙ ", Περιοδική ἔκδοση τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς Πειραιῶς (Α.Β.Σ.Π.), Ἀθῆναι, 1972, τόμος ΚΒ', No 2.

" ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ", Τριμηνιαία Ἐπιθεώρησις Συνταγματικῆς Θεωρίας καί πράξεως, τόμος Δ', 1978.

" Τό Βρεττανικόν Κοινοβούλιον ", φυλλάδι τοῦ Γραφείου Τύπου καί Πληροφοριῶν τῆς Βρετανικῆς Πρεσβείας στήν Ἀθήνα, ἀχρονολόγητο, σελίδες 75.

" CAHIERS DU COMMUNISME ", Revue mensuel du Parti Communiste Français, Janvier 1979, No 1.

" JOURNAL OF PEACE RESEARCH ", London - Stockholm, 1971, No 2.

" NOTES ET ETUDES DOCUMENTAIRES ", Paris, 17 Avril 1978, No 4 463-4 464

" POLITIQUE ÉTRANGÈRE ", Paris, 1947, No 4.

" REVUE DES DEUX MONDES ", 1870, volume 86.

" REVUE DU DROIT PUBLIC ", Paris, 1960, Mai - Avril : No 2, t. LXXVI,

"REVUE INTERNATIONALE D' HISTOIRE POLITIQUE ET CONSTITUTIONNELLE ", Paris, 1952, No 8.

" THE MASSACHUSETTS REVIEW ", (article by Roy C. Macridis), ἀνάτυπο, σελίδες 147 - 154.

11. ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.

Αὐγή : 1952 - 1958.
Ἐλευθερία : 1945 - 1947.
Ἐλευθεροτυπία.
Καθημερινή.
Τό Βῆμα.
Le Monde : 1947 - 1956.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ Ο Ν Ο Μ Α Τ Ω Ν.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ Ο Ν Ο Μ Α Τ Ω Ν

Σ η μ ε ί ω σ η :

1. Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν στὶς σελίδες τοῦ κειμένου.
2. Οἱ μέσα σὲ παρένθεση ἀριθμοὶ ὑποδηλώνουν, ὅτι τὸ ὄνομα βρίσκεται στὶς σημειώσεις τῆς μελέτης.
3. Παρατίθενται κατὰ ἀπόλυτη ἀλφαβητικὴ σειρὰ πρῶτα ὅλα τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα κάθε γράμματος καὶ μετὰ ἀκολουθοῦν τὰ ξενόγλωσσα ὀνόματα.
4. Ὁ πίνακας αὐτὸς περιλαμβάνει τὰ ὀνόματα ὅλης τῆς μελέτης μὲ ἐξαίρεση ὅσα ὀνόματα ἀναφέρονται στὸν Ἐπίλογο & στὴ Βιβλιογραφικὴ Παρουσίαση

Ἀβέρωφ-Τοσίτσας Ε. (254),(256),(311).
Ἀγγίδης Α. 191,(256).
Ἀδάμ (36).
Αἰλιανοῦ-Τσίγκου Ν. 9,(253).
Ἀναλης Δ. 9.
Ἀντωνακόπουλος Α. 9, 270,(299),(300).
Ἀξελός Λ. (96).
Ἀριστοτέλης 23,(32),(36), 270,273,(300).

Βαμβέτσος Α. (104),(294).
Βαρβιτσιώτης Ν. 57.
Βαρδινογιάννης 232.
Βεγλερῆς Φ. (39),(104),118,(221).
Βέης Ν. (98).
Βεζανῆς Δ. (104).
Βενιζέλος Ε. 75,(101)(248).
Βενιζέλος Σ. 57,61, (187),(236),(253), (291),(311).
Βεργόπουλος Κ. 9.
Βίσινσκυ. 189,190.
Βλάχος Γ.Δ. 291.
Βλάχος Γ.Κ. 9,24,25,(32),(37),(38),60,64, 67,70,81,83,85,88,(97),(98), (99),(106),160,221,(225),(226), (239),(300),(304).
Βοβολίνης Κ. 155,(236).
Βολταῖρος 16.
Βούλγαρης Δ. 189.
Βουλόδημος Α. 296.
Βουρδουμπᾶς Δ. (249).

Γαβριηλίδης (234).
Γανωτάκης 155.
Γαρουφαλιᾶς Π. (232).
Γερονικολός Κ. (224),(225),(235).
Γεώργιος Α΄ 179.
Γεώργιος Β΄ 58,59,60,62,(97),141.
Γκόλ Ντέ 243.
Γλῆνός Δ. (247).
Γονατᾶς Σ. (253).
Γονῆς. (233).
Γόντικας Δ. 48
Γρηγοριάδης Ν. 189,(255).
Γρηγορίου Γ. 155,195,(236).

Δασκαλάκης Γ. 70,(99).
Δεληγιάννης Θ. 179.
Δένδιας Μ. (104).
Δερβέναγας Α. (222),(239),(241).
Δερτιλῆς 155,(236).
Δημητρακόπουλος Ν. 101.
Δίας 252.
Διομήδης 186.
Δοξιάδης Κ. 191.

Ἔγκελς Φ. 18,(251).
Ἐξηντάρης 191.
Ἔρασμος 16.
Εὐα (36).
Εὐσταθιάδης Κ.(306).
Εὐταξίας Λ. (242).

Ζαννῆς Ε. 151,153,155,(236).
Ζέρβας Ν. 57.(242).
Ζίγδης Ι. (242).
Ζωτιάδης Γ.Β.(3ο7),(3ο8).

Θάτσερ Μ. (236).
Θεοδωρόπουλος Σ.Κ. 189,(231,,(234),(254),
(256),(311).
Θεοτοκᾶς Ι. (253).
Θεοτόκης Ι. 48,187,(242).
Θεοτόκης Σ. (32),276,(3ο4).

'Ιανός (252).
'Ιμβριώτης Ι.(247).
'Ισοκράτης 273.
'Ιωαννίδης Ι.(3ο2).

Καζάζης Ν. 3ο,164,175,18ο,(223),(232),
(242),(248),(25ο).
Καλλίας Κ. 296.
Καλοδούκας 6ο,94,(97).
Κανελλόπουλος Π. (1ο7),187,(233),(234),
(242),(253).
Κάντ Ε. 16.
Κάουτσου (231).
Καποδίστριας Ι. 139,145,177,188,(231),
(236),(242),(25ο).
Καραμανλῆς Κ.(251),(311).
Καρδέα (252).
Καρέλλας Ι.Γ.(97),(98).
Καρίγιο Σ. 16ο.
Καρολίδης (256).
Κασιμάτης Γ. 272,(299).
Κατσούλης Γ.Δ.(96),141,(257),(261),(262),
(263),(311).
Κατσώτας Π. (242).
Καφαντάρης Γ. 56.
Κίννας Ν. (35),273,279,28ο,(3οο),(3ο1),
(3ο2),(3ο4),(3ο5).
Κιτσίκης Δ. 173,(24ο),(243),(247),(248),
(249),(252).
Κυπραῖος Γ.Μ. (1ο6).

Λάϊονς 191,192.
Λαμαρτῖνος 164.
Λαντζούνης Δ. 155.
Λελούδας Γ. (235).
Λένιν Ι.Β. (38),157,16ο,(231),(236),
(237),(3ο1).
Λευκίας Θ. 98.
Λιναρδάτος Σ. (23ο),(243),(263).
Λουκᾶς Σ. (3ο7).

Μακάριος 146,291,(312).
Μακέδος Α. (98).
Μαμιαβέλλη Ν. (...),(22ο),(221),(223).
Μανρῆς Ρ. (...3).
Μανρόπουλος Ι. 48,189.
Μάνεσης Α. 82,83,(1ο4).
Μανσχολντ. (3ο9).
Μάξιμος Σ. 13ο,14ο,186,(226),(231),(252).
Μαρκεζίνης Σ. 163,(233),(242),(257).
Μάρξ Κ. (183),(236),(251).
Μαυρομιχάλης Μπ. 141.
Μίρσαλ Γ. 8,194,2ο7,212.
Μασουρίδης Ν. (1ο4).
Μεταξᾶς Ι. 56,59,184,188,(255).
Μητσοτάκης Κ. 154,(232),(236).
Μουζέλης Ν. (22ο),(221),(223).
Μουσούρος Ν.Γ. (258).
Μουτζουρίδης Π.48.
Μπαΐμερ Ν. (311).
Μπακογιάννης Π.127,(222),(225),(251).
Μπακόπουλος Ι. 6ο.
Μπαλιαντζῆς Ε. (249).
Μπρέντ Τζ. (96),289,(31ο).
Μπλάντ Α. (235).
Μπενᾶς Δ. (247),(31ο).
Μυτιβάης (311).

Νόβας-'Αθανασιάδης 14ο.

Ξανθόπουλος-Παλαμᾶς 146.

'Οβίδιος 11ο.
'Οθωνας 179.
Οἰκονομόπουλος Γ. (1ο4).
'Όμηρος (32).
Οὐγκῶ Β. 16.

Παναθληνος Α. (38).
Παπαγεωργίου (154).
Παπάγος Α. 62,66,176,188,296.
Παπανδρέου Α. (236).
Παπανδρέου Γ. 57,14ο,177,187,(23ο),(253),
(261),(297).
Παπαδόπουλος Ν. (39).
Παπαπαλίτης 153,154.
Παπασπύρου Δ. 62,65.
Παρασκευόπουλος 2ο8,(26ο),(261).
Παρέτο Β. 16.
Παυτσαλίδης Θ. 189.
Πασαλίδης Ι. 296.
Παῦλος Α' 162,(23ο),(311).
Πετμεζᾶς 'Ηρ. 191.
Πήη Τσ. (311).
Πιγιάντε 154.

Πιουριφδῆ (311).
Πλαστήρας Ν. 62,65,66,67,139,154,155,189, (255),(312).
λάτωνας 11ο,(248),27ο,274,(3ο1).
ολυχρονιάδης Κ.Δ. (1ο1).
Πουλαντζᾶς Ν. 9.
Πουλίτσας 186.
Πράτσικας Χ. (1ο4).
Πρῶες-"Οστεν 191,192.

Ράζικος Α. 171,(229),(245).
Ρακτιβάν Κ. (1ο2).
Ράλλης Γ. (242).
Ράλλης Π. 189.
Ρέντης Κ. 57,19ο,249.
Ρήγας (197).
Ροδόπουλος Κ. 48.

Σαρίπολος Ν.Ν. 66,74,(98),(1οο),(1ο1), (1ο3),(1ο7).
Σβορῶνος Ν. (252),(263).
Σβῶλος Α.Ι. (5),42,55,56,6ο,61,64,67,7ο, 73,74,75,(97),(98),(99),(1οο), (226),(233),(255).
Σγουρίτσας Χ. 81,83,88,91,(1ο3),(1ο4),(1ο5), (1ο6),(1ο7).
Σιάντος Γ. 189.
Σιαπκαρᾶς Α. 286,287,(3ο7),(3ο8).
Σουλτσμπέργκερ Σ. (23ο).
Σοφιανόπουλος Ι. 56,188,189,19ο,191,(242), (254),(255).
Σοφούλης Θ. 58,186,187,188,189,19ο,191, (247),(254),(255),(256),(257).
Σπαντίδης Α.Γ. (3ο2).
Στάλιν Ι. (261).
Στασινόπουλος Μ. (248).
Στεφανόπουλος Σ. (6),(233),(234),(242).

Γενεκίδης Γ. 14,15,19,(32),(33),(34), (1ο7),(261),(3ο5).
Γερλεξῆς Π. (221),(234),(238),(3ο2).
Γιώρτζιο Β. (26ο).
Γίτο 155.
Τουρκοβασίλης Π. (247).
ωνιόβης Χ. 179.
ρούμαν Χ. 8,194,2ο4,2ο7,212,(256),(259), 288,293.
Τσαλδάρης Κ. 57,177,186,187,295.
Τσαλδάρης Π. (247).
Τσάτσος Δ. 16ο,165,181,186,193,(238), (24ο),(252),(256).
Τσάτσος Θ. (1ο4).
Τσάτσος Κ. (239).

Τσιμπιδᾶρος Π. (257),(3ο2).
Τσιριμῶκος Η. (98),189.
Τσουδερός (255),(263).
Τσουκαλᾶς Κ. (223),(232),(233),(245), (247),(252),(261).
Τσώρτσιλ Γ. (261),(3ο7).

Φακιολᾶς Ε. 27ο,(299).
Φιλάρετος 122.
Φίλιας Β. (22ο),(258),(259),(261).
Φίλιππος Β' (32).
Φίξ Κ. (232).
Φραγκίας Α. (1ο1).
Φρῆμαν Τζ. (234).

Κέντερσον Λ. (3ο7).
Χατζημιχάλης Στ. (189).

Ψυρούκης Ν. 147,(234),(252),(262),(26 (3οο),(312).

Acheson (312).
Allen C.K. (1οο).
Almond G. 148,(221),(234).
Aron R. 18,(34),(3ο4).
Avril P. (99),(222),(227).

Bagehot W. 28.
Barbut M. (26ο).
Bardin (259).
Barthélemy 74.
Baty (3ο6).
Bayle-Loubet J.L. 2οο,(258),(26ο),(39).
Bea L. de 14,(33).
Beard 277.
Benoit J. (235).
Berelson B. (39),2οο,2ο2.(258).
Blamont E. (222).
Bosc R.P. (34).
Boulanger J. (259).
Boulouis J. 172,(245).
Brancher K.D. 181.(251).
Briand A. 74.
Briggs (3ο7).
Budesvant (3οο).
Burdeau G. 17,(34).
Burke Ed. 121.
Burton J. (3οο).
Butt R. (227).

Cannon C. (6),(311).
Carrillo S. 159,(238).
Cavaré L. 17,(34).
Changernagor A. (99).
Clark 16,(33).
Clausewitz K. von 18,(33).
Colliard D. 18.(34),(303).
Cotteret J.M. (259).
Coulcumbis T.A. (226),(262),(308).

Debatisse (302).
Demichel A. 271,(245).
Deriennic (34).
Dobb M. (253).
Dreyfus S. (302).
Duguit L. 74,(100).
Dupuy R.J. 17,(34).
Durkheim E. 12.
Duverger M. (39),200,201.206,(220),
(258),(259),(262).

Easton D. 16,119, (221).
Emeri C. (259).
Engels F. 273,(300).
Esmein 74,(100).
Estaing V.G. de 259.

Fichte J-G. 11,22,23,25,(35),(38).
Filmer R. Sir 23,(36).
Fraisse P. (260).
Fusilier R. (227),(228).

Galtung J. 18.(34),275,276,(301).
Gaulle de 165,(259).
Gerstle P. (259).
Gide K. (34).
Gilson B. (36).
Gonidec P.-F. 19,(33),(35),274,275,281,
(300),(303),(305),(306).
Grandy 291.
Gramsci A. 26,(36).
Grawitz M. 29,30,(39).
Gromyko A.A. (33).
Grotius H. de(32),(36).
Guetzkow H. 20.(35).

Hegel G.W.F. (220).
Hicks S.M. (236),(262),(308).
Hobbes Th. 23.(36).
Hyde (306).

Iatrides J.O. 152,(236),(252),287,288,
(308).

Janus (252).
Jèse 74.
Jessup P.C. 16,(307).
Joseph J.J. (252).

Kant E. 11,22,24,25,(35),(37).
Kaoutsky (300).
Kaplan M. 273,(300).
Kriegel A. 9.

Lalumière P. 171,(245).
Laswell H. 205,(258).
Lauret R. (312).
Leites N. (258).
Lénine V.I. (38).
Lequiller J. (308).
Leroy A.L. (36).
Lescuyer G. (37).
Levi W. 274,(301).
Liddendale D.W.S. (220),(237).
Lippmann W. (300).
Locke J. 11,22,23,24,(35),(36).

MacNeill W;H. 288,(309).
Marion G. 217, (263).
Marshall G. (307).
Meynaud J. (197),(106),88,122,127.139,17
180,(223),(235),(230),(243),
(249),(250),(251),(253),(262)
(263),289,(300),(308),(311).
Merle M. 16,(33).
Mill J.S. 149.(235).
Mitterand F. (259).
Montesquieu Ch. 11,22,23,24,35,37.
Moreau R. (259).
Morgenthau H. 18.(34),(300).

Nicholson H. 15.(33).

Parodi J.-L. (3),(99).
Parsons T. 16,(221).
Prélot M. (37),172,(245).
Porter P. (257),(308).
Puffendorf S. (36).

Renteur P. 17.(34),(300),(308),(305).
Robinson I. (273),(300),
Rossenau J. 272,(300),(301).
Rosseau J.J. 25,(38),(305).

Cannon C. (6),(311).
Carrillo S. 159,(238).
Cavaré L. 17,(34).
Changernagor A. (99).
Clark 16,(33).
Clausewitz K. von 18,(33).
Colliard D. 18,(34),(303).
Cotteret J.M. (259).
Coulombis T.A. (226),(262),(308).

Debatisse (302).
Demichel A. 271,(245).
Deriennic (34).
Dobb M. (253).
Dreyfus S. (302).
Duguit L. 74,(100).
Dupuy R.J. 17,(34).
Durkheim E. 12.
Duverger M. (39),200,201.206,(220),
(258),(259),(262).

Easton D. 16,119, (221).
Emeri C. (259).
Engels F. 273,(300).
Esmein 74,(100).
Estaing V.G. de 259.

Fichte J-G. 11,22,23,25,(35),(38).
Filmer R. Sir 23,(36).
Fraisse P. (260).
Fusilier R. (227),(228).

Galtung J. 18,(34),275,276,(301).
Gaulle de 165,(259).
Gerstle P. (259).
Gide K. (34).
Gilson B. (36).
Gonidec P.-F. 19,(33),(35),274,275,281,
(300),(303),(305),(306).
Grandy 291.
Gramsci A. 26,(36).
Granitz M. 29,30,(39).
Gromyko A.A. (33).
Grotius H. de(32),(36).
Guetzkow H. 20.(35).

Hegel G.W.F. (220).
Hicks S.M. (236),(262),(308).
Hobbes Th. 23.(36).
Hyde (306).

Iatrides I.O. 152,(236),(252),287,288,
(308).

Janus (252).
Jèse 74.
Jessup P.C. 16,(307).
Joseph J.J. (312).

Kant E. 11,22,24,25,(35),(37).
Kaoutsky (300).
Kaplan M. 273,(300).
Kriegel A. 9.

Lalumière P. 171,(245).
Laswell H. 205,(258).
Lauret R. (312).
Leites N. (258).
Lénine V.I. (38).
Lequiller J. (308).
Leroy A.L. (36).
Lescuyer G. (37).
Levi W. 274,(301).
Liddersdale D.W.S. (220),(237).
Lippmann W. (300).
Locke J. 11,22,23,24,(35),(36).

MacNeill W;H. 288,(309).
Marion G. 217, (263).
Marshall G. (307).
Meynaud J. (197),(106),88,122,127.139,179,
180,(223),(235),(230),(243),
(249),(250),(251),(253),(262),
(263),289,(300),(308),(311).
Merle M. 16,(33).
Mill J.S. 149,(235).
Mitterand F. (259).
Montesquieu Ch. 11,22,23,24,35,37.
Moreau R. (259).
Morgenthau H. 18.(34),(300).

Nicholson H. 15,(33).

Paredi J.-L. (3),(99).
Parsons T. 16,(221).
Prélot M. (37),172,(245).
Porter P. (257),(308).
Puffendorf S. (36).

Renteur P. 17,(34),(300),(302),(305).
Robinson I. (273),(300),
Rossenau J. 272,(300),(301).
Rosseau J.J. 25,(38),(305).

Sandahl P. 14,(33).
Sawyer J. 2o,(35).
Scelle G. 16,17,(33),(34),(38),3o2.
Schelling F.W.J.(3o5).
Schwazenberger G. 16,(33).
Singer D. (3oo).
Siotis J. (33).
Sohn 16,(33).
Spinoza B.de (36).
Srauss -Levi Cl. (3o5).

Tingsten H. 74,(1o1).

Vedel G. 23.
Virally M. 28o,(3o4).
Vlachos G.C. (37),(38),(1o3),(1o4),(1o5),(1o6).

Weber M. (22o),(23o).
Weil E. 16,(33).
Wiener N. (3o2).
Winkeelmann J. (23o).
Woodhouse C.M. 19o,(256).
Wust (32).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Ω Ν.

Συντομογραφίες
ΠΡΟΛΟΓΟΣ I-9

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.

Κεφ. Ια : Εἰσαγωγὴ στὴν ἔρευνα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ ἡ διασύνδεσή της μὲ τὸ Κοινοβούλιο καὶ τὴν πρακτική του. I3-2I

Κεφ. Ιβ : Συνοπτικὴ ἀναφορὰ στὴ θεωρητικὴ συμβολὴ τῶν I John Locke, Ch. Montesquieu, E. Kant καὶ J.-G. Fichte. 22-25

Κεφ. Ιγ : Ἀκολουθητέα μέθοδος καὶ ἐρευνητικὲς πηγές. 26-30

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ 3I-39

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ.

(Διερεύνηση τοῦ συνταγματικοῦ πλαισίου τῆς λειτουργίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου στὴ μεταπολεμικὴ περίοδο 1946 - 1958).

Κεφ. 2α : Εἰσαγωγὴ 43-45

Κεφ. 2β : Σύνθεση, ὀργανωτικὴ δομή, τρόπος λειτουργίας καὶ φύση ἀρμοδιοτήτων τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου στὴν περίοδο 1946-1958, σύμφωνα μὲ τὶς συνταγματικὲς διατάξεις καὶ τὰ ἄρθρα τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς 46-54

Κεφ. 2γ : Ἀναφορὰ στὰ συνταγματικὰ προβλήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου στὴν περίοδο 1946 - 1958
α)Γιὰ τὴ μονοκαμερη σύνθεση τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τοῦ 1946καὶ τὴν ἐξαιτερικὴ ἐνδιαφέρη περίοδο 1946-1950 56-58
β)Γιὰ τὴν κατοχύρωση καὶ τὰ ἄθλα ψήφισης τοῦ Συντ. 1952 59-64
αα)Γιὰ τὴ δεσμευτικότητα τῆς Βουλῆς τοῦ 1951 ἀπὸ τὸ ΧΧ'/ 1949 ψήφισμα 65-67
ββ)Ἐπιμαθὲς καὶ συνέχειες τοῦ ψηφίσματος τῆς 16-29/4/1952 68-70

Κεφ. 2β : Νομοθετικά διατάγματα και ένίσχυση της έκτελεστικής έξουσίας

Για τη μείωση του κύρους της Ἑλληνικής Βουλής, ἄρ. 35 παρ. 2 Ι)για την ένίσχυση της έκτελεστικής έξουσίας-ίστορική ἀναδρομή α)ή νομοθετική έξουσιοδότηση στην Εὐρώπη (Ἀγγλία, Γαλλία, Ἰταλία και Γερμανία) β)ή νομοθετική έξουσιοδότηση στην Ἑλλάδα μέχρι τό 1952 72-77
ΙΙ)τά ν.δ. του ἄρ. 32 παρ. 2/1952 για την ένίσχυση της έκτελεστικής έξουσίας. Ἡ ούσιαστική μείωση της έλλ. Βουλής αα)Χρόνος έφαρμογής τοῦθεσμοῦ τῶν ν.δ. ββ)Πεδίο έφαρμογής τοῦ θεσμοῦ-"Τά έξαιρετικῶς ένεῖγοντα θέματα" γγ)Ὁ ρόλος της Εἰδικής Ἐπιτροκής βουλευτῶν για τό θεσμό τῶν ν.δ. 77-85
ΙΙΙ)συνέκειες ἀκό την έφαρμογή τοῦ θεσμοῦ τῶν νομοθ. διαταγμάτων για τό κύρος της Βουλής 1952-1958 85-89

Κεφ. 2γ : Ἐξωτερική κολιτική και ἄρθρο 35 παρ. 2 του Συντ. 1952

Συμβάσεις για την παραχώρηση ἐδάφους του 1953 90-92

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ. ..... 93-Ιο'

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ.

(Ἑλληνικό Κοινοβούλιο και έξωτερική κολιτική 1946 - 1958 : θεσμός-ἄγνωστης του "κνεύματος του λαοῦ" ἤ θεσμός-τροχοκέδη της λαϊκής βούλησης στά κλαίσια της Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας ;)

Κεφ. 3α : Κερικές ἀκαραίτητες διευκρινήσεις ..... III-II
Κεφ. 3β : Για τους μηχανισμούς κληροφόρησης της Βουλής της κεριόδου 1946-58 κάνω στά θέματα έσωτερικής και έξωτερικής κολιτικής της χώρας Ι17-Ι2
Ἡ ένημέρωση της Βουλής " έκ τῶν ἔσω " : α) Βουλευτές Ι21-Ι2
β) Κοινοβουλευτικές ἐπιτροκές Ι29-Ι3
Ἡ ένημέρωση της Βουλής " έκ τῶν ἔξω " : Για τις έξωκοινοβουλευτικές δυνάμεις και την έπιρροή τους Ι) Μοναρχία 2) Στράτευμα 3)Ἐθνικοί κλουτοκρατικοί Ὅμιλοι 4) Ξένος παράγοντας Ι38-Ι
Α/ Ὁ ρόλος τῶν λαϊκῶν κινητοκοιήσεων ἀναφορικά μέ τή διαμόρφωση της έλληνικής έξωτερικής κολιτικής Β/ Για τις Ὁμάδες κίεσης κού άντιτίθενταν στό κυβερνητικό ρεύμα Ι44-Ι
Κεφ. 3γ : Για τή δημοσιότητα στις ένέργειες της έξωτερικής κολιτικής, καθώς και για την ένημέρωση σέ " ἐπίκεδο ἀρχηγῶν κομμάτων " Ι49-Ι
Κεφ. 3δ : Ὁ ρόλος της έφαρμογής της " κομματικής κειθαρχίας " στά θέματα έξωτερικής κολιτικής διαφοράς ἀκό αὐτόν στά έσωτερικά θέματα ;. Ι57-Ι

Κεφ. 3ε : Ὁ ρόλος τῆς πολιτικῆς πελατείας στὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπιροὴ τῆς πολιτικῆς πελατείας τοῦ Ἕλληνα βουλευτῆ στὴ λήψη ἀποφάσεων I68-I6
I) Ἡ συνταγματικὴ ὁριοθέτηση τοῦ βουλευτ. ἀξιώματος I7o-I7
2) Τὸ κοινωνικὸ ὑπόβαθρο τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν I946-58 ..... I72-I7
3) Συνολικὴ ἑρμηνεία τοῦ ρόλου & τῆς σημασίας τῆς πολιτικῆς πελατείας I78-I8

Κεφ. 3ζ : Ἐπιρροὲς " ἐκ τῶν ἔσω ". Μερικὲς " ἰδιάζουσες " περιπτώσεις : (I946 - I958) I83-I9

Κεφ. 3η : Ἀνάλυση τῶν λέξεων - κλειδιὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, μὲ τὴν " ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου " I946-56 ..... I98-I9
I) Παρουσίαση τῆς μεθόδου I99-2o
2) Παρουσίαση ἐρευνητικῶν ὑποθέσεων 2o8-2I
3) Στοιχεῖα ἑρμηνείας ἀπὸ τὰ ἐξαχθέντα ἀποτελέσματα 2II-2I

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΜΕΡΟΥΣ. 2I9-26

Μ Ε Ρ Ο Σ Τ Ρ Ι Τ Ο.

(Διεθνολογικὴ προσέγγιση τῆς ἐφαρμοσθείσας ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς I946-I958 μέσα ἀπὸ τὸ δικαιακὸ καὶ πολιτικὸ ρόλο τῆς Βουλῆς , μὲ τὴ βοήθεια τῆς Κοινωνιολογίας τῶν Διεθνῶν Σχέσεων .).

Κεφ. 4α : Εἰσαγωγικὲς παρατηρήσεις 267-26

Κεφ. 4β : Θεωρητικὴ σύλληψη καὶ ἐννοιολογικὴ προσέγγιση τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων ἀναφορᾶς τῆς σύγχρονης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς 27o-27
I) Τὰ μεθοδολογικὰ προβλήματα τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἔννοιας τοῦ " ἐθνικοῦ συμφέροντος " καὶ ἡ δυσχερὴς διάκριση ἀνάμεσα στὸ " ἐθνικὸ " καὶ στὸ " διεθνικὸ " 272-27
II) Ἡ σχέση-ἐξάρτηση τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς μὲ & ἀπὸ τὸ " παγκόσμιο διεθνὲς σύστημα " καὶ ἡ διαλεκτικὴ ἀντίθεση τῶν ἐννοιῶν " ἐθνικὴ κυριαρχία " καὶ " διεθνὴς ὁλοκλήρωση " 277-28

Κεφ. 4γ : Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ στὴν περίοδο I946-I958 : ἡ ἀνατομία τῆς ἐξάρτησης καὶ ἡ ντετερμινιστικὴ ἠττοπάθεια τῶν ἰθυνόντων στὰ πλαίσια τῶν Διεθνῶν Σχέσεων 283-29

Κεφ. 4δ : Ὁ ρόλος τῆς Βουλῆς στὰ θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς περιόδου I946-58, μέσα ἀπὸ μερικὰ χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα κοινοβουλευτικῶν λόγων 292-29

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΡΙΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ. 298-3I

ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ. 313-322

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

Κεφ. 5α : Χάρτες. ..... 325-33(

Κεφ. 5β : Γενικοί Πίνακες. 331-35:

Κεφ. 5γ : Πίνακες συχνότητας έξαχθέντες μέ τή χρήση τής μεθόδου τής " ἀνάλυσης περιεχομένου ". ..... 353-36(

Κεφ. 5δ : Σημαντικά κείμενα τής Ἑλληνικής Ἐξωτ. πολιτικής. 361-37:

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ. ..... 374-38(

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ. 387-39

+ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ. 393-3